

THE
TA'RÍKH NÁMA-I-HARÁT

(THE HISTORY OF HARÁT)

OF

SAYF IBN MUHAMMAD IBN YA'QÚB AL-HARAWÍ

EDITED WITH INTRODUCTION

BY

MUHAMMAD ZUBAYR AS-SIDDÍQÍ,
H.A., M.A., B.L., PH.D.

SR ASUTOSH PROFESSOR OF ISLAMIC CULTURE,
CALCUTTA UNIVERSITY

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS, CALCUTTA

AND

PUBLISHED BY KHAN BAHADUR K. M. ASADULLÁH, B.A., F.L.A.,
LIBRARIAN, IMPERIAL LIBRARY, CALCUTTA

1944

FOREWORD.

As has been explained in the Introduction, the manuscript of this work, the *Tá'rikh-i-Harat*, is a proud possession of the Búhár Collection of the Imperial Library, which is being presented for the first time to the literary world in the form of this book. The description and the history of the manuscript are not being repeated in this Foreword, as those have been included in the Introduction by the Editor, Dr. M. Z. Şiddíqí, Professor at the University of Calcutta. It is the importance, the rarity and the uniqueness of this manuscript that actuated the authorities of the Imperial Library to undertake its publication, the first venture of the kind on their part; and it is expected that it will be appreciated equally both by scholars and research workers. The aforesaid characteristic of this manuscript was challenged in certain quarters; but in spite of repeated requests the claim made was not substantiated, and so the manuscript remains what it has been, so far.

As explained in the following pages, the idea of printing this work was conceived long ago, but it was left to the present Editor to bring it to completion. To the late *Khán Bahádúr* Maulví 'Abdul-Muqtadir goes the credit of starting its editing and even having the first 120 pages printed. But he had to give up his long cherished desire due to certain reasons over which he had no control, including his ill-health. At the persuasion of the undersigned, Dr. Şiddíqí very kindly agreed to undertake its editing and gave his best, as far as time and labour were concerned, to complete it and bring it forth. The extent of the labour put in can be gauged from the fact that he had to continue the work of editing for about twelve years which was all a labour of love. I, as Secretary of the Council of the Imperial Library, take this opportunity of recording the grateful thanks of the Council to the Editor for bringing the work to fruition, and that in spite of pressing calls upon his time as a Professor in the University.

The publication of this useful work was facilitated by the Government of India providing the necessary funds as and when required, and that through the efforts of the Chairman of the Council (Mr. John Sargent, C.I.E., Educational Adviser to the Government of India) and it would be only in the fitness of things to record our thanks to the Government of India and Mr. Sargent for making it possible for the Imperial Library to bring forth its first publication, which may be followed by the publication of some other important and useful works.

It will not be out of place to record also the appreciation of the assistance rendered by Maulví 'Atá'-ur-Rahmán Şiddíqí, in charge of the Búhár Collection, at all the stages through which this work had to pass.

Our best thanks are also due to Aqa-i-Muhsin Namazi of the University of Calcutta for the Persian version of the Introduction.

The Baptist Mission Press who are responsible for the printing of this work deserve a word of thanks for the patience shown by them during this unexpectedly long period that the Tâ'rikh took to be printed, and for their co-operation in making it practicable to produce this book.

K. M. ASADULLAH,
Librarian.

Imperial Library,
Calcutta,
The 30th November, 1944.

INTRODUCTION.

The publication of this important but little known History of Harát¹ by an equally little known author, based on its unique MS. preserved in the Búhár section of the Imperial Library of Calcutta,² is chiefly due to the initiative of the late Khán Bahádúr Maulaví 'Abdu'l-Muqtadir, and the unfailing interest of the present Librarian, Khán Bahádúr K. M. Asadulláh, as well as of the Council of the Library and its President, Mr. John Sargent, M.A., C.I.E., Educational Adviser to the Government of India, who did not fail to find the necessary funds, in spite of the present world-war.

The importance of the book appears to have been realized for the first time by the late Sir E. Denison Ross when, mainly, at his efforts the MS. of the present book, together with all the books of the Library of Búhár in Burdwan, was transferred to the Imperial Library. That great patron of Arabic and Persian studies in India got it copied and carried the copy with himself to London,³ probably with the intention of editing and publishing it. This he could not do, apparently because of the pressure of more urgent works.

But the late Khán Bahádúr Maulaví 'Abdu'l-Muqtadir, who had made a critical study of the book while revising the Catalogue of the Persian MSS. in the Búhár Library, made up his mind to edit this precious volume. He published a long critical note on it in the *Journal of the (Royal) Asiatic Society of Bengal* in 1916.⁴ In this long critical article, 'Abdu'l-Muqtadir, for the first time, dealt at length with this book and its author and pointed out its importance. Simultaneously, he also pressed Mr. J. A. Chapman, who was then the Librarian of the Imperial Library, to persuade its Council to take up its publication. Mr. Chapman placed the matter before the Council in 1925, and they agreed to meet the cost of its printing and publication. The MS. was copied and 120 pages of it were edited and printed in 1928. But in 1929 the work had to be suspended because 'Abdu'l-Muqtadir could not continue it on account of his official duties and failing health.

At this stage I was approached by Khán Bahádúr K. M. Asadulláh to take up this task. I hesitated at first, for my duties at the Calcutta University left me little time to devote to it. But at the end I had to give way to the persistent persuasion of the Khán Bahádúr. I began to edit finally the remaining 666 pages of the book in 1933, and in 1935 its printing was resumed. As only 100 pages of the book could be printed every year, at the interval of about ten months, the

---

¹ In the transliteration of the word Harát I have followed Yáqút who vocalizes it as 'Harát bi'l-Fath'.

² See *infra*, p. xxiv, f.n. 1.

³ *Turkistán* by W. Barthold, p. 57, f.n. 2.

⁴ *J.A.S.B.*, 1916, pp. 165-184.

printing of the whole text took seven years and was completed in 1942. The indices were prepared by my friend and colleague Mr. Shibli Ibráhímí, M.A., Lecturer in Persian at the Calcutta University.

Having described the circumstances in which the book has been edited and printed, as well as my connection with it, I now proceed to deal with Harát and its histories, with the author of the present book and its importance, and with the history and peculiarities of its MS

HARÁT AND ITS HISTORIES

Harát is one of the oldest towns. Its history has been traced back to the period of the *Avesta*. Modern scholars and travellers have identified it with the *Haroyu* or *Haraera* of the Vendidad, the *Haraura* of the Achaemenian inscriptions and the *Areia Metropoles* of Ptolemy.¹ Nine different theories about its foundation have been narrated in the present text all of which are of equally doubtful character. But they show the antiquity of the town. Soon after it was founded, however, it assumed certain importance on account of its healthy climate and geographical position connecting different countries. 'The admirable position occupied by Harat', says Ferrier, 'must, at all times, have attracted the attention of the sovereigns of Persia—there is not a position of more importance in a strategical and commercial point of view, and the fertility of the soil is great.'²

After its conquest by the Arabs, while its importance as a centre of trade and commerce continued, it also assumed political and cultural importance, by the advent of the Abbasids and the rise of the semi-independent or independent dynasties in *Khurásán* of which it was an important part. All the Muslim historians and geographers, who have referred to Harát, are unanimous in their statement that it was one of the most important and populous towns of *Khurásán*; that it was extremely fertile, and an important centre of trade and that it was full of wealthy and learned men. 'Harát', says Ibn Ruste, 'is a big town, its suburbs consist of 400 big and small villages in which there are forty-seven large houses in each of which live from ten to twenty persons.'³ 'It is one of the largest towns in *Khurásán*', says al Istakbri. 'In the whole of *Khurásán* and Má-Wará'-u'n-Nahr, Marw, Sijistán and the Jibál', he continues, 'no mosque is constantly attended by such a large number of people as that of Harát; it is the depot of the merchandise which are carried from Persia to *Khurásán*'.⁴ Al Muqaddasi writes that 'Harát is the garden of this part, thickly populated, and has congested buildings and large villages. Its inhabitants are intelligent and humorous and have literary taste. From here are carried various sweetmeats and textile products to

---

different countries.'¹ 'During my stay in Khurásán in 607' (1210 A.D.), says Yáqút, 'I did not see any town larger, better respected or more honoured, or more beautiful or more populated than Harát. It has many gardens and natural springs and plenty of wealth. It is full of learned men and abounds in eminent and wealthy persons, and to it belong a large number of learned and eminent personages.'² At its invasion by the Mongols in 618/1221, according to the present text, Harát put forward 190,000 fighters, against them.³ This shows the large population of the town and its suburbs, at the time.

By the advent of the Kurt⁴ dynasty, Harát attained the glory of being the capital of their kingdom. The Kurts repaired the damages which were done to the town by the Mongols in their repeated invasions of it. They erected new buildings and decorated them with delicate artistic ornamentation, and patronized arts and letters, for which they have not been given as much credit as they deserved. Malik Fakhrú'd-Dín Kurt and Malik Ghiyáthu'd-Dín Kurt are particularly mentioned in the present text, as builders of mosques and inns and the former as having forty well-known poets as his panegyrists.⁵ He paid one thousand gold coins a month for six years to Šadru'd-Dín Rabí'í of Búshanj and bestowed upon him great favour and kindness so that he might compose a Mathnawí celebrating the golden deeds of his ancestors and other members of his dynasty, on the lines of the Sháh-Náme⁶ of Firdausí.

Historiography had almost reached its climax under the Muslims. They not only compiled large biographical dictionaries of almost every class of peoples and general histories of the whole Islamic world at every period, but also composed special histories of particular dynasties and provinces as well as of important towns. In Persia particularly, almost every important town had its special historians, at different periods, to narrate its own special history. Bukhárá, Sístán, Qum, Tabaristán, Işbahán, Naysábúr, Marw, Bayhaq, Jurján, etc., all had their special historians. Harát therefore, on account of its historical importance, could not escape the attention of its own literary men and historians. Seven of its histories, written at different periods, are mentioned by Hájí Khalífa:—

(1) *Ta'ríkhu Harát* by Abú Isháq Aḥmad b. Muḥammad b. Yásín-al-Ḥaddád (d. 343/954).

(2) *Ta'ríkhu Harát* by Abú Isháq Aḥmad b. Muḥammad b. Yúnus-al-Bazzáz.

¹ *Aḥsanu't-Taǧásim*, pp. 306-307.

² *Mu'jamu'l-Bulḍán*, the article on Harát.

³ The present text, p. 67.

⁴ The word has been differently spelt by different Orientalists and historians. Browne spells it as Kurt (*Lit. Hist. Pers.*, Vol. III, p. 173, f.n. 1). Minorsky writes it as Kart (*B.S.O.S.*, VIII, Part I, p. 257). Howorth spells it as Kert (*Hist. of the Mongols*, III, p. 739). Raverty spells it as Kurat (*Tab. Názirí*, Eng. Tr., Introd., p. xxv). I have followed Browne for I found in two MSS. of the *Rauḍát* the word vocalized as such.

⁵ The present text, pp. 439-441, 443, 746-750.

⁶ *Ibid.*, p. 449. In transliterating the word *Náme* I have followed its Persian pronunciation.

- (3) *Ta'rikhu Harát* by Abu Nasr 'Abdu'r Raḥmán b 'Abdu'l-Jabbár al Fámí (472-546/1079-1151)
- (4) *Ta'rikhu Harat* by Abu Nasr 'Abdu'r-Raḥmán al-Qaysí
- (5) *Ta'rikhu Harat* by Abu Rauh 'Isá (d 544/1149)
- (6) *Raudátu'l Jannát* by Mu'inu'd-Din az Zamchí al-Isfizárí (d 897/1491)
- (7) *Ta'rikhu-Harát* by Nuru'd-Din 'Abdu'r Raḥmán al-Jámí (d 898/1483) ¹

None of these histories of Harát is known, at least to me, to be extant, except the one by Mu'inu'd Din az Zamchí of which several MSS are preserved in various Libraries in the East and in the West British Museum alone has three MSS of it,² and in the Royal Asiatic Society of Bengal are preserved two others³ Another MS of it is in my own possession

The list given by Hájí Khalífa, however, is neither exhaustive nor exclusive For it does not include the present important book on the subject, and Nurud Din 'Abdu'r Raḥmán al Jámí is not known to have compiled any history of Harát The works of Abu Rauh 'Isa and of Abu Nasr 'Abdu'r Raḥman al Qaysí also have not been mentioned by any author except Hájí Khalífa who is not always careful in his statements

Mu'inu'd Din az Zamchí in his *Raudátu'l Jannat fi Aṣṣaf i Harat*, however, while describing the circumstances which led him to the compilation of the book, has referred to four earlier works on the subject (1) *The History of Harat* of Abu Isháq Ahmad b Muḥammad b Yásin al Haddád, (2) that of Abu Nasr 'Abdu'r Raḥmán b 'Abdu'l Jabbár al Fámí, (3) the *Kurt Náme* of Rabí i of Bushanj,⁴ and (4) the book of Sayf i Harawí

1 *The History of Harat* by Abu Isháq Ahmad b Muḥammad b Yásin al Haddád which has been lost, dealt with the history of the town since its conquest by the Muslims till the time of the author Mu'inu'd Din az Zamchí, while describing the early Muslim governors of Harát, has quoted long passages from the book of al Fámí, saying that al Fámí had copied them from the book of Abú Isháq Ahmad b Muḥammad b Yásin⁵ whereas in connection with the pre Islamic matters az Zamchí as well as Sayf i have entirely depended upon al Fámí's work From this fact I am inclined to conclude that the scope of al Haddád's history was limited to the Islamic period only

Al Haddád, the author of this earliest history of Harát, was a traditionalist of some reputation and was one of the teachers of Abu 'Ubayd-al Harawí, the author of the well known *Kutbu'l Gharibayn* He died at a comparatively young age in the year 343/954⁶

2. The *History of Harát* by Abú Naşr 'Abdu'r-Raḥmán b. 'Abdu'l-Jabbár al-Fámí (472-546/1079-1151) dealt with the history of the town not only during the Muslim period till about the middle of the 6th/13th century, making full use of the earlier works on the subject and adding a good deal of information missed by the previous writers,¹ but also contained some materials with regard to the pre-Islamic history of Harát. In it were stated the various theories about the foundation of Harát in the ancient period, which were current among the people during the lifetime of its author and have been reproduced or summarized in the present volume and also in the *Rauḍát* of az-Zameḥí. It asserted that Harát had been the capital of a kingdom before the advent of the Muslims also.² This book which appears to have been lost was accepted as a reliable authority by the later writers like Sayfí and az-Zameḥí; and the latter frequently draws his material from it. Its author has been described as a generous, pious and modest person and a learned historian.³

3. The *Kurt-Náme* of Rabí'í of Búshanj was a voluminous historical Mathnawí, written in the style of the *Sháh-Náme* of Firdausí, describing the history of the Kurt rulers of Harát, since their rise till about 702/1302 when its author was put in prison by his patron, Malik Fakhrú'd-Dín Kurt. It was composed in six years, probably between 695/1295, when the kingdom of Harát was bestowed upon Fakhrú'd-Dín Kurt, and 702/1302 when he put the author in prison. It contained a detailed account of all the exploits of the Kurt Maliks, and their achievements and of all the important events of their reign. It is probable that it also contained an account of the foundation of the town of Harát and of some other important cities in its neighbourhood. In the present text are quoted some lines from it, which refer to the foundation of the city of Búshanj.⁴ Our author says that in the book are described in great detail the accounts of the imprisonment of Malik Fakhrú'd-Dín in the fort of Khaysár for seven years.⁵ Many of the lines quoted from this Mathnawí in the present text appear to refer to important events in the first part of the reign of the Kurts. As a matter of fact, the first half of the present text appears to be largely based on this Mathnawí of Rabí'í.

Unfortunately the *Kurt-Náme*, like the works of al-Haddád and of al-Fámí, appears to have been lost, and its historical and literary value cannot be properly judged. But more than 250 couplets from different parts of it are quoted in the present text at different places. They abundantly show the delicate and lofty imagination of its author, his descriptive power, and his forceful and flowing style. The book appears to have been not only a valuable historical record but also a literary gem of considerable merit.

¹ These events have been mentioned by az-Zameḥí in his *Rauḍát*, on the authority of al-Fámí, *Rauḍa* 11, *Chaman* 1.

² The *Rauḍát*. *Rauḍa* 6, *Chaman* 1.

³ *Shadharátu-dh-Dhahab*, Vol. IV, p. 145.

⁴ P. 25.

Little is known about the early life of the author of the *Kurt-Name*. Faṣīḥi of Khwāf upon whose work, the *Muḡmal*, is based Browne's account of him¹ does not give any biographical detail concerning him. But a good deal of it has been supplied by Sayfī in the present volume on which appears to have been based the biographical notice of him contained in the *Habību's Siyar* of Khwand Amīr.²

The author's name, according to Sayfī, was Sadru'd Dīn. He was the son of a Khatīb of Bushanj. According to his own statement, he was born in 671/1272.³ He had natural talent for the art of poetry which he developed at an early age, and assumed the pen name Rābī'. He came in touch with Malik Fakhrū'd Dīn Kurt at an early age and was appointed by him as his court panegyrist. The Malik who was himself a poet of no mean merit, having discerned his special gifts for poetry, ordered him to compose the *Kurt-Name*. He paid him one thousand Dinars every month for six years during which period the poet had been occupied with this task. In addition to this monthly allowance, the Malik also bestowed upon him, every now and then, rich rewards and large gifts and showed him every possible kindness and favour. He appears to have received much greater favour and reward from Malik Fakhrū'd Dīn than what was even expected by the celebrated and great poet Girdāusi from the well known patron of literary men, Sultān Mahmūd of Ghazna. But Rābī' was extremely greedy and he never felt satisfied with what he received from the Malik. The book was, however, completed and was entitled as the *Kurt-Name*. But the poet soon fell out with his patron and left him to seek his fortune at some other provincial court. Being disappointed in his efforts and recalled by Malik Fakhrū'd Dīn, however, he soon returned to him. But after a short time (five months) while intoxicated he declared that if he were assisted by his friends and associates he would carve out a kingdom for himself, and confer high titles and great favours upon them. The Malik, being informed of it by Suzanī who was a pupil of Rābī', put him in the prison where he was subsequently killed.⁴

THE AUTHOR OF THE PRESENT BOOK.

The historians and the biographers have, unfortunately, taken no serious notice of the author of the present book. But fortunately some biographical materials have been supplied by the author himself. On these materials is based the following sketch of him.

The name of the author was Sayf b. Muḥammad b. Ya'qub. He was born at Harat as his *Nisba* implies, in 681/1282.⁵ He was

thoroughly educated in Islamic sciences in general, and in Arabic and Persian literatures in particular, as it is abundantly shown by the numerous Arabic and Persian quotations and their appropriate use by him in the present book. He also acquired skill and facility in the popular and paying art of poetry. He got in the court of Malik Fakhrū'd-Dīn Kurt (d. 706/1307) of Harát, probably with the help of Hakīm Sa'du'd-Dīn Munajjim Ghūrī to whom he refers as his teacher.¹ He composed 80 odes and 150 small poems in praise of the Malik.² He remained in Harát when Malik Fakhrū'd-Dīn departed from it for the fort of Amán Kúh, leaving the town in charge of his experienced, trusted and courageous official Jamálu'd-Dīn Muḥammad Sám, under the pressure of Dánishmand Bahádur who had besieged the town at the command of 'Uljá'itú-Sultán. At this period the author composed a large Mathnawí, the *Sám-Náme*. It consisted of twenty thousand couplets, and was written in the style of the *Sháh-Náme* of Firdausí. In it the author had described the exploits and gallantry of Jamálu'd-Dīn Muḥammad Sám against Dánishmand and his son Bújái. The book was copied and illustrated.³

This Mathnawí had almost cost the author his life. For when Harát was conquered and Jamálu'd-Dīn Muḥammad Sám was captured as a prisoner by Bújái in 706/1306, Sayf was also captured by him together with many others. He was beaten and disgraced and was charged with disloyalty to the Mongols. The *Sám-Náme* was produced before Bújái as a proof of the crime of the author. For in it Bújái and his father Dánishmand were criticized for their invasion of Harát and Jamálu'd-Dīn was praised for his bravery and gallant defence of the town. Bújái perused certain part of the book and admired it, but condemned the author. For the part of the book which he perused contained an appreciation of the large army and resources of the Mongol general. But the author being a Ghūrī was ordered to be put to death. The author, however, confessed his guilt, promised to be loyal in the future, and was in the end granted amnesty.

Though the life of the author was saved, yet he appears to have lost, for some time, the favour and support of the court of the Kurts. Jamálu'd-Dīn Muḥammad Sám being killed, and his patron Malik Fakhrū'd-Dīn Kurt having died, his brother Malik Ghíyáthu'd-Dīn secured the favour of 'Uljá'itú-Sultán and became the governor of Harát. Malik Ghíyáthu'd-Dīn, it appears, showed no favour to Sayf for some time, probably because he belonged to the party of his rival and elder brother, Malik Fakhrū'd-Dīn, and had been condemned by the Mongols.

No information is available about the activities of the author from 706/1306, when Jamálu'd-Dīn was killed, to 717/1317 about which time he appears to have regained the favour of Malik Ghíyáthu'd-Dīn. The author, however, says that he compiled a book on Ethics, called it *Majmú'a-i-Ghíyáthí*, because he had dedicated it to Malik Ghíyáthu'd-

¹ The present text, p. 461.

² *Ibid.*, p. 443.

³ *Ibid.*, p. 539.

Din and presented it to him in order to gain his confidence and favour. The Malīk appreciated the book and showed special favour to the author. Then he commanded him to compile a history of Harāt since its invasion by Chingiz Khān till his own time. For though Harāt was an important town of Khurāsān, and had been a scene of successive important events throughout this period, yet no history of it had ever been compiled; and the want of such a history had been the cause of the ignorance of the travellers and of the visitors of the town about the actual events. This led to a good deal of misunderstanding and baseless rumours among the common people, and created wrong impression about Harāt in the minds of the rulers of Mesopotamia and of other parts of the world.¹ The author took up the work and completed it in two years and a half.² The date of the death of the author is not known.

THE WORKS OF THE AUTHOR.

None of the works of our author excepting the present volume is known to be extant. Of his *Majmū'a-i-Ghiyāthi*, his *Sām-Nāme*, his 80 odes and 50 short poems, no trace can be found. Of the present volume also the MSS are extremely rare.³

The present book shows that Sayf b Muḥammad had sound knowledge of Arabic and Persian literatures, was a poet of no mean merit, had a good command of forceful, flowing and ornate Persian prose and possessed the necessary qualities of a competent historian.

He quotes from a large number of Arabian and Persian poets and prose writers of various periods without making any effort for it. He gives good many extracts from his own poems—Qasidas as well as Maṭnawis—which show that he was a poet of considerable merit.

As an historian he describes in detail, in chronological order, not only the political events of the various periods, and the character and cultural attainments of the rulers included in the scope of his book, but also gives the causes of the important political events. He had strict regard for truth and gives the various versions of an event in its minutest details if his authorities differed among themselves.⁴ He stresses again and again that he wanted to record only the facts and to avoid the fiction.⁵ In his anxiety for it, he placed the book, after it was completed, before the scholars of his time for their criticism, and it was only after their approval of what he had recorded, that he published it.⁶ He did not follow the earlier historians blindly, but tried to test the truth of their statements and if he thought that they were in the wrong, he did not fail to correct them.⁷

THE PRESENT BOOK.

The present book, as it has already been said, was compiled at the command of Malīk Ghiyāthū'd-Dīn Kurt, who had suggested to the author not only its subject and scope but also its general plan and

style. He had ordered him to compile a reliable history of Harát since its invasion by Chingíz Khán till his own time, describing its history, giving the names and character of its rulers, nobles, officials and of its visitors, illustrating his description with the verses of the Qur'án and the sayings of the Prophet and of his followers, and adorning it with Arabic and Persian poems and proverbs.¹ It appears that the Malik had also issued instructions to his secretaries to put at the author's disposal the State archives and official records and documents to be used by him in compiling the book. This is apparent from what appears to be the exact texts of the official communications, letters and treaties quoted by the author in several parts,² and also from the acknowledgment by him of the debt of gratitude which he owed to the Secretary of State, Khwája Shiháb, the son of the Chief Secretary 'Azízu'd-Dín Shiháb Saq, but for whose constant interest, help and support he could never have brought the present volume to a successful end.³

It appears that the author had planned to divide the whole work into more than one volume, devoting the first volume to the general history and reserving the rest for the biographical notices of the nobles and of important State officials and visitors from other countries. This is obvious from his remark in the introduction where he says that he completed this history in 400 Discourses, whereas the present volume contains only 138 of them. At the end of the book also the author says that he hoped to write the second volume in a short time. But it is not certain that the author actually carried out his whole plan and composed the other volume also. 'Abdu'l-Muqtadir is of opinion that the author could not compose the second volume.⁴ Mu'ínu'd-Dín-az-Zamchí also, who could not get any trace of it in 895/1489 when he wrote his *Raudátu'l-Jannát*, held the same opinion. He says, 'In these days, no one gives any clue to the second volume of the History of the Kurt dynasty (by Sayfí); probably he made a promise which he could not fulfil'.⁵ But how can one contradict the definite statement of the author himself in the introduction which was certainly added by him after the completion of the whole work? This is obvious from his use of the past tense in connection with the completion of the whole work after which he added not only the introduction but also several other passages in the body of the book, as it is evident from their contexts.⁶

The date of the composition of the book is also uncertain. The author has not mentioned it. But as he refers to his patron, Malik Ghiyáthu'd-Dín, in the introduction and in several other passages in the body of the book, as *al-Hájj* and *Sultánu'l-Hájj*, and the Malik performed the pilgrimage to the Ka'ba in 721/1321, 'Abdu'l-Muqtadir

¹ See the text, p. 7.

² *Ibid.*, pp. 168-170, 340-342, 348-351, 386-389, 610-613, 641-643, 659-663, 664-668, etc.

³ *Ibid.*, p. 636.

⁵ *Raudátu'l-Jannát*, *Rauda* 7, *Chamán* 7 (end).

⁶ See the text, pp. 140, 636.

⁴ *J.A.S.B.*, 1916, p. 168

thinks that the book was composed between 721/1321 and 729/1329 when the Malik died. But I am of the opinion that the introduction and the words *al Hajj*, etc. were added by the author after the completion of the present volume in 722/1322 when he must have presented it to Malik Ghiyáthu'd Din on his return from the pilgrimage. And as the author says that he completed this volume in two years and a half,¹ its composition must be placed between 718/1318 and 722/1322 with the events of which this volume ends.

Be it as it may, the present volume is divided into 138 Discourses. The first 20 Discourses deal with the foundation of Harat and the traditions of the Prophet Muhammad about its excellence, its invasion by Chingiz Khan, and its history till the advent of the Kurt dynasty. The last 118 Discourses (pp. 141-786) deal with the various aspects of the history of the Kurt rulers of Harat since their advent in 643/1245 till the 16th year of the reign of Malik Ghiyathu'd Din, to whom alone 39 Discourses (238 pages) are devoted. In dealing with the Kurt rulers, the author gives not only the details of their political activities and military exploits, but also describes their characters, attainments and cultural activities. In Discourses 85, 86 and 130 (pp. 439-443, 746-750) he has described some of the buildings which were erected at Harat by Malik Fakhrud Din (and the religious ordinances issued by him) and his brother Malik Ghiyáthu'd Din and their interest in poetry and printing. In Discourse 88 (pp. 448-456) are described, in detail some of the activities of Sadru'd Din Khatib of Bushanj generally known by his pen name, Rabi'. At places, the author also deals with the contemporary events connected with the Mongol rulers and their chiefs, and their wars and court intrigues.

It is difficult to say definitely what title the author wanted to give to this book. He often refers to it in general term as 'Historical work (*Ta'rikh-i Dáme*)'.² Later historians like Mu'mu'd Din az Zamchi³ and Háfiz Abru refer to it as *History of Kurt Maliks*, '*History of the Maliks of Harat*', or as a *book on the 'History of the Kurt Maliks of Harat'*. Inayat Khán also in his note on the fly leaf of the MS. calls it the '*History of the Maliks of Harat*'.⁴

These titles may be justified on the basis of the main contents of the book. But our author was instructed by his patron to write a history of Harat since its invasion by Chingiz Khán till his own time and not that of the Kurt Maliks only, and 140 pages of the book are devoted to the history of Harat before the advent of the Kurt dynasty. The author also says referring to this book, 'I wrote the history of Harat (*Ta'rikh-i Harat*)'.⁵ It may, therefore, be suggested that the author wanted to call it *History of Harat*, and not '*History of the Kurts*'.

As the book deals mainly with the contemporary events, so it is largely based on the personal knowledge of the author himself, or on

the information received by him through an eye witness of the events, whose name he has mentioned at certain places. For the earlier events, however, he has referred to the following works:—

- (1) The *History of Harát* by ‘Abdu’r-Rahmán b. ‘Abdu’l-Jabbár-al-Fámí (the text, pp. 25, 26–44).
- (2) The *Kurt-Náme* of Rabí’í (the text, p. 391).
- (3) The *Ta’ríkh-i-Siráj-i-Minháj*, i.e. the *Tabaqát-i-Násirí* of Minháj-u’-Dín ‘Uthmán b. Siráju’-Dín (the text, pp. 70, 73).¹
- (4) The *Ta’ríkh-i-Jahán-Gusháy* (comp. 658/1260) of ‘Atá Malik-i-Juwaynī, which is mentioned by our author, at one place, as *Ta’ríkh-i-‘Alá’i* because of the title of the author as “‘Alá’u’-Dín” (the text, pp. 57, 58).²
- (5) The *Ta’ríkh-i-Gházání*, i.e. the first volume of the *Jámi’u’-t-Tawárikh* (comp. 710/1310) of Rashídu’-Dín Fadlu’lláh, whom our author calls Rashídu’-Daula, which fits better with the titles of his father and grandfather as ‘Imádu’-Daula and Muwaffaqu’-Daula respectively (the text, pp. 101, 304).³
- (6) The *Ta’ríkh-i-Khurásán* (the text, p. 63).
- (7) The *Akhlág-i-Khání* (the text, pp. 95–101).

The first two of these books have been already described. The third has been published by the Asiatic Society of Bengal and translated into English by Col. Raverty. The fourth and the fifth have been described by Browne⁴; and the sixth and the seventh I have been unable to trace or identify.⁵

In making use of these important historical sources, however, our author has not been strict with regard to their texts. In the case of the *Jámi’u’-t-Tawárikh* he reproduced the original text in his own words, without making important and material alteration. But in one (p. 58) of the two references to the *Ta’ríkh-i-Jahán Gusháy*, he has mixed up its contents with what he learnt from independent sources. This fact, however, Sayfí himself has explicitly pointed out. In the case of the quotations from the *Tabaqát-i-Násirí*, one sentence quoted by our author (the text, p. 70, ll. 8–11) is found neither in the original printed text, nor in its English translation by Raverty. This may be due to the defect in the MS. on which its printed text is based.

Our author, however, has also given quotations from a large number of literary works in prose and poetry. Many of these

¹ Cf. the *Tabaqát-i-Násirí*, Cal. Edition, 1864, pp. 351, 355; Eng. Tr., Vol. II, pp. 1038, 1042.

² Cf. the *Ta’ríkh-i-Jahán Gusháy*, Vol. I, p. 128, ll. 13–15.

³ Cf. the *Jámi’u’-t-Tawárikh*, pp. 61–62 and 189, ll. 15–17.

⁴ *J.R.A.S.*, Jan. 1904, pp. 1–17; *ibid.*, Jan. 1908, pp. 17–37; *Lit. Hist. Pers.*, Vol. III, pp. 65–66, 71–73.

⁵ I am told that the *Akhlág-i-Khání* has been printed in Persia. But in spite of my best efforts I could not get any copy or trace of it. The main story taken by our author from this book, however, is found in an abbreviated form in the *Jámi’u’-t-Tawárikh*, p. 64, ll. 10–16.

quotations have been compared with their originals and they have been generally found faithful except the differences of readings which have been pointed out in the foot notes

THE IMPORTANCE OF THE BOOK

The book is of great historical and literary value. It is a contemporary record of the complicated events in the history of North-Eastern Persia in a difficult period. It is the earliest available history of Harat and the only available contemporary account of its Kurt rulers. It is written in an elegant and forceful literary style and is full of quotations from the works of important poets, of the poems of some of whom no other record is apparently extant.

It has been accepted as a reliable and authentic historical record by important later historians, some of whom like Hafiz Abrú, Mu'mu'd Dīn az Zamchī and 'Abdu'r Razzāq as Samarqandī largely used it in compiling their own works and included in them partly its summary and partly its exact text.

Hafiz 'Abdullāh Abrú (d. 834/1430), the well known Timurid historian and geographer who has been recognized by modern scholars to be the most important writer of his time, has abundantly used this book in almost all his works.

In the first part of his *Dhayl i Jamī'u't Tawarīkh* which was composed just about a century after the composition of the present volume and has been edited by Dr K. Bayānī and published at Tih-rān, the celebrated historian very often summarized, and at places copied long passages from our book without acknowledgment—a peculiarity of the Hafiz which has been already pointed out by Sir William Ouseley in his *Travels*.

The following two passages in the *Dhayl* copied from the present volume are enough to illustrate our remark —

(a) شیخ طب الدین کعب ای ملک مصلحت در آنست
که حاکم نکی چه حلائق اس مقام دل بر صلح دارد بحکمت
آنکه درین ولایت دحیره بیست و مردم گرسنه آید و اس حدد درد
نکردن بیضاک را که درز بود اس اشان طاعت است و لعنت
کردن بر اشان عداوت برز دوستی چه اس طایفه واجب العقل
حر مرار و چس بهر و شجاعتی ظاهر متواضع شد و دوری حدد
بنقله امن کوه وی با حوس اس سناء ناگنده شود و آتش عداوت
و بنده منطقی گردد و عد ار اس بار شهر آئی. ملک مصوالدین

گفت دانشمند بهادر میخواست که مرا بمکر و غدر بدست آرد
 چه من چون بقلعهٔ امان کوه روم راه بر من بگیرند و از جوائب
 کمین سازند شیخ قطب الدین گفت که از ابناء و ¹اقارب دانشمند بهادر
 هر کدام را که ملک تعیین فرمایند بگویم تا دانشمند بهادر ایشان را بیش
 ملک فرستد ملک فخر الدین گفت که از بصران دانشمند بهادر لاغری
 با من بقلعهٔ اسکلچو آید و طغای در شهر باشد چون من بقلعه روم لاغری را
 باز فرستم برین جمله مقرر کردند روز دیگر شیخ الاسلام خواجه قطب الخق
 والدین بیش دانشمند بهادر آمد و آنچه ملک فخر الدین گفته بود
 عرضه داشت کرد : دانشمند بهادر بدان خوشدل گشت . چه از محاصرهٔ شهر
 و محافظت لشکر و خوف شبیخون شب و روز اندیشه مند بود . امراء
 و رؤس سباه خود را طلب فرمود و گفت میان من و ملک فخر الدین
 قاعدهٔ دوستی محکم شد و اساس محبت و یکدلی رسوخ تمام بذیرفت .
 اکنون شیخ الاسلام خواجه قطب الدین جشتی را فرستاده و از من
 عهد نامه طلب داشته و گفته فرزندان طغای و لاغری را بفرستد تا من
 بقلعهٔ امان کوه روم و شهر را تسلیم کنم درین قضایا شما چه صواب
 میبینید ، و بهبود در چیست . بعضی از ملوک چون ملک جلال الدین
 و ملک قطب الدین اسفزار و طائفه از امرا گفتند مثل مبارک شاه داشی
 و جیغور کاجو که ای امیر مصلحت نیست که امیر زادگان لاغری
 و طغای را بدست غوریان و هرویایان باز دهی و ملک فخر الدین را
 بکداری که بنده بقلعهٔ امان کوه برد که ازان فتزهای عظیم در وجود آید
 که سالها دفع آن نتوان کرد و جماعتی گفتند که مصلحت پیرانست که
 امیر با او صلح کند و او را بکدارد که بقلعه رود ، که شهر بیزحمتی بامیر
 میرسد روز دیگر مولانا وجیه الدین نسفی را فرمود که عهد نامه بنویس

¹ The *Dhayl* has ابناء اقارب

س از زبان دانشمند بهادر مولانا وجیه الدین فلسفی در حال نامه در قلم آورد برین نسق -

بدان خدای که بر درکه جلالت او * سجود کرد امیر و وزیر و شاه و کدا ...¹

(b) و صورت این حال چنین بود که شهرادگان کدک و یسار و داؤد خواجه با جند شهزاده دیگر با لشکری عدد یک بیابان و اوراق اشجار از آن آمویه بگذشتند بران عزم که خراسان در تحت تصرف آرند . امیر یسار و بوجای و بیوم شاه و محمد دولدای بعد از کشتن ایشان از آمویه در مرغاب جمع شدند - امیر یسار در خرابه نکشاد و اموال خراسان را در امرای لشکر و رؤس سباه و ابطال عساکر تفرقه کرد و ایشان را نسیم و زر دوست ساخت و مواعید خوب برزم بستن و کینه اندوختن در پیش گردانید و امیر بوجای و عیاض الدین علی شاه که از شاهان بدخشان بود و دران نزدیکی بخراسان آمده ایشان را با هزار سوار حراز نامدار مقرر گردانید که تا آنجا که سناه خصم است بروند و رنای گیری بدست آرند تا از کمیت و کیفیت آن لشکر و قوتی حاصل شود امیر بوجای و شاه بدخشان با آن هزار سوار بر سبیل رکضت برآند ..... چون یکساعت بگذشت قریب بیست سوار از لشکر بدخشان جدا گشته بدان نیت که بیش شاهزادگان روند ناکاه در میان لشکر بوجای افتادند گمان بردد که سناه ماوراءالنهر است بی تخاصی با بوجاییان در سخن آمدند لشکر بوجای¹ ایشان را گرفته بیش بوجای آوردند بوجای بتخویف تمام از ایشان حال شاهزادگان و جگونگی لشکر پرسید .....² *

¹ *Dhayl-i-Jāmi'at Ta'arikh*, Tihān Edition, pp 22-23, the present text, pp 467-469 The whole of this and the next chapter (pp 26-36) of the *Dhayl* is entirely based on the present volume (pp 461-497)

² *Dhayl-i-Jāmi'at Ta'arikh*, pp 56-60, the present text, pp 628-636

The above long passages from the *Dhayl-i-Jámi'u't-Tawárikh* of Háfiz Abrú taken from the present text, clearly show that the great geographer and historian followed our text closely and reproduced it almost word by word. As a matter of fact, Háfiz Abrú in every part of his *Dhayl*, while dealing with the events described by our author, either contents himself with a summary of the relevant part of the present work, omitting a part or whole of the poems and quotations given in it, or reproduces it verbatim.¹

The part of the *Dhayl* which deals with the history of the Kurt dynasty, and has not been published as yet, according to the statement of Háfiz Abrú himself, is almost entirely based on a book on their history dedicated to them, which had come to his notice.² This book could not have been but the present volume or the *Kurt-Náme* of Rabí'í. No other history of the Kurts is known to have been written. And the passages quoted above are more than sufficient to show that the book to which Háfiz Abrú referred is the present volume, and not the *Kurt-Náme*.

The use which Háfiz Abrú made of the present book in compiling his well-known geography and equally well-known general history, the *Zubdatu't-Tawárikh*, is difficult to ascertain. For unfortunately, they have not been published as yet, and no manuscript of them is available in Calcutta. But I have no doubt that the detailed account of the Kurt dynasty, which according to Dr. Rieu is included in his geography,³ is largely based on the present text. As a matter of fact a good deal of the subject-matter dealt with in the second volume of Abrú's geography, which has been described in detail by Dr. K. Bayání in his introduction to the *Dhayl*,⁴ is identical with that of the present book. The relevant part of the third volume of the *Zubdatu't-Tawárikh* also must have been mainly based on the present text. The celebrated Timurid geographer-historian, having realized the importance of Sayfí's book while composing his *Dhayl-i-Jámi'u't-Tawárikh*, could not have ignored it while compiling his later and more important general works.

Forty years after the death of Háfiz Abrú, another well-known historian Mu'ínu'd-Dín-az-Zamehí, largely used our book in composing his excellent monograph on Harát, the *Raudátu'l-Jannát fi Auşáf-i-Harát*, to which reference has already been made.⁵ His whole account of the Kurt dynasty, as has been pointed out by 'Abdu'l-Muqtadir, is entirely based on the present text, and a large part of the events in Harát, before 721/1321, is summarized from it. In certain parts he has also copied from it almost verbatim. It must, however, be said to his credit that, unlike Háfiz Abrú, he has at many places acknowledged his debt to our author though at places he has also copied from

¹ See *Dhayl-i-Jámi'u't-Tawárikh*, pp. 62-65, 74-77, 80-84, 87-96, 105-111; the present text, pp. 640-645, 649-655, 659-669, 670-689, 692-693, 695-717.

² The *Dhayl*, Introd., p. (ع).

³ *Cat. of the Persian MSS.*, Vol. I, p. 424b.

⁴ pp. ص - ض

⁵ See *supra*, pp. viii, ix, etc.

his book almost verbatim without acknowledgment In *Chaman* 12 of *Rauda* 11, for example, while describing the destruction of Harat by the Mongols for the second time, he writes —

ممكنای را در نای حصار و ملک ابوبکر را در میان باران بگشتند حروش
و عوایر شهر در حاسب و از حشم و اتباع ملک ابوبکر و ممکنای هر کس را
که یافتند بتبع بیدیع گذرانیدند و ملک مدارالدین سدرزاری را که
از حصار فیروز کوه به راه آمده بود بمملکتی تعین نمودند و رئیس مملکت
بحواحه مختارالدین عبدالرحمن عراقی که دلاور کار دیده بود، دادند
و همه یک عزم دل بر حرف و زرم نهادند پس چون کیعیم این احوال
سمع حکمیر حال رسید در عصب شد و زور دیگر ایلککدای بون را
با هشتاد هزار مرد جنگی از نواحی عربی نامرد کرد و کعب مردم کشته
رنده کشته اند درین بوب ناید که از ساکنان هراة کسی را رنده نگذارند
ایلککدای در شوال سنه ثمان عشر و ستمائ برودخانه هراة برول کرده
فرمود که درین یک ماه ساز و ادوات مکارنه ترتیب دهد و از مواضعی
که در حکم حکمیر حال بود مدد و ادوات و آلات حرب تولید ناندک
مدتی از حدود خراسان و خراسان شورغان و اعداستان نزدیک دهکاه هزار
مرد بیاده و سوار به راه آمدند و در شهر ملک مدارالدین و حواحه
مختارالدین عبدالرحمن و دیگر اکابر و اعیان هراة استعداد حرب ساخته
ناهم عهد و میثاق درمیان آوردند که مخالفت نکنند ۱..... *

In *Rauda* 12, describing the event of Bujai, az Zamchi says —

بعد از قتل او [دانشمند بهادر] ده پنج ماه در تارنج اوائل رحب
سنه ست و سعمائ سر دانشمند بهادر بوحای نام که معول قتل نامدار
و سفاک بد دس تیره روزگار بود و جلب او بقتل و انداء و سبک دماء
مسلمانان محمول، بفرمان اولخانلو سلطان به راه آمد. برادر او طوعان،

و امراء بقایاء لشکر دانشمندی بهادر آئین تعزیت تازه کردند و نه روز برسم مغول بکبیه و زاری و شیوه شیدون و سوکوازی بسربرد . روز دهم ایلجی بیش ملک فخرالدین فرستاد بقلعه امان کوه ، که جمال الدین محمد سام بدر مرا با سیصد کس بقتل رسانیده . اگر بدین امر خطرناک بامر تو اقدام نموده ما را خبر ده . و اگر بامر و اشارت تو نبوده نامه باشراف و اعیان هراة بنویس که او را با جمعی که خصم خون ما اند بما سبازند و اموال و اجناس و اسب و سلاح که گرفته اند تسلیم نمایند تا آن فتنه تسکین یابد و الا تمام آن دیار در سر این کار خواهد رفت ملک فخرالدین در جواب سوگندان یاد کرد که جمال الدین محمد سام و هیچکس دیگر را بقتل بدر تو امر نکرده ام و بدین قضیه رضا نداده ام او برای خود این دلیری کرده و او حالا دو هزار مرد دلاور مسلح مکمل دارد و مردم هراة کی میتوانند که بفرمان من او را بدست تو دهند . این کاریست میان تو و ایشان . چون جواب به بوجای رسید در خشم شد و قاصد باسفرزار و فراه و سجستان و شافلان و تولک و غرجستان روانید و ملوک و کلانتران را طلب کرد . و جند استاد منجنیقی از دیار فرنک آورده بود ایشان را بتهیه اسباب و آلات آن امر فرمود و بهر بلده و ناحیت از اطراف خراسان و عراق و فارس صد شتر فرستاد که از الوان جامهای قیمتی و انواع نعمتهای مرغوب بهراة آوردند و بر کنار نهر کارتبار در جنوبی شهر بازاری قریب بسیصد دکان بساخت و از خوردنی و پوشیدنی و ظرائف کوناگون آن بازار را بیاراست . و فرمود تا آن نرخها ارزان ساختند و در امر محاصره شهر و ترتیب ادوات آن و تعیین طلایه و پاس داشتن و ضبط و محافظت راهها و مداخل و مخارجها را حکمهای صعب کرد تا مدت چهل روز قرب سی هزار مرد جنگی جمع آمدند ۱..... *

¹ Cf. the present text, pp. 503-505.

It must be added, however, that az-Zamehī in his anxiety to abridge the contents of the present text, had to leave out generally a good deal of important historical details and facts also.

Like Hāfiz Abrū and az-Zamehī, Kamālu'd-Dīn Abdu'r-Razzāq-as-Samarqandī also must have utilized the present text in compiling the first part of the first volume (in connection with the events of 703/1304 to 721/1321) of his *Maṭla'-'i-Sa'dayn*, the importance of which has been pointed out by Browne,¹ and the second volume of which has been admirably edited by my friend Prof. Muḥammad Shafī' of Lahore, whereas the first volume still awaits publication. As-Samarqandī, however, like Abrū, does not make any mention of the present book or of its author in his work. But several passages in the *Maṭla'-'i-Sa'dayn* appear to have been copied from the present text. Describing the events in *Khurāsān*, for example, as-Samarqandī writes:—

ذکر بعض وقائع که در خراسان حادث شد:—

امرا فرصت جستہ نیم شبی در خیل خانہ بکثوت زدند، و بکثوت
نا نفع تن اولاد و خواتین بیرون رفت و همه شب بتعجیل رانده آن هنگام کہ
بلغ اللیل غایتہ و رفع الفجر رأیتہ بدرکاه شہزادہ یسور رسید . ہم از کرد راہ کلاہ
بر زمین زد و صورت حال عرغہ داشت، و یسور بنفسہ سوار گشتہ سر خود
شہزادہ جو کی (را) نا بکثوت و جند امیر معتبر و ہفت ہزار سوار نام
مقدمہ سپاہ فرستاد ..... *

Again, describing the arrival of Prince Yasūr in *Khurāsān* he writes:—

ذکر آمدن شہزادہ یسور بخراسان و شرح آن:—

ناکاه سپاہ شاہزادہ یسور بر ایشان زدند و خانہا عارت کردہ حواشی
و مواشی و خیمہ و خرکاہ و نمود خانہ و کلاہ و رمہ ایشانرا گرفتند، بکثوت
تا دامغان راند، و شاہزادہ یسور تا وسط مارندران رفت و خراسانی بسیار کرد،
چنانچہ دہ ہزار از سادات و اشراف و اکابر خاندانہای قدیم اسیر شد *
کشادند لشکر بہ بیداد دست * در داد کردن کردان بہ ست *

These and other passages may have been taken by as-Samarqandī from the works of Abrū whom, according to Shafī', he has followed

¹ *Lat Hist Pers*, Vol III, pp 429 430

² Cf the present text, pp 671 672

³ *Ibid*, p 659

closely¹ and who, as it has been already shown, followed the present text still more closely.² But there can be little doubt that as-Samarqandí was aware of the present book and it was available for him when he composed his *Matla'*. For, as it has already been stated, az-Zamchí who composed his *Raudát* in the same town and about the same period, refers to this book again and again. And it is very unlikely that as-Samarqandí was ignorant of it or did not utilize it which is a contemporary record connected with his subject.

After the end of the 9th/15th century, however, probably on account of the compilation of the general historical works of Háfiz Abrú, and a more up-to-date monograph on Harát by az-Zamchí, the present work as well as its author were entirely forgotten, so that neither his name is mentioned in any later historical or biographical work, nor any genuine manuscript of his prose or poetical works, except one,³ is now known to be extant. Mír Khwánd (d. 903/1498) and his grandson Khwánd-Amír (d. 941/1534), in spite of using considerable material originally supplied by our author, have not mentioned even his name. The lengthy notice on the foundation of Harát appended at the end of the *Raudatu's-Safá*⁴ and the chronograms of the death of several persons,⁵ which were originally noticed by our author,⁶ and also several short passages from the present text found in that book, are probably based on the *Raudát*⁷ of az-Zamchí and on the works of Háfiz Abrú.⁸ And the name *Ta'ríkh-i-Harát* mentioned in Vol. V, page 39, lines 10-13, of the *Raudatu's-Safá* also probably refers to the *Raudát* in which the fact alluded to is summarized from the present text.⁹ In the *Habíbu's-Siyar* of Khwánd-Amír also the long biographical notice on Rabi'í-i-Búshanjí, and the chronograms of the death of Malik Shamsu'd-Dín Muḥammad and of Malik Ruknu'd-Dín¹⁰ and many events originally described by our author appear to have been based not on the present text but on some other later works which were mainly based upon it. For neither Mír Khwánd nor Khwánd-Amír has taken any notice of our author whereas they have given biographical notices of several less important writers. Faṣīḥi of Khwáf (777-849) also, who was born not very long after the death of our author, has not taken any notice of him in his *Mujmal*.

The present volume, however, is also of great literary value. It contains not only certain important biographical details about some of

¹ *Matla'-i-Sa'dayn*, Introd., p. 9.

² See *supra*, pp. xvi-xix.

³ See *infra*, p. xxiv, f.n. 1.

⁴ The *Khatima*, pp. 45-48. On p. 46, l. 2, of the same, 'Abdu'r-Raḥmán-al-Jámí is wrong. It should be 'Abdu'r-Raḥmán-al-Fámí.

⁵ e.g. of Dánishmand Bahádur, and of Amír Yasáwul, Vol. V, p. 135, l. 27, and p. 143, l. 34.

⁶ The present text, pp. 497 and 655.

⁷ The *Raudát*, Introd.; also *Rauda* 7, *Chaman* 3, etc.

⁸ e.g. *Dhayl-i-Jámí'u't-Tawárikh*, pp. 36 and 76.

⁹ *Rauda* 11, *Chaman* on. *Khatib-i-Jughratán*, etc.; the present text, pp. 81-90.

¹⁰ *Habíbu's-Siyar*, Vol. 3, Part 2, pp. 69 and 73. The present text, pp. 362, 448-456 and 461.

the well known contemporary poets like Rabi'ī of Bushanj and throws a flood of light on the character of some of the contemporary scholars and saints like Wajihu'd Dīn Nasafī and Qutbu'd Dīn Chishtī, but also contains copious quotations of Arabic and Persian couplets and poems by the Arabian and Persian poets of various periods till the time of the author himself, the poems of some of whom have been either lost, or have not been published as yet. Among such works must be included the celebrated *Kurt Name* of Rabi'ī of Bushanj, and the otherwise unknown *Sam Name*, as well as other poems of Sayfī. Harawī himself. Some of these poets, however, belong to the earliest period in the history of Persian poetry, e.g. Daqiqī, Firdausī, Asadī, etc., and some of them were contemporary of the author, e.g. Badī'ī, Turkawī, Sa'adu'd Dīn Ghurī, Rabi'ī of Bushanj, etc. This book, therefore, is likely to bring to light some of the unknown gems of Persian poetry, as well as some of the talented, but unknown poets of the eighth century.

THE MANUSCRIPT OF THE BOOK

Only one genuine manuscript of the book is known to me to be extant¹. It is (MS No 58) the proud possession of the Buhār section of the Imperial Library of Calcutta. It is of Folio size and measures $12\frac{1}{2} \times 9, 9\frac{1}{2} \times 6\frac{1}{2}$ ". It consists of 275 folios. Each page has 25 lines and each line contains about 18 words. It is written in beautiful bold learned Naskh, with fine rubrics, on thick creamy white paper. The names of the poets and of the authors quoted in the text are written on the margin in red ink. The date of transcription is not given. But from the handwriting, the paper and the general condition of the MS it appears that it was copied in the eighth century, not very long after it was composed. It is slightly damaged and worm eaten in the beginning. But fortunately no part or page is missing.

The fly leaf in our MS bears a medallion which has now faded, and seals and signatures and notes in the hands of several nobles of the courts of different Mughal rulers of India. Among them

¹ The claim of Aghā Khalīl Afghān in his *'Athar-i Harāt* (printed at Kābul in the year 1309 Shamsī) to have discovered a MS of the present book, to which my attention was drawn by Prof. Muhammad Shafī of Lahore is open to serious doubt. For what he asserts to be the exact quotations (pp 10-20 and 71-73) from Sayfī's work, are no more than poor summaries of what our author writes (See the present text, pp 26-45 and 66-72). I am unable to express any opinion about the Kābul manuscript of the book to which reference has been made in the foot note in page 10, No 10, Vol I, of the *Aryāna* of Kābul. For, being informed of the existence of more than one MS of the present book at Kābul the Librarian of the Imperial Library tried his best to obtain one of them for the sake of collation with his library's MS and failing in that he sent the proofs of about 400 pages of the book to Kābul for being collated. And when the proofs were got back after some difficulty, without being compared with the so called Kābul MSS, an Orientalist in Kābul was approached to see the MSS and report about them. But he also, in spite of his best efforts failed to get a glimpse of any of them. The whole correspondence with regard to it is preserved in the office of the Imperial Library.

is a note in the handwriting of 'Ináyat Khán, the celebrated librarian of Sháh Jahán and the son of Zafar Khán the well-known governor of Kábul and later on of Kashmír. Zafar Khán on his retirement had settled down at Lahore where he died in 1073/1663, whereas his son 'Ináyat Khán on his retirement took his abode in Kashmír where he breathed his last in 1081/1670. The note, however, runs thus:—

تاریخ ملکن ہرآة بابت اموال والد مرحوم سانغ رمضان المبارک
سنہ ۱۰۷۴ از لاہور بکشمیر رسید و داخل عاریت خانہ کرید۔ حررہ
عنایت خان ظفر خان *

'History of the Maliks of Harát included among the property of (my) late father, reached from Lahore to Kashmír at the end of Ramadán in the year 1074 and was placed in the 'Ariyat Kháne. 'Ináyat Khán (the son of) Zafar Khán wrote this note.'

Zafar Khán had probably acquired this manuscript at Kábul, and brought it to India where having passed through the hands of several nobles at different periods it was finally acquired by the Jaláliya Library which was attached to the Jaláliya Madrasa of Búhár in the district of Burdwan in Bengal, which was founded by Munshí Sadru'd-Dín.

Munshí Sadru'd-Dín (d. 1211/1796) was the Mír Munshí of Mír Ja'far, the Nawwáb of Murshid'ábád, and afterwards Munshí of Warren Hastings. He was appointed by Sháh 'Alam, and the Nawwáb Názim of Bengal, as well as by the East India Company, as the trustee of the old Bá'is-Hazárí Trust of Pandua, which had been endowed for charitable purposes by the great saint Jalálu'd-Dín of Tabríz (d. 642/1244) who had come there before the middle of the 7th/13th century. Munshí Sadru'd-Dín founded the above Madrasa and the library out of the trust fund and named them after the great saint. The library was further augmented and improved by some of his successors.¹ But after some time, the Madrasa, which at one time must have been one of the most important educational institutions in India, declined and lost its importance and the library also deteriorated. But fortunately the main part of the library remained intact under the name of Búhár Library till 1904, when it was transferred to the Imperial Library where the whole collection together with the manuscript of the present book is preserved.

Though the MS. is beautifully and clearly written, yet the dots are often wanting and sometimes are misplaced. The Hamza also is often missing. The letters پ and چ are written, as a rule, with one dot only, and the letter گ is always written as ک. The words like کوی and ای are generally written as گوی and آئی, and the words دنیا and دنیا are, at places, written as فنی and فنی.

¹ *Raw'ihul-Mustafá* by Sadru'd-Dín Ahmad, pp. 306-307, 409-412; *Cat. Raisonné of the Búhár Library*, Vol. 1, Preface, p. vii; *Cat. of the Ar. and Per. MSS. O.P. Library, Bankipore*, Vol. VIII, pp. 167-168.

These peculiarities of the MS have been generally kept up in editing the text. Wherever, however, the least alteration has been made in the text, the reading in the MS has been given in the foot notes

The edition of any text on the basis of a single MS, however, is always difficult, and in the case of the present MS it has been specially so, because it contains a large number of proper names of persons and places in many of which the dots are either wanting or have been misplaced. But this difficulty has been to a great extent overcome with the help of the following works, references to which have been given in the foot notes —

- (1) The *Tabaqat i Nasiri* of Minhaj-u'd Din 'Uthman (Tab Naşırı),
- (2) Col Raverty's English translation and notes on the same (Rav),
- (3) The *Ta'rikh i Jahan Gushay* of 'Atá Malik i Juwayni (J K),
- (4) The *Jamí u't Tawarikh* of Rashidu'd Din Fadlu'llah (J T),
- (5) The *Ta'rikh i Guzida* of Hamdu'llah Mustaufi (Guz),
- (6) The *Nuzhatu'l Qulub* of the same author (N Q),
- (7) The *Mujmal* of Faşihí (Muj),
- (8) The *Dhayl i Jamí u't Tawarikh* of Hafiz Abru (Dhayl),
- (9) The *Raudatu'l Jannat* of az Zamchí (R J),
- (10) *Raudatu's Safa* of Mir Khwánd (R S),
- (11) *Habibu's Siyar* of Khwánd Amír (H S)

In spite of the great care taken in editing the MS the text, as finally printed, is unfortunately full of misprints. This is due to the circumstances in which it has been printed. I feel extremely sorry and express my greatest regret for it. I have, however, done my best to make amends for it, by prefixing a complete errata to the text.

At the end I must express my debt of gratitude to the President and the members of the Council of Imperial Library for their constant interest, support and encouragement during the progress of the work, to its Librarian for his ready help whenever it was required, to Maulavi 'Atá'ur Rahmán Şiddiqi, the assistant in charge of the Buhár section of the Library, for reading a large part of the proofs and for many sound suggestions in editing the MS, to Aqa Muhsin Namázi, Lecturer in Arabic and Persian at the Calcutta University, for some valuable suggestions and for going through the whole text with me in order to prepare the errata, to Mr Shibli Ibráhimi, M A, for preparing the Indices and to Professor M M Haq, M A, for reading the proofs of the Introduction.

CALCUTTA,
May 7th 1944

M Z Şiddiqi

۳۔ اسماء الكتب

الف

اخلاق خانى، ۹۵

ت

تاج المآثر، ۷۴۷ ح، ۷۷۰ ح

تاريخ جهانكشاي، ۵۸

تاريخ خراسان، ۶۳

تاريخ سراج مہاج، ۷۰، ۷۳

تاريخ علائى، ۵۷

تاريخ غازانى، ۱۰۱، ۳۰۴

تاريخ نامہ (ہراة)، مولفہ

عبد الرحمن عبد الجبار فامى،

۲۵، ۲۶

تاريخ ہراة ۱۴۲

س

سام نامہ (مذمومہ از مؤلف کتاب

حاضر)، ۵۳۹

ک

کتاب الغرر، ۳۵۵ ح

کتاب المونس، ۳۶۲ ح

کرت نامہ (مؤلفہ خطیب

فوشنجى)، ۳۹۱، ۴۴۹، ۴۵۴

کنز البلاغة، ۴۴۶ ح

م

مجموعہ غياثى (در علم اخلاق،

از مؤلف کتاب حاضر)، ۳

۵۳۹, ۵۳۸, ۵۳۷, ۵۳۶, ۵۳۵
 ۵۵۱, ۵۴۹, ۵۴۷, ۵۴۲, ۵۴۰
 ۵۶۰, ۵۵۹, ۵۵۸, ۵۵۷, ۵۵۶
 ۵۷۰, ۵۶۹, ۵۶۳, ۵۶۲, ۵۶۱
 ۵۷۹, ۵۷۸, ۵۷۷, ۵۷۲, ۵۷۱
 ۵۹۲, ۵۹۱, ۵۹۰, ۵۸۸, ۵۸۵
 ۶۰۶, ۶۰۰, ۵۹۶, ۵۹۵, ۵۹۳
 ۶۱۴, ۶۱۳, ۶۱۲, ۶۱۰, ۶۰۹
 ۶۲۵, ۶۲۴, ۶۲۲, ۶۲۱, ۶۱۹
 ۶۳۶, ۶۳۱, ۶۲۸, ۶۲۷, ۶۲۶
 ۶۴۷, ۶۴۴, ۶۴۳, ۶۴۱, ۶۳۹
 ۶۵۶, ۶۵۳, ۶۵۰, ۶۴۹, ۶۴۸
 ۶۸۱, ۶۸۰, ۶۷۹, ۶۵۸, ۶۵۷
 ۶۹۲, ۶۹۰, ۶۸۴, ۶۸۳, ۶۸۲
 ۶۹۸, ۶۹۶, ۶۹۵, ۶۹۴, ۶۹۳
 ۷۱۰, ۷۰۹, ۷۰۸, ۷۰۲, ۶۹۹
 ۷۲۳, ۷۲۰, ۷۱۸, ۷۱۵, ۷۱۲
 ۷۴۱, ۷۴۰, ۷۳۹, ۷۳۷, ۷۲۶
 ۷۵۲, ۷۵۱, ۷۴۷, ۷۴۶, ۷۴۴
 ۷۶۵, ۷۶۳, ۷۵۹, ۷۵۶, ۷۵۳
 ۷۷۴, ۷۷۱, ۷۷۰, ۷۶۹, ۷۶۶
 ۷۸۳, ۷۸۲, ۷۸۱, ۷۸۰, ۷۷۷
 ۷۸۶, ۷۸۴

هراترود, ۶۹۶, ۶۱۲

هرزوان, ۵۵۹, رجوع بیر نه حرزوان

هذد, ۱۹۶, ۲۰۰, ۲۵۱

هذد, رستلن — هذد, ۱۰۳, ۱۵۷

۱۹۸, ۱۷۴, ۱۷۰, ۱۶۵, ۱۶۱

۳۳۳, ۲۶۳, ۲۲۲

هیاطله, ۳۰, ۳۱

ی

یرد, ۴۰۲

یزد, نه, ۱۱۱, ۱۱۲, ۱۱۴

۱۲۲, ۱۲۰, ۱۱۸, ۱۱۷, ۱۱۶
 ۱۲۷, ۱۲۶, ۱۲۵, ۱۲۴, ۱۲۳
 ۱۳۴, ۱۳۲, ۱۳۱, ۱۳۰, ۱۲۸
 ۱۳۹, ۱۳۸, ۱۳۷, ۱۳۶, ۱۳۵
 ۱۷۳, ۱۷۲, ۱۶۹, ۱۴۴, ۱۴۰
 ۱۸۲, ۱۸۱, ۱۷۷, ۱۷۶, ۱۷۵
 ۱۸۸, ۱۸۶, ۱۸۵, ۱۸۴, ۱۸۳
 ۲۱۴, ۲۰۸, ۲۰۰, ۱۹۶, ۱۸۹
 ۲۳۱, ۲۲۹, ۲۲۸, ۲۲۷, ۲۲۴
 ۲۴۹, ۲۴۸, ۲۴۷, ۲۴۶, ۲۴۳
 ۲۸۱, ۲۷۹, ۲۷۶, ۲۷۳, ۲۷۰
 ۲۹۰, ۲۸۹, ۲۸۷, ۲۸۵, ۲۸۴
 ۳۱۱, ۳۰۴, ۳۰۳, ۳۰۲, ۳۰۱
 ۳۱۹, ۳۱۸, ۳۱۶, ۳۱۵, ۳۱۴
 ۳۳۱, ۳۳۰, ۳۲۹, ۳۲۴, ۳۲۳
 ۳۳۷, ۳۳۶, ۳۳۵, ۳۳۴, ۳۳۲
 ۳۴۳, ۳۴۱, ۳۴۰, ۳۳۹, ۳۳۸
 ۳۵۱, ۳۴۷, ۳۴۶, ۳۴۵, ۳۴۴
 ۳۶۹, ۳۶۸, ۳۶۷, ۳۶۵, ۳۵۴
 ۳۸۰, ۳۷۹, ۳۷۶, ۳۷۴, ۳۷۳
 ۳۸۵, ۳۸۴, ۳۸۳, ۳۸۲, ۳۸۱
 ۴۰۰, ۳۹۸, ۳۹۲, ۳۸۹, ۳۸۶
 ۴۱۸, ۴۱۷, ۴۰۷, ۴۰۵, ۴۰۱
 ۴۲۹, ۴۲۴, ۴۲۳, ۴۲۰, ۴۱۹
 ۴۳۴, ۴۳۳, ۴۳۲, ۴۳۱, ۴۳۰
 ۴۴۰, ۴۳۹, ۴۳۸, ۴۳۷, ۴۳۶
 ۴۴۹, ۴۴۶, ۴۴۵, ۴۴۴, ۴۴۱
 ۴۵۷, ۴۵۶, ۴۵۳, ۴۵۲, ۴۵۱
 ۴۶۵, ۴۶۴, ۴۶۲, ۴۶۱, ۴۵۸
 ۴۹۲, ۴۷۵, ۴۷۲, ۴۷۰, ۴۶۷
 ۵۰۴, ۵۰۳, ۵۰۲, ۴۹۸, ۴۹۴
 ۵۱۸, ۵۱۵, ۵۱۴, ۵۱۱, ۵۰۵
 ۵۲۴, ۵۲۲, ۵۲۱, ۵۲۰, ۵۱۹
 ۵۳۲, ۵۳۱, ۵۲۷, ۵۲۶, ۵۲۵

مغول باش، ۴۳۴، ۴۲۴

مقبره خواجه طاقی، رجوع کنید
بسوی خواجه طاقی (مقبره)

مقبره خیادوان، رجوع کنید بسوی
خیادوان (مقبره)

مکجن، ۳۲۸

مکران، ۴۷۴

مکه، ۷۷۸

ملتان، ۱۵۷، ۱۵۸

میدان زریز، ۴۰۶، ۷۱۷

ن

نجد، ۱۱۳

نخجیرستان، ۳۸

نهران، ۲۲۲

نیازآباد، ۷۵۴، ۷۹۵

نیشابور، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰

۴۲، ۴۳، ۱۰۳، ۲۸۵، ۳۱۱

۳۱۴، ۴۰۲، ۴۰۴، ۴۲۱، ۴۲۲

۴۳۴، ۴۵۰، ۴۶۲، ۴۹۵، ۴۹۴

۴۵۲، ۴۷۹، ۴۸۲، ۷۷۷

نیمروز، ۲۳۰، ۲۴۳، ۷۳۷

۸

هراة—۴، ۷، ۸، ۲۵، ۲۶، ۳۰، ۳۵

۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱

۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷

۴۸، ۴۹، ۵۷، ۶۳، ۶۵، ۶۶

۶۷، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳

۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۸۱، ۸۲

۸۳، ۸۹، ۹۰، ۹۳، ۹۴، ۱۰۲

۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷

۱۰۹، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۴، ۱۱۵

۵۹۶، ۶۲۰، ۶۷۴، ۶۸۱، ۶۸۳

۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱

۷۰۹، ۷۴۴، ۷۶۵

ماوراءالنهر، ۶۵، ۶۶، ۱۰۷، ۳۰۳

۳۰۴، ۳۱۳، ۴۰۱، ۴۱۶، ۵۱۹

۵۸۵، ۶۰۶، ۶۰۹، ۶۳۰، ۶۴۰

۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۶، ۶۷۰

۶۸۹، ۶۹۵، ۶۹۶

منائیرناباد، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹

۷۶۲، ۷۶۵

مدینه، ۷۷۹

مرجیق، ۱۶۹

مرغاب، ۱۶۹، ۲۷۰، ۳۱۰، ۳۱۲

۳۱۷، ۴۲۳، ۴۲۵، ۵۴۲، ۵۶۳

۶۰۷، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲

۶۴۴، ۷۰۱

مرو، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۶۰

۹۰، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۴۹، ۴۴۴

مزار خواجه ابو الولید، رجوع کنید

بسوی خواجه ابو الولید (مزار)

مستفک، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۱، ۲۰۲

۲۰۶، ۲۰۹، ۲۴۶، ۲۵۸، ۲۶۶

۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱

مسرق (در هراة)، ۴۴۱

مسجد ترة فروش (در هراة)، ۴۴۰

مسجد زاغان حایطی (در هراة)،

۱۸۲

مسجد عبدالله عامر (در هراة)، ۴۴۰

مسجد فلک الدین (در هراة)، ۵۹۵

مصر، ۹۰، ۲۵۸، ۴۰۱، ۷۷۹

مغول، ۲۰۵، ۲۱۶، ۲۳۸، ۲۴۷

۷۲۹

کرجستان، ۳۰۹، ۴۰۰	قرا باغ، ۳۱۷، ۴۹۲
کرد، ۲۰۱	قرتبه، ۴۹۱
کردگان، ۴۲۱	قنچاق، ۲۹۹، ۴۹۱
کردیان، ۱۹۹	فسلان، ۱۸۳، ۱۸۵
کردستان، ۷۷۸	قلعه امان کوه، ۴۳۹
کرمان، ۹۰، ۷۵۵	قلعه بکر، ۱۲
کرمسیر، ۱۱۰، ۱۱۴، ۲۰۹، ۴۰۶	قله جنگی، ۷۳۳
۴۱۲، ۴۳۷، ۴۷۲، ۴۷۸، ۴۷۹	قلعه خاسک، ۲۰۲، ۲۰۴، ۲۰۸
۷۰۲، ۷۱۷	قلعه خسار، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰
کشمیر، ۲۰۸	۱۶۰، ۱۶۷، ۵۶۵
کلات کوه، ۴۱۹	قلعه فندهار، ۲۷، ۳۶۹، ۳۷۲
کنکان، ۲۲۲	قلعه کاه، ۴۶۵، ۵۰۴، ۴۱۲
کواشان علویان، ۲۸، ۳۸	قلعه کاهی، ۷۳۳
کورکده، ۳۸۱	قندز، ۲۵، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۸
کوسویه، ۴۵، ۴۶، ۱۴۹، ۲۷۹، ۴۰۷	۳۹، ۴۰، ۴۵
۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲	فقلی، ۹۲
۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۹، ۴۲۲	فقلیلان، ۹، ۹۱، ۹۳
۵۰۵، ۴۱۲، ۴۲۴، ۴۵۲	قهدستان، ۱۳۳، ۱۴۸، ۱۹۴، ۷۱۴
کوه الوند، ۲۹۱	قهدستان، ۹۳، ۱۱۴، ۳۰۲، ۴۳۲
کوه نایبها خواف، ۴۰۶	۴۳۳، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۳۷، ۷۱۰
کوه نایبها غور، ۳۷۸	۷۵۴، ۷۵۵
کوه کمری، ۸۲	قهندز، ۷۱۳
کبیرا، ۲۱۰	
	ک
ل	کابل، ۲۷، ۱۶۹
لکک خانه، ۳۱۹	کابلستان، ۴۷۹
لهار، ۱۵۸	کارتدار، ۷۰۰، ۷۰۶، ۷۱۳
م	کازرگاه (در هراة)، ۳۲۰، ۴۱۷، ۴۴۱
مازندران، ۸۴، ۲۲۹، ۲۸۵، ۳۱۰	کالیوپین، ۷۳، ۷۵، ۸۱، ۸۶، ۱۲۴
۳۱۲، ۳۱۷، ۳۲۸، ۴۰۲، ۴۳۳	۳۱۷
	کرنز، ۷۴

۱۷۷، ۱۷۴، ۱۶۹، ۱۶۷، ۱۶۵
 ۲۶۳، ۲۵۰، ۱۹۶، ۱۹۱، ۱۸۶
 ۳۳۳، ۲۹۹، ۲۸۲، ۲۷۳، ۲۶۷
 ۴۱۷، ۳۸۰، ۳۷۰، ۳۶۹، ۳۳۵
 ۴۴۴، ۴۴۰، ۴۳۶، ۴۳۴، ۴۱۹
 ۵۴۸، ۵۳۹، ۴۸۱، ۴۷۲، ۴۴۶
 ۶۱۲، ۶۰۶، ۵۸۸، ۵۸۵، ۵۵۹
 ۷۱۱، ۶۹۶، ۶۷۹، ۶۲۶، ۶۲۰
 ۷۸۴، ۷۷۷، ۷۷۱، ۷۴۰، ۷۱۸

ف

فارس، ۵۰۵

فاریاب، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۶۹، ۵۴۱، ۵۶۳، ۴۴۴، ۴۹۳

فراخ، ۱۶، ۲۴، ۱۶۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۴۳۳، ۴۱۹، ۴۰۱، ۴۰۰، ۱۹۹
 ۴۴۵، ۵۰۴، ۵۰۶، ۵۱۷، ۶۱۲، ۷۲۴، ۷۲۳، ۷۱۸، ۷۱۳، ۷۰۶
 ۷۸۳، ۷۴۱، ۷۴۰، ۷۳۶، ۷۳۰، ۷۸۶، ۷۸۵، ۷۸۴

فورغانه، ۱۷۴

فرنگستان، ۵۰۲، ۵۰۴

فوشنج، ۴۹، ۱۳۵، ۱۶۹، ۱۷۱، ۲۷۹، ۳۱۹، ۳۳۷، ۴۰۷، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۹، ۴۱۲، ۴۳۶

فوشنگ (شهری در خراسان)، ۲۵

فیروز باد، ۲۸۵

فیروز کوه، ۱۶۹، ۴۱۷، ۶۱۲، ۷۷۱

ق

ط

طالقان، ۵۳، ۲۴۶، ۳۱۱

طوس، ۱۳۲، ۱۷۳، ۴۰۶، ۵۰۲، ۵۴۲، ۵۵۴، ۶۴۴، ۶۷۹، ۷۱۰

ع

عراق، ۷، ۴۴، ۹۱، ۱۰۲، ۱۰۷، ۱۳۱، ۲۲۴، ۲۹۰، ۲۹۸، ۳۰۱، ۳۰۴، ۳۰۸، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۷، ۳۲۱، ۳۳۱، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۷، ۳۴۹، ۳۵۱، ۳۵۶، ۳۶۶، ۳۸۷، ۴۰۰، ۴۰۶، ۴۲۱، ۴۳۲، ۴۳۵، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۰، ۵۰۰، ۵۰۵، ۵۰۷، ۵۱۶، ۵۴۲، ۵۴۷، ۵۴۹، ۵۵۸، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۹، ۵۰۹، ۶۰۰، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۶، ۶۸۱، ۶۸۳، ۶۸۶، ۶۹۱، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۸، ۶۰۹، ۷۱۰، ۷۱۶، ۷۵۱، ۷۵۸، ۷۶۰

۷۸۰

عراقین، ۵۴۳، ۶۲۰، ۶۸۷

غ

غرجستان، ۴۰، ۱۴۴، ۱۶۹، ۱۸۷، ۱۸۱، ۱۸۶، ۲۴۶، ۳۸۰، ۴۰۳، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۱۶، ۴۴۰، ۵۳۰، ۵۵۹، ۶۱۵، ۶۲۰

غزنین، ۷۳، ۷۶، ۷۷، ۴۰۰، ۴۲۵، ۴۴۰، ۵۴۹، ۵۵۰

۷۲۵، ۷۲۰، ۷۱۸، ۷۰۲، ۶۷۷
 ۷۵۵، ۷۳۹، ۷۳۳
 سرح زیر، ۱۶۱
 سرخس، ۹۲، ۲۷۹، ۲۸۷، ۲۸۸
 ۳۷۶، ۴۰۲، ۴۶۴، ۵۰۵، ۶۰۹
 ۶۷۲
 سلطانیه، ۴۹۱، ۴۹۲
 سمرقند، ۱۶۷، ۱۷۴، ۳۸۵
 سند، ۱۹۹، ۱۹۶، ۲۳۲، ۲۵۱
 ۵۵۶، ۵۵۹، ۶۱۲، ۶۷۴
 سورناکه، ۲۱۲
 سوق السلطان، (در هراة)، ۵۹۵
 سیستان، ۲۰۸، ۲۵۷، ۲۵۸
 سینان، ۷۱۳

ش

شارستانه، ۴۰۲
 شافلان (صکرا)، ۳۱۹
 شال، ۲۷۰
 شام، ۲۹۸، ۶۸۷
 شورغان، ۱۷۴، ۳۴۱، ۶۲۹
 ۶۳۰، ۶۴۴
 شط کارتغر، ۷۰۰، ۷۰۶
 شط وادی، ۲۸
 شمعان (قریه)، ۱۲۷
 شمیران (حصار)، ۳۰، ۳۱، ۳۲
 ۳۳، ۳۹، ۴۰

ص

صحرای شاکل، ۷۲۹
 صیف، ۴۳۲

درة نامیلان، ۳۲۹
 درة در برادران، ۳۸، ۳۹
 درة کر، ۳۸۴
 درناد، ۴۰۶
 دشب تلان، ۱۸۹
 دشب خنده، ۳۲۳
 دشب خیادوان، ۷۱۴
 ده، ۴۶۵
 دهلی، ۱۵۹
 دیار نکر، ۱۷۵، ۳۲۲

و

رباط اندماق، ۳۲۸
 رباط بی، ۱۷۲
 رباط حمرة، ۲۸۲
 رود خانه هراة، ۷۶، ۴۳۹، ۴۶۳
 ۵۳۹، ۶۵۶
 رنجهان، رجوع کنید بسوی ررح
 ورنجهان
 روم، ۴۰۱

ز

زور آباد، ۵۴۲

س

سدروار، ۹۳، ۱۲۴
 سحستان، ۹۳، ۱۴۹، ۱۸۶، ۱۹۰
 ۲۲۷، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۷
 ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵
 ۲۴۶، ۳۸۴، ۴۳۳، ۴۴۶، ۵۰۴
 ۶۷۶، ۶۷۵، ۶۷۴، ۵۵۹، ۵۲۵

خواجہ طاقی (مقبّرہ) ، ۴۴۱

خوارزم ، ۹۳

خواف ، ۹۰ ، ۳۸۰ ، ۳۹۹ ، ۴۰۰

۴۱۹ ، ۴۴۴ ، ۵۰۵ ، ۷۱۰ ، ۷۵۴

۷۵۵ ، ۷۵۶ ، ۷۷۷

خیابان (مقبّرہ) ، ۴۴۱

خیسار ، ۱۴۴ ، ۱۴۵ ، ۱۴۸ ، ۱۹۱

۲۰۷ ، ۲۱۰ ، ۲۲۷ ، ۲۶۷ ، ۲۷۳

۳۱۱ ، ۳۱۷ ، ۳۱۹ ، ۳۳۳ ، ۳۴۰

۳۴۳ ، ۳۴۵ ، ۳۴۸ ، ۳۶۹ ، ۳۷۳

۳۷۵ ، ۳۷۸ ، ۳۷۹ ، ۳۸۱ ، ۳۸۸

۳۸۹ ، ۳۹۱ ، ۳۹۲ ، ۳۹۴ ، ۳۹۵

۳۹۶ ، ۳۹۷ ، ۳۹۸ ، ۴۳۹ ، ۵۱۹

۵۴۷ ، ۵۴۸ ، ۵۵۰ ، ۵۵۶ ، ۵۷۳

۶۱۰ ، ۶۳۵ ، ۶۴۴ ، ۶۸۹

د

دامغان ، ۸۷ ، ۶۸۹

درب برامان ، ۴۴۰

درب خوش ، ۸۳

دربند ، ۲۲۹ ، ۲۹۲ ، ۳۲۲

دربند باکو ، ۳۰۹

دربند قبیجا ، ۳۲۲

دروازہ خوش یا خشک (در ہراۃ) ،

۴۱ ، ۷۰۲

دروازہ برامان ، ۷۱۳

دروازہ عراق ، ۷۱۲ ، ۷۱۳

دروازہ فیروز آباد ، ۷۰۲ ، ۷۰۴ ، ۷۱۲

۷۱۳ ، ۷۴۰ ، ۷۵۳

خراسان ، ۶ ، ۷ ، ۲۵ ، ۴۰ ، ۴۴ ، ۴۵

۴۶ ، ۴۷ ، ۴۸ ، ۴۹ ، ۵۰ ، ۵۱ ، ۵۷

۵۸ ، ۶۱ ، ۷۳ ، ۷۴ ، ۷۷ ، ۸۴ ، ۸۹

۹۱ ، ۹۵ ، ۱۰۲ ، ۱۰۶ ، ۱۲۷ ، ۱۳۱

۱۴۱ ، ۱۴۴ ، ۱۵۱ ، ۱۶۲ ، ۱۶۵

۱۶۸ ، ۱۶۹ ، ۱۷۰ ، ۱۸۲ ، ۱۸۸

۱۹۸ ، ۲۲۴ ، ۲۲۸ ، ۲۳۲ ، ۲۳۷

۲۵۲ ، ۲۸۱ ، ۲۸۵ ، ۳۰۳ ، ۳۰۴

۳۰۶ ، ۳۰۷ ، ۳۰۸ ، ۳۰۹ ، ۳۱۰

۳۱۱ ، ۳۱۶ ، ۳۱۷ ، ۳۲۰ ، ۳۲۱

۳۳۱ ، ۳۳۳ ، ۳۳۹ ، ۳۴۵ ، ۳۴۶

۳۴۸ ، ۳۴۹ ، ۳۵۶ ، ۳۶۸ ، ۳۸۱

۳۸۵ ، ۳۸۷ ، ۳۹۸ ، ۴۰۱ ، ۴۰۲

۴۰۸ ، ۴۳۰ ، ۴۳۳ ، ۴۳۵ ، ۴۴۹

۴۶۱ ، ۴۶۵ ، ۵۰۵ ، ۵۱۹ ، ۵۳۸

۵۳۹ ، ۵۴۹ ، ۵۶۰ ، ۵۶۱ ، ۵۷۰

۵۷۱ ، ۵۷۸ ، ۵۸۵ ، ۵۹۶ ، ۵۹۷

۶۰۶ ، ۶۰۹ ، ۶۲۰ ، ۶۲۸ ، ۶۲۹

۶۳۳ ، ۶۳۶ ، ۶۴۰ ، ۶۴۱ ، ۶۴۳

۶۴۴ ، ۶۴۶ ، ۶۴۷ ، ۶۴۹ ، ۶۵۰

۶۵۳ ، ۶۷۰ ، ۶۷۲ ، ۶۷۳ ، ۶۷۴

۶۷۶ ، ۶۷۸ ، ۶۷۹ ، ۶۸۰ ، ۶۸۱

۶۸۳ ، ۶۸۴ ، ۶۸۵ ، ۶۸۶ ، ۶۸۷

۶۸۸ ، ۶۹۰ ، ۶۹۱ ، ۶۹۳ ، ۷۰۱

۷۰۲ ، ۷۰۳ ، ۷۰۹ ، ۷۱۰ ، ۷۱۱

۷۱۷ ، ۷۱۸ ، ۷۲۰ ، ۷۲۳ ، ۷۴۵

۷۵۲ ، ۷۵۵ ، ۷۵۸ ، ۷۶۰ ، ۷۶۴

۷۶۵ ، ۷۶۶ ، ۷۶۷ ، ۷۶۸ ، ۷۷۰

۷۷۸ ، ۷۸۱ ، ۷۸۲ ، ۷۸۴

خطا ، ۹۰

خلج ، ۴۲۴ ، ۴۳۴ ، ۵۰۶ ، ۵۱۹

۵۹۳ ، ۶۴۳ ، ۶۸۲ ، ۶۹۳ ، ۶۹۶

حصار اختيار الدين، ٣٣٥

حصار تولک، ٢٣، ٧٩٩

حصار توی (موشدخ)، ٩٥، ٩٩

حصار تگانه، ١٦٠

حصار تیربی، ٢٠٥، ٢٠٦، ٢٠٧، ٢٠٨

حصار دوکی، ٢١٣، ٢١٤، ٢١٥

٢١٧، ٢٢١، ٢٢٢

حصار رزّه، ٧٥٢

حصار ساجی، ٢٢٣، ٢٢٤، ٢٢٥

٢٢٩

حصار عنقل، ٧٢٣

حصار فیروزکوه، ٧٩

حصار کالیوین، ٧٣، ١٢٤، ١٢٩

٢١٢، ٢٥٥

حصار کو و کوریدان، ٩٣، ٩٥

حصار کوسویه، ٩٥، ٩٩، ١٠٩

حصار کبیرا، ٢٠٨، ٢١٠، ٢١٢

حصار مایزندان، ٧٥٤، ٧٥٥، ٧٩٠

حصار بیارآنان، ٢٣، ٧٥٥، ٧٥٩

٧٥٧، ٧٥٨، ٧٥٩

حصن بنده، ٥٠

حصن فاریاب، ٥٠

حصن مرحق، ٥٠

حمام شرف الرمان، ٨٣

خ

خاچه‌دان (مقبرة)، ٢٢١

خاقانه شیخ محمد الدش طالعده،

(د: شراة)، ٢٢١

ج

حاحرم، ٢٢١

حام، ١٦٩، ١٧٢، ١٧٩، ٣١٧، ٣١٨

٣١٩، ٣٨٠، ٣١٩، ٣٢٢، ٣٩٤

٥٠٥، ٥٥٣، ٥٥٤، ٥٥٨، ٥٨١

٣٢٤، ٣٨٠، ٣٨٨، ٣٩١، ٣٥٢

٧٧٧

حنال ترکستان، ٧٧٧

حنال شدورغان، ٧٧

حنال طوس، ٩١

حنال بیشانور، ٩١

حرزوان، ٣١٩، (حرزوان)، ٣٣٣

٥٥٩، (هرزوان)، ٩١٢، ٩٢٩

٧٧١

حرة یا خرة، ١٦٩، ٩١٢

حمرتان، ٣٠٢، ٥٣٠

حوی آلدکان، ١٢٧

حوی انکیر، ١٢٣، ١٢٧

حوی سنقر، ١٢٣

حوی مالان، ١٢٣

حیتون، ٥٠

ج

چشمه سلوین، ٣١٩، ٣٢٠، ٧١٧

ح

حلیطیان - حایطی، ١٨٢، ١٨٣، ١٨٥

حکار، ٧٧٤، ٧٨١

حرزوان، ٣١٩، رجوع بیرنه حرزوان

پ

پروان، ۷۳

پل جوئی انجیر، ۳۰۲، ۵۲۲، ۷۱۳

پل خنبه، ۳۲۰

پل ریگینه، ۱۳۴، ۲۴۸، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۱۳

ت

تازیک - تازیگان، ۹۷، ۹۹، ۱۰۱

۱۰۲، ۱۰۵، ۱۱۷، ۱۱۹، ۱۵۹

۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۸، ۷۰۵، ۷۲۹

تبریز، ۳۵۴، ۳۵۸

ترکستان، ۷۴، ۹۵، ۱۰۳، ۱۰۷

۱۰۹، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۷، ۱۲۴

۱۲۷، ۱۴۲، ۱۴۴، ۳۰۴، ۳۱۲

۳۳۳، ۴۱۵، ۴۴۱

ترمذ، ۱۷۴، ۴۴۴

تکانه، ۱۴-، ۱۴۲

تکیناباد، ۱۹، ۱۴۳، ۱۴۹، ۱۹۱

۱۹۲، ۲۰۰، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۲۷

۲۴۴، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۷، ۵۹۵

تلاس، ۱۷۴

توران، ۳۰۵، ۳۰۸، ۳۱۰، ۵۸۳

۷۴۴

تولک، ۸۷، ۳۴۹، ۴۰۴، ۴۱۷

۴۱۹، ۴۴۵، ۵۰۴، ۵۲۲، ۶۱۲

۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳

تومان، ۳۷۶

تیراه، ۱۳، ۱۴۹، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳

ایران، ۱۴۸، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۸، ۴۱۷

ب

باخرز، ۱۴۹، ۵۰۵، ۷۵۲، ۷۵۳

باخور، ۴۱۹

بادغیس، ۲۲، ۴۰، ۴۳، ۴۵

۹۲، ۱۰۶، ۱۲۴، ۱۳۲، ۱۷۱

۲۲۸، ۲۸۷، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۴

۳۱۷، ۳۷۴، ۳۷۷، ۳۸۴، ۴۱۸

۴۶۳، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۹۴، ۶۴۴

۶۵۸، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۸۰، ۶۹۲

۶۹۳، ۶۹۴، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۱۱

۷۴۹

باد مرغان، ۷۱۳

باغ سفید، ۷۱۳

باکو، ۲۹۰

بامیان، ۴۹، ۵۰، ۷۳

بدخشا، ۴۲۹

برج ورنجهان، ۱۴۲، ۱۴۳

بستستان، ۱۴۹، ۲۲۷

بشوران، ۶۶، ۵۴۲، ۷۱۰، ۷۱۲

بغداد، ۸۱، ۳۸۵، ۷۷۸، ۷۸۰

بکر، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۵، ۲۵۷

بلخ، ۳۹، ۴۹، ۸۷، ۱۰۳، ۴۳۰

بلوچ، بلوچان، ۴۲۴، ۵۰۴، ۶۴۳

۴۸۳، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۷، ۷۲۶

۷۸۳، ۷۸۴

بنجه، ۱۴۰

بنج آب، ۱۴۰

بهدادین، ۷۵۹

بینی کاو، ۲۷۰، ۲۷۱

۲ — اسماء الأماكن و القبائل

الف	الف
آب رود، ۳۲۵	اسکلیجه، ۴۳۴، ۴۹۸
آب سند، ۴۳۰	اشکیدان (اشکیدان)، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۸، ۴۱۷
آب آمویه - آموی، ۴۹، ۵۹، ۹۱، ۱۹۹، ۷۲، ۱۷۴، ۲۹۵، ۳۰۰، ۳۱۲، ۳۴۱، ۴۳۰، ۴۴۷، ۵۲۰، ۵۵۹، ۵۵۹، ۶۲۰، ۶۲۰، ۶۲۰، ۶۴۳، ۶۴۴، ۷۶۴، ۷۶۴	اشکیدان، رجوع کنید بسوی اشکیدان (اشکیدان)
آزاد، ۹۳، ۳۹۹، ۴۹۵، ۵۰۴، ۵۲۲، ۷۷۱، ۹۱۲	اصفهان، ۵۰، ۳۴۸
آمالان (صحرای)، ۳۱۹	افغان - افغانی - افغانیان، ۱۹۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۴، ۲۲۱، ۲۲۱، ۲۲۴، ۲۶۷، ۴۹۹
ایبورد، ۹۰، ۳۰۲، ۴۰۲، ۴۹۴، ۴۷۲	افغانستان، ۷۷، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۹۲، ۱۹۹، ۱۸۹، ۱۹۴، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۵، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۲۲، ۲۲۴، ۲۲۷، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۴، ۲۶۳، ۲۶۷، ۳۳۵، ۳۴۱، ۳۵۴، ۴۱۷، ۴۳۴، ۴۳۴، ۴۷۷، ۷۱۸، ۷۴۴
ادرسکن، ۲۳۰	امان کوه، ۴۳۴، ۴۳۴، ۴۳۷، ۴۹۸، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۵، ۴۸۴، ۴۹۷، ۴۹۸، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۹، ۵۱۲، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۸، ۵۶۲، ۵۸۸
ارمن، ۳۲۲	آمری، رجوع کنید بسوی آب آمویه — آموی
اسفرار یا اسفرار، ۸۷، ۱۶۹، ۱۷۵، ۱۸۹، ۱۹۰، ۲۲۷، ۲۳۱، ۲۳۳، ۳۴۹، ۳۸۰، ۳۸۴، ۳۹۸، ۴۱۹، ۴۴۰، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۴، ۴۶۵، ۵۰۴، ۵۶۷، ۵۶۸، ۶۱۲، ۶۳۷، ۶۹۹، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۲۰، ۷۲۲، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۹، ۷۳۲، ۷۳۴، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۹، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۷۱، ۷۷۷، ۷۸۵	آرند، ۲۷، ۲۸، ۳۸، ۴۰، ۸۱، ۱۱۸، ۴۲۴
اسفراین، ۴۲۱	ارجند، ۱۷۴
اسفرار، رجوع کنید بسوی اسفرار یا اسفرار	ارغانستان، ۲۷۰، ۲۷۶
	ارک، ۲۳۳

۷۲۰ ، ۷۱۹ ، ۷۱۸ ، ۷۱۷ ، ۷۱۶ ،
 ۷۴۹ ، ۷۴۸ ، ۷۴۳ ، ۷۴۲ ، ۷۲۳ ،
 ۷۶۸ ، ۷۶۷ ، ۷۶۶ ، ۷۶۵ ، ۷۵۵ ،
 ۷۷۱ ، ۷۷۰ ، ۷۶۹

یسوراقا ، ۷۶۶

یسور بزرک ، ۴۰۹

ییسو منکو (پسر جغتائی بن
 چنگیز خان) ، ۱۲۸ ، ۱۴۴ ، ۱۶۵ ،
 ۱۶۷

یشمون ، ۳۱۰ ، ۳۲۶

یغان سنقور ، ۹۱ ، ۹۲ ، ۹۳

یکنتمور ، ۷۶۷

یلدز یا یلدوز (بهلوان) ، ۴۲۷ ، ۴۵۵ ،
 ۴۹۵

یذالتکین (ملک) ، ۴۰۰ ، ۴۰۱ ،
 ۴۶۵ ، ۴۶۸ ، ۴۷۸ ، ۴۸۵ ، ۴۹۴ ،
 ۴۹۵ ، ۴۹۶ ، ۴۹۹ ، ۵۰۵ ، ۵۲۰ ،
 ۵۳۴ ، ۵۳۸ ، ۶۲۶ ، ۷۲۰ ، ۷۲۳ ،
 ۷۲۴ ، ۷۲۸ ، ۷۲۹ ، ۷۳۱ ، ۷۳۲ ،
 ۷۳۶ ، ۷۳۷ ، ۷۴۳ ، ۷۸۳ ، ۷۸۴ ،
 ۷۸۵

ینکبی (بهلوان) ، ۵۳۰

ینکی باورجی ، ۳۸۴ ، ۴۴۴ ، ۴۴۵

ینکبی تیرکر ، ۵۲۶ ، ۵۲۷ ، ۵۲۹ ،
 ۵۳۰ ، ۵۳۱

یورها (؟) ، ۳۴۵ ح

یوسف ، ۶۲۴

یوسف ایاز ، ۴۹۲ ، ۵۰۰ ، ۵۰۱۰

یوسف شوانی ، ۳۷۹

ییسوبوقا ، ۶۶۷

ییدغور — ، ۱۱۶

هندو نوین ، ۳۲۶ ، ۳۷۶ ، ۳۷۸ ،
 ۳۷۹ ، ۳۸۹

هندوی منجم ، ۴۹۲ ، ۴۹۵

هوبو ، ۲۶۷

هوشنگ ، ۲۵ ، ۳۰

ی

یاقوت (زوجہ شرف الدین بیتکجی) ،
 ۱۷۹ ، ۱۸۰

یحیی ، ۴۷۲ ، ۴۸۴ ، ۴۹۸ ، ۵۰۲ ،
 ۵۲۹ ، ۵۳۰ ، ۵۳۷ ، ۵۳۸

یحیی عراقی (شاعر) ، ۱۳۵ ح

یزد جرد ، ۲۲۴

یساول (امیر) ، ۵۳۲ ، ۵۳۸ ، ۵۳۹ ،
 ۵۴۰ ، ۵۴۲ ، ۵۵۸ ، ۵۶۲ ، ۵۶۴ ،
 ۵۷۰ ، ۵۹۵ ، ۵۹۶ ، ۵۹۷ ، ۶۲۹ ،
 ۶۳۰ ، ۶۳۱ ، ۶۳۲ ، ۶۳۳ ، ۶۳۶ ،
 ۶۴۱ ، ۶۴۳ ، ۶۴۴ ، ۶۴۹ ، ۶۵۰ ،
 ۶۵۱ ، ۶۵۲ ، ۶۵۳ ، ۶۵۴ ، ۶۵۵ ،
 ۶۵۶ ، ۷۰۱

یسور (شاهزاده) ، ۱۲۷ ، ۶۳۰ ، ۶۳۵ ،
 ۶۴۰ ، ۶۴۱ ، ۶۴۳ ، ۶۴۴ ، ۶۴۵ ،
 ۶۴۶ ، ۶۴۷ ، ۶۴۸ ، ۶۴۹ ، ۶۵۰ ،
 ۶۵۱ ، ۶۵۵ ، ۶۵۶ ، ۶۵۷ ، ۶۵۸ ،
 ۶۵۹ ، ۶۶۱ ، ۶۶۲ ، ۶۶۷ ، ۶۶۹ ،
 ۶۷۰ ، ۶۷۱ ، ۶۷۲ ، ۶۷۴ ، ۶۷۶ ،
 ۶۷۷ ، ۶۷۸ ، ۶۷۹ ، ۶۸۰ ، ۶۸۱ ،
 ۶۸۳ ، ۶۸۴ ، ۶۸۵ ، ۶۸۶ ، ۶۸۸ ،
 ۶۸۹ ، ۶۹۰ ، ۶۹۱ ، ۶۹۲ ، ۶۹۳ ،
 ۶۹۴ ، ۶۹۵ ، ۶۹۶ ، ۶۹۸ ، ۶۹۹ ،
 ۷۰۱ ، ۷۰۲ ، ۷۰۸ ، ۷۰۹ ، ۷۱۰ ،
 ۷۱۱ ، ۷۱۲ ، ۷۱۳ ، ۷۱۴ ، ۷۱۵

و

واسغ، ۶۲۴

وجیه الدین (خواجہ)، ۳۳۹، ۴۴۸،
۴۷۹، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۶، ۴۹۰

۴۹۲

وجیه الدین ابوبکر، ۴۱۰

وجیه الدین نسفی (مولانا)،
۳۶۲ ح، ۴۲۹ ح، ۴۶۹، ۴۸۴،
۴۸۵، ۴۹۰

وفا (ملک)، ۱۹۸

ولوالجی، (شاعر)، ۱۱۶ ح،
۶۱۶ ح، ۶۲۳ ح

وہب (بن وہب القریشی)، ۴۵

۸

ہارون الرشید، ۱۰۶ ح، ۱۹۵ ح

ہرزہ محمد، ۵۷۳

ہرقداق، ۴۱۹، ۴۳۷

ہرموزتری، ۲۷۱، ۲۷۲

ہزیر الدین (غوری)، ۳۳۷

ہلاجو، ۴۳۷

ہلاکو خان، ۱۸۲، ۲۳۶، ۲۴۶

۲۴۷، ۲۷۴، ۲۸۵، ۵۸۵

ہلقنو (نوبین)، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴

۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۹

۳۶۱

ہمائی جہر آزاد، رجوع بہ شعیبہ،

۴۹

ہندو جاتی، ۴۹۲

۶۳۸ ح، ۶۳۹ ح، ۶۴۱ ح، ۶۴۳ ح،

۶۴۴ ح، ۶۴۵ ح، ۶۴۷ ح، ۶۴۸ ح،

۶۵۰ ح، ۶۶۲ ح، ۶۷۴ ح، ۶۸۵ ح،

۶۹۴ ح، ۶۹۷ ح، ۷۰۰ ح، ۷۰۴ ح،

۷۲۱ ح، ۷۲۴ ح، ۷۲۷ ح، ۷۲۹ ح،

۷۳۷ ح، ۷۵۴ ح، ۷۵۶ ح، ۷۶۰ ح،

۷۶۱ ح، ۷۶۲ ح، ۷۷۸ ح، ۷۷۹ ح

نقیب علی، ۲۴۰، ۳۷۰

نکودار افول، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۹

نکودر ۱۷۴، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸

۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۸

نمرود بن کفغان، ۴۴

نوائی، ۴۲۱

نوح (پیغمبر)، ۴۰

نور الدین (شیخ) ملقب بہ نور الحق

و الدین، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶

نوروز (امیر)، ۳۱۶، ۳۸۲، ۳۸۳

۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۹۲

۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷

۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۶

۴۰۷، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲

۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷

۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۹۴

نورین، ۴۳۴

نوکی (شاعر)، ۹۲ ح

نبی، محمد، بہلوان (مبارز الدین

محمد نبی بہلوان)، ۱۷۳

۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۲۰۷، ۲۰۸

۲۰۹، ۲۱۴، ۲۲۳، ۲۵۸، ۲۶۰

۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۱

۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۹

نجیب خوافی (خواجہ) ، ۳۱۹

نجیب فعال ، ۳۳۹

نصر الدین نہی ، ۱۸۶

نصرت (امیر) ، ۱۶۳ ، ۱۸۸ ، ۱۸۹

۲۲۲ ، ۲۲۳ ، ۲۲۷ ، ۲۳۵ ، ۳۴۰

۳۷۰

نصیر آملی (شاعر) ، ۵۰ ح

نصیر الدین سجستانی (ملک) ،

۴۳۲

نصیر الدین ملک — ملقب بہ

ملک اسلام نصیر الحق والدین ،

۲۳۱ ، ۲۴۱ ، ۲۴۲ ، ۲۴۶ ، ۳۳۹

۳۸۴ ، ۴۷۴ ، ۴۷۶ ، ۴۷۷

نصیری (شاعر) ، ۵۵۴ ح

نظام آملی (شاعر) ، ۲۶۶ ح

نظام الدین (مولانا) ، ملقب بہ

نظام الملة والدین ، ۴۴۷ ، ۴۵۷

۷۷۶

نظام الدین اوبہی ، ۱۸۶

نظام الدین بغدادی ، ۱۸۵

نظام الدین موصلی (شاعر) ،

۳۵۵ ح

نظام الملک (شاعر) ، ۲۰۷ ح

نظامی (شاعر) ، ۶۰ ح ، ۶۸ ح ،

۷۱ ح ، ۷۳ ح ، ۱۲۸ ح ، ۱۳۳ ح ،

۱۷۲ ح ، ۱۹۴ ح ، ۲۴۳ ح ، ۲۵۱ ح ،

۲۵۲ ح ، ۲۷۲ ح ، ۲۸۰ ح ، ۲۸۹ ح ،

۲۹۲ ح ، ۲۹۸ ح ، ۳۰۳ ح ، ۳۰۴ ح ،

۳۱۱ ح ، ۳۲۳ ح ، ۳۷۲ ح ، ۴۰۳ ح ،

۴۳۳ ح ، ۵۴۹ ح ، ۵۸۶ ح ، ۶۰۸ ح ،

۶۳۰ ح ، ۶۳۴ ح ، ۶۳۵ ح ، ۶۳۷ ح ،

موفق (امیر) ، ۷۷۷

مولانا روم ، رجوع کذید بسوی روم

(مولانا)

مولائی ، ۴۳۷

مولاید ، ۴۳۷

مومن کرک اوکی ، ۲۳۴

موید نسفی (شاعر) ، ۷۷ ح ، ۷۸ ح

مہ بہادر ، ۵۸ ، ۵۹

میران ، ۱۷۳

میران شلا ، ۱۹۴ ، ۱۹۸ ، ۲۰۰

۲۰۲ ، ۲۰۳ ، ۲۵۷ ، ۲۵۸ ، ۲۵۹

۲۶۰ ، ۲۶۱ ، ۲۶۲ ، ۲۶۳ ، ۲۶۴

میرک غوری ، ۵۳۷

میرک میران (شاعر) ، ۱۰۳ ح

مینقان ، رجوع کذید بسوی مینقان

یا مینقان (شاهزادہ)

مینکو ، ۴۹۲ ، ۵۰۰

ن

ناصر الدین ایلچی خواجہ ، ۷۲۵

۷۴۰ ، ۷۵۵ ، ۷۵۶ ، ۷۷۶

ناصر الدین جشتی ، ۴۴ ، ۷۰ ، ۸۷

ناصر الدین طغرل (فوشنجی) ،

۷۲۵ ، ۷۵۲ ، ۷۵۵ ، ۷۵۶ ، ۷۶۵

۷۷۷

ناصر الدین عید اللہ ، ۷۲۵ ، ۷۳۹

۷۴۲ ، ۷۴۴ ، ۷۴۵ ، ۷۷۶ ، ۷۷۹

نجم الدین مرجان (خوافی) ،

۱۱۸ ، ۱۲۲ ، ۱۳۰ ، ۱۳۲ ، ۱۳۳

ونجیب اسد ، ۴۱۰

ونجیب الدین ، ۴۱۳

۷۷۱، ۷۷۰، ۷۶۹، ۷۶۴، ۷۶۳

۷۸۰، ۷۷۸، ۷۷۷، ۷۷۵، ۷۷۴

۷۸۳

ملک سعید، رجوع به شمس الدین

کهنس، ملک، ۱۴۳، ۳۴۲، ۳۴۷

۳۸۷، ۳۸۶، ۳۷۸، ۳۷۴، ۳۶۸

۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۴۵۷، ۴۶۰

۴۶۱

ملک شاه ارانی (امیر)، ۷۳۸

۷۳۹

ملک وفا، رجوع کند نسوی

وفا (ملک)

مددو خان، ۴۶۳، ۴۶۵

مقصود هدی (فاسی)، ۳۶۷

مندان با مددعل (شاهزاده)، ۴۵۵

۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲

منگائی حواجه، ۷۶۶

منگائی، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵

۷۶، ۱۰۴

منگلی، ۶۳۱، ۷۶۷

منکو (س حمانائی بن چنگیز خان)،

۱۲۷، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸

۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۸۴

۱۹۴، ۱۹۸، ۲۳۶، ۲۴۹، ۲۸۶

۲۹۹، ۳۱۳، ۵۸۵

منگونی، ۴۷۹، ۵۵۷

ملوحجری، ۳۱

ملوحجری (شاعر)، ۸، ۱۴۶

موسی (علامه جمال الدین

محمد سام)، ۴۲۳

موسی عمران، ۲۶۰

مسعود نوکی (شاعر)، ۵۰

مظهر (حواحه)، ۷۷۸

مظفر اسفراری (بهلوان)، ۴۰۶

۵۱۵، ۵۱۸، ۵۱۹

معری (شاعر)، ۸۱، ۱۵۶

۲۹۵، ۵۷۸، ۶۵۸

معین خطاط، ۱۷۴

معین (شاعر)، ۲۴۵، ۲۶۵

معینی (شاعر)، ۵۱۶

ملک اسلام، رجوع به شمس الدین

ملک، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۲

۱۶۳، ۱۶۴، ۱۷۵، ۱۷۷، ۱۸۲

۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹

۱۹۱، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۸

۲۰۵، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۲۴، ۲۲۷

۲۳۱، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۸، ۲۳۹

۲۴۵، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۴

۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۶۱، ۲۶۲

۲۷۰، ۲۸۱، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۱۴

۳۱۵، ۳۱۹، ۳۲۳، ۳۲۸، ۳۴۰

۳۴۷، ۳۴۸، ۳۵۶، ۳۶۱، ۳۸۶

۳۹۶، ۴۰۱، ۴۰۴، ۴۳۴، ۴۴۶

۴۶۲، ۴۸۱، ۵۷۳، ۵۷۹، ۵۸۶

۵۸۸، ۵۹۰، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۲۰

۶۲۴، ۶۲۶، ۶۳۹، ۶۴۵، ۶۴۶

۶۴۷، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۷۱، ۶۷۸

۶۸۸، ۶۹۲، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۴

۷۰۵، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰

۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۸، ۷۲۲، ۷۲۸

۷۲۹، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۴۱، ۷۴۲

۷۴۹، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۶۲

محمّد لقمان، رجوع کنید بسوی
لقمان (محمّد)

محمّد هروی (امیر)، ۱۱۷

محمّد همام (شاعر)، ۶۸۱ ح

محمود (امیر)، ۶۵

محمود بن اسد، (بهلوان)، ۴۱۰

محمود بن خلیل بن حسام الدین

الب حاجب (امیر کبیر)،

۷۰، ۲۴۰

محمود حسن فراش، ۱۰۹

محمود سابق، ۸۲

محمود علی جزء، ۷۳۸، ۷۴۱

محمود فهاد، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷

۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲

محمود بیک (فوشنجی)، ۱۰۹

مختاری (شاعر)، ۵ ح، ۲۴۲ ح

۳۱۰ ح

مرغاول، ۳۱۱، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۲۴

۳۲۶، ۳۲۷

مرکتائی (ملک) شهنشاهه هراة

۱۳، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۷۰، ۲۷۳

۲۷۴، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹

۲۸۱، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷

۲۸۸، ۲۸۹، ۷۱۳

مستفک (بهلوان)، ۲۷۹، ۲۸۱

مسعود (امیر زکی)، ۴۴۵

مسعود بیک، ۳۱۴، ۳۱۴، ۳۲۵

مسعود سعد (سلمان)، ۱۱۷ ح

۲۲۸ ح، ۲۵۱ ح، ۵۴۵ ح

مسعود شمس الدین حاجی، ۳۳۹

والدین، شمس الاسلام والدین

رجوع به شمس الدین، ملک

۴، ۱۴۰، ۲۱۵، ۲۴۲، ۲۸۵

۷۸۱

محمّد بن علی نصرت (امیر)

۶۱۳

محمّد بن کثیر القرشی، ۴۷

محمّد بن محمود جردی (بهلوان)،

۴۰۰

محمّد بن ملک مجدد کالیوینی،

۱۳۶

محمّد (امیر)، پسر امیر عز الدین،

۱۱۴، ۱۱۵، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۵

۱۷۶، ۱۸۲، ۱۸۳، ۷۴۳، ۷۷۷

محمّد خوافی (خواجه)، ۲۳

۷۴۲

محمّد دانه، ۱۰۹

محمّد دلدای، رجوع کنید بسوی

دلدای (محمّد)

محمّد سام، رجوع به جمال الدین

محمّد سام، ۵۱۴

محمّد سنکه، رجوع کنید بسوی

سنکه (محمّد)

محمّد شاه روجی، ۱۲۷

محمّد شاه الکک، ۴۳۴

محمّد محمود، ۴۰۰

۷۷۱، ۷۷۰، ۷۶۹، ۷۶۴، ۷۶۳
۷۸۰، ۷۷۸، ۷۷۷، ۷۷۵، ۷۷۴
۷۸۳

ملک سعید، رجوع به شمس الدین
کبیر، ملک، ۱۴۳، ۳۶۲، ۳۶۷،
۳۸۷، ۳۸۶، ۳۷۸، ۳۷۴، ۳۶۸
۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۴۵۷، ۴۶۰،
۴۶۱

ملک شاه ارانی (امیر)، ۷۳۸،
۷۳۹

ملک وفا، رجوع کلید نسوی
وفا (ملک)

مددوحاق، ۴۴۳، ۴۴۵

منصور هردی (فاصلی)، ۳۶۷

مفتان یا میقان (شاهزاده)، ۶۵۵،
۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲

مفتائی حواحه، ۷۶۶

مفتائی، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵،
۷۶، ۱۰۴

مفتائی، ۶۳۱، ۷۶۷

مفتو (بن حمتائی بن چنگیز خان)،
۱۲۷، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸،

۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۸۴،
۱۹۹، ۱۹۸، ۲۳۶، ۲۴۹، ۲۸۶،
۲۹۹، ۳۱۳، ۵۸۵

مفتوئی، ۴۷۹، ۵۵۷

مفتوهر، ۳۱

مفتوهری (شاعر)، ۸، ۱۴۶

موسی (علامه جمال الدین
محمد سام)، ۵۲۳

موسی عمران، ۲۶۰

مسعود نوکی (شاعر)، ۵۰

مظفر (خواجسته)، ۷۷۸

مظفر اسفرای (بهلوان)، ۴۰۴،
۵۱۵، ۵۱۸، ۵۱۹

معری (شاعر)، ۸۱، ۱۵۶،
۲۹۵، ۵۷۸، ۶۵۸

معین خطاط، ۱۷۴

معین (شاعر)، ۲۴۵، ۲۶۵

معینی (شاعر)، ۵۱۶

ملک اسلام، رجوع به شمس الدین

ملک، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۲،

۱۶۳، ۱۶۴، ۱۷۵، ۱۷۷، ۱۸۲،

۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹،

۱۹۱، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۸،

۲۰۵، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۲۴، ۲۲۷،

۲۳۱، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۸، ۲۳۹،

۲۴۵، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۴،

۲۵۴، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۶۱، ۲۶۲،

۲۷۰، ۲۸۱، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۱۴،

۳۱۵، ۳۱۹، ۳۲۳، ۳۳۸، ۳۴۰،

۳۴۷، ۳۴۸، ۳۵۴، ۳۶۱، ۳۸۶،

۳۹۴، ۴۰۱، ۴۰۴، ۴۳۴، ۴۴۶،

۴۶۲، ۴۸۱، ۵۷۳، ۵۷۹، ۵۸۶،

۵۸۸، ۵۹۰، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۲۰،

۶۲۴، ۶۲۶، ۶۳۹، ۶۴۵، ۶۴۶،

۶۴۷، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۷۱، ۶۷۸،

۶۸۸، ۶۹۲، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۴،

۷۰۵، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰،

۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۸، ۷۲۲، ۷۲۸،

۷۲۹، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۴۱، ۷۴۲،

۷۴۹، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۶۲،

محمد لقمان، رجوع کنید بسوی
لقمان (محمد)

محمد هروی (امیر)، ۱۱۷

محمد همام (شاعر)، ۶۸۱ ح
محمود (امیر)، ۶۵

محمود بن اسد، (بهلولان)، ۴۱۰
محمود بن خلیل بن حسام الدین
الب حاجب (امیر کبیر)،
۷۰، ۲۴۰

محمود حسن فراش، ۱۰۹
محمود سابق، ۸۲

محمود علی جزء، ۷۳۸، ۷۴۱
محمود فهاد، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷،
۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲

محمود بیک (فوشنجی)، ۱۰۹
مختاری (شاعر)، ۵ ح، ۲۴۲ ح،
۳۱۰ ح

مرغاول، ۳۱۱، ۳۱۴، ۳۱۷، ۳۲۴،
۳۲۶، ۳۲۷

مرکتائی (ملک) شهنشاهه،
۱۳، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۷۰، ۲۷۳،
۲۷۴، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹،
۲۸۱، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷،
۲۸۸، ۲۸۹، ۷۱۳

مستفک (بهلولان)، ۲۷۹، ۲۸۱
مسعود (امیر زکی)، ۴۴۵

مسعود بیک، ۳۱۴، ۳۲۴، ۳۲۵
مسعود سعد (سلمان)، ۱۱۷ ح،
۲۲۸ ح، ۲۵۱ ح، ۵۴۵ ح
مسعود شمس الدین حاجی، ۳۳۹

والدین، شمس الاسلام والدین
رجوع به شمس الدین، ملک،
۴، ۱۴۰، ۲۱۵، ۲۴۲، ۲۸۵،
۷۸۱

محمد بن علی نصرت (امیر)
۶۱۳

محمد بن کثیر القرشی، ۴۷
محمد بن محمود جردی (بهلولان)،
۴۰۰

محمد بن ملک مجدد کالیوینی،
۱۳۶

محمد (امیر)، پسر امیر عز الدین،
۱۱۴، ۱۱۵، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۵،
۱۷۶، ۱۸۲، ۱۸۳، ۷۴۳، ۷۷۷

محمد خوافی (خواجه)، ۲۳،
۷۴۲

محمد دانه، ۱۰۹

محمد دلدای، رجوع کنید بسوی
دلدای (محمد)

محمد سام، رجوع به جمال الدین
محمد سام، ۵۱۴

محمد سنکه، رجوع کنید بسوی
سنکه (محمد)

محمد شاه روجی، ۱۲۷

محمد شاه لکلیک، ۴۳۴

محمد محمود، ۴۰۰

متنبی (شاعر)، ۵۱ ح، ۱۲۹ ح،
 ۱۷۵ ح، ۳۹۸ ح، ۴۳۳ ح، ۴۵۹ ح،
 ۵۴۳ ح، ۶۳۸ ح، ۷۲۶ ح، ۷۳۳ ح،
 ۷۶۱ ح

متوکل عباس (شاعر)، ۸۴ ح

مجدد (خواجہ)، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵،
 ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰،
 ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵

مجدد الارکان، ۲۴۹

مجدد عرض، ۲۷۱

مجدد، ملک (ملک مجد الدین
 کالیوینی)، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵،
 ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰،
 ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵،
 ۱۳۶، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۸۲

مجدد همکر (شاعر)، ۹۹ ح، ۱۰۸ ح،
 ۱۳۵ ح، ۱۳۶ ح، ۱۴۱ ح، ۱۴۸ ح،
 ۷۳۴ ح، ۷۴۴ ح

مجدد عصار، ۸۲

مجیر (شاعر)، ۴۶۹ ح، ۵۴۴ ح

مجیر الملک، ۵۳، ۵۵، ۵۶

محمد (رسول الله)، ۳، ۴۶، ۴۷،
 ۶۶۳

محمد (پسر ملک علاء الدین)، ۵۹۹،
 ۷۳۹

محمد (بن محمد بن محمد

بن محمد) ابن بکر بن کرت،

ملقب به ملک غیاث الدین،

شمس الحق و الدین، شمس الدولة

کونوئین، ۱۷۴

کیچکته محمد، ۱۷۴

کیومرث، ۲۹، ۵۱، ۷۴۳

کیوک خان (شاهزاده)، ۱۶۵،

۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۲۹۹

ل

لاغری، ۴۶۸، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۵،

۴۷۸، ۴۸۵، ۴۸۷، ۴۸۹، ۴۹۲،

۴۹۳، ۴۹۵، ۵۰۰، ۵۰۲، ۵۵۷

لبقائی، ۲۴۹، ۲۷۰

لبیبی (شاعر)، ۵۱۰ ح

لقمان (امیر)، ۴۵۵، ۴۷۲، ۴۸۴،

۴۹۸، ۵۰۲، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۹،

۵۳۰، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹

لقمان (محمد)، ۴۲۶، ۴۲۷

لکزی، ۴۲۱

لهاروی (شاهزاده)، ۶۶۲، ۶۶۷

م

مدارز الدین سبزواری (ملک)، ۷۶،

۷۷، ۷۹

مدارز الدین محمد نهی بهلوان،

رجوع کنید نسوی نهی، محمد،

بهلوان، (مدارز الدین محمد

بهلوان)

مدارز علی، ۱۸۷، ۱۸۸، ۲۴۰

مدارز نفاط خفیه، ۱۰۹

مدارک، ۴۷

مدارک شاه واشتی، ۴۶۸

ک

کاجو، ۴۶۸

کاجوئی (امیر)، ۴۸۷، ۴۹۳، ۵۰۰، ۵۵۷

کافی (شاعر) ۴۳۱

کبک، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۹، ۴۳۰، ۴۳۲، ۴۳۵، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۳، ۴۴۴، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۸۹

کراپیک، ۲۲۹

کرائی، ۱۲۵

کرائی طغایوغا، ۴۹۰، ۴۹۲، ۵۰۰، ۵۵۷

کرت خاں (حاکم لہاور)، ۱۵۸، ۱۵۹

کرساسف (گرشاشب)، ۲۳۸

کرکان (خوارزمی)، ۴۰۲، ۴۰۵، کرک مست، ۵۳۸

کرکوز، ۱۲۵، ۱۲۸، ۱۳۱، ۱۳۷، کشتمور، ۲۵۷

کلبات، ۹۳

کلبی، ۴۷

کمال (شاعر)، ۱۴۷، ۷۳۰

کمال اسمعیل (شاعر)، ۴۵۵

کمال فوشنجی (شاعر)، ۳۳۰، کمنسبوقا، ۳۷۹

کتبوقا نوین، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۵

کذفجہ (شاعر)، ۲۰۲

کوجری، ۶۲۴

قرا بخشی، ۱۲۵، ۱۲۶

قراجه، ۹۱، ۹۲، ۹۳

قرانویں، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۲۰۵

قرتقا، ۵۹۳

قرلغ، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹

قرمشی (امیر)، ۶۴۳

قشمور، ۳۹۲

قطب الدین اسفرار یا اسفراری، ۲۲، ۴۴۵، ۴۶۸، ۵۰۵، ۵۲۰، ۶۲۶، ۷۱۷

قطب الدین بن ملک رکن الدین، ۷۱۷، ۵۶۷

قطب الدین جامی (خواجہ)، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۷

قطب الدین جشتی (خواجہ)، ۳۸۱، ۴۶۴، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۷۰، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۹۲، ۴۹۵، ۵۰۲

قطب الدین مظفر، ۷۷۷

قطب الدین (ملک)، ۴۶۵، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۳۴

۵۳۵، ۶۲۶، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۲

۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷

۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۲، ۷۳۴، ۷۳۷

۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲

۷۴۵، ۷۸۵

قذقوردائی، نوین، ۱۹۱، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵

قورلجین نوین، ۱۷۴

قیتان (امیر)، ۲۷۹

۴۹۰، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۷،
 ۷۰۰، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۵،
 ۷۱۶، ۷۱۹، ۷۲۲، ۷۲۵،
 ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۵، ۷۳۷،
 ۷۳۹، ۷۴۴، ۷۴۸، ۷۵۶،
 ۷۵۷، ۷۶۴، ۷۶۶، ۷۶۷،
 ۷۷۰، ۷۷۲، ۷۸۵

فرود بس سیاوش بن کیکاؤس، ۴۰
 مریدکشی (شاعر)، ۶۱۷
 ملکی (شاعر)، ۱۴۴
 میاص هروی (شاعر)، ۴۸۷

ق

قآن (یعدی قآن بس چنگیز خان)،
 ۹۴، ۹۵، ۱۱۴، ۱۱۷، ۱۲۱،
 ۱۲۲، ۱۲۴، ۱۲۶، ۱۲۸، ۱۵۱،
 ۱۶۱، ۱۹۶، رجوع بیر ناوگنائی
 قآن

قالبوس (شاعر) ۱۸۴
 قندجاق اقول، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۷،
 ۳۶۷

قنرتو، ۲۲۸

قسنای (شعبد هراة)، ۱۰۹، ۱۱۰،
 ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴

قتلع الشی، ۱۰۷

قتلع شاه، ۴۲۱، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۷،
 ۴۲۸، ۴۲۹

قتلع نمور یا قتلوق نمور، ۲۶۷، ۳۱۱،
 ۳۱۲

قتلوق نمور، رجوع کدید بسوی قتلوق،
 نمور یا قتلوق نمور

۴۹۲، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷،
 ۴۹۸، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۳، ۴۷۴،
 ۴۷۵، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱،
 ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۸، ۴۸۹،
 ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸،
 ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶،
 ۵۰۹، ۵۱۱، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۸،
 ۵۱۹، ۵۲۱، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶،
 ۵۳۹، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۸، ۵۵۰،
 ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۵، ۵۵۷، ۵۵۸،
 ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۸، ۵۷۲،
 ۵۷۷، ۵۸۳، ۵۸۸، ۵۹۲، ۷۰۳،
 ۷۶۱

مشر حداد، ۸۲

مشر عمید (شاعر)، ۶۵۶

محرور بس کوفل نور (ملک)، ۳۰
 ح راک، ۴۷۲، ۴۸۴، ۴۹۸،
 ۵۳۷، ۷۴۲، ۷۴۵، ۷۷۰، ۷۷۱،
 ۷۷۳، ۷۷۲

مرحی (شاعر)، ۷، ۲۵۹،
 ۳۷۰، ۵۹۷، ۶۲۱، ۷۳۵،
 مردوسی (شاعر)، ۲۶، ۴۹

۵۴، ۷۳، ۱۰۴، ۱۰۵،
 ۱۱۹، ۱۲۶، ۱۳۵، ۱۵۹،
 ۲۰۹، ۲۵۶، ۲۸۶، ۲۹۱،
 ۳۰۸، ۳۱۲، ۳۲۶، ۳۲۷،
 ۳۶۰، ۴۰۲، ۴۲۶، ۵۱۶،
 ۵۲۵، ۵۴۹، ۵۵۱، ۵۸۹،
 ۵۹۰، ۶۰۵، ۶۲۹، ۶۳۲،
 ۶۳۳، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۸،
 ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴،
 ۶۵۷، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۷۱،
 ۶۸۰، ۶۸۳، ۶۸۵، ۶۸۷،

۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴،
۷۷۷، ۷۷۸، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲،
۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶

ف

فخر آهنگر، ۸۶

فخر الدین (امیر)، ۶۵

فخر الدین (خواجہ)، ۷۶، ۷۷، ۷۹

فخر الدین (مولانا)، ۳۳۹، ۳۴۶،
۳۴۹، ۳۵۳

فخر الدین رازی (شاعر)، ۲۷ ح

فخر الدین شران، ۷۵۲، ۷۵۳

فخر الدین طالقان (ملک)، ۱۸۶

فخر الدین عماری، ۱۰۹

فخر الدین غوری (ملک)، ۵۵۷

فخر الدین کجوران (ملک)، ۱۶۰،
۱۹۸

فخر الدین (محمد)، ۳۹۵

فخر الدین، ملک - ملقب به ملک

اسلام فخر الحق و الدین نیز

فخر الدوله و الدین، ۱۲۵ ح، ۱۶۰

۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴

۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰

۴۰۱، ۴۰۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹

۴۲۰، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶

۴۲۷، ۴۲۸ ح، ۴۲۹، ۴۳۰

۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶

۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳

۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹

۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۵

۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۱

غیاث الدین محمد، ۵۱۴

غیاث الدین ملک، ملقب به ملک

اسلام غیاث الحق و الدین، ۵۷

۹۳، ۱۴۱، ۳۸۹، ۵۴۳، ۵۴۷

۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲

۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷

۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴

۵۶۵، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۱

۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۷، ۵۷۹، ۵۸۲

۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸

۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳

۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۹، ۶۱۰

۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۶، ۶۱۹، ۶۲۰

۶۲۴، ۶۲۶، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۶

۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۳، ۶۴۴

۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۸، ۶۵۲، ۶۵۳

۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۷۰

۶۷۱، ۶۷۶، ۶۷۸، ۶۸۰، ۶۸۱

۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۸

۶۹۰، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵

۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰

۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۵، ۷۰۶

۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱

۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶

۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۲

۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸

۷۲۹، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴

۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹

۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴

۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۸، ۷۵۰، ۷۵۱

۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۶، ۷۵۷

۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴

۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹

عمر (امیر المومنین) ، ۲۰۳ ، ۴۵۵
عمر جامی ، ۵۶۴
عمر دره (امیر) ، ۳۷۰ ، ۳۹۸ ، ۴۶۵ ، ۵۰۵

عمری الکتب (شاعر) ، ۲۴۴ ح
عمر خیام (شاعر) ، ۱۲۹ ح
عمر زنگی ، ۴۰۶
عمر شاه خواندري ، ۴۳۷
عمیق (شاعر) ، ۱۴۳ ح ، ۱۹۹ ح ،
۶۸۷ ح ، ۷۳۴ ح
عمر کرتی ، ۴۹۴

عمری بسفی (شاعر) ، ۴۵۰ ح
عمیدی (شاعر) ، ۲۹۰ ح
عنصری (شاعر) ، ۶۹ ح ، ۱۱۲ ح ،
۳۱۷ ح

عروض موشح ، ۳۱۸ ، ۳۱۹
عیسی (پیغمبر) ، ۴۴

غ

غاران ، ۳۸۳ ، ۳۸۴ ، ۳۸۶ ، ۳۹۹ ،
۴۰۱ ، ۴۰۶ ، ۴۰۷ ، ۴۱۸ ، ۴۱۹ ،
۴۲۱ ، ۴۳۲ ، ۴۳۳ ، ۴۵۶ ، ۴۶۴ ،
۵۸۵ ، ۵۸۹

غفور (ملک) ، ۷۶۵

علوه (خواجه) ، ۸۷ ، ۸۸ ، ۸۹ ، ۱۶۳

عوزی (امیر) ، ۶۶۹

غوری (حکیم) ، ۴۶۱

غیاث الدین ، امیر (آرائی) ، ۷۷۱ ،

۷۷۲ ، ۷۷۳

غیاث الدین بهرام ، ۷۲۵ ، ۷۴۰ ، ۷۷۶

علاء الدین ملک (بن ملک
شمس الدین کبیر) ، ۲۳۱ ، ۲۳۹ ،
۲۴۱ ، ۲۴۲ ، ۲۴۶ ، ۳۷۴ ، ۳۷۵ ،
۳۷۶ ، ۴۴۴ ، ۴۴۸ ، ۵۹۸ ، ۶۰۴ ،
۷۷۷

علاء الدین هندو ، ۵۷۰ ، ۵۷۱ ، ۵۷۳

علاء الدین هویر ، ۲۶۷

علائی (شاعر) ، ۷۱۱ ح

علم شاه بریانی ، ۸۲

علی (امیر) ، ۴۳۴ ، ۶۱۰ ، ۶۴۳ ،
۶۴۴

علی (امیر المومنین) ، ۴۸ ، ۱۴۷ ح ،
۱۵۵ ، ۱۶۸ ح ، ۱۷۳ ح ، ۲۲۶ ح ،
۳۵۷ ح ، ۳۵۹ ، ۴۵۵ ح ، ۶۳۱ ،
۷۵۸ ح

علی (بن موسی الرضا) ، ۱۷۳ ، ۵۵۴
علی بن مسعود (ملک) ، ملک
شهر سجستان ، ۲۲۷

علی جب ، ۴۷۲ ، ۵۳۸

علی شاه ، ۲۶۴ ، ۴۳۲

علیق (شاعر) ، ۲۸۸ ح

علی مسعود مومن کرک (ملک) ،

۱۸۶ ، ۱۹۰ ، ۲۳۰ ، ۲۳۱ ، ۲۳۲ ،

۲۳۳ ، ۲۳۴ ، ۲۳۵ ، ۲۳۶ ، ۲۳۷ ،

۲۳۸ ، ۲۳۹ ، ۲۴۰ ، ۲۴۱ ، ۲۴۳

علی ملک ، ۳۱۶

علی نصرت (امیر) ، ۶۱۰

علی هیصم (شاعر) ، ۲۱۹ ح

عماد الدین (ملک) ، ۱۶۰ ، ۱۶۱

عماد مالانی ، ۸۲

عماری (شاعر) ، ۵۹۷ ح

عبد الله فامی (مؤلف تاریخ هراة)،
۱۴۲، ۱۴۲ ح

عربی (شاعر)، ۷۷۲ح، ۷۰۴ح،
۷۰۶ح، ۷۱۴ح، ۷۵۷ح، ۷۶۹

عز الدين (امير)، ٧١، ١٠٩، ١٠٧،
١٠٨، ١٠٩، ١١٠، ١١١، ١١٢،

عز الدین بشیخ سیالہ ، ۲۷۲

عز الدیر، توکل (ملک)، ۲۵۵

عز الدين عمر (مرغزی)، ۱۴۱، ۱۴۲

عز الدين كيدان، ١٧٣، ٢٧٩

عزیز (خواجہ) ، ۷۲۵ ، ۷۴۰

عزیز الدین شہاب سق (خواجہ) ،
۳۳۹ ، ۵۷۹ ، ۶۳۶

عزیزی (شاعر)، ۸۵ ح، ۷۲ ح، ۷۲ ح

عسجدی (شاعر)، ۱۴۱۴ھ، ۱۳۷۱ھ،
عضد الدولہ (شاعر)، ۱۹۷ھ

عطا (شاعر)، ۱۸۱۷

عطار (شاعر)، ١٥٣ ح، ٢٢٤ ح، ٩٧٠
عفيف الدين (مفتي)، ٩٥٧

علامة الزمان (بديع الزمان الهمداني)،
٧٢٣ هـ

علاء الدولة (شاعر)، ١٨٠٠ هـ

علاء الدين محمد، ٥١٤

طوغان بوجائی، (بن دانشمند
بہادر)، ۲۰۳، ۵۳۶، ۴۵۰،
۴۵۱

طغنائی، ۴۶۸، ۴۷۱، ۴۷۸، ۴۸۵،
۴۸۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۵۷

طہمورت ، ۲۶

ظ

ظہیر (شاعر) ، ا^{۱۴}ح ، ا^{۸۵}ح ، ا^{۸۶}ح ،
ا^{۹۸}ح ، ا^{۲۲}ح ، ا^{۲۳}ح ، ا^{۲۴}ح ،
ا^{۹۱}ح ، ا^{۲۱۱}ح ، ا^{۲۳۲}ح ، ا^{۲۷۶}ح ،
ا^{۲۸۸}ح ، ا^{۳۲۱}ح ، ا^{۳۲۳}ح ، ا^{۳۴۴}ح ،
ا^{۳۶۴}ح ، ا^{۵۴۵}ح ، ا^{۵۶۴}ح ، ا^{۷۰۷}ح
ا^{۶۲۲}ح

ع

عاری (خواجہ) ، ۳۶۵

عالمی بھارتیہ ۱۹۲۷ء

عائشہ (زوجہ مطہرہ رسول اللہ) ، ۴۸
عبد الرحمن اسفراینی ، ۶۱۴

عبد الرحمن عبد الجبار فامی
(مؤلف تاریخ نامہ ہراة)، ۲۵

عبد الرحيم (شيخ الاسلام) ، ١٨٩

عبد الحميد (بن رباح الخزري) ، ٤٤
عبد العزيز بن شهاب الدين زر

عبد الله الاسدي (شاعر)، ١٣٨ هـ،
٢١٣ هـ

عبد اللہ انصاری (خواجہ)، ۶۵۶

عبد الله بن عباس، ٤٧

صاحب دیوان (شاعر)، ۱۴۵ ح
صاحب دیوان قاضی (شاعر)، ۴۵۱ ح
صاحب (شاعر)، ۱۰۶ ح، ۲۹۶ ح
صالح، امیر (پسر دروم ملک علاء الدین)
۵۹۹

صالحی (شاعر)، ۳۶۳ ح
صدر الدین (حطیب پوشدخ)، ۴۴۸
۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴
۴۵۵، ۴۵۶

صدر الدین دره، ۷۷۷
صدر الدین، قاضی، ملقب ده
صدر الحق و الدین، ۶۰۹، ۶۱۰
۶۱۱، ۶۱۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۷۴۰

صرامی، شاعر نامعلوم، ۶۲
صلاح سنجری (شاعر)، ۱۳۲ ح
صلاح عمید (شاعر)، ۱۹۲ ح

ض

ضحاك، ۴۰

ط

طاہر بہادر، ۹۲، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۶
۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۷۴
۲۰۵

طعانیمرز، ۲۷۹، ۴۹۲
طعانی، ۳۳۵، ۴۱۱
طعمانی، ۵۷۳
طعانیوفا، ۳۷۹

طوطک بلا، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵
۴۷۷، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲
۴۹۴، ۴۹۹

شمس الدین مہدی، ۴۱۳
شمس الدین میران، ۴۱۴، ۴۱۵
شمس الدین ہارون، ۷۷۷
شمس دباح، ۸۲، ۹۰، ۱۰۹
شمس طوسی (شاعر)، ۶۲۲ ح
شمس منجم، ۱۶۳، ۱۶۴
شمیران رجوع نہ شمیرو، ۳۹
شمیرو (نصف جمان اوریدون یا
دختر بہمن)، ۲۹، ۳۰، ۳۹
رجوع نیر نہ شمیران

شہاب الدین (خواجہ) ملقب
نہ شہاب الحق و الدین بیر
شہاب الدولہ و الدین، ۳۹۷، ۴۳۷
۴۳۸، ۵۵۳، ۵۵۸، ۵۸۱، ۶۲۴
۶۹۱، ۶۸۸، ۶۳۷
شہاب الدین درہ (یارر)، ۳۳۹
۳۷۹

شہاب الدین ریک، ۴۰۸، ۴۱۰
۴۱۲، ۴۱۳

شہاب بغدادی (شاعر)، ۶۱۴ ح
شہاب عربی (خواجہ)، ۶۷۸، ۶۸۵
۷۲۵، ۷۴۰، ۷۷۵، ۷۷۶

شہاب کریم، ۸۲
شہاب مرید، ۲۴۹
شہانی (شاعر)، ۱۰۳ ح، ۱۲۰ ح
شیخ علی (بہلوان)، ۷۰۵
شیریں خاتون، ۴۹۳، ۵۰۲

ص

صاحب (شیخ برزگوار)، ۶۴۷
صاحب اندلس (شاعر)، ۳۷۷ ح

سکندر رومی، رجوع کنید بسوی
اسکندر یا سکندر (رومی)

سلطان، ۷۹۹، ۷۰۲، ۷۰۶، ۷۱۰

سلطان کرمان، ۳۲۸، ۳۲۶

سلیم (شاعر)، ۲۱۵ ح

سلیمان (شاعر)، ۳۸۳ ح

سلیمان (پیغمبر)، ۱۴۸، ۱۵۵، ۲۷۴

۳۲۰، ۴۷۲، ۵۳۷

سلیم ربیعہ (شاعر)، ۴۹۰ ح

سنائی (شاعر)، ۱۴۰ ح، ۲۸۲ ح،

۵۸۹ ح

سنتائی، ۵۸، ۵۹

سندان افغان، ۱۲، ۱۹۶، ۲۱۲، ۲۱۳،

۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۷، ۲۲۱

سنکھ (محمد)، ۴۷۲، ۴۹۸، ۵۰۲،

۵۳۰

سنوتائی، ۳۲۸

سوتائی، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۵۲۵

سور (خواجہ)، ۸۲

سوزنی (شاعر)، ۱۴۸ ح، ۲۲۲ ح

سوقا، ۴۲۰

سوکو، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۲۵، ۱۲۸، ۱۳۳،

۲۲۸، ۲۴۸، ۳۱۹

سونجاق، (امیر)، ۳۳۹

سونج (امیر)، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۵۰،

۴۴۵

سهم فریمان، ۳۱

سہیل (شاعر)، ۵۱۷ ح

سیاوش بن کیکاؤس، ۴۴

سید حسین (شاعر)، ۱۷۳ ح، ۴۰۳ ح،

۴۵۲ ح، ۴۲۲ ح، ۴۲۸ ح، ۴۴۶ ح

سالار مصر، ۴۱۰

سبہ سالار اسد، ۲۳۴

سبہالار غوری، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹

ستلمیش، ۳۱۱، ۴۲۱

سدون، ۴۲۳

سراج الدین (امیرداد)، ۷۷۱، ۷۷۲

سراج الدین عبدالرزاق، ۱۷۶، ۲۳۴

سراج الدین عزیز، ۷۷۷

سراج الدین علی، ۷۲۴، ۷۷۸

سراج الدین عمر مرکانی، ۴۱۹

سراج الدین عمر هارون، ۴۰۶، ۴۲۶،

۴۲۷، ۵۵۱، ۷۳۰

سراج قمری (شاعر)، ۱۳۸ ح،

۱۳۹ ح، ۱۵۶ ح، ۴۱۹ ح، ۴۲۵ ح،

۴۷۷ ح، ۴۸۲ ح

سراج مودود، ۷۴۱

سراجی (شاعر)، ۵۱۲ ح

سراقسو خاتون، ۲۶۷

سعد الدین (حکیم)، ۴۶۱، ۴۶۲،

۷۷۷، ۷۲۵

سعد الملک (خواجہ)، ۷۵۵

سعدی (شاعر)، ۱۵۴ ح، ۲۶۷ ح،

۳۷۵ ح، ۳۸۲ ح، ۳۸۵ ح، ۳۹۹ ح،

۴۳۲ ح، ۴۴۱ ح، ۴۵۰ ح، ۵۱۵ ح،

۵۶۷ ح، ۶۰۱ ح

سعید باخرزی (شاعر)، ۵۷۱ ح

سعید بادغیسی، ۱۰۹

سعید (شاعر)، ۱۲۰ ح

سفیر اظہر (شاعر)، ۴۹۹ ح

سفیر ظہیر (شاعر)، ۵۰۰ ح

رمضان (امیر) ، ۴۲۰ ، ۴۲۶ ، ۴۳۷ ،
 ۵۲۵ ، ۶۰۶ ، ۶۰۷ ، ۶۰۸ ، ۶۰۹ ،
 روحانی (شاعر) ، ۲۳۷ ح
 روحی (شاعر) ، ۶۹ ح
 روم (مولانا) ، ۴۰۵ ح

ز

رکی جمال (میرک) ، ۳۸۱
 زبور ، ۶۶
 زین الدین خنده ، ۸۲

س

سابان (شاهزاده) ، ۴۰۹ ، ۴۲۳
 ساعدی (شاعر) ، ۲۰۷ ح
 سالار کرد ، ۲۵۷ ، ۲۶۴
 سالی ، ۳۳۰
 سالی نوین (یا نوین) ، ۱۵۷ ، ۱۵۸ ،
 ۱۵۹ ، ۱۶۰ ، ۲۰۵
 سام افغان ، ۱۶۳ ، ۱۶۴
 سام ، جمال الدین محمد ، ۴۷۱ ،
 ۴۷۲ ، ۴۷۴ ، ۴۷۵ ، ۴۷۷ ، ۴۷۸ ،
 ۴۷۹ ، ۴۸۱ ، ۴۸۲ ، ۴۸۳ ، ۴۸۴ ،
 ۴۸۵ ، ۴۸۷ ، ۴۸۸ ، ۴۸۹ ، ۴۹۰ ،
 ۴۹۱ ، ۴۹۳ ، ۴۹۵ ، ۴۹۶ ، ۴۹۷ ،
 ۴۹۸ ، ۴۹۹ ، ۵۰۰ ، ۵۰۱ ، ۵۰۲ ،
 ۵۰۳ ، ۵۰۴ ، ۵۰۵ ، ۵۰۶ ، ۵۰۷ ،
 ۵۰۹ ، ۵۱۱ ، ۵۱۳ ، ۵۱۷ ، ۵۱۹ ،
 ۵۲۱ ، ۵۲۲ ، ۵۲۳ ، ۵۲۴ ، ۵۲۶ ،
 ۵۲۸ ، ۵۲۹ ، ۵۳۰ ، ۵۳۱ ، ۵۳۲ ،
 ۵۳۳ ، ۵۳۴ ، ۵۳۵ ، ۵۳۶ ، ۵۳۷ ،
 ۵۳۸ ، ۵۳۹ ، ۵۴۱ ، ۵۴۲

۵۸۹ ح ، ۵۹۱ ح ، ۵۹۶ ح ، ۶۰۷ ح ،
 ۶۲۰ ح ، ۶۲۴ ح ، ۶۴۹ ح ، ۶۵۴ ح ،
 ۶۵۷ ح ، ۶۷۱ ح ، ۶۷۵ ح ، ۶۸۵ ح ،
 ۶۸۹ ح ، ۶۹۰ ح ، ۶۹۲ ح ، ۶۹۸ ح ،
 ۷۱۲ ح ، ۷۲۱ ح ، ۷۶۴ ح
 زبانی غارن ، ۳۹۹
 رستم ، ۵۷۳ ، ۷۶۶ ، ۷۶۷
 رشید برجی ، ۸۲ ، ۸۶ ، ۹۰ ، ۱۰۹
 رشید الدوله ، ۱۰۱ ، ۵۹۰ ، ۶۱۴
 رشید الدین (خواجہ) ، ۶۶۵
 رشید کاتب (شاعر) ، ۱۳۱
 رشید و طواط (شاعر) ، ۳۱ ح ، ۶۷ ح ،
 ۷۱ ح ، ۸۶ ح ، ۸۹ ح ، ۱۰۸ ح ،
 ۱۲۳ ح ، ۱۴۶ ح ، ۱۶۴ ح ، ۱۶۷ ح ،
 ۱۹۰ ح ، ۲۲۸ ح ، ۲۸۱ ح ، ۲۹۹ ح ،
 ۳۲۸ ح ، ۳۵۹ ح ، ۳۷۲ ح ، ۳۷۴ ح ،
 ۳۸۶ ح ، ۳۹۰ ح ، ۴۰۷ ح ، ۴۵۲ ح ،
 ۴۵۸ ح ، ۴۷۲ ح ، ۴۸۱ ح ، ۴۹۰ ح ،
 ۵۴۴ ح ، ۵۴۷ ح ، ۵۶۶ ح ، ۶۱۹ ح ،
 ۷۳۰ ح
 رکن الدین آزاد (امیر) ، ۴۶۵ ، ۵۰۵
 رکن الدین علی بن ابراهیم المعینی
 یا رکن الدین مغیثی ، ۶۱
 رکن الدین ، محمد ، ۲۷۹ ، ۲۸۴ ،
 ۳۶۶
 رکن الدین ، ملک ، ملقب نہ
 رکن الدوله والدین ، ۱۴۱ ، ۱۴۵ ،
 ۱۴۶ ، ۱۴۷ ، ۱۴۸ ، ۱۵۰ ، ۱۵۱ ،
 ۱۵۲ ، ۱۵۵ ، ۱۶۰ ، ۲۸۱ ، ۲۸۲ ،
 ۲۸۳ ، ۳۶۶ ، ۳۵۴ ، ۳۹۸ ،
 ۴۴۳ ، ۴۴۴ ، ۴۴۵ ، ۴۴۶

۵۹۳، ۵۹۵، ۶۰۷، ۶۲۴، ۶۳۶،
۶۴۳، ۶۵۵، ۷۵۱

دالک، ۶۸۰، ۶۹۳، ۷۰۲

دمراجی (شاعر)، ۵۲۴ ح

دنقرا، ۳۷۷

دوا (بادشاهزاده)، ۱۶، ۱۷، ۴۰۱

۴۰۲، ۴۰۴، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸

۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳

۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۵۹۵

دودور، ۲۷۲

ذ

ذوالرمه (شاعر)، ۱۶۹ ح

ذوالقرنین رجوع نیز به اسکندر، ۴۳

۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۸

ر

رانا کنجر، ۱۹۶، ۲۰۱

رائی ملک بغا، ۶۸۹

ربيعی (شاعر)، ۲۵ ح، ۵۴ ح، ۶۴ ح

۷۶ ح، ۹۱ ح، ۱۱۸ ح، ۱۳۳ ح

۱۴۵ ح، ۱۵۳ ح، ۱۷۱ ح، ۱۸۶ ح

۱۹۳ ح، ۱۹۴ ح، ۱۹۷ ح، ۲۱۸ ح

۲۲۵ ح، ۲۵۴ ح، ۲۶۰ ح، ۲۷۲ ح

۲۸۲ ح، ۲۸۷ ح، ۲۹۳ ح، ۳۰۳ ح

۳۰۷ ح، ۳۱۰ ح، ۳۱۲ ح، ۳۱۸ ح

۳۲۹ ح، ۳۳۷ ح، ۳۷۰ ح، ۳۷۶ ح

۳۹۱ ح، ۳۹۳ ح، ۳۹۴ ح، ۳۹۷ ح

۴۰۲ ح، ۴۰۷ ح، ۴۱۶ ح، ۴۲۸ ح

۴۳۴ ح، ۴۳۷ ح، ۴۴۷ ح، ۴۴۸ ح

۴۵۱ ح، ۴۶۴ ح، ۵۰۵ ح، ۵۰۷ ح

۵۱۵ ح، ۵۵۲ ح، ۵۸۲ ح، ۵۸۵ ح

د

داد بیک، ۷۷۷

دارا (ابن دارا)، ۳۹، ۴۴

دانشمند بهادر، ۴۲۲، ۴۳۷، ۴۶۱

۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷

۴۶۸، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۵

۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۹، ۴۸۱، ۴۸۲

۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۸

۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴

۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹

۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۲۶

۵۳۴، ۵۳۹، ۵۴۲، ۵۴۶، ۵۵۰

۵۵۱، ۵۵۳، ۵۵۵، ۵۵۷، ۵۸۸

۵۹۲، ۶۸۲

داؤد خواجه (شاهزاده)، ۱۹، ۵۹۵

۵۹۶، ۵۹۷، ۶۳۰، ۶۳۲، ۶۳۵

داؤد نجیب، ۸۲

دایه محمد (بهلولان)، ۱۳۰، ۱۳۲

دبدائی، ۲۳۲، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶

۲۳۸، ۲۴۱

دختر بهمن، رجوع کنید بسوی

شمیره (بنت جمان افردون

یا دختر بهمن)

دقیقی (شاعر)، ۶۰ ح، ۶۸ ح، ۱۰۴ ح

۱۱۰ ح، ۱۵۰ ح، ۲۳۹ ح، ۲۴۲ ح

۲۶۸ ح، ۳۰۰ ح، ۳۰۵ ح، ۳۲۰ ح

۳۲۶ ح، ۳۶۴ ح، ۳۹۰ ح، ۳۹۵ ح

۴۰۸ ح، ۴۱۱ ح، ۴۴۰ ح، ۴۶۶ ح

۴۷۸ ح، ۴۸۳ ح، ۵۰۸ ح، ۵۵۲ ح

۵۸۳ ح، ۶۷۶ ح، ۷۰۷ ح، ۷۶۰ ح

دلدائی (محمد)، ۱۹، ۵۳۲، ۵۳۳

۵۶۲، ۵۷۱، ۵۷۳، ۵۹۰، ۵۹۲

٢٤٧ ، ٢١٤٩ ، ٢٢٨ ، (شاهزاده)	جعفر بن الربيع ، ٣٨
توشی ، ٤٩	جعفائی ، ٣٩ ، ٩٥ ، ٩٦ ، ٩٧
توکال ، ٥٧٠ ، ٦٨٩	١٠١ ، ١٠٢ ، ١٢٣ ، ١٢٤ ، ١٧٤
تولاک تیمور ، ٦٦٧	حلال الدین قزاة (ملک) ، ٣٨٤
تولک (ملک) ، ٥٣٣ ، ٧٤٣	٤٠٠ ، ٤٠١ ، ٤٦٥ ، ٥٠٥ ، ٦٩٨
تولی حاکم ، ٤٩ ، ٥٠ ، ٥١ ، ٥٣	حلال الدین (سلطان) ، ٥٩ ، ٦٣ ، ٦٤
٥٤ ، ٥٥ ، ٥٦ ، ٥٨ ، ٦٠ ، ٦١	٩١ ، ٧٣ ، ٧١ ، ٦٤ ، ٦٥
٦٢ ، ٦٣ ، ٦٤ ، ٦٥ ، ٦٦ ، ٦٧	حلال الدین سمنان (ملک) ، ٣٣٩
٦٨ ، ٦٩ ، ٧٠ ، ٧١ ، ٧٢ ، ٧٣	حلال الدین (عربی) ، ٣٠١ ، ٣٠٢
٧٤ ، ٧٥ ، ٧٦ ، ٩١ ، ٩٠ ، ١٠٤ ، ١٠٦	حلال الدین محمد حواری شاه ، ٥٣ ، ٥٥ ، ١٢٤
١٠٧	حلال الدین محمد شاه ، ٥٧٠
تومان (امیر لشکر) ، ٤٣٧	حلال ترمذی (شاء) ، ٣٦٤ ح
تومکانی (پسر جغتائی) ، ٤٩	حلال دانی ، ٣٢٤ ، ٣٢٦ ، ٣٢٧
تیمور ، ٤٠٩	٣٢٩
ج	
حار الله (رمیشی) ، ٢٥٠ ح ، ٣٢٠ ح	حلم (بهاول) ، ١٩٦
٤٩١ ح ، ٥٢٦ ح ، ٥٣٣ ح	حله ، ٦٩٨
حارور ، ٣٧٧	حله بهادر ، ٤١١
حاق ، ٤٦٥	جمال الاسلام (شاعر) ، ٢٨١ ح
حاهو ، ١٧١ ، ١٧٧ ، ١٨٤ ، ١٩٥	٥٥٢ ح
١٩٦ ، ١٩٨ ، ١٩٩ ، ٢١٤ ، ٢١٥	جمال الدین (امام) ، ٥٥
حاشاه ، ٦٣٠	جمال الدین (مولانا) ، ٦٦٧
حاشیل (فرشته) ، ٤٥ ، ٤٧	جمال الدین بهرور کهدانی ، ٢٠١
حب (محمد) ، ٤٠٦	جمال الدین حسن علمدار ، ١٩٦
حرجان ، رجوع کدیده نسیمی حرجان	١٩٨ ، رجوع بیرنه حسن علمدار
یا حرجان [٩]	جمال الدین حسن فیروز ، ١٩٦
حزیر (شاعر) ، ٢٩٦ ح	١٩٧
حزینک ، ١١٨ ، ١١٩ ، ١٢١ ، ١٢٢	جمال الدین شوزجه ، ٦٣
جعفر (بن محمد بن علی بن الحسن) ، ٣٥	جمال الدین شیخ ، ٧٤٠
	جمال الدین عبد العزیز ، ٦٦٣

تاج الدین هرموزتری (ملک)،
۱۹۶

تاج الدین یلدز، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۵۵،
۴۷۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۹۱، ۴۹۸،
۵۰۲، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۷، ۵۳۸،
۵۳۹

تاجوی، ۵۳۵

تاجی (شاعر)، ۸ ح، ۴۳۰ ح

تاز (امیر)، ۶۴۳

تاشتموز، ۶۵۰

تبسین اقول، ۲۷۰، ۲۷۷، ۲۷۸،
۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۸، ۳۱۰،
۳۲۰، ۳۲۶، ۳۳۲، ۳۳۴، ۳۳۶،
۳۳۷، ۳۳۸، ۳۴۰، ۳۴۳، ۳۴۵،
۳۶۶

تربی توقتین، ۶۵، ۶۶

ترک (ملک)، ۳۳۵، ۳۳۷، ۳۳۸

ترقنائی، ۱۳۲

ترمتائی، ۲۹۹

ترمغا، ۲۸۵

ترمغار، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۷۹

تغارجار، ۵۸، ۵۹، ۶۳

تغلغ بوقا، ۴۶۳، ۴۶۷

تغلغ خواجه، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۷

تفلجی، ۵۳۵

تکسینک، ۱۲۲، ۱۲۳

تکنه (امیر)، ۳۵۶

تماجی، ۳۱۹

تمور، ۴۷۶، ۴۷۷

تمور کوسویه، ۳۱۸، ۳۱۹

بهرام (کندسه سر)، ۴۷۲

بهلوان شاله ورگ، ۱۰۹

بهمن (ابن اسغندیار)، ۲۵، ۳۳،
۳۴، ۳۹، ۴۵۸

بیرام شاله، ۶۰۸، ۶۲۹، ۶۴۳، ۶۵۵،
۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۸۹

بیلاق، ۴۱۲، ۴۱۳

بیغال (امیر)، ۱۸۲

ت

تایمور، ۲۲۸، ۳۷۶، ۳۷۷

تایمور بهادر مظفر، ۴۱۹

تاج الدین (خواجه)، ۶۶۵

تاج الدین احمد، ۷۴۰، ۷۷۷

تاج الدین بغی، ۱۸۸، ۲۱۵،
۲۱۷، ۲۱۸، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۳۴

۲۷۲

تاج الدین بن جمال قاضی (ملک)،
۷۳۹

تاج الدین علیشاه بعلی، ۴۱۰،
۵۹۰، ۶۲۶، ۷۴۵، ۷۸۰

تاج الدین علی مسعود آزابی
(ملک)، ۱۸۶، ۱۸۷، ۲۳۴

تاج الدین عمر (مرغنی)، ۱۴۴

تاج الدین فشتری، ۶۲۷

تاج الدین (ملک)، ۱۸۶، ۱۸۹،
۱۹۰، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲

۲۱۵، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۲۴، ۲۳۴،
۲۴۰، ۲۵۵، ۲۶۰، ۲۶۴، ۲۶۶

۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۲،
۲۷۳، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹

۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۷

ملفک (محمد)، ۲۴۰

بلوچ، ۵۹۳

بوجائی (مبارک شاه)، ۵۰۲، ۵۰۳،

۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸،

۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳،

۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷،

۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲،

۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷،

۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲،

۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷،

۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲،

۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷،

۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲،

۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷،

۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲،

۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷،

۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲،

۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷،

بوجائی نوین، ۱۷۴

بورلثائی، ۳۲۶

بورنکول، ۱۳۲، ۲۳۳، ۱۳۴

بوقا، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳

بولان، ۴۳۰، ۴۳۵، ۴۴۴، ۴۴۷

بہادر مالانی، ۱۲۳

بہادر الدین (خواجہ)، ۳۴۴، ۳۴۸

۳۵۳

بہادر الدین رزہ (امیر)، ۷۲۵، ۷۴۰

۷۷۷

بہادر الدین (ملک)، ۳۳۸، ۳۳۹

بہادر (خواجہ)، ۴۱۱

بہرام شاہ (ملک)، ۱۹۶، ۱۹۸

۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۸، ۲۵۷

۲۵۸

در الدین (امیر)، ۵۵۴، ۵۵۵

دلو، ۲۸۵

دیع ترکوی (شاعر)، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۵۹

۴۶۰

راق (شاهزادہ)، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۷،

۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲،

۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷،

۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳،

۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸،

۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۴۱۷

رکت، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴،

۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷

رکھ خان (شاهزادہ)، ۲۶۶، ۲۶۷،

۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲،

۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷،

۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲،

۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷،

۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲،

۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷،

۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۴۱۹

رکھ خان (شاهزادہ)، ۲۶۶، ۲۶۷،

۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲،

۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷،

۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲،

۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷،

۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲،

۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷،

۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۴۱۹

رکھ خان (شاهزادہ)، ۲۶۶، ۲۶۷،

۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲،

۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷،

۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲،

۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷،

۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲،

۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷،

۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۴۱۹

ایاجی (امیر) رجوع کنید بسوی
ایاجی یا ایاجی (امیر)
ایاکن (شاهزاده) ، ۴۰۹ ، ۴۱۳

ایسن ، ۱۳۲ ، ۱۳۳
ایسنبوقا ، ۴۱۴ ، ۴۱۴
ایسن بهادر (امیر لشکر) ، ۴۳۷
ایسن قتلغ (امیر) ، ۴۳۷ ، ۴۴۵
۴۷۲ ، ۴۷۳

ایلمور (امیر) ، ۴۴۳ ، ۴۴۷
ایلیکیدائی (شاهزاده) ، ۷۶ ، ۷۷
۷۹ ، ۸۰ ، ۸۱ ، ۱۲۳ ، ۱۸۲ ، ۴۳۰
۴۶۶ ، ۴۶۷ ، ۴۶۸

ایلجی خواجه ، ۴۳۷
ایزوج بیک ، ۱۲۳ ، ۱۳۲
ایوب ، ۵۹۳ ، ۵۹۵ ، ۴۲۴

ب

باباکرد ، ۲۴۰
باتو ، ۱۲۴ ، ۱۲۵ ، ۱۲۶ ، ۱۲۸ ، ۱۳۶
۱۳۷ ، ۱۷۴ ، ۲۲۸ ، ۲۲۹ ، ۲۳۰
۲۳۵

باخرزی (حکیم) ، ۴۹۳
بار احمد (بهلوان) ، ۴۳۷ ، ۵۲۵
۵۲۶ ، ۵۲۸ ، ۵۲۹ ، ۵۳۰ ، ۵۳۱
۵۳۲ ، ۵۵۱

باشتمور ، ۵۳۵
بانک ، ۴۲۰

باورجی ، ۱۷۵
بختری ، ۳۰۹ ، ۴۵۴
بختیار ، ۵۴۴
بدر الدین ازابی ، ۷۷۶

انجی ، ۲۳۴

امیر موفق ، رجوع کنید بسوی موفق
(امیر)

انوری (شاعر) ، ۲۸ ، ۳۳ ، ۴۰ ، ۴۰
۴۲ ، ۵۲ ، ۳۱۶ ، ۴۳۱ ، ۴۳۱
۴۷۰ ، ۵۲۰ ، ۵۳۵ ، ۵۵۹ ، ۵۵۹
۵۶۱ ، ۵۶۳ ، ۵۸۴ ، ۵۹۳ ، ۵۹۳
۶۵۲ ، ۶۶۸ ، ۷۰۸ ، ۷۱۹ ، ۷۱۹
۷۴۰ ، ۷۵۸ ، ۷۶۲

اوتک (امیر) ، ۵۷۹ ، ۵۸۶

اوحدی (شاعر) ، ۵۱۳

اوراد ، ۳۳۵

اوردائی (امیر) ، ۴۲۱ ، ۴۸۹ ، ۷۶۷

اوزبک (بادشاه) ، ۴۹۱

اکتائی (قآن) ، ۴۹ ، ۹۵ ، ۹۶ ، ۹۷
۹۸ ، ۹۹ ، ۱۰۰ ، ۱۰۱ ، ۱۰۶ ، ۱۰۷
۱۰۸ ، ۱۰۹ ، ۱۷۴ ، ۲۸۵

اولجائیتو سلطان ، ۴۳۱ ، ۴۵۴ ، ۴۵۷
۴۶۱ ، ۴۶۲ ، ۴۶۴ ، ۴۶۷ ، ۴۶۷
۴۷۸ ، ۴۸۱ ، ۴۸۹ ، ۴۹۴ ، ۵۱۷
۵۲۰ ، ۵۲۳ ، ۵۳۲ ، ۵۳۵ ، ۵۳۸
۵۴۰ ، ۵۴۲ ، ۵۴۹ ، ۵۵۰ ، ۵۵۳
۵۵۶ ، ۵۵۷ ، ۵۵۸ ، ۵۵۹ ، ۵۶۲
۵۷۰ ، ۵۷۱ ، ۵۷۳ ، ۵۷۶ ، ۵۷۸
۵۸۲ ، ۵۸۳ ، ۵۸۵ ، ۵۸۷ ، ۵۸۸
۵۸۹ ، ۵۹۰ ، ۵۹۲ ، ۵۹۶ ، ۶۰۶
۶۰۹ ، ۶۱۰ ، ۶۱۴ ، ۶۱۶ ، ۶۱۷
۶۱۹ ، ۶۲۰ ، ۶۲۱ ، ۶۲۲ ، ۶۴۰
۶۴۳ ، ۶۴۴ ، ۶۴۵ ، ۶۴۶ ، ۶۴۸
۶۵۰ ، ۶۵۱ ، ۶۵۵ ، ۶۵۹ ، ۶۶۰
۶۶۱ ، ۶۶۹ ، ۶۷۰ ، ۶۷۴ ، ۶۸۱
۶۸۶

ارمک، ۵۰۱	اعرجاحی، ۳۹۴
اربعس، ۶۶۵	انتخار الدن (مهلوان)، ۴۰۶
اروک حرج انداز، ۴۲۰	انتخار الدن عیسی، ۴۰۶، ۴۳۷، ۵۵۱
اروک رشح بهادر، ۴۲۵	اقدوما، ۳۳۹
استاد اصفهانی (شاعر)، ۳۷۶ ح	الاقمور، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۸۴، ۶۸۹
اسحق (بیعمدر)، ۴۵، ۴۶	الادونوس، ۳۳۹، ۳۷۷، ۳۷۸
اسد بیتکی، ۱۷۳	الب ملکی بودشکی، ۱۷۴
اسد (سپهدار)، ۱۹۶	الع بیتکی، ۴۹۰
اسد الدن، ۱۹۷	العنکی، ۷۶۷
اسدی (شاعر)، ۳۸ ح، ۶۸ ح، ۸۶ ح، ۲۱۰ ح، ۲۶۳ ح، ۲۹۴ ح، ۲۹۷ ح، ۳۱۸ ح، ۵۰۵ ح، ۵۳۷ ح، ۷۰۳ ح، ۷۱۲ ح	العار، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸
اسعد (شیخ العارینی و قطب السالکین)	الیاس، ۴۵، ۴۶، ۴۸
ترحمال (الرحمن)، ۱۸۹	امامی (شاعر)، ۶۱ ح
اسد کرمانی (شاعر)، ۱۹۹ ح	امکحانی نسوا، ۳۱۶
اسکندرنا سکندر (رومی)، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴	امیران سرور، ۸۲
اسعدیل (شاه، سکری)، ۴۷۲	امیر علی، رجوع کنید نسوی علی (امیر)
۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۸، ۵۲۳، ۵۲۴	امیر رمضان، رجوع کنید نسوی رمضان (امیر)
۵۳۰، ۵۳۶، ۵۳۷	امیر سونج رجوع کنید نسوی سونج (امیر)
اسمعیل (بیعمدر)، ۴۵، ۴۶، ۴۹	امیر سودکان، رجوع کنید نسوی سودکان (امیر)
اسمعیل (حواحد)، ۶۵۷	امید علی حططائی، ۷۲۳، ۷۲۴
اسنل نا اشدان، ۶۶۳، ۶۶۷	۷۲۵، ۷۲۶، ۷۳۹
اسندر معروف ده بخش نصر، ۲۵	امیر محمد پسر امیر عر الدن، رجوع کنید نسوی محمد (امیر)
اشک (ن دارا)، ۳۹	پسر امیر عر الدن
اشدان رجوع کنید نسوی اشدان نا اشدان	امیر علی نصر، رجوع کنید نسوی علی نصرت (امیر)
اصل معدل، ۸۲، ۸۶، ۱۰۹، ۱۱۴، ۱۱۸	

۴۲۱ ح، ۴۲۳ ح، ۴۳۴ ح، ۴۷۴ ح،
۴۰۸ ح، ۷۱۱ ح، ۷۵۸ ح

اثیر (شاعر)، ۵۳۵ ح

احمد (شیخ)، ۱۷۲، ۳۳۹، ۴۸۸

احمد بن عبد الله، ۴۷

احمد تورى، ۱۹۶

احمد بن قواس، ۸۷

احمد یحی، ۳۸۱

اختیار الدین نیستہ یا نیشہ یا
یذشہ [؟]، ۴۷۲، ۴۹۸، ۵۳۰، ۵۳۸

اختیار الدین بوقا، ۳۸۰

اختیار الدین تولک (ملک)، ۲۷۱،
۲۷۲، ۳۸۲

اختیار الدین (سالار)، ۱۷۳، ۱۸۷

۱۸۸، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۷، ۲۳۵

۲۴۰، ۲۵۷، ۲۶۰، ۲۶۲، ۲۶۳

اختیار الدین محمد هارون، ۴۰۶

۴۱۹، ۴۲۰، ۴۳۷، ۵۱۴، ۵۵۱

۵۶۲، ۵۸۰، ۵۹۳، ۷۴۰

ادیب صابر (شاعر)، ۳۲ ح، ۱۷۶ ح

۴۰۴ ح، ۵۷۴ ح، ۵۷۵ ح، ۵۷۶ ح

۵۹۱ ح، ۶۴۲ ح

اردشیر بابکان، ۲۵، ۷۵۳

ارزقی (شاعر)، ۵ ح، ۹۸ ح، ۶۲۵ ح

۶۵۵ ح، ۷۴۷ ح

ارسلان، ۱۲۴

ارغانوش (ملک)، ۳۴، ۳۵

ارغون، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴

۱۳۷، ۱۷۰، ۱۷۲، ۱۷۴، ۱۷۵

۱۸۷، ۱۸۸، ۱۹۶، ۳۲۰، ۳۲۶

۳۲۸، ۳۳۲، ۳۷۶، ۳۷۸، ۳۷۹

۳۸۴، ۳۸۹

۴۹۰، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۷۱۱

۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۸، ۷۶۸

۷۸۰

ابو سعید (شیخ)، ۳۳۲، ۴۳۵ ح

ابو سعید عاصمی (شاعر)، ۴۶۳ ح

ابو الحسن العلوی (شاعر)، ۴۶۰ ح

ابو الحسن علی (بن سهل بن احمد

بن عبد الله الشیدانی)، ۴۶

ابو صالح، ۴۷

ابو العباس (شاعر)، ۵۱۷ ح

ابو العباس المعمری، ۴۶

ابو العلا (شاعر)، ۲ ح، ۱۴۲ ح

۱۴۳ ح، ۲۳۹ ح، ۲۵۳ ح، ۲۶۱ ح

۲۶۵ ح، ۲۶۶ ح، ۲۷۱ ح، ۳۳۳ ح

۳۴۲ ح، ۳۹۵ ح، ۴۱۰ ح، ۵۴۰ ح

۶۲۱ ح

ابو علی بن رزین، ۴۷

ابو فراس (شاعر)، ۱۴۶ ح

ابو الفتح، ۴۸۴، ۵۰۲، ۵۲۹، ۵۳۷

ابو الفتح البُستی (شاعر)، ۲۳۲ ح

۲۵۹ ح، ۴۲۲ ح، ۶۱۲ ح

ابو الفضل (شاعر)، ۲۴۵ ح

ابو مسلم (شاعر)، ۱۶۷ ح، ۲۰۹ ح

۲۴۲ ح

ابو نواس (شاعر)، ۳۵۳ ح، ۳۶۵ ح

ابو الوفا (شاعر)، ۳۳۶ ح

ابو یزید (بن بوجائی)، ۴۲۴، ۴۵۰

۴۵۱، ۶۷۳

ابیوردی (شاعر)، ۲۹ ح، ۲۳۸ ح

۲۷۴ ح، ۲۷۶ ح، ۳۷۲ ح، ۳۸۰ ح

۱ — اسماء الرجال

تنبيه: حرف ح يعنى حاشيه

الف

دم، ۸۹

زمى بهلوان، ۱۷۱

شبی: ۵۵۷

شی، ۴۹۲

فاقی (شاعر)، ۲۹۴ ح

لشی، ۴۷۲، ۵۳۷

وجی بلا، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹

باجی یا ایاجی (امیر)، ۳۸۱، ۳۸۲

۶۲۲، ۶۸۹، ۶۹۴، ۶۹۷، ۷۴۰

۷۸۴، ۷۸۵

باجی بن قنقوردانی نوین، ۱۹۲

۱۹۳، ۱۹۴، ۳۷۹

ابدخوند (شاعر)، ۲۹۸ ح

انراشیم (پیغمبر)، ۴۵، ۴۶، ۴۹

۵۹۳، ۶۲۴

انقا، ۲۷۰، ۲۷۸، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷

۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۴

۲۹۵، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۳، ۳۰۵

۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰

۳۱۱، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶

۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱

۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵

۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰

۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶

۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۲، ۳۴۴، ۳۴۵

۳۴۷، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۶، ۳۵۸

۳۶۱، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۴۱۷

۵۸۵

ان رومی (شاعر)، ۲۳۰ ح

ان حسام (شاعر)، ۸۴ ح

ابو احمد (شیخ الاسلام، خواجہ)، ۶۴۷

۶۴۸، ۷۰۱، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹

ابو امامه (الباهلی)، ۴۶، ۴۸

ابو بکر حیدر نژدی، ۴۲۶

ابو بکر خلیفه (امیر)، ۷۷۱، ۷۷۲

۷۷۳، ۷۷۷

ابو بکر خذبه، ۷۰، ۷۳، ۲۴۰

ابو بکر خوارزمی (شاعر)، ۲۲۹ ح

۷۴۲ ح

ابو بکر دیباجی، ۳۳۹

ابو بکر سدید، ۴۹۲، ۵۵۱

ابو بکر، ملک (مرجقی)، ۷۱

۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۱۰۴

ابو سعید (اسد الدین)، ۴۴۳، ۴۴۶

۴۴۷، ۴۴۸

ابو سعید (سلطان)، ۵۶۳، ۶۵۹

۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴

۶۶۸، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳

۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۹

بسیار است نباید که بیش را ذیم ایشان کمین کرده باشند و اگر
 نعوذ بالله شکستی باشد فرسان لشکر ما بسلامت بیرون توانند آمد اما
 بیادگان را بد افتد مصلحت درانست که با این طایفه بیباک سفاک
 جنک نکذیم ملک ینالتکین چون از مشاهیر و اکابر فرای آن سخن
 بشنود اندیشه مغذ شد و بعد از ساعتی مراجعت نمود نکودریان از ادبار
 او خوشدل شدند و مزروعات دو دیه خاصه ملک ینالتکین را بخواندند
 روز دیگر با غنیمت بیحد و اسیر بیشمار باز گشتند و چهار روز را بخطه
 هراة آمد ملک زاده اعظم شمس الحق و الدین زید قدره و جلالة و قرن
 بالخلود دولته و اقباله امرا و شجعان نکودری را بنواخت ملکانه
 مخصوص گردانید و شکر آن فتح را صدقه بسیار داد و کماة و مبارزانی
 را که بفراة رفته بودند بتشریف خاص اختصاص فرمود *

تمام شد دفتر اول بعون ایزد دادگر بعد از تشبث باذیال الطاف

الهی امید واثق است بکرم عمیم ملک عادل عالم

حاجی غازی غیاث الحق و الدین خلد ملکه و قدره

و اطالع من افق الجلال بدره که من بنده

کمترین را بنظر عنایت بی غایت ملکی

منظور دارد تا باندک روزکاری دفتر

ثانی را در کتابت آرم

ان شاء الله العزیز

و ما ذلک

علی الله

بعزیز

تم

منفعل شد چه هنگام ادراک علم بود و مردم اکثر در صحراوات در حال
 لشکر مرآه را از پیاده و سوار کرد کرد و بر عریض حرب بیرون آمد - * نظم *
 درون آمد از دژ جو فیلان مسب رزه در بر و تیغ همدی بدست فر
 پس و بیش او لشکر بیشمار همه نامداران حدیجر کددار
 خون یک تیر پرتاب از مرآه دور شد بایستاد امیر اناحی و امراء نکودری
 بیکدار خون ابر عریده در خروش آمدند و چون بحر مواج در حوش
 و در مقابل ملک یغالتکی صفت برکشید و سواری حشد بیش را دادند
 و گفتند که ای فراهیان سالها سب تا میان ما و شما مختاصم
 و محاربت اسب و هرگز ناهم چنین که امروز مقابل شده ایم اتفاق
 بیعتاده نارسال که بعدد ملک قطب الدین باسفرار آمده بودید و طرف
 فتح و طعورا طغیا و تخیلا راجح شمرده بیش اراکه انصار و انظار شما را
 بطر بر اژدهاء ریات همایون ملک ملوک اسلام عیاث الحق و الدین
 حلد ملکه افتادی می الحال قرار را بقرار و اقبال را نادیده بدل کردانید
 و اکثر احداث و اقارب خود را بکداشتید تا در دسب ما گرفتار شدند
 امروز باید که برحلاف آن یک زمانی ثابت قدم باشید تا یک ساعتی
 ناهم بمقارعت و مصادم سقت گیریم و یک زمانی مراکب را
 در میدان کین آوری در حوالان آریم و در طلال رماح وقعت کنیم
 و بزخم شمشیر آتش بار درین دیار دریایی از خون پردلان طلوع کردانیم
 و بصدمت کوبال کراں اکتاف و اعتاق یکدیگر را برو گویم و نه بیکل
 سهام و قلمی بهم بیعامها فرستیم و سر سفال حلق ستان خون اشان
 ناهم زارعا گوئیم ملک یغالتکی خون از نکودریل آن کلمات بشنود
 عربمت آن کرد که بیش زاند و با ایشان در معارات و معارات آید رؤس سناه
 و اعیال درگاه او گفتند که ای خداوند لشکر ملک اسلام عیاث الحق و الدین

حاکم است اگر خواهد خروار چند غله بدیشان دهد و الا چون روزگار گذشته ابا نماید ملک ینالتکین ازان تدبیر در غضب رفت و بانک بر وزیران و ندیمان خود زد و از سر قهر و تندی گفت که من تا امروز با ملوک غور سخن بتیغ و سنان گفته ام اکنون باندیشه کوتاه شما خویشتن را زبون و منقاد ایشان خواهم کرد اند وزرا و ندما گفتند که حکم ملک راست بهره جی که دلخواه او باشد کو بران موجب بقطع رسان القصه روز دیگر ملک ینالتکین مرسلان ملکزاده اعظم شمس الحق و الدین را بخواند و گفت بدانید که من بهیچ نوع از مال و غله این ولایت جیزی بدیوان هراة نخواهم داد و بتجدید اینک امیر خراسان امیر حسین بمن آلمغا نوشته که من بعد امراء عساکر خراسان خاصه لشکر ملک اسلام غیاث الحق و الدین فراه را نتازند^۱ و رعیت ان ولایت را بریشان و منزوی نکرد اند ازین نوع سخن چند بتقریر کرد چون آن فرستادگان بهرات آمدند و آنچه که از ملک ینالتکین شنوده بودند بسمع اشرف ملک زاده اعظم شمس الحق و الدین رساندند ملک زاده اعظم در خشم رفت و گفت اگر حقتعالی خواسته باشد با فراه و فراهیان کاری کنم که آن تا نفعی صور در میان عالمیان تاریخی بود بعد ازان روز دیگر امیر اباجی را با دو هزار سوار نکودری بتاخت فراه نامزد کرد انید امیر اباجی و امراء نکودری چون بحدود فراه رسیدند بعد از دو روز از جوانب فراه در تاختند بمثابتی که -

* شعر *

تو کفتی زمانه سرآمد همی ز پا جرخ کردان درآمد همی
و قرب بیست هزار مواشی از غنم و بقر بگرفتند و حصارى را فتح کرد
و قرب هفتاد مرد بلوچ را بقتل آورد ملک ینالتکین ازان حالت بغایت

و نه مقتضای و امر بالمعروف و انه عن المکر سفل امر معروف و طرق دی
مکر را مسلوک داشت و همگی هم و بهم حویش را نامر دینی
موقوف و مصروف گردانید *

ذکر صد و سی و هشتم^۱ در لشکر فروستادن ملکزاده اعظم شمس الحق و الدین بتاخت فراه

حون شهر سه احدى و عشرين و سعمایه درآمد درین سال مذکور
در ربیع الاول بهرمان ملکزاده اعظم شمس الحق و الدین رند قدرة لشکر
مقصود هراة فراه را بتاختند و سیاری را از فراهیان و بلوچان بقتل آورد
و سبب آن بود که امیر حراسان امیر حسین بک بهب سناه هراة مدلع بدکهرار
74b. حورار علیه نه ملک بدالتکین از متوحات ولایت فراه حواله کرد ملکزاده
اعظم شمس الحق و الدین التعماء امیر حسین ۱۰ فرد ملک بدالتکین مرستاد
و بیعام کرد که فلانی ناند که بی تعویق و مظل بکام امیر حراسان علیه
مذکور را بلشکر مقصود ما رساند حون التعماء امر حسن بملک بدالتکین
رسید متروک و مقصود خاطر کش و رزاد و دماه خود را طلب داشت
و کتب که همه سال از جانب ملک اسلام عیث الحق و الدین برایشان بوده ایم
امسال که از هراة عید نمود سر او ملکزاده اعظم شمس الحق و الدین
ما را در برایشان و اندیشه مدد میدارد تدبیر این کار چیست همه باتفاق
کفقتند که اگر خداوند ملک اسلام مصلحت دادد مومنان التعماء را بعوارش
و تربیت مخصوص گرداند و در جواب ملکزاده اعظم شمس الحق و الدین
بدوید که آخر سال است و علیه ما سپیدی شده یک ماه دیگر را که
لایب را ربع کفیم این واجب این ولایت باشد بهرستیم حالیا بدین جواب
ما عوارش فراه از لشکر هراة سالم می ماند حون علیه ربع شود بعد از آن ملک

^۱ In the MS ششم.

سالهاست که این ملکزاده ملک خصال ملک بخشش نداء معدلت
 و داد گستری در عالم در داده است و ابواب برو و مرحمت بر روی خلق
 کشاده و هم دران چند روز فرخنده روی بارزانی نباد و راهبها امن تمام
 بزیرفت و تجار و روزدگان از بلاد خراسان متوجه هرات شدند و از وضع
 و شریف و قوی و ضعیف هر کس که رقعہ نیاز و حاجت خود را بر حضرت
 او عرضه کرد از سر کمال شفقت شاهنشاهی و فرط احسان ذاتی بر حصول
 مطلب و مطمع او اشارت راند و بر تمامی وصایا و مواعظی که ملک
 ملوک الاسلام غیاث الحق و الدین نوشته بود مواظبت نمود و نواب و عمال
 و حساب و رؤساء ولایت را بر رعیت بروزی و رعایت جانب حق مامور گردانید
 و در عهد دولت او اعلام دین محمدی اهتزاز تمام بزیرفت و چند تن
 از ترسایان مسلمان شدند و جهت شعار اسلام و رغبت^۱ و میلان اهل ذمه
 بدین احمدی هر یک را بتشریف خاص اختصاص فرمود و حکم کرد تا ایشانرا
 سواره با طبل و دهل و علم اسلام در شهر بگردانند و جزدانک ممکن بود
 کرامت و الطاف ملکی از سر روش ملکی در باب ایشان مبذول داشت
 و هر یک را علیحدہ مثال عالی ازال فی الاقطار نافذاً ناطق در معنی
 افکة از کل عوارضات و زحمات دیوانی معاف و مسلم باشند داد و در قضایا
 شرعیہ و امور دیوانیہ بحضور قاضی وقت و علماء اسلام و اصحاب دیوان مظالم
 شروع کرد [؟] و ساعت بساعت جزدانکه از نقاره طبع انور کوهزای شهریاری
 او سزد در معانی و مبانی انصاف و انتصاف تامل بلیغ فرمود و صلحا
 و ابرار و طلحا و اشرار را از رضا و سخط خود محظوظ گردانید - * شعر *
 وَمِنْ لَطْفِهِ اَهْلُ الشَّادِ مَكْرَمٌ   وَ مِنْ عُدْفِهِ قَوْمُ الْفَسَادِ مُبَدَّدٌ
 و از لطف او اهل راه راست عزیز داشته شده اند
 و از قهر او گروه تباه کار برانگنده کرده شده اند

عیاش الحق والدین حلد الله قدره و حلاله از شهره‌ها کعبه عن الافات
 بر عریب سفر حجاز حرکت فرمود پسر او مخدوم راده ملک اعظم
 خواندند شمس الدوله و الدین محمد بن محمد بن محمد بن محمد
 این انی نکرش کرت اند الله قدره و اطلع من افق السعادة بدره بعد از مدتی در
 بطالع سعد و وقت فرجده قائم مقام پدر بزرگوار خود بر سریر سلطنت
 و فرمانداری جلوس مبارک فرمود و انواع معدن و تربیت بر سنگ
 اطراف و اکناف خطه محروسه هراة نکشاد و حو ملک ملوک الاسلام
 عنایت الحق و الدین سیل عدل و داد و طرق حید و سداد مسلوک داشد
 و از بلاد و بقاع و حصون و قلاع حراساں ملوک و امراء و حماهیر و کفرا
 و مشاهیر و رعما نام بهییم ملکی ملکران اعظم عادل بهراة امدد
 و هریک علی حسب طامنه هدایا و تحف و عراب عرصه کرد و گفت -

* شعر *

سریر ملک بر حس و مدارکند و فرجده
 چهل داد از داور مرین داد و آبادان
 حیدش داد نایده حسودش داد کاهنده

و خودش داد نایده و خودش داد بی دلیل
 و در نظم مصالح ملک دای و شه‌باری تفکر صابی و دیش اظهار تدبیرها
 ستوده و افکار بسدیده فرمود -

* شعر *

نابینا ناک و رای قوی برافراحت راناب کدخدوری
 در داد بر روبر دستل کشود همه کاره‌لی بر کل نمود
 بر آنس شاهل بیشیده رمت شد حرکت زده در یک وقعت
 سی سیم ورز داد دروش را حدانکه تف و عم بداندش را

و میت عدل و بدل او در یک هفته حلی منتشر گشت که کعبی که

ملک اسلام غیاث الحق و الدین ایشانرا بدلیخوشی هرجه تمامتر باز کرداند
 القصة بسلامت و سعادت بعون خالق لم یزل و صانع بی بدل قافله عراق را
 و محکم پادشاهزاده سلطان ابو سعید را ببغداد رساند تمامت خلق بغداد
 باستقبال او بیرون آمدند و خدای تعالی را شکرها گفتند و بر ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین ثنا و ستایش فراوان خواند و راوی چنین گفت که
 بیش از نزول ملک اسلام غیاث الحق و الدین ایلجیان پادشاهزاده سلطان
 ابو سعید و امیر جویان و تاج الدین علیشاه با تشریفات کرانمایه ببغداد آمده
 بودند و منتظر ملک اسلام کشته *

ذکر صد و سی و هفتم^۱ در حکومت ملکزاده شمس الحق و الدین در شهر هراة

الحمد لله المحمود على جميع آلائه المشكور بحسن البلاء المعبود
 فی الارض و السماء الممدوح باحسن الصفات و الاسماء المختصّ بالقدم
 و البقاء المتفرد بالعلو و السناء الذی تنزه عن القبايح و الفحشاء و جل
 عن الاضداد و الازداد و الاكفاء و الصلوة على محمد خاتم الانبياء و خاتم
 الاصفياء و على آله و البررة الاتقياء و اصحابه سادة الاولياء بعد از حمد
 حضرت واجب الوجودی که بدید آرنده ادمی و پرست و ذات باکش
 از عیب و نقصان منزّه و بری قادری که عجز و فتور را بدو راه نیست
 و عقل هیچ عاقل از کنه جلال او آگاه نی - * شعر *

کدام عقل و جه عقل و جه چیز باشد عقل

که سر معرفت ذو الجلال دریابد

Fol. ۷۸۰ جنین میگوید بنده ضعیف مولف این کتاب که چون ملک اسلام

* شعر *

بهر مغرلی کو عیان کرد حوش   همش درل بردد و هم بیشکش
 ناندازه دسب رسباز خویش   کشدند کفکیده سیاه نش
 هم از قاری اسنان صکرا خورد   هم از تیغ حوس اب رهرا ب خورد
 شتر بیر نایقه همه بسرائک   شتاندده حوس کرد و از کرد پاک
 حوس هنگام اداء فرص حج شد شرایط مناسک بکلی آورد و فرص و سن
 حج را بتقدم رسانید و از سر دیار و صدق و تعظیم تمام کعبه معظم را زیارت کرد -

* شعر *

سوی کعبه شد روی ابروخته   حساب مناسک در اموخته
 قدم بر سر ناف عالم نهاد   سی دعه کر ناف عالم کشاد
 حر برکار کردون توان نقطه کاه   پیای پرستش پییمود راه
 طوافی کرو بیست کس را کرنر   باورد و شد خانه را حلقه کمر
 نخستن در کعبه با بوسه داد   بنامدها حوش را کرد داد
 بر آن آستان زد سه حویش را   حویله سی داد دوش را
 حر در خانه راستان کرد حلی   جداورد را شد پرستش بملی
 همه خانه را کعب و کوهر کعب   در و نام در مشک و عطر گرفت
 و حوس حج بکاران او را با امراء قائله مصر ملاقات شد در ناف او الطاف
 و کرامت بحساب فرمودد و باسم تحفه از ثیاب و اسلحه و عتاب
 مصریه و اسپان قاری بسیاری بیش او دستاد بعد از آن بتعدد روز متوجه
 مدینه رسول علیه اصل الصلوات و اکمل التحنات شد و حوس بمدینه رسید
 و زیارت روم مطهر و تربت مقدسه سعد کائنات علیه اصل الصلوات
 دیدیمت مال فاحر بسادات و محاوران و فقاه و معارف مدینه داد و دهکام
 مراجعت اشراف و صدایند مدینه در بسک تا او همراهی کردند

میکردانید خصوصاً در حدود کردستان که والی باژستانان را بواسطه آنکه از مصاحبان او باژ میطلبید و دران معنی غلو و خشونت عظیم می نمود دست بسته و سر و پا برهنه چند فرسنگ پیاده با خود ببرد و بعد از دو روز بشفاعت شیوخ و ایمه کبار او را بکذاشت و خلعت بوشانیده باز کرداند و چون بدار الملک بغداد رسید شیخ الاسلام خواجه مطهر و ملک معظم شمس الدین امیر ورنه و متحدومزاده امیر حافظ و سراج الدین علی بخدمت او بیوستند و از بییش پادشاهزاده جهان و امیر جوان جماعتی انبوه از اکابر و اعیان مملکت ایشان ببغداد آمدند و حکم یرلیغ و تشریفات آورد که امیر حاج قافله عراق ملک اسلام غیاث الحق و الدین باشد و مکمل ما را ببرد و باز آرد ملک اسلام چند روز در بغداد مقام کرد و مال بسیار باسم صدقه بفقرا و صلحا و منزویان بغداد داد و چون هنگام ارتحال قافله شد با کنجهای مملو از زر و سیم و قافله انبوه از بغداد بدر آمد - Fol.

* شعر *

بخروارها کنج زر بر گرفت بعزم بیابان ره اندر گرفت

و ابطال و کماة خراسان و عراق را بر اطراف اربعه قافله تعیین فرمود و از غایت فرط حزم و حراست حفظی و باسی نمود که هیچ قاطع طریق و سارق زندیق را مجال آن نبود که رشته تائی از اهل قافله ببردندی بلکه از خوف ملک اسلام غیاث الحق و الدین حرامیان و سراق عرب از راه منصرف گشته بودند و از امکنه و اودیه و غورهای مزیع منزوی و متواری شده و از بغداد تا بیت الحرم همه راه سفره کشیده و مایده نهاده داشت و بمراکب و خوردنی و پوشیدنی فقراء و ضعفاء قافله را فیرومند کردانید و چون بمکه رسید امراء مکه که در هیچ عهدی باستقبال ملکی و والی از مکه بیرون نیامده بودند بجهت اعزاز و توقیر او بیرون آمدند و هریک بحسب طاقت و استظهار خود هدیه و تحفه عرض کرد -

طاعات و عبادت سر برد و از لهر و لغو اجتناف و عدول نماید تا بر خوردار
 دین و دنیای گردد انشاء الله العزیز و ما ذلک علی الله تعزیز بعد ازان روز
 دیگر که شانزدهم شهر الله الاصم رجب سنه مذکور بود ایامه و اشراف هراة
 را وداع کرد و بطالع سعد سوار شد و جماعتی از ملکرادگان چون امیر
 محمد و امیر موفق انشاء ملک مغفور علاء الحق و الدین و از ایامه چون 72a.
 مولانا صدر الملة و الدین قاضی و مولانا صدر الدین درة و مولانا
 سراج الدین عزیز و مولانا ملک الحکما سعد الدین حکیم و از امراء عور
 و هراة و اسفرار و خواص درگاه او چون امیر دادبیک و شمس الدین هارون
 و تاج الدین احمد و اختیار الدین سالار و امیر ناصر الدین طغرل
 فوشنچی و امیر بهاء الدین رزة و امیر ابوبکر خلیفه مالانی و قرب
 دریست تن دیگر از اکابر عور و اعیان هراة و مشاهیر اسفرار در عزیمت
 سفر حجاز در خدمت او سوار شدند و چون بجام رسید شیخ الاسلام
 شهاب الحق و الدین با زمره از ایامه و شیوخ جام و از خواص شیخ بررک
 قطب الدین مظفر با گروه دیگر از اکابر و مهتران مصاحب ملک اسلام
 شدند و چون بخطه نیشابور رسید شیخ الاسلام خواجه قطب الحق و الدین
 جامی و طایفه از کدرای نیشابور با قافلہ ملک اسلام پیوستند بدین فسق
 که تذکر پیوست بهر شهر و خطه که ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 نزول میفرمود طایفه از علما و شیوخ در صحبت او روان میشدند و ملک
 اسلام بر نهج ملوک اسلام در باب هر یک تربیت و الطاف مددول
 میداشت و معنی *أَلِزِمَ الرَّبِيقُ ثُمَّ الْطَرِيقُ* را کار می بست و بهر ناجگاه
 و موقوف ادا و خراج که میرسید بی زحمتی و مؤننی قرب هراة بغیر
 آدمی را میکرد اند و اگر در دپاری و ملکی باز سنانی و طالب خراجی
 بخشوست از مصاحبان او مطالبه میکرد او را بضرب و تالیب مجروح

و رکن بزرگتر در نگاهداشت ولایت و تربیت مصالح الفت دلها و استمالت رعیت شناسد و بهیچ وجه رضا ندهد که میان حشم و خدم مخالفتی ظاهر شود خاصه اختلافی که نشان خللها باشد و بظهور فتنه و ریختن خونها انجامد و مواجب هر کس بر حد و استحقاق او مقرر دارد و چون از کسی خیانتی یا جنایتی ظاهر شود در راندن حکم تاخیر روا ندارد که هیبت حکم در نفاذ سیاست است و نایب دیوان مظالم را فرماید تا در شنودن سخن متظلمان بیدار باشد و روشن کردن ظلمها بواجب تمام بجای آرد و انصاف مظلوم از ظالم بستاند و بوقت بار هر کس را از امرا و اصناف حشم از ترک و تازیکی بر اندازه منصب و درجه مقام قیام و قعود معین گرداند تا بنص قرآن مجید که وَ رَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ کار کرده باشد و اسباب حرب در سفر و حضر مهیا دارد و هر هفته دو روز برای شنیدن مظالم در مسجد جامع حاضر شود و اصحاب مناصب و معارف و اهل علم و عقل را بنشانند و سخن مظلومان بی ملالتی بشنود و کار مسلمانان آنچه معاملتی باشد بمشورت دیوان معامله و آنچه شرعی باشد بفتوی ایامه و حکم قضاة بگذارد و مراسم عدل و انصاف را زنده کند و رسوم جور و ظلم را محو گرداند و حقوق بمستحقان رساند و متصرفان و کماشتکان ولایت را بفرماید تا رعایا را نیکو دارند و مال و معامله بوقت طلبند و تا مراجعت ما بر رعیت حواله نکنند و در جمیع امور سیاسی با مولانا ناصر الدین عبید الله و غیاث الدین بهرام و ناصر الدین ایلچی خواجه مشورت کند و امور شرعیه را بحضور مولانا نظام الملة و الدین و مولانا بدر الدین ازابی و نواب قاضی وقت بقطع رساند و در دخل و خرج و توفیر و مستزاد خالصات ما باتفاق و تدبیر سیف الدین بادام و خواجه شهاب عزیز تصرف نماید و دران کوشد که بیشتر اوقات و ساعات

اعادگی و حساد بقصد و حصد این شهر راعب شودد ملک اسلم فرمود
 که مصلحت من در رفتن است چه من نذر کرده‌ام که درین سال مذکور
 بپ الله را زیارت کنم و از عهده امری که مفروض است بدر آنم شما خاطر
 مجموع دارید و نادعیه صالحه معارف من باشید که امیدواریم که ایرد
 سبکانه و تعالی ما را و شما را در حفظ و حیاط خود دارد فرورد
 اعز محمد قائم مقام من درین ولایت خواهد بود بعد از آن فرمود
 تا خواجه شهاب وصیت نامه از زبان او باسم ملکراده اعظم شمس الحق و الدین
 در قلم آورد درین موقوف که فرورد اعر محمد انقاه الله تعالی و اسعده
 فی الدارین باید که در کل احوال نگاهداشت حاسب خدای تعالی
 را نهان و اشکارا از جمیع امور مهمتر داند و برضا و حشم او امیدوار
 و خایف باشد بر سرستش حصرت ربوبیت او در سرا و صرا و هن و قصر
 ننماید و بر رده کردارین شریعت و استوار کردارین بقاء مسلمانی
 و بر رک داشت اهل علم که میراث داران پیغامبرانند هم مقصور دارد
 و قضاة و ایامه دین را در روا کردارین احکام شرع مطهر ربوبی و در ایام
 داشتن راهها مصالح نماید تا مسلمانان مسافر از تکلیف و راه روان در امن
 آمد و شد کنند و مدد نعمتها از ولایتها منقطع نکردد و از اطراف و آباد
 حون آواره عدل شغورد روی بولایت او دهد و آبادانی و انواع نعمت
 هر روز بر مرید باشد و راندن حدود شرعی و حکم و سیاست بر
 اهل فسق و مجور از حمله مهمات دین و ملک داند و در قلاع و حصون
 کوتوالان امین و حاکمان نا حرم نصب کند و حرمت امرا و مشایخ
 و معروف لشکر منصور بر حسب درجه و تفاوت مقدار ایشانی بواحی
 رعایت کرد از مهمات مصالح شمرد و از هر کس این شعور بیک بشود ۱۶
 و درل اندیشه کند و این رده و حلاله سخن هر کس دشد نگاه دارد

اعادی و منافقان ملک او را مخدول و مقهور کرد و روز بروز عظمت و حکومت او را در تضاعف و مزید داشت ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر مقتضای کلام رب العالمین که وَ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنْ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا و موجب حدیث رسول صلوات الله علیه که مَنْ مَلَكَ زَادًا وَ رَاحِلَةً تَبَلَّغَهُ اِلَى بَيْتِ اللَّهِ وَلَمْ يَحِجَّ فَلَيْ عَلَيْهِ اَنْ يَمُوتَ يَهُودِيًّا اَوْ نَصْرَانِيًّا عزیزمت سفر حجاز مصمم گردانید و در رجب سنه مذکور بطالع سعد و وقت فرخنده از شهر بیرون آمد و در خانقاهی که در جوار مسجد تیره فروش است نزول فرمود روز دیگر ایامه و شیوخ و مشاهیر شهر هرات بخدومت ملک اسلام غیاث الحق و الدین آمدند و نخست زبان بدعا و ثنا بکشاد و گفت -

خدایگان فلک مرتبت غیاث الدین

زهی حدود کمال تو فارغ از ادراک

نفاذ تست مثالی که نیست بر خط او

زبان تیر فلک را مجال استدراک

شکوه حلم تو دندان حادثه را

بتیغ کوه کند شاخ شاخ چون مسواک

ره خلاف تو راهیست بد سگال ترا

که هست منزل اول بیپایگاه هلاک

بخار چشمه مهر تو کر بجرخ رسد

اثیر نم کشد از چشمه سنان سماک

بعد از شرایط دعا و ثنا عرضه داشتند که اگر ملک اسلام در سفر حجاز تاخیر

فرمایند از غایت کرم ملکی و حسن ملکی بود چه این ولایت سرحد

و ممر عساکر اقلیم است چون ملک اسلام غیبت فرمایند از جوانب

بسته کرده موکب صد برده بر روی سماک
 کرده نعل مرکب صد رخنه در شب سماک
 هر کجا حرم تو ساکن موج فوجی از ملوک
 هر کجا حرم تو خندان حوش حیثی از ملک
 چون رگاب تو گران گردد عیان تو سماک
 روز هیجا ای سپاهب انجم و میدان ملک
 قایل نکید فتح از آسمان گوید که هین
 القتال ای حیدر ثانی که النصرة معک

ملک اسلام عیث الحق و الدین شجاع شیخ الاسلام حواحه قطب الدین
 حامی ملک فرج راد را بطور عیایب مذکور کرداد و بر خطابه او اعصاب
 ملکانه فرمود و بحانب امید عیث الدین الثقات نکرد و حوس بدولت خاند
 هراة ببول فرمود امیر غیاث الدین اراپی را با طایفه که واحب القتل
 بودند بقتل رساند و بر مقتضای شرع بدوی مال ببعد و عله ببصاف
 بر ملک فرج راد ثابت گردانید ملک فرج راد از اداء آن عاجز آمد املاک
 و اسباب که در تصرف داشت بملک اسلام داد و ملک اسلام بعد از حدود
 روز کونوالی قلعه تولک را بسراج الدین عمر هارون معوض گردانید و امیر
 ابوبکر خلیفه را بفراحت ملکانه مخصوص و معظوظ کرداد *

ذکر صد و سی و ششم در رفتن ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین خلد الله ملکه بحج

حوس حق سبحانه و تعالی بعوض اصل عمیم خود ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین را بعهده و مطالب او متصل کرداد و بدوش نظم

بتکلف تصلف نمودی و گفتی که من آنم که هنگام نبرد شیرشرزه از
بیم زخم خنجر من بیهوش و نوش گردد و فیل مست از سیم کوز کاوساز
من بیجان و بیجان شود - * شعر *

جوشمشیر هندی بچنک آیدم ز دریا و از کوه ننگ آیدم
بآواز من رعد غرنده نیست بازوی من تیغ برنده نیست
برون نسق بیدختر از معنی آفة الشَّجَاعَةِ التَّصْلَفُ خویشتن را میستود
م و دمبدم زبان بطعن سباه منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین میکشود
جون سراج الدین امیر داد و امیر ابوبکر خلیفه و لشکر کشان دیگر از امیر
غیاث الدین آن سخنباء مصاف انکیز لاف آمیز میشنودند هر یک بآواز
بلند در جواب او میگفتند - * شعر *

سخن نرم را نای جهان دیده مرد میا رای لب را بگفتار سرد
نه تو شیر جنگی و ما کور دشت برینگونه بر ما نباید گذشت
فزونی نداری تو چیزی ز من بکردی و مردی و نیروی تن
القصة بعد از چند روز شیخ الاسلام خواجه قطب الدین جامی بتولک
رفت و ملک فرخ زاد را بر سر صلح و رضا آورد و جون ملک اسلام
غیاث الحق و الدین بوقت رفتن بلشکر بپای قلعه تولک نزول فرمود
ملک فرخ زاد شمشیری و ده گز کرباس برداشت و با امیر غیاث الدین
از قلعه فرود آمد و از سر خشوع و مسکنت تمام پیش ملک اسلام
غیاث الحق و الدین رفت - * شعر *

درآمد ز درگاه و بوسید خاک دل از دعوی دشمنی کرده پاک
و بر ملک اسلام ثنا و دعاء فراوان و مدح و سپاس بی پایان خواند
و گفت - * شعر *

ای سپاهت را ظفر لشکر کش و نصرت یزک
نه یقین بر طول و عرض لشکرت واقف نه شک

اگر حق تعالی مرا در ملک اسلام عیث الحق و الدین بیوز کرداد و شهر
هراة در دسب من فتح شود اکثر این ولایت را تا حدود حر روان و وسط
غور نرو مقوص کردام فرج راد بواسطه ان غور نکل روی از حصرت ملک
اسلام غیث الحق و الدین نکرداد ملک اسلام بعد از حدود زور امیر
ابونکر حلیعه مالانی که مرد مبارز کار دیده بود تا ناصد تن از کماة رحال
غور و هراة محاصره تولک درستان و التعماء مدارک پوش که سراج الدین
امیر داد مرد سناهی فیروز کوة و هراة رود و آراب را بنای قلعه تولک برد
و مشورت و اتفاق امیر ابونکر خلیفه با ملک فرج راد حرب کفند بفرمان
او امیر ابونکر حلیعه و سراج الدین امیر داد چند روز قلعه تولک را در
محاصره داشتند و بکرات جنگ پیش برد و از هر دو طرف مرد بسیار
نقتل بیوسب ملک فرج راد بعد از انک با سراج الدین امیر داد و امیر
ابونکر حلیعه جنگ کرد عارم ان شد که سر بصلح درآرد چه میدانست
که عسکر منصور ملک اسلام عیث الحق و الدین بهر قلع مدیع و حصن
حصین که روی آرند در فتح آن فیروز کردند در اثناء این عریب امیر
غیث الدین بن صدر الدین آراب که جوانی بود آراسته با انواع هدیه و در
سواربی و تیراندازی مثل و شده بداشت از پیش شاهزاده یسوز تولک
آمد و یزلیغ و خلعتی که بجهت ملک فرج راد آورده بود بدو داد
و گفت که شاهزاده یسوز هم درین حدود زور تا لشکر بیحد میرسد و این
گرت بر عریبت آنست که تا شهر هراة را فتح نکند مراجعت ننماید
مصلحت تو در آنست که پیش ملک اسلام عیث الحق و الدین بروی
جه با تو بیز ازان کند که با ملک اسرار و با تراشیدن کرد ملک فرج
زاد را از سر آن اندیشه نبرد و حدود دوست دیگر میل شر دو سنا
معلومت و مقلعت ظاهر شد و امیر عیث الدین آرابی شرسامت بر
منظر درت حاصل برآمدی و برخلاف آیت و آلتی من آمد از حدود

و اظهر حاجتہ و برہانہ را کرامت فرمود فتح قلعه تولک است و سبب آن بود کہ چون شاهزادہ یسور بخراسان آمد بہنگام مراجعت و کلا محاصره شہر ہراۃ صانبا اللہ عن الافات بفرمود تا از غلات ہراۃ دہ ہزار خروار کندم بقلعه تولک بردند چہ قلعه تولک حصنی بود بر قلعه جبلی کہ در تندی بابر بیلو میزد و در محکمی با سد سکندر برابر میگرد - * شعر *

از بلندی نی برو راہ دعاء مستجاب

وز حصینی نہ درو راہ قضاء کردگار

باد کرد ماندہ کر یابد برو یک راہ راہ

دیو کرد بستہ کر یابد درو یکبار بار

کوة در بالای او باشد بسان بای مور

دست در بینای او باشد بسان چشم مار

و ملک فرخ زاد بیعت شاهزادہ یسور در آمد ملک اسلام غیاث الحق و الدین بدو مکتوب فرستاد کہ از عبد قدیم باز ملوک تولک در فرمان جدان و بدران مرحوم ما بودہ اند و با دوست ایشان طریقہ دوستی و ولا ورزیدہ و با عدو نہج مخالفت و بغض مسلوک داشتہ میباید کہ ترک موافقت شاهزادہ یسور گیری و در عاقبت کار خود تفکری کنی -

* شعر *

اگر سر کنی زین فوزی تجی بفرمان کرای بسان رھی

وکر نہ بچنگ تو لشکر کشم ز دریا بدریا سبہ بر کشم

ملک فرخ زاد در جواب نوشت کہ من بندہ و مطیع حضرت

علیاء فلک سیمای ملک ملوک اسلام اما می ترسم کہ بخدمت آیم

ملک اسلام بر حسب لعلہ یتدکر او یخشے روز چند کار محاصره تولک

را در توقف داشت و چون شاهزادہ یسور بتولک رسید فرخ زاد بیش

او رفت شاهزادہ یسور در باب او تربیت و لطف بسیار فرمود و گفت

اهلاک و تکمیل شاهزاده یسور هیچ کس حفران ساعی و متحد ندوده است
 که ملک غیاث الدین حورن ایلکی شاهزاده نامراء حراسان رسید بعایب
 شادمان گشتند چه از شاهزاده یسور اندیشه مند بودند و زاری چنین گفت که
 شاهزاده یسور با شاهزادگان و امراء سلا چنین مقرر داشته بودند که حورن
 انتاب درج حورا رود و هنگام رفع عله شود بهراة رویم و ¹ نار عله ان 39a.
 دیار را بسوریم و هر کس را که در دسب افتد بقتل رسانیم حورن
 حق تعالی او را بدان بیب ند که نَبِيَّةُ الْعَاسِقِ شَرٌّ مِنْ عَمَلِهِ سمری گردانید قال
 سینهاہ خلائق بدان انشراح بدیروت و خاطرها مجموع شد و راهها کشاده علیه
 و ایمن کشب فَانْشَرَحِبِ الصُّدُورُ وَ اسْتَقَامِبِ الْأُمُورُ وَ اِمْتَبِ الطَّرِيقُ مِنْ
 وَ اتَّصَلَ الْقَوَائِلُ وَ الْعِرْقُ وَ قَرَبَ سَيْدُ مَرْدِ بُوْحَالِ که خادهاہ ایشادرا
 ملک اسلام غیاث الحق و الدین خاد الله ملکه بهراة آورده بود از نادعیس
 بخدمت ملک اسلام آمدند و ملک اسلام بشکرانه آنک حق تعالی
 نقهر و بطش عظیم خود شاهزاده یسور را از سر معدکان خود نار کرد
 مال بیحد مدته داد و ختمهاہ قرآن فرمود و در طاعت و عبادت امروز
 و نیات خیر کرد و مردم را از فسق و محور و امور ناشایست ناررد و در
 باب علماہ اسلام و عرفاہ انام انعامات بی قیلس مندول داشت و خاص
 و عام رعیت هراة را از کرم خود معظوظ گرداند *

ذکر صدوسی و پنجم در فتح حصار تولک

بردست ملک اسلام غیاث الحق و الدین

از حمله و فتحاتی که ناری تدارک و تعظم بلطف بلا بهایت و اض
 بیفایت خود ملک ملوک الاسلام غیاث الحق و الدین خلد الله ملکه و سلطانه

¹ In the MS و حورن.

² In the MS صدوسی و پنجم

خود و سوار دوستان روی بهزیمت نهاد شاهزاده ایلجکدای هزار سوار
 کار دیده جنگی متعاقب او بفرستاد بعد از سه روز آن سواران بدو رسیدند
 پس از حرب بسیار شاهزاده یسور را بگرفتند و بر فور بقتل رسانید و جهانیانرا
 از شر و مضرت او و سباهش خلاص داد - * شعر *

جنین است این جرخ بیر ازو گاه شاهی و گاهی اسیر
 کمی نیش بخشد ترا گاه نوش کمی سور و گاه ماتم و گاه خروش
 کشت سر برآرد بغرنده ابر کشت افکند در دهان هوبر
 بدیهم و تخت مہی بس مناز که خواهد ز تو ماند ناکاه باز
 نکه کن که بیش از تو کیخسروان دلیران و کند آوران و کوان
 چه سان کنج و لشکر بماندند و رفت ببرند چیزی ازان آب و تفت
 شاهزاده جوکی و اقارب و خواتین او چون شاهزاده یسور را بهر عقوبت که
 سختتر ازان ممکن نبود بقتل رساندند بیکره خروش و جوش برآوردند و واویلا
 و وامصیبتا در گرفت - * شعر *

أَسْأَلُوا الْغُرُوبَ وَعَطُّوا الْجُيُوبَ وَصَكَّوْا الْخُدُودَ وَشَجَّوْا الْأُرُوسَ

روان کردند دلوها اشک چشم را و بدریدند کریانها را

و بگرفتند رخسارها را و بشکستند سرها را

بعد از سه روز شاهزادگان با غنیمت بیحد و انداز و اسیر بیشمار مراجعت
 نمودند و ایلجی نزد امراء خراسان فرستاد که ما بدولت بادشاهزاده عادل
 کبک خان شاهزاده یسور را بقتل آوردیم و تمامت اردوی او را غارت کرد
 و بکتوت و طایفه را که ماده فتنه و تخلف بودند امراء شاهزاده یسور بقتل
 رساندند شما را مصلحت در باز کشتن است و جهت ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین یرلیغ و خلعت فرستادند و گفتند که ما را معلوم
 شد که از امرا و ملوک ممالک بادشاهزاده جهان سلطان ابو سعید در کار

اوردای غاران و القبحی^۱ و یگتمور^۲ و ملک اسلام عیث الحق و الدین را با چهل هزار سوار نامدار نامرد کرد امراء ملک اسلام با سفاکی که از کثرت ایشان زمین و زمان در دالش آمد و ملک و ملک در لورش مَكَاتِ الْأَرْضِ تَمُرٌ وَ الْبَحَالُ تَثْوٍ تاخر سنگ برتند و ازان جانب شاهرادگان م ابلحکدای و رستم و منکلی و بولاد بیش از وصول عساکر حواسان شاهراده یسوز را بقتل آوردند و آن حبل بود که حورن شاهرادگان مذکور دده فرسگی لشکرگاه شاهراده یسوز بول کردند طایفه را بیش امراء لشکر او فرستادند و هر یک را بوعدها خوب بخود دعوت کرد امراء سناه او بعد از تامل و تدبر بسیار باهم مقرر گردانیدند که حورن شاهرادگان با شاهراده یسوز مقابل شوند ایشان با شاهراده یسوز تخلف کنند و شاهراده یسوز ازین حالت عاقل حورن خدر بشاهراده یسوز رسید که شاهرادگان ابلحکدای و رستم و منکلی خواحه و بولاد برسیدند روز دیگر لشکر را مال بیحد داد - * شعر *

حو لشکر سراسر شد آراسته در ایشان د آکده شد حواسته
 برد نای زمین و همدی درای سواران سوی رزم کردند رای
 حورن بدریک شاهرادگان رسید و همان دم بود تا امراء سناه صعبا راست کردند و اَقَامُوا الصُّوْفَ عَلَى مُوَازَاةٍ قُلْنَا كُمَحْتَمِعِ اللَّيْلِ وَ مَيْمَنَةً كُمَقْدَعٍ مِنَ السَّيْلِ وَ مَيْسَرَةً مَشْهُوْفَةً بِأَشَاطِبِ الْخَيْلِ حورن هنگام آن رسید که شورو سناه باهم در محاربت و مقارعت آیند و هر دو گروه باهم در مقابلت و مصادرت امراء سناه شاهراده یسوز بیکبار او را برکشند و بکتوت را که رکن رکن عسکر او بود بقتل آورد شاهراده یسوز حورن آن حالت را مشاهده کرد شیخ حارث ندانست حز آنک با سر خود شاهراده حوکی و خیلخانه حلی

* القبحی: دلی حوامع الفوارس In the

* یگتمور: دلی حوامع الفوارس In the

و چهل روز با چهل هزار مرد بی‌باک ناباک سفاک شهر هراة را محاصره کرد و جزانک غله بسوخت و جندین از فقرا و اوباش مردم را بقتل رسانید هیچ کار دیگر دستش نداد بتوفیق آلهی و یمن دولت شاهنشاهی قرب هزار بهادر نامدار او را در شهر هراة بقتل آوردند حالیا اخبار در خراسان بر آنجمله شایع است که عزیمت ماوراءالنهر دارد اگر بادشاهزاده عادل بجهت دفع و قلع او سباهی بدین ممالک نخواهد فرستاد بتجدید باز دران ولایات بریشانی راه خواهد یافت و بضعب گذشته دران حدود فتنه و شر حادث خواهد شد - * شعر *

اگر بینم او نکسلانی ز جای ز تخت بلندت در آرد ز بای
بادشاهزاده کبک در هر نوبت که مرسل و مکتوب ملک اسلام
غیاث الحق و الدین بدو رسید نزد ملک اسلام ایلجیان معتبر با یرلیغ Fol
و سنقور و خلعت خاص فرستاد و گفت که ملک بداند که ما را درین
نزدیکی عزیمت آن نبود که سباهی بدانطرف فرستیم اما چون ملک
باز فموده که شاهزاده یسور خرابی بسیار میکند و بندگان خدای تعالی از
ظلم و تعدی لشکر او در فالش و دعا[ء] بد اند واجب شد بر ما که سباهی
فرستیم تا در دفع او جندانک ممکن بود بکوشد القصه بعد از چند روز
شاهزادگان چون ایلجکدای و رستم و منکلی خواجه^۱ و بولاد را با چهل هزار
سوار جرار خنجر گذار بحرب شاهزاده یسور نامزد گردانید و ایلجی بیش
امیر خراسان امیر حسین فرستاد که لشکر ما از آب اموی بگذشتند بران
عزیمت که با شاهزاده یسور حرب کنند باید که امراء خراسان و ملوک
آن حدود را با عساکر بفرستد تا لشکرها آن ممالک و جیوش این ولایات
بموافقت و معاونت یکدیگر با شاهزاده یسور مقابل شوند امیر حسین امیر

^۱ 'منکلیخواجه' و ذیل جوامع التواریخ.

ملک اسلام غیاث الحق و الدین بسر خواجه مجید را بنواخت هرچه
 بهتر مخصوص گردانید روز دیگر مظفر و کامیاب با غنایم فراوان از خطه
 مائیزآباد حرکت فرمود و ناصر الدین طغرل نوشنچی را با چهار صد سوار
 در نیاز آباد و حدود خوانف نصب گردانید و چون سعادت و دوستکام
 بدولتخانه هراة حمیت عن الافات و البلیات درآمد شکرانه آن عطیت
 سنیه و موهبت هفیه را مبلغ دو هزار دینار بر اهل خیر و زمره علم مدقه
 کرد و ده هزار دینار دیگر در وجه عمارت مسجد جامع و مواضع خیر مصرف
 داشت اولیا و احباء حضرت او را ازان فتحات و فتوحات فرح و ابتهاج
 ببعد و عد حاصل شد و حساد و اعدای را بلا و عذاب بی قیاس مدخر گشت *

ذکر صد و سی و چهارم^۱ در رفتن ملک اسلام

غیاث الحق و الدین با لشکر خراسان

بحرب یسور و قتل یسور

راوی چنین گفت که در واسط جمادی الاول سنه مذکور بحکم ملک
 غفور شاهزاده یسور بقتل ییوست و واسطه آن بود که ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین جند نبوت مقتوبات فرستاد پیش پادشاهزاده عادل
 بیک که شاهزاده یسور تا از دیار ماوراء النهر لشکر بدین ممالک کشید در
 خراسان خرابی بسیل کرد و قرب ده هزار تن را از سادات و ایمه و عورات
 و اطفال و نورا در مارندران بقتل رسانید - * شعر *

بنواح داد آن مرو سوم را که ده سته داد آن بی شرم را
 جز از کشتگان که نگران شمرد خرابی بی کرد و بسیل برید

را بدعای خیر و ذکر نامی یاد میکرد و میگفت که ای ملک اسلام و ای
شهریار انام و ای داور دادگر و ای شاه سکندر فر - * شعر *

ببخشای بر ما که بیدجاره ایم بدرد اندرون سخت غمخواره ایم
ز ما کرد آمد تو نیکی نمای که اینست رسم شه نیک زای
ملک اسلام بدان واسطه که نباید که خون مسلمانی بناحق ریخته
شود و ضرری بفقیری رسد سر بدان صلح درآورد و وثیقت نامه نوشت
بخواجه مجید - * شعر *

یکی سخت سوکند شاهان بخورد - امروز سفید و شب لاجورد
بدان دادگر کین جهان آفرید سپهر و دد و دام و جان آفرید
ات اُقِسَمُ بِمَنْ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ وَ نَوَّرَ الْقَمَرَيْنِ وَ رَفَعَ قَدْرَ الْحَجَرَيْنِ که چون
خواجه مجید بعدی که کرده برسد و بران میثاق که بسته برود و در ابقاء
عهد ثابت قدم باشد و از نقص نقض ایمان احتراز و تجنب واجب شمرد
در قصد جان او نکوشم و کسی را نفرمایم و او را بدست امراء خراسان
باز ندهم و هر مکرمت و مرحمت که از دست من برآید در باب او
مبذول دارم چون عهدنامه برین گونه که ذکر رفت بخواجه مجید رسید
مبتعج و خرم گشت و فرستاده ملک اسلام غیاث الحق و الدین را باعزاز
و اکرام هرجه تمامتر بذواخت - * شعر *

فرستاده شاه را بیش خواند فراوان سخنهای خوبی براند
کمین شهریار ترا کهترم بهر جم بفرمود فرمانبرم
بعد ازان در خزینه بکشاد و جیزیکه شایسته حضرت ملک اسلام بود بیرون
فرستاد - * نظم *

کرانمایهای که باشد غریب ز دینار و جوهر ز دیبای طیب
برون از طبقهای بر زر خشک بصندوق عنبر بخوار مشک
مرصع بسی تیغ کوهر نثار نمطهای زرافه آبدار

آنک کر بر اسب مکتوب جاودان جولان کنی
 از دشتین آستان حضرتش در دلداری
 آنک تا او دهر را از خال شب ترین دداد
 روز بر گوش شفق نهداد حال عدسری
 آنک خار ازدها دندان عقرب فیش را
 ششکی داد سب در اقطاع کلرک طری
 اُقْسِمُ بِاللَّيْلِ الْعَتِيقِ دِي الْحَرَمِ
 وَالطَّائِفِينَ الْعَائِلِينَ مِنِّي الْحَرَمِ

سوگند میخورم بخانه شریف که خداوند حرامها سب
 و بطواف کنندگان مقیم شوندگان در کعبه

که چون ملک اسلام کعبه الانام شهریار دیار عجم مالک رفاق ملوک الامم
 غیاث الحق والدین خلد ملکه بدولتخانه هراة برول فرماید بعد از بیست روز
 بهراة ایم و باقی عمر را چون سایر بندگان آن حضرت جنب حضرت سر برم
 و بدل صامی و صعاء عقیدت در سلک عید آن حذاب عالی مآب منضوط کردم
 و در آخر عهدنامه بار نمود که مامول ندده آنسب که ملک ملوک الاسلام
 بخط شریف ید مبارک خویشتن بجهت اطمینان دل ندده و تسکین
 خواطر مردم این حصار امان نامه معدول دارند که چون ندده کمترین
 بخدمت آید و شرف تقیل رکاب همایون مشرف گردد در اهلاک
 و تدلیل او اشلوت نرانند و از تابعان و ملازمان او کسی را بقتل و قتل
 نرسانند چون عهدنامه خواجه مجدد ملک اسلام رسید و سر او از حصار
 بیرون آمد ملک اسلام از ملی حصار برخاست چه شب از جواب
 حصار ایبه و طلبه علم کلام الله می خواندند و در اثنای آن ملک اسلام

و از جانبین مرد بسیار بقتل بیوست و مبارز بیحد مجروح شد و تمامت
 صحراوات و اطلال و در و دشت مائیزناباد از خون دلبران لعل فام گشت
 چهار روز برین نسق که بتقریر بیوست ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 با خواجه مجد حرب کرد و مقنّیان و نقّاب بحکم ملک اسلام از جوانب
 حصار نقب بردند و راوی چنین گفت که خواجه مجد هر مردی را
 از حصاریان هزار دینار داده بود و بر حرب و ضرب راغب گردانیده
 و حصاریان بطمع مال که دِمَاءُ اِبْطَالِ الرِّجَالِ تُسَفِّكُ لِاجْلِ اَلْمَالِ و آلامِ
 حرب عظیم می کردند و جسارت و تهور هرچه تمامتر می نمود روز بنجم
 خواجه مجد طایفه از ایمه و معارف مائیزناباد را بخدمت ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین فرستاد که ملک اسلام مرا حالیا امان دهد تا بعد
 از بیست روز بخدمت آیم ملک اسلام از سر عاطفت ملکی و شمایل
 ملکی بدانچه دلخواه خواجه مجد بود رضا داد روز دیگر خواجه مجد
 بسر خردتر خود را بیرون فرستاد با عهدنامه برین منوال که بدان خدای
 که فرش بسیط مرکز دایره قدرت اوست و عرش محیط دایره مرکز فطرت
 او و بدان حکیمی که وجود قدیم ازلی او از سمات حدوث منزّه است
 و ذات مقدس ابدی او از مقولات عشر مبرّا -

* شعر *

آنک تاثیر صبا صنع او را آمد ست
 کلفشان اختران بر کنبه نیلوفری
 آنک بر لوح زبانها خط اول نام اوست
 آن همی کوید آله این ایزد و آن تنکری
 آنک قهرش داد انجم را شیاطین افکنی
 و آنک لطفش داد آتش را سمندر پروری

رس گشتگان کرد بر کرد راه خو بارار معشر شده حرکاه
 رس خسته تیر بیگان وصال شده ابله دسب بیگان کشان
 و هرچند از نالا حصار تیر و سبک بیشتر می آمد مداران عوزی
 و دلیران هروی بیشتر حصار می رفتند و بی خوف و رعبی تهور
 و تحلد می نمود و میکف - * شعر *

أَلَدُّ مِنْ أَلَمَدَامِ الْخُتْدَرِيسِ
 وَ أَحْلَى مِنْ مُعَاطَاةِ الْكُؤُسِ

خوشتراست از شراب کهنه خوش بوی
 و شیرین تر است از دست بدست دادن کاسها

مُعَاطَاةُ الصَّغَابِجِ وَ الْعَوَالِي
 وَ إِقْحَامِي حَمِيْسًا فِي خَمِيْسِ

دست بدست دادن شمشیرها و سرها و بیره
 و برور در آوردن من لشکری را در لشکری

فَمَوْتِي فِي أَلْوَعَا عَيْشِي لِإِي
 رَأَيْتُ الْعَيْشَ فِي أَرَبِ الْقُؤُسِ

من مرگ من در حلق زندگانی منست از برای اینک من
 دیدم زندگانی را در حالمت و عیشها

* شعر *

نعم درون حنجر آید از بود نه زحام منی خوشگوار
 صف کیس و میداں برحاش و رزم مرا بهتر از کامرانی و سرم
 کمند و عمل گزرا بهلوی برم بهتر از کدغ کیضوی

شنودم که حصار مائین آباد را مادر بیژن بنا کرده است حصار است
بس محکم و بوضع او در کل خراسان و عراق حصاری نیست و سنگ
عراده و منجنیق بر دیوار او کار نمیکند چه خاک او بریک و حصاة
آمیخته است و قریب بنج هزار کدخدای را در اندرون او خانه‌ها معمور
و مساکن آبادانست و تا کسی بجشم خود آن حصار^۱ را نبیند آنچ از مفات
او شنود باور ندارد که بجه سان حصن محکم و بناء منیع است -

* شعر *

برآورد سر تا بجوخ برین ز بالاش پیدا نبودی زمین
برو مرغ برنده را راه نی برش باد را هم گذرگاه نی
ملک اسلام غیاث الحق و الدین روز دیگر اطراف اربعه حصار را بر نقباء
سپاه منصور بخش کرد و بفرمود تا رایات ازدها بیکر اقبال باب ظفر اندوز
همایون او را در مقابل درب حصار برافراشتند و اعلام و مراکب و نوبتخانه
خواجه مجید را که در حصار نیاز آباد داشت بپیش بردند و بیکبار از جوانب
حصار نعره گیر و دار برآورد و نفیر و آوای طبل و کوس و دهل بعیوق
رسانید خواجه مجید از اندرون حصار ابراج و دروازه‌ها را بر مبارزان قسمت
کرد و هر برجی را بدویست مرد فدائی سفاک سپرد و ایشان نیز از بالا
حصار طبل فرو کوفتند و علمها برافراخت و از فراز و نشیب چون تکرک
و باران تیر و سنگ روان شد -

* نظم *

چپ و راست بیرامن آن حصار	ز پولاد بستند ره بر غبار
جرسه‌ها روسی خروشان شده	دماغ از تف خشم جوشان شده
ز عکس سر تیغ و برق سنان	سر از راه میرفت و دست از عنان
سم باد پایان ز خون جون عقیق	شده تا نمد زین بخون در غریق

ش رمین و برق هوا را رقیب و مشک

سحر سهر کوژ را کرد طبلستان

رد نای مهر خو در دامن رمین

نکوب دست ماه گردان آسمان

طالع ملک خو شه رنگ شد مکین

در خاک تیره شد ملک روم را مکل

خواجه مجدد و حبه و دس سناه و اعیان درگاه و نقاد و رعاء

صا را کعب که فردا نامداد ملک اسلام عیث الحق و الدین با لشکر

س اداره نمایندگان خواهد آمد تدبیر حسن با او حرب کیم و با سر

صلح در آرد همه باتفاق گفتند که مصلحت حکم نیست و مصلحت

ک بیش او بدرون روم هم نه صواب است که خواجه بطریق و مق

خادم مجدومی با ملک اسلام عیث الحق و الدین در آرد و از عهدنامه

ستاد و از پسران خود یکی را بیش او فرستد تا حوں او ارس و لای

طرف شهر هرات حرکت کند بعد از آن خواجه در کار خود اندیشه با صواب

مباد و الله اعلم بالصواب *

کصد و سی و سوم در حرب ملک اسلام

عیث الحق و الدین با خواجه مجدد

خوافی در مائیزناباد

حوں ملک اسلام عیث الحق و الدین حصار بیار آباد را فتح کرد

مباد دین آمد و از آنجا روز دیگر لشکر مائیزناباد کشید و حفس

که اگر عساکر خراسان و عراق جمع شوند و سالیان و قرینها بمقتضای حصار
نیاز آباد قیام نمایند فتح آن هنوز تعذری تمام داشته باشد کوتوال
حصار نیاز آباد و خزینهدار او را بدش بردند تا باواز بلند کیفیت احوال
و احوال بسمع خواجه مسجد رسانید خواجه مسجد چون نیاز آبادیانرا بدان
حال بدید سراسیمه و متحیر شد و بیم آن بود که برجانی هلاک شود اما
بواسطه آنک حصار مایهون آباد در تصرف او بود و قریب هزار مرد دلیر
بی باک خونی جانباز در حکم [او] دل نیدداخت و بر حسب -

* شعر *

لَا تَجْزَعَنَّ عَنِ الْحَوَادِثِ إِنَّمَا
خَطُُّ الْبِجَالِ عَلَى الْحَوَادِثِ تَخْرُجُ

ناشکیبائی ممکن هیچ گونه از حادثها جز این نیست
که دریدگی مردان بر حادثها ناشکیبائی کردن تست
هیچ تاسفی و تلافی ظاهر نکرد و بر سر الْجَزَعِ عَدَدَ الْبَلَاءِ تَعَامُ
الْمَحَنِّ واقف گشت امروز در غم و اندیشه شریحه سخت بر سر برد -

* شعر *

فَظَلَّتْ بِیَوْمٍ دَعَّ عَدُوِّ بِمِثْلِهِ
طَوِيلٍ عَلَى مَنْ ضَمِنَ اللَّحْدَ غَائِبُهُ

بس روز گذاشت بروزی بمان دشمن مرا به مانند آن روز
دراز بر آنکه درآورده اند در لحد غایب او را
و چون آفتاب عالم تاب روی در حجاب آورد و عالم نور افشان بجهان
تاریک مبدل شد -

* نظم *

چون روز روشن از ایوان آسمان

ناکه در افق باد بدربای قیروان

* شعر *

ز دریا تو گفتی که برخاست موج   سپهر اندر آمد همی فوج فوج فرد
 همی چشم روشن جهانرا ندید   سپهر و ستاره ستار را ندید
 ز کرد سواران هوا بسته میخ   جو برق فروزنده بولاد تیغ
 بمغز اندرون بانگ بولاد خاست   بلر اندرون آتش و باد خاست
 و هرچند که سپاه ملک اسلام غیاث الحق و الدین خرکها و درها
 و نردبانها و ادوات حصارگیری بیشتر می بردند حصاریان جنگ بیشتر
 میکردند چون زوال در کشت ملک اسلام غیاث الحق و الدین بیش راند
 و بانگ بر سپاه منصور خود زد و گفت که بیش روید مبارزان غوری و دلیران ۵۵
 هروی بیکبار نعره برآوردند و با خنجرها کشیده چون اژدهای دمان و غضنفر
 خشم آلود بیای حصار آمدند و بعد از آنک از جانبین قرب صد مرد نامدار
 خنجر گزار بقتل پیوست بعون ایزد دادگر جان بخش روزی رسان و فر دولت
 روز افزون ملک اسلام غیاث الحق و الدین حصار نیاز آباد را بگرفتند
 حصاریان چون آن حالت را مشاهده کردند دست و پای ایشان از کار
 بشد و سرکشته و بیخود گشتند نَفَرَزَلَتْ اَقْدَامُهُمْ وَ قَلَّتْ اَحْلَامُهُمْ ۵۶
 و آنهاهم سلاحها بینداختند و نعره الامان الامان برآورد سپاه منصور ملک ۱
 اسلام غیاث الحق و الدین در حصار رفتند و مال بیحد غنیمت کرد
 وَ اَصْلَبُوا مِنْهُ غَنَائِمٌ مَوْفُورَةٌ وَ اَنْفَعَالًا غَيْرُ مَحْصُورَةٍ و چون حصار نیاز آباد ۵
 فتح شد ملک اسلام غیاث الحق و الدین روز دیگر صد سوار کزیده از دلیران
 غوری و هروی و نکوربی بمایه نامدار فرستاد تا ندا در دادند که حصار نیاز آباد
 را بگرفتیم و خزینه و ذخیره جذبین ساله ترا بر سپاه منصور بخش کرد
 خواجه مجد بر منظر لب حصار برآمد و گفت ای غوریان و هرویان آنچه شما
 میگردید از خیالات و محالات نه سپاه ملک اسلام غیاث الحق و الدین

فوشنچی را با پانصد سوار بطرف خواف فرستاد و خود روز دوشنبه بیست و هفتم صفر سده مذکور از خطه مکروسه هراة حمیت عن الافات بر عزیمت محاصره حصون خواجه مجید حرکت فرمود و چون ناصرالدین ایلچی خواجه و ناصرالدین طغرل بحدود خواف رسیدند و عزیمت آن کردند که ببای حصار نیاز آباد روند خواجه مجید چون شنود که از هراة بحکم ملک اسلام غیاث الحق و الدین لشکری بخواف می آید صد مرد دلیر کار دیده از سجزی و قهستانی و خوانی را فرمود که بروید و حصار نیاز آباد را محافظت نمایند آن صد مرد فدائی بهنگام شام از حصار مائیژناباد بیرون آمدند و چون نزدیک حصار نیاز آباد رسیدند با لشکر منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین دران - * شعر *

شب تیره چون روی زکی سیاه   ستاره نه پیدا نه تابنده ماه
تو خورشید گفتی بیدند اندرست   ستاره بخم کمند اندرست
سپاه ملک اسلام غیاث الحق و الدین با ایشان در حرب آمدند و در یک حمله قرب بیست تن را از آن صد مرد بقتل رسانید و بنج تن را اسیر کرد و باقی را منهزم - * شعر *

جو لشکر هراسان شود در ستیز   سکالش نسازد مکر بر کریز
بعد از دو روز ملک غیاث الحق و الدین با لشکر بیحد در نیاز آباد نزول فرمود و روز دیگر با تمامت سپاه از جوانب حصار درآمد از حصار مبارزان خوانی که هریک سالها خواجه مجید را خدمت کرده بودند و جنگهای عظیم و جانسپاریهای صعب بتقدیم رسانده دست بتیر زدن و سنگ انداختن برآوردند و از طرفین آتش حرب بالا گرفت و دریای قتل در موج آمد و از علو و سفلی نفیر و نعره و آوا و صدای کوس و طبیل و خروش و جوش سپاه و مراکب زلزال و ارتعاش در جبال و صحرافات پیدا آوردند -

گرفت و بیشتر اموال خود را از حصار بیار آناد بحصار مائیزناد آورد
 و پیشانی ادک حصار مائیزناد و حصار کاریان و حصار بیار آناد در تصرف
 داشت بر مقتضای کلام صادق رسول ثقلین خواجه قاب قوسین که میفرماید
 لِكُلِّ أُمَّةٍ مِثْنَةٌ وَمِثْنَةُ أُمَّتِي أَلْمَالُ مال بسیار بدل کرد و قرب هزار مرد
 ارباش دلیر سهاک بی ناک را بملازم خود در آورد و هجفت روز در
 طرف قهستان و خواب فتنه طاهر گردانید و راهها را بر مسلمانان بدست
 و دران سال که شاهزاده یسور بخراسانی حراسان لشکر کشید مال فاخریش
 او فرستاد و کف که من نداده و مطیع شاهزاده جهانم و درین حدود
 خصم و غرض حواه بسیار دارم اگر شاهزاده جهان من نداده را بشکری مدد
 دهد در مددی و کوچ دادن ادرایم و قلاع و حصون این دیار را تا حد کرمان
 و سجستان بدست عسکر شاهزاده بار دهم شاهزاده یسور هزار سوار را نامرد
 گردانید تا بیش خواجه محمد رفتند خواجه مجدد با آن هزار سوار بیشتر
 ولایت خواب را بناخ و مال و برد مسلمانان را بدست لشکر شاهزاده
 یسور بار داد بعد از دو ماه چند دویست خواجه سعد الملک و حکام و رعایا
 ولایت خواب لشکر کشیدند و چون خواجه مجدد مرد ندانی بسیار داشت
 بر طغر یافتند و در محاصره مائیزناد و حلاء خواجه محمد از خواب
 و نقل آوردن جماعت ندائیانرا که در حصار مائیزناد متوطن اند رجوع
 کلی ملک اسلام غیاث الحق و الدین کردند و ملک اسلام بیش از
 حالت جند کورت مکتوبات بخواجه محمد فرستاده بود و از راه از حنین
 کارها منع کرده و ملک اسلام را بیش از استمداد و استعصان حکام خواب
 از عزیمت آن بود که بحرب خواجه مجدد رود چون حصار دره را منع کرد
 در صفر سنه مذکور بامر الدین ابلحی خواجه و بامر الدین طغرل

در بند داشت آزاد کرد و املاک و اسباب او را بدو باز گذاشت عبد العزیز
طریق خدمت و طاعت را با نواب و حجاب و عمال ملک اسلام
غیاث الحق و الدین بشرایط هرجه بهتر مسلوک داشت و برخلاف گذشته
زندگانی بسندیده پیش گرفت و باندک روزگاری در پیش ملکزاده جوان
بخت فیروز روز دریا دل شمس الحق و الدین معتبر گشت و در سلک
نواب مندرخط گشت *

ذکر صد و سی و دوم^۱ در فتح حصار نیاز آباد بر دست لشکر ملک اسلام غیاث الحق و الدین

در ربیع الاول سنه مذکور حصار نیاز آباد خواب که بحضانت جون
قلعه کرده کوه بود و بمحکمی چون جبل بیستون بر دست ملک ملوک الاسلام
غیاث الحق و الدین فتح شد و سبب آن بود که خواجه مجید
خوابی که مدت مدید در ولایت خواب حکومت راند و او مردی بود
بس محتشم و مالدار و بواس و اکثر ولایت خواب در تصرف او در
نیاز آباد حصاری داشت که بتندی و بلغندی جنان بود که ابر را گذر بر
پهنای او بودی و باد را مهیب در دامن او - * شعر *

ز بر تاب او ناوک افکند بال کمندی نه کانچا رساند دوال
نه عراده بر کرد اوره شناس نه از کردش منجنیقش هراس
و ذخیره بیکد و قیاس درین حصار نهاده چند سال درین حصار بسر برد
تا اتفاق جنان افتاد که بیش ازین تاریخ بشش سال حصار مائثرونا^۲ باد را

^۱ In the MS. صد و سی ام .

^۲ In the MS. here and later on also مائثرناباد .

طغرل بعد از ده روز فخر الدین شروان را ناسی تن از مبارزان هروی و ناخری و خوامی در شاخه کرد و بخدمت ملک اسلام عیث الحق و الدین فرستاد ملک اسلام بفرمود تا روز دیگر که چهارشنبه بیست و سیم محرم سده مذکور بود بر سر چهارسوی شهر بهراه دایران عوزی فخر الدین شروان را بقتل رساندند و طایفه را دسب و نای بیرون کردند و گروهی را انگشت اتهام بردیدند و رمه را جوف رد بعد ازین سیاس بهمت روز که سلح محرم سنه مذکور بود طایفه از دردان نراهی را در بیرون دروازه بیرون آباد بقتل آوردند و روز شنبه چهارم صفر سنه مذکور ده تن دیگر را هم از دردان نراهی دستها بردیدند و در هشتم صفر سنه مذکور حمائم سجزایی را که خواجه مجید بهراه فرستاده بود بقتل آوردند و مولف کتاب از بیان بسیار سال حنین شنفرد که ایشان گفتند که درین صد سال در هیچ سال در شهر بهراه^b جندبین خون برفت که درین سال مذکور و بعد از ده روز ناصر الدین طغرل بهراه آمد ملک اسلام عیث الحق و الدین او را خلعت داد و مصالحین او را بفواخس و ازان جانب عدد العربی چند ماه ملازم امیر حسین بود و مال بیحد نامرا و وحوه درگاه او داد حرقرض هیچ نایده دیگرش حاصل نشد و بوقت مراجعت ملکراده اعظم شمس الحق و الدین بهراه امیر حسین عدد العربی را بدو سپرد و گفت بجهت خاطر من او را در حمایت و رعایت خود گیر و تربیت و غایب در باب او معدول دار و چون ملکراده اعظم شمس الحق و الدین بهراه آمد عدد العربی را بیش پدر خود ملک ملوک اسلام از سر کمال قدرت و کرم بی غایت بر مقتضای سنش اردشیر بابل که گفته است که دشمنی حه مرده و جه کربخته و حه برینهار آمده از سر کنایه عدد العربی در گذشت و از برای ناس خاطر عظمی ملکراده حوالنخت شمس الحق و الدین از حشم و خدم عدد العربی هر کس را که

کردانید و از غایت لطف و مرحمت شاهنشاهی از سر خطایا و جسارت
 عبد العزیز در گذشت و او را بنخواست ملکانه و عاطفت بزرگانه معظوظ
 کردانید عبد العزیز چند ماه ملازم خدمت ملک اسلام بود و بعد ازان
 بیش امراء خراسان رفت و ملکی ولایت باخرز حاصل کرد دو سال در
 باخرز حکومت راند بعد ازان چون بسمع او رساندند که مخدوم زاده
 ملک اعظم شمس الحق و الدین ملازم امیر حسین است و امیر حسین
 ملکی ولایت جام و باخرز بدو مفوض کرده عبد العزیز اندیشه مند شد و باز
 بر نهج ماضی سرطاعت و انقیاد او خط امر و نهی ملک غیاث الحق و الدین
 برداشت و منطقه مخالفت و عداوت بر میان طاعت بست ملک
 اسلام غیاث الحق و الدین ازان معنی در غضب رفت ناصر الدین طغرل
 فوشنچی را با بانصد سوار و جریک ولایت کوسویه و باخرز بمحاصره حصارزره
 نامزد فرمود ناصر الدین طغرل بطالع سعد از هرات بیرون رفت و چون بزره
 رسید چند روز متعاقب با عبد العزیز حرب کرد شبی عبد العزیز با چند
 مرد دلاور از حصارزره بیرون آمد - باسم آنک بیش امیر حسین رود و ایلچی
 بیارد تا لشکر از زره برخیزد فخر الدین شروان را با صد مرد دلاور کار دیده
 قائم مقام خود در حصار بکداشت روز دیگر ناصر الدین طغرل و بهلوان
 حسام الدین جزء جنگ بیش بردند فخر الدین شروان و حصاریان نیز
 با سباه ناصر الدین طغرل در حرب آمدند و آن روز تا هنگام زردی آفتاب
 باهم دو سباه از بالا و شیب در حرب و ضرب بودند بانزده روز متعاقب سباه
 ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر در حصار زره بنشستند و چند جنگه
 عظیم کرد روز شانزدهم حصار را فتح کردند و تمامت مردان را که در
 حصار بودند بر بستند و مال و نعمت و ذخیره و اسلحه و مراکب و برده
 بسیار در دست سباه منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین افتاد ناصر الدین

عدد العرب در شهاب الدین رزّه که بیش از بیست و پنج تاجدار کل ام
 محمد دلدادی بود و در آن عهد که ملک اسلام عیث الحق و الدین مقدر در عراق
 داشت عدد العرب ناسکانه هراّه و دیوان ملک اسلام زندگانی نه در طریق
 محبت و اعتقاد میکرد چون ملک اسلام عیث الحق و الدین از عراق
 مراجعت نمود و امیر محمد دلدادی وفات یافت عدد العرب در مرتبه دین
 اعتقاد و از ملک اسلام حاشا شد حد در روی بهر حاشی منوری دور
 گذارند جماعتی از علماء اسلام و شیوخ ائمه و اعیان و ارباب هرات بعد
 ملک اسلام عیث الحق و الدین آمدند و تعظیم و تحویل تمام زبان شد
 محامد و ادعیه نکشاک و کعب - * شعر *

ای حراج افتاب از شمع انب منوری
 و از نسیم لطف تو بداد حواص عیسوی
 در شکسته در معام عر و تمکس بارها
 خاک درگاه تو ناموس حلال حسبی
 تا بدود آستین منحنی شد آسمان
 وزنه زور افرینش داشت قد مستوی
 سر حدک آسمان هر ماه سم می افکند
 بر سه میدان طول و عرض از بهنوی
 تا عقول آنجا قفس بنی کمال خویش را
 که بوهم از حد امکان نایا بدرون روی

بعد از آن عرصه داشتند که اگر ملک ملوک اسلام گدا عدد العرب را
 با دعا کوپان بخشید و از سر کمال قدرت قلم عفو و صفح به حدادت
 و طعم او کشد از گرم عیبری و خلق منوی ملک اسلام شد بدیع و عیب
 نمود ملک اسلام عدت الحق و الدین حاجت انشاء با سعادت مقرب

هست بی شبه احتیاج بدو خلق را سال و ماه و لیل و نهار
 چون بود کرم و تر عزیز بود چون بود سرد و خشک باشد خوار
 چون حقیقت نظر کنی در وی دوزخست و بهشت بر انوار
 و در شرقی حصار کوشک عالی بنا افکند و از یابی حصار تا سر چهار
 سوی بازاری با دو کاروانسرای بساخت و در بیرون شهر در جوار باغ
 سفید خانقاهی بس عظیم برآورد و آسیا و آسیاب و انج که مایحتاج
 خانقاه داری باشد از خالص مال بی وبال خود برو وقف کرد و در
 طرف شمالی مسجد تبره فروش حوضی عظیم و حجره بس ملکانه
 بساخت و در غربی مسجد تبره فروش خانقاهی و بر در او کاروان سرای
 بنا افکند و بر حسب شرف الرجل بناوه و ابناوه و همه المراء داره و جاره
 و بر موجب آنکه گفته اند - * شعر *

اِنَّ اَثَارَنَا تَدُلُّ عَلَيْنَا فَانْظُرُوا بَعْدَ ذَا اِلَى الْاَثَارِ

بدرستی که نشانیهای ما راه می نماید بر ما

بس نظر کنید بس از ما بسوی نشانیها

در هر بلده و بقعه و حصن که در تحت تصرف او بود عمارتی فرمود *

ذکر صد و سی و یکم^۱ در فتح حصار

زره بر دست سباه ملک اسلام

غیاث الحق و الدین

چون شعبو [ر] سنه عشرين و سبعماية در آمد درین سال حصار زره باخرز که

در تمامت ولایات جام و خواف حصاری از وی حصین تر نیست بر دست

لشکر منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین فتح شد و سبب آن بود که Fol. 2

مصور کنند اما بر مقتضای نِعَمِ الشَّیْءِ الْفَعَالُ عساکر شاهزاده یسور را منهنزَم قال النبی
و کُنْزِل و مقتول^۱ و مجروح ببردازید و شاهزاده یسور را بیاده و غمکین علیه السلام
و خایب و خاسر بر کشید حق تعالی باندک روزگاری جفانک ذکر آن
بنقریر خواهد بیوست شاهزاده یسور و سپاه او را جفانک دلخواه ملک
اسلام بود متخذول و منکوب گردانید دیگر در جوار خندق نای حصار
حامی ساخت که بوضع و هیأت آن در عراق و عراقین و شام و شامات
دیده هیچ آورده ندید و مال بیحد در برداختن آن مصروف داشت -

* شعر *

صاحب
الطرایق
Fol. 262a.
حَمَامُئِنِّي كُلِّ جُنْدَةٍ لَهُ أَمَّالُ جَمَّاتٍ مِنَ الْبُلُورِ
کرمانه مادر هر کنبندی که مرور است

مانندها جامههاست از بلور

تَلَقَّى زُجَاجَاتٍ إِذَا شَمْسُ الْوَصْحَى طَلَعَتْ عَلَيْنَا اشْرَقَتْ كَبُورُ

بینی تو شیشهها را چون آفتاب جاشنگاه

بر آید برو بدرخشد همچو ماهها شب چهارده

و هَوَاهُ دُوَّ الْأَعْدَالِ وَ مَحْنَدُ شَرِّ يُعَرِّفُ الْبَسَلِ وَ الْكَانُورِ

و هوای او خداوند اعتدالست و میان سرای او

بسر است ببری مشک و کانور

* شعر *

حَبَّذَا ابْنِ مَقَامِ خَلْدِ أَثَارِ حَبَّذَا ابْنِ بَفَاءِ خَوْشِ دِيدَارِ
آب او خوشگوار و جلای برور خاک او مشک بیز و عنبر دار
نَفْسِ آتَشِ مَوَاقِ طَبِيعِ وَ از هواش خجل نسیم بهار
مَرْمُوعِ رَاحَتِ وَ مِيعِ وَ شَرِيفِ مَرَوِّفِ خَلُوتِ مَغْلَرِ وَ کَلَرِ

تصاویر او دهشت طبع مانوی   تماثیل او حیرت جان آزر
 نبرد مکر صحن او را بسالی   مهندس باندیشه عفا بشهر
 مزین درو صفهء مربع   منقش درو و شمشهء¹ مصور Fol.
 و یا کوئی که ملک الکلام فردوسی رحمه الله این دو بیت را که در
 شاهنامه آورد ست بجهت این بارگاه عالی بذاه گفته است و ان بیتها
 ایفست - * شعر *

یکی کاخ آراسته چون بهشت   همه سیم و زر اندر افکنده خشت
 بدیدیای رومی بیاراسته   چه مایه بدو اندرون خواسته
 و بخوبی و دلپذیری جنان بود که هر آفریده را که نظر بر صور جان
 افزای و منظر جدر دلربای یمین و یسار او افتاد این شعر بر زبان راند -
 * شعر *

من ای مرتفع بنای همایون خسروی   منسوخ کشته از تو عمارات کسروی
 اوجت گذاشته ز مصابیح آسمان   سقفت نکاشته ز تصاویر مانوی
 ارکانت با مدارج افلاک متصل   ایوانت با مطالع خورشید مستوی
 دست ظفر ز جرخ ببرده بارتفاع   کوی سبق ز خلد ربوده بنیکوی
 شکل ترا باصر سلیمان بسالها   برده بسر معلم دیوان بجادوی
 چون برجها کردون ایوان تو بلند   چون رکنهء عالم ارکان تو قوی
 در ساختن این بارگاه یکی از کرامات ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 آنست که نقاشان را مامور گردانید که طرف جدر غربی² بارگاه را بنقاش
 عساکر بادشاهزاده جهان سلطان ابو سعید منقش گردانند بعظمت هرجه
 تمامتر و بشکوه هرجه بیشتر و جانب شرقی را بجیوش شاهزاده یسور

¹ In the MS. و شمشهء .² In the MS. معزی .

از آسمان بلائی بر زمین خواهد فرستاد سه گروه مردم را ازان بلا معاف دارد
 بردارندگان قرآن را و عمارت کنندگان مسجدها را و نگاه دارندگان افتاب را
 یعنی مؤمنان را و ایضا قوله علیه السلام مَنْ نَفَى مَسْجِدًا أَعْطَاهُ اللَّهُ بِكُلِّ شَبْرٍ
 أَوْ بِكُلِّ ذِرَاعٍ أَرْبَعِينَ أَلْفَ مَدِينَةٍ مِنْ ذَهَبٍ وَفِضَّةٍ وَيَأْتُوهُ يَعْنِي هَرَكَةً
 بنا کند مسجدی را عطا دهد حق تعالی او را بهر بدستی یا بهر گزنی چهل
 شهر از زر و نقره و یاقوت در بهشت مسجد جامع شعر هراة بحال عمارت
 ناز آورد و خود بنفسه با تمامت نواب و ارکان دولت و اعیان ولایت هراة
 بنجای روز در مسجد جامع متوطن شد و دران سعی جمیل و خیر نامی
 باعث اقدام صافی اجتهاد تمام وجد بلیغ مبدول داشت و بفرمود تا شهر موعود را
 که خراب شده بود بهتر و محکم تر از وضع اول بحال آبادانی ناز آورد
 و باطایف کتابت و دقائق صنعت آراسته گردانید و اشکال غریب و نقوش
 بدیع ساخته و پرداخته کرد بصفتی که - * شعر *

من تاج
المائر

همی بینند ^۱ اشکالش جمال قصر نوشروان
 همی یابند ^۲ ارکانش مثال سد اسکندر
 کشیدستند در سقفش تو کوئی جامه دیبا

نکند ستند بر سقفش تو کوئی نخنه مرمر

و در حصار بر طرف شمال دلاکاهی که منسوب است بداد ^۳ بساخت
 و بفرمود تا انرا به نقوش و صور مزین گردانیدند بشکلی که دیدار شایع
 سیاح مثل آن در اقطار و اکناف ربع مسکون ندید و گوش شایع مستور
 در شرق و غرب جهان مانند آن نشنود - * شعر *

ز بس لغز گازی جو کاخ سلیمان   ز بس استواری جو سد سکندر ازرقی

^۱ In the MS. ۱.

^۲ Space blank in the MS.

حصول المطالب و المارب دوستکام اجازت مراجعت فرمود و هر کس از امرا و صواحب بملک اسلام نامه نوشت *

ذکر صد و سیام^۱ در عماراتی که ملک

اسلام غیاث الحق و الدین در شهر

هرواه [بنا] کرد

از جمله عماراتی که ملک ملوک اسلام غیاث الحق و الدین در خطه
مکروسه هرات حمیت عن الآفات و العاهات فرمود اول عمارت مسجد جامع
است و هیچ بادشاه ملکی را بعد از سلطان سعید مغفور غیاث الدین و الدین
نور الله رمسه تا این عصر آن دست نداد که مسجد جامع هرات
را که اکثر آن باندراست انجامیده بود و صفه شرقی و جنوبی آن خراب
شده و از جنبذات و بیل بایهات اطراف اربعه او اثار نمانده مرمتمی
کردی ملک اسلام غیاث الحق و الدین در عهد دولت خود از سر صفاء Fol
عقیدت و کمال حسن ایمان که اِنَّمَا یُعْمَرُ مَسْجِدَ اللَّهِ مِنْ آمَنَ بِاللَّهِ
وَ الْیَوْمِ الْآخِرِ یعنی عمارت کنند خانهای خدای عز و جل را انکس که
ایمان دارد بخدای عز و جل و بروز قیامت و بر حسب قول نبی
علیه السلام که مَنْ بَنَى لِلَّهِ مَسْجِدًا وَلَوْ كَفَخَصٍ قِطَاعًا بَنَى اللَّهُ [لَهُ] بَيْتًا
فِی الْجَنَّةِ یعنی هر که بنا کند جهت خدای عز و جل مسجدی و اگر
همه بمقدار خانه سنک خواره بود بنا کند حق تعالی از برای او در بهشت
خانه و ایضا قوله علیه السلام اِذَا نَزَلَ عَاثَةُ مِنَ السَّمَاءِ عُوْنِي مِنْهَا ثَلَاثَةُ
نَفَرٍ حَمَلَةُ الْقُرْآنِ وَ عِمَارُ الْمَسَاجِدِ وَ زُعَاةُ الشَّمْسِ یعنی چون حق تعالی

رسادند نادرشاهراده از عادت فرج ناستماع ان کلمات متقسم شد و روی
 بحاکم امیر حویلی و تاج الدین علیشاه و امرا و صواب آورد و کعب
 بهرحه که دلخواه ملک عیث الدین باشد برلیع و نائیره دهید چه حدی
 ملکی را که تراستی و بیک دلی حدی کوحها دهد که امثال و اقرا
 او از ان عاجز و قاصر باشد بدواحب و عاطف مخصوص و معظوظ
 گردانید از جمله لوازم و واحداثسب - * شعر *

سرد کر بدر کعب و لشکر دهم   همل ناح شاهی و کشور دهم   مولف
 دتر گرامیایه و رزبان   برادرورش همه حور آسای   کتاب

Fol 260b زور دگر امیر حویلی و ناح الدین علیشاه مبلغ دهکاه هرا دندار نقد
 بجهت ملک اسلام عیث الحق و الدین تسلیم مولانا ناصر الدین عید الله
 کردند و برلیع پوشش که سه سال مردم هرات از رحمت قلا و مدکور
 و عوارضات دیوان حراسان^۱ معاف و مسلم باشند و تمام اسباب و املاک
 حواحه متحد حوایی و ملک قطب الدین اسفرار و ملک فرج راد تولک
 و طایفه دگر که نادرشاهراده موافقت و دل انلی داشته اند و احوار و عند
 سر بوحای از آن او باشد و امراء نکرندی حکم و امرا او را انقیاد نمایند
 و حرج اندازان حراسان پیش او روند و امراء حراسان او را بعل و مد
 و سار بفرود و آنچه بدشال رجوع کند مدد دهند و از مراکب و اسلحه و عراب
 عراق من عتقی الاقواس و حیای المراكب و الدواب و أعداد الأسلحة
 و الدفلات من بکایف و معتمر و حواش و ترس و رأیت نام ملک
 اسلام تعمس و مود و مولانا ناصر الدین عند الله را مبلغ هزار دندار حراسانی
 اندازد بخدایه انعام مود کرد و مصاحف او را شریک را دندار و خلعت
 گرامیایه عالی حسب مریته بزرگ گردانید و مولانا را دنداروشی تمام مع

عساکر بادشاهان توران را منهزم گردانید و جندین شاهزاده بزرگ حال را بقتل آورد کرد هیچ بادشاهی و ملکی از گاه دولت بادشاه جنگیز خان نکرد اگر خواست حق باشد از حد مازندران تا اقصای افغانستان و شط آموی بدو مفوض گردانم بعد ازان مولانا ناصر الدین عبید الله را گفت که فردا در خدمت بادشاهزاده جهان همین حکایات را که پیش من تقریر کردی عرضه دار روز دیگر - * شعر *

جو خورشید پیدا شد از بشت زاغ

برآمد بکردار زرین چراغ

امیر جویان مولانا ناصر الدین عبید الله را بخدمت بادشاهزاده جهان سلطان ابو سعید برد و چون مولانا بشرف بار شاهنشاهی مشرف گشت شرایط خدمت بجای آورد و زبان بدعا بکشد - * نظم *

بادشاهها عون حق یار شب و روز تو باد

بخت بیروزه غلام بخت بیروز تو باد

اقتباس نور ماه رایت دولت مدام

از ضیاء روی و رای عالم افروز تو باد

بیر کردن تابع بخت جوان شاد تست

ملک عالم صید اقبال نو آموز تو باد

آب روی روز بیگار و فروغ کارزار

از سر تیغ کمین ساز جهان سوز تو باد

هر کجا عیشیست در عالم ز روی خاصیت

وقف بر طبع لطیف شادی آموز تو باد

بعد از عرض دعا و ادای ثنا انچه که ملک اسلام غیاث الحق و الدین گفته بود علی التفصیل بشرح و بسط تمام بسمع اشرف بادشاهزاده جهان

سلطان ابو سعید رسید زور دیگر بیش امیر حوین روپ و حوین نار یاب
و زری امیر حوین بدید زان بدشر مدح و ثناء او نکشاد و کعب - * شعر *

سیف
اسفونکمی
حسرو کرشاس روزای که حو دستان سام
در عجم و ترک هسب مردی تو داستان
دستم اگر هعب حوین زور وعا می نهاد
تو دستخا می بهی هر بعضی هعب حوین
عزم جهانکدر تو حامله حیر و شر
تبع طعرباد تو عافله انس و جان
آتش شمشیر تو کر برد شعله
در تن شبران حو معر آب شود استخوان

بعد از آن دعا و ثناء و محمذب ملک اسلام عیث الحق و الدین
عرصه داشت و در عقب آن حکانات شاهزاده نسور و فتح حصار اسفرا
و ابهرام ملک بدالتکس و گرفتن دو هزار مرد فراهی و آروین حدها
نکوتیای و حاتون [و] سر بوحای و بدعامهادرش که شاهزاده نسور
فرستاد و بقتل رساندن هرتشون^۱ بوحای را با اتفاق او و حکایت ملک تولک
و حواحه محمد حفاکه حق اداه سجنی ناشد بسمع امیر حوین ساندند امیر
حوین گفت که ای رسول خردمند وای نصیح مقبول القول بر من وشن
و محقق است که در کل ممالک نادرشاهزاده جهان سلطان ابو سعید حل
ملکی نا حسب تو و حاکمی نا حسب تو از ملک عیث الدین دست
و از کوحدها بددیده و خدمتیار شاسته که از تو وجود آمد از عهد مهد
کدومرت نا اس دم از هدیم ملکی در ملکی و از هدیم والی در ولایتی
و از هدیم شهریار در دلیاری دیامده و آدمی او نا شاهزاده نسور که تمامست .

او نصیب کامل و حظ وافر حاصلست اعادى و حساد ملک او را نیز
 بهره باشد و فراهیان هر روز تا نماز دیگر در بای حصار و حمام و کوشک
 و حوض و خانقاه ملک اسلام کل میکشیدند و خشت میزد و بعد از نماز
 دیگر چون فراش مبهثوت فوج فوج و کروه کروه ده گان و بنجگان در
 بازارها و کویها و سرایها میکشیدند و بکدائی و اظهار بی نوائى خورش
 و بوشش حاصل میکرد و راوى جنین گفت که چون دو فتح جنین عظیم
 یکی مغلوبی و مخدولی فراهیان و دیگر فتح حصار اسفزار و در بند
 افتادن ملک قطب الدین باریتعالی و تعظم بکرم عمیم و فیض فضل بی غایت
 خود ملک اسلام غیاث الحق و الدین را کرامت فرمود ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین بشکر این عطیت الهی برحسبب مَنْ ارَادَ أَنْ یَصِیْدَ
 قُلُوبَ الرِّجَالِ یَنْثِرُ لَهَا حَبَّ الْإِحْسَانِ وَ الْأَجْمَالِ ابواب خزاین را بکشد
 و بندگان خدای عز و جل را از سخاء خود محظوظ گردانید - * شعر *

در کنجهای کهن بر کشاد بسی زر و کوهر بدرویش داد
 بدانندگان داد بسیار چیز بکوشه نشینان و زهاد نیز
 با یزد شناسان تقرب نمود در نیک و بد را به بست و کشود
 بعد از جند روز مولاناء معظم ناصر الدین عبید الله را بیش بادشاهزاده
 جهان سلطان ابو سعید فرستاد تا احوال فراهیان و انقلاب دولت ملک
 قطب الدین اسفزار و موافقت خواجه محمد خوافی با شاهزاده یسور
 و مودت ملک فرخ زاد بن ملک قطب الدین تولک با مخالفان ملک
 بادشاهزاده جهان عرضه دارد مولاناء معظم ناصر الدین عبید الله در بیستم
 شعبان سنه مذکور بطالع سعد و زمان خجسته از شهر هرات بیرون آمد
 و در ذی القعد سنه مذکور در حدود اران باردوی بادشاهزاده جهان

دسب و پای قطع کرده حوس ملک قطب الدس و فراهیل سر چهار سوی
رسدند و آن شخص را بر حنک و آن دریا را دسب و ملی برده
دندند متخیر و مدهوش شدند و نا هم گفتند که ما را بفر دسب صعب
ننکب و تعدیب هرچه سختتر عذرت جهانیان خواهند کرداید القصة
ol 259a ملک قطب الدین را محصار کردند و اراں حمله اسپران فراهی سراج مودود
و سر رئیس سراج را که هر دو از حمله اکابر و حماشیر فراه
بودند مطلق العنان در شهر نگذاشت و دنگوانرا در رنجیر کشید
و نگار گل کشید و حش رن نص کرداید مردم شهر هرات
ایشانرا بطعام و لباس مدد عظیم دادند و بعد از چند روز
محمد شمس الدین افتخار و محمود علی حرة را با طایفه دسب
در سر چهار سوی بی دسب و ملی بیرون کردند و ملک اسلام
عیات الحق و الدس بر موجب شرع مطهر مصطفوی مال ببعد در دمه
ملک قطب الدس ثابت گردانید و ملک قطب الدس در حضور مصاة و ائمه
و شیوخ شهر هرات ندان اقرار کرد و اعترا ف آورد و کتب که آید که در دمه
می بر موجب شرع بدوی ثابت شد حق اسب و مرا بخدمت ملک
اسلام عیات الحق و الدس داد بیست و ملک اسلام بجهت بعد سناست
را بفرمود تا ملک قطب الدس را بر سر چهار سوی فراه حو فزدد و امواد
حراسل بسم تهدیت آن دو فتح برک که بدست ملک اسلام برآمد
سفرا و رسل و الملکیان فراه فرستادند تا خلعت و تشرف و هدایا
می اندازد و ملک اسلام شکرانه آن موعبت را مبلغ بیست هزار دینار
بر علما و فقرا بسمت کرد و در عملات مواضع خبر آورد و ازانجا که گرم
بهری اوست بجهت فراهیل سر روز شرار می فل مع الا دام از حمله
حمد تمس فرمود تا محمد بنک موالی و دعا کباب او را از بسمت عام

و مولانا صدر الدین قاضی و غیاث الدین بهرام و ناصر الدین ایلجی خواجه
و امیر اباحی و اختیار الدین محمد هارون و تاج الدین احمد
و جمال الدین شیث و سیف الدین بادام و خواجه عزیز و خواجه شهاب
و امیر بهاء الدین و جماهیر ارباب ولایت هراة پیش ملک قطب الدین رفتند
و کل خلق هراة از زن و مرد بر ابراج و مناظر دروازه فیروزآباد برآمدند و از
دروازه فیروزآباد تاجسر در فراه دو رویه خلق صف زده بایستادند پیش
از همه طایفه شتربازان با صد سرشتر آراسته و آوای درای و صداء
طبل بشهر درآمدند و در عقب ایشان استربازان با صد سر استر بر
منوال شتربازان و در عقب ایشان دهلیان شهر دهل زنان با سبر بازان
و جماعتی با تیغهای کشیده و رماح بر افراشته و از عقب ایشان
نوبتیان ملک اسلام غیاث الحق و الدین با کوس و طبل و نالی و نفیر
و گاو دم و سفید مهره و رایات برافراشته و توقه‌ها برافراخته و از عقب
ایشان نواب و حجاب مذکور و از عقب ایشان بنجاء مبارز غوری
و هروی با خنجر مسلوله و کرزهای کاوسار و از عقب ایشان ملک قطب الدین
سواره بر اسپی کودنی که کوی در صفت او گفته اند - * شعر *

جهان نوردی که امروزش از برانکیزی بعالمیت رساند که اندر و فردا ست

1

و مصاحب او بسرش خسرو برلاشه دیگر سوار و از یمین و یسار
ایشان بنجاء مرد با شمشیرهای کشیده و از عقب ملک قطب الدین
فراهیان سر برهنه و عریان و گردن بسته و بر سر هر ده فراهی چهار مرد نامدار
از کماة غور و شجاعان هرات موکل بدین نوع که ذکر رفت بشهر درآمدند
و بر سر چهار سوی واجب القتل را بر جنگ زده بودند و جند دزد را

که در حصار بودند همه را در شاخه کردند و گروهی را که ماده آن
منده بودند بقتل آورد و زمره را حویر و ملک قطب الدین و سرش
خسرو را در خیمه بار داشت روز دیگر - * شعر *

خو خورشید سر بر رد از کوهسار نکسترد یقوت بر سب قار فردوسی
ملک اسلام عیث الحق و الدین شجاع نواف و اعیان ملک حود
و علماء اسرار امیر ملک شاه ارازی را با صد و پنجاه فرمود از اسلحه
فراهی که از قلعه کاه بودند ملک تاج الدین بن جمال قاضی بخشید
و مرد صد دیگر که از ارک سجستان بودند و از مردم تنع شاهزاده
شاه علی آزاد کرد و طایفه دیگر را افراد [ار] مداران عزیزی و بر دلان
هر روزی در شب نگذاشتند تا هر کس نکوشه مدروسی شد نانی هزار
مرد فراهی بماد ملک اسلام عیث الحق و الدین فرمان فرمود تا ایشانرا
دهه و صد کردند و هر گروهی را یکی از قواد و رؤس سنا سدر و بعد از
در روز ملکی شهر اسرار را ملک زاده معظم امیر محمد بن ملک
منصور مدبر علاء الحق و الدین ارازی داشت و امیر علی حططی
را بنیست او نصب کرداید و قلاع و حصون اسرار را بمعتمدان و کوتوالان
نامدار کار دیده سناش فرمود و قومی را که در حرب ابراهیل سالتی
و شجاعی ناطق رسانده بودند بدواحت و هر یک را تشریف خاص
داد و جماعتی که از حصار بیرون آمده بودند در زنجیر کشید و بکار
عمارت خندق و بارگاه حصار مامور کرداید و امرای معول را مل فاجر
داد و روز دیگر بطالع مرج و ساعت میمون از اسرار بیرون آمد و حوض
نقطه معمور و حرات برول فرمود حکم کرد که ملک قطب الدین را با
تمامت فراخیل علی و حه السیاسه ناس تمام شهر درآورد روز دیگر نواف
و ارباب ملک اسلام عیث الحق و الدین حوض مولانا ناصر الدین عبد الله

اختلاف و در گروهی در میان سباه ملک قطب الدین ظاهر شد امیر
ملکشاه از ابی گفت که مصلحت درانست که حرب کنیم و بهیچ
نوع اندیشه بخود راه ندهیم و با ملک اسلام غیاث الحق و الدین
سر بصلح در نیاریم چه اگر بر ما دست یابد فی الحال همه را بخواری
هرچه سخت تر بقتل رساند مصلحت درانست که همه یکدل باشیم
و نام خود را بذیکمی منتشر گردانیم و اگر شما همه ازین حصار بیرون
خواهید رفت و منقاد و مطیع سباه منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین
خواهید شد من باری بجنین و جنین سوکند که تا جان داشته
باشم بیرون نخواهم رفت و جز حرب و ضرب ضراعتی و مسکنتی نخواهم
نمود برین نوع که ذکر رفت - * شعر *

سی بسی سخت سوکند هاء کران بخورد و بر آهخت کرز از میان
که امروز من جز بدین کرز جنگ نسازم و کر بار از ابر سنگ
طایفه از اسفرایان و جماعتی از مبارزان ولایت هراة جون سیف الدین
شمعانی و محمد شمس الدین افتخار و محمود علی جزء و زمره
دیگر از اوباش با امیر ملکشاه از ابی بیعت کردند که ما نیز درین
اندیشه متفقیم و گروهی دیگر ملک قطب الدین را گفتند که مصلحت
کار ملک درانست که حصار بدست باز دهد و پیش ملک اسلام
Fol. 2 غیاث الحق و الدین رود و بتضرع و خشوع و خضوع هرچه تمامتر
از ملک اسلام طلب عفو و صفح خطایا و ذنوب خود کند ملک
قطب الدین سخن آن قوم بشنود و از حصار بیرون آمد و بذاه بملک زاده
اعظم جوان بخت شمس الحق و الدین برد و لشکر منصور ملک
اسلام غیاث الحق و الدین خود را در حصار انداختند و غنیمت بسیار
بدست آورد ملک اسلام غیاث الحق و الدین بفرمود تا جماعتی را

ملک اسلام عیث الحق . الدن بنای حصار اسفراز آمد و فرمان
فرمود تا حمله فراهیل^۱ را بیش بردند بیکدیگر اطراف حصار فراهیل
و سده منصور ملک اسلام عیث الحق و الدن حروش و فعل
برآوردند و آوار کوس و بغیر طفل و نای به ملک گردان رسانند بمثنایی
که گفتی سر اِذَا رُتِبَ الْأَرْضُ رُتِلَها طاهر شد و از کرد سواران و حوی
میرکل روی رمیز دات لئله خالکة الْجِلْدَات هَامَمَة الرِّبَاب کشت
و فراهیل ناوار بلند فریاد برآوردند که ای ملک^۲ قطب الدن در حو
حل ما مشو ملک بدالکنس که کاه دعوی قهر و بس در انحص
ملوک و کماة رجال حطة بيمرور ای معنی -

Fol 257b * شعر *

حو در معرکه بر کشم قیغ ندر بکوهه کدم کوه را دسر دسر^۳
گرم شمر بش آند و گر همدک برو اندر ام حو عران ملک^۴
حو کرس برآرم نکر دنگشی نه رانی هراسم نه از آنشی
در بهلوی بهلوانل نه تنع حورم کده گردنل بیسبع
دده هزار مرد حنکی بش از آنکه نظم او برانست همانوں ملک اسلام
عیث الحق و الدن افتادی مدهم شد با این مرد هزار دن حصار حه
دست دهد حو ملک قطب الدن و اکثر متوطنل حصه این حالت
نازع را مشاعده کردند و در هزار فراهی را کرس بسته و سه و تا برده
نعصی محجروح و مغروح و قومی عدل و کمال و طایفه حوس و عمس
دبدد منتحتر و سرکشته و عمس و مضطرب حل شدند - * شعر *

حنای یمند بهم شخوهم کادهم ارضعوا التمسنا حویری

^۱ In the MS فراهیل

^۲ In the MS ای ملک is repeated

^۳ سنگ ویر * سکندر نامه

^۴ In the MS گرم شمر بش آند و گر همدک - بر و مسل و نرم حو مردد ایر * سکندر نامه

ملک اسلام غیاث الحق و الدین بعون ایزد بخشنده دادگر جان آفرین
بر فراهیان ظفر یافت و قرب دو هزار تن را بکرفت و مراکب بی‌شمار
و اسلحه بپسند و ثیاب بی عد در دست سباه منصور ملک اسلام
افتاد دو تن را از آن فراهیان ملک اسلام بغراه فرستاد تا بسمع ملک
یغالتکین رسانند که بجه مفت سباه او مخدول و گرفتار شد بعد
از آن فرمان فرمود تا فردا بامدادان فراهیانرا کردن بسته و سر و پا برهنه
چون اساری خیبر ببای حصار اسقرار برزد تا ملک قطب الدین بدیده
تفکر در جمال حال با زوال ایشان نظری کند و از ملک یغالتکین و سباه
او بیش مغاخره نکند *

ذکر صد و بیست و نهم^۱ در فتح ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر ملک قطب الدین اسقرار و زوال حکومت ملک قطب الدین

جو جتر عودی شب سایه از جهان برداشت
فلک ز افسر خورشید سایه بان برداشت
سفید باز جهانگیر صبح نوبت زد
جو مهر کاسه روئین ز هفت خوان برداشت
بیاده وار فروماند مه جو شاه نجوم
ز اسب ادهم شب زین کبکشان برداشت
کلاه کوشه خورشید چون هویدا شد
شب از عمامه برجیس طیلان برداشت

۱ صد و بیست و هفتم . In the MS.

که ما نذدگان عاصی سرکشته را بجان امان ده و نكرم حلی قلم
 عفو و عفران بر جریده حرم و عصیان ما کش و کروه دیگر بناد اعراف
 شیطان لعین آتش کین در خود رده بودند و هر چند که اکثر رموز
 عور و اشراف حرب هراة گفتند که ای قوم بیناک بیش از آنکه همه
 برخم تیغ بیدریغ کشته شوید دسب از حرب کوتاه کنید تا ملک
 اسلام عیث الحق و الدین بر حسب الکَرِیم اِذَا قَدَرَّ عَفَى کفاه شما را قال النبی
 بدخشد فراهیان بدان اقوال التعات نکردند و هر چند که از ایشان مرد علیه السلا
 بیشتر کشته می شد بیشتر می رفتند برین کوه که از طریقین مدان عسکری
 کشش و کشش و حورپریش و اوپریش بود تا آن هنگام - * شعر *

که خورشید نازده شده دادید شب تیره در حرج لشکر کشید فردوسی
 ملک اسلام عیث الحق و الدین نه بیرامن آن کوه با تمام سناه
 فرود آمد و ممر عقبات و هضات را حلال نکرد که موری را محال
 در آمدن نبود و ماری را امکان بیرون شدن بی و فراهیان بیو مداحل
 و مختار کوه را در حلقه آوردند و آن شب تا روز کرسنه و تشنه Fol 257a.
 و حیران بران حبل ربیع و ملت معیع بسر برد و آن شب بریشان شعی
 گذشت که گفتی مکروه قیامتس و یا شام بار سین و قرب هراز تن
 درل شب از رُوس قلل حلال و طرق عقبات دغ کال و ده کل سلام
 بیرون رفتند - * شعر *

رفتند بیدل گروهها کوه تراکنده در دشت وادی کوه فردوسی
 آن شب برین نوع که ذکر رمب فراهیان بر سر کوه بسر بردند روز دیگر -
 * شعر *

حون خسرو رزمی سر سر بر رد از حرج ملک
 شد جهر دغر دیو کون برسات روی ملک
 بهی

شد فراهیان چون دانستند که ملک زاده اعظم شمس الحق و الدین
 با لشکر بران جبل شامق از برای تدمیر و تقلیع ایشان منطقه بلس
 و شجاعت بر میان طاعت و استطاعت بسته است و خنجر مبارزت
 و مهارت برآورده بیکبار در خورش آمدند و دست بتیر زدن و سنگ
 انداختن برآورد ملک اسلام غیاث الحق و الدین بانک بر کمان غوی
 و شجاعان شروی زد که بیش زیند و این گروه عادی نژاد دیو امل
 عفريت کردار را در میان آرید غویان و شویان و نکودریان پیاده کشتند
 و سرعت چون آب و آتش بر اطراف کوه برآمد و مگایه با خنجر
 هندی و ناجیه دیلمی بر فراهیان حمله آورده و ملک زاده اعظم هر ساعت
 بزخم تیغ آبدار آتش نشان و باد کوز گارساز مغز کا [و] خاک معرکه را با
 خون بر دهن جانباز آمیخت - * شعر *

جندان بر پخت خون عدو خنجرش که کشت

اجزاء کوه و دشت همه لعل و ارغوان

چون فراهیان از دره تا دو فرسنگی اسفرار بتعجیل تمام رانده بودند
 و روز دیگر تا غروب آفتاب حرب کرده تشنگی بر ایشان غالب گشت
 دو گروه شدند یک گروه سلاحها بیداختند و در بیش ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین جباه بر خاک خواری مالید و گفت - * نظم *

شاهها بذات پاک خدای که حکمتش

بر درکه تو رایت شاهی فراشتست

وز بهر حفظ بیضه اسلام و ضبط ملک

ذات ترا بداد و دهش بر کماشتست

نقاش صنع او بسر کلک کن فکان

نه طاق را بکوکب زرین نکاشتست

درخشیدن نبع الماس کون شده لعل اهار داده بخون
 بر از ناله کوس شد کوس میغ بر از آب شکر ف شد حای نبع
 هوا گفتی از بیوه خون بیشه شد حور از کرد اسنان بر اندیشه شد
 ر کرد سده کوه شد نا بدید کس از خاک گفتی رمین را بدید
 تو گفتی رمین روی رنگی شد سب ستاره دل فیل حدکی شد سب
 فراهیان خون تواتر حملات و تواف صدمات دلبران عوری و مبارزان
 هروری و کماة نکودری دیددد از دشب^۱ برگشتند و سه طایفه
 شد و هر طایفه قرب هزار مرد نفاة بر قلعه جدکی و^۲ دروۀ تعدی برد
 ملک اسلام عیث الحق و الدین حکم فرمود که لسكر منصور ما ناید
 که یکسر از حواری حلال درآیدد ملکراده اعظم شمس الحق و الدین
 کمر مجاهدت در سب و شمشیر مقاتلب برگشید و بر شاهق حدان حدلی
 نا حدد مرد سپاهی نا حددان لشکر فراهی مقام ساخت و نانک بر فراهیان
 رد و کفب مدم نور دیدده کرتشاه و سرور سینه سحر - * شعر *

اَنَا اَنْسُ اللِّقَاءِ اَنَا اَنْسُ اَلْسَخَاءِ اَنَا اَنْسُ الصِّرَافِ اَنَا اَنْسُ الطَّعَالِ متنبی

من پسر دیدار کردم در حرب من سر حوامردی ام

من پسر شمشیر ردم من پسر بیسره ردم

طَوَيْتُ اَلدِّجَادَ طَوَيْتُ اَلْعِمَادَ طَوَيْتُ اَلْقَدَاحَ طَوَيْتُ اَلنِّسْلَ

دراز دوال شمشیرم دراز ستودها خیمه ام

دراز یم بیرهام دراز آهن سر بیسره ام

ای حماعت خون گرفته از سحستانی و فراهی و دوه و قاعه کاهی
 دست از جنگ کوتاه کنید و دلی از مقاومت بس کشید و دناد
 الامان الامان برآرد و الا همه برن کوه و دشته کشته و سرکشته حوارید

^۱ In the MS دست.

^۲ In the MS در.

مربکب زد و با بانصد سوار از راه بیابانی متوجه فراه شد که در صفت او
جنین گفته اند - * شعر *

مَهَالِكُ لَمْ يَصْحَبْ بِهَا الذِّئْبُ نَفْسَهُ   وَ لَا حَمَلَتْ فِيهَا الْغُرَابُ قَوَادِمَهُ
و از سباه او قرب چهار هزار مرد جنگی بماند در اثنای این حالت
بر رای اعلی ملک اسلام غیاث الحق و الدین عرضه داشتند که
ملک ینالتکین باده هزار مرد نامدار از بیاده و سوار در صحراء
شاکان است و امشب بمدد ملک قطب الدین بشهر اسفرار خواهد
آمد ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر فور بسر خود مخدوم زاده
شمس الحق و الدین را باسم مقدمه با هزار سوار جنگی بحرب ملک
ینالتکین فرستاد و بعد از ساعتی خود با هزار سوار در عقب ملک زاده
اعظم بر سبیل رکضت براند و چون نزدیک لشکرگاه ملک ینالتکین
رسید بفرمود تا رایات همایون برافراشتند و کوسه‌ها حربی فرو کوفت
فَرَّتَبَ الْجُيُوشَ كَثَلَانِ وَ مَيِّمَةً كَرِضَى وَ مَيِّسَرَةً كَبَّانِ   چون سباه
فراه انج از ملک ینالتکین شنوده بودند باضعاف آن مشاهده کردند
و برهان لیسَ الْخَبَرِ كَالْمَعَايِنَةِ بر ایشان کشف شد جمله یکدل صف
برکشیدند و جز حرب کردن جاره ندید چون از جانبین صفوف بهم پیوسته
کشت و رکاب مبارزان درهم بسته شد و صرصر حدثان در تنسم آمد
و اسنان سنان در تبسم و لب اجال در جهه آمال خندیدن گرفت
و طیور ازواج از قفص اشباح بردن بیکبار هردو گروه بی محابا و تحاشی
I طریق تقاتل و تقابل را پیش گرفتند - * شعر *

سباه یکسره نعره برداشتند   سناها با بر اندر افراشتند
ز کرد سپه روشنائی نماند   ز خورشید شب را جدائی نماند
ز تیرو ز بیکان هوا تیره کشت   همی آفتاب اندران خیره کشت

و یک زمانی ثابت قدم باش تا ما بزدگان بیمن دولت ساعت افزون
ملکی خدایندی و فرغۀ میمون ملکی مخدومی بمثالی روی بقتال آریم
که از هیبت و صدمت آن اجزاء افلاک چون ذرایر خاک از هم
فرو ریزد و از التهاب و اشتعال نیران او هیاکل کواکب ثواب ندازد
ای ملک کاه جنگ و آهنگ است نه هنگام گریز و برهیز و زمان ناختن
و سرافراختن است نه اران گریختن و آب روی ریختن - * شعر *

روز جنگ است جنگ باید کرد	کوشش نام و ننگ باید کرد	لواحد
وقت جوشش شتاب باید جست	کاه کوشش درنگ باید کرد	من الشعراء
شکم ماه و دشت ماهی را	ز اشک شمشیر رنگ باید کرد	
دست بیکار روز کوشش و کار	در دهان نهنگ باید کرد	
از نم خورن زمین معرکه را	همچو سست بلنگ باید کرد	
کوش افلاک را ز ناله کوس	بر غریو و غرنگ باید کرد	

ملک یغالتکین گفت که ای اصحاب رفت اظناب سخن نیست Fol. 255b.
همین ساعت ملک اسلام غیاث الحق والدین نا سپاهی بس انبوه
از جوانب دشت و کوه خواهد رسید - * شعر *

شما هر کسی جبار جان کنید خود را برین کار درمان کنید فردوسی
مصلحت من در انصراف و ایابست نه در تلث و مطاولت چه - * شعر *

شدن بیش جفکی کسی گز تو بیش خلدی
بود مرکب جستن بدلتخواه خویش

زای من بران مقرب است و اندیشه من دران مخمّر که طریق تقابل
و تقاتل و نهج تضام و تضام را مسدود گردانیده بیش از آنک همی
و غمی باتباع و اشباع من ملصق گردد بزم این بگفت و نانک بر

مثل کرد عزیمت هزیمت مصمم کردانید و معنی الْفَرَارُ فِیْ وَقْتِهِ ظَفَرُ
Fol. 255a. بر خود خواند و بر دقیقه^۲ - * شعر *

شاعر بجزک ارجه رفتن ببهروزبست کـریزش بهنگام بیروزبست
واقف کشت در حال با جند سوار از اکبر فراه روی بگریز و بشت
بهزیمت آورد و هرجند که وجوه سباه و اشراف فراه گفتند که ای
خداوند سپاهی ندیده و حربی نکرده و زخمی نخورده دل بر^۱
انهزام منه و لباس عار استیفاز^۲ مپوش - * شعر *

مولف نه آنی که گفتی که کاه نبرد برآرم ز کردن کردنده کرد
کتاب بنیروی باهوی و زور دو دست ز تن بکسلانم سر فیل مست
بشمشیر ببر افکن روش چهر بدمر جگر کاه شیر سپهر

و صیت جهان پیمای نامداری و آوازه عالمگیر شهریارى خود را برباد
مده و از زره جبال ابطال رجال فرخنده حال به حضيض منازل
جبنا و ارادل میلان منمای و بر سر - * نظم *

رشد و طواط إِذَا رُمْتَ لُبْسَ الْعُلَى قَادِرٌ لَبُوسَ التَّجَلُّدِ يَوْمَ الْجَلَادِ

چون میطلبی تو پوشیدن بلندی را پس زره کن

جامهء جلدی کردن را در روز شمشیر زدن باهم

واقف شو و از برای ابقاء نام نیک ابا و اجداد عظام خود را
بیش زخم سهام مسموم^۲ بلایا سینه بی کینه را هدف ساز - * شعر *

کسی بکردن مقصود دست حلقه کند

که بیش تیر بالاها سپر تواند بود

بآرزو و هوس بر نیاید این معنی

بزخم خنجر و تیر و تبر تواند بود

کمال

^۱ In the MS. دل بر دل .

^۲ In the MS. استیفاز .

ملک اسلام آیم دمی دهد خون دوات سمع اشرف ملک رساندد
 که ملک قطب الدین نصیحت ما بهیم نوع سر طاعب و خدمتکاری
 برخط اذقیاد و فرمانبرداری امر اعلی ملک اسلام بخواهد بهاد ملک
 اسلام بفرمود تا ادوات و آلات حصارگیری خون عراده و حرک و بردن
 و کلک و بیل و تیر و تیشه کرد کدد و لشکر منصور عدت و سار
 بدر را مرتب گردانیده فردا - * شعر *

نظامی
 حو حورشید روشن برادر کلاه دیدار کرد سید از سیاه
 از حواسب حصار صف ترکشد و از آن جانب ملک یدالتکین ناده
 هزار مرد فراهی هم دران روز که ملک اسلام عیث الحق و الدین
 باسعرار آمد بدره رسید و از دوه شب بتعجیل تمام بران عریض
 که بوقت ظهور صبح معاجاً بنای حصار رود و بر سناه منصور ملک اسلام
 عیث الحق و الدین شعضون برد^۱ و زاری حدین کعب لشکر او بشتاب
 چون ناد بران و سحاب ربیع تا هکام طلوع افتاد در قطع مسامت راه
 حددانکه امکان داشت سعی نمودند شهر درسیدند در صحراء
 شاکل برول کردند ملک یدالتکین سوار حد را کعب برد و مارا
 از شهر و سناه حنری آورد آن سواران دو پیاده را از شهر اسعرار
 گرفتند و بیش ملک یدالتکین آورد ملک یدالتکین بتخویف تمام
 از ایشان تحقیق احوال کرد گفتند که ای ملک اسلام عیث الحق و الدین
 ما لشکر بی حساب از معول و تازیک در یک فرسنگی شهر معسکر
 ساخته است و زیات همایون برادر اخته ملک یدالتکین خون آن حنر
 بشود متحرن و متعجب شد و آثار رعب و حسی بر قالب قلب او کار

^۱ In the MS برادر

جون حیدر خشم الود و جون سبهر دود اندود و جون یم بر موج و جون
 مزین سر بر اوج بیدش زویم و از سباه مخالف جندانی را بزخم تیغ هندی
 در خاک و خون غلطانیم که در هر کامی از اجساد کشتگان جبلی
 پیدا گردد و در هر قدمی از دماء بر دلان درابی ظاهر شود ملک
 قطب الدین بتصلف آن جماعت نیرومند و خوشدل کشت
 و ساکنان حصار را بر حرب حریص گردانید و گفت ملک ینالتکین
 هم درین دوروز بما خواهد پیوست و جون کرد سباه او پیدا شود جمله
 باتفاق و یکدل ازین حصار با تیغهای کشیده و رایات بر افراشته بیرون
 رویم ازان جانب ملک ینالتکین و ازین طرف ما این لشکر را دست بردی
 نماییم که تا نفخ صور و هفکام نشور ازان باز کویند و دران روز
 ملک اسلام غیاث الحق و الدین زمره را از نواب ببای حصار فرستاد
 و فرمود که ملک قطب الدین را بگویند که این جد فتنه است که
 برانگیخته و این جه آشوبست که ظاهر گردانیده در خون جان جندین
 هزار مسلمان مشو و بر موجب *اَلْفِکْرُ رَایِدُ الْعَقْلِ* در خاتمت کار خود
 تفکری کن و بدیده سر و بینش^۱ در سباه منصور من که جون عدد
 رمال بی حسابست و جون شمار ذرات بی بایان و جون قطرات امطار
 بی اندازه نظری کن -

من کلام
العرب

Fol. 254b. یکی لشکرست این جو مور و مله تو با بیل و با بیل بانان میچ

نواب ملک اسلام غیاث الحق و الدین ببای حصار آمدند و سخن ملک
 اسلام بملک قطب الدین [رساندند او] در جواب گفت که بنده و مفقود
 ملک اسلام اما خایقم و عقل من بهیچ وجه رخصت انک بخدمت

¹ In the MS. دبدبه سرو بینش و سر .

* شعر *

سپاهی بهم کرد چون کوه فاف همه سنگ فرسای و آهن شکاف نظامی
 سپاهی که دریا و صحرا و کوه شد از نعل اسبان ایشان ستوه
 نبود شیر درنده را جایگاه نه کور زیان داشت بردشت راه
 از شهر هرات صیفت عن العاهات بیرون آمد و عذرا عزیمت بر سم
 خطه اسفرار نافت روز دیگر بوقت طلوع آفتاب در یک فرسنگی
 اسفرار نزل فرمود و چون ملک نطب الدین [را] از وصول رایات ol. 254a.
 همایون ملک اسلام غیاث الحق و الدین خبر شد مضطرب و سراسیمه
 کشت و بغایت دلتنگ و پریشان شد فوات و اعیان سباه او گفتند که
 ای خداوند خاطر مجموع دار و نبضی و وهنی بخود راه مده که
 ما بندگان بتوفیق الله تبارک و تعالی و یمن دولت تو تا جان داریم
 تا سباه ملک اسلام غیاث الحق و الدین جنک خواهیم کرد و چون
 وقت مقارعت و محاربت پیش آید و روز کین خواستن و کمین ساختن
 جبهه نماید و اوان جانبازی و جاره سازی شود -
 اندران روز که در چشم سر اندازان کوه

* شعر * سیف
 اسفرنگنی

چون سراب از مدد حمله نماید بی جای
 چشمه تیغ ز رخسار سواران تابد
 همچو در آئینه آب روان کاهربای
 از غبار سبه و عکس رخ کشته کند
 در هوا میغ اجل کهکل خورشید اندای
 تیر در خانه دیده چه بود مردم جوی
 کرز در هاون کله چه بود سردا سای

عقب مکتوب با سباه بی حد از غوری و هروی و نکودری و سجزی و بلوچ و خلج می‌رسیم چون مکتوب شریف ملک اسلام غیاث الحق و الدین بامیر علی خططای رسید مستظهر و مبتنی کشت روز دیگر هزار سوار از شهر هرات بمدد او آمد و تا آمدن ملک اسلام غیاث الحق و الدین باسفرار سه کرت با ملک قطب الدین حرب کرد و مرد بسیار از جانبین بقتل رسید *

ذکر صد و بیست و هشتم^۱ در فتح ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر ملک ینالتکین و کوفتاری فراهیان

در رجب سنه مذکور ملک اسلام غیاث الحق و الدین بطالع سعد و اختر فرخنده با سباهی که هر یک هنگام حرب و ضرب چون رستم زال ماده جلالت و باس اند و چون بهرام کور بوقت شر و شور با بسالت و زور - * شعر *

منتنبی

هُمْ الْمُحْسِنُونَ الْكَرَفَى حَوْمَةَ الْوَعَى
وَ أَحْسَنُ مِنْهُمْ كَرَهُمْ فِي الْمَكَارِمِ

ایشان نیکو کنندگانند مانند حمله کردن را در حربگاه کارزار

و نیکوتر ست از حمله کردن ایشان در بزرگیها

و لَوْلَا أَحْتِقَارُ الْأَسَدِ شَبِيهَتَهَا بِهِمْ
وَأَكْنَهَاءُ مَعْدُودَةٌ فِي الْبَهَائِمِ

و اگر نه جفائیکه خوار داشتن شیران بودنی تشبیه کردن من آن شیران را بایشان

و لکن آن شیران شمرده شده اند در میان چهار پایان

و مولانا صدر الدین قاضی و مولانا ناصر الدین عید الدین و سعد الدین
 حکیم و عنایت الدین بهرام و ناصر الدین ایلکی حواجه و حواجه عزیز
 و حواجه شهاب و امیر بهاء الدین دره و ناصر الدین طغرل پوشمچی کرد
 و کتب که بحمد الله تعالی که بقص عهد و میثاق از طرف ملک
 قطب الدین بود نه از جانب ما بیش از آنکه از قزاق و سحستان لاسکری
 تعدد و معاویات او باسفر از اید مصلحت در آنست که نظریت اسفرار
 حرکت کندی دوات و حکایت مذکور گفتند که اینج که خداوند ملک
 ملوک الاسلام میفرماید از عین مصلحت ملک است بعد از آن ملک
 اسلام اشارت داد تا صدر حواجه شهاب نامه در قلم آورد بدین نوع که
 بنام واحد الوجودی که فیض فصل وجود خود و اصداف الطاف
 و انواع اصطلاح او در اطراف و اکناف افق و انفس و اواسط کثرت
 حمله ممکنات دلیل وحدانیت او و بعد و بدیل کائنات تحت قدرت
 او بحر حصم علم و حکمت او محیط بحمله معلومات از دوات
 و صفات و کلیات و حروریات و باقیات و متغیرات . استحقاق طاعات و عبادات
 و حصول و خشوع حر او را ثابت می که و لا تدع مع الله آلها آخر قال الله
 و صفت فردانیت و بعد وحدانیت و برات داد و صفات از تعالی

و صفت قسمت و بهمت کثرت حر او لازم می - * شعر * Fol 253b

خداوند خورشید و کردار سپهر گروست بر حاش و نبود و مهر فردوسی
 سپهر برین گونه بر نی کرد شب و روز را کنتی آزای کرد
 بعد از حمد و ثناء خالق موجدات امیر علی خطاطی و زعماء و اکثر
 خطه اسفرار احسن الله احوالهم ناند که از مخالفت ملک قطب الدین
 اندیشه بخود راه ندهد . در محاطت رایش و محاطه حصار
 و اجتماع اسلحه و ادوات حاصلگیری عفت نماید ما بمبارکی در

بواسطه تخلف ملک قطب الدین با ملک اسلام غیاث الحق و الدین هزار شور و پریشانی بفراة خواهد رسید اما اگر من درین قضیه ملک قطب الدین را که خویشاوند مذست مدد ندهم و لشکری باسفرار نفرستم و او را ازان حصار بیرون نیارم جماهیر انجمن ایران و اعیان بلاد جهان زبان بطعن من دراز کنند و کویزند که فلانی باوجود جندین سپاه از فراة باسفرار نتوانست رفت و ملک قطب الدین را که قرابت اوست مدد نتوانست داد نواب او گفتند که خداوند ملک اسلام حاکم است هرچه رای عالی انور او اقتضا کند بندگان بدان موجب بتقدیم رسانند ملک یذالتکین بدان سخن خرم و مبتهج. و متبسم شد و نواب و حجاب و اعیان درگاه خود را بذواخت - Fol. 253a. * شعر *

نظامی دگر روز جون چشمه آفتاب^۱ برانگیخت آتش ز دریای آب
نقباء لشکر و زعماء ولایت را بپیش خواند و گفت می خواهم که درین
دو روز ده هزار مرد از سوار و پیاده همه با عدت و ساز نبرد کرد کرده باشید
و امور لشکر کشی را ترتیب^۲ داده بس ازان بملک قطب الدین نامه
نوشت که دل قوی دارد که اینک بالشکری جون کوه آهن و دریای
موج زن می رسم تا باتفاق یکدیگر کینه جندین ساله خود را از سپاه غوری
و هروی بخواهیم جون نامه ملک یذالتکین بملک قطب الدین رسید
بغایت خوشدل و مستظهر شد و حق تعالی را سجادات شکر بجای آورد
و روز دیگر بامیر علی خططای حرب کرد و راوی چنین گفت که چون
خبر مخالفت ملک قطب الدین بملک اسلام غیاث الحق و الدین رساندند
روی بحصار چون ملک معظم شمس الدین امیر ورنه و سراج الدین علی

^۱ 'چوروز دگر چشمه افتاب' سکندر نامه.

^۲ ترتیب. In the MS.

الَّذِي سَخَّجَ مِنْ هَيْبَتِهِ الْوَمَصَاءُ فِي الصَّرْمَاءِ وَ تَلَخَّجَ مِنْ رَحْمَتِهِ

السَّكَّاءُ بِالْخُذْلَاءِ پس از تحمید و توحید باری تعالی و نعتِ ملک من انشاء
یدالتکیں را بعد از فراوان و دعوت بی پایل موصوف و مدعوت کرد اید علامۃ الرمان
بعد از آن حکایب یرلیع فرستادن شاهزاده یسور و تخلف خود با ملک

Fol 252b اسلام عیث الحق و الدس و بقتل رسیدن جماعتی که بجهت گرفتن
حصار عتقل فرستاده بود و محاصره امیر علی حططای حصار را علی
التفصیل باز نمود و گفت که ملک اسلام باید که درین قصیه نصیر و مدد
من باشد و لشکری بروی بعزست تا بیش از آمدن لشکر ملک اسلام
عیث الحق و الدس خانه خود را بفرار ارم و باقی عمر را بخدیم
منقضى کرد ام چون نامه بملک یدالتکیں رسید اندیشه مدد شد اصحاب
دایبر و ارباب مسورت را طلب داشت و نامه ملک قطب الدین بدیشان
نمود و گفت که مصلحت این کار چیست و در میان این درد کیس که
در چنین سرفوتی که عساکر حراسان در دواخی هراتند و شاهزاده یسور
در ملک قطب الدس بتجدید فتنه چنین برانگیخته و بی حکام در امر
چنین صعب حوص نموده - * شعر *

کار بی حکام کردن مرد را بی سر کند

عربی

دور کارش بر سر ارد دولتش دیگر کند

قوان سپاه و حوچه در کار او بکنند که ملک قطب الدس کار با اندیشیده کرده

و از دقایقه الْأُمُور مَرهُونَةً بِأَوْقَاتِنَا عَقَلُ نموده اگر ملک اسلام او را مدد قال النبی
خواهد داد تمام و لایب فراه در سروز این فتنه خواهد شد ملک علیه السلام
یدالتکیں در عصب رمب و از آن شخصی که اعیان فراه و رؤس سپاه او بکنند
برنجید و گفت ای شما میگوید در من خون آفتاب روشن است که

* شعر *

صبح روان کرد باز چشمه آتش فشان
بار دگر^۱ آب زد کلشن روحانیان
روز که فرق سپند کرده بد از شب خضاب

روی سفیده بدید باز شد از سر جوان

قرب هزار مرد نامدار با ملک قطب الدین در حصار جمع کشت و چون
امیر علی خططائی که بحکم ملک اسلام غیاث الحق و الدین در اسفرار
حاکم بود از تخلف ملک قطب الدین اکاه شد با تمام خدم و متعلقان
ملک اسلام و زمهره که مطیع و منقاد ملک اسلام بودند بپای حصار رفت
و شرایط محاصره و در بندان بجای آورد و ملک قطب الدین روز دیگر
بمشورت زعما و اکابر سپاه خود بملک یفالتکین فراه نامه نوشت بدین نوع -

* شعر *

سرنامه بر نام یزدان خدای   کزویست نیکی بهردو سرای
دل او داد جان و تن زور مند   بزرگی و دیهیم و تخت بلند
رهائی نیابد سر از بند اوی   یکی را بود فر و اورند اوی
یکی را دگر شور بختی دهد   نیاز و غم و درد و سختی دهد
واجب الوجودی که دیده عقل و جان در مطالعه بیداء کبریای عزت
او حیرانست و غایبات انظار و افکار مخلوقات در حضيض کنه جبال کمال
صمدیت او سرگردان مالک الملوکی که هستی او از مشاکلت زمان
و تجدید لیل و نهار و تقدیر احیاز و اقطار بی نشان است اَلَّذِی تَرَعَرَعَ
بَارَادَتِهِ الْعَبْرَاءُ عَلَى الْخَبْرَاءِ وَ تَقَعَّقَ بِإِشَارَتِهِ الْبَرْقَاءُ عَلَى الْبَلْقَاءِ

¹ In the MS. دیگر .

رسانید و هر يك را بوعدها مایل خود گردانید همه بیکبار برو افری حواندند
و گفتند - * شعر *

که شاهان حدسوا جهان داورا   خردمند خو تا خرد پورا
سرسرت از سرورش دور ناد   دل و شب چشم دور ناد
حواسحت نادی و پیروز رای   توانا و دانا و فلعه کسای
نه هرحا که روی از یکه و ند   ندانست جدا ناد و پستب حد

بعد از دعا عرصه داشتند که خداوند ملک معظم دس بدینر حاکم اسب
و بهرحه امر فرماد ما بدگلن بحال بدان مامور و منعادم - * شعر *

همه شاه را چاکر و بنده انم   نعماناش نکسو سر انکده انم   زبعی
ملک قطب الدس حو [ن] دانست که دران بدیبر همه تا او یکدل اند
و دران اندیشه متعلق دران شب دُحِیَةُ الظُّلْمِ فَاحِیَةُ اللَّيْلِ از دندوان من کلمات
اسفرای شادی فراش را که مرد سس شجاع و کرپر و دلور و نامدار بود الحریز
و از حمله معتمدان ملک او نا هژده تن دنگر نامرد کرد تا دران شب
حصار عفل را بکردرد و خونشش تا دروسب مرد اهی نوش بشهر درآمد
و مردم رعیت را بحصار بد و حماعی که منازع او [بودند] حادها
انشارا عارت کرد و رن و فرورد انشارا بحصار در آورد و بر آمدن آنکه حصار
عفل بر دسب آن هژده مرد دلور فتح حواهد شد بر در حصار منتظر
بشسب قضا را کوتوالان حصار عفل تا حدر بودند آن حماع را که
بحصارگیری آمده بودند بگرفتند و اکثر را بقتل رساند چون اس حدر
بملک قطب الدس رسید مصطرب و متعبر کشت و آن حالت را بعال
بیک بشمر حد از اول کار حدر بدیبر ناسل مانل نامدار از سپاه او بقتل رسید
و آنکه که مقصود او بود حامل بشد آن شب تا لور در اندوه و غم
سر برد و حور -

دهان لاله کند ابر معدن اولو
 کنار سبزه کند باد مسکن غنیم
 بجفس باد شود آسمان بوقت غروب
 بشکل جویخ شود بوستان بوقت سحر
 بوقت شام همی این بآن سبازد کل
 بگاد بام همی آن بدین دهد اختار
 برونک عارض خویان خلجی در بانج
 میان سبزه در آستان شود کل جبر
 شکفته نوکس بویا بطرف لاله سنان

Fol. 251b.

جذائک در قدح کوشین منی احمر
 بخراسان خواهد آمد و درین کورت چون غله شهر حرات را بشوراند بدل
 شراة خراب شود اکنون تدبیر آنست که این خطه را از دست نواب
 ملک اسلام غیاث الحق و الدین بیرون کنیم و حصونی را که درین
 نواحیست بگیریم و انباج و ملازمان و احبار یاران خود را بحصار در آوریم
 چه این حصار بس حصین است و از ذخیره و اسلحه مملو و چون آوازه
 مخالفت من با ملک اسلام غیاث الحق و الدین بسمع شاهزاده یسور
 رسانند بی شک که سباهی بمدد من فرستد و چون لشکری در اسقرار
 متوطن شود من و ملک یفالتکین فراه بموافقت یکدیگر و معاونت
 شاهزادگان سچستان کمر مطاوعت و هواداری شاهزاده یسور بر میان بقدیم
 و کوجباء پسندیده و خدمتباء شایسته بتقدیم رسانیم و چون ممالک خراسان
 و عراق بر شاهزاده یسور مقرر گردد و قلاع و حصون آن حدود بر دست
 او فتح شود ما را بیش او عرض و اقتدار در تزايد باشد و ولایت و مکنت
 در تضاعف ازین نوع سخن چند خیال انگیز سودا آمیز بسمع حضار و نظار

* شعر *

حنس کعب من شاه را بدده ام همی ناز را کردن افکنده ام فردوسی
 بکلی نرم رز و کوهنر دهم سپاسی ر کندوز در سر بهم
 بعد از آن تکف و عرایب بی اداره درد او فرستاد شاهزاده بسور در حوای
 ملک قطب الدین را بوعدهای خوب برخلاف کردن تا ملک اسلام
 عیث الحق و الدین بوعده کرد و کعب هر چند اشکر که ترا بناید بفرستم
 نه همه حال مستطهر و فارع النال و موی حال ناش حوس برلیع و تشرف
 نه ملک قطب الدین رسید مفتوح و خوشدل کش و بواسطه آن تربیب که
 از شاهزاده بسور بدو رسید سر از خط طاعت ملک اسلام عیث الحق و الدین
 برداشت و نای در دایره عصیل بهاد در ماه حمامی الاحر سده مذکور
 دمار شامی که حسو سیارکن در دربار و دروان عوطه حور و شاه حدش
 بر تختگاه آمدن حمامه کلپر در پوشید - * نظم *

دمار شام حو بر روی کندد حصرا پدید کش علامت رهبر رهرا شاعر
 شفق دمود نمادد حادر بر حور ملک دمود نمادد قیغ زرهیسا
 سرای پردۀ سیمین محره نار کشید حو دد در تنق حوش حیمه حورا
 بدات دوش براکده کش بر کردن حو هعب کوهنر بر روی تختگاه میغا
 دیات و حکاف و ارکان دولت حو را طلب داشت و کعب ای اصعب
 ندانید که شاهزاده بسور من برلیع نوشته و حلیس و حلیس حکمها فرموده
 و بران سوگندهای عظیم حورده ما را مصلحت در آنسب که نابلی او
 در آئیم چه بر من حوس انتاب عالمتاب روشن است که شاهزاده بسور
 نژدیکر ما عسکی بدد یک بیان و قطرات نازان - * شعر *

اندوزی

نوقت آنکه بدرج شرف رسد حورشید

نگاه آنکه بصحرا کشد صا لشکر

تخلف کرد و بحضرت پادشاه وقت و امراء خراسان رفت و مال بیهک در باخت تا باشد که پادشاه و امرا شهر اسفرار را بتمامی بدو مسلم دارند امرا فرمودند که اسفرار و فراه و سجستان تا حد افغانستان از توابع و مضافات شهر هراتست و از عهد قدیم باز در حکم ملوک غور بوده و احکام پادشاهان جنگیز خانی و امراء پیشین بران ناطق و شاهد است مصلحت کار تو دران است که رجوع بملک اسلام غیاث الحق و الدین کنی و ما بجهت تو بملک چیزی نویسیم تا در باب تو عنایت مبذول دارد و ملکی خطه اسفرار را بتو دهد القصه ملک اسلام غیاث الحق و الدین در هر دو کت بملک قطب الدین مکتوبات فرستاد و در مراجعت او باسفرار تاکید و مبالغت تمام نمود و چون ملک قطب الدین بیرون آمد ملک اسلام او را بعاطفت ملکی مخصوص و معظوظ گردانید و ملکی خطه اسفرار را بر او مقرر ساخت ملک قطب الدین تا این سال مذکور بحکم ملک اسلام غیاث الحق و الدین در خطه اسفرار حکومت راند و در هر چند کاه باسم خدمت به راه آمد و بهنگام مراجعت ملک اسلام غیاث الحق و الدین او را بخلعت فاخر و تشریف کرانمایه بهره مند و قوی دل گردانید و چون شاهزاده یسور به راه آمد و بکار خرابی شجر و تلف کردن و سوختن غله قیام نمود بنچ هزار سوار باسفرار فرستاد تا غله اسفرار را نیز بسوزاند ملک قطب الدین بیش ایشان بیرون آمد و گفت که من بنده و خدمتکار و منقاد شاهزاده یسورم و مال بیهک بدان لشکر داد و ایشانرا بدلخوشی تمام از اسفرار باز گرداند و مکتوبی فرستاد نزد شاهزاده یسور که اگر بادشاه بزرگ جهانگیر من بنده را لشکر دهد خطه اسفرار را بکلی از تحت تصرف ملک اسلام غیاث الحق و الدین بیرون کنم و سکه و خطبه این ولایت را بنام نیک پادشاه گردانم -

و تعامت غله را بسوخت و از ضعفاً و فقراً قرب هزار تن را بقتل رساند و بعد از یک ماه خایب و خاسر بجشمه سلوین رفت و از چشمه سلوین بعد از دو روز متوجه کرمسیر شد بس از حرکت او بطرف کرمسیر بجند روز امراء ممالک خراسان مَعَ جُوشِ لَوْ اَزْ اَمْرًاوُ الْحَقَّوُ لَاسْتَنْزَلُوْا طِيَارَهُ اَوْ رَدُّوْا لَانْدُوْا قَرَارَتَهُ بهرات آمدند ملک اسلام غیاث الحق و الدین با چهار هزار سوار نامدار غوری و هروی و نکودری و امراء خراسان متعاقب شاهزاده یسور لشکر کشیدند و تا میدان زریر^۱ برفتند و امیری را از امراء عسکر او مخرجه نام با درو بست تن دیگر بقتل رساند و چون شاهزاده یسور بر فوج شتاب رفته بود و عساکر خراسان و عراق از راه دور آمده مراجعت نمودند و چون بهرات رسیدند ملک اسلام غیاث الحق و الدین ایستاد مال و اجناس بیحد داد و در اعزاز و اکرام هریک مبالغت تمام بجای آورد و امرا نیز بجای او بجهت ثبات قدم و انقاء عهد و مقابلهت و مقاومت او Fol. 250b. با شاهزاده یسور تکریم و تجمیل هرچه بیشتر مبدول داشتند و خلعتها و کرانمایه و مراکب کوهری و اسلحه قیمتی داد و دیوار و منارها را بخواخت و تربیت مخصوص کرداند *

ذکر صد و بیست و هفتم^۲ در تخلف ملک قطب الدین اسفرار با ملک اسلام غیاث الحق و الدین

رازی چنین تقریر کرد که ملک قطب الدین بن ملک رکن الدین که ملک خطه اسفرار بود بیش ازین تاریخ دو نوبت با ملک اسلام غیاث الحق و الدین

۱ صد و ست و پنجم. = In the ۱۱۶. ۲ زریر، ذیل جامع الزوارع.

فرمود و جند تن را بر دروازه‌ها بر آویخت و چون شب تیره بآخر رسید
و خسرو سوارگان خنجر زر اندود برکشید - * شعر *

فردوسی جو برداشت چادر ز بیش آفتاب سبیده برآمد بیالود خواب
تبیّره برآمد ز هر دو سرای جبهانشد پر از ناله کمرانای
هوا خیره کشت از فروغ درفش طبر خون و زرد و سیاه و بنفش
کشیده همه تیغ کور و سنان همه راه را کرد کرده فغان
نو گفتی سپهر و زمان و زمین بدوش درونش خور تا بنساک Fol. 250a.
ز هرای اسبان و آوای کوس ز جوش سواران و از کرد خاک
جو دریای خون شد همه دشت و داغ هشی آسمان بر زمین داد بوس
هوا گفتی از کور و از آهن است جهان چون شب و تیغها چون چراغ
امروز دیگر هردو سپاه تا هنگام غروب آفتاب باهم در مقاتلت و مقارعت
بودند و مبارز بسیار از هر دو طرف بقتل پیوست شونده روز متعاقب برین
نسق که بذکر پیوست با ملک اسلام غیاث الحق و الدین حرب کرد و چون
دانست که بحرب و ضرب فتیحه روی نخواهد نمود خود بنفسه
یا تمامت سپاه که قرب چهل هزار مرد بود جند روز دیگر بتلف غله
و خرابی بیوتات و قصور روستاها و قلع اشجار مشغول شد و جند نوبت
خبر پیوست و امراء بزرگ را بدر دروازه فرستاد و گفت که اگر ملک اسلام
خاتون [و] پسر بوجای را با معتق فرای بیدرون فرستد بجنین سوکند که من
غله این ولایت را نسوزم و بزودی ازین دیار بروم ملک اسلام بدانچ که
مطلب و مرام شاهزاده یسور بود رضا نداد و در جواب گفت که هفت سال
میشود که غله این ولایت را ملخ میخورد امسال دیگر همان فرض کنیم که
ملخ خورد القصه یک ماه بیوسته شاهزاده یسور هراة را محاصره کرد

می نمایند نداید که حشم رخمی حادث کردد ایسانرا از بیش رفتن
 نار میرد - * شعر *

حلین تا شب تیره سر در گسیدد در حشده حورشید شد نا دیدن
 در چهار طرف شهر هر دو سپاه نا هم حرب کردند و خون حسرو روم را
 شاه رنگدار منهوم گردانید و جهان خون عباسیان لداس تیرگون در نوشید -

* شعر *

روی افاق خو کیسوی نشان شد شرک
 درجم شام در افراحت سپاه شهرک
 شد دیدن از تقق عودی شب تیر شهاب
 چون ره تافته بر دیم کش هفت اورنگ
 خط بیگانه مثال شفق آن شکل نمود

که بود در ننگ شیسه شراب کلرنگ
 شاهزاده یسور دست از حرب باز داشت و سپاه او از دشب روم حسته
 و حایب ناطن خود رفتند و ازان جانب ملک اسلام عیث الحق و الدین
 فرمان فرمود تا آن شب تمامت رجال هواة بر سه نازه و بدرواها رفتند
 و سانی حعط و حراستی نمودند که از اوار و حروش ناس دلیران
 هرری اسماع سپاه شاهزاده یسور کر کش و دلباه ایشل عم حور و خاطرها
 بریشان شد و نا هم گفتند که شاهزاده یسور روح بیبوده می برد شاهزادگان
 نراق و دوا نا عساکر بیحد و اندازه بمکامرا این شهر حصی قیام نمودند
 چه دانستند که بحدک کسی بر هواة دسب دیاند و دران شب قرب
 مد تن را که در خانما خود غنوده بودند و برخلاف حکم ملک اسلام
 عیث الحق و الدین رفته عسسل نکر رفتند و نامداد بخدیم ملک اسلام آورد
 ملک اسلام بجهت رفتن امر و ناکید سیاست را آن گزینگان را ادب بلع

ملک اسلام غیاث الحق و الدین بدید متغیر شد شاهزادگان را گفت بفرمید
 که بچه نوع ملک غیاث الدین با ما که از اروج بزرگ بادشاه جهان کیر
 چنگیز خانیم مقابلی میکند شاهزاده یسور درین سخن بود که بفرمان ملک
 اسلام غیاث الحق و الدین حکم اندازی از بارگاه شیرتیمی بینداخت چنانکه
 آن تیر نزدیک سایه بان شاهزاده یسور فرود آمد از سبب نزول آن تیر
 جماعتی که آنجا بودند بس نشستند و خیمه شاهزاده را بر گذند هرویایان
 چون دیدند که خیمه شاهزاده یسور و سایه بان بارگاه او را بس بردند بیکبار
 نعره شادمانی بر آوردند و کوس و طبل را در غریدن و نالیدن آورد و بر
 جنگ حریص گشت شاهزاده یسور چون آن حالت را مشاهده کرد و نعره
 شادی و سرور هرویایان بسمع او رسید متعجب گشت و ازان موقع که بارگاه او
 زده بودند حرکت کرد و در موقوفی مَشْكُونًا بِدَمِّ الرَّجَالِ وَ مَحْفُوفًا بِكُمَا
 الْأَطْلَالِ بایستاد و مبارزان و دلوزان سپاه را بر اقدام و تجماد و تهور مأمور گردانید
 لشکریان چون دانستند که شاهزاده یسور در غضب است بیکبار چون کوه آهن
 از جای خود بجهنبدند و بر لشکر منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 حمله آورد و دران یک حمله از فیلقتین قرب هفصد مرد نامدار زخم
 خورد و بسیاری بقتل رسید و اگر چنانکه ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 سپاه منصور خود را از پیش رفتن و در صحراوات جنگ کردن منع نفرمودی
 محاربت بین العسکرین در دشت خیادوان [؟] و صحراء قبدستان بودی
 و مقصود ملک اسلام غیاث الحق و الدین ازان منع آن بود که چون
 هرویایان را عادت آنست که هنگام مبارزت و رزم دیوانه وار بی انک شرایط
 Fol. 249b. حرب بجای آرند بی جواشن و دروع بمجود تیر و کمان و سبر و شمشیر
 روی بمیدان حرب می نهند و با جماعتی که وقت کوشش چون کوه
 آهن اند و روز جوشش چون دریای موج زن معاملات و مقارعت

من کلام
 العتبی

* شعر *

برآمد رهر دوسپه نانک کوس   هوا بیلکسون شد رمین آندوس فردوسی
 خو برق درخسده از تیره میغ   همی آتش ابروخب از کرر و تیغ
 هوا کشت سرح و سیاه و بدعش   رس دیره و کونه کونه درفش
 رمین شد نگرار دریاه تیسر   همه موحش از خدگر و کرر و تیر
 دمان داد نمان جو کشتی بر آب   سوی عرق دارد کوی شتاب
 همه کرر نارید بر خود و ترک   خو ماه حران دارد از بید ترک
 حروشان سواران و اسپان ز دشب   بهرام و کیوان همی در کدش
 همه تیغ و ساعد بخون کشته لعل   حروشان دل خاک در زیر لعل
 دل مرد بد دل کمربران ر تن   دلبران ر حقان بریده کفن
 و از طرف دواره بر آمان بر سر بل اندکیر و حوار قهدر^۱ و کدر حایهه بر آمان
 و از طرف دواره عراق در محوطات و ناعات سیمان و از طرف دواره
 بزرز آنک بر سر بل در دراه^۲ و حوار کار تعار و از طرف دواره حوش بر سر بل
 رنگه و حایط مرکئی و کوحهای ناد مرغان و از طرف دواره ملکی در کوحه
 قهدر^۳ و ناعات و شایع ناغ سعید لشکر منصور ملک اسلام عیاش الحق و الدین
 ناسپاه شاهزاده یسور در حرب آمدهد و از هر در جانب سیاهی از کماة
 راجل و شمعان سپاه بقتل رسید و خون شاهزاده یسور نانک بر بهادران لشکر
 منرد که بیش زوید و عزیزان و هرویانهرا بقتل رسانید و مم و کدرگاه شهر را
 بگیرد ایشان بر سبیل امتثال در نظر او مری و کبری می دمودهد و خون از
 نظر شاهزاده یسور غایب می شدد پای از مقارعب و محاربت نس
 میکشیدد و دشب از مقاتلت و معرات باز میداشد در اثناء اس
 حالب نظر شاهزاده یسور به حاصل افتاد و آن شاد روان و سانه نان نادرشاهی

^۱ In the MS قهادر^۲ In the MS قهادر.

* شعر *

دوسوی بخواندند بر روی همه آفرین که ای نازش تخت و تاج و نکین
زمین کلشن از بایه تخت تست هوا روشن از مایه بخت تست
همه بنده خاک پای توئیم همه پاک زنده برای توئیم
بعد از آن شاهزاده یسور ابواب خزائن بکشد و لشکرا بز و سیم و اسلحه بر
حرب و ضرب حریص گردانید و اطراف شهر را بر امرا سپاه بخش کرد
روز دیگر - * شعر *

ربیع جوجمشید خورشید رخسند جبر برآمد برین تختگاه سپهر
بعظمت هرجه پیشتر و شکوه هرجه تمامتر با لشکری آراسته از مرغزار
بشوران سوار کشت و روی بطرف شهر هرات آورد و چون نزدیک شهر رسید
بفرمود تا در برامان شاد روان شاهلی و سایه بان بادشاهی او بر کشیدند
و سپاه او چون مور و ملخ از یمین و یسار صف زدند و از طرف دروازه
خوش و دروازه فیروز آباد و دروازه عراق و دروازه برامان و دروازه ملکی
Fol. 248 شاهزادگان و امرا با سپاه بیحد در آمدند ملک اسلام غیاث الحق و الدین
بر بام قصر عالی حصار برآمد و بفرمود تا در مقابل شاهزاده یسور
شاد روان و سایه بانی که سلطان ابو سعید در باب او مبدول داشته بود
برافراشتند و رایات همایون بر افراخت و شرفات بروج حصار را برماج
و درفش کاردانی بیار است بصفتی که گفتی - * شعر *

اسدی

فروشد بماهی و بر شد بماه بن نیزه و قبه بارگاه
و از مناظر حصار و دروازه و بروج و بندهاء شهر بیکبار نعره کردن
و آواز کوس غران و فریاد طبل نوان و ناله نای روئین و خروش گاو دم
و سفید مهره برخاست و مرد بی حساب و اندازه از سوار و پیاده از دروازه
بیرون رفت و از طرفین هر دو فریق در یکدیگر افتادند و جهان بر آوای
مردان و اسبان کشت -

مکر من از و خایقم و سر صلح و ایلی دارم بر طمع آن جماعتی را که از نادغیس آورده اند طلب دارد و چون ایشانرا پیش او فرستم نکودریانرا بطلبید و چون نکودریانرا بیرون نفرستم بر بجد من از اول وهله در درخواست و تردد ابلجیان او بخدمت باقی مرا نه هیچ وجه از و حوه با شاهزاده یسوز وی 248a. و مصالح و موافقت نیست خصوصاً اکنون که خراسان را ویران کردید و جندی هراز مسلمان را بقتل رساند بعد از آن سوگند خورد - * نظم *
 وَ اُقْسِمُ بِاللَّيْلِ الرَّحِيْبِ فِئَاوَهُ   وَ بِالْحَجَرِ الْمَلْئُوْمِ وَ الْحَجَرِ وَ الرُّكْنِ
 و سوگند میخورم بخدا که فراخسب پیش درگاه او

و سئگی که بوسه زده شده اسب و بحجر یعنی حطیم و رکن یمانی

علائمی

بحق کعبه و حجاج و یثرب و بطحا

بحق حنّ و رضوان و سلسدندل و ضرر

بحق حامل قرآن و قدس و حاه ندی

بحق موسی عمران و حرمب که طور

که اگر کسی از وضع و شریف و خواص و عوام این شهری احارت من بیش شاهزاده یسوز رود و یا جیری فرستد بنگال و عقاب هجده تمامتر عورت عالمیانش کردانم و ازان حاسب شاهزاده یسوز شاهزادگان و امراء عسکر را گفت که امروز بر من محقق و مدین گشت که مرا در تمامت ممالک سلطان ابو سعید خصمی قوی تر و معاندی عظیم تر از ملک عیث الدب نیست و برین گونه که او از مکف و کثرت سپاه من حساسی بر نگرفت و از فرمان من تمرد نمود نه همانا که بهیچ باب تا من سر بصلح درآرد اکنون بر من از جمله فروض و قروض است که این خطه را تا ولایت عجز از دست او بیرون کنم شاهزادگان و امیران سپاه یک بیک دو سنبش و ثغاب واددد -

ساکن باشیم امراء خراسان برسند و چون لشکر ما غنیمت بسیار دارند و مایل مسکن خود اند چنانکه دلخواه ما بود حرب نکنند شاهزادگان و امرا و اعیان سپاه گفتند که تدبیر با صواب آنست که بهراة رویم و شهر را محاصره کنیم و تا آمدن عساکر خراسان بر در شهر بنشینیم شاهزاده یسور آن تدبیر را پسندیده شمرد و عزیمت سفر بطرف هراة مصمم گردانید و سه هزار سوار را بجانب طوس فرستاد تا تحقیق احوال عساکر عراق کنند و هزار سوار دیگر بجانب خواف و قیستان نامزد گردانید *

ذکر صد و بیست و ششم^۱ در حرب شاهزاده یسور با ملک اسلام غیاث الحق و الدین

راوی چنین گفت که شاهزاده یسور از مراتبه لشکر بجانب شهر هرات کشید و بر سبیل مقدمه بکتوت و مبارکشا و سلطان را با شش هزار سوار پیش فرستاد بکتوت روز دوشنبه بیست و دوم ربیع الاول سنه مذکور بروی خانه هرات فرود آمد و روز جمعه بیست و ششم ربیع الاول سنه مذکور شاهزاده یسور در مرغزار بشوران نزول کرد و چون خبر آمدن شاهزاده یسور [به] ملک اسلام غیاث الحق و الدین رسید بفرمود تا نقبا و وجوه سپاه و ابطال و کماة شهر کار حرب را ترتیب دهند و در حفظ و حراست دروازهها و بندها و برجها احتیاط و حزم تمام بجای آرند و هرچند که طایفه از اعظم نواب و حجاب و جماعتی از ایمة و اشراف شهر ملک اسلام را گفتند که شاهزاده یسور می رسد اگر ملک اسلام محقر نژای بیش او فرستد از مصلحت بعید نبود ملک اسلام فرمود که اگر من طایفه را باستقبال او نامزد کردم و چیزی بیش او فرستم شاهزاده یسور را کمان شود که

^۱ صد و بیست و چهارم. In the MS.

تصرف من درآید شیخ الاسلام خواجه ابو احمد گفت که اگر اجازت ملک اسلام باشد بار دیگر بیش بکتوت روم و مزاج او معلوم کنم اگر جفا نکند بخانه‌وار بنج مردم که بدو دهیم دست از حرب باز میدارد و مخالفت دیگر نمی نماید و بر آنچه که میگوید سوگند میخورم باز کردم و ملک اسلام را از آن معنی آگاه گردانم تا بران موجب که رای عالی انور ملک اسلام اقتضا کند برویم ملک اسلام فرمود که روا باشد روز دیگر شیخ الاسلام خواجه ابو احمد از شهر بیرون آمد و چون لشکرگاه بکتوت رسید هیچ آفریده را ندید فرسنگ بنج در عقب بکتوت رفت از بکتوت و سپاه او خبری نیامست سواری بیش ملک اسلام عیث الحق و الدین فرستاد و از رفتن بکتوت ترسیدل تعجیل خبر داد ملک اسلام عیث الحق و الدین فرمود که از در حال بدر نیست یا مکرری و خدیعتی کرده اند و یا شاهزاده یسور را از طریقی خبری رسیده که بکتوت را بشتاب طلب داشته و راوی جفین تقریر کرد که سبب^۱ رفتن بکتوت از هراة بر بهج سرعت آن بود که شاهزاده یسور را جفین گفتند که لشکرشاه عراق درین هفته می رسند - شاهزاده یسور از آن خبر اندیشه مند شد ایلمچی نزد بکتوت فرستاد که باید که بروی مراجعت نماید بکتوت بدین واسطه از هراة برمت و چون بیش شاهزاده یسور رسید هم در آن روز بار خبر آوردند که عساکر عراق و خراسان بر عزیمت آمدند اما در ماه دیگر نباید تا بدین سرحد رسند شاهزاده یسور از آن خبر خوشدل گشت شاهزادگان و امراء سپاه را گفت که مصلحت حیست اگر باز بخراسان و مارندران لشکر کشیم کار سفر ما دیر و دراز گردد چه بک من میشود که از اوطان خود حرکت کرده ایم و از آروغ جنگیدار خان شیخ شاهزاده در اسفار جفین تلبس ننموده است که ما و اگر هم درین مقام

سخن من نخواهد شنید ازباز این دیار را خراب خواهم کرد چون شیخ الاسلام
 خواجه ابوالاحمد بشهر آمد و آنچه که بکتوت گفته بود ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین رساند ملک اسلام فرمود که اگر همه این ولایت را
 بکتوت بسوزد و اشجار را قلع کند و ازباز را بیزداید یک تن را از آن گروه که
 او می طلبد بیرون نخواهم فرستاد روز دیگر شیخ الاسلام خواجه ابوالاحمد
 و طایفه از نواب و حجاب و جماعتی از ائمه و اشراف شهر بخدمت
 ملک اسلام غیاث الحق و الدین آمدند و ثناء فراوان خواند و گفت -

* شعر *

انوری

زهی بنقویت دین نهاده عد افکشت

مآثرت بد بیضاء دست موسی را

نموده عکس نکینت بچشم دشمن ملک

چنانک عکس زمرّد نموده انعی را

ز کفه رتبت تو قاصر ست دیده عقل

بلی ز روز خبیر نیست چشم اعمی را

بخشاک پای تو صد بار طعنه پیش ز دست

سپهر تخت سلیمان و تاج کسری را

بعد از ادای مدح عرضه داشتند که اگر ملک ملوک اسلام خانه وار دوسه را

که بکتوت طلب میدارد بیرون فرستد تا از در شهر بر خیزد و غله این ولایت

از بی آبی خشک نکردد و راهبا کشاده شود و آتش این فتنه انطفائی Fol. 247a.

بدیزد از صواب بعید نبود ملک اسلام غیاث الحق و الدین در جواب

فرمود که آنچه شما میگویید بردنست من آسان است اما این قوم

بجهت قتل و نهب بدین ولایت آمده اند چه شاهزاده یسور طمع درین

شهر کرده است و گفته که اگر هراة مرا مسلم کرد تا اقصاء عراق در تحت

ناز داشتند ملک اسلام غیاث الحق و الدین سکرانه آنکه سپاه عدو را فتحی
 نسب نداد و بسیاری از ایشان بقتل رسید و رخم خورد حضرت نازی
 نذاک و تعالی را سجدهات شکر بجای آورد و در خود بدرها واجب
 گردانید و گفت - * شعر *

ایا دادگر داور بی یار	خداوند جان بخش دده دواز	دقیقی
جهان آمیزنده یردان توئی	خداوند دین و دل و جان توئی	Fol. 246b
نتو روشنی دیده روز را	همان شمع ماسه شب ادور را	
ز نو جرح گردنده نالا و هسب	فرمان تو حمله نالا و نسب	
توانای و دانش و هوشمند	تو بخشی به احد نه حرج بلند	
کلید در فتح و بفتح سپاه	تو داری به لشکر نه کشور نه شاه	
و جماعتی [را] که دران حرب قدم مقدم بیش بهاده بودند و ناسنان ^۱		
حان ستان و خنجر خون انسان بر حسب - * نظم *		

إِنَّ أَعْلَىٰ نَفْسٍ شِفَارِ الْبَيْضِ كَأَمْفَةٍ   أَوْفَى الْأَسِنَّةِ مِنْ عَسَالَةِ دُلَّ الْوَاحِدِ مِنَ
 الشعراء

درستیکه بلندى در تیرها و کنارها و شمشیرها پنهان شونده اسب

یا در آغنها و سرها و یرها و اوران پشورده

نا سپاه کینه خواه دشمن در حرف آمده خلعت پوشانید و لشکر را سلاح
 و مرکب داد و ازان جانب نکوت روز دیگر نا تمام سپاه سوار گشت
 و آب از جویها بنداخت و شیخ الاسلام خواجہ ابو احمد را بیش ملک
 اسلام غیاث الحق و الدین مرستاد و گفت که اگر ملک اسلام بفتح خانه
 و از مردم را که تعلق نامراد لشکر بجای دارد بیرون فرستد دست از حرب
 کوتاه گردانم و پای از مغرعت و عداوت پس کشم و از که ملک اسلام

Fol. 246a. غیث الحق و الدین چون ازدها دمان و کوه کران پیش آمدند و بزخم

تیر چنان روشن را بر چشم آن ملاعین چون شب تیره گرداند و جند تن
را از اکابر و وجوه سباه بکتوت بقتل آورد و ایشانرا ازان مقام بس نشاند
فَبَدَّدُوا نِظَامَهُمْ وَ زَعَزَعُوا عَنْ الْمَقَامِ أَقْدَامَهُمْ ازان جانب سلطان با سه هزار
سوار نامدار بر شط کارتبار با لشکر ملک اسلام غیث الحق و الدین در
مقارعت و مقاتلت آمد و چون او ضرورت دست بود شرویان ندیده
بود و ضرورت حرب ایشان نبخشیده بی تخاصی و رعبی با سید
سوار کزیده از بل در فراه^۱ بگذشت مبارزان شرویی با او در حرب آمدند
اسب سلطان تیر خورد بپایه کشت و خواست که بر مرکب دیگر سوار
گردد لشکر منصور ملک اسلام غیث الحق و الدین بیکبار حمله کردند
و پسر را که از یمین و یسار سلطان صف زده بودند مغرور گردانیدند سلطان
متحیر بماند و شیخ مختلصی و مغربی ندید جز آنک خود را در آب
ازداخت حکم اذدازی از قبیله شمعانیان حسام الدین نام تیری بر کتف
سلطان زد و سلطان خفتانی پوشیده بود و در زیر او زره دودی در بر کرده
تیر از خفتان و هر دو زره بگذشت و مقدار سه انگشت در کتف
او نشست سلطان چون آن زخم خورد سراسیمه و مضطرب کشت بانک
بر سباه خود زد و گفت ای اصحاب مرا از دست این طایفه که در پیش
زخم تیر ایشان آهن حریر است و اهرمن اسیر خلاص دهید سباه او همه
یک عزم حمله کردند و او را ازان آب بیرون آورد و ازان معرض مهلک
مخلص گردانید و ازان ورطه بیم ناک نجات داد القصه برون نوع که بذکر
بیوست تا هنگام زوال هر دو فریق باهم در قتال بودند و چون زوال در کشت
و خسرو سیارکان روی بمغرب نهاد سلطان و بکتوت دست از حرب

من کلام
العتبی

^۱ In the MS. قراه.

و جند نوبت لشکر منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین سباه عدو را از سر بل ریخته دور کردند و بسیاری از ایشان را بقتل آورد و چون از پنجانب بل که شهر است مکان مضیق بود و آوردگاه فسیم اران حانب که سباه عدو صف زده بودند لشکر ملک اسلام عیث الحق و الدین مجال جولان و صف برکشیدن نداشتند کام نفع بس آمدند تا لشکر خصم بی تکاشی بدان موضع تنگ در آیند مرد نفع از دلیران هروی و کماة رجال سباه ملک اسلام با اصحاب خود موافقت نمودند و ازان موقف که دیگران بس نشستند بس برخیزند لشکر خصم چون دیدند که سباه ملک اسلام غیاث الحق و الدین بس رفت قوف هفصد سوار نامدار آهن پوش از بل بکشدند ان دلیران] نفع که از مقام خود بس فاشته بودند با ایشان در حرب آمدند و برخم تیر نازک و ضرب تیغ نازک ان هفصد مرد کین ورز را ازان که بکوجه و ممر مضیق در آیند مانع آمدند و هر چند که قواد سباه ملک اسلام غیاث الحق و الدین حلد ملکه آن نفع مرد نامدار هروی را می گفتند که بس بشینید تا سباه بکثوت بکوحها در آیند ایشان نمی شنودند و بیشتر می رفتند مبارکشاه بوحای چون حالات و اقدام آن مرد نفع هروی را مشاهده کرد تیغ برکشید و نانک بر سباه خود زد و گفت شرم نمی دارید که هفصد مرد نامدارید تا بیک نفر را بقتل نمی توانید رسانید بیش روید و آن بیلکان ناسل بر دل را گرفته بیش من آرند سباه او بیکبار چون عباربت و شیاطین حمله آوردند و با سیوف مسلوله بر سر آن نفع دلیر هروی راند سه تن سلامت بیرون رفتند و دو دیگر یکی چون بهلوان محمد شیخ علی که در رزم رستمی بود و دیگر چون ممر شیانی که در دلیری بیژنی بقتل رسیدند و آشنگ آن کردند که سر از تن بهلوان محمد شیخ علی جدا کنند که لشکر منصور ملک اسلام

با سباه باوردگاه میروند و یا سکندر است که با جیوش بصید و حوش حرکت میکند و بر منظر عالی مقام کرد و فرمان فرمود تا لشکر از فارس و راجل بیش روند سباه منصور ملک اسلام بیکبار آواز تکبیر بر آوردند و دو فرقه شد یک فرقه بطرف دروازه فیروزآباد و دیگری بجانب بل ریکنه^۱ رفت و چون هر دو سباه بهم رسیدند بی هیچ وقفه و درنگی چون دو کوه با یکدیگر در مخارشت و متحداشت آمدند و چون دو دریا با هم در ملاطمت و مصادمت -

* نظم *

درآمد بجنبش دو لشکر جو کوه	کزان جنبش آمد جتان در ستوه
بتیره بغرید چون تغذ شیر	درآمد برقش از دهاء دایر
ز شوریدن ناله کمره نای	بیفتاد تب لرزه بر دست و پای
ز فریاد روئین خم از بشت فیل	نغیر نهنگان برآمد ز نیل
ز بس بانگ شبور زهره شکاف	بدید زهره ببیجید ناف
ز غریدن کوس خالی دماغ	زمین لرزه افتاد در کوه و راغ
خروشیدن کوس روینه کاس	نیوشیده را داده بر جان هراس

Fol. 245b. جالجل زنان از نواهاء زنک برآورده خون از دل خاراه سنگ

من کلمات فَخِلَتْ الْأَرْضَ سَائِرَةً وَ النَّجْمُ مُمْكَدَرَةً وَ السَّمَاءُ مُمْفَطَرَةً وَ جندانی خون العتبی ریخته شد که فرسان و رکبان^۲ را جز در موج خون سباحه نمودن مجال دیگر نماند و بیاده و نظارگی را جز در بحر دماء قتلی غرقه شدن جاره دیگر نیست -

* نظم *

جنان شد ز خون کوه صحرا و دشت

که گفتی که گیهان همه لاله گشت

نظامی

^۱ In the MS. ریکنه .

^۲ In the MS. مرکبان .

* شعر *

جنان نذد بر رفت کرد سبزه که شد زوی خورشید تابان سیاه اسدی
 Fol 245a. مبارکشاه بوجای نا دو هراز و هفصد سوار بر سر دل ریکنه^۱ صف برکشید
 و سلطان با سه هراز مرد جنگی بر سر دل در قرا^۲ رایت بر افراخت
 و نکوت نا نفع هراز سوار خراسانی از یمین و یسار شهر حمله آورد ملک
 اسلام غیاث الحق و الدین سلاح فیرد بر تن خود راست کرد و بر نش
 ادهم ناد رفتار مولاد سم رخس و ش شبد پرتک دلدل دل که هنگام بویه
 و تاختن مرکب تیز کام و هم را بیک کام صد ساله راه بس گذاشتی -

* نظم *

جوش بود و در شب جوشناختی تنک روز نداشتنه در یافتی
 نکشتی جب و راست هنگام کار چون برکار بر نقطه جند نار
 نهادی بلطف آن کره سته دم دو سه نار بر یک درم جاز سم
 جو بیفائی دیده بی رفیع راه رسیدی بهر جا که کردی نگاه
 سوار کشت و با لشکری خون صواعق جهان سوز و جون قطرات امطار
 بی حساب و چون رعود در خروش و چون بحور در جوش و جون جدال
 در حمله -

* شعر *

دلبران غریزی که هنگام جنگ نرسند از شیر و نر و نلک ه
 همسان نامدازان سررز هری که هستند هر یک جدا لشکری نخر الدین
 بلرجهان که دیوان مارندران بدبوی نخواهند از ایشان امان کرت
 نا رایات همایون از شهر بیرون آمد معظمی که گفتی جمشید است که

^۱ In the MS. 'سرک ریکنه', later on 'ریل ریکنه', in the 'جامع التواریخ'.

^۲ 'دل ریکنه'.

^۳ 'در قرا', 'ذیل جامع التواریخ'.

بیش خواهد آورد من از اسیران بادغیس یک نفر مردم را بیرون
 نخواهم فرستاد و امیدوارم که واجب الوجود مطلق و مالک الملوک بر حق
 تعالی و تعظم ببطش عظیم و قهر غالب خود شهر شاهزاده یسور را با متابعان
 او از سر ما و سایر خلق خراسان و ما وراء النهر دفع کند و اگر حاکم ایشان
 غله این ولایت را تلف کنند باری تعالی ما را بکرم بی غایت و رحمت

بی نهایت خود بی رزق نکند و از خزاین و یوزقه من حیث
 قال الله لا یحتسب ابواب ارزاق بر ما بندگان بکشاید و فردا روز که عساکر خراسان
 تعالی

و عراق برسند و شاهزاده یسور منبزم و خلیف بکر مسیر رود تمامت
 خواتین و اطفال و حواشی امراء بوجائی را بسجستان فرستم تا بثمان عدل
 بفروشدند و غله بهرات آرد برین گونه سخندان زهر آلود در جواب بکتوت
 بر لفظ مبارک ملک اسلام رفت و چون آن اجوبه بکتوت رسید بغایت
 دردمند و اندوهگین شد با امرا و قواد جیوش آن روز تا شب مشورت
 کرد بران تدبیر مقیر گردانیدند که فردا از اول فلق تا آخر غسق حربی کنند
 که دیده هیچ بیننده و کوش هیچ شنونده مثل آن ندیده باشد و نشنوده
 تا باشد که ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر سر رضا و صلح آید و اسیرانی
 که از بادغیس آورده اند بیرون فرستد روز دیگر که سابع ربیع الاول سنه
 مذکور بود از اول باعداد بکتوت و سلطان و دلقک و مبارکشاه بوجای
 همه بران عزم که امروز از خون کوه و هامون شهر هراة را چون جیحون
 و سیحون گردانند و از اجسام کشتگان تا نفخ صور طیور و وحوش را طعمه
 و ذخیره پیدا کنند بسانت کوه آهن و دریای مواج و غمام شکوهمند
 و سبهر بلند از طرف دروازه فیروزآباد و جانب دروازه خوش در آمدند
 بصفتی که از غبار مراکب ایشان آفتاب تا بنده سر در حجاب تیرگی
 کشید و روز سفید در تنق شب سیاه بوش نهان گشت -

هر دو قوم دست از حرب کوتاه کردند روز دیگر نکتوت شیخ الاسلام خواجه
 ابو احمد را بخشدست ملک معظم غیاث الحق و الدین فرستاد و گفت که
 قرب بیست سال میسود که من درین دیار متوطنم هرگز درین مدت از من
 زحمتی و نکتی مردم این شهر نرسید و بررای اعلی ملک اسلام نوشیده
 نباشد که تمامت امرای خراسان و قواد سباه عراق بدخواه من بودند خصوصاً
 امیر یسارل که باخراج و اهلاك من منطقه طاققت بر میان کینه بسته بود
 و خنجر بغض از قرات حسد برکشیده چون مرغاب آمد بر عزیمت آنک
 مرا بگیرد بسبب قصد وی بجای من با او مخالفت نمودم و برآن عزم که
 شروی از خود دفع گردانم آهنگ گرفتن او کردم تقدیر ایزدی خود چنان
 بود که بقتل بیوست وَاللَّهُ يَقْدِرُ بواسطه این حادثه مرا
 با شاهزاده یسور ایل می بایست شد و فرمان او را امتثال نمود اکنون
 بر نهج مانعی و عهود سابقه همچنان محب و نیکوخواه ملک اسلام
 امروز مصلحت ملک اسلام در آنست که جماعتی را که سباه او از
 بادغیس آورده اند بیرون فرستند تا خاطر شاهزاده از کرد آزار ناک گردد
 و من نیز بدلتخوشی تمام در اسعاف این حاجت رهین منم ملک
 اسلام باشم والا که درین مائتمس قیل و قالی خواهد رفت هر آئینه
 که بحکم شاهزاده یسور هر ده روز لشکری بخیرانی این ولایت خواهد آمد
 و از جانبین خاق بقتل خواهد رسید چون شیخ الاسلام خواجه ابو احمد
 حکایت نکتوت را سمع مبارک ملک اسلام غیاث الحق و الدین رساند
 ملک اسلام از شنیدن آن کلام از نکتوت در غضب رفت و فرمود که نکتوت
 را این چه خیال فاسدست که در دماغ متمکن گشته و این چه سودا
 ناظر است که در سودا دل پیدا آمده اگر شاهزاده یسور با تمامت
 لشکرها کدبان این شهر را در بغداد خواهد داد و شش روز سه فوت حرب

بذیروی با هوی کردن کسل   ستاند بسر بنجه از شیر دل
 بدولاد بیگان زهر آب دار   ز خون روی کیتی کند لاله زار
 جو تن در غریو و خروش آورد   چنانرا جو دریا بجوش آورد
 و ازان جانب بکتوت بانگ بر جیش خویش زد و گفت ای کماة جانباز
 و ای حماة تیرانداز و ای فرقه شیر حمله و ای زمرة ببر زهره امروز باید که
 درین معرکه جون دلپاٹ آشفته و تمساح خشم آلود بر مبارزان غوری
 و دلاوران هروی حمله آرید و بزخم تیغ هندی آنرکون کوه و هامون را از
 خون بیجاده کون گردانند سباه او بیکبار بر شطوط کار تبار^۱ آمدند و با لشکر
 منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین حرب در بیوست از هر دو فریق
 آرای دارو کیر و صدای خروش و نفیر بر فلک اثیر برآمد و غریو ناله کوس
 و نای زلزال و ارتعاش در صحراوات و جبال پیدا آورد - * شعر *

نظامی

بـا بـر اندر آورد آواز کـوس

بر آنسان که نه جرخ ازو یافت کوس

ز یک سـو بـنـا لید هندی درای

ز دست دگر مهره و کره نای

Fol. 244a. شجعان غوری و مبارزان هروی جون شواہق اعلام راسخات و بوارق غمام

معصرات بر سباه کینه خواہ بکتوت حمله بردند و قرب بنجاء تن را از

ایشان دستگیر کرد و مواشی و خلقی را کہ گرفته بودند باز ستاند و از

مراکب و اسلحه بی عد غنیمت بیحد بدست آورد و بتیغ و نیزه و رمح

من کلمات و دہرہ بسیاری را مجروح گردانید برین فسق کہ بذکر بیوست آذروز

الکریری تا بوقتی کہ کادت الشمس تجب والضياء تکتب - * شعر *

فردوسی بگاهی کہ خورشید بنمود بشت هوا شد سیاه و زمین شد درشت

و بکتوت روز دیگر تا آن ده هزار سوار از لشکرگاه شاهزاده یسوز بیرون آمدند
و بهمت روز به راه رسید *

ذکر صد و بیست و بنجم^۱ در حرب لشکر ملک اسلام غیاث الحق و الدین با سلطان و بکتوت

حون مبارکشاه نوحلی هراة را بناحب و بعد از در روز بار کشب سلطان
و بکتوت تا سناه اراسته بشکوة هرحه تعامتر مع حمّ العقیبر من اعیال القواد
و انطل الافرادی روز جمعه حامس ربیع الاول سنه مذکوره باسم تاحب
از حوانب شهر هراة درآمدند ملک اسلام غیاث الحق و الدین فرمال
فرمود تا سناه منصور او از سوار و پیاده همه یک عرم و آماده روی بکار را
آرد و بالشکر عدد ممرات و مدارات ظاهر گرداندد و برحم تبع آنداز آتش اثر
سر بر باد و عبور اعدای حاکسار را از بدن ببندارد و بصدمة که ر کوسار
حقیقه بد اددش می کیش را حون سرمه د هارن د و کوبند و ناسعه بر اشعه
نفر شاه خطی از گردن گردنگشال یک حل نکشایند و بیگال رهبر انداز اسم
نه مشتق قلوب معصوب و عددی بی سرور متعالعل می دس ۱۰ حون
خانه رندوز هزار روزنه کمد و بنجم کمد برتاب کیانی رؤس معکوس
مغازع را بنزد محسن و نلایا مقید گرداندد -
* نظم *

فرمود تا از سنه هرکه هست	برآرد شمشیر در ده دست	مؤلف
بختگر بدرد دل بدسکال	بجاش درآرد سر و برز و پل	کتاب
بنجم کمد بر از بیم و تاب	و بالا شب آرد آفتاب	

برانجمله است که کسی در عقب این لشکر نبود برین نوع که
 Fol. 243a. بذکر بیوست در عقب مبارکشاه بوجای می رفتند و جبار بای و برده از
 من کلمات سباه او باز می ستاند تا آن هنگام که شَهِمُ الذَّبَّارُ وَ کَادَ جُرْفُ الْیَوْمِ یَقْبَارُ
 الحزیری مبارکشاه بوجای بان جبار هزار مرد فرخاش جوی تزد خمی بدره کروح
 درآمد و سباه منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین متعاقب او بدره
 رسیدند و عزم آن کردند که بیشتر روند امراء عسکر ایشان را بجبر باز گردانند
 و مبارکشاه بوجای با چند سر کار و کوسفند و نفر چند برده که گرفته بود
 آن شب تا روز برفت و تا از هراة هوده فرسنگ دور نشد در هیچ موضع
 مقام نکرد روز دیگر مغولی جله نام را بیدش شاهزاده یسور و بکتوت فرستاد
 که شبر هراة را بتاختم و از شبر سمرک بسیار از بیاده و سوار بیرون آمد و چند
 حمله میان ما و ایشان حرب واقع شد چون تزیک بسیار بود و خلق از
 روستاقات بشبر درآمده بودند بیشتر فرقام اگر بادشاه جهانگیر از امراء
 بیادر یکی را با بنج هزار سوار بمدد من نامزد فرماید تا بجمعیت تمام شبر
 را محاصره کند بصواب و نصح نزدیکتر باشد شاهزاده یسور روز دیگر -
 * شعر *

ربیع که خورشید تابنده بنمود جبر شد از روشنایش روشن سببر
 سلطان نامی را که از خویشاوندان او بود با ده هزار سوار نامزد گردانید
 تا هرات را محاصره کنند و آب از مزارعات بیندازند و هر غوری و سجزی
 و هروی را که بگیرند بقتل رسانند و اگر جنانک ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 زن و فرزند امراء بوجای باز دهد و طریقه ایلی و انقیاد را مسلوک
 دارد زحمتی بکسی نرساند و غله نخوراند و با ملک عهد کنند و چنان
 سازند که از جانبین قواعد دوستی و یگانگی محکم گردد و هرجه از خیر
 و شر روز بروز از طرفین حادث گردد بحضرت ما عرضه دارند سلطان

* شعر *

ملک زیر سم سمند تو باد   سر تاجداران بدند تو باد
 توئی بشت ایران و تاج سران   تو شاهی و ما بیش تو که توان
 نفرمان تو جان کسروگان کنیم   نگاری که کوی همه ان کنیم

بعد ازان سده بی اندازه از بیاده و سواره از شهر بیرون رفتند و از حواص
 شهر و ناله حصار خروش طفل و نای و نفیر کوس و دهل و آوای دلیران
 و لوله و غلغله خلق بر فلک گردان برآمد و ازان جانب لشکر مدارکشاه
 بوجای برخانهای بلو جان زدند و تمامت مواشی ایسلان را براند و شاه
 بلوچ که والی بلو جان بود نا جفد تن معدود نا ایشان جنگ در بیوس
 و امیر اناجی و دلیران عزی و امراء نکودری و مبارزان هروی قرب هراز
 سوار نامدار آهن پوش نا مدارکشاه بوجای مقابل شدند مدارکشاه دریس
 سوار را نامزد کرد ایستاد تارمه و جبار پایان که گرفته بودند برآمدند و خود نا
 فتح هراز سوار جنگی صف بر کشید و از جانبین دلیران و صف شکنان
 آشک جنگ کردند و چون شیران آشفته و کرکن کرسه نا حلاجی
 مسلوله و رماح مثقفه در یکدیگر حمله آوردند -

* شعر *

در لشکر جو مور و ملخ ناخفتند   نبردی جهان در جهان ساختند
 شمشیر بولد و تیر خدنگ   کدرگاه کردند سر مور تنگ
 وار طرفین مرد بسیار زخم خوردند و اکثر کله و رمه که لشکر مدارکشاه
 بوجای گرفته بودند سده ملک اسلام عیادت الحق و الدین باز ستاندند
 و مدارکشاه حرب میکرد و بس میروست و هر چند که مدارزان هروی آشک
 آن میکردند که بیشتر دروند و شمشیر با سده عدو جنگ کنند امیر اناجی
 ایشان را مانع می آمد تا غایتی که چند تن از اکثر شجعان هروی را که بیش
 زنده بودند برد و گفت که حکم جهان نظام ملک اسلام عیادت الحق و الدین

بشهر هرات در آیند و مواشی خود را از رود نکرانند و مردم دهقان مجرد با ساز نبرد بشهر و روستا آمد و شد کنند و بر دروازاها و بندها و مواضع جنگ مرد سباهی از غوری و هروی و نکودری و سجزی و خلج و بلوچ و افغان نصب گردانید و باسفرار و هراترود و غور قاصدان روانید تا سکن آنجا در قلاع و حصون در آیند که شاهزاده یسور بر عزیمت مراجعت است برین نوع شرایط رعایت رعیت و حراست ولایت بجای می آورد و از آن جانب مبارک شاه بوجای با شش هزار سوار خونخوار از اردوی شاهزاده یسور بیرون آمد و بده روز ببادغیس نزول کرد و سوار ده بفرستاد تا از رعیت هرات زبان گیری بگرفتند و بیش او آورد آن شخص با خود جبین گفت که خلق اهل بیت خود را بشهر در آورده اند و مواشی نزدیک شهر دارند الا بلوچان که با رمه بسیار در فهدستان متوطن اند و از مقام خود حرکت نکرده اند و بنده بجای نبرده باقی تمامت قطن روستاقت در شهر اند مبارکشاه بوجای بشب در دره باشتان کمین کرد بامداد که چهارشنبه یازدهم صفر سنه مذکور بود - * شعر *

فردوسی

بدانکه که دریای یاقوت زرد زند موج بر لشکر لاجورد
با آن لشکر کینه خواه کمین بکشد و از جب و راست در تاخت جون
دیدبان از بالا طاق مسجد جامع کرد سپاه بدید نعره برآورد در حال
ملک اسلام غیاث الحق و الدین امیر اباجی را با امراء لشکر نکودری
Fol. 242b. و مبارزان هروی بحرب مبارکشاه بوجای فرستاد و فرمان فرمود که اگر لشکر
مبارکشاه بوجای بشت دهند و روی بهزیمت آرند البته باید که لشکر
منصور ما متعاقب ایشان حرکت نکنند چه شاید که شاهزادگان و امرا
با لشکر انبوه در بس کوه کمین کرده باشند امیر اباجی و امراء نکودری
و شجعان هروی زمین خدمت بدوسیدند و گفتند شاهها -

بودی که با ما ندین نوع زندگانی خواهد کرد و ندین بسق مخالف
و مغایر خواهد نمود تا هرات و سکان از مرا مسلم و مستقر نشدی من
لشکر ندین دسار نکشیدمی^۱ شاهزادگان و امراء سدا و وحوة درگاه کفند که
ای نانشاه جهانگیر خاطر خاطر بزرگوار نانشاه ناید که جهب مخالف
ملک هر[و] ای برنشان نکردد بدولت زور افروز نانشاه عادل شهر هرات را
حدا حرات کردانیم که تا بعضی صور در ری کسی را محال ارام و امکان
سکونیت نداشت از ماندن در هر کدام را که حکم دلیع نداشت معاصرة هرات رود
و ناحا دارد نالشکر ملک اسلام غیاث الحق و الدس حرب کدد تا ان هنگام
که خاداه امرا را بیرون فرستد شاهزاده بسور زور دیگر مبارکشاه بوجای را
نا شش هزار سوار حدکی نناحب هرات فرستاد و فرمود که عدم مردم
ما زاده لدهری هر آورده دکر که بدسب شما افتد نقل رسانند و از مل
و هم شرحه ممکن بود و مقصور کردد بجای آرند *

Fol 242a

ذکر صد و بیست^۲ و چهارم در حرب لشکر ملک اسلام غیاث الحق و الدین با مبارکشاه بوجای

حس شهر سده نفع عشر و سدهایه در آمد در محرم اس سال مذکور
لشکر مقصور ملک اسلام غیاث الحق و الدس از معتدل سدا شاهزاده بسو
حدتی را گرفته بخدمت ملک اسلم آوردند انشل حدس عریه نداشتند
که شم درن حدد زور بفرمان شاهزاده بسور لشکری نناحت هرات خواهد
آمد ملک اسلام غیاث الحق و الدس بفرمود تا رعایا از قری و مواضع دس

^۱ نکشیدی In the 17th^۲ صد و بیست و دوم In the 17th

حفظ و حراست اردوی بزرگ و خیلخانهای لشکر منصور ما اجتهاد تمام بجای آرد و بیدار و با خبر باشد و بروز قراول و دیدبان و شب طلایه و با سببان برکار دارد که جنین می شنوم که ملک اسلام غیاث الحق و الدین بران عزیمت است که لشکری بدانطرف فرستد تا خرابی باردوی بزرگ ما رسانند بعد ازان دو روز با شاهزادگان و امرا و رؤس سپاه در کار ملک اسلام غیاث الحق و الدین مشورت کرد روز چهارم همه باتفاق بران تدبیر یکدل و بران عزم متفق الکام شدند که شاهزاده یسور نخست ایلچی نزد ملک اسلام غیاث الحق و الدین فرستد و برفق و حسن کلام خانها امرا را طلب دارد و اگر جنانک درین معنی ابا کند و برخلاف فرمان اعلی بادشاه رود هر ده روز ازینجا یکی از امرا با لشکری برود و هراة را بتازد و راهها را بر خلق بسته دارد تا آن زمان که غله برسد بعد ازان لشکر منصور بادشاه بتمامی بمحاصره شهر روند شاهزاده یسور باتفاق جماهیر و اکابر سپاه روز دیگر - * شعر *

نظامی جو صبح از دم کرک برزد زبان بگفتن درآمد سک باسبان
 خروس غنوده فروگرفت بال دهل زن بزد بر بتیره دوال
 نامه نوشت بملک اسلام غیاث الحق و الدین و در طلب کردن خانها و خاتون
 بسر بوجای تطف و تعطف بی حد نمود ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 در جواب نوشت که من این کار بحکم یرلیغ بادشاهزاده جهان
 سلطان ابو سعید و حکم التمعاء امیر جوان کرده ام تا اجازت ایشان نباشد
 نتوانم که خانهای بسر بوجای و متعلقان بکتوت را باز گردانم شاهزاده یسور
 ازان جواب خشم آلود کشت و شاهزادگان و امرا را گفت که ما را هیچ
 خصم قوی تر از ملک غیاث الدین نیست بنگرد که او درین دو سال
 با ما جها کرد اگر بر من بیش ازین جنین که اکنونست روشن و محقق

خراسان شود سرسبز زان تو که فرخنده دادا تن و جان تو
 Fol. 241a. امیر حسین را با سپاه بیحد و قیاس نامرد گردانیده ام تا با شاهزاده
 یسوز حرب کند ملک باید که نه هیچ باب خاطر متبردد ندارد و نادواع
 خوشدل و مستظهر باشد که در باب او عاطفت نادرشاهزاده جهان سلطان
 ابو سعید و غیاث و تربیب ما بیش از انسب که در ابهام و افکار همگنان
 درآید دیگر از لشکر شاهزاده یسوز و خیلخانها امرائی که ما ما یاغی
 شده ادد و حقوق نعمت را فرو گذاشته حذداندک امکان دارد [از] قتل
 و نمب دریغ ندارد چون یرلیغ و تشریف سلطان ابو سعید و احکام
 و خلعت امیر حودان ملک اسلام غیاث الحق و الدین رسید خوشدل
 و منتهم گشت روز دیگر - * شعر *

جو خورشید نازیب دیوار رد ستم کرد در سرده لاجورد فردوسی
 لشکری ندادغیس فرستد تا خیلخانه سر بوجلی و خاندوار حد از لشکر
 نکوت برآه آورد و دلقک که در نادرغیس قائم مقام نکوت بود چون
 خبر یافت که لشکر ملک اسلام غیاث الحق و الدین خیلخانه سر بوجلی
 را بگرفتند مذهب شد و خیلخانه نکوت و مبارک شاه بعلربان و مواضع حصین
 بد و ملک اسلام غیاث الحق و الدین خواندین و انفا و بغات بوجائیان را
 در شهر بمقتدان سوارش فرمود و اموال و مواشی ایشانرا بر لشکر منصور
 خود قسمت کرد و چون این خبر بنکوت و سر بوجلی رسید منتخب
 و مضطرب شدند و بیش شاهزاده یسوز آمدند و گفتند ای نادرشاه جهان
 ملک اسلام غیاث الحق و الدین خیلخانه ما را غارت کرد و زن و فرزند ما را
 باسیدی گرفت و حواشی مواشی ما را بر لشکر غوری و غوری و سحرزی
 و نکوتی و خلم و دواج قسمت کرد شاهزاده یسوز از آن سخن اندیشه مند
 گشت و فی الحال ایلچی فرستاد به بخارا و سمرقند که باید که در

طرف جنّ خائف نبود که از طرف شهر هرات چه ملک اسلام
غیاث الحق و الدین هر پنج روز جماعتی از نکودین را با یغریندی تا از سید
او مردمی گرفتند و بهرات می آورد و از ایشان تحقیق احوال میکرد
و بر کیفیت عزیمت شاهزاده بسور مطاع میکشت *

ذکر صد و بیست و سوم^۱ در لشکر فرستادن ملک اسلام غیاث الحق و الدین ببادغیس و گرفتاری خیلخانه بوجای

بیش از آمدن شاهزاده بسور ملک اسلام غیاث الحق و الدین
ایلجیان معتبر خردمند بدو الملک ساطنیه فرستاد و از احوال شاهزاده بسور
بادشاهزاده سلطان ابوسعید و امیر جوین را آگاه گردانید امیر جوین
ایلجیان ملک اسلام غیاث الحق و الدین را بذواخت و یرلیغ و تشریفات
گرامیانه بجمیت ملک اسلام نامزد فرمود او را بر حرب و تخلف و معاونت
با شاهزاده بسور حریص گرداند و گفت که ملک غیاث الدین را بگویند
که اگر خواست حق تعالی باشد جزانک دلشوراء ملک بود تمامت
مآرب و مطالب او را باسعاف مقرون گردانم - * شعر *

کردم دادگر زندگانی دهم	ایر دشمنان کامرانی دهم
بفرخند اختر بنیروی شاه	بخاک اندر آرم سربکینه خواجه
بدمر جگرگاه بد کیش را	بسوزم زولن بد اندیش را
ترا تخت و دییم و لشکر دهم	بسی کنج و بسیلار لشکر دهم
بر آفریزمت جبهه جون آفتاب	شوی کامران و شوی کامیاب

ملکی دانست که تو بدین ممالک بجهت خرابی آمدی بیش تو بدین
نیامد و خراج و تاج فرستاد بطریق اولی که ما را نایلی تو در آمدن
مصلحت نبود القصه هیچ شهری و حصاری شاهزاده یسوز را مسلم نشد
و بسیاری از سپاه او در شهرها و راهها و قلاع بقتل پیوست خصوصاً
در مشهد متبرک طوس و بعد از سه ماه از مازندران مراجعت
نمود و در مرغعی که آردا قرآبه^۱ میخوانند فرول کرد بدان امید
که از جانب در نند - * شعر *

مولف کتاب
نگاهی که خورشید تا ندیده بهر
چهارتا بغوز زینت و فرد شد
گلستان جو میزوشود دلفریب
هوا دلکش و غنم آکین شود
بهره خرامد نس از روی مهر
صبا را حمن بوی غنم دهد
کل و لاله بزیید فراز و نشیب
گلستان حو کلزار مشکین شود
نادرشاه اوزبک نا لشکر قفقاز بقصد و حصد ممالک عراق در آید و او ازین
جانب لشکر مازندران بد و از مازندران بدار الملک سلطانیه رود و چون
در قرآبه معسکر ساخت شیخ الاسلام خواجه شهاب الحق و الدین را طلب
داشت شیخ الاسلام بیش او نرفت و بجانب ایلجیان ملتفت شد
شاهزاده یسوز از آن معنی در غضب رفت و لشکری بمای حاصل
شیخ الاسلام شهاب الحق و الدین فرستاد تا حصد روز حصار را محاصره کردند
و تعامت مواشی بولایت جام را بگرفتند و بعد از آنکه از قدر حصار عاجز
آمدند مراجعت نمودند و شاهزاده یسوز را گفتند که ما دمان بجایی
بقتل پیوست و حربه را سخت کردیم حصار شیخ الاسلام شهاب الحق و الدین
را فتح نتوانستیم کرد شاهزاده یسوز اندیشه مند شد و چون
غم بد دل او کار کرد چه در خراسان شهری نتوانست گرفت و کسی از امرا
و حکام خراسان نایلی او در نیامد از آمدن بغایت بشکست و از شیخ

۱ قرآبه، وذل جامع القوافع In the

گفت که شاهزاده یسور بعد از سه روز که بیشتر بلاد و اماکن و مساکن
مازندران را خراب کرد بشهرها خراسان ایلچیان فرستاد و گفت -

* شعر *

ربیع منم شاه ایران و لشکر مراست   سرتخت شاهی و کشور مراست
سپهر برین تکیه جای منست   بویژه خرد رهنمایی منست
گرفتم خراسان بمردی و زور   بنیروی یزدان زاو[و]اش و هور
کرایدون که از گفت من تند میغ   کشد سر بدرم دلش را بتیغ
و کر شیر شرز شود دشمنم   سرش را بزور از بدن بر کنم
و کر فیل با من نبرد آورد   خد نکم دلش را بدرم آورد
هم تخت و دییم و هم لشکرست   هم ملک و هم کنج پر کوه‌رست
هم بنجه و زور و دست قویست   هم زهره و کرده پهلویست
و مردم انجا را بایلی و متابعت خود دعوت کرد ملوک و زعماء
آن بلاد گفتند که تا ما جان داریم در روی سباه تو تیغ خواهیم کشید
و بهیچ نوع سر بصلح و ایلی در نخواهیم آورد چه عالمی را خراب کردی
و عهدی که میان تو و بادشاهزاده جهان ابو سعید بود بشکستی و قصور
و دیار مسلمانان را بجبر بسوختی و ویران کردانید - * شعر *

فردوسی زدی آتش و شهرها سوختی   جهان داشتن از که آموختی
و اگر جنانک ملک اسلام غیاث الحق و الدین با تو صلح کردی و در
شهره‌راه بر روی سباه تو بکشادی ما فیز بیش تو آمد می^۱ و شرایط انقیاد
و رعیتی بتقدیم رساندمی^۱ چون ملک اسلام غیاث الحق و الدین
که ملک ملوک خراسان است با وجود جندان لشکر جنگی که در فرمان
داشت بر تو اعتماد نکرد و بفرط علم و دهها ملکی و وفور حکمت و براعت

^۱ In the MS. رساندی and آمدی.

بخراسان نیاید چه او نا نا شاهزاده چهل سلطان ابو سعید عهد کرده اسب
و بیر لشکر از اندک اسب و شاهزادگان و امرا و وجوه سفاک اکثر نا او بدود
و از جانب مارواذ الفهر و عساکر شاهزاده کفک حایف اسب ازین گونه
سختها میبگفتند و ععلب می نمود تا آن زمان که ناکاه شاهزاده بسور
بر ایشان رد و تمامست حیل خادها ایشادرا عارت کرد و حواشی و مواشی
و خواندن و اعلمه و خرابی و حیام و حرکاه و پوست حانه و کله
ورمه ایشادرا نکوف و هر کس از امرا چون توکال^۱ و امیر اردای
غاران و اناحی و الاتمر^۲ و بیدامشاه و زای ملک نفاه بطرفی بدود
و نکوت تا حد دامعل براد و شاهزاده بسور تا وسط ماردندان دوس
و زای حلیس گفت که در ماردندان قوف ده هزار تن از سادات و اشراف
و اکثر خاندانها قدیم را اسیر کردند و تمامست نوم . بر آن حدیث را نکند
و سوخت *

کشادند لشکر بیداد دست در داد کردند کودکان دست
اگر گشت بدود و کرناغ و کاج و کر دود و کاریز [و] کریم و شاج
همی سوختند و همی کفد نیز از بیداد مانده بسود هیچ خبر
و حدایی عنام از نعمت و اسیران ماه حد دوشعرا و سران مه دهر
ترک راده و علامان ترک رزی کمر و اسفل راهوار و استان کوهری
و اشتان کرده و حرکاهها رعت بادشاهانه و سرا بردها و سی مدوش
و کلا^۱ و کمرها و مرجع و تحوت حمامها قیمتی و معدوقها اثواب دوحقه
و آدایی رزی و سیمن در دست لشکر شاهزاده بسور اوتان که بر حص
و عد آن حر خدای عرو حل کسی را علم حاصل نمادی و زای حدیث

^۱ «امیر توکل» ، ذیل جامع القواربع ۹۲۸ In

^۲ «آل نمور» ، ذیل جامع القواربع ۹۲۸ In

امرای را که در خراسان متوطن اند بایلی و یکدلی دارد^۱ و قلاع و حصون و بلدانی را که ازینجا تا حدود مازندرانست فتح کزد و عساکری را که از عراق بحرب او آیند مهزوم گرداند بخدمت آیم و چون سایر ملوک و امراء خراسان در سلک طاعتداری منخرط کردم چون جواب نامه بدین نمط که بتقریر بیوست بشاهزاده یسور رسید اندیشه مند شد و دانست که انچه ملک اسلام غیاث الحق و الدین نوشته است راستست و عاقبت کار او بندامت و خسران و نام بد خواهد انجامید اما چون بر جناح سفر بود و شاهزادگان و امرا و [رو]اس لشکر باتفاق در رفتن بمازندران مجید بودند آن معنی را ظاهر نکردانید و از ملک اسلام حقد تمام در دل گرفت *

ذکر صد و بیست و دوم^۲ در رفتن شاهزاده یسور بمازندران و صفت خرابی که لشکر او کرد

در رجب سنه مذکور شاهزاده یسور از هراة بگذشت و چون بجام رسید بخدمت شیخ الاسلام خواجه شهاب الحق و الدین مد ظله رفت و بعد از آنک زیارت تربت مطهره مقدسه شیخ الاسلام شیخ احمد جام قدس سره دریافت بر نهج شتاب از جام حرکت کرد امراء خراسان همه بکار عشرت مشغول بودند و لشکرها را براکفده با وجود آنک ملک اسلام غیاث الحق و الدین بکرات بدیشان مکتوبات فرستاد و بمرات قاصدان دوانید که بحقیقت شاهزاده یسور میرسد امرا باید که غفلت ننمایند و با خبر باشند ایشان آن اخبار را می گفتند که دروغ است و ملک اسلام غیاث الحق و الدین ما را منی ترساند و بر ما چون آفتاب روشن است که شاهزاده یسور

^۱ In the MS. دارد .

^۲ In the MS. صد و بیستم .

و عراقین و حیروش شام و شامات را حد و اندازه بیست و چهل که می
مشاهده کرده‌ام و لشکرها و منصور نادرشاه را چهل سلطان ابو سعید
خان را در حصر آورده سده شاهزاده در حبس آن حدود حوضه است
در مقابل افتاب و حوض قطره ایست در پیش دریا * شعر *

حق قطره [که] در ظرف دانا می ندوانی مانند این داری فردوسی
این شاهزاده می طلعت بدین داری و داد و جمعی لشکرها و معمری
ولایتها و بری حربها و امداد نادرشاهان اطراف و اعقاب ملوک اقطا اولم
چهل میسر گردد - * شعر *

نادرشاهی را بناید هشت حیر اندک و شش شاهان چهل عمیق
دست بیکو و دس بر کمال مال و مرد و داد و عدل و نام و دل
باقی طایفه از امرا حوض بخت و حبوس و مدبر کشه . دایم که
شاهزاده را بر لشکر کشیدن بخراسان و احزاب دیار مسلمانان و اشیاق
دماء بغداد حدادی عرو حل اعتراف می کنند انشان دوست شاهزاده
میستند چه بیکو حوا و دوستدار شاهزادگان و خداوندان دس و دلب
جماعتی اند که در سرا و سرا و شدت و دجا طالب نام بیک و دیگر حد
موالی و ارباب خویشی باشند و در خدمت امور انشان بدین و تفکر
ناصواب بر مایند و اگر دس امرا و مدکور اعتمادی بودی در شاهزاده حسن
سلطان ابو سعید مخالفت نکردندی دیگر بدین این بهی و مد دولت
بدان می شاهزادگان براق و دوا و لشکرها و بی اداره و دجاس امداد
و نا حدود مایندران لشکر کشند بیه ناحت و حراسی امکنه که حصصی
داشت چوبی دیگر نشانرا دست دادن و خدمت جانب مراد
دود این مقدار سده که شاهزاده دارد مال دانست که از ده ملک ۱۱۱
حراسی ده دست دهد دیگر مرا طلب داشته و در حاکم که شکر

خرد داد و جان و تن زورمند بزرگی و دیهیم و تخت بلند

خداوندی که نفس ناطقه را بی کام و زبان گویا کرد و دیده عقل کل را بی واسطه صورت و هیولی بینا گردانید مقدری که جمله آفرینش در بیضه بندگی او می گرایند و بلابل خوش الحان در جمدهاء توحید ذات وحید او می سرایند الَّذِي هُوَ مُبْدِعُ الْمَقَرَّاتِ وَالْمَرْكَبَاتِ وَمُخْتَرِعُ الذَّاتِ

وَالصِّفَاتِ وَمُوجِدُ الْحَيَوَانِ وَالذَّبَاتِ وَمُنْشِئُ الْبَقِيَّاتِ وَالْمُتَغَيِّرَاتِ وَرَازِقُ الْأَرْزَاقِ وَالْأَقْوَاتِ فِي جَمِيعِ الْأَوْقَاتِ تَقَدَّسَتْ حَيَوْتُهُ عَنِ السَّقَمِ وَالْأَلَمِ وَالْمَمَاتِ وَتَنَزَّاهُ عَنْ الشُّكُوكِ وَالْأَوْهَامِ وَالشَّبَهَاتِ وَتَبَرَّاتُ قُدْرَتُهُ عَنِ الْإِحْتِيَاجِ إِلَى الْأَلَاتِ وَالْأَدَوَاتِ فَسُبْحَانَهُ

هُوَ الَّذِي لَا يَعْزِبُ عَنْ عِلْمِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِينَ وَالسَّمَوَاتِ بعد از حمد حضرت واهب حقیقی تعالی و تعظم نموده می آید که فرمان شاهزاده

جهان یسور رسید و بر مضمون آنچه که فرموده بود وقوف حاصل آمد بر رای انور لازال منیرا انجا میبود که اگر شاهزاده بخراسان حرکت نمی کند

بصواب نزدیکتر است چه با حضرت بادشاه مغفور اولجایتو سلطان و با خدمت بادشاهزاده جهان سلطان ابو سعید عهد موگد و میثاق مؤید

Fol. 238b.

بسته اند که تخلفی باظهار نرسانند و بر عقلاء عالم پوشیده نباشد که

شکستن بیمان و نقض عهد واسطه خرابی ابذیه دین و دولت تواند بود

قال الله و سبب خلل قاعدة ملك و ملت و نص و لَا تَقْضُوا الْإِيمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا

تعالی برین معنی دلیل واضح و حجت صریح است دیگر آنک ممالک عراق

و خراسان که تختگاه بادشاهان باستحقاق است نه مملکتی است که

هر سوزی را توان و یا هر لشکری را اقتدار آن باشد که در وی نوبت

شاهی تواند زد و رایت بادشاهی تواند افراشت چه عساکر عراق

بیامد و ما مکرم حاکمی نادرشاهانه بدان انا و تمیز او نظر کردم و وجود آن
با التماسی را عدم انکشاف امروز بر عریض مسلم گردانیدیدن دلاد حراسان
بدن ولایت امدت ام می داد که برخلاف گذشته ناسیاهی که در اشتغال
ایست عریض سفر مصمم گردانید تا نافعان و دلال او و امراء
این حدود لشکر بحراسان کشیم - * شع *

برآمد اردو صاحبو کدد اوران نکرین برآورده کور کار رعی
نکیده دهم و نغشت شعی همان کدج و ملک و کلاه موی
درفش کیانی نکرین دیم این بد سکاان شدخون سرم

Fol 239a و چون نادرشاهی این ملک برمس مسلم کدد کل معالک حراسان را
دد و مقصود گردانم ارنس سخن حدد دلعب دران نامه داد کرد حوس نامه
ملک اسلام عداث الحق والدس رسیدنوی بحصه مجلس کرد و گفت
من روز اول بگفتم که از شاهراده یسور حرش و کرد حوی و دعی
نکسی بخواند رسد و او بر سر عهد و میثاق خود ناستد حصران
بیکبار برو آمدن خواندند - * نظم *

رمضی موسه دادود دیش شاه که حانی مدد از تو نغشت و کلاه نظامی
موی داد در ملک نازی تو دعا داد بعد تزاروی تو
دد ارا کفدد که بر ما بدکل محقق و مدش است که خاطر عظم ابو
مالک ملوک اسلام مشهور عالم اواست و احده فرموده و فرمود موافق
قدر و مطابق مصا روز دیگر فرمود تا حاحه شهاب عربی حواب مکتوب
شاهراده بر در قلم آورد دمی کوبه - • نظم •

دوام حدارود حورشدد ماه که داد ملک ودد دستاکه دودوسی
حمال و مکان و رمی آورد می مور . دل گل اورد

یسور نامه نزد ملک اسلام غیاث الحق و الدین فرستد و در آن نامه بسیاری از عاطفت و دلتوازی یاد فرماید تا او را بر بادشاه انگالی حاصل آید و مطیع و هوادار حضرت گردد و ممکن که مصاحب بادشاه بخوارسان رود و اگر جهانگ بواسطه امری نتواند آمد بی شک از برادران و اقرب خود یکی را با سباهی بخدمت بادشاه فرستد مبنی برین تدبیر شاهزاده یسور روز دیگر نامه نوشت بملک اسلام غیاث الحق و الدین برین منوال -

فرستدوسی سر نامه بود افرین خدای کجا هست و باشد همیشه بجای برآورده ماه و کیوان و هور نگارنده نور دبیم و زور خداوند بی عیب دانا غیب روزی رسان بندگان آفریننده زمین و آسمان بدید آورنده بالا و بستی توانا بر نیستی و هستی حی بی موت و متکلم بی حرف و موت خداوندی که توفیقش آدم را صلوات الرحمن علیه باوچ قال الله درجات ان الله اعطانی رسانده خداوندش ابلیس لعین را در حسیض تعالی نکبات و ان علیک اعانتی الی یوم الدین انداخته تربیت ربو بدیش موسی را صلوات الله علیه در کنار فرعون بروریده و تقویت الوهیتش عیسی را علیه السلام بقلعه چهارم فلک برآورده - * شعر *

بزرگ باد خدای که قاف قدرت او

به هیبتی شکم کاف کن ز هم بشکافت

هزار سال دو اسبه خرد جو باد براند

براه معرفتش باز ماند و هیچ نیافت

اما بعد این نامه ایست از شاهزاده یسور بملک اسلام غیاث الحق و الدین ناطق در معنی آنکه بدیش ازین تاریخ چند نوبت ایلجیان معتبر بهرات فرستادیم و مکتوبات متعاقب و متواتر فرستاد و او را طلب داشت تا غایت

حسین
خوارزمی

دستمت درون تیغ کوهش نثارست
 دنگیست مسکن بدریا گرفته
 ز سم شوره‌ها کین تو آتش وطن در دل سفک حرا گرفته
 بعد از آن عرضه داشت که ملک اسلام غیاث الحق و الدین با نادرشاه
 جهانگیر دیگر نکند و هیچ باب تخلفی ناندیشد و خون خراسان و مابدان
 در تحت تصرف و ید قدرت نادرشاه درآید خلق شرارت را حمله
 و توانا آن باشد که با لشکر منصور نادرشاه حرب کنند بعد از آن بگفت
 در شاهزاده یسوز آورین خواند و گفت -

* شعر *

سیف
 اسیرنگنی

ایا شهبی که نغان تو کر مثال دهد
 فلک ز خندش و قطب از مدار برخیزد
 لولای کین تو حای که سایه اددارد
 ز نرها هوا زینعل سرخیزد
 دران زمین که کل از آرزوی نصرت تو
 سپر مثال ز پیکان خار برخیزد
 بکین خصم تو خنجر کشیده در میدان
 بجای یود پیاده سوار برخیزد

دس از سبایش باز نمود که مصلحت در آسب که بر سبیل تعجیل از
 شرارت نکندیم چه کار فتح هراة حزو بست و مومی که در پیش داریم ملی
 شر جگاه که مملکت عراق و خراسان مستخر و مسلم نادرشاه عادل گردد ملک
 اسلام غیاث الحق و الدین می گفت و کوی بخدمت نادرشاه آید
 والا که در انقیاد انانی طعنه گرداند بنده نادر هرا مرد بدر منه شهر شاد
 را بکند چه تعامت سکن و اشایی شرارت دل حمیم بهای و ساره
 دود خراسان دعاگوی و هواخواه نادرشاهد این گوید که اس از امرا
 همایی بسمع شاهزاده یسوز رسد و اخرا امرا بران مفر شد که شاهزاده ۱۰۱

در خدمت رکاب تو هر کو نهاده کام
 صد کام را مقابل هر کام یافته
 خلقی ز بذل کاملت اقسام دوخته
 عالم ز عدل شاملت آرام یافته
 دریا ز بذل دست و کف چون سحاب تو
 خود را غریق منت انعام یافته
 در آشیان ملک جهان مرغ باس تو
 در زیر بال بیضه اسلام یافته

بعد از اداء مدح و ثناء عرضه داشت که بنده در عهد دانشمند بهادر و در
 عصر بوجای بر در شهر هرات قرب یکسال و نیم بمحاصره و در بندگان
 و حرب روزگار برده این شهر را بحرب نتوان گرفت چه بس حصین و متین
 است و خندق ژرف و بندها استوار دارد اما بدر بندگان بزودی فتح توان
 کرد خاصه اکنون که هنگام رفع غله و موسم حصد مزروعاتست و الا که
 بادشاه جهانگیر هراة را بس بشت کند و ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 را دوست دار و مطیع خود داند ازان فساد کلی در ممالک بادشاه راه
 Fol. 237a. یابد و نکودری و غوری و هروی و بلوچ و خلج و سجزی که در هراة
 متوطن اند تمامت مراکب ما را ببرند و خیل خانها را که در بادغیس
 است ممکن که غارت کنند و اگر چنانک بادشاه بمبارکی بطرف نیشابور
 و آن حدود حرکت میفرماید و بدر بندگان هراة درنگ نمی کند من بنده
 متقبلم که باده هزار سوار تا هنگام مراجعت بادشاه هرات را گرفته
 باشم بعد ازان خبر پوست زمین خدمت مقبل گردانید و گفت - * شعر *
 سراج قمری زهی صیت عدلت همه جا گرفته مقامت محل ثویا گرفته
 نسیمت جهان خوشتر از خلد کرده ز ذاتت شرف دین و دنیا گرفته

اگر این خبر صادق باشد از خراسان عراق روم و سلطان ابو سعید را بر تخت نشانم و مخالفان و مدافعان ملک او را قلع کرداییده مراجمع نمایم و الا که دروغ بود و سلطان ابو سعید بر تخت مروری جلوس مملوک فرموده باشد از حدود ما زندران باز کردم اما چون از شاهزاده یسور این سخن شنودند متروک و دریشان خاطر کشتند و شاهزاده یسور چون نس گریز و محیل و خردمند بود از سر فرط کیاسب سخنی ناسماع امراء لشکر خراسان رساند که جمله ناتفاق گفتند که بر ما واجبست که حو Fol 236b. نعمت و خدمت نادرشاه مغفور اولجایتو سلطان بجای آوریم و فرورد خلف شاه نسب او را کوچ دهیم و با طایفه که مدافعان ملک او بود حرب کنیم و اگر نه^۱ بحقیقت شاهزاده یسور میدانست که نادرشاهزاده جهان سلطان ابو سعید بر تخت نادرشاهی جلوس مملوک فرموده و امرا و وزرا همه طبعاً و رغبتاً کمر انقیاد و مطاوع او بر میان بسته اند بعد از آن شاهزاده یسور گفت که اگر ما از شرارت نکریم ملک اسلام غیث الحق و الدین لشکر باری ما فرستد و متعاقب ما نکرند یعنی که در حکم او بود بدزدی بکنند^۲ و ایشان فتنه عظیم در وجود آید و اگر جدانکه محتاجه شهر هراة راخذ ملک اسلام غیث الحق و الدین لبث می نمایم این تمعی که حالیا در خاطر است دست نمیدهد چه عساکر متروکه خراسان جمع شوند و رفتن ما بآزندان میسر نکرده درین اندیشه هر کس سخنی نگوید تا بر افح که خاطر قرار گیرد بیوم بیش از همه امرا مملوکشاه موحی زمین خدمت در بیش شاهزاده یسور برسید و گفت - • شه •

محمد

ای از نو سبزی و سری نام بنفقه

وز تخت روزگار شمس نام پادشاه

۱. اگرچه، دل جامع "مواظع" ۱۱۵ ۱۱۶

۲. نباید، In ۱۱۵ ۱۱۶

نیست ایشان درکار خود به دانند و ما از هرات صد سوار نامدار
فرستاده‌ایم تا تحقیق احوال آمدن شاهزاده یسور کنند چون خبر دیگر
برسانند فی الحال قاصد بدان طرف روانیده آید و بمزار متبرک جام کبوتر^۱
فرستاده شود *

ذکر صد و بیست و یکم^۲ در نامها که شاه زاده یسور و ملک اسلام غیاث الدین بهم نوشتند

راوی چنین تقریر کرد که در اواسط جمادی الاخر^۳ سنه مذکور
شاهزاده یسور اردوی خود را بپسر خود شاهزاده جوکی سپرد و روز دیگر
بطالع خجسته سوار شد و با سباه بی اندازه بمقام متبرک و مزار مبارک
جشت درآمد و زیارت مقبره مطهره معنبره شیوخ جشت نور الله
مرقد هم دریافت و بوقت صلوٰۃ الظهر از جشت بیرون آمد و امراء بادغیس
چون بکثوت و دلک و مبارکشاه و بسر بوجای بیش او آمدند روز دیگر -
* شعر *

فردوسی جو خورشید بنمود رخشان کلاه جو سیمین سبر دید رخسار^۴ ماه
بترسید ماه از بی گفت و گوی بخم اندر آمد ببیچید روی
شاهزاده یسور امرا را گفت که مرا عزیمت آنست که بخراسان روم
جه چنین می شنوم که بادشاهزاده ابو سعید بر تخت مملکت جلوس
مبارک نفرموده و امرا بسر خود درکار ملک داری مدخل می سازند

^۱ In the MS. کبوتر .

^۲ In the MS. صد و یوزدهم .

^۳ In the MS. جمادی الاول، و ذیل جامع التواریخ .

^۴ In the MS. رخسار .

* نظم *

خسروی

طیار نامه ان بهتر که از نام خدا باشد
که با نامش سخن را قیمت و قدر و بها باشد
خداوندی که عیالات کمال بی زوال او
و رای نیک ابراهیم و عقول اندیسا باشد
نه در صدعش حلال یعنی نه در امرش رل یانی
نه در ملکش دعا شرکر نه در حکمش خطا باشد

خداوندی که بی واسطه عهد انس قدّه حصراء معلق برانراش و شمع
رها انس آینده بیلگون و طارم آنگون را شکاش و نایه مرتعت اسل را
بر ساد موجودات برتر کرداید اما بعد برای اعطای عظام حراسان نموده
می آید که رموز از متلعان و مقتضای ما که در حدود عو و کالستان
منوطی اند و از کلی احوال شاهزاده یسوز واقف حدیں نوشته اند
و عریحه داشته که هم درین حدد روز شاهزاده یسوز با سناهی ندی
دربا و شکوه که و عظم عمام از رمیں داور بهرآه حواحد آمد و از سمت
غرب بطرف طوس و بیشانور حرکت کرد و بران عزم است که اگر لشکر
حراسان بمداعب او ناهم متفق و نکدل نباشد بکسر بممالک عراق رود
حس حل برین حمله بود نموده آمد با لشکر براهده را کرد گفتند و در
نلس و حرم و شایط قزاول و دنده نلس و حفظ راهها و جمعیت میرده
لشکری و عملیات حصص بلاد و قذخ حدل حدیں از تعداد و آزاد مقدّم
ابشال سرد سعی تابع مندول دایرد و شب و روز مبرمرد و مترقب باشد
و از محاورات و حدل حواشی و مواشی حوشتن را محراز حشیرا
و شهرها لرد چه اگر آمدن شاهزاده یسوز متعقی است در یک هفته
از کویسدر بر امر شهاب بمحراسان برول حواحد کرد رانند نکند حاجت

آنست که بطرف ممالک خراسان درآیم و از خراسان بعد از قلع و قمع
اعادی بدار الملک سلطانیه رویم *

ذکر صد و بیستم^۱ در نامه^۲ که ملک اسلام

غیاث الحق و الدین بامراء خراسان نوشت

چون شهر سده ثمان عشر و سבעمائه در آمد در صفر این سال مذکور
جماعتی از حکام و ولات و الایات غزنین و کرمسیر مکتوبات فرستادند
بخدمت ملک ملوک اسلام غیاث الحق و الدین ناطق در معنی آنکه
بر رای انور اعلی ملک ملوک اسلام عرضه میدارند بندگان بر آنجمله که
Fol. 235b. بحقیقت شاهزاده یسور درین یک دو ماله با لشکر کران بخرابی خراسان
و اعتاب عساکر آنجا خواهد آمد و چهل روز میشود که سباه او اسب فریه
میکند و در ترتیب امور محاصره بلاد و تبریج و تفریق جیوش خراسان
اجتهاد بلیغ و سعی تمام دارند چون مکتوبات بملک اسلام غیاث الحق
و الدین رسید روز دیگر که شمع مهره بازان این کفید دوالک باز جهره
برافروخت و زان شب بروانه وار بسوخت و از رخ رومی وشی روز عالم
میدوفر شد و از خنده ترک سپیده دم خاک درج کهر بست - * شعر *
اهلاً بِفَجْرِ قَدْ نَضَّا ثَوْبَ الدُّجَى بِالسَّيْفِ جَرَدٍ مِنْ سَوَادِ قِرَابِ

شاعر

* شعر *

سلطان صبح رایت مصقول برکشید بر خیل شام لشکر زرین کمر کشید
ملک اسلام اشارت راند تا صدر خواجه شهاب عزیز نامه نوشت بامرا
و ملوک خراسان بدین نسق -

شاعر

را از ایشان بقتل آوردند و شاهزاده یسوز تاده برسکی سجستان بدش بيش
 بیامد و دو سه حصار را در روستاها بعد از آنکه از سنا او قرب سیصد تن
 بقتل رسید فتح کرد و خلق اینجا را بکش و در خاطر داشت که بدیگ
 شهر سجستان آید باسم محاصره و در بددان که سمع او رساندند که سر
 اناحی^۱ تمور ملک بصیر الدین نام^۲ نوشته و حنین و حنین حکایه
 باز نموده و از را بمخالع و حرب بادشاه اعرا کرده شاهزاده یسوز روز
 دیگر از ولایت سجستان بیرون روم و بواسطه آن نامه تمور را بقتل
 آورد و سنا او را بخبر رسد^۳ داد و خون حمشید حورشید قاج رزی بر سر
 حمل بر سر نهاد و بتاثیر بیور اعظم جهان بیر خلعت جوانی در برشید -

* شعر *

سراج قمری

جهان بیر نوروز سار بنا شد
 دم ریع همه روح خون مسیحا شد
 شکوه تا ید بیضا نمود خون موسی
 حن ر نور تجانش طور سینا شد
 ر زاله راد بدستان هزار بیضه ر راع
 شکسب بیضه و رز سفره طوطی اساسد

دو طس خود رسید و حدد روز متعاقب طو بهاء شکر ب کرد و شاهزادگان
 و امرا و روس سنا را خلعتها و گرامیه داد و رعما و اکثر اعیانستل
 را بدوا حب و عاطف تمام محطوط گرداند و باندک روزگاری لشکر اندوه
 و حرائس مملو و فرمان فرمود که لشک یکسر در توبه کردن مراکب
 و بزد احتس سار و عدت بدر و ما بحتاج سحر احتیاد نماید که ما را عریمت

^۱ In the MS اناحی

^۲ In the MS . بخبر رسد

ستاره فرو ریزد از آسمان بچند زمین و بنالد زمین
ازین نوع در نامه تعدید و تحریف تمام نوشت و سوگند بر زبان باند.

* شعر *

دقیقی بوزدان داور خداداد جان که چرخ آفرید و زمین و زمان
بعرش و سریش و بچنان نبی بطاعت عثمان و علم علی
برخوان و حور و بخرم بهشت بدات رسولن نیکو سرشت
که چون پیش من آبی بچنان تو قصدی نکند و بغیر اعطاف و اشفاق در
حق تو بچندی دیگر اشارت نراند چون مکتوب بملک نصیر الدین رسید
اندیشه‌مند شد و بعد از آنکه با برادران و عشایر و نواب و مدبران ملک
خود مشورت کرد در جواب سخنها بسزیدده نوشت و ایلجیان شاهزاده
یسور را با تحفه‌ها بسیار و هدیه‌ها بی‌شمار و نوایبی که از سجستان خرید باز
کرداد و خراجگذاری و طاعتداری را التزام نمود و دران بود که بر خواجه‌کان
و زعماء شهر سجستان مالی توزیع کند و پیش شاهزاده یسور فرستد در
اثفا این عزیمت تمور بسو اباجی^۱ نکودری نامه فرستاد که ملک اسلام
نصیر الحق و الدین باید که از شاهزاده یسور اندیشه‌مند نکند و وهنی
و تردبی بخود راه ندهد چه من با چند تن از امراء نامدار با تمامت
Fol. 235a لشکر نکودری بخون جان او تشنه‌ایم و فرجتی می‌طلبیم تا او را بگیریم چه
از قدم او در خراسان خرابی بسیار حاصل شد و میان امرا اختلاف تمام
ظاهر گشت خاصه که ناقض عبودیت که با بادشاه و امراء عراق کرد
و ملک اسلام غیاث الحق و الدین که ملک ملوک خراسان است پیش
او نیامد و مالی نداد چون نامه تمور بملک نصیر الدین رسید کار حرب را
ترتیب^۲ داد و بفرمود تا هنگام مراجعت ایلجیان شاهزاده یسور سی تن

^۱ In the MS. لسوانجی .

^۲ In the MS. تربیت .

سجستان مالی بخزیده معمور^۱ ما برسیده می باید که مرحلوف گذشته
دیش رایت منصور ما بیرون ای و شرایط خدمت و طاعت حورن سایر
ملوک و حکام خراسان تقدیم رسانی تا بهنگام مراجعت بادواج عاطف
شاهنشاهی و اصناف الطاف بادشاهی مخصوص و محظوظ شوی و میان
ما و تو قاعدۀ محبت و ولا مستحکم گردد و طریق یگانگی و مخالفت
مسدود ماند و روز بروز تربیت و سیور غامیسی دربار تو در زیادت باشد -

* شعر *

نقیسور اختر بهر حنفه نام	و نوزان نایران کشیدم کسام	ربیعی
دلیران شمشیر زن عد هزار	کشیدم بدین نوم و مرز و دیار	
همه مرز ایران بمن ناز گشت	سناهم بکیتی سر افراز کسب	
شما نیز باید که اندر زمان	سراسر بکردار باد نران	
بیاوید نا ساو و نا باج زود	حرا این در سخن می نداید مورد	Fol. 234b.

و الا که برخلاف این ذکر رفت خواهد رفت اینک نا لشکری بعدد
دیک بیابان و شمار قطرات ناران می آیم تا سجستان را محاصره کنم
و بعد از فتح دران دیار از سجری^۲ دیار بگذارم -

* شعر *

سسورم سر و نوم شاهشهیپ	بخاک اندر آرم کلاه مهیب	مولف کتاب
دین مرز کرشاس از زخم تیغ	بردم سی حورن حورن ر میغ	
دژ و ناره را بست و ویران کنم	چراگاه کران و شیران کنم	
تودانی که چون من درایم بچنگ	ر هیدت میبرد بدیا بهنگ	
نگاهی که من بر کشم تیغ تیر	بدید آید اندر جهان رستخیر	
بروزیکه من رای کیس آرم	مرز و را بقلی بچیس آرم	
نهنگان بدیا بغل مرکشد	هزنان بیشه سر اندر کشد	

^۱ In the MS شعری^۲ In the MS سر

Fol. 234a. ذکر صد و نوزدهم^۱ در رفتن شاهزاده یسور

بشهر سجستان و مراجعت او

راوی چنین گفت که درین سال مذکور شاهزاده یسور با سپاه بی حساب از حدود تکه‌ناباد بجانب شهر سجستان حرکت کرد و بیشتر نامه نوشت بملک عادل نصیر الحق و الدین که ملک سجستان بود - * شعر *

بنام بزرگ ایزد داد بخش نظامی که ما را ز هر دانش او داد بخش

خداوند روزی ده دستگیر بندها زده را از درش ناکزیر

فرورزنده کوکب تابناک بمردم کن از مرده تیره خاک

برآرنده آسمان بلند ز داینده خاطر هوشمند

بازعام او نیک و بد بهره‌ور بفرومان او می‌رسد خیر و شر^۲

این نامه ایست از شاهزاده جهان یسور خان بملک نصیر الدین سجستان

محرر در معنی انک^۳ بحکم سلطان مغفور سعید سدید اولجایتو سلطان

و فرمان شاهزاده جهان سلطان ابو سعید حکومت ممالک خراسان تا حد

مازندران و وسط قیس و مکران و شط سند^۴ درید حکم ما ست و تمامت

ملوک و امراء خراسان بعضی رغبت و اختیار و قومی عجز و اضطراب مال

بیکد و تحف و غرایب بیعد بحضرت جهان پناه ما آوردند و فرستادند

و جمله سرکردنکشی بر خط انقیاد و خشوع نهاد و در سلک طاعتداری

و رعیتی و خراج گذاری منفرط کشت و درین دو سال که بمبارکی از

ما وراء النهر درین حدود با عسکر منصور در آمده‌ایم تا این غایت از شهر

^۱ In the MS. صد و هفدهم.

^۲ Cf. رسیدن نامه دارابنورد اسکندر " سکندرنامه. There is some difference in readings.

^۳ In the MS. انک که.

^۴ In the MS. شد.

لشکرهای برا کفده بخراسان فرستاد ایسن قتلغ جون محدود سرخس رسید بکتوت از بادغیس بیش از رفت امراء لشکر و ملوک خراسان باهم گفتند که جون بکتوت بیش ایسن قتلغ آید در حال ایسن قتلغ او را بگیرد چه ماده فتن و خرابی خراسان و تخلف عساکر با امرا [و] او بود برخلاف کمان ایشان ایسن قتلغ بکتوت را بدواخت و التمغا نوشت که بر منوال گذشته بیرامشاه و ابو مزید بوجای و امرائی که با بکتوت خلاف کرده بودند همه هم درین هفته بادغیس روند و در حکم بکتوت باشند چه حکم یرلیغ جهانکشی ایساده شاهزاده جهان سلطان ابو سعید خان و التمغا مبارک نوریین اعظم جوان بیک بران موجب بفاذه بیوسته است که امراء مذکور بیش بکتوت باشند و از فرمان و حکم او عدول و تجاوز نجویند القصه روز دیگر بکتوت را با خلعت کران مایه باز گردانید و ازا حیف جنین گفتند که ایسن قتلغ را دل با شاهزاده یسور بود و در نهان مکتوب فرستاده بود بشاهزاده یسور که در ممالک خراسان زیادت سیاهی نیست و کار عراق فیر در لرزل و اضطراب است اگر جدانگ نادرشاه عادل با سناهی بخراسان حرکت فرماید خراسان بروی در تحت تصرف نادرشاه درآید و ممالک عراق نیز نازدک روزکاری نفعیت خراسان مسلم گردد بدین واسطه بکتوت را بدواخت و عاطفت مخصوص گردانید بعد از چند روز پسر بوجای و بعضی از امراء لشکر بیرامشاه بادغیس درآمدند و کار بکتوت بار بتجدید رفعت تمام گرفت و هر خیر و شر که در خراسان واقع شدی بکتوت انرا علی التفصیل سمع شاهزاده یسور رساندی و شاهزاده یسور را روز بروز بر اعتماد واقع تر کشتی و التفات خاطر بطرف او بیشتر شدی *

خود بسلامت بیرون رفت باقی تمامت سباه با زن و فرزند و مال و مواشی در دست لشکر شاهزاده منقان افتاد و از امراء لشکر بوجای دو امیر بزرگ بقتل رسید و جندین دیگر از امراء [ء] سده بکتوت زخم خورد و بکتوت آن شب بتعجیل تمام می رفت تا آن هنگام که بَلَغَ اللَّيْلُ غَايَتَهُ وَ رَفَعَ الْفَجْرُ رَأَيْتَهُ بدرگاه شاهزاده یسور رسید هم از کرد راه کلاه برزمین زد و احوال عرضه داشت شاهزاده یسور بنفسه سوار کشت و باسم مقدمه سباه بسر خود جوکی را با بکتوت و مبارکشاه بوجای و خربوست با هفت هزار سوار بفرستاد و فرمان فرمود که تا اینجا که مراکب شما بروند بروید و شاهزاده منقان را با امرا باز کردانید شاهزاده جوکی بفرمان بدر با آن لشکر در عقب شاهزاده منقان بر نهج شتاب براند و در حدود سرخس بشاهزاده منقان رسید بعد از چند حمله از جوانب شاهزاده منقان مغلوب شد و خیل خانه خاص و خواتین و برستاران او در دست سباه شاهزاده جوکی افتاد و بیرامشاه براه دیگر رفته بود لشکر شاهزاده یسور بدو نرسید اما بعضی از حواشی و مواشی بکتوت را از لشکر بیرامشاه باز ستاندند و بهنگام مراجعت چند باره دیه را از دیههء سرخس غارت کردند و مردم اینجا را باسیری گرفت چون شاهزاده جوکی و بکتوت بیش شاهزاده یسور آمدند شاهزاده یسور روز دیگر بر سر جمع بکتوت را بنواخت و تشریف کوانمایه داد و بسیاری از اسب و سلاح نبرد و جامه و اوانی و خيام و خرگاه در باب او مبدول داشت و از سباه خود هزار مرد نامدار در فرمان او کرد و در بادغیس مقام او تعیین کردانید و خود بجانب کرمسیر رفت و در راه بسر بوجای با دوپست مرد از شاهزاده یسور بگریخت و در خراسان در حدود ابیورد ساکن شد و بعد از چند روز از عراق امیر بزرگ امیر جوان ایسن قتلغ را بجهت ضبط ممالک خراسان و نظم مصالح

بر سفیران ممکنات بحزم راه آمد شد عدم ندد
 آفتاب از خجالت زایش پرده بر روی صدمه ندد
 ناطق در معنی آنکه ما ضرورت سر بیعت و تعینت شاهزاده یسوز و نکوت
 در آورده ایم چه اگر تخلف می نمایم لشکر شاهزاده یسوز نزدیک است
 و بسیار و مفر ما دور است و مددکار اذک می ترسیم که نباید که بر ما
 غالب شوند اکنون همه بران عزیمت متعق و یکدلیم که نکوت را بگیریم
 و دزد کرده بحضرت پادشاهزاده جهان سلطان ابو سعید فرستیم که ملک
 اسلام ما را درین معنی مدد میدهد و نصیر و معاون ما می باشد این
 تعنی بروی دست میدهد و از قوت بفعل می پیوندد چون مکوت
 ملک اسلام غیاث الحق و الدین رسید روز دیگر پهلوان حاجی را که از
 خویشاوندان بوجای بود و مرد دلیر و جنگی و از سرور متاعان و ملازمان
 او بیش خواند و گفت با صد مرد آهن بوش رزم از ما می بیش شاهزاده
 منقان رو و مصاحب او بطرف لشکرگاه نکوت متوجه شو پهلوان حاجی
 فرمان ملک اسلام - * شعر *

نوسید خفتان و بر شب است برآمد نکر دار ادر کشب
 و با صد سوار نامدار خنجر گزار بخیل خانه شاهزاده منقان و پیرامشاه
 و پهلوان حاجی لشکر کرد کردند و ناتفاق خون راغ شب دینچور سه ار
 آشیان باز سفید بر نور روز بر آورد و جهان کسوت عساکران در پوشید و روی
 افاق چون جعد زنگیان قیرکون و شده شده کشب - * شعر *

چو شب زبور غنیمی ساز کرد سر دانه مشک را بار کرد
 چو زلفین زنگی جهان تیره شد ابر روم شاه حش حیوة شد
 بر خیل خانه نکوت زدند و از یمین و یسار لشکرگاه او دران شب دینچور
 با لشکری معدد ملج و مور حمله کردند نکوت با فتح تن از حوانین و اولاد

ذکر صد و هزدهم^۱ در تخلف کردن شاهزاده منقان و امرا با بکتوت

راوی چنین گفت که چون بکتوت بکلی در بیعت و متابعت شاهزاده یسور درآمد و شاهزاده یسور را بر گرفتن امراء خراسان و مخالفت بادشاه عادل سلطان ابو سعید دلالت کرد و کار او روز بروز در پیش شاهزاده یسور بالا می گرفت و شاهزادگان و امراء لشکر و ارکان و اعیان مملکت شاهزاده یسور بی تدبیر و رای او کاری نمی کردند شاهزاده منقان که بیش ازین تاریخ بچند سال از ماوراءالنهر بایلی بادشاه Fol. 232b. مغفور اولجایتو سلطان بخراسان آمده بود و بیرامشاه بن محمد دلدای و بعضی از امراء سباه بکتوت باهم عهد کردند که شبی ناکاه بکتوت را بقتل رسانند و خیل خانه او را غارت کنند و بطرف طوس و رادکان روند چه ایشانرا بر شاهزاده یسور و بکتوت اعتمادی نبود باتفاق هم نخست نامه نوشتند بملک اسلام غیاث الحق و الدین برین کوزه - * شعر *

طراز نامه نام ایزد باک	که دریا آفرید و کوه و افلاک	عطار
خداوند جهان دانای بی عیب	شناسای نهان داننده غیب	
بر افرازنده نه چرخ کردان	بدید آرنده خورشید تابان	
این نامه ایست که در قلم آمد از جانب شاهزاده منقان و امراء بطرف		
ملک ملوک اسلام غیاث الحق و الدین شمس الاسلام و المسلمین -		

* شعر *

انکه عدلش در ستم بندد	دیده جور متهم بندد	سیف
و انکه مر خواب فتنه را هر شب	بخت بیدار او بدم بندد	اسفرنگی

حضر رسید که شاهزاده یسوز عوری را که امیر ده هزار مرد نکو دبی بود
 بقتل آورد امرا متردد شدند از مولانا سیف الدین عصبه برسیدند که اگر
 شاهزاده یسوز تا ما دل یکی دارد عوری را که دران سرحد نامرد فرده بودیم
 اجرا عمل رساند مولانا سیف الدین عصبه گفت که حوائج این سخن بر ما
 بدنگان بیست و سه این حال بعد از خروج بدنگان حادث شده اگر ما از این
 معنی سخن عصبه داریم فصولی کرده باشیم اما این قدر میدادیم که بیش
 از این که شاهزاده یسوز ما بدنگان را برسال و ستاندی در دوش سواد برلغ
 جهانکشی سلطان معز سعید اولکایتو سلطان دوز الله مرقده و طیب
 مصححه درد عوری فرستند و گفت که بموجب حکم برلغ سلطان معز
 اولکایتو سلطان امان بیش من آی عوری در امثال این معنی تعلی
 می نمود و امور و فردا میگوید شاید که بجهت آنکه از حکم برلغ تمرد
 نمود او را بقتل آورده باشند امرا را این سخن رسیده افتاد و مولانا
 سیف الدین عصبه را بسیاری بستودند و گفتند که رسول حکیم بیش این
 هرچه گوید و کند از صواب و ناحق مرسل باشد - * شعر *

تَخْتَرُ إِذَا مَا كُتِبَ بِي الْأَمْرُ مُرْسِلًا   فَمَنْ لَيْعُ أَرْأَى الْيَحْلِلِ سَوَامًا   شاعر

احتیاج کن حوس ناشی تو درکاری فرستاده

سبب آنکه رسانده راههای مردان رسول آن مردانست

چه رسول حضرت و سفیر مملکت کسی ناند که بوفور علم و ثنات ای
 موصوف باشد و بکمال شهادت و حصاب معروف چه رسول ربان نادشاه
 و سعید عمر اوسب و هرچه از صواب و خطا در وجود آند بر اندازد
 دها و طعنه و مقدار ثنات عزم و قوت رای نادشاه دلیل کردد بعد از این
 زور دیگر انلکایت شاهزاده یسوز را تا تشریفات ماحر و جلالت کرامت
 و مل بیحساب و شما بخوشدلی هرچه تمامتر احاطت ملاحظت فرمودند *

مروافقت باشد سعی و اجتهاد باید نمود تا این عهد بدین موجب گردیم
 بشمار آسمان و زمین اینک بخشایدند جهان افروز و بابت تمامت دنیا
 و مسایل خصوصاً محمد مصطفی خاتم الانبیین صلوات الله علیه و علیم
 اجمعین و بقرآن کریم و کلام عظیم و مشهور امام و عرفات و مقام - - -

انوری

بفیض ثقیل معبود که اوست منابع خود

بلفظ نفس معارف که اوست مدافع شر

بنفس فاطمه که اوست بول کربس ذر

بروح عارف که اوست شیر فرمان بر

بالتمام وجودات اخیرین مصحف^۱ بدات اینک داور بدین بیغمبر^۲

باعتماد ابوبکر و هدایت فاروق بنیس کابی عثمان و حکمت حیدر

سوکند میخوریم که بهیچ وجه از وجود و بنویس سبب از اسباب این عهد

و شرط بر نکردیم و تا امکان باشد بران وفا کنیم و میگوییم بِاللهِ الطَّالِبِ الْعَالِمِ

الْمُدْرِكِ الْمُهِلِكِ النَّصِيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ که این سوگندها از دل راست یاد

کردیم و هیچ تاویل ندادیم وَاللهُ الْمُسْتَعَانُ و علیه التکلیف بادشاهزاده جهان

خلد ملکه بحضور ایلچیان و رسولان مذکور بدین مذوال عهد و میثاق فرمود

و امرا و وزرا و اعیان و ارکان دولت فاعله همه برین موجب بیمان بستند

و سوگند یاد کردند و جمله باتفاق خدای تعالی را و رسولان او را علی الله

علیم و ملائکه آسمان و زمین را علیم السلام و مجموع حاضران را بر خود

کواه گرفتند و هر یک گفتند وَ كَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِيَّ وَ بَيْنَكُمْ اِلٰى اٰخِرَةِ

راوی چنین گفت که دران روز که عهد نامه سلطان ابو سعید می نوشتند

1 In the Diwan بلفظ نفس مقارن .

2 In the Diwan بهول جنبش محشر بحق مصحف ابجد .

3 In the MS. بیغمبر .

همان داور و شاه ایران توئی   نعل حوایین تودان توئی
 حردمدد و رپدا و جیره سخن   حوای نسال و ندانش کهن
 همی تاج و تخت از تو گیرد فروغ   ز تو شرحه کوی بیاید دوزخ
 ندین دوت ایرد بکه دار ناد   دلب شادمان بخش بیدا ناد
 همیشه بری شاد و بیوز بخش   نتو شادمان کشور و تاج و بخش

بداندین مقدمات بحکم یرلیع حفاکشای نادشاهزاده جهان سلطان ابو سعید
 بهادر حال خلد الله ملکه این کلمات نوشته شد و از لسان مبارک نادشاهزاده
 اسلام در قلم آمد که من که ابو سعید بن سلطان مرحوم معزور معزور
 اولجایتو سلطانم با تمام امرا و صواحب عهد کردیم تا یسور اقا و امرا
 و نادشاهزادگان دیگر که تا او متعلق و موافق و یکدلند و هم تا بهائری
 و تعلقخواه^۱ که هم درانموجب که میان بدر دیکوی ما و ایشان
 عهد و بیمان رفته بود و درین وقت ایشان بآن وفا نموده عهد نامه بنکاید
 تمام در صحت شاهزادگان نعلع بوقا^۲ و اشدان و ایلتمور و مولانا
 سیف الدین عصه و مولانا حمل الدین و بیسوبوقا^۳ و بطوعو [۴]
 و تولاکیتمور فرستاده اند تا ایشان از سر یکدلی دوستی کنیم و تا دروسب
 ایشان دوسب و تا دشمن ایشان دشمن باشیم و ادبچه و طبعه مددکاری
 و حانداری و شریطه معویت و یاری ناشد بجای آریم و مال و لشکر و عدت
 بهیچ وجه از رحوه دریغ نداییم تا کار ایشان توار گیرد و امور ایشان استوار
 دیرد و الوس بدوان ایشان بایشان باز رسد و تا مادام که زندگانی بطریق Pol. 2318
 یکانگی کنند و از مخالف مجتور باشند و از مغارعت احتداد نمایند در
 اعرار و اکرام و توقیر و احترام ایشان ادراییم و در جمیع ادواب درانج از ناب

^۱ In the MS نعلعخواه .

^۲ In the MS « نعلع بوقا » نعل جامع التوارح .

^۳ In the MS بیسوبوقا .

در اظهار اثار یکدلی و رسوم راست روی ید بیضا و دم مسیحا نمایند
و مشارب و مشارع محبت و ولا را برخاء صباء وفاء بقا و صفا افزایشند
و بر مقتضای ^والحب ^ویتوارث محبت ایشان ثابت شده باشد و چون درین
وقت یسور اقا و امرا و جمع شاهزادگان که مصاحب اویند بیش ازین
از راه دور و دل نزدیک راست و درون صافی بشت برخان و مان و ملک
و املاک کرده روی بجانب بدر نیکوی ما نهاده و در حدود خراسان
باتفاق عساکر منصور کوجهاء نیکو بسندیده دادند و از جانبین اساس
اخلاص استحکام بذیرفت و قواعد معاهدان اتفاق و وفاق بتاکید عهد
و میثاق موکد [و] مہمد کشت و تا ثوبت دولت بمارسید با وجود اراجیف
مختلفہ بران جادہ استمرار نموده و ہم بر آن قاعدہ مستقر بودہ طریق
متابعیت و مطاوعت سبرده اند و ایلجیان و رسولان معتبر را با عہد نامہ
بتاکید ہرجہ تمامتر فرستادہ التماس تجدید عہد و بیمان کردہ و ما جنانک
در مقدم تقدیم یافت اقتدا بمراضی احوال و اقوال بدر نیکو فرض واجب الادا
و قرض لازم القضا میدانیم چہت تعطش ضمائر و تسکین خواطر یسور اقا
و امرا و شاهزادگان کہ بسخن خود رسیدہ اند و بر وفا و عہد و میثاق با ما
Fol. 231a. اتفاق دارند و آنجہ از شرایط وفاداری و حق گذاری تواند بود بجای آوردہ
و می آرند ملتمس و مامول ایشان را مقبول و مبدول داشته می فرمایم
تا از زبان ما عہد نامہ موکد بنویسند و شما ہمہ متفق الکلم شدہ بران میثاق
اتفاق کردہ خطوط خویش در آخر مثبت گردانید و ہمارہ آنچ بتکمیل این
قواعد عاید باشد بی اہمال بتقدیم رساند ہمکنان لب ثنا و تحسین و دعا
و افرین کشانند بی نفاق و شقاق باطباق و اتفاق گفتند - * شعر *

شاعر: دل ما یکایک بفرمان تست همه جانها جای قربان تست
همه بندگانیم و فرمان کفیم روانرا به مهرت کروگان کفیم

بداد و نائیس مردانگی نغای و ندکی و مردانگی

ادوات اشاعت معدلت و انصاف مرحمت بر عالمیان کشاده و حوائی انه
عام بیش اصداف خاص و عام نهاده بنظر همت بلند نادرشاهانه نه تمهید
قواعد مصالح ممالک کامل نموده و از مقتضای رأی ارجمند خسروانه
تدبیر آن رعایت بهائیت متن و ررنی فرموده از آن جمله آنک و اندان
و لانات امارت و حامیل مملکت وزارت نوبان^۱ اعظم صاحب دولت و امراء
عادل مهیب صولت حوال^۲ و اردکین و حسن و سونج و انس و بلع
و دستوران حوائی نکت تدبیر و وزیران صاحب رأی ثواب صمیر حواحه
رشید الدن و حواحه ناح الدن و سایر طبقات از آن دولت فائز و حمایه
اعیان حضرت ظاهره را حاضر فرمود و نطق درآش نه ممکن شدوانید

Iol 230b که حور حامه داران عذاب ازکی حلقب نعمت هدایت لم برلی
نردرش همت ماماده اند و انلکل دنوان نوبی المثلک من ساء [و] ال
قال الله تعالی
حَلَالُ ذَلِكَ فَصَلِّ اللَّهَ نُوبِيَّهَ مَنْ يَشَاءُ بِرِ مَشْوَرَاهُ وَ سَلَطَتِ مَا رَدَّةَ هَمِي
هم و حملکی نعمت بران مصروف است و بدان موصوف که در
جمع قصایا بمتابع سنده شاهدشاهی بدر یکوکه دار آثار مکاری اولد
سُرَانِيَه ناطهار رسانیم و منابی معانی اولد العرَّ يَعْقِدِي دِيَانِه العرَّ مشيد
کردانیم - * شعر *

نراة فرزدن شرح شوم نیاما کهن بود اذ مادوم
و طریقه اِنِّي تَرَكْتُ مَلَكَةً قَوْمٍ لَا يَوْمُنُوْنَ ملوک داشته اسدورا بر حده
اِنَّا وَحَدَّثَا اَبَاؤَنَا عَلٰى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰى اَثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ حواشم نمود و در بد
نک نخطه نلمحه در اعداد مراد امداد اس معنی آورد خصوصاً نه
مخالفت با درستای صبی و دان و موافقت با محفل وانی اندک که

^۱ In the MS نوبان

^۲ In the MS حوال .

و عهد نامه از حضرت علیا طلب دارند تا در ضمن آن صلاح دین و دنیوی
 به حاصل آید و اشهاد کردند برین جمله امراء عظام و مشایخ کرام را که
 هر یک معتمد الحال و صادق المقابلند و چون عهد نامه بسططان ابو سعید
 رسید فرمان فرمود تا عهد نامه در قلم آرند برین منوال که **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ**
آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ و قال ایضاً عز شانه و **أَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَنْ مَسْكُونًا**
 مبنی بر دلالات این آیات باهرة و مبنی بر اشارات کلمات این فصوص ظاهرة
 مضمون این فصل بلاغت شعار و محصول این ذکر براعت آثار مبنی از انک
 بادشاهزاده جهان خلاصة نتیجه دوران مظهر سر رحمن سایه لطف یزدان
 Fol. 230a.

نور حدقه شهنشاهی و نور حدیقه نامتناهی سلطان السلاطین فی العالمین
 المفترض الطاعة علی كافة المسلمين ظل الله فی الارضین خان بن خان
 و سلطان بن سلطان ابو سعید بهادر خان - * شعر *

سیف آن شاه شه نژاد که در ملک عدل او ضحاک ظلم راست فریدون راستین
 اسفرنکی آن سایه خدا که ندارد جو افتاب در سایه سراق هفت آسمان قرین
 ظاهر شود کتابه فتح از طراز ملک هر جا فشاند زایت انصافش آستین
 در عهد او که غره نوروز عالم است از صدمت هوا نبود ابر را انین
 تیر سحر که بگذرد از درع آسمان در خانه کمان نهد اعداش را کمین
 لا زالت الوبیة جلاله مرفوعة علی الافلاك و قوایم سریر اقباله موضوعة فوق
 السماک بطالع میمون و اختر همایون سریر سلطنت موزون را بجلوس
 قال الله مبارک مزین گردانید و هاتف فیض فضل ربانی نداء و **رَفَعْنَا مَكَانًا عَلِيًّا**
 تعالی و صداء و **آتَيْنَا الْحُكْمَ صَبِيًّا** بکوش هوش جهان و جهانیان رسانید و عرصه
 ممالک دین بروری از رونق بازار داد کستری لوائی نو یافت و افتاب
 کامکاری از مطلع بختیاری بر خواص و عوام ابناء ایام تافت - * شعر *

فردوسی جو دیهیم شاهی بسر بر نهاد جهان را سراسر همه مژده داد

نَاللهُ که در آنج بر زبان را ندیدم در دل بغیر آن حیرتی دیگر اندیشه نداشتند
و عزمه میدادیم بیش از استن حلال و اسمان کمال که حور حورا که نطاق
مرصع از ثریا بددد کمر حرم و هوا داری بسته‌ام و حور ماء که لشکر
از احرام کشد لشکر از برای قمع اعادی او کشیده‌ایم تا اگر و العیاذ بالله
جاهلی عدی سرار رنقه طاعب و مطارعب ایشان نکشد بقدر الوسع در قمع
ان بگوئیم و اگر مخالفی خواهد که بر آمده صمیر صمیر ان سکندر بحسب
حمشید بخش عذری انکیرد التماس و متوقع ادب که بصیقل
ما سمع و ما اسمع ادرا از بیش روی آینه جهان نمای بردایند^۱
و یقین دادند و تحقیق تصور فرمادند که این خاطر عاطر و صمیر روش
انشا ادا مستعد و مستنکر شمرند ما از آن دور بوده‌ام و خواهیم بود
و اگر سلطان عادل خواهد بخش سلطان ابوسعید بحال ان کمینه آیایان
نظر عیایب مندرج فرماد او داد و ما کمینه آقایل بیز اگر در فرمال
برداری و مطارعب و هوا داری تعصیر روا داریم از اوج تا دروغ نالدشاه
جهانگیر حدگیر حل نداشیم و متاع دین محمد رسول الله بی و مرخصت
حدای تعالی را دروغ کوی داشته باشیم در آنج گفته است و پوشیده باشد
که هر که متذمب بی‌عامر را ترک کند و مرخصت حدای عرو حل
را دروغ کوی دارد او مسلمانی نبود و مستوجب لعنت حدای عرو حل
و ملائکه و اندیاه گردد و دعوت بالله عن مخالفت و این جانب فرستاده شد
از آیدیان قلع (۹)^۲ بوقا و اسدان را و از امرا ایلتموز و از ادمه مولانا
علامة العهد سیف الدین عسکه و مولانا جمال الدین عید العزیز را تا صورت
حال گذشته عزمه دارند و اینج در صمیم دل و سودا سینه محترم مکتوم^۳
بوده باشد باز نمادند و بحکم و کالت ما با آن حضرت علیا عهد و پیمان کنند

^۱ In the MS در انداد .

^۲ In the MS 'قلع بوقا' and 'تعلق بوقا'، درل جامع النوارین .

^۳ In the MS و مکتوم .

قال الله تعالى مى نهد بریشان باطاء نعمت و ابقاء عهد و بيعت قوله عز و جل يَا بَنِيَّ اسْرَآئِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِيْ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَ اَوْفُوا بِعَهْدِيْ اَوْفٍ بِعَهْدِكُمْ

و ما دران عهد سابق و درین بیعت لاحق که با حضرت سلطان ابو سعید خان خلد الله ساطنة کردیم صادق و وثاقیم و در آنچه گفتیم مکرری و تزویری نیست که اگر مکر و تزویر کنیم با خود کرده باشیم کما قال

قال الله تعالى عز و جل فی محکم تنزیله وَ لَا یُحِیْقُ الْمَکْرَ الشَّیْءُ اِلَّا بِاَهْلِهِ وَ بعد عرضه میدارد این شاهزاده یسورو بر موافقت او لهاوری و تغلغخواجه^۱ که اگر

خصوصت سلطان ابو سعید خلد الله ملکه این کمینه آقاییان و فروتر برادرانرا با شاهزادگان مذکور برورده تربیت دارد و تقویت و معاضدت فرماید ما بدل و جان کوچ دهیم و با دوستان او دوست و با دشمنان او دشمن باشیم و از برای آن تا حضرت سلطان السلاطین را معلوم و بارر کرد که در انج گفتیم راست گفتیم و در انج خواهیم گفت اکنون بتازکی بصدق عقیدت و صفای طویت بر لسان خویش می رانیم که با الله الطالب الغالب المدرك المهلك الحی الذی لایموت که انج بر زبان ما رفت در سابق و لاحق دران راست کوئیم و خواهیم بود با الله الرحمن الرحیم با الله مالک يوم الدين بخدای آسمان و زمین و بخدای که نهان بداند و بخدای که نهان بداند -

* شعر *

نظامی بدارنده آسمان و زمین کزو مایه دارد همان و همین خدایی کزو هرکه اکاه نیست خرد را بان بیخرد راه نیست

* شعر *

حریری فَوَالَّذِي تَعْنُوا النَّوَاصِي لَهُ يَوْمَ وَجْوهُ الْجَمْعِ سَوْدٌ وَ بَيْضٌ که بدل و جان متابع فرمان سلطان السلاطین سلطان ابو سعیدیم بالله والله

¹ In the MS. 'تغلغخواجه' and in the 'ذیل جامع التواریخ'.

مظهر کلمه الله العليا حامی حوزة الحق راعی بیضة الخلق ظل الله
فی الارضین المخصوص بعنایب رب العالمین سلطان ابو سعید حل -

* شعر *

سم
اسفونکی

انکه تا بر نالاش شاهی و دواب تکیه رد
رونق مسدد فرود و رب ایوان تازه شد
ار هوای حصرت او تازه شد سَمع روان
همکو خاک مرده کر تاثیر نازان تازه شد
زور عرص حسروی نا تیغ مردی بر کشید
در ربابها داستل رال دستل تازه شد
ار سحاب دسب دریا شکل کوهر نار او
کلستان ساطع حون ناع رصوان تازه شد

حلد الله سلطنة و رفع على هامة البحيس معتقته مستعيص و مستدشر
كشتم و درات وحدود من اراں امادات قوت كرم و تشريعات من قیاس
همان اساس دعا رسید الحمد لله رب العالمین نامی عرصه میدارد ان
شاهزاده سوز و بر مواضع او شاهزادگان بهاری و تعلعخواه^۱ که ما بر همان
عهد موکدیم که نا حصرت سلطان الدنیا و الاحرة اولکانتو سلطان اقا کرده
بودیم بیش اریں تاریخ اراں قول بر گذشته ایم و ان عهد را دشمنه
اللهم آخِطْنَا عَنْ مُخَالَفَتِهِ وَ انْصُرْنَا عَلَى مُنَادِيِهِ رَبَّاهُ عهد و عمل دعا
بهتقیق در حسرت و هرکه بهصرت خداوند منی مرود بر استی عهد
کدد و دران صادق باشد الله تبارک و تعالی اعزاء عهد او کدد علی سعدل 1 ol 229a
المکانات و المعجرات حدانک ار حال منی اسرائیل خبر مددخد و مدت

^۱ In the MS 'تعلعخواه' and in the glosses 'العواصم'

اولجایتو سلطان اقا طیب الله تربته بتشریفات بی قیاس و کرامات
بی احساس ما را مشرف گردانیده بودند و از برای تالیف قلوب
و خاطر محبوب با کثرت فراسخ عهد راسخ درمیان آورده و در ضمن آن
عهد نامه امر فرموده که در متابعت ما مبايعت درمیان آرند و عهد نامه
قال الله بفروستند بحکم امر محکم اَطِيعُوا اللَّهَ اِلَى آخِرَةِ طوق انقیاد و حبل و داد
تعالی در جید وجود انداخته بودیم و عهد نامه از روی خطاب نه از قبل قیل
و جواب برداخته و بآن حضرت علیا روح الله روحه و نور ضریحه عهد و میثاق
درمیان آورده و سرایر مستکنه ضمائر را ظاهر گردانیده و جوهر مقصود
خویش را بر تخت عرصه عرضه داده و از سر کرم جبل و عنایت خلقی آن
بادشاه انجم سباه گردون درگاه عرش بذاه انرا در رسته بازار عاطفت
شاهنشاهی در رشته قبول کشیده بودند و از وجه من یزید خریداری کرده
اما چه توان کرد که غمامه عمامه دولت سایه سلطنت از سرما دور انداخت
و تاج مرصع مکرل مملکت خورشید سعادت از فرق ما ببرداخت آه آه جز
این نتوان گفت که اِنَّا لِلّٰهِ بعد از شرایط تعزیت چند روز در خلوت حسرت
Fol. 228b. حریری سر بر زانو حیرت نهاده بودم و بر حسب اِطَاةُ الْفِكْرِ تَفْقِيحُ الْحِكْمَةِ در راه
دور و دراز بقدیم و هم سیر می نمودم تا مذهبی بگوش هوش جانم این آیت
قال الله فروخواند که فَانْظُرْ اِلَى اَثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
تعالی در تفسیر این آیت و تعبیر این عبارت تفکر و تدبر میکردم که ناکالا بتوفیق
الله ایلجیان رسیدند و این بشارت رسانید که شجره طیبه سلطنت یافت نما
قال الله بر شکلی که اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَ فَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ و افتاب مملکت و ستاره
تعالی سیاره دولت از افق جلال و مشرق جمال طلوع کرد و از اوج کمال و برج
بی و بال بر سکن هفت اقلیم تافت یعنی افتاب سلطان الدنیا و الدین
غیاث الاسلام و المسلمین خاقان الاعظم و قهرمان الاکرم محرز ممالک الدنیا

دست تعدی عسکر او خلاص یافتند و در دعاء ملک اسلام غیاث الحق
و الدین امروند *

ذکر صد و هفدهم^۱ در عهدنامهها که سلطان ابوسعید و بسور بیکدیگر فرستادند

درین سال مذکور اولکانتو سلطان برحمت حق بدوست و سلطان
ابوسعید نکائی او بشاهراده یسور رسید عهد نامه دوستی برین منوال که قال الله
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ بِرَأْيِ أُولَى الْأَعْلَابِ و دادندکل
ام الکتاب و ارباب دانش و اصحاب بخشش نوشیده باشند که لغاس
Fol 228a تقوی بر بالای مردی راسب آید که عقده و تکه آن لغاس از عهد موکد
و میثاق موید باشد و تاج و هاج ایمان بر فرق مردی شایسته بود که آن
تاج را بخواهر یعب و ایمان مرصع کرده باشد پس واجب است بر کاه
انام و متابعان دین محمد علیه السلام که دران گوشد که بغاس و لغاس
النَّبِيُّ ذَلِكُمْ حَدَرَاكُمْ مَشْرُفٌ شَوْد تا در دار احوت مقام اسان بشک
قال الله بر نعمت گردد که اِنَّ لِلْمُتَّقِينَ فِي حَقَائِقِ و عِيُونِ معارف اشارات عقلیه
تعالی و دلالات نقلیه میگوید رایس منصور حبیب و انه نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ و فتح
قَرْنٌ دُرٍّ حَذَقَهُ اِدْسَانِي و نور حدیقه حدیث حای بادشاه اسلام یسور حل
ادام الله علوه و کب عدوه که حصرت ساطل الدنیا و الاحرة و شعع
المدینین يوم القيامة -
* شعر *

خسرو

شاه عادل خسرو عاری شهشاه جمل

بادشاه عهد ظل ابردی سلطانی دس

* شعر *

Fol. 227b.

جو خورشید تابان بکسترد فر سیه زاغ بران فرو برد سر
طایفه را از فصحاء نامدار بیدش شاهزاده یسور فرستان و گفت بگوید که لشکر
بادشاه خرابی میکند و بررای عالی بادشاه پوشیده نمازد که هفت سال
شد که درین ولایت متعاقب ملخ آمد و مردم این ولایت را غله حاصل
نشد امسال اندک زراعتی کرده اند تا باشد که تخمی حاصل شود سباه
بادشاه انرا نیز در تلف دارند و من نمی گذارم که مردم اینجا بجهت
محقر غله در روی لشکر بادشاه تیغ کشند و تیر اندازند اگر بادشاه باسم
شکفتگی بهر قریه مرد بنج نامزد فرماید حاکم است آن فرستادگان روز
دیگر بیدش شاهزاده یسور آمدند و نخست برو آفرین خواند و گفت -

* شعر *

معزی

ای بلند اختر شاهی که ترا بار خدای
شاه ایران و خداوند همه توران کرد
نیست بر تیغ تو تاوان ظفر و نصرت و فتح
هرجه کرد ای عجبی تیغ تو بی تاوان کرد
جاودان همت میمون تو زر افشان باد
که قضا بایه اقبال تو بی پایان کرد

بعد ازان انج که ملک اسلام غیاث الحق و الدین گفته بود عرضه داشتند
شاهزاده طایفه را از مقربان درگاه خود نامزد کرد که بر اطراف ولایت بگردند
و نکلانند که هیچ لشکری مردم را زحمت دهد و غله ایشان تصرف کند
درین معنی مبالغت تمام نمود باوجود آنکه شاهزاده یسور از معتبران
سباه جندیان را بقتل رساند لشکریان همچنان خرابی میکردند بعد ازان
بیک هفته شاهزاده یسور از هرات ببادغیس رفت و ساکنان هرات از

روی بختار و بطار کون و کعب که مثل حدیث شهر حصی در روی رمی
 نسل نمی دهند امیدوارم که این حظه مرا مسلم گردد - * شعر *
 کر این تند در را ددس اوزم و کردون بفرج تنی نکره (نسعی)
 کمینکاه کدد آوزان سارمش خو میدوی خرم بندارمش
 درین حای ناسد شدستان من همان بخت و کدج فراوان من
 بعضی از شاهزادگان گفتند که اگر نادرشاه جهانگیر نام زیارت روز بدج در
 مزارات این شهر مقام کدد از مصلحت دور بدود و ما نیز در شهر
 در آیم و شعر را ده بدیم که سالیان میشود که صیاب اصابت این حظه
 دما رسیده اسب شاهزاده یسوز کعب که صواب و کعب در انسب که درین
 شهر در بیاید چه آراں روز که بهمی بس اسعددار این شهر را بنا افکنده اسب
 تا امروز حدیث نادرشاه کامکار و ملک نامدار و امیر کبیر را درین شهر بقتل
 آورده اند القصه روز دیگر ملک اسلام عیث الحق و الدی بسر خود
 متخدرم زاده خواند بخت حافظ کلام الله امیر حافظ را و شیخ الاسلام حواحه
 اسمعیل و مولانا عقیف الدی مفتی و مولانا نظام الدی نسعی را
 با طایفه دیگر از ائمه و اکابر هراته دوش شاهزاده یسوز و استاد شاهزاده
 یسوز متخدرم زاده امیر حافظ را بفواح نادرشاهه مکرم گرداند و کعب
 که ما مهمان ملک اسلام عیث الحق و الدی هر چند که میریان حمل
 نمی نماید اما نعمت او در مهمان متواضع و متعاقب اسب اک حقی
 تعالی عمر بخشد و در احل تاحیسی رود عذر رحمت او بخواهیم این
 کوفه سخندان لغرب باز راند و روز دیگر متخدرم زاده امیر حافظ را احزاب
 مراجعت فرمود و سنا او حوس کرسنه بودند حرمها را عزت میکردند
 و مردم را برده میکردانید حوس این حذر بملک اسلام عیث الحق و الدی
 رساندند که لشکر شاهزاده یسوز دسب بخواهی درآورده اند و شو کس که
 علم شهر می آرد بخور او باز می ستانند روز دیگر -

نمونه ایست ز آثار رای تو بیرون
 نشانه ایست ز اجزای قدر تو سلطان
 ز روی جاه و معالی توئی باستحقاق
 خدایگان جهان شهباز و شاه جهان

بعد از ادای خدمت و دعا عرضه داشتند که ما بندگانِ جان فدای
 خداوند است و تا زنده خواهیم بود سر بر استان آسمان محفل بادشاه
 جهانگیر خواهیم داشت و رازی چنین گفت که بعد از قتل امیر یساول
 بجند روز که خسرو کواکب لواء ضیا بر قمه ذروه برج جوزا زد و هنگام
 حصاد شد شاهزاده یسور با تمامت سباه خود بروی خانه هراة درآمد
 و بامدادی با سوار جند بمقام متبرک و مزار مبارک کازرگاه رفت و چون
 بدان مقبرة شریف رسید از یک تیر برتاب بیداده کشت و بر اصحاب قبور
 که خفتگان بیدار و خاموشان گویا اند سلام کرد و گفت **عَلَيْكُمْ السَّلَامُ يَا
 اَهْلَ الْاِيْمَانِ غَفَرَ اللهُ لَكُمْ كَمَا غَفَرَ لِبَنِيكُمْ عَلَيْهِ السَّلَامُ** * نظم *

فخر عمید **سَلَامٌ عَلَى اَهْلِ الْقُبُورِ الدَّارِيسِ كَاذِبُ الْاِيْجَلِسُوْا فِي الْمَجَالِسِ**

سلام باد بر اهل کورها کینه شونده

کوئیا که ایشان نفشسته اند در جایگاه نشستن

وَلَمْ يَشْرَبُوا مِنْ بَارِدِ الْمَاءِ شَرِبَةً وَلَمْ يَأْكُلُوا مِنْ كُلِّ رَطْبٍ وَيَابِسٍ

و نیاشامیده اند از آب سرد شربتی

و نخورده اند از هر تری و خشکی

Fol. 227a. و ساعتی بر سر تربت معطره مطیبه¹ شیخ الاسلام قطب الاقطاب سر الله

فی الارضین قدوة الحق و الدین خواجه عبد الله انصاری قدس سره و نور
 رمسه بتسبیح و تجلیل بسربرد و چون بطرف شهر هرات ملتفت شد

¹ In the MS. مطیبه .

و عربی تاریخ قتل امیر یسارل را در قطعه آورده و آن قطعه اینست که -

* شعر *

شاعر

بر ههصد و هفده دهم ماه محرم
سال و مه و تاریخ ده بقصل ده زیادت
شد میر حواسل رسول بیش احل نار
نهاد سراجا که قضا بود و ارادت
حرج فلک ابرا که بر امراخت بیفداخت
اینست مرورا صف و سیرت و عادت

چون امیر یسارل بقتل رسید شاهزاده میدانل^۱ و بکتوت و مبارکشا و بیدامشا
و محمد دادای بعضی طمعا و اختیارا و طایعه عکرا و اضطرارا سر انقیاد
برخط حکم شاهزاده یسور دادند و رقم سیال حقوق نعمت بر خرید
طاعتداری و ولاد اولکایقو ساطل کشید شاهزاده یسور ایشانرا بدواحب
و بعاطف و اصطفاغ تمام مخصوص گردانید و هر یک را درخور حال
و حرمت او اسب و قنا و کلا و صاحب حرب داد و کعب امیدوارم -

* شعر *

که دادار داور خداورد پاک که رد جمع او نقش در لوح خاک
چهار آفریننده بردان که هست نعمان از جمله ناله و سب
ممالک انرا را من ارزانی دارد تا به یک ار شما ملکی را در تصرف
آرد و خداورد مال و حاة شود امرا و وحوة سناه در انرا و مرالان حوادند
و بعد از رمین دوس گفتند -

* شعر *

ازرقی

انا سهر شرف را ستاره سا
ایا حهل کرم را طماع و ارا

* شعر *

فردوسی

دو رویه بتذک اندر آمد سیاه
 یکی ابر گفتی برآمد سیاه
 ز بیدگان بولد و بر عقاب
 سیه کشت رخشان رخ افتاب
 سنانها نیـزه بکرد اندرون
 ستاره بیالود گفتی بخـون
 ز افکندن کرزۀ کاو چهر
 تو گفتی همی سزک بارد سبهر
 درفشیدن تیغ الماس کـون
 شده ابر و باران ازو بر زـخـون
 بکام و بمغز اندرون کار و خاک
 شده غرق ترک از سرش جاک جاک

مبارکشاهیان آسوده بودند و یساولیان مانده و خسته مقاومت نتوانستند.
 نمود قضا را تیری بر امیر یساول رسید و از بشت مرکب در کشت -

* شعر *

رباعی

ز دستش بیفتاد کوبال او بخاک اندر آمد سر و بال او
 برادران و مبارزان امیر یساول چون دیدند که امیر یساول از بالا زین زرین
 بر خاک خواری افتاد روی بهزیمت آوردند مبارکشاه یفرمود تا سر امیر
 یساول را از بدن جدا کردند و کسانی را که گرفته بودند بعضی را بقتل
 آوردند و بعضی را بکذاشت -

* شعر *

فردوسی

چنین است هر چند مانیم دیر نه فیل سرافراز ماند نه شیر
 دل سزک و سندان بترسد ز مرک رهائی نیابد ازو بار و برگ

* شعر *

لَدَيْ عَقِبِ الْإِيَّامِ بُؤْسٌ^۱ وَ أَنْعَمُ نَعْمٌ وَ اِئْتِئَاشٌ نَارَةٌ وَ عَثَرٌ شَاعِرٌ

مر خداوند از بی در آمدن روزها را سختیهاست و نعمتها

از بی نیکو شدن حالست یکنار و سرور آمدنست نیکار

مَا آمَنَلْتُ دَأْرَ حَبْرَةٍ إِلَّا آمَنَلْتُ عَثْرَةً وَ مَا كُنْتُ فَرْحَةً إِلَّا تَبِعْتُمَا فَرْحَةً. قال السبي شهر و اموال ما از آن امیر است اگر شهر دراید حاکم است امیر ساسان

بر ملک اسلام امیران خواند و گفت مصلحت من در آنست که رودتر دوم

چه لشکر در عقب ممدد و اگر خداک من در بوقت درنگ تمام

و ایلکیان باطراف حراسان و حصرت اولکایتو سلطان بفرستم کار ممالک

حراسان نکلی معف و وهی بدیدد - * شعر *

نکه کی که اس نوم و نراں شود نکام دلبران توران شود فردوسی

ندیر و حواں ماند ایدر ده شاه ده کدخ و ده اسب و ده تحت و کلاه

ملک اسلام عیاش الحق و الدن حدد سراسر است و آنچه ما بحتاج سفر باشد

نا حیمه و حرکاه و سرا برده و طفل و علم بجهت امیر ساسان ترتیب داد و بسم

ن از نوم دافان و راه شغاسان را مصاحب او کرداند امید ساسان ملک اسلام

را وداع کرد و از هرات برفت و آن شب نا روز بر سبیل شتاب بردارد حور

خوشید چهل فرور بعل طلام از جهه دلفرور نار کرد مبارکشاہ بوحالی 226a

نا بکاه سوار بد و رسید امیر ساسان ناسی سوار نا مبارکشاہ در محاربت

آمد و نانک بر بردارد و اناز و ملازمان خود رد و گفت بیش رود

و اس قوم عامی بد کردار را برحم تیغ و تیر سرکشته و دستگیر کندد آن

جماعت تیغها برگشیددد و حور شیران شوره و دلاں جنگی روی نرزم

آورد -

امیر یساول را بکرفت با جاریه ترکیه که آفتاب تابان را از تابش روی او عرق
خجالت بر جبین مبین نشستی و ماه رخشانرا از لعله تاب چهر دلربای
او از حسن عذار خود شرم آمدی - * شعر *

خسروی

سه چیز از رخ زیباء او خجل کرد

یکی بری و دوم زهره و سیم بیضا

سه چیز بنده لعل و جمال او شده اند

یکی بهشت و دوم کوثر و سیم حورا

بکتوب مبارکشاه بوجای را با بنجاء سوار دربی امیر یساول بفرستاد
امیر یساول با ده سوار جبال و صحراواتی را که دیورا در وی امکان مرور
Fol. 225b. نبود و وهم را مجال دخول [نه] - * شعر *

انوری

ریکش جو نیش کژدم و سنکش جو بشک مار

زین طبع را عفونت و زان روح را زیان

در آب او سمک نرود جز بسلسله

بر کوه او ملک نشود جز به نردبان

قطع میکرد بعد از دو روز بیش از طلوع آفتاب بهرات رسید و در قریه
کلچرد نزول کرد و ملک اسلام غیاث الحق و الدین را طلب داشت
و چون ملک اسلام را بدید گفت ای ملک بکتوت فاحق شناس بجای
من چنین کرد اکنون مرا عزیمت آنست که به نیشابور روم و هم درین
ده روزه با لشکری باز کردم ملک اسلام غیاث الحق و الدین او را دل داد
و گفت که امیر عادل باید که اندیشه بد بخود راه ندهد چه داب و عادت
سپهر ازرق همین است که گاه فرح بخشد و گاه تعب - * نظم *

فردوسی

چنین است رسم سرای فریب

ازو شادمانی و زو مستمند

کهی با فراز و کهی با نشیب

کهی بر زمین که بابر بلند

و صده بودایی دادند که او پرید کودک اسب و امارت را نمی شاید چه
 بزگان گفته اند - * شعر *

حسین
 عروزی
 شَیْآنَ یَعِیْزُ دُرُ الْکِیَاسَةِ عَدِیْمًا   رَأَى الْبَسَاوِ وَ اِمْرَأَةَ الصَّیْلِانِ
 دو چیز است که عاجز می آیند جداوردن یکی از آن سه در چمر

Fol 225a

دای ردن رنن و حکم کردن کودکان

داید که امیر طوغان را والی و حاکم خود دادند و حدانک نوحای
 را خدمت می کرده اند و انقیاد می نموده او را بپر مطیع باشند و از امر
 و بهی او عدول نجویدند چون التمعاء امیر یسارل نامراه سناه رسید همه
 بایش طوغان رفتند نکوت روز دیگر بایش شاهزاده یسوز روب و عرصه داشت
 که امیر یسارل بحکم التمعاء خود نسر نوحای را که یرلیع اولخانقو سلطان
 بعددکی نادرشاه عادل آمده معرول کرد شاهزاده یسوز از آن معنی در
 عصب روب و گفت بر یسارل ما را اعتماد نداد و آمدن او بطوری ما از
 مکر و خدیب خالی نیست نکوت را گفت که بایش از آنک از یسارل
 شری و فتنه ظهور بیودد او را نکیر روز دیگر - * شعر *

فردوسی
 حو روز درخشان برآورد جاک   نکسترد یاقوت بر نیوه خاک
 امیر یسارل بخیلخانه نکوت رسید نکوت ترتیب صیانت کرده بود چون
 از اول نامداد تا نیم حاشب شراب خوردند ناگاه در حر کاهی که طوغان
 بود شور و شمع برآمد و تعامت طعانیان را نرفتند امیر یسارل را امیری
 از امراء نکوت خبر کرد که نکوت قصد تو دارد و اینک طوغان بی دانستند
 نادر را نرفتند امیر یسارل ما سوار نیم نام آنک بطرف محرا می روم
 از لشکرگاه نکوت بعین آمد چون نیم برسدی برمت لشکر شاهزاده یسوز
 خود را بر حیل خانه و خریده امیر یسارل ردد و سیزی را نامیری گرفت
 و تعامت اموال و احضاس را بعزت برد و معرکشته نوحای حدناه حاص

Fol. 224b. مال بیدد از ساکنان خراسان بجبر و تحکم بستاند تا خزینه مملو بزر و کوهر

و کلاهپاء مرصع و قباهاه زرنگار و اوانی زرین و اسبان تازی و غلامان ترک
و سیدد خروار از خوردنی و شراب و دو هزار سر کوسفند - * شعر *

نظامی زر و سیم و کوهر بخروارها ز سیفور و اطلس شتر بارها

ز جنس حبش خادمی نیز چند بدیدار نیکو بدالا بلند

بسی نافه مشک و دیدای نغز کزیشان فروده شود هوش مغز

زمرّد نکیفتا چون آب رنگ در و لعل و فیروزه بی وزن و سنگ

یکی تاج زرین زمرّدنکار برآورد از لؤلؤ شاهوار

برند مکلل بیدقوت و در همه کردش از کرد کافور بر

متوجه اردوی شاهزاده یسور شد و بیش از آمدن امیر یساول بکتوت

چند کورت بسمع شاهزاده یسور رسانده بود که امیر یساول بکرتی بادشاه

می آید شاهزاده یسور از آن سخن در شک افتاده بود تا اتفاق جنان افتاد

که ابو یزید بن بوجای بحکم یرلیغ اولجایتو سلطان بحکومت لشکر پدر خود

آمد و از امیر سونچ امضاء احکام حاصل کرد و بیش بکتوت رفت امیر

یساول از آن برنجید که ابو یزید بیش امیر سونچ رفته بود و احکام حاصل

کرده سوکند خورد که - * شعر *

سیف بدان خدای که تاثیر آتش قبرش نهد کی فنا برجبین ملک قباد

اسفرنگی¹ نکاشت بی رصد طبع جرخ را هیئت² نکند بی مدد و هم خاک را بنیاد

کشاد روی سخن را بدقش بند ضمیر نمود شکل خود را بفکرت استاد

که تا ابو یزید بن بوجای را با طایفه که مقوی و مربی اویند چون بکتوت

و مبارکشاه و تا شتمور و امراء دیگر بقتل نرسانم از بای نذشینم روز دیگر طوغان

بن دانشمند بهادر را خلعت بوشانید و التمغا نوشت که امراء هزاره

¹ In the MS. اسفرنگی .

² In the MS. هیات .

ذکر صد و شانزدهم^۱ در صفت جوری که

امیر یساول بر خلق هراة کرد

راوی چنین گفت که در پی سال مذکور امیر یساول نام اندک شاهزاده
یسور را طوی خواهم کرد و ازو دختری خواهم خواست مبلغ سیصد
هزار دینار بر ولایات خراسان قسم کرد و دهکاه هزار دینار بر خلق
شهر هراة نوش و دیوان و عمال خود را گفت که می خواهم که در
یک هفته این سیصد هزار دینار را بخورید معمور^۲ می رسانده باشید
در روز عید قربان از حمله دیوان او یکی خسر و دوم دیوان را دهکاه سوار
بهرات آمدند و هم از کرد راه خلق شهر را برجم دیوان و حمان^۳ مکروه
کردانید و خلق را از مسجد جامع بقعدی کردن بسته بدین آورد و هر کس
که میخواست صد دینار و دریست دینار بر و حواله میکردند و در سوق و طرق
قرب دریست تن را بشکفته حسته و بیگار کردانیدند الا قصه روز دیگر
بهنگام روال مبلغ دهکاه هزار دینار از سکن هراة بستاندند و بعد از حدای
عر و حل حه در شهر هرات و حه در کل بلاد خراسان زبان بدعای بد
و نفرین امیر یساول نکشادند -

* شعر *

که ر مه ازان راه و آیین او کشاده زبانها بفرین او

دعای

ذکر صد و شانزدهم^۲ در رفتن امیر یساول

بیش شاهزاده یسور و قتل امیر یساول

حوس شهر سه سده و سدهایه درآمد در محترم این سال مذکور
امیر یساول بقتل دیوست و سب آن بود که حوس امیر یساول

^۱ In the MS صد و شانزدهم

^۲ In the MS صد و چهاردهم

نکین فلک زیر نام تو باد همه کار دولت بکام تو باد
ملک اسلام عرضه میدارد که بدان واسطه بحضرت بادشاه نیامدم که
با بادشاه جهان اولجایتو سلطان عهد کرده‌ام که بی فرمان و اجازت
او بیش هیچ شاهزاده نروم و بر رای انور بادشاه پوشیده نباشد که شکستن
عهد از نقص ایمانست - * شعر *

فردوسی تو دانی که مردان بیما شکن ستوده نباشند در انجمن
بادشاه مرا بدین خدمت معذور دارد و بهر امر و نهی دیگر که حکم
یرلیغ باشد بران موجب بتقدیم رسانم و ازان تجنب و عدول ننمایم -
* شعر *

نظامی چه فرمایدم شاه فیروز رای که فرمان فرمانده آرم بجای
شاهزاده یسور ازان سخن اندیشه‌مزد کشت و روی بسوی شاهزادگان
و امراء سباه کرد و بزبان مغولی گفت که ملک غیاث الدین
با ما دل یکی ندارد و بیش ما نخواهد آمد شاهزادگان و امرا گفتند که
بادشاه جهان کیر را بجهت این معنی متردد نمی باید بود چه اگر ملک
هرات بطوع و رغبت مطیع و منقاد بادشاه جهان نکرد بکرة و جبر سر برخط
Fol. 224a. فرمان اعلی نهد بعد از دو روز شیخ الاسلام خواجه ابو احمد را باز کرداند
چون شیخ الاسلام خواجه ابو احمد به هراة آمد و انج شاهزاده یسور
دیده بود و شنفوده بسمع اشرف ملک اسلام غیاث الحق و الدین رساند
و از زهد و عبادت و عرفان او بسیاری باز نمود ملک اسلام غیاث الحق
و الدین فرمود که اگر شاهزاده یسور را از خدا شناسی و ایمان شمه حاصل
بودی در خون جان جندین هزار مومن و مومنه نشدی برمقتضاء
الْعَمَلُ مَعَ فُسَادِ الْأَعْتِقَانِ مُشَبَّهٌ بِالسَّرَابِ وَ الرَّمَادِ أَعْمَالِ خَسَنَةٍ ظَاهِرِيَّةٍ أَوْ رَا
من کلام
العرب اعتباری نیست *

در ردود دوز دیگر ملک اسلام شیخ الاسلام حواجه ابو احمد حشتی را
و مولاد معظم نظام الملة و الدین و شیخ بزرگوار صاحب و حواجه خلیفه
شیدانی را تا مرمره دیگر از مشاهیر و فصحاء هرات دیدن شاعراده یسور
فرستاد این نام بدین مدکور در حدود فارس شاعراده یسور بنویسند
شاعراده یسور حواجه ابو احمد و صاحبان او را ناعرار شرحه نمائند در
حوار بارگاه حواص خود فرد آرد و از احسان و تکمیل هرچه ممکن بود
در باب ایشان مدد دل داشت و از ملک اسلام عیث الحق و الدین بصر
یاد کرد و کعب الدنه ملک اسلام را بیش ما می ناید آمدن چه

Fol. 223b

او ملک ملوک حراسان و والی ولات این حدود است اگر او دیدن ما
بیاید^۱ تمام ملوک و حکام و رعما و لشکرکشان ممالک حراسان طعنا
و احتیارا باستعمال ما راعب و مایل شود و الا که از آمدن انا نماد
مقتدع او همه از ما متعذر گردد و حق میداند که ما بدین ولایب
بدرستی ملک اسلام آمده ایم -

* شع *

مَا يَدْلَانِ عَيْرِ آوَمَلِكْ حَاحَةُ   وَلَا بِي دَدَانِ عَيْرِ دَلِكْ مَرَعُ

شاعر

بس بیست شهرها حر رمن تو حاجتی

و بیست در دوستی حر دوستی تو رعنتی

شیخ الاسلام حواجه ابو احمد و مولاد معظم نظام الملة و الدین
و صاحب شاعراده یسور آمدن بسیار خواندند و از برای مصلحت
ملک را حدادانک ممکن بود بستودندش -

* شع *

نعلس کشادد نکسر ریل	دعا ناره کردد بر مریریل	نظامی
که نا سرة زبندة باشد رباغ	کل سح ندد خووش حراج	
رحمت نک حوس کل برابرحته	حمان از تو سرسری آمرخته	

رسید با وزرا و ندما و اصحاب تدابیر گفت که در خاطر من چنین متصور
 میکرد که از شاهزاده یسور هیچ خبری بما و امرا و ملوک این دیار
 لاحق نخواهد شد چه بواسطه قدم و دم او ماوراءالنهر خراب گشت و جندی
 هزار مسلمان در دست و بای لشکر بی باک او بیجان و بیجان^۱ شدند
 شما از من این سخن بر موجب ظرُّ الْعَاقِلِ کَهَانَةُ یاد دارید که عاقبت
 این شاهزاده یسور درین دیار فتنه انگیزد که عساکر اقالیم سالها و دورها
 دفع آن نتوانند کرد نواب و مقربان و خواص حضرت چون از لفظ درر بار
 ملک ملوک اسلام غیاث الحق والدین این معنی را سماع کردند بر او
 آفرین فراوان خواندند و ثناء بیکران و گفتند - * شعر *

من کلام
العرب

ای که موکب همتت بر چرخ اعظم می برد

سین حسن

وی که دامن طلعتت بر سعد اکبر می کشد

آفتاب کیمیاگر تا نبخشی کوه کوه

ذره ذره سوی کالها از عدم زر می کشد

صدق بو بکریت بر عدل عمر دارد همی

شرم عثمانیت سوی علم حیدر می کشد

خان ترکستان ز خوان تو ذخیره می نهد

غاشیه بیش سر اسب تو قیصر می کشد

بعد از آن عرضه داشتند که انچه خداوند ملک ملوک الاسلام میفرماید
 ما بندگان را همان معنی در خاطر می آید اما چون حکم اولجایتو
 سلطان برانجمله بنفغان پیوسته است که مقدم او را عزیز دارند و ملوک
 و امراء خراسان بیش او روند و شرایط خدمت بتقدیم رسانند اگر ملک
 اسلام جماعتی را از ائمه و شیوخ و معارف شهر بیش او فرستد از مصلحت

¹ In the MS. بدجان و بنجان .

شاهزاده یسوز ارانی داشتیم و امرا و ملوک حراساں حیدرآباد امکان دارد
در خدمت و توقیر او بکوشند و هیچ شرط از شرائط انقیاد و امر و بی
او نامرعی نگذارند و تسریعاً کراں مانده و حلقه‌های نادرشاهانه از دیرینه روزی
و قدا و کلاسه و کمربند اسب و سار بند و حرکات و حیام رنجه و شک و زان
شاهی و طفل و علم و توق و کوس و سندان شاهزاده یسوز برسیدن آن
احکام و تشریفات رعایت متبجح شد و حق تعالی را سجدات شکر بجا
آورد و شکر آنها بر خود واجب دید روز دیگر نامه نوشت بملک اسلام
عیث الحق و الدین برین گونه -

* شعر *

طراز سر نامه بود از بخسب	بنامی کرو نامها شد درست	نظامی
حدارود بی یار و یار همه	بکود رنده و رنده دار همه	
جهلی آوری اند کارسار ^۱	تواناکی و ناتواناں سوار	
علم برکش روشناس ^۲ سپهر	قلم درکش دیو تاریک چه	
روش بخش برکار خندش بربر	سکوب ده نقطه حای کبر	
دید آرز هرچه آمد ^۳ بدد	رسانده شد خواهد رسد	

حدارودی که شمع مهر را دین سر لکس سپهر بد قدرت او برافراحت
نادرشاهی که در فضا و هوا ادراک معرفت او شاه باز عقل کل دل و بر سوخت
آن نامه اسب از شاهزاده یسوز بملک معظم عیث الحق و الدین ناطق
بر آنکمله که ما بر مقتضای حکم نایب نادرشاه عالم بجا اولکایت سلطنت
از مقام اصلی و وطن مالوف خود بر موجب بَلِّ لِلنَّعَاجِ دَرَوَ حرکت
کردیم بملک اسلام ناید که بدین ما آمد و بداین تواند لشکر مأمور ما را
مدد دهد چون مکتوب شاهزاده یسوز بملک اسلام عیث الحق و الدین

^۱ از خیال بی نیاز (Bombay Ed. 1298 A II) سکندر نامه

^۲ روشناسی (above ed.) سکندر نامه

^۳ آمد (above ed.) سکندر نامه

بگذرانند و بلاد و بقاعی را که در تحت تصرف شاهزاده کبک بود خراب کرد و مردم آنجا را باسیوری گرفت امراء خراسان غنیمت بی اندازه گرفتند و قرب بنجگاه هزار آدمی را باسیوری برد بعد از هفته امراء خراسان مراجعت نمودند و ماک اسلام غیاث الحق و الدین بطرف قلعه محروسه خیسا حرکت فرمود و امیر یسار و امیر علی و دیگر امرا از راه بادغیس و رودخانه هراة بحدود طوس و نیشابور رفتند و شاهزاده یسور فرمان فرمود که چون زمستان است خلق از شبورغان تا حدود مرغاب ساکن شوند تا چون فصل بهار شود این ولایات را بر امرا قسمت کنم تا بحال معموری باز آرند چون روز بنج بگذشت شاهزاده کبک سپاهی کرد و بشهر پاک ترمذ آمد و عزیمت آن کرد که از آب آموی بگذرد و بشاهزاده یسور حرب کند چون این خبر بشاهزاده یسور رسید فرمود که خلق تمام باید که از فاریاب و مرغاب بولایت هراة درآیند خلق بیجاره کرسنه و برهنه و بیاده دران بیابان روان شدند و قرب صد هزار آدمی از زن و مرد از سرما بر موجب *البرد یقتل و الحر یدیب* هلاک گشت و درمیان ایشان کارقسط بجائی رسید که یک من طعام بیک دینار شد و راوی چنین تقریر کرد که چون شاهزاده یسور از آب آموی بگذشت هم دران روز ایلجی از Fol. 222b. مقربان درگاه خود با خزینه مملو بجواهر و آلی - * شعر *

نظامی جواهر نه چندان که جوهر شناس کند نیم آن را بسالی قیاس ظرایف نه زانسان که دنیا برست یکی آورد زان بعمری بدست با چندین نفر غلام ترک و مراکب کوهری و ثیاب^۱ چینی بخدمت اولجایتو سلطان فرستاد اولجایتو سلطان ایلجی او را بنواخت و بعد از سه روز یرلیغ جهان کشای نوشت که از آب آموی تا حد مازندران

^۱ ثیاب . In the MS.

عرش و کرسی و طوبی و سدره و کوثر

بمعشر و عرصات و بهشت و لوح و قلم

که بجهت ایللی و یکدلی و خدمت پادشاه جهان اولجایتو سلطان
بخراسان می آیم و در این مکر و تزویر ندارم چون مکتوب نامیر یساول رساند
روز دیگر - * شعر *

که صبح از رخ روز برق کسار ختن بر حدش داغ حریت بهاد نظامی
امیر یساول با امرا چون امیر علی و امیر قرمشی و امیر ناز از سمت
هرات بطرف ما وراء النهر متوجه شدند و ملک اسلام غیاث الحق و الدین
با لشکر غوری و هروی و نکودری و بلوچ و خلج و سجزی - * شعر *

بجیش جاش نالفرسان حتی ظننت النمر نحرًا من سلاح من الشعر
مصاحب امرا روان شد و چون امرا بکثوت و بیرامشاه محمد دلدای
و طوغان بن دانشمند بهادر پیوستند بعد از شش روز بکنار آب آموی
رسیدند و در اوایل رجب سنه مذکور از آب بگذشتند و در آن روز که لشکر
خراسان نزدیک لشکرگاه شاهزاده کبک رسید شاهزاده یسور با شاهزاده
کبک در حرب بود چون زیات همایون لشکر خراسان بدید آمد
شاهزاده یسور بقوت و مظهرت ایشان با لشکر خود بر شاهزاده کبک
زد و چون بیشتر شاعران و امرا لشکر با شاهزاده کبک تخلف
کردند شاهزاده کبک منهزم شد خلق ما وراء النهر را از لشکر شاهزاده
کبک و سپاه خراسان نکبتی عظیم رسید و ملک اسلام غیاث الحق و الدین
در خطه محروسة معموره ترمذ حماها الله تعالی عن العلیات سی را
از اکثر و اشراف ما وراء النهر در حمایت گرفت و سی را از اسیری
و هفتاد رعیت از عساکر جانیین ناز سزاند و از شهر ترمذ تا حد معروفه
شاهزاده یسور تمامت سکان و قطان و زیات و فصلت را از آب آموی

بلندی ده آسمان بلند
کشایندۀ نایده هوشمند
زمین را بمردم بر اراست چهر
کمربست کردش ز کردان سبب
نیام زمین را بشمشیر آب
بر فروخت جون چشمه آفتاب
بر از حکمت و حکم او شد جهان
بحکم آشکارا بحکمت نهان

Fol. 221b. خداوندی که عدل و احسان را قرین اقبال و دولت و نیکو کاری و کم

ازاری را رفیق فتح و نصرت و عقاید صافیه را مقارن نیل مآرب و نیت سلیمه را مقارب ادراک مطالب گردانیده است و هرکه ابواب امن و امان بر بندگان او گشاده و مواید بر و مرحمت بر پدید ارندگان او کشیده می‌دارد

قال الله
 تعالى
 قال الله
 تعالى

بدان وسایل حمیده بر قضیت اِنْ اَحْسَنْتُمْ اَحْسَنْتُمْ اِنْفُسَكُمْ فَبِقُدْرَتِش را
 فرقدسای میگرداند و بدان شوافع اکید بر حسب اِنْ اَللّٰهُ لَا يُضِيعُ اَجْرَ
 الْمُحْسِنِینَ صیت عظمتش را جهان بیمای میکند جرخ دواز جز

بمراد او و مدار روزگار را جز برای او مسیر نمی باشد و بخت با او جز دم مساعدت نمی زند و اقبال جز طریق موافقت نمی سپرد اما بعد این نامه ایست از شاهزاده یسور بامیر یساول که اگر جنانکه با سباه خراسان بدین طرف می آیی من جنک خانۀ خود را با شاهزاده ¹ دیگر بخراسان می آرم و چون سایر پادشاه زادگان دیگر کمر خدمت و ولای بادشاه عادل باذل اولجایتو سلطان برمیان جان مسدود گردانیده بکوچ دادن و جانسپاری قیام می نمایم و برانچ باز نمودم قسم یاد می کنم و میکویم . * شعر *

ادیب صابر   بدان خدای که هست از صفات لم یزلش

جدا مکان و زمان و بری حدوث و قدم

بہق خاتم پیغمبران² و حرمت آن

کہ بود معجزۂ ملک او سبب خاتم

¹ In the MS. *بادشاهه*; *اداه*.

² In the MS. پیغامبران.

Fol 221a همه در خورشید تا ناح ^۱ ندائیں تحب نو مدد کمر
 سپارده پادشاهی نتو سپرد ار جهان شریحه خواهی بنو
 بعد از دعا بار نمود که اگر حدانکه شاهزاده نسور ما را از ریس منع نمی کرد
 تا ما بعد از آن بحواستیم ریس و اکثر لشکر حراسان را بعد از آمدن و رفتن هزار
 پهلوان نامدار حراسانی را که ما گرفته بودیم ایشانرا بکذاشت و همه اولاع
 و دوشه داد و بطرف شهر هراة فرستاد نادرشاه استغوثا^۲ گفت که حالنا
 هنگام آن نسیب که شاهزاده نسور را بحب این معنی طلب دایم چه
 اگر او از بخارا و آن حدود بفرکشد حرکت کند لشکر حراسان بی عینی
 از آب بگذرد و از آن فساد کلی ظاهر شود و حرانی و دیم در ما و راه الدهیر
 راه ناند چون فصل شداد ادد لشکری ازین دینار بفرستیم تا مددگار بنو باشند
 و او را طلب داریم و در حضور شاهزادگان و امراء برک بر معصاه حکم
 بولع نادرشاه حکمتر حال سخن او را بپرسیم شاهزاده کنگ از آن سخن
 حوشدل کشید و بشادمانی شریحه بمامتر ازینش برادر بدرون آمد و بولانی
 که در بحب بصرف او بود بول کرد بعضی از امراء که تا شاهزاده نسو
 بکذل و بحب بودند بسمع او رساندند که نادرشاه استغوثا حدیس و حدیس
 فرمود و شاهزاده کنگ قصد بنو دارد شاهزاده نسور اندیشه مدد شد بعد
 از آنکه تا شاهزادگان مشرب کردن امرای را که در حکم شاهزاده کنگ بودند
 بعضی را دینمال و بعضی را بوعدها خوب بفریفت و همه را در بیعت
 خود درآورد و بعد از سه روز نامتر بساؤل که آمد حراسان بنو دوشه
 برین گونه -

در دمه نام جهاندار پاک برآردا رسدما ر خاک نظامی
 جهان آدمی و از جهان بی بدر هنگام بدجاری کراسر

^۱ In the ۱۶ سر

^۲ In the 318 استغوثا

ذکر صد و چهاردهم^۱ در حکایت شاهزاده یسور و تخلف او با شاهزاده کبک

راوی چنین گفت که در جمادی الاول سنه مذکور شاهزاده یسور
ماوراءالنهر را خراب کرد و با لشکر بی حساب و خلق انبوه در رجب سنه
مذکور از آب آموی بگذشت و سبب آن بود که بیش از آمدن شاهزاده
یسور بخراسان بچند سال شاهزاده کبک بیش پادشاه ایسنبوقا^۲ که برادر او
بود عرضه داشت که شاهزاده یسور دل بجانب خراسان دارد و دعوی ولا
و محبت اولجایتو سلطان میکند نباید که قتنه انکیزد و خلق ماوراءالنهر
را از آب بگذراند و بخراسان درآید اگر حکم یرلیغ جهانکشای شود او را بقتل
رسانم یا بکیرم بادشاه ایسنبوقا^۳ بدانچه که او باز نمود التفات نکرد و گفت
ای برادر شاهزاده یسور با ما خلاف نکند چه ما را برو اعتماد کلیست
القصه هرچند گاهی شاهزاده کبک بیش برادر از شاهزاده یسور حکایت
تخلف و یاغی کری عرضه داشتی و پادشاه ایسنبوقا^۴ آن حکایت را رد
کردی تا آن سال که بوجای را بقتل رساندند و شاهزادگان با غنیمت و اسیر
بی شمار بماوراءالنهر درآمدند شاهزاده کبک بیش برادر رفت و گفت -

* شعر *

جهان خسروا زیر هفت آسمان	طرف دار بنجم توئی بی کمان	نظامی
جهانرا بفرومان چندین بلاد	ستون در تست ذات العمد	
همه شب که مه طوف کردون کند	جراغ ترا روغن افزون کند	

^۱ In the MS. دوازدهم.

^۲ In the MS. السبقوا.

^۳ In the MS. السبقوا.

^۴ In the MS. انسبوقا.

تا تبعه‌ها مسلول حورن هژران حشم آلود تا لشکر اوحی بلا در مقارعت
و مکارب آمدند آن روز تا شمار بیشین از هر دو جانب حبی کردند
ناهم که صفت شدت و حدت آن بعدات و کتاب در بیاید بعد از شمار
بیشین ملک اسلام عیث الحق و الدن مرکب نکرداند و از نالی سمد
دولاد سم دلدل دل بر سب رخس جهان کیم سوار شد - * نظم *

ناسب عفاف اندر آورد دلی برانگیخت آن بارکش را ر حای فردوسی
تو گفتی یکی باره آهنگس و با کوه الغر در حوشدسب
نبیش سناه اندر آمد بچک یکی تبع رحسان گرفته بچک
تا تمام سناه^۱ بر لشکر اوحی بلا حمله آورد و بسیاری از اشان بقتل رساند
حورن اوحی بلا آن دلیری و ناس ملک اسلام عیث الحق و الدن و عسکر
او مشاهده کرد روزی از حرب نظام و ناسپاه حورن مقدم شد و رن و بچه
و کله و رمه و حیل خانه و خیام و حرکات نداشت اسیر بسیار از حواتین
و اقله سپاه ملک اسلام عیث الحق و الدن رسید ملک اسلام حق تعالی
را بدان موهبت بزرگ و فتح عظیم سعادت شکر بکای آورد - * نظم *

حورن دشمنان شاه شد کامکار شد از فرجی کار او حورن نگار نظامی
فروغ آمد از خنک حنلی حرام که دید آنچه مقصود بودش تمام ol 220b
شکر خدا روی بر خاک سود که فتح از جدا بود او خاک بود
چو کرد آمیزش داور خویش را همان کدکها داد درویش را
روز دیگر مطهر و کامیاب تا غایب بی حد و اسیران مائة حد بطرف شهر شاه
حرکت فرمود و رمه را که دران نرم کوشش باطله رسانده بودند بخواحب
و هر یک را علی حسب مرتبه شریف نادر و خلعت کدکها ملکانه داد *

^۱ In the MS ل.

خطه نزل کرد و فردا بر عزیمت سفر است ملک اسلام غیاث الحق
فردوسی و الدین جون ان خبر را سماع فرمود روز دیگر - * شعر *

جو خورشید بنمود بهنای خویش

نشست از بر تند بالای خویش

با لشکر ساخته از پیاده و سوار که هنگام کارزار بشمشیر شیر افکن کرد از
دریای قلزم برآرند و بزخم کرز کاوسار کوه بیستون را با زمین متساری
کردانند - * شعر *

منتنبی قوم اِذَا مَطَرَتْ مَوْتًا سَيُوفُهُمْ حَسِبْتُمْهَا سَحَابًا جَاءَتْ عَلَى بَلَدٍ

ایشان گروهی اند چون بیار مرگ را شمشیرها ایشان

بنداری تو آن سیوف را ابرها که می بارند بر شهر

بر هیچ شتاب در عقب آوجی بلا براند و چون به نیم فرسنگی لشکرگاه او رسیده
بفرمود تا نای رزمی در دمیدند و کوس حربی فروگرفت آوجی بلا

Fol. 220a. با هزار سوار نکو دری قتال بی باک با ملک اسلام غیاث الحق و الدین

برابر شد و در زمان از طرفین نفیر و فغان و خروش رکبان و فرسان و غریو
و فریاد طبل و نای بر فلک نیلی نمای برآمد - * شعر *

نظامی در آمد بغریدن آوای کوس شد از کرد روی زمین آبدوس

شعبه‌اء شیون از آهنگ تیز جو صور سرافیل در رستخیز

دهلهاء کرکینه جرم از خروش در آورده مغز جهانرا بجوش

زمین لرزه مقررعه در دماغ زده آتشین مقررعه جون چراغ

بلارک جنان تافت از روی تیغ که در شب ستاره ز تاریک میغ

ترنک کمانهای بازو شیکستن بسیج خلق را برده از خویشتن

درفشیدن تیغ آیینده تاب درفشان تر از چشمه افتاب

شجعان و مبارزان سباه بحکم جهان بنه ملک اسلام غیاث الحق و الدین

و الطاف و صفای حمیلۂ آن صدر کبیر بیکو دل شمع نوشتم تا برای انور
 ملک ملوک الاسلام ادبائی بود که بعد از لطف حضرت النبی و کرم
 عربی شاهنشاهی غیر صدر معظم حواحه شهاب الدوله و الدن د مدت
 برداختن این کتاب از ارباب و اصحاب کسی در باب بدده بدده حق
 ثابت نگردانید اندیش بر دولاب زور افروز ملک ملوک الاسلام حلد الله
 ملکه بربح بیکو نامی و حادثه سخاوری مستقیم دازان نمده وجوده *

ذکر صد و سیزدهم^۱ در حوب ملک اسلام غیاث الحق و الدین با آوجی بلا و انهزام آوجی بلا

حون شعور سده سب عشر و سدهمایه درآمد درن سال ملک اسلام
 - یث الحق و الدن - * نظم *

بروریکه طالع برومعد بود بطرها سراوار بیودد بود نظامی
 بظرف قلعه محروسه حبس بر مرکب درمرد و یک ماه در قلعه حبس مقام
 کرد و بر موحب حیو ما اونی العددی الی الی اقرأ کتاب کلام الله قل البی
 تعالی - * شع * علیه السلام

نخطی حو بر بحر مشکین مسلسل
 ولیکس روان شمعو آب از روانی

مشغول شد و بعد از یک ماه از قلعه حبس بدرون آمد و حو بظنه
 اسرار رسید بسمع مبارک او رساندند که امیدی از امراء نگو دی آوجی
 بلا نام حادثه حون را از هستان بگرمسدر منفرد و ادبک در سه برجگی این

یساول بعد از دو روز با بنج سوار بولایت فوشنج درآمد و تا ده روز از خواص و نواب و حجاب امیر یساول و وجوه سباه خراسان یکان و دوکان و ده کان پیاده و برهنه مجروح به هراة می آمدند و ملک اسلام غیاث الحق و الدین خلد ملکه ایشانرا اسب و سلاح و جامه و زراد می داد و بدل خوشی تمام بجایز و نیشابور و آن حدود کسبل میکرد و امیر محمد دلدای نیز درین ماه که بوجای بقتل بیوست وفات یافت و حق تعالی بکرم عمیم خود جنین دو خصم قوی حال را که سالها دران بودند که نکبتی بملک اسلام غیاث الحق و الدین لاحق گردانند هلاک کرد و این حکایت درمیان خلق هراة تاریخی کشت بس معتبر ایزد بیچون بفضل بی نهایت وجود بی غایت خود حضرت علیاء ملک ملوک اسلام سلطان الکاج و الزایرین غیاث الحق و الدین خلد ملکه را از نکبات ایام و حوادث لیالی محروس و مصون داراد و اعادی و حساد جناب جنات حیات ایشانرا که مربع سعادتست و کرامت و مبدع جلالت و حشمت مخدول و منکوب بحسرت مَنْ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ و صدر معظم معدن اللطف و الکریم خواجه شهاب بن صدر اعظم عزیز الدین شهاب سق را که منشی حضرت علماء ملک اسلام است و مربی اهل فضل و هذراز عز و جلال و دولت و اقبال برخورداری دهکده داعی این صدر شریف خطیر نیک اعتقاد جواد بر من از لوازم است بدان واسطه که اگر تربیت و تفقد و انعام مترادف او نبودی این تاریخ نامه که صد و بیست تا کاغذ ست سالها بانجام نبدیوستی و بی کرم و تقویت او جنین کتاب معتبر در دو سال و نیم بآخر نرسیدی و اگر آن نوازش و بنده بروری و عطا که در باب من بنده در اوان برداختن Fol. 219b. این تاریخ نامه مبدول داشته است در کفایت آرم این نسخه بتطویل انجامد اما بر مقتضاء شُكْرُ الْمُعْزَمِ عَلَى الْمُعْزَمِ وَاجِبٌ از جمله اعطاف

اندارد مناروی از سناه شاعران اریمین او درآمد و دیوه در دعا کوش
آورد بوحای اراں رحم خون ناره کوه از شب مرکب در کشف

و نالی آن سازه تاندناک سر نامدارش درآمد بجاک بدوسی
حلیں اسب کردار حرج بلند بدستی کلاه دگر کمد
خو شادان بشید کسی نا کلاه دخم کمدش رساد رگاه

خون بوحای بقتل بیوست سراں سناه و اعیان درگاه او کلاهها از سر
بیداختند و بغیر و جروش نکوش فلک سرپوش رساد - * شعر *

همه لشکرش خاک در سر ردد سرده سرای آتش اندر ردد
و آرزو تا هنگام عرب شاعرانک تا تمام سناه در عقب لشکر
حراسل برینند و قرب هزارتن را از معروفیل و امراء لشکر دستگیر کرد و هزار
دنگرا بقتل آورد - * نظم *

و لشکرسی را که خون ریختند گرفتند و بستند و آویختند نظامی
و سناه شاهراده بسور شرکس را که از حراسانیان می گرفتند اسب و سلاح
و جامه او می ستاندند و می گذاشت و لشکر شاعرانک دیگر خون
کفک و دارد حواحه می کشتند - * شعر *

خو شب قفل بیرویه در زد بکج تراروی کادور شد مشک سنج نظامی
شاعرانک عربم آن کردند که در عقب لشکر حراسل در شب در
بود شاهراده بسور گهت که صواب آنست که بار کردم چه امراء
حراسل بیشتر کشته شده اند و اکثر ابطال و مدبران سناه انشل محجوج
اند و برزکلی اختر شناس و عقل هدرمد در عقب شرمندی زدن مدموم
داشته اند - * شعر *

خو بدور باشی مشو در ستر مکن سده بر خصم راه کبر
مشورت از شاعرانک کفک و دارد حواحه و دوان و حلیجان {۶} در کشتند آمد

بسلاست بیرون رفت و بوجای با چهل مرد دلیر جانباز درمیان لشکر بماند
و جز تسلیم و رضای بقضای یزدانی جاره دیگر ندید تیغ برکشید و با آن
جندان سباه در حرب آمد و بانگ بر ایشان زد و گفت ای سباه کینه خواه
منم بوجای بن دانشمند بهادر که هنگام نبرد بزخم خنجر آبکون از خون
اعدا جرم فلک نیلکون را ارغوانی کنم و گاه زور بتوان سر دست کردن
فیل مست را بر تابم از آوای زهره برمن شیر شرزه در بیشه در فالش آید
و از صدمه کوبال من اوتاد جبال راسیات متزلزل گردد - * شعر *

نظامی

جو بر جوشم از خشم جون تند میخ
در آب آتش انکیزم از دود تیغ

Fol. 218b.

کفلکاه شیوان در آرم بداغ
زپیده نهنگان فروزم چراغ

جو تیر از کمان در کمین افکنم
سر آسمان بر زمین افکنم

کرم زرق دریا بود هم نبرد
ز دریا بر آرم به شمشیر کرد

* شعر *

شاعر

وَ اَدْرِكْ سُوْلِي حَيْنَ اَرْكَبُ عَزْمَتِي
وَ لَوْ اَذْنُ فِي جَبَّةِ الْاَسَدِ الْوَرْدِ

در می یابم مطلوب خود را آن هنگام که بر می نشینم عزیمت خود را
و اگرچه بود آن مطلوب در بیـشـانی شیر کلکون
قرب هزار سوار جنگی او را با آن چهل تن درمیان آوردند بعد از
ساعتی که آن چهل تن را که ملازم بوجای بودند بقتل آوردند بوجای
خود از سر بر گرفت و آهنگ آن کرد که کمان از قربان بیرون کند و تیر

برآمد یکی از جوی سندرورس همی نوسه داد از بر آنوس
 سر سرکشان ریز کرز گران جو سندان شد و ننگ آهنگران
 ز خون رود گفتی همه می شدست ز دیره هوا بیشه بی شد سب
 امیر یسارل چون شیر خشم آلود بر روی صفای بر می آمد و بسوی
 میمنه و میسره میناخت و دلیران و مبارزان را بر حرب خریص
 می گرداند و هر دم با خواص و اعلمه خود چون کوه آهن بر سناه دشمن
 می زد و بسیاری را از ایشان بعدم میرساند - * شعر *

لواحد من
 الشعرا

كَانَ الْمَلَأَى جَارِيَةً بِأَمْسٍ
 إِذَا اخْتَلَفَتْ أَرْمَاحُهُ وَ مَنَاجِلُهُ
 گویا که مرکبها رورده اند بر همان او
 چون مختلف شوند نیزه‌های او و تیغه‌های او

شاهرادگان چون تجلّد و دل‌آوری خراسانیانرا مشاهده کردند بیکبار
 روی معروف آوردند و راوی حنین گفت که لشکر شاهرادگان هفت صف
 بود هر صف هشت هزار سوار و سناه امیر یسارل یک صف بود نقیلس
 ده هزار مرد امراء عساکر خراسان روی به‌ترتیب آوردند و گفتند - * شعر *

فردوس

یکی خود از ایشان ز ما سیصد سب
 دین رزم که غم کشیدن بدست

امیر یسارل و بوجای با سوار هزاری نمادند ناتی تعامت لشکر
 خراسان قرار را بفرار و آریختن را بگریختن و اتقال را نادیده دل گردانیدند -

* شعر *

دیدم درفش و نغوسه کوس زح زندگان بر خون آنوس
 نه بیچارگی نشت برکشند سرا برده و خیمه نگداشته‌اند
 امیر یسارل بعد از جنگ‌ها سخت و چاره‌های معب با شجعت سوار
 ۳۳

* شعر *

فردوسی

تو این اندکی لشکر من مبدین

مرا جوی با کرز بر بشت زین

من امروز با این سبه آن کنم

که از آمدنش آن بشیمان کنم

بدین نوع که بتقریر بیوست در تدبیر حرب و ضرب بود - * شعر *

فردوسی

جو خورشید تا بنده بنمود چهر

خرامان برآمد بخم سپهر

شاهزادگان کبک و یسور و داود خواجه و حدرجان¹ با سباهی جون کوهآهن و دریای موج بمرغاب رسیدند امیر یساول فرمود تا² نقباء لشکر صفها

راست کردند و مواضع حرب بر امرا و وجوه سباه بخشش کود و بیدش

از آنکه شاهزادگان آهنگ جنگ کنند و بمحاربت مسابقت نمایند امیر

یساول با تمامت سباه خود بر ایشان حمله کرد شاهزادگان ازان معنی

Fol. 218a. بغایت در غضب رفتند همه یکدل تیغها بر کشیدند و روی برزم آورد از

طرفین مبارزان با یکدیگر در منازعت و مضاربت آمدند و در یک زمان

جندانی از هر دو سباه بقتل بیوست که از موج خون مرغاب جون دریای

بی بایب در موج زدن آمد و تمامت صحرافات و جبال از خون کلکون

کشت و از غریدن کوس و نالیدن نای شیران بیشه و نهنگان دریا را دل در

بر در طبیدن آمد و اجزاء زمین در لرزیدن - * شعر *

فردوسی

ز بس ناله کوس و بانگ درای

همی آسمان اندر آمد ز جایی

جفان شد ز کرد سبه آفتاب

که آتش برآمد ز دریای آب

درفشیدن تیغ و زوبین و خشت

تو کفتی شب آمد هوا لاله کشت

ز بس ترک رومی و زرین سبر

ز جوشن سواران زرین کمر

¹ Later on جرجان.² In the MS. با .

ز شوریدن برق روینه طاس   نکرده کردن در آمد هراس
 ز بس کوفتن بر زمین کرز و تیغ   ر هر غار بر شد غباری نه میغ
 ز منقار بولاد بران خدنک   کوه سته خون در دل خاره سنگ
 کمان کز آبرو همزگان تیر   ز دستان جوشن برآورده شیر
 کمند کوه داده بر بیج بیج   بجز کرد کردن نمی گشت هیچ
 بوجاییان آن شب تهور و جسارت تمام نمودند و قرب مدتن را از
 سپاه عدو بقتل رسانیدند و امیری منکلی نام را که از خویشاوندان
 امیر نوروز بود بگرمی چون بر بوجای متعق شد که شاهزادگان نزدیک آمد
 و لشکر بیکسار بوقت صبح مراجعت نمود و چون مرغان رسید و احوال
 که مشاهده کرده بود پیش امیر یسارل عرضه داشت امیر یسارل کار جنگ
 ساخت و آن شب تا روز با امرا و وجوه سناه در کار جنگ با شاهزادگان
 مشورت کرد بوجای گفت که سپاه شاهزادگان بسیار است و ما اندکیم
 مصلحت آنست که تنگنالی مرغان را بگیریم و هزار هزار بیرون میروم
 و با ایشان حرف می کنیم چون بدین نوع با ایشان در محله آیم ایشانرا
 بر قلت سناه ما اطلاع حاصل بیاید و لشکر ما بپر بر کثرت و جمعوت
 ایشان واقع نگرددند بکوت گفت که صواب آنست که در سنگ بس
 نشینیم و در غنات و کوه باها کمین سازیم و چون سناه خصم برسد کمین
 بکشیم شاه بدخشان گفت که ما را بده نزدیک شهر هرات می باید بود ۱۷۶۵
 تا اگر نعوذ بالله لشکر ما مغرب شوند دلدادی نزدیک نشد امیر یسارل من کلام
 گفت که من با این لشکر مقابل خواهم شد و بیج نوع سناه خود را از المومنه
 ایشان مخفی نخواهم داشت و بر قضیت من کثر بکوه بی العواقب علمی زد
 ثم یسجع نار خواهم کرد و از سیدلی سناه دشمن و اندکی لشکر خود باک
 نخواهم داشت -

جهان داور آفرینش بنه‌ا به‌ناه تو باد ای جهانگیر شاه
 بهرجا که روی آری از دشت و کوه مبادت کردند و مبادت ستوه
 چون یک ساعت بگذشت قرب بیست سوار از لشکر بدخشان جدا گشت
 بدان نیت که بیش شاهزادگان روند ناکه در میان لشکر بوجای افتادند
 کمان بردند که سباه ما و راه‌الذبح است بی تحاشی با بوجائیان در سخن
 آمدند بوجائیان ایشانرا گرفته بیش بوجای آوردند بوجای بتخویف تمام
 از ایشان از احوال شاهزادگان و جکوفکی و جندی لشکر بپرسید گفتند که
 شاهزاده کبک و شاهزاده یسور و داودخواجه و ایلاچکدای و بولد
 و جبر شاه با شست هزار سوار آهن بوش از آب آموی گذشته‌اند و از شما
 تا ایشان فرسنگ ده بیش نباشد بوجای چون این سخن ایشانرا فهم کرد
 در حال دو تن را بیش امیر یسارول فرستاد و دیگرانرا بقتل آورد شاه
 بدخشان گفت مصلحت ما درانست که باز کردیم بوجای گفت که
 من فرسنگ پنج دیگر بیش خواهم رفت تا تحقیق احوال کنم بعد ازان
 با آن سیصد سوار براند چون دو فرسنگ برفت از قضا را با قراول لشکر
 شاهزادگان مقابل افتاد و آن جنان بود که چون شاهزادگان کبک و یسور
 و داودخواجه از بلخ بشبورغان آمدند بانصد سوار کار دیده را فرمودند که
 تا مرغاب بروند و از لشکر خبری گیرند آن سواران بفرمان شاهزادگان
 یکشنبه‌روز تمام رانده بودند دران تیره شب ناکه با سباه بوجای برابر
 افتادند و هر دو قوم دران شب دیچور تیغ در روی یکدیگر کشیدند و کوبال
 بر سر و بال یکدیگر کوفتند و از جانبین خروش و غریو مردان و اسبان بر فلک
 کردان برآمد - * شعر *

Fol. 217a.

نظامی جنان آمد از هر دو لشکر غریو کز آن هول دیوانه شد مغز دیو
 کمره در کلوها فرو بست کرد ز بی خونی اندامها گشت زرد
 زکرز کران سبک و شمشیر تیز میانچی همی جست جان در کریز

که حراسان را در سخت تصرف آورد امیر یسارول و بوحلی و بدرامشاه بن محمد دلدای بعد از گذشتن ایشان از اموی در مرعات جمع شدند امیر یسارول در حربه نکشاد و امراء لشکر و روس سناه و انطال و کماة عسکر ا بر و سم و ساحت نفوذ نوررم حستی و کنده اندوختن حرص کرداد و بوحلی و عداث الدین علیشاه را که ملک بدحشال بود کعب نا هزار سوار حراز نامدار حنکر گذار تا انجا که سناه حصم است بروند و زبان گیری بدست آورد تا از کنعیت و کمیاب آن لشکر ما را اعلامی دهند بوحلی و شاه بدحشال روز دیگر - * شعر *

حو کنتی در روشنی نار کرد   چهل ناری دنگر آغار کرد   بطامی
بآتش بدل گشت مشتی شرار   کلبه شد آن سم کارس و
نا آن هزار سوار برسدیل رکعت براددد حو فرسنگ ده برنند بوحلی
شاه بدحشال را گفت که ما را بصحیف معلوم نیست که لشکر از آب
گذشته اند یا بی بدن نوع که ما می روم بمامت مرکبان ما بخواهد
ماند مصلحت در آست که می و خدمه شاه نا سوار سبند کرده   Fol 216b
بشتر برابیم شاه بدحشال گفت روا شد بوحلی و شاه نا سبند مرد
نامدار حنکی آن شب بتعجیل هرچه تمامتر براددد حو به دست
فرسنگی شد و رعل رسیدد در صحرا و از طریق بدحشال آتش سنا ددند
بوحلی گفت که حنک کمل نرم که آن آتشی لشکر بدحشال ست که
به مدد شاعران می آیند هغور از شب ثلثی دست شم دین
حرا ما و اطلال مقام کدم چه شاد که از هر دو لشکر طایفه بسوی شم و به
ناشد و گذر انشال برین معر [شود] که ما بم بوحلی آن بدد را بسدد
شمرد و بر شاه بدحشال آه بن و اول حوادد - * شعر *

که شاه حرد و همسوی بود   طغر نار و دشمن رمی تو داد   فردوسی

ذکر صد و دوازدهم^۱ در قتل بوجای بن دانشمند بهادر و انهزام لشکر خراسان

بعد از چند روز که ملک اسلام غیاث الحق و الدین خلد قدرة و جلاله
بر سریر حکومت در خطه محرومه هراة کفیت عن الحدثان والعاهات
جلوس مبارک فرمود و بيمين عدل نوشیروانی و فر دولت سلطانی
متحیران بادیه ظلم را بمامن روح و راحت آورد و خلق شهر هرات را از
دست متعدیان بی دین و جابران بر کین خلاص داد و هیبت باس Fol. 216a.
معدلت او طرق مسدوده را بکشد و اصحاب سرقه و قطاع راهها را در
کوشه دهشت و وحشت منزوی گردانید و بقوت طالع سعد او از برج
شرف دول اختر ازهر دین بروری ظاهر شد و در باغ عز و حشمت زهر
انور تذاسانی و آرام پیدا آمد -
* شعر *

سید حسن   کر جهان از عدل شاه اسوده شد بس دور نیست
هرکه دردی میکشد از بهر درمان میکشد
هرکه جان دارد برو شه را حقوق نعمت است
کفر باشد هرکه برحق خط نسیان میکشد
جرخ تاوان دار بود از جورها ما مضی
الحق اندر عهد شه انصاف تاوان میکشد

بوجای که از اکابر اعادی حضرت جنت مثال ملک اسلام غیاث الحق
و الدین بود بقتل رسید و سبب آن بود که درین سال مذکور شاهزادگان
کبک و یسور و داود خواجه باده شاهزاده دیگر با لشکری بعدد یک
بیابان و شمار حیتان ابحار و اوراق اشجار از آب آموی بگذشتند بران عزم

و حامی هر دیار را نا خلعت تمام احارت مراجعت فرمود و ایشانرا بر عدل و استمالت رعایا و تحمیل در حق سایر برابا و تعظیم اهل علم و تحقیق رمزه اهل فسق و قمع قطاع طریق حرمص کرداید و شمس الدینی عمر شاه خوانداری و تاج الدین فشتی را که در ظاهر در خدمتکاری و فرمان برداری ملک ید بیضا می نمودند و در باطن نا اعدای و حساد او طریق مصادقت و یگانگی می سپردند اراں که بر مقتضای شرع مطهر نبوی دیوب ایشان ثنوت بیوست هریک را نوبت بلیغ و بطش عظیم مالشی تمام داد و دست حیف و تعدی شکنک و ملارماں ایشان از سر رعیت کوتاه کرداید و انواب عدل و احسان بر خلاف نکشاد و بجهت ادرات علماء اسلام و عبارات مرارات و جمعیت حایقها خطه ناک هراة علحده تمام هریک و هر موضع التعماء مبارک ناطق بر مال معین و عله مبین ازرانی داشت و بر حسب الرَّحُلُ بِي طَلِّ صَدَقَتِهِ حَتَّى يَقْضَى بَيْنَ النَّاسِ مال

بی حد بر فقرا و عرما و عرنا و مساکین صدقه کرد و بر موجب اَنَا مَأْمُورٌ قُلُوبِی بِالتَّحَنُّنِ لِمَنْ أَدَّى زَكَاةَ مَالِهِ وَ الْعُشْرَ وَ احِبْ زَكَاةَ وَ اعْشُرْ حَوْشَتِی رَا اِیضاً مستحقان رساید و خلق را بر مقتضای تَشَابُهِ الْخَمْرِ مَلْعُونٌ وَ طَعَامُهُ زَكُومٌ اِیضاً وَ شَرَابُهُ حَمِيمٌ وَ لَبَاسُهُ قَطْرَانٌ از شرب حمر منع فرمود و بوجه گران و بر قصمت لَعَنَ اللَّهُ الْفَاحِشَةَ سَعْنَسَ لَعْنَةً وَ لَعَنَ الْمُسْتَمْعَةَ ثَمَائِیْشَ لَعْنَةً اِیضاً از آنک در مایهها ندادند و بوجه کفشد بازرد و امیر شیعیه را نذردند و

طی داد *

شاهین مثال گاز جهان باز راست کرد
انصاف و عدل کرد ترازوی ایمنی

از بسکه خورد خون جگر تیغ ابدار
تا مشک زاد نافع آهوی ایمنی

از بسکه ابر چشم ستم دیده آب زد
بسترد کرد حادثه از روی ایمنی

و از اطراف و اکفاف خراسان ملوک و حکام و اعیان و زعماء و جماهیر به
هرات آمدند و بشرف تقبیل رکاب ملک اسلام غیاث الحق و الدین
مکرم و مشرف کشت ملک اسلام در باب هریک خاصه ملک قطب
الدین اسفرار و ملک قطب الدین تولک و امیر شمس الدین حمال
قاضی و تاج الدین علیشاه که نایب کل ملک یفالتکین هرات بود
و ملوک غور و غرجستان و جرزان اعطاف بی کران و الطاف بی پایان
مبدول داشت - * نظم *

شاعر

همه همکروهه براه آمدند	سوی انجمنگاه شاه آمدند
بدان آمدن شادمان کشت شاه	ازان نامداران لشکر بنه
جداگانه با هریکی عهد بست	که در بایه کس نیارد شکست
در کنج بکشد بر هر کسی	خزینه بسی داد و کوهر بسی
جو نام آوران آن دهش یافتند	سراسر سر از سرکشی یافتند
نهادند سر بر زمین یکزمان	کله کوشه بردند بر آسمان
گرفتند بر شهریار آفرین	که یار تو بادا سپهر برین
سر تخت جمشید جای تو باد	سر بر سران خاک بای تو باد
و ملک هر بلده و حاکم هر بقعه و والی هر قصبه و حارس هر حصار	

ر یاقوت و از کوه‌ها با نسود   ر سیم و ر زر شوکرا شرحه بود
 حه مایه که باهم نرامیختند   همه راه یکسر همی ریختند
 چهل شد خو فردوس اراسته   ر نس کوبه‌کون هدیه و خواسته
 ندس عظمت و شکوه در اواسط شهر الله الاعظم رحب رحب الله قدره -

* شعر *

نقال همانوں و فرجده اختر   بدخوب موی و سعد موقر ازرقی
 موقتی که هست اندر و فال یکی   بروری که هسب اندر و سعد اکثر Fol 215a
 دولتخانه شهر هات کعبه عن الالوات درآمد و نتحدید بر سر عرت
 حلوس مدارک فرمود - * نظم *

شهرنار تاحداران نار آمد بر سر
 فتنه عواید دران نار ماند از داروگر اسف
 مورد انصاف شد اهل جهنم حوانگاه
 معبد اقبال شد ارباب دس را نارگرد
 حوس نسیم صمدم از کرد شد دران ^۱ گرفت
 موکب دارایی عالم اسمانرا در عسر
 و تشنگان نادیده ظلم معنی سگان هراة بواسطه رمول موکب میمون . رانت
 همانوں ملک اسلام از موارد امس و امان و مسارع روح و راحت سدا
 گشتند - * نظم *

نمود دو عروس ملک روی ایمی
 آمد ز در بهار چهل بوی ایمی
 بشگفت دوستل مراد و کل نشاط
 خوش گشت بوی عادت و گوی ایمی

شیخ الاسلام خواجه شهاب الحق و الدین مد ظله ملازم بود روز چهارم ملک
معظم شمس الدین امیر ورنه و ملک زاده اعظم جوانبخت شمس الحق
Fol. 214b. و الدین و مولانا صدر الدین قاضی و شمس الدین عمر شاه خواندزی
و حکام و عمال و صدور و بدور شهر هراة باستقبال ملک اسلام بجام آمدند
روز پنجم ملک اسلام غیاث الحق و الدین از جام حرکت فرمود و از حدود
جام تا دروب شهر هراة در هرده کامی طایفه از ائمه و معارف شهر
با طبقه زر و سیم مترصد ایستاده بودند - * شعر *

عطار زر و کوهر در زمین میریختند مشک و عنبر در هوای بیختند
و بوجای بسر خود ابو یزید را با بنجای سوار از اوبه تا کوسویه باستقبال
بفرستاد و شکذکان شهر جون ابر[ا]هیم و یوسف و کوجری و ابوب و اسغ
و تمامت وجوه سباه بکتوت و بوجای و محمد دلدای که در حدود هراة
متوطن بودند همه باستقبال بیرون آمدند و خلق شهر از مرد و زن بیاده
و اطباق زر و سیم بر فروق نهاده باسم بذیره بیش باز رفتند و صنایع و اهل
حرفه هر کس بذیره داکین و مساکین خود را بالوان اثواب و انواع
فواکه و اجناس اسلحه بر آراستند و از جب و راست و فراز و نشیب
بخور عود و عنبر و لخلخته مشک و عبیر دماغ فلک اخضر را خوشبوی
کرداند - * شعر *

زبیری	جو مردم بشهر اندر آگاه شد	بذیره شدن را سونی راه شد
	زن و مرد از شهر بیرون شدند	بذیره ز باره بهامون شدند
	ز اندازه افزون فراز آمدند	به بیش جهان جوی باز آمدند
	در و بام را همجو چشم خروس	بر آراستند و بنالید کوس
	جهان تا جهان از بی شاه را	ببستند آذین همه راه را
	همه خاک راه را بمشک و کلاب	زدند از برای جهانجوی آب

ر باقوت و از کوه‌ها بسود   ر سیم و ر زر هرگرا شرحه بود
 حه مایه که ناهم نرامیختند   همه راه یکسر همی ریختند
 چهل شد خو فردرس ازاسته   ر نس کونه کون شده و خواسته
 بدس عظمت و شکوه در اواسط شهر الله الامم رجب رجب الله قدره -

* شعر *

بغال شمایین و فرخنده اختر   نصیب موی و سعد موی ازرقی
 بوقتی که هست اندر دل یکی   بروزی که هست اندر و سعد اکثر Tol 215a
 دولتخانه شهر هرات کیفیت عی الاثات درآمد و بتحدید در سر عرت
 حلوس مدارک فرمود - * نظم *

شهرنار تاجداران نار آمد بر سر
 فتنه عواید دربان نار ماند از داروگیر
 مورد انصاف شد اهل جهانرا خوانگاه
 معبد اقبال شد ارباب دس را بارگاه
 حوس نسیم صمدم از کرد شد دربان^۱ گروست
 موکب دارایی عالم اسمانرا در عذر
 و تشنگی نادیده ظلم معنی سکان هرات بواسطه و محول موکب معنوس . راست
 همانوس ملک اسلام از موارد امن و امان و مسلح روح و راحت سندان
 کشند - * نظم *

بدمود دو عروس ملک روی امنی
 آمد ر فویدار جهان روی امنی
 شگفت دوستل مراد و کل نشاط
 حوش گشت موی عورت و گوی امنی

شیخ الاسلام خواجه شهاب الحق و الدین مد ظله ملازم بود روز چهارم ملک معظم شمس الدین امیر ورنه و ملک زاده اعظم جوانبخت شمس الحق Fol. 214b. و الدین و مولانا صدر الدین قاضی و شمس الدین عمر شاه خواندزی و حکام و عمال و صدور و بدور شهر هراة باستقبال ملک اسلام بجام آمدند روز بنجم ملک اسلام غیاث الحق و الدین از جام حرکت فرمود و از حدود جام تا دروب شهر هراة در هرده کامی طایفه از ائمه و معارف شهر با طبقه زر و سیم مترصد ایستاده بودند - * شعر *

عطار زر و کوهر در زمین میریختند مشک و عنبر در هوای بیختند و بوجای بسر خود ابو یزید را با بنجاه سوار از اوبه تا کوسویه باستقبال بفرستاد و شکنکان شهر جون ابر[ا]هیم و یوسف و کوجری و ایوب و اسغ و تمامت وجوه سباه بکتوت و بوجای و محمد دلدای که در حدود هراة متوطن بودند همه باستقبال بیرون آمدند و خلق شهر از مرد و زن بیاده و اطباق زر و سیم بر فروق نباده باسم بذیره بیش باز رفتند و صنایع و اهل حرفه هر کس بنوعی دکاکین و مساکین خود را بالوان اثواب و انواع فواکه و اجناس اسلحه بر آراستند و از جب و راست و فراز و نشیب بخور عود و عنبر و لخلخته مشک و عبیر دماغ فلک اخضر را خوشبوی کردند - * شعر *

ربعی	جو مردم بشهر اندر آگاه شد	بذیره شدن را سوی راه شد
	زن و مرد از شهر بیرون شدند	بذیره ز باره بهامون شدند
	ز اندازه افزون فراز آمدند	به بیش جهان جوی باز آمدند
	در و بام را همجو چشم خروس	بر آراستند و بنالید کوس
	جهان تا جهان از بی شاه را	ببستند آذین همه راه را
	همه خاک راه را بمشک و کلاب	زدند از برای جهانجوی آب

طرب سرای شهنشاہ کل مکرچن است
کہ غنڈلیب درو فالک رباب انداخت

کفلر لالہ صحرا نشین بخون غرقست
خدنک برق همانا فلک صواب انداخت

نہاد مجمر بر دود لالہ بیش مبین
ز برق بین کہ درو اسمان جہ تاب [انداخت]

زال برق صفا دہ مرا کہ نعرہٴ وعد
ہزار مشعلہ در قبۃٴ سحاب انداخت

و باد نوروز از نسیم گل و سنبل و رایحہٴ سمن و سوسن دماغ عالم و عالمیانرا
معطر و معنیر گرداند و فراش بواش ربیع بالوان فراش بدیع صحن بساتین
و ساحت باغ را مزین کرد - * شعر *

نوروز باز قاعدہ کار کل نہاد

بر سمت باغ رستہ بازار کل نہاد

از آستین ناتہ برون کرد باد سنگ

آورد و زیر دامن کلبہٴ کل نہاد

در ملک باغ ابر بسی جہدہا نمود

تا تخت کل^۱ زمانہ سزاوار کل نہاد

یارب زمانہ آن جہ کڑی وجہ ناز کیست

گذر قد بفقشہ و رخسار کل نہاد

اندک تر ست ہر نفسی صبر غنڈلیب

تا دیدہ بر کرشمہ سیلر کل نہاد

بہ نام متبرک جام علی ساکینہا السلام درآمد و سہ روز بہ خدمت

^۱ ساحت کل. ۱۸۱۸ ۱۸۱۹

^۲ ساکنہا ۱۸۱۸ ۱۸۱۹

و از خروش نای رویین رعد طاس نکون گردون بر آواز می شد و از نهیب
صیحه او نفخه صور بیدا می آمد - * شعر *

شاعر

کهی کابر تیره فغان داشتی بیالا که برف انباشتی
رخ آب کشتی بسان بلور فسرودی دم اندر تن ذره کور
چون یک منزل از لشکرگاه اولجایتو سلطان بیرون آمد باسم ابلاغ بشارت
مولانا ملک الحکما حکیم سعد الدین منجم غوری و امیر اباجی را
بجانب هراة فرستاد و متعاقب ایشان بر نهج تانی حرکت فرمود و بهر
بلده و خطه و قصبه و بقعه که نزول کرد ملوک و امرا و جماهیر و مشاهیر
آن مواضع باستقبال بیرون آمدند و شرایط دوستی و محبت و هوا جوئی
بتقدیم رسانیدند و بهنکامی که مشاطه ربیع جمال با کمال عروس جمن را
برسمه سبز و کلغونه لاله بر آراست و بر تخت زمردین بوستان بعصابه
کل افشان جلوه داد - * شعر *

Fol. 214a.

ظهیر

دوش آوازه در افکند نسیم سحری که عروسان جمن راست که جلوه کری
و نقاش تاثیر فلکی بنوک خامه اعتدال هوا بر صحایف اوراق اشجار
صد هزاران نقش و نگار ظاهر کرداند و عطار صبا جان برور بشام و سحر
در جمن و کلشن سر طبله نافجات ختن باز کرد - * شعر *

سید حسن

صبا نقاش و عطار ست بنداری که هر ساعت
جو نقاشی ببایان برد عطاری ز سر گیرد
و از فردولت شهنشاه مملکت بهاری عامل عالم بین^۱ بخلعت فاخر
جوانی مشرف کشت - * نظم *

شمس

طهسی

جهان چه خدمت شایسته کرد گردون را
که باز در بر او خلعت شباب انداخت

عارفان محقق نزهدان موحّد
 بتیاری مطهر باولیاو مکرم
 ذات خالق بیچون بجلان احمد مرسل
 بقدر مسجد اقصی بجایه کعبه اعظم
 بنعم فرض مقرر بجایه کتب مختیر
 بهشت قصر معمر نه هفت نور مقوم
 بنور روشنی سید نساگ مشهد یاران
 بسفک خانه کعبه بآب چشمه زمزم
 که نا حضرت بادشاه جهان باذل شاهنشاه و شهریار جهان -

* شعر *

مَلِیکُ مُلُوکِ الْأَرْضِ شَرْقًا وَ مَغْرِبًا   عَزَائِمُهُ أَزَرَّتْ نَزْهَرِ الْکَوَاکِبِ رَشِید و طَواغِ
 او پادشاه پادشاهان زمین است در مشرق و مغرب
 عزیمتهای او خوار گرد روشنی ستارگان را

* نظم *

آن شاه شه نژاد که از راه مرتبت   رایات دین بقعه اخضر برآورد ^{سراج}
 از حسن اعتقاد ز درگاه ننگده   در حد یوم دایه منور برآورد ^{قمری}
 اندیش برای روشنی چشم اختران   کرد از رمین بدیده اختر برآورد ^{ol. 212a}
 قهرمان کیهان او اوجایو ساطن خلاف نکتم و نا اعاسی و مختالغان او
 حزره مخالفت و مغازعت نصیرم چون ملک اسلام غیبات الحق و الدس
 نا امرا و صواحب آمد کرد روز دیگر او را پیش او لجا پانو ساطن برده او لجا پانو
 ساطن در باب او نه چندان الطاف و عاطفت شاهنشاهی و کرامت
 و عظمت پادشاهی بجدول داشت که شرح و تقریر اندرا نمیشد و بیک در حد
 امکن توان آورد و فرمان فرمود نا بتجدید بدیع فوشند و خطه حیا را

هفت سپهر رفیع را بر آورد و اوراق اطباق هریک را بکواکب ثواقب
 بیاراست و بساط ربع مسکون بر بسیط عالم بکسترانید و بارتاد اطواد محکم
 و مبرم گردانید و اجناس حیوانات را از کتم عدم در عالم ظهور آورد
 و انسان را از میان ایشان بگرامت و لَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ مَكْرَم و مشرف
 کرد و بذات پاک رسول عربی که زبدهٔ آفرینش و خلاصهٔ موجوداتست
 و بتشریف و مَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ مخصوص - * شعر *

قال الله
 تعالى
 قال الله
 تعالى
 سنائی

هاشمی نسبت مبارک بی چون کل نو بهار درمه دی
 توتیا گشت اندر ایامش خاک یثرب ز عزّ اقدامش
 چون باعزاز باز شد مشتش ماه دو نیم شد ز انکشتش
 فصحا را بوقت در سفتن کرد بر سر لکام نا گفتن
 روز غار ایزدش جو یاری کرد عذکبوتیش برده داری کرد
 و به صحابه کرام که انجم سباه شرایع و لالی اصداف حقایق و جواهر کان
 مفاخر و ثواقب مکان فضایل و عقود قلاید مهتری و تمایم وشاح
 سروری اند -

قسم بخالق خلقی که خلق کرد مهیا
 قسم برازق رزقی که رزق کرد مقسم
 بعرش پاک و بر و بر فرشتگان مقرب
 بفرش خاک و در و در پیامبران مقدم
 بمهد مولد زهرا بعهد مبعث احمد
 بمهر عصمت حوا بطهر صفوت آدم
 بحق کزاری موسی بحق کزینی هارون
 بپاک زادی عیسی بیارسائی مریم

ی شرط که سوگند خورد که با ما دل دیگر نکند و با دشمنان و منافقان
 ما دشمن باشد و با اولیا و احبا ما دوست امرا و صواحب ازان
 است و حسن اجازت در حق ملک اسلام غیاث الحق و الدین بغایت
 شدل و مستبشر گشتند و باز دیگر بر بادشاه آفرین فراوان و ثناء بی کران
 اندند و گفتند - * شعر *

فرید کشی

ای جهاندار خدیوی که ز جان هر نفسی

سجده بر در که تو قیصر و کسری کرده

آسمان از اثر صبح دم دولت تو

خفته بر مبعصم عالم عقبی کرده

رای خورشید نمایی تو که صبح املست

سرمه روشنی دیده اعمی کرده

دست در گوشه فتراک تو اقبال زده

دشمنانت بسقر مسکن و مایه کرده

ز دیگر بشارت نواخت و عاطفت بادشاه عادل اولجایتو سلطان
 ملک اسلام غیاث الحق و الدین رساندند و بر موجب حکم اولجایتو
 طای از دست عهد خواست چون ملک اسلام را از بادشاه بغضی
 خاطر نبود از صفاء طوبیت و خلوص عقیدت نام باری تعالی و تعظم
 زبان راند و گفت بَلَّغْ الْعَظِيمَ ثُمَّ بَلَّغْ الْعَظِيمَ بِدَانِ خُدَایِ جَلَّتْ
 حَافِةٌ وَ عَمَّتْ نِعْمَارُهُ کِهْ اَوْهَامِ خَلَاقٍ اَزْ مَعْرِفَتِ کُنْهِ اِمْتِزَاجِ الطَّائِفِ
 قَهْمَرِ سِتْ وَ اِنْهَامِ عَالَمِیْلِ اَزْ اَعْدَادِ اَلَا وَ نِعْمَاءُ اِرْ عَاجِزْ وَ بَدَانِ جَبَابِی
 کَمَالِ جَلَالِ اَوْ اَزْ رَحْمَتِ نَقْصَانِ مَفْزَعِ اسْتِ وَ مَوَارِدِ ارَادَتِ اَوْ اَزْ
 مَوَاسِ غَرَضِ مَبْرَأِ نِهْ غَوَاصِ عَقْلِ دَرْ دِیْلِی کِبْرِیْیِ اَوْ مِبَاحِثِ تَوَاقُفِ
 دِ وَ لِهْ مَسَاحِ رَهْمِ سَاحَتِ تَضَمَّتْ اَوْ رَا تَوَاقُفِ بِلْمُودِ بَدَانِ قَدْرِی کِهْ

قال النبی بر مقتضای مَنْ بَلَغَ سُلْطَانًا حَاجَةً مَنْ لَا يَسْتَطِيعُ إِبْلَغَهَا ثَبَّتَ اللَّهُ قَدَمَيْهِ
 علیه السلام یَوْمَ الْقِيَمَةِ حکایتِ راست دلی و هواداری او را بحضرت بادشاه رفع
 کردانید صواب مذکور گفتند که فرمان برداریم و جندانک امکان دارد
 در آنچه بر لفظ مبارک شیخ رفت بکوشم القصه جون از پیش شیخ الاسلام
 نور الحق و الدین بیرون آمدند هم در آن هفته امرای را که با ملک اسلام
 بد بودند بر سر رضا آوردند و بعد از چند روز دیگر امرا و صواب باتفاق
 بخدمت اولجایتو سلطان آمدند و زبان بنشر مدح و سباس او بکشادند
 و گفتند - * شعر *

ولوالجی ای ملک بی تو بوی بقا در نیافته
 عزم ترا سقیم صبا در نیافته
 بی عون قدرت تو و تعلیم حکم تو
 طبع قدر مزاج قضا در نیافته
 سیاح کشته ابر و ششده بیک افتاب
 دست ترا بچود و سخا در نیافته
 هفت اسبه رفت تیغ کشیده شه نجوم
 خصم ترا براه بقا در نیافته
 بی سیل ابر دست تو در مرغزار خلد
 طوبی کمال نشونما در نیافته

Fol. 212a.

بعد ازان ملک اسلام غیاث الحق و الدین عرضه داشتند و بجهت
 مراجعت او حکم یرلیغ طلبید اولجایتو سلطان فرمود که ملک غیاث الدین
 را به هرجه دلخواه او باشد باضعاف سیورغامیشی و عاطفتی که بدران
 نیک و جدان بزرگ مادر باب ابا و اجداد او فرموده اند باز کردانید اما

مقصد ارباب ملک مرجع اهل هنر

حامی انداز کیتی کف شرع مصطفی

Fol 211b

عِلْمُهُ يَهْدِي إِلَى التَّوْحِيدِ مِنْ تَهَجُّ الْعَمَلِ

حِلْمُهُ يَحْتَمِي حِمَى النَّقْدِيسِ مِنْ وَجْهِ الْعُلَى

دانش او راه می نماید نسوی یکی گفتن در راه عمل کردن

بردباری او نگاه میدارد حق ناک گردانیدن را از روی بزرگواری

قدس سره آمدند شیخ دور الدین بعد از آنکه یک زمانی با ایشان

سر برد کف چهار سال میشود که ملک اسلام عیث الحق و الدین که

ملک عادلست و از دودمان بزرگواری و از خاندان نامداری و تعلیت

عدل و نذل اراسته و بصورت و معنی ستوده و بسندیده - * شعر *

قَتَى كَمَلَتْ أَخْلَاقُهُ عَيْرَ آدَمَ حَوَادِّ مَا يُنْقِي مِنَ الثَّمَالِ نَاقِيَا

لواحد
عن الشعرا

حوانیست که تمام شده است حویلهای او حر آنکه او

حوانمردیست که ناتی نمی گذارد از مال حیبری را

* شعر *

آن سخاوتی که گردون دام ارست کوش کیوان سغه انعام اوسب

میر خردمندان فصل اندوز را کر امیددی همت در انام ارست

در دیگاه آن بادشاه ملازم است شما که مدبران ملک و ناظم مصالح

آن درگاهید چرا تا اس عیبت در مراجمت او تاخیر و تعویق جانر

شمرده اند و بسختن طایفه که شیوه ایشل حیف و تعدست و بشه

محق و دوز او را بیانی کبری و خلاف کردن منسوب گردانیده و بواسطه

نعمت او خلق عذرا و سگان آن دیار را بدست امراء جانر و حاتم

مدد می که متوطی آن حدود اند در گذاشته اند من بعد بر خلاف گذشته

هراة را در تصرف آورد و ابواب انصاف و انتصاف بر موجب شرع مصطفوی کشاده داشت و رسوم دین احمدی را بحسن خلق و اعتقاد مبین مجدد گردانید و در تقویت و تربیت اهل علم و تقوی معاونت هرچه تمامتر فرمود و در قلع و قمع فسقه و فجوره اجتهاد بلیغ بجای آورد تا بکلی معالم سرور و فجور محو شد و اعلام علوم دینی در اهتزاز آمد و امور شرعیہ رونق تمام گرفت *

ذکر صد و دهم^۱ در نواخت اولجایتو سلطان ملک اسلام غیاث الحق و الدین را

ثقات هراة چنین تقریر کردند که درین سال مذکور اولجایتو سلطان با ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر سر عنایت آمد و زنک تهمتی که ازو بر آینه ضمیر او ظاهر شده بود بمصقله رضا و یقین بزود و بحکمة حکم افواة بد کویان و حساد او را بست و چشم رعایت بر جمال حال او بکشد و سبب آن بود که چون درین سال مذکور اولجایتو سلطان بدار الملک بغداد نزول فرمود خواجه رشید الدوله و تاج الدین علیشاه بخدمت شیخ الاسلام قطب الانام سلطان السالکین قدوة الفاسکین نور الحق و الدین شیخ الشیوخ عبد الرحمن اسفراینی که شیخ وقت و بیر عصر و جنید ثانی و شبلی زمان -

شهاب
بغدادی
با یزید عهد نور الحق و الدین آنک هست
آسمان قدر و کوه حلم و دریای سخا
شبلی ثانی دلیل خلق کز سیر و سلوک
کشف شد بر وی رموز ابتدا و انتها

احتیاط نماید و در حفظ ترکات و اموال ایتما مجدد مجتهد باشد و مساهلت و محابا درین معنی خصوصاً و در همه معانی عموماً بیکسو دهد و در قطع خصوصیات و امضاء حکومت فتوی مقتیان مصیب را دستور اعمال خود سازد و نواب و کماشنگان خود را از اخذ و قبول رشی و از میل و مداخلت اجتناب کلی فرماید سبیل ایامه و سادات و معارف و اصحاب مذاهب و عموم رعایا و کاتبه برایا خطه معموره هراة حمیت عن الافات و العاهات آنست که در توقیر و احتشام مولانا معظم صدر الحق و الدین زبدت فضایله اجتماع هرچه تامتر بجای آرد و در رعایت جانب او هیچ دقیقه از دقایق مطاوعت و مظاهرت فرونگذارند و منصف قضا و خطاست و امامت و احتساب و شیخ الاسلامی و تصرف منابر و مساجد و مدایس و خانقاهات و تولیت اوقاف و سبیلات و آنچه از لوازم و عوارض منصب قضا باشد بدو مقروض دانند و او را در استخلاف و استنفاد و عزل و تقلد نواب و تزویج صغایر و حفظ اموال ایتما و عابدان و انس از شغل قضاست مطلق العنان شناسند و در کل امور شرعی رجوع دود و دواب او کنند و احکام او را مطاوعت و افعال او را متابعت نمایند و در خطه هراة

و ولایات او هرقاضی که برلیغ و التمعای و مثالی داشته باشد مولانا. Col 211a.
 معظم صدر الحق و الدین تسلیم کند درین جمله بروند و حکم برلیغ جبهنگشلی بادشاه عادل و امثله عالیله را بجان تلقی نمایند تا باحماد بیوندند انشاءالله و حده و ملک اسلام غیاث الحق و الدین نیز بر امضاء این برلیغ و التمعنا مثل عالی نوشت و مولانا معظم صدر الحق و الدین را ده هراة نرسند چون مولانا معظم هراة رسید روز جمعه در مسجد جامع احکام بادشاه و امرا و مواهب بخواند و امیر محمد م علی نصرت را معزول کرد و برلیغ و امثله که در دست داشت از او بستزد و تمام شهر

او بعلوم اسلام و تدبیر در معرفت شرایع و احکام بدرجه ایست که ابتداء روزگار از بهکار خصایص او مغترف اند و بفضل سبق و مزیت تقدم او مغترف بنابرین مقدمات منصب قضاء خطه محروسه هراة را با ولایات او چون فوشنج و جره و کوسویه و آزاب و تواک و هراتپود و فیروز کوه و غرجستان و جرزان و اسفرار و دره و قلعه کاه و فراه و غور و کر مسیر تا حد سند بدو مفوض کرده آمد و این مهم بزرگ را که از معظمت شرع سید المرسلین است بصدق امانت و صیانت و حسن هدایت و کیاست Fol. 210b. او باز بسته شد و فرموده آمد تا این مهم را بذیت صافی و عقیدت قال الله و عزیمت صادق تقلد کند و بر مقتضای اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اَتْقٰكُمْ و رع تعالی و تقوی را که بپرتوین زادی و نیکوترین عناد است شعار و دثار روزگار خود ابوالفتح سازد - بستنی

مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ

* شعر *

هر که بترسد از خدای عز و جل ستوده شود در آخرهائ کار خود و کفایت کند ازو بدی انکسانی که عزیز می شوند و انکسانی که خوار می شوند

و در سر و علانیه اعتصام بحبل متین دین مبین کند و ایام و اوقات خود را بر معرفت حقایق معانی سبع المثانی و کشف دقایق تنزیل آسمانی مقصور و موقوف دارد چه هر که بآیات ان تمسک کند و در مبانی و معانی ان تفکر و تدبیر بجای آرد به همه امان و امانی برسد و مبتغای همت بر تفتیش اثار و تحقیق اخبار و درک اصول اجماع که قریب کتاب رب الارباب است و سنت سنیه صرف گرداند و حدیث قال النبی صَحَابِيْ كَالنُّجُوْمِ بَابِهِمْ اِقْتَدَيْتُمْ اِهْتَدَيْتُمْ نصب العین ضمیر خود سازد علیه السلام و شاه راه حکومت را بخطوات معدلت مسلوک دارد و در استماع شهادت

که از جمله بیرایها که صورت سربت را بیاراید بعد از حلیه ایمان و حله اسلام
 بر مقتضای اَلْعِلْمُ اَحْسَنُ حَلِیَّةٍ وَ الْعَقْلُ اَفْضَلُ غُیَّیَةِ هِیَجِ بیرایه آن رنوب
 و عزت و آن حرمت و آن منقبت ندارد که بیرایه علم و خداود
 جَلَّتْ قُدْرَتُهُ وَ عَلَتْ کَلِمَتُهُ هرکه را که بدین حلیه مخصوص کرد نام
 او را در سورة مجید بر لوح شرف ثبت گردانید و ذات شریف او را در
 مقام شهادت با هادیان سبل و جمع رسل صلوات الله علیهم اجمعین جمع
 آورد قوله تعالی شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ سید کائنات
 و مقدر موجودات علیه افضل الصلوات الثامات علماء امت خود را
 با انبیاء گذشته در رسوم درجه دعوت این تشریف فرموده است که
 عُلَمَاءُ أُمَّتِي كَأَنْبِيَائِ بَنِي إِسْرَآئِيلَ و هرکه از وطن مالوف و مسکن
 معبود خود قدم در راه تعلم نهاد سکن ملاء اعلی را برسان رسد تا قوادم
 خود را در شاه راه بسط کنند و نعلین قصد صدق او را از خواجه
 خود برش سازند قوله علیه السلام إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَعْنَاجَهُمَا لِطَالِبِ
 الْعِلْمِ رِمْطًا بِمَا يَصْنَعُ و این درجات کسی را بحاصل آید که غره خوانی
 و عفتوان زندگانی را در تحصیل علوم و تذکار روز و تکرار شب
 و تقوی و عفت و ورع سر برده باشد و در استعدادات از شیوخ اسلام
 و کلمه ایست مستغرق گردانیده و سکن و وطن بر ساحل^۲ بحر فضل محققین
 دین ساخته و از برای دور فواید و غرر برآید نتحمل نثر تلمذ و میثاق
 تعلم غرض کرده و امروز کسی که بتعلیم علم محلی است و بلبل است
 و رزق آراسته مولانا معظم هلم مکرم صدر الحق و الدین مولانا اعظم
 اعلم ملک الزهاد و المنین فخر الملة و الدین خیر است که بدین
 مغت حمیده موصوف و بدین اثر سفیدیده معروفست و احاطت

Fol. 209b. خیسار بمبارکی بدولت خانه هراة آمد [۴] نزول فرمود قضاء شهر هراة

را بمولانا معظم صدر الحق و الدین مفوض گردانید و دران وقت قاضی هراة امیر علی نصرت بود مولاء معظم بکرم غریزی و حسن خلق امیر علی را معزول نکرد چون مولاء معظم صدر الحق و الدین بعراق رفت ایمه و مشایخ و اکابر و اعیان شهر هراة احسن الله احوالهم محضری نوشتند برانجمله که امیر علی که قاضی خطه محروسه هراتست از علم عاریست و در امور شرعیّه بخلاف احکام شرع مصطفوی شروع می نماید و آن محضر را بعراق فرستادند چون صواحب عظام و مدبران ملک بر مضمون آن محضر مطلع گشتند بخدمت اولجایتو سلطان عرض کردند چون اولجایتو سلطان با ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر سر عنایت و رعایت آمده بود چنانک ذکر آن بتقریر خواهد بیوست فرمود که ملک اسلام غیاث الحق و الدین هر کس را که تعیین کرداند منصب قضاء هراة را بدو ارزانی دارید ملک اسلام غیاث الحق و الدین در تقلد آن معنی مولانا معظم صدر الحق و الدین را مشارالیه گردانید بعد ازان روز دیگر حکم یرلیغ اولجایتو سلطان بنفاز بیوست که قاضی ممالک هراة مولانا معظم صدر الحق و الدین باشد و بر امضاء آن امثله صواحب دیوان بکتابت بیوست برین نسق که بر رای عالم آرای ارباب ادیان و ملل و اذهان نور افشان اصحاب علم و عمل محقق و مبرهن است که در هر ذره از ذرایر سوست و در هر نقطه از صنایع لطفی تادیده هر دلی که بکحل تأیید و تسدید مکحل بود و بستان هر سینه که بنور معرفت حضرت ربوبیت انور و شمع عقل هر خردمندی که بلطف الهی و احسان بادشاهی منور در آیات بینات او نظر کند در هر ذره بیانی بیند و در هر بیانی نشانی مشاهده کند و بحقیقت بداند

با نعمت بیحد و غنیمت بی حساب مراجعت نمودند و امیر رمضان
 قاسرخس در هیچ مسکن قرار نگرفت و چون خبر جبن و فرار او از پیش
 لشکر مارادو الذهر بسمع اولجایتو سلطان رسید او را معزول کرد و سباعش را
 بیکتوت داد و سی هزار مرد دیگر از عراق نامزد خراسان فرمود *

ذکر صد و نهم^۱ در فرستادن ملک

اسلام غیاث الحق و الدین مولانا

صدر الدین را بقضاء ممالک هرات

چون خسرو سیارگان جنگ آهنک در حبل مرهنک خرجک زد و از
 تاب خانه ربیعی ببادخانه صیفی نقل کرد و برستانان صبا از جمار
 کوشه عالم ببدل بیزن صوحی مبرحه داری اعاز کردند و کلایان سائین
 حیاض ریاض را بزال نسیم مالا مل گردانیدند - * شعر * خاقانی

مهر ست نازوبن مدف خرجک را یار آمده

خرجک با دیوار تف دیوانه باز آمده

بیمار بوده جرم خور سرطانش داده زیب و فر

معجون سرطانی بگر داری بیمار آمده

آن کعبه محرم نشان وان زمرم آتش نشان

در کاخ مه دامن گشای یک مه دیوار آمده

دین فصل مذبح فضل مولانا صدر الحق و الدین قاضی بحکم ملک

اسلام غیاث الحق و الدین بحکومت قضاء ممالک شرافه بهراة آمده

و سبب آن بود که چون ملک اسلام غیاث الحق و الدین از قلعه محبوسه

تا آن زمان که خروش خورش سحر برآمد و شیطان شب از سلطان روز
بگریخت - * شعر *

ابوردی فَلَاحُ الصُّبْحِ مُبْتَسِمُ اللَّيْلِ وَ عَادَ اللَّيْلُ مَقْصُوصَ الْجَنَاحِ

بس ظاهر شده صبح در حالی که کم‌ارنده دندانها بود

و باز گشت شب در حالی که کوتاه شده بال بود

نظامی دل بر جنگ داشت چون افتاب طلوع کرد چون جیفا معنی - * نظم *

گریز به هنگام با سر بجای به از رزم جستن بتمام و برای

را دریانت و سر

لواحد فَلَوْكَانَ لِي نَفْسَانِ كُذِّتْ مُعَاتِلًا بِإِحْدَيْهِمَا حَتَّى تَمُوتَ وَ أَسْلَمًا

من الشعراء بس اگر بودی مرا دو نفس بودمی من حوب گذشته

یکی از آن هر دو نفس تا بهودی یکی از آن نفس و سالم ماندی

یکی از آن نفس

واقف گشت و سباهی مشاهده ناکرده روی به هزیمت آورد امراء

دیگر چون بکثوت و بیدامشاه و مبارک شاه برجای چون دیدند که

Fol. 209a. امیر رمضان هزیمت کرد ایشان نیز بگریختند جاشنگاه را شاهزادگان

بدان موضع که امیر رمضان معسکر ساخته بود نزول کردند خورگاه و خیام

و مواشی بسیار دیدند و از لشکر نشانی نه سه فرسنگ در عقب لشکر

امیر رمضان بر کیفیت هرچه عظیمتر برانندند چند تن را از لشکریان او

بگرفتند و تفحص و تحقیق احوال کرد گفتند بوجای غایبست و ما

نمی‌دانیم که امرا را چه شد و اگر نه همه بران عزیمت بودند که با شما

جنگ کنند شاهزادگان اندیشه‌مند شدند بعضی گفتند که فرسنگ چند

دیگر در عقب ایشان لشکر کشیم طایفه گفتند که هم ازین جایگاه باز کردیم

چه شاید که مکوی کرده باشند آن روز دران منزل قرار گرفتند روز دیگر

د لشکر جمع کرد و کار حرف را ترتیب داد حون شاهزادگان بمعاذ رسیدند
 میل هر دو سناة قرب دفع فرسنگ راه ماده بود امیر رمضان و نکوت
 امراء سناة بوحالی و بسر محمد دلدادی بران معین گردانیدند که ودا
 فو 208b
 مداد بتغای با سناة شاهزادگان مقابل شود - * شعر *

چون بر زمین طلیعه شب گشت آشکار
 طهر
 افق ساخت کسوت عباسیان شعار

بر رمضان اطراف معرکه را بر امرا قسمت کرد و لشکر یکسر دران شب
 ترتیب اسلحه و مراکب قیام نمودند و همه بران اندیشه متفق شدند
 بر داحون شیر و ازدها متوجه میدان وعا شوند و حون بیول و شدول
 اعلای حمله آرند حون از شب ثلثی بگذشت امیر رمضان بوسم
 " و ساز نبرد بر تن خود راست کرد - * شعر *

بختی و فرج تنی زره حس و حقتا و خود کمی^۱
 تن را بختی زره که بود آن ز درع سیارش زره
 ی خفتان روم از برش دگر هرچه ران کوفه بد در خورش
 شب قرب ده نوبت بر میمنه و میسر لشکر طواف کرد و امرا
 سناة را بوعدها خوب و امیدها دلپذیر بر جنگ حریص گردانید
 * شعر *

شاعر
 فرمانداران بیروز روز دلیران کردنکش کینه توز
 بفرید بر کینه سخت دداده خدای و انبیروی سخت
 از آشفته جنگ آوزید سر بدسکالان باجنگ آوزید
 از تیغ بیجان گنید ز خون روی کینی حومه جان گنید

کر انجمنی کر انجمن کر فیلی و کر فیلتن
 کر صفدری کر صف شکن کر بهلوی کر بهلوان
 کرالشی کر سرکشی کر ناخوشی و کر خوشی
 کر مهری و کر مه وشی کر دلبری کر دلستان
 از مرک سرکردان شوی بیجان و بس بیجان شوی
 با خاک ره یکسان شوی کم کرددت نام و نشان

القصة جهل روز برین صفت که ذکر رفت تمامت خلق غور و کرمسیر
 در وفات او بسر بودند و بهر خطه و بلد از خطط و بلاد خراسان خصوصاً
 شهر هراة حمیت عن الآفات که نعات خبر مفعج موجع وفات او برساندند
 سه روز سکان و قطان انجا بر بلاس ماتم نشستند و لباس دود اندود
 در پوشید و گفت - * شعر *

شاعر
 اندر فراق روی تو جامه کبود به وز آتش هوای تو دمها جو دود به
 بیراهنی که صبر کند از برای عقل از هجر جان کداز تو بی تار و بود به
 ایزد تعالی روح با روح آن ملک سعید مغفور را در جوار رحمت
 خود آسوده داراد و از زلال بی زوال و کاسا دهقا سیراب بمحمد و عترته
 الطاهرین و اصحابه الطاهرین *

ذکر صد و هشتم^۱ در حوب لشکر خراسان
 با لشکر ماوراءالنهر و انهزام لشکر خراسان

چون شهر سده اربع عشر و سبعمایه در آمد درین سال شاهزادگان
 دوائی از ماوراءالنهر با بنجاه هزار از آموی بکشدتند چون بحدود فاریاب
 رسیدند امیر رمضان که بر سر سی هزار مرد بهکم اولجایتیو سلطان امیر

^۱ In the MS. ششم .

شاعر

ای اهل علم و عقل ازین داورى دريست

ما حکم کردگار جهان اين چه داورىست

معلوم نيست نزد شما کين برید مرکب

اندر ميان خلق جو طواف هر دريست

هر سر نهادنى که درين خاک تيره هست

حقا که آن بحکم خداوند آن سريست

اى ارباب دولت و اى اصحاب ملت و اى خداوندان ثروت اين نه نخستين

جنازه ايست که بدروازه عدم بيرون شده است و اين نه اول تابوتيست

که از بيوت فنا بحدوت بقا نقل کرده است آن را که مهتر عالم و بهتر

بنى آدم و خلاصه موجودات و زنده مكنونات بود و بطغیل او آدميان

و عالميان را بر مایده حیات نشاندند اين شربت در دادود و اين نام نهاد

که اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَّيِّتُونَ ابو البشر که مطلع تخلق بود مقطع قُل الله

اين نغز برق کداخته شد خليل الله که قدم خلت بر معرش آتش نهاد تعالى

درين دام افتاد سليمان که زين ربوت بر پشت داد نماده بود ازین حادثه

نقوانست كریخت فوج عمر دراز بزيست و بزيست لقمان حرار سال Fol 205a

بماند و نماند - * شعر *

اگر سال گردد حرار و دريست بجر خاک تيره دگر حالى نيست فردوسي

اگر جرح گردان کشد زين تو سرانجام خشتست نابين تو

شاه و کدارا اين شربت جشيد بيست و امير و نقير را اين حام

فرشيدنى و عالم و جاهل را اين راه رفتنى و عشاق و مستق را اين

در گرفتنى - * شعر *

مؤلف

گر شيرى و كز بزمى گر مخلصى گر انامى

کتاب

گر بادشاهى گر شمسى گر سيزى گر باطنى

احزاب عرفان و وجدان و اقوام علم و حلم و زمره دین و یقین ازان
 Fol. 207b. قطیعت و معیفت تاسف بسیار و اندوه بیشمار خوردند و روح مروح
 و قالب معطر ملک مرحوم مبرور مغفور علاء الحق و الدین را بعطر دعاء
 صالح و عبیر ثناء خیر معطر و معنبر کرد و گفت - * شعر *

ایضاً له

طایر سدره نشین مرغ سحر خوان تو باد

خازن خلدبهرین هر شبه مهمان تو باد

هرجه در عالم ارواح نشان دارد و نام

همه در دار جنان بیش کش جان تو باد

بر سر جلوه حوران بهشتی شب و روز

شقه رحمت حق حله غفران تو باد

هر کجا در حرم قدس کنی مجلس خاص

جان ادیس ندیم دل بزمان تو باد

بر در بارکه انس جو ستی بکشی

بر تو روح ملک شمع شبستان تو باد

و مشایخ نامدار و زهاد کبار دران حلقه ماتم حاضر گشتند و از راه

بند و نصیحت اکبر و مشاهیر و امثال و جماهیر را که خداوندان

تعزیت و مصاحبان مصیبت بودند گفتند -

يَا قَوْمٍ قَدْ سَاءَتْ الظُّنُونُ وَ اضْطَرَبَ الصَّبْرُ وَ السُّكُونُ

لواحد

ای گروه من بدرستی که بد شد کمانها

من الشعراء

و در حرکت آمد شکیبائی و آرمیدن

أَمَّا عَلِمْتُمْ بِأَن فَيْكُمْ يَنْتَظِرُ الْمَوْتُ وَ الْمُنُونُ

ندانستید شما باین که در میان شما

چشم میدارد مژگ و مرگها

بر سفرهای خاک نو دعد از ریاں اسر
 هر ساعتی ندوخته دیگر گریسته
 بی خطه حلاوت و نلم تو هر زمان
 محراب نوحه کرده و ممد گریسته
 حشم سرشک باز جهانی بدرد تو
 با اسر و بهار بر اسر گریسته
 در آتش براق تو هر مخدم هوا
 برز هر خنده‌های کل تر گریسته
 و حشم و خدم و منتسل غنچه و ملتزمان سده او در خاک حشر
 می‌عاطیدند و از سر درد میگفت - * شعر *

ایضاً له
 بی صورت تو روز جوانی سیاه باد
 وز نوحه تو بیت توبه گناه باد
 آهرا که بوی خاک تو صحت برای نیست
 آب حیات شمعچو احل عمر گاه باد
 و آن را که نیست حل و دل از درد تو حریف
 بی حل و دل خو صورت مردم گیاه باد
 در بودهای روح عروسل قدس را
 در حلوه و نای نر آیدسه مناه باد
 گر بی تو لاله بیش بخندد بکوهیار
 زوی از سموم حادثه خون ترک گاه باد
 روز قضا که تراکت حاکمها گفتند
 بر حشم^۱ بر باغیوب و غمت کوه باد

آسمان در آن ماتم جامه فوطه کرد و مردمک چشم او در آب غوطه خورد
 خاک اقدام تاج مفارق شد و خون دیده غالیه خدود کشت و از جب
 Fol. 207a. و راست درگاه و فراز و نشیب بارگاه و وایلا و واحسرتا و وامصیبتا و این
 ندا بر آمد - * شعر *

ایضاً له جون او نمازد اختر و افلاک کو مبداش
 جمشید رفت لشکر ضحاک کو مبداش
 زهر کزنده کوزه غم کشت خلق را
 در هیچ طبله مهره تریاک کو مبداش
 جون از طذاب خیمه جاهش کسسته شد
 جون خیمه کوه دامن بی جاک کو مبداش
 کو آفتاب خرمن بی گاه مه بسوز
 در کشت زار سنبله خاشاک کو مبداش
 جون بارگاه نماند که برده برو کشند
 نه برده منقش افلاک کو مبداش
 جون در شکست کفره قصر خسروی
 این سال خورده قاعده خاک کو مبداش
 مامور و امیر غنی و فقیر و ضعیف و شریف بیر و جوان بهلو و بهلوان بالاسها
 در کردن افکندند و سر و با برهنه جون بیهوشان و متحیران در فریاد
 و نفیر و ناله و وای و هلی آمد و گفت - * شعر *

ایضاً له ای بر تن تو جان دو بیکر کریسته
 در هفت برده چشم سه خواهر کریسته
 تا در ندید از صدف جان نشان تو
 الماس برق بر دل کوهر کریسته

خداوند بحق سگان تعاد قرب تو و عظمت غمام عم دم عارفان حلال
تو و محرمات نم رمز دیدۀ عاشقان وصال تو - * شعر *

سعدی

بزرگ نر خدا با بحق مردانی

که عاشقان وصال اند و طالبان جمال

که حرایم و خطیئات من بنده حانی عاصی را نکرم بی بهایت و فصل
بیغیبت خود عفو کن بعد اران بر اشارت بشارت لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حِصْنِي قَمَّ
لَدَخَلُ حِصْنِي أَمِنْ مِنْ عَدَائِي كَلِمَةُ تَوْحِيدٍ بِرِزَانٍ رَادِدٍ وَ شَرِيفٍ اِحْل
نوش کرد و از دار فنا ملک بقا رفت بیکداز و حوض سناه و اعین درگاه
و گرداران مملکت و نامداران حضرت از کمرها از میان بکشادند و همه را
سر بیفداخت حزع و فزع و حر و ش و حوش از میدان سمک نابوان
سماک رساند و کشت - * شعر *

سنگ
اسفونگی

ای بر [د] دار برده فروکش که راه نیست
هنگام نر دادن شاهست و شاه نیست
بی سونتی بفرس و خامال روزگار
کل شده بشال کجا ست که در بارگاه نیست
دم در کش ای رفیق [و] کم ترشات کید
حوس دار و گیر داد ده و داد حواست نیست
ای باطل حرا نمکوحی که در حمس
ان مود با قضا و مه با کده نیست
آسرا که در دغل شکر بوش نهش بود
افندی ز ره حادنه حرا آه نیست
خلایست در شکست کسری رفته حرا
هر شید را حو مه بلغم ساه نیست

لَيْسَ الْيَتِيمُ الَّذِي قَدْ مَاتَ وَالِدُهُ إِنَّ الْيَتِيمَ يَتِيمُ الْفَضْلِ وَالْأَدَبِ

شاعر

نیست بی پدر آن بی پدری که بمرد بدر او

بدرستی که بی پدر آنست که بی فضل و فرهنگست

بلند همت باش ای بسو که عزت تو

جذناک همت تست آن قدر تواند بود

اگرچه کار بزرگست هم طمع به مبر[؟]

بجان بکوش چه دانی مگر تواند بود

بس از آن نواب حجاب خود را گفت که بعد از حفظ و حیاطت ایزد

بیجون فرزند صالح را بشما سپردم چه از میان ابناء من او رفیع الشان Fol. 206b.

و عظیم المحل خواهد بودن و کارهای عجیب بردست او خواهد رفت

چون برادر اعز غیاث الحق و الدین ابقاه الله تعالی فی الاقبال و الجلال

از ممالک عراق بسلامت و سعادت مراجعت نماید و کامیاب در خطه

مکروسه هراة حمیت عن الافات همه با فرزند صالح پیش او روید و مفاتیح

خزاین و قلاع و حصون مرا بخزنه و حفظه وی تسلیم کنید چون ازین

نصایح و وصایا فارغ گشت روی نیاز بحضرت بی نیاز آورد و از درگاه

رب الارباب مطلق بخشوع و بکا طلب رضوان و غفران کرد و گفت -

لَكُنْ عَظَمَتْ ذُنُوبِي يَا إِلَهِي فَخُذْ بِالْعَفْوِ إِنَّ الْعَفْوَ أَسْنَى

اگرچه بزرگست گناهان من ای خدای من

بس بگیر در گذراندن را بدرستی که در گذراندن بلند ترست

من
الطرایف

مَدَامَا أَزْدَادَ وَجْهِ الذَّنْبِ قُبْحًا فَإِنَّ الْعَفْوَ فِيهِ يَزِيدُ حُسْنًا¹

هرچه گناه که زیادت شود روی گناه از روی زشتی

بدرستی که در گذراندن دروی افزون کند نیکوئی را

و الدین انقاع الله تعالى برسانید و بگویند که وصیت آنست که اگر بر خاطر
عاطر تو از طرف من برادر غبار آزادی نشسته باشد آن را آب کرم و لطف
خود محو کن و از سر مقالات و حکایاتی که بواسطه اصحاب عرض میان
ما واقع شد در گذر که من برادر طاهرأ و باطناً خاطر باو خوش کردم -

* شعر *

میان ما و تو کریش ازین غباری بود

ازین طرف شمع برخاست از میان ملکه

و کر حدیثی گفتم که خاطرت ربجید

نکفته باشم جز از سر زبان ملکه (۹)

و فرزند اعز محمد را طال بقاره که ملازم ارست تدریب و تقویب الطیف
و اعطاف بدری و تحریر بر کسب علوم محظوظ و مخصوص دار حه
بدانش و هنر انفا کرام نام نیک آبآ عظام را زنده و بتقی دارند و بدادایی
و بی فرهنگی مرده و منظمس گردانند و بعد از آن امیر عالی را که سر
دوم او بود بیش خوادد و کلت ای فرزند برادر بزرگتر تو محمد علیست
و برادر اعز غیاث الدوله و الدین انقاع الله تعالى می السعاده و السلامه
در عراق مقوطن و از اولاد و اقرب من جر تو کسی دیگر دست که فایم
مقام من درین قلعه محصوره روزگار تواند کرد و تو حوریدی و در امور
ملک دایی خویش نتوانی دید که در کل مهمت بهوج و غواب ای بدر ای
و شب و روز در اندوختن مریضک و دانش مجاهد باشی و یغنی دانی
که قدر و قیمت مردم به فضل و ادب است ده زحل و دس -

و انش فاعل المهر الا فاعله و این مدد آید که بر ما دوی حسب

دس دست و دس کردی مسود الا معس او

و الهیه مشرد برادر بزرگتر خود و دای حسب

علک

علاء الدین

کرت

لواحه
من

ماده فتن و شور بودند بقتل رسانید و اسیر بسیار گرفت و مظفر و کامیاب
مراجعت نمود و در جوار هراة معسکر ساخت *

ذکر صد و هفتم^۱ در وفات ملک موحوم علاء الحق و الدین طاب ثراه

راوی چنین گفت که برادر ملک اسلام غیاث الحق و الدین ملک
علاء الدین درین سال مذکور رنجور گشت و حرقت تب محرق بر
اعضای او مستولی شد و سر بر سریر بالش نالاش نباد و جون دانست
قال النبی که سُلْطَانُ الْحُكْمِ رَاٰی الْمَوْتَ بِرِ سِرِّرِ مَمْلَکَتِ شَخْصٍ بِيَذْظِيرِ او تاج
علیه اسلام کُلُّ شَيْءٍ سَيَمُوتُ بِرِ فِرْقِ خَوَاهِدِ نَبَادِ و عسکر قهر ملک الموت قصد شکست
جیش قوتهای ظاهر و باطن او خواهد کرد و آشیان نفس از طوس
جان تهی خواهد شد و انفاس معدوده بانجام خواهد بیوست فرزندان
و ارکان دولت و اعیان حضرت خود را طلب داشت و گفت بدانید که
هنگام رحلت من نزدیک شد و وقت آن رسید که از خرابه دنیا
قال النبی بکاشانه عقبی روم و دستکاه عالم فانی را که بحقیقت خوابیست بدرود کنم
علیه اسلام و بسوی مهمان سراى الْقَبْرِ اَوَّلَ مَنْزِلٍ مِنْ مَنْزِلِ الْقِيَمَةِ قدم زنم و بر اسرار
طومار - * شعر *

لِدَوَا لِلْمَوْتِ وَ ابْنُوا لِلْخَرَابِ فَكُلُّكُمْ يَصِيرُ اِلَى ذَهَابِ شاعر

بزایید از برای مردن و بنا کنید از برای خرابی

بس همه شما میگردد بسوی رفتن

Fol. 206a. واقف کردم میباید که بعد از وفات من سلام مرا ببرادر اعز غیاث الحق

کل و لاله و درکس و ارغوان سرآورد بار دگر بوسنی
 سر سوز اراد با کرمیت میان حمی بلبل اوا کدیت
 درخشد لاله سال حراج شمع بوی مشک آمد از باغ . راع
 . محفل قضا و قدر رموز کدور **أَنْظُرُوا إِلَى آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ**
تُعْطِي الْأَرْضَ نَعْدَ مَوْتِهَا بر حواظر اناب ملوب و اهل عوالم کشف کردد
 و دعاشان کن بیکون بند قدرت ابد بیکون دعوش مکنون بر الواح بساط
 بوفامون ظاهر گردانیدد - * شعر *

آه بی بردسب نقاشی که بی دیوک نام
 صورت رباعی ستان ا نکاسنی کدد
 کلاه از رنگار نقش درکس شعله کشد
 کلاه ا شکوف رنگ لاله بعل کدد

از بیوع لاله و ارغوان باغ و راع بر شمع . حراج کشت و ا نکم کل 101 205b
 . سفل دماغ باد سحر معطر و مدو کشت - * شعر *

ادو حقه بهر طریف از کل حراعیها
 خون روی دلبران شده از لاله دلمب
 از بوی حل وای کل و نکمت سم
 کرده دسم مدسم معطر دلمب

آمد بسال امرا را با عساکر و نکدد درستان شاهزاده داود به حدش
 از رسول لشکر حراعی جریمت کرده بود و حمل حده حصی خود
 مدینه رده حصی امرا بشکرگاه او میددد حمل حده و غزاه و د ا ا
 نم کرده و بدی هزار سوار در شب او میددد ، دلمب حقه و ظلم و دین
 حصی او را بدمب و حدانی از اصول ، احسان و اسب و دده بدسب
 ا د که حد ، دد آن را دس و انداره دمنی دود و دده را که برلی دد ،

این براق بود دار الملک غزنین را در ضبط آورد و با لشکر بی عدد در آن سرحد قرار گرفت ابواب عدل و رافت بر خلق بکشد و راهها را از دزدان و بی باکان پاک کرد و دست ظلم ظالمان از سر رعایا کوتاه گردانید Fol. 205a. و معدلت او نامه امن و امان بر جهانیان فروخواند و مکرمت او صیت بخشش بی سوال در ربع مسکون منتشر گردانید و اگرچه کافر بود اما بعدل عمری او ارباب ادیان و ملک و اصحاب فرمان و دول در اماکن و مساکن آسوده حال بودند و بدعای دولت و ثناء حضرت او مشغول و مشعوف چون آن حدود را بکل مسلم و مسخر کر [د] اندیشه بدست آوردن دار الامان خطه محروسه هراة را که از دور بهمن تا این زمان بادشاهان جهان و سلطانان کامران جهت حکومت او باهم تیغ کشیدند و می کشند در خاطر خویش ممکن گرداند و عزیمت آن کرد که با سپاهی ناکه بهراة گذری کند و در بادغیس معسکر سازد بعد از چندگاه طایفه از محبان بادشاه اولجایتو سلطان امیر یساول را که امیر خراسان بود از آن حال و اندیشه که شاهزاده داود خواجه در خاطر داشت اعلام کردند امیر یساول را که باتمامت عساکر خراسان و مازندران بتعجیل تمام سوار شد و بعد از سیزده روز برود خانه هراة درآمد خلق شهر را بواسطه نزول و مرور آن لشکر خرج بسیار شد بعد از چهار روز که خورشید جمشید آسا شرع شعاع خویش را بدست اعتدال^۱ بایوان زمان بر کشید و منثور عمل بنام حمل تازه کرد -

بدرج حمل مهر بنمود جهر زمین کشت ارسته چون سپهر
 هوا بوی مشک تناری گرفت زمین یکسر ابر بهاری گرفت
 همه باغ و گلزار و بستان و کشت شد از خرمی جانفزا چون بهشت

^۱ In the MS. اعتدال.

به بر قولسال آیتسی و دیلیسی

به در عدلشال حجتی و کواهی

حو تمثال عفریب محص حطانی

حو اشکال سدلس عیس کداهی

و محمد دلدای در حواری مسعد ملک الدن از رن^۱ و مرد رعیت نارازی
ساحت و انرا سوق السلطان مسمی کردانید و فرمود که اهل سوق و دیم
دین ناراز آیدند و تبع و شعی بر سر چهار سوی اس سوق کدند و بیش
ازن تریتم مذکور بدو سه سال امیر سارل ناراز قدیمی طرف جنوبی شهر
را که مدروس شده بود بحال عمارت نار آورد و شحده ابوب نام در وی
نصب کرد و بوحلی بیز بیرون درب حوش نارازی بدیاد انداحب و حد
سرای و حدار ناعات حلق را بواسطه عمارت او حراب کرد و بحش
و حسر مساحد و مدارس آن ناراز را معمور کردانید و سکل شهر هر کس
حد را بمعلقی و خدمت کاری شحده از شحدهکل شهر منسوب
کردانید و شحدهکل و عسسل ردود و اواناش را بر می کماشتند تا مردمل
را برنا و لواطه منهم میکردند و از شک منالعی مال میستند و در دعاری
و خصوصیات حلق مدخل میساختند و رشوت میگریب و بخزان
محمد دلدای میرساند القصه اس سال مذکور دین کوه که مذکور بیوسب
بر ساکنل شهر هراة حمیت عن الافات و العداة نآه آمد*

ذکر صد و ششم^۲ در رفتن لشکر خراسان
بتکناباد بحرب شاهزاده داؤد خواجه

حوس شهر صد و سه ثلاث عشر و سعمانه درآمد از توابع اس سال مذکور

یکی آن بود که حوس شاهزاده داؤد خواجه که بر شاهزاده دوائی

^۱ In the MS ر

^۲ In the MS صد و چهارم

بُلَيْفًا بِقَوْمٍ يَدَّعُونَ رِياسَةً
لَهَا طُرُقٌ يَعْيِي عَلَيْهِمْ سُلُوكُهَا

مبتلا کرده شده ایم بکروهی که دعوی میکند بزرگی را
مران ریاست را راههاست که گران می آید بریشان سبیدن آن راهها
فَتَعَسَا لِدَهْرٍ قَدَمَتَهُمْ صُرُوفُهُ
فَمَا خَيْرُ قَوْمٍ هُوَ لِأَمْرِ مُلُوكُهَا

بس هلاکت باد مر روزگار که بیدش کردست ایشان را کردشمار او
بس چه بود نیکوی گروهی که آن گروه بادشاهان ایشانند
کجا رفت آن عهد و دولت که مردم

Fol. 204b.

بیاسود از خویشتن گاه گاهی
بخصاصیت دور اهل هنر را
ز خود بود اگر بود آبی و جاهی
کنون بر بخواهی ز شاهی نشانی
کنون کر بجوئی بصدری بناهی
بمحراب بر یابی از صدر سنکی
بشطنج در بینی از جوب شاهی
بدرست کردن ازین حال و هر شب
برآرد ز آینه صبح آهی
سرانند امروز قومی که دارد
در انساب ایشان خرد اشتباهی
نه زنده نه مرده جو مار طلسمی
جو کرزه کشاده دهان سیاهی

مقابلت و مقارعت شروع نمودن مصلحت بیست و نواشت ملک زاده
شمس الحق و الدن حدت کورت اختیار الدین محمد هارون و شمس الدن
عمر شاه خواندنی نا سناه عوزی و هزی و حاح و بلوح و نکودری
عربم ان کردند که از شهر بیرون روند و نابوخلی و سناه از حرف کنند
شکستل حون قرتعا و ایوب و ابراهیم عربم او را مسح کردند و ان بهیج
را تسکس داد و گفت که بوحلی دین دناز امیربست نا ده هزار مرد
اگر بوقت دهاف و اناف بمحققر حدری او را خوشدل کردایم زیان ندارد
و در راهها و کولانها و روستاها بمعلل بوحلی مردم را میکروند
و رحمب میداد و محمد دلدای بیستر اوقات در هراة توطی میساحب
و هر روز بتارکی از ناندن و کارداران ملک اسلام عیث الحق و الدن
خدمتی توقع میداشت و معولان کرسند و درویش حال طالم بد اصل را
بر سر حلق حدای عروحل نام ناطری و شکستکی نصب منکوداند
و حون ان طابعه را نعمتی و ثروتی حاصل میشد ایشان را معول
میکرد و آن کرسنگل و فرومایکل و مره دنگر را بر کار میداشت و مشرعی
تعا و دار الصرب و دروب و قطرات را بدنشان معوص می کرداید
تا ایشان بیز توکرو معتفر شوند و حدام و ملازمان محمد دلدای و سرهنگل
مسافر و تاحیرا که در شهر می آمدند بعلب انکه بسلام امید و شکند
و دلا و بهمان بیامدد مطالبه منمودند و مصرتی بدنشان ملحق
میکرداید تا کار طالم بحالی انکامید که حلق هراة از وضع و شریف
و معاز و کدلر بنگار در بعد و ناله آمدند و گفتند -

* شعر *

این چه شهر ست برار وحشت و ظلم

و بی چه قوم اسد سراسر بلندس

نا حدس شهر عفا آله دوزخ

نا حدیس قوم مفا آله اندس

و مکتوبات متواتر فرستادند و محمد دلدادی و بوجای را آگاه کردانید که بادشاه جهان اولجایتو سلطان از ملک اسلام غیاث الحق و الدین بغایت در غضب است و او را در اردوی بزرگ باز داشت فرمود و ممکن نیست که او را بیش بهرآه نامزد فرماید چه ما مدام حکایت طغیان و عصیان خلق هراة و آن دلیریها و بی ادبی ها که از ایشان صادر گشت و در روی بادشاه تیغ کشیدن و تیر انداختن و از کماة و ابطال عسکر منصور بادشاه جند تن را بقتل آوردن و خلاف ملک فخر الدین و غدر جمال الدین محمد و عمارت ملک اسلام غیاث الحق و الدین قلاع و حصون را بسمع بادشاه می رسانیم و آتش غضب او را در تلهب می آریم و در باب ملکش بی رعایت و عنایت می کردانیم باید که شما در آن مقام من بعد خوشدل و آسوده حال زندگانی کنید و جندانک ممکن باشد و متصور گردد بر حشم و خدم ملک اسلام غیاث الحق و الدین زور و زیادتی نمایید و از تمرد و تعذفی خدام و عمال او آنچه حادث گردد به اضعاف آن باز نمایید و متعاقب قاصد فرستید بدین سبب محمد دلدادی و بوجای دست حیف و ستم برآوردند و بوجای^۱ هر چند روز بدر شهر می آمد و بعلت آنکه بدر من دانشمند بهادر را درین شهر بقتل رسانیده اند از متمولان و منعمان هر کس را که می گرفت مصادره میگرد و از نواب و نصب کردگان ملک اسلام غیاث الحق و الدین خرج و مایحتاج لشکر می طلبید و اگر ایشان بدفع شرور و قلع مواد فتن او میخواستند که لشکری کشند ایمنه و سادات و اکابر شهر هراة مانع می آمدند و میگفتند که در غیبت ملک اسلام غیاث الحق و الدین با بوجای

Fol. 204a.

عناث الحق و الدس تربیتی میفرمود و موالایی می نمود و ملک اسلام
برانشال ادب میخواند و می گفت - * شعر *

ایا نامداران فرج بژاد   حدیوان زر بخش نا زای و داد   رنعی
 جهان داوران حکسته مدش   برکن نا حوی و داد و دهش
 همه بیک نامیست ایبتان   خردمندی و مردمی دندان
 نرادی و آرادی و تفک و نام   نکوی خوش و سرفرازی و کام
 سراوار دهنم و بختی همه   دورنده چهر بختی همه
 همیدرفتار^۱ زور دورور ناد   شان زور و اوران خو دورور ناد
 امراد عظام و صواب کرام در مقابل ان سداس و نکو خواهی او را
 عزیر و محترم میناشدند و در باب او ه. نک عاطف و کرامی بسجد

میفرمود و میگفت - * شعر * Fol 203b

شاه حسو عناث دول و دس   حسو کامگار فرج نام   ادیب صابر
 حوس حلال حدای حاه تو خاص   حوس عطای حدای حود تو عام
 اعطاعت خو اب حان دور   انقام خو خاک حوس آشام
 شاکر نعمت وضع و شریف   ملاح خدمت خواص و عوام
 زو طرق تو کردن شب و روز   لوح داج بو شانه دد و دام

ذکر صد و یینجم^۲ در جور و تعدی محمد
 دلدادی و بوجای بر مرحوم ش هراة

حوس شهر سه اثنی عشر و سعمانه درآمد

و امرایی که نا ملک اسلام عناث الحق و ال

خود را بانواع نعمتهای رنگارنگ و طعامهای لذیذ هنی بیش او
 Fol. 203a. فرستادندی و بیغام کردندی که ملک اسلام غیاث الحق و الدین را بر مال
 ما حکم است و بهره رای عالی او اقتضا کند بفرستیم و خویشتن را
 بتقبل آن رهین و رهی منت ملک اسلام دانیم و باید که ما را دوست
 و نیکو خواجه خود داند - * شعر *

فردوسی

همه دوستداریم و خسرو برست

من و کیو و کودرز و هرکس که هست

و بر قضیت من کان وصله لآخیه ائی ذی السطان فی منهج بر او
 بتیسیر عسیر اعانه الله علی اجازة الصراط يوم تدحض فیہ الاقدام حکایت
 هواداری و نیک اعتقادی ملک اسلام را در خدمت بادشاه عرضه
 میداریم و مدبران بادشاه جون خواجه رشید الدوله و تاج الدین علیشاه
 و بعضی از امرا که حامی و محب ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 بودند گفتند که ای ملک اعظم اگر بر خاطر بادشاه عادل باذل
 اولجایتو سلطان بواسطه سعایت و شکایت اعدا غبار آزاری نشسته است
 ازان معنی اندیشه بخاطر مبارک خود راه مده و از نکایت هموم خسته دل
 قال النبی و متردد مباش و رمزۀ اَلم نِصفُ الیوم را بر ضمیر منیر بکدران ازان
 علیه السلام کاه که تو بدین دار ملک نزول کرده جدد نوبت سخن تو در خلوت
 بیش بادشاه عرضه داشته‌ایم و بررای اعلی و بطلان سخنان اصحاب
 غرض را هویدا گردانیده و امیدواریم که رغم آن جماعت را بزودی
 ترا بخدمت بادشاه در آیم و با حصول مرادات مع مزید حکومت
 ولایات ببلده معموره هراة فرستیم و حالیا ملکی هر خطه بزرگ که در ممالک
 عراق و عراقین تعیین کردانی بحکم یرلیغ بادشاه جهان اولجایتو سلطان
 بنواب تو حواله داریم ازیں نوع هر تن از امیر و وزیر در باب ملک اسلام

اولجایتو سلطان آمدی و بعد از آن که یک زمین با ایشان مجالست داشتی
دوئاق خود آمدی و گفتی - * شعر *

سنای درکه خلق همه رزق و فسونست و هوس
کار درگاه خداوند جهان دارد و بس
و اوقات و ساعات را بطاعت و عبادت حضرت ربوبیت باری تعالی مدقسی^۱
کرداندی و ملازمان و مصاحبان خود را گفتی که ای اصحاب -

* شعر *

بسیاید تار و سراه آریم سدرگاه یردان نفاه آریم
ز دادار جرییم نیروی خویش نه از نفعه و زور بازوی خویش
دین و رطه که ما افتاده ایم باوجود جندین خصم قوی حر آنکه حاکم
امید بحبل المتین عون عدودیت و نصر خشوع و خضوع استوار کردایم
هیچ جاره دیگر نیست و بر حسب الصَّابِمْ لَا تُرَدُّ دَعْوَتُهُ بدجشده و درشنده قال النبی
و ایام بیض روزه داشتی و بر موجب مَنْ كَثَرَ صَلَاتُهُ بِاللَّيْلِ حَسَنَ عَلَيْهِ السَّلام
وجهه بِالْفَهَارِ اکثر ساعات شب را نغماز و نیاز سر بردی - * شعر * شاعر
گرت صبح سعادت آرزو هست ره حق کبر و شب بیدار میباش قال النبی
و در مقتضای نَعَمْ الشَّفِيعُ الْقُرْآنُ لِصَاحِبِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تلاوت کلام الله عقیب علیه السلام
ملوات الخمس مشغول بودی و در سر - * شعر *

اول و آخر قرآن ز جه تا آمد و سین
یعنی اندر ره دین رهبر تو قرآن بس
تا مل بلوغ بجای آوردی و ساعت ساعت امرای که تا او بر سر عبادت
و رعایت بودند و وزرای که بر دین محبت و مودت مقربان درگاه

اما چون حساد و غرض خواهان ملک اسلام حاضر بودند و بتوابع روز بروز عداوت ظاهر میکردند و خبرهایی دروغ بسمع پادشاه میرسیدند پادشاه اجابت مراجعتش نمی داد و می گفت که ملک اسلام غیاث الحق و الدین در اردوی بزرگ ما ساکن باشد تا آن هنگام که آن جماعت که ازو حکایت تخلف و یانگی کرمی باز نموده اند حاضر گردانند بعد از آن که در مشافهه کذب و صدق آن بثبوت پیوردد در باب او حکم مطلق فرمایم و چون شرف و میالان اولجایتو سلطان بیستم اوقات بشرب خمر بود اعداد ملک اسلام غیاث الحق و الدین قصه محاصره پادشاه شهر هرات و قلعه امان کوه را و نمود ملک فخر الدین و واقعه دانشمند بهادر سرا و جبر باهم مکرر گردانند می و گفتندی که ملوک غور ملکان بس عظیم الشان و رفیع المصل اند و آنچه از تخلف تعدی ایشان بعساکر پادشاهان جنگیز خانی تحقق شد از شیخ شهباز دیابی و ملکی ملکی Fol. 202b. در وجود نیامد و نخواهد آمد نیز و در اقطار و اکفاف اقالیم سبعة شهری محکم تر و خطه شریف تر از بلده هرات نیست چه لشکریهای آفاق از فتح آن عاجز اند و سلاطین روزگار از محاصره آن قاهر خاتم که جند قلعه منیع و حصن حصین در نواحی اوست ازین گونه سخنیهای تهمت آمیز در حال مستی بسمع پادشاه فرومیخواندند و او را از طریق تربیت و عنایت منحط میکرداند و هاتف غیبی دمیدم این معنی را باسماع آن طبقه فسقه میرساند -

* شعر *

شاعر ای دشمن شه بقا مبادت وز عمر بجزر عنا مبادت
وی حاسد تیره بخت هرگز یک مشرب با صفا مبادت
از لذت عیش و کام دنیی جز رنج و غم و بلا مبادت
و ملک اسلام غیاث الحق و الدین در هفته سه بار بدیدن امراء و وزراء

بر دامن سزادق جابه تو میکند   حذل متین عصمت بازی طنائی
يَا أَيُّهَا الْمَلِكُ الَّذِي الْقَى الْوَرَى   إعْطَاكَ رَبِّ الْعَرْشِ فِي إعْطَاكِ

ای نادرشاه آن نادرشاهی که می بیند مردمان

بزرگ داشتن حدارود عرش در بزرگ داشتن او

Fol 202a بعد از دشر دعا و ثنا هر حوائی که ملک اسلام عیث الحق و الدن
گفته بود عرغه داشتند اولحایتو سلطان را آن احوه سددیده آمد
و هیجان عص او تسکینی بدیروم و رنگ کیده از آید سیده او
ردیده شد و تلهب بیدان قهاری او ناک حلیمی انطعای یامب -

تو گفتی سروش آمد از آسمان   مرو حواند در گوش شاه جهان   مولف
که شاهها کدا خسرو داروا   خدیوا سرا بر سران سوزوا   کتاب
مشو سوی ندی و کس آزوی   که بر میت رسم و ره داروی
بخوی خوش و بیک نامی و داد   جهان داران شهنشه نژاد
جهانرا گرفتند و دیهیم نام   بهادد هر سو بدکضواء گام
با ملک اسلام عیث الحق و الدن بر سر رضا آمد و حذل موح حل
شمایل ستوده او را بنظر عذایب منظور گردانید و مواک بعض و احن را از
موان با و داد بغیری قوت عاطفت شاهنشاهی قلع کرد و شکر تشاوش
و بدکمانی را که در شکره خاطر او بود ابو مسلم وار بتدر حس آثار بود
و هر تصور شررا که از او کرده بود بخیر و حونی بدل گردانید -

کسی بددد انکار اگر نگاه کند   فذل دوسف مصری دهدنحوی لواحد بر
و کر بعین ارادت نظر کند در دیو   درشته ایش دمنبد بخشه کردی   لشعرا
و عَسَّ الرَّجْمَا عَنْ كُلِّ عَيْبٍ كَلِيلَةٌ   وَ احْكَنْ عَيْنَ السَّخَطِ دُونِي اَحْمَدُ   شاعر

و چشم حوشمردی از هر عیبی گد است

یعنی چشم طاهر مکنده بدبا ا

سزاوار بیمان شکستن کسیست * که از ناکسی نزد کردان خسیست
 بویژه بزرگان با دین و داد * که فیروز روزند و فرخ نژاد
 نکردند از گفت و سوگند خویش * نکردند بد با خداوند خویش
 و اگر چنانکه ازین دروغی جزد که این طایفه بد نژاد که از خبث طبیعت
 و لوث بذیت خویش باز نموده اند اندیشه مند بودمی متوجه این
 جانب نکشتمی و امیر اوتک شاهد حال است که چون حکم یرلیغ
 جهانکشی بادشاه عادل بمن رسانید بر فور عزیمت سفر این دارالملک
 مصمم گردانیدم و چون دمه من از آنچه که عرضه داشته اند بری بود قوی
 دل و مجموع خاطر بر نهج خفت و شتاب روی بدین جناب عالی مآب
 آوردم امرا و وزرا از آن^۱ جواب باصواب ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 متفکر و متعجب شدند و گفتند ای ملک اسلام میدانیم و بر ما چون
 افتاب روشن است که از چون تو ملکی که بصورت و سیرت و روش
 و پرورش افضل ملوک خراسانی امری در وجود نیاید که موجب تغییر
 خاطر بادشاه جهان و شاهنشاه جهانیان باشد بعد از آن که - * شعر *

سیه زان شب چون بفرخنده فال * برین آبکون خیمه بکشد بال
 جهان کشت چون چهر دیوان سیاه * بدیدار شد انجم و جرم ماه
 زمین قیرکون شد زمان دودوش * درخشیده اختر ز جرخ بنفش
 بدرگاه بادشاه و بارگاه شاهنشاه آمدند و بعد از تشریف بار بیکبار زبان بذا
 بکشدند و گفت * * شعر *

سیف ای خسرو که تیغ نفاق تو میکند * بر آسمان ملک جهان آفتابی
 اسفرنکی رمح سماک شکل تو دیوان عهد را * در رقعہ جهان نماید شهابی
 این آبکون محیط که بر لای میروند * در کار کاه عدل توجه بود عتابی

^۱ از آن is repeated in the MS.

که هرگز خلاف حکم نادرشاه عادل نگزیده و در مود و پیمان او بددیل و تغییر و تقصیر حایر نهموده و آنکه که حسان از من برور کرده اید و سمع اشرف شاهنشاهی رسانده دروغ اسب و بواسطه دفع شور و سرور عساکر داعی و حفظ رعایا ولایات نادرشاه عادل قلاع عور و حصون هرات و ولایاتی را که بحکم یرلغ نادرشاه جهانگیر حدگیر حانی و منکو حان و هلاکو حان و انعا حان و عاران حان نیز حکم ندران می بوده و امروز پسران عالی نادرشاه زمان اولکایت و سلطان در تصرف می اسب عمارت کرده ام چه اگر این قلعه ها و حصنها حراب باشد سناه عذر می خوف و دهشت نولان اول نادرشاه در آید و اول ندرین و سیور عامدشی که بدر ندرک من ملک معفور شمس الحق و الدین محمد بن ابی نکر بن کرت طاب ثراه از ددشاهان جهل حدگیر حانی نافته لشکرکشی و سیدداری بوده اگر می در عهد دولاب زور ازین نادرشاه مرد حدد سفاهی را دران سرحد که معر حدیوش حراسل و ماوا الدهر اسب و موع فتن و حدثان از برای محافظت راهها و تفحص احوال یابی و سر اذل

معنی و ناحی حط اعدای آن حضرت و قصد و قصد ندر دد حواش من کلام امیر آن درگاه والا جمع کرد ام از مصلحت در [از] ندون و ازان زور دار که ما دواب الموعس نادرشاه عادل عهد کرده ام در انعام آن بر موجب نادرشاه انعموا الله الله عمر رسمی الله عمه و لا تنفصوا الیهون تا رنده ام بکلی حواجم گوشتید -

Fol 2016 * ش * *

ساحط عهد مددست حنا * و حفظ العهد من کرم الفحاس شایر

زود بود که نگاه دارم عهد او را تا مادام که رنده بشم

و نگاه داشتس عهد از کسرم املاب

شیر انکسوز پیمان خود نگذرد * حردمند او را نکس دشمن رسمی

نمند سر از کمت خود و دشمن * کرا ندرین که بش اندش صد کرد

جهاندارى كه تير آسمان بر صفحه تيغش
 كند از خون بدخواهان مثال فتح را طغرا
 اكر طوفان قهر او بمشوق حمله آرد
 بجز مردم كيا در جين نمازد صورتى برپا
 و كر الماس خشم او بكوه قاف روى آرد
 هواى تير او از تف بسوزد سينه عفا
 اكر در چشم نابينا رود كرد سباه او

عطار را توان ديدن بنور چشم نابينا

Fol. 201a. جين و جين ميفرمايد ملك اسلام غياث الحق والدين گفت كه بر آراى
 همگان مبرهن است كه من در سرا و ضرا ثنا كستر و فرمان بر حضرت
 عليآء بادشاه جهان بوده ام و هستم و با اعداى و منازعان ملك او دشمن
 و با اولياء دولت او دوست -

انورى بخداى كه از كمان قضا * تير تقدير را روان كرد ست
 چشمه افتاب رخشان را * خازن نقد و بخر و گن كرد ست
 ابر لولوى نثار نيسان را * بر گلستان كهر فشان كرد ست
 ماه را بر سبهر قدرت او * كه سپهر¹ گاه جون كمان كرد ست
 محضت آباد ظلمت تن را * روشن از نور عقل و جان [كرد ست]
 قلم صنع او هزاران نقش * بر زمين و بر آسمان كرد ست
 ذات غواص عقل اول² را * غرق در بحر بى گران كرد ست
 شاه باز جلال معرفتش * برتر از وهم آشيان كرد ست
 قهرمان جلالت صفتش * جاى بر اوج لامكان كرد ست
 در دل سنك خاره آتش را * اثر قهر او نهان كرد ست

¹ In the MS. سپهر .

² In the MS. اولى .

عدایب و عاطف بوده و ناصعاف آنچه نادرشاهان جهانگیر و خسروان
 تاج و سریر درباره ایشان فرموده اند ما در حق تو مددول داشته ایم و از انواع
 اعطاف و اصناف الطاف هرچه متصور گردد فرموده ایم امروز بر رای عالم
 آزایی ما حقان رفع گردانیده اند که ما خلاص و یایی گری در خاطر
 داشته و خون برادر خود ملک فخر الدین در ایصاح طعینان و ایصاح
 عصیل کمر احتیاد بر میان بسته^۱ و قلعهها و حصارها آن حدود را بحال
 عمارت باز آورده و در جمع کردن سار و سلاح بدر و استخدام اهل تهور و ناس
 بحال کوشیده و بطرف شاهزادگان توران رمین میلان نموده و سعرا و
 ابلجیل ایشان را خدمتها کرده اگر این معانی که مذکور بوسیله راستست
 هر آئینه که عمار غصب براینه صمیر مدیر ما بشیدد و آتش قهر
 و سخط در سینه بی کیده ما در التهاب آید - * شعر *

کراپردن که من حشم و کین آرم * بلند آسمان بر رمین آرم
 دققی
 والا که دروغ بود بصعف تربیب گذشته مخصوص و محطوط^۲ کردی
 و مختران آن اخبار نعداب الیم ما درمابدد امرا و صواحب از بیش
 از کثرتو سلطان درون آمدند و ملک اسلام غیث الحق والدین را طلب
 داشتند و گفتند که بادشاه حم مرتب و شاهنشاه سلیمان حشم
 و خسرو بیدون حاه و شهریار کارس کا - * شعر * سف

شهنشاه ملک روعت که حو در صف کین آید
 محکوف گردد از تیرش حو نازک بیرا اءدا
 سکندر آیتی کر روز موسی وار بمساید
 سغان در کوه تارک دل حصمش بد بیضا

^۱ From *و چی* to *منان بسته* is repeated in the MS

^۲ In the MS *محصر*.

تا هشت ماه و سال و شب و روز عزتش

فرمان روای روز و شب و سال و ماه دار

و از جام بر سبیل شتاب بجرب^۱ طرق صحرافات و قطع سبل و عقبات جبال
اجتهاد تمام نمود و بهر خطه و بلده که رسید ملک و زعیم آنجا بخدمت
شتافتند و بتکف و مرکب راهوار و ما یحتاج اسفار آثار نیک خدمتی
باظهار رسانیدند - * شعر *

(بیعی)

سران و بزرگان ایران زمین * هما نامداران کرد کزین
بر خسرو کنج بخش آمدند * ابا کوهر و تیغ و رخس آمدند
و ملک اسلام غیاث الحق والدین هریک را علی حسب مرتبه^۲ می
نواخت و بوعدهای خوب قوی دل میکردانید و بهر شهر که نزول میفرمود
قال النبی بر موجب اِذَا تَكَيَّرْتُمْ فِي الْأُمُورِ اسْتَعِينُوا مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ بمزارات متبرک
علیه السلام آن مقام میرفت و از ارواح مقدسه علماء بزرگوار و شیوخ نامدار استعانتی
قال النبی می طلبید و بیشتر بر حسب اَسْفُرُوا بِالْفَجْرِ مَا اسْتَطَعْتُمْ فَإِنَّهُ اعْظَمُ لِلْأَجْرِ
علیه السلام بوقت سحر بودی و همچنین شهر بشهر و قصبه بقصبه حرکت میفرمود
تا بمبارکی و سعادت باردوی بادشاه اولجایتو سلطان رسید روز دیگر که صبح
عالم افروز نقاب ظلام از روی شاهد روز باز کرد - * شعر *

سیف

شب جو برداشت نقاب سیه از روی سحر

اسفرائینی

فلک از جلو ایام فرو بست نظر

تا جهان روی بشوید ز غبار شب تار

شد روان از لب دریای فلک چشمه خور

Fol. 200b. اولجایتو سلطان امرا و صواحب را بیفش خواند و گفت ملک غیاث الدین
را بگویند که بدران بزرگوار و جدان نامدار ما را در باب ابا و اجداد تو همه

^۱ In the MS. بحر .

^۲ In the MS. مرتبته .

بر قلب و بر حلاج سگاه تو زور زرم
 مد نداده همجو رستم و دستان سام ناد
 نرغش سرای عیش و مراد تو در حوشی
 حوس ناغ حلد و کلشس دار السلام ناد
 رخش نهاد عزم تورا زور تاختس
 مددان اسمان بهم زور کام ناد
 ناهسب اسمان و رمیس و رمان ناد
 اقدال و حاه و دولک و دس بر دوام ناد

زور دیگر که دوردشم رنج الاول سده مذکور بود عدلی عربص بر رسم Tol 200a
 ولایت فوشعج تائب و بر سیل قلب و حقت از مالدمل نامدار و دلیران
 حانصار مردی ده در زکات همانوس او توان شدید حوس نعام مندرک حام
 نرول فرمود دو زور در خدمت شیخ الاسلام حواحه شهاب الحق والدس
 سر برد زور سیم شیخ الاسلام را وداع کرد شیخ الاسلام حواحه شهاب الحق
 والدس او را در کنار کرب و دعای حذر کرد و گفت - * شعر *

مولف
 کتاب

یا رب عیاذ دولک و دس را نگاه دار
 از حادثات در رمان در نگاه دار
 ای شاه شهر دار نسب را معصل حوش
 محطوط لطف هر ملک و دادشاه دار
 دایم بلطف حوشش ای کدم ناک
 ناعرو و نرو دولت و نام ملک [و] حاه دار
 و ز سعاد دشمن او را که حال مدد
 از نازکی^۱ و امانه حوس شب سیاه دار

مستعد هارون سپرد و شریک ازین نواب و عمال را بکارمی که فواخور حوصله
او بود نصب کردانید و بوقت وداع ملک معظم شمس الدین امیر
ورقه و نصب کردگان مذکور را گفت که ای امیر صاحب می باید که بر موجب
وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ در حق رعیت نیکوئی و تجمیل
بجای آرید - * شعر *

قال الله

تعالی

خالدی

دل زیر دستان بدست آرید * ز فرموده ایزدی مکنید
و بر بندگان خدای عز و جل خوف و ستم مکنید و سَوَاءٌ مَا مِنْ عَبْدٍ بِسَوءِ عَمَلِهِ
اللَّهُ رَعِيَهُ يَمُوتُ يَوْمَ يَمُوتُ فَمَّا يَمُوتُ فَمَّا يَمُوتُ إِنَّ حَرَمَ اللَّهِ تَلِيدُ الْجَنَّةِ در اندیشید
و بر مقتضای المؤمنین من أَمَلَهُ النَّاسُ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَ دِمَائِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ
قاصد اشانت نفس خلق و طالع اوراق دمار ایشان مسوید و در اموال
و اجناس ایشان طمع مکنید و از دغای ستم رسیدگان بتوسید *

بد خواره قدر جاء تو از حادثات دهر

مبجروح زخم خنجر و ضرب حسام باد

از واقعات روز و شب و جور سال و ماه

صبح بقسار حاسد تو شمشیر و شام باد

کف کریم و طبع جواد و دل سختیت

ریشک بختار و غیبت تان و غم غم باد

طاق رواق بار که اقتدار تو

بمالی شفت کذب زنگار فام باد

کمتو کسی ز حزب عباد عبود تو

فرمان زوای ملک ملوک عظام باد

عیث الدن را طلب داریم و حکایتی که از و باز نموده اند بمسابقه و مواحه
 صدق و کذب انرا بت تحقیق رسانیم بعد از آن از مقرن درگاه خود اونک^۱ نامی
 را مامور گردانید که بهر آن روز و توقف و درنگ را محال مده و بعد از
 و وعده های خوب ملک عیث الدن را بدرگاه ما حاضر گردان روز دیگر درین
 باب یرلیع بغداد بیوس و امرا و دروازه هر یک ملک عیث الدن دامنه
 داشتند و ملک را بآمدن بدرگاه نادرش تخریص کردند *

ذکر صد و چهارم^۲ در رفتن ملک اسلام غیاث الحق والدین بعراق کربلا دوم

حسن شهرز سده احدى عشر و ستمائة در آمد درین سال امیر اونک
 شهر هرات کفایت عن الافات آمد و حکم بدفع اولحایتو ساطن ملک اسلام
 عیث الحق والدین رسانید که ملک اسلام روز دیگر عریض سفر عراق
 مصمم گردانید و فرمود که اگر در رفتن و امتثال این دافع توقف و تمهل
 حاضر شمرم آنکه که اعادی سمع نادرش رسانده اند محقق شود و گویند که
 بواسطه آنکه ما ما حلاف و یاعی گری در خاطر داشت پیامد روز دیگر از
 حصار بطلع فرجده و ساعتی ستوده بیرون آمد و در بدون شهر درول فرمود
 و حکومت شهر را بعم خود ملک شمس الدن امیرورده و بامر خود
 محذوم راده شمس الحق والدین محمد مقصود گردانید و تمام حل
 و عقد و راز را بمولانا ناصر الدن عبید الله باز گذاشت و راه بیعت را
 بشمس الدن عمر شاه جواندزی ارزانی داشت و حواحه عمر الدن
 شهب را بنظم مصالحی امیر دیوانی نصب گردانید و حصار را باحتیاج الدن

^۱ In the MS اونک

^۲ In the MS صد و دوم

و تسکین او سالها شروع باید کرد و از اطراف ممالک عراق و عراقین و شام
و شامات و اکناف ارمن و روم عساکر بختراسان کشید و بمشاوره شهر عراق
و آن دیار رفت - * شعر *

معزّی

باز کیتی بر ز مرد و جوشن و مرّوب شود

باز از کرد دایران روز روشن شب شود

باز دیگر از شعاع خنجر و بخش سندان

Fol. 199a.

روی کیتی شمشیر بشت جرخ بر کوکب شود

باز از زخم سندان و نیزشاهی سار شکل

صوج بختر خون ز دشت رزم بر عقرب شود

آن یکی را نیزه اندر مهره کون بود

وین یکی را ذوک اندر ملحم غیب شود

امرا و وزرا بیکبار جباه در پیش تختگاه پادشاه عادل اولجایتو سلطان

بر خاک خشوع و مسکنت مالیدند و گفت - * شعر *

سیف

ای جو آصف صد هزارت بنده دستور آمده

اسفرائینی

لشکر ملک تو هر جا رفتی منصور آمده

کمزین بندگان حضرت اعلی تو

صد جو رای و قیصر و خاقان و فغفور آمده

تیغ داران قضا با نیزهای زهردار

بر سر اعدای تو جون خیل زنبور آمده

قوس طاق بارگاهت بر جبین روزگار

خوب و زیبا تو ز طاق ابروی حور آمده

هرجه رای انور پادشاه عادل جهانگیر جمشید سریر فرماید بندگان بران

موجب بتقدیم رسانند اولجایتو سلطان گفت که رای آنست که ماک

سه روز بشارت خوردن و ظرف انگیختن مشغول شد روز چهارم بوقت
صبح طایفه از امرا و هرزه محمد حدین بر زمین بدکی و سرانگیزی
نالدند و بنادشاه ثنا و مدح و افرین فراوان خواندند و هر یک از مردم
دل و حال بر زبان راند *

اسفرائیسی سیم

انا حسدو چهل شهریار دس پروز
که هسب از تف تیغش در اضطراب اش
نامتحصان سعادت قص بکار شود
شب چهارده از دور ماهتاب اش
ناتقصام طبعی سموم مهرت بود
که بار داد بکیغیب سادات اش
دور دولک بیدار تو بیکرد سوخت
طرار دسرهش شمع را نتاب اش
در آشفاده سیمرج می رند هر شب
حدنک عزم تو از شهر عتاب اش
رحشک سال خلاف تو در ولایت حص
نماید اسر بهاری بفتح باب اش

بعد از اداء ستایش و دعا عزمه داشت محمد دلدای را بنادشاه نمودند
و تذکره حواحه علاه الدن هدد و را بدر عرض کرد بنادشاه عدل اولیائو
سلطان حوس بر مصمون آن تذکرها مطلع گشت اندیشه مدد شد حواحه
رشید الدوله و سعد الدن صاحب دیوان و امراء لشکر را گفت که حمایتی
از ملک شمی ملک سنات الدن حسن و حسن حکانته نوشته اند
مصلحت حسنت بداد که خلق شهر عراة باز دمی کردند و ملک
سنات الدن حوس برادر خود ملک محتر الدن فتنه انکند که باز ما را بدع

كَانَ الرِّيَاضَ وَ اَنْوَارَهَا * وَ اَغْضَانَ اَنْوَارَهَا الدَّعْسِ

شاعر

کوییا مرغزار و شکوفه‌های او

و شاخه‌های شکوفه‌های خواب شوندگان

طَوَارِيسُ اَجَلَى بِلاَ اَرْجُلٍ * اَرَاْفِمُ تَسْعَى بِلاَ اَرْدُوسِ

طوارس‌افند بی پایه‌ها

ما را نند که میروند بی سرها

و بواسطه ابر کوه‌ها بار نهال یاسمین لولو با میدا در یک سلک کشید و شاخ

ارغوان لعل با زبرجد در یک رشته بیوست - * شعر *

بر زمین از ابر لولو بار و باد مشک بیز

شاعر

فرشهای چون منقش بر نیان آمد بدید

در و میدا از نهال یاسمین آمد برون

لعل و بسد از درخت ارغوان آمد بدید

گلستان ارنیست چون ارزنگ مانی بس چرا

نقش‌های مانوی در گلستان آمد بدید

در جنین فصل خرم و آوان دلبذر بادشاه عادل اولجایتو سلطان بتماشاء

Fol. 198b. باغ و راغ و تفرج لاله و کل و نوشیدن جام مل عزیمت کرد و گفت -

* شعر *

با حسن باغ و فر بهار و جمال کل

ادیب

نیکوست حال ما که نکو باد حال کل

صابر

بر نقش آزی شد و بر صورت بری

باغ از بهار خرم و چشم از جمال کل

با کل نشین و نغمه بلبل سماع کن

بیش از رحیل بلبل و بیش از زوال کل

و سه روز بشارت خوردن و طرف اندیختن مشغول شد روز چهارم بوقت
مدوح طاعنه از امرا و هرزه محمد حدیث بر زمین بددی و سرانگدگی
مالیدند و بر بادشاه ثنا و مدح و افرین فراوان خواندند و هر یک از مردم
دل و جان بر زبان راند *

ایا خدو چهلس شهریار دس پسر
که هسب از تف تیغش در اضطراب آتش
نامتکال نقادات قصه نگار شود
شب چهارده از دور ماهتاب آتش
بانتقام طبیعی سموم مهوت بود
که بار داد بکیغیب سداب آتش
دور دولب بیدار تو بیلرد سوخت
طرار بیرهش شمع را نثار آتش
در آشپاده سیمرع می رند هر شب
حدنگ عرم تو از شهر عقال آتش
رحشک سال خلاف تو در ولایب حصم
نماید امر بهاری بفتح باب آتش

بعد از اداء سنایش و دعا عزمه داشت محمد دلدای را بادشاه بمردود
و تذکره حواحه علاء الدین هدد و را بیر عرص کرد بادشاه عادل ارلکایانو
سلطان حوس بر مصمون آن تذکرها مطلع گشت اندیشه معد شد حواحه
رشید الدوله و سعد الدین صاحب دول و امراء لشکر را گفت که جماعتی
از ملک شهری ملک عنایت الدین حسن و حسن حکایتی نوشته اند
مصلحت حسمت نداید که خلق شهر هراة نار نامی کردند و ملک
عنایت الدین حوس برادر خود ملک مختار الدین دفعه انکورد که نار ما را بدع

شاعر

كَانَ الرِّيَاضَ وَ اَنْوَارَهَا * وَ اَغْضَانَ اَنْوَارَهَا الدَّعْسِ
 کوییا مرغزار و شکوفه‌های او
 و شاخه‌های شکوفه‌های خواب شوندگان
 طَوَائِيسُ اَجَلَى بِلَا اَرْجُلٍ * اَرَاْفُمُ نَسْعَى بِلَا اَرْدُوسِ
 طاروسانند بی پایها
 ما را نند که میروزد بی سرها

و بواسطه ابر کوه‌ر بار نهال یاسمین لولو با می‌نا در یک سلک کشید و شاخ
 ارغوان لعل با زبرجد در یک رشته بیوست - * شعر *

شاعر

بر زمین از ابر لولو، بار و باد مشک بیز
 فرش‌های چون منقش بر نیان آمد بدید
 در و می‌نا از نهال یاسمین آمد برون
 لعل و بسد از درخت ارغوان آمد بدید
 گلستان ارنیست چون ارزنگ مانی بس جرا
 نقشه‌های مانوی در گلستان آمد بدید

در چنین فصل خرم و آوان دلبزیر بادشاه عادل اولجایتو سلطان بتماشاء
 Fol. 198b. باغ و راغ و تفرج لاله و کل و نوشیدن جام مل عزیمت کرد و گفت -
 * شعر *

ادیب
صابر

با حسن باغ و فر بهار و جمال کل
 نیکوست حال ما که نکو باد حال کل
 بر نقش آزی شد و بر صورت ببری
 باغ از بهار خرم و چشم از جمال کل
 با کل نشین و نغمه بلبل سماع کن
 بیدش از رحیل بلبل و بیش از زوال کل

* شعر *

شاعر

قطرها کر انریساں می حکد

حون کهر در گل نستان می حکد

ان قیامب بین که باران حون حکوم

از فلک بر صحن کیهان می حکد

اشک چشم انر بر رحسار گل

همکو حوی بر روی حانان می حکد

زاله بر رحسار لاله کوپیا

دره بر حورشید تانان می حکد

طعل رصیع نبات از نستان انر مطیر شیر ترشیع بریب نوشید و در

حکتر لطف دایه نامیه بعد بلوغ رسید و خاک از نسیم لاقح حامیب آب

حیات دامت و اطراف و بواهی ناع و نستان از انوار ربیع جمال دنگر

کرم و روی رمین حون نگار خانه حین و کارگاه مانی شد - * شعر *

روی رمین و سمره و گل بر نگارها سب

ور چشم انر بر سر هر دو نگارها سب

نا حورده هیچ ناده و نابوده هیچ مست

در چشمهای برکس شپلا حمارها ست

کوی که مد شرار حراعت و مشعله

از نس دوع لاله که در لاله زارها ست

و دست قدرت زمیں را از کسوت کابوئی لغاس رنگری بدل داد و عرص

حوب حصن را بخط ربحد رنگ سدره بیلرامست و عرصه نستان از کثوب

ناحس مد شرار رشه و مرون نمود و بساط خاک ارامی از لطائف انوار

آسمانی بر اختر شد -

ادیب مائر

بند قبای غنچه کشاید بدم صبا

نقش نسیج لاله کند خامه ازل

از فیض ژاله جام بلورین شود سحاب

وز جام لاله کان عقیقی شود جبل

از درّهای خاک که برخیزد از صبا

کرد بیداض دیده ایام مکتحل

از قطره‌های خون دل و چشم عاشقان

بندد بدیغ شاخ کل ارغوان کل

باد عقیم جون بوزد در هوای باغ

آرد بدید مادر اشجار را حبل

باغ و جمن از سرو و یاسمن نمودار کلشن خلد برین کشت و کوه

و بیابان جون روضه رضوان نزهتگاه سرور و حبور شد - * شعر *

از خرمی که روضه باغست نذکرد

رضوان همی بروضه خویش از رضای باغ

با باغ و سبزه قصد قدح کن که در بهار

جانراست رای سبزه و دل را ست رای باغ

جون روی دوست شد جمن باغ دلکشای

بکشای دل برین جمن دلکشای باغ

گاهی اسپر کوشم و گاهی اسپر چشم

آن از برای بلبل و این از برای باغ

و سحاب با آب از چشمه چشم سرشک باران از جو هوا برصحن صحرا

نثار کرد و کوش و کردن عروسان جمن را بکوه‌های قیمتی بیاراست -

ادیب
صابر

بستجهای راسب مانند نار نمودند و حواجه علاء الدین همدو علی حده تذکرة پوش و ناصعاف ادجه محمد دلدا [ی] و بوحالی عرصه داشته بودند عرصه داشت و دران مدالغف تمام نمود و سوگند یاد کرد که درد من بدده که برورده نعمت انحصرت و بر ارزده تربیت آن درگاهم حور حورشید پیدا ست و حور روز روشن هودا که ملک اسلام غیاث الحق والدین نفاة نغلمه محروسه خیسار حواهد بود و بهج ایللی و یکدلی را بر سب و بطاق طاعب را نکشاد و توحه باردوی شاهزادگان نوزان نمود و زاری چنین کعب که حور قاصدان محمد دلدای و بوحالی و حواجه علاء الدین همدو دار الملک سلطانیه رسیدند و هر یک مکتوبات و عرصه داشت Fol 197b. مرسلان خود را بامیری که متعین بود داد برادر رانده داشت محمد دلدای که او را هرره محمد کفندی ملارم درگاه بادشاه اولجایتو سلطان بود و اولجایتو سلطان در باب او تربیت و عدايت شرحه تمامتر داشت مکتوب محمد دلدای را حواب پوش که بدرم امیر بزرگ محمد آقا نداند که بیشتر امرآو این ملک نام ملک اسلام غیاث الحق والدین بر سر رنکش اند اگر بخش یازوی دهد و سعادت همراه باشد عرصه داشت ترا بصورت این امرا حلال عرصه دارم که بسندیده بود بعد ازان حکم طعمای که از مرمره اعادی حصرت ملک اسلام غیاث الحق والدین بود نار نمودن آن عرصه داشت را فرصتی می طلبد تا آن هنگام که بفر اعظم از درگاه حوت تختگاه نقطه حمل خرامید و شاهنشاه ملک روح نامیه در ممالک کیهان نورب عمل میز کومت -

* شعر *

حسن خیمه زن شهنشه سیلره در حمل

سب
اسعرائمی

تاثیر روح نامیه زن دولت عمل

نزدیک شد که نار عرسالی ناغ را

حلوه کر صفا کد از برسل حلال

* شعر *

عزیزی

ستوده بادشاه بادشاهان مظفر فر

مغیث حق غیاث الدین معین ملت یزدان

محیط عزت و قدرت مدار حشمة و دولت

سپهر رافت و رحمة جهان بخشش و احسان

بناه دین خدا بنده محمد داور کیتی

گزیده سایه حق در زمین اولجایتو سلطان

شهنشاه فلک قدر [و] زمین حلم [و] عطا کستر

که کشت از فراقبالش جهان جون روضه رضوان

ز رسم و رای میمونش فزون شد^۱ رونق ملت

ز عدل و داد افزونش قوی شد قوت ایمان

هم اندر جانب همدو هم اندر وادی ارمن

هم اندر ملکت مغرب هم اند [ر] حد ترکستان

ز جیش او بود قوت ز جوش او بود قدرت

ز حزم او بود حجت ز عزم او بود برهان

عرضه میدارند بندگان کمترین بران جمله که ملک اسلام غیاث الحق

والدین اندیشه آن دارد که با حضرت جهان بناه جنت مثال بادشاه

جهانیان تخلف کند و چون برادر خود ملک مرحوم فخرالدوله والدین

فتنه انگیزد که مواد آن واسطه فساد کلی و سبب خرابی عالمی باشد

و تا از بندگی بادشاه غیبت کرده و به راه آمده شبها روز درکار عمارت قلاع

و حصون و مرمت خرابی دیوب و بروج شهر است و سائح میسازد و مرد

جنگی جمع میکند و ذخیره می نهد ازین گونه دروغ چند متزین

^۱ In the MS. . فزونشد .

مستحبهایی را سب مانند نار نمودند و حواحه علاء الدین هددو علی حده
 تذکره پوشت و ناصعاف انکه محمد دلدا [ی] و بوحای عرجه داشته
 بودند عرجه داشت و دران مدالعبت تمام نمود و سوگند ناد کرد که بد می
 نداده که برورده نعمت انحصرت و بر آورده تربیت ان درگاهم حوس
 حورشید پیدا سب و حوس زبر روش هوندا که ملک اسلام عدت الحق والدین
 نداه نقاعه محروسه حیسار حواحد بود و بهج الهی و یکدلی را
 بر سب و نطاق طاعب را نکشاد و توجه باردیدی شاهزادگان دوران نمود
 و زاری حوس کتب که حوس فامدان محمد دلدای و بوحای و حواحه
 علاء الدین هددو و دار الملک سلطانیه رسیدند و هر یک مکتوبات و عرجه داشت
 Tol 197b, مرسلان خود را نامیزی که متعین بود داد براد را ده داشت محمد دلدای
 که او را هرره محمد کفندی ملازم درگاه بادشاه اولکانتو ساطل بود
 و اولکانتو ساطل در باب او درینک و عدالت شرحه تمامتر داشت
 مکتوب محمد دلدای را جواب پوشت که بدرم امده بررک محمد آفا
 دادند که بیشتر امراء انس ملک با ملک اسلام عیث الحق والدین بر سر
 رعش اند اگر بخت یارزی دهد و سعادت همراه باشد عرجه داشت بوا
 بشورب انس امرا حلال عرجه دارم که سددیده بود بعد ازان بحکم طعمای
 که از مرده اعادی حصرت ملک اسلام عیث الحق والدین بود نار نمودن
 آن عرجه داشت را درجعی می طلبید تا ان هنگام که بیر اظم از درگاه
 حوس نتحتگاه نقطه حمل حوامید و شاهنشاه ملک روح نامده د ممالک
 کمال بودت عمل بود کومت - * شعر *

حوس حیمه رد شهنشه سیاره در حمل
 نائبر روح نامده رد دوس عمل
 بردنک شد که سار عوسان ناع را
 حلوه کر منا کدد ا درمال حلال

* شعر *

عزیزی

ستوده بادشاه بادشاهان مظهر و نور

مغیث حق غیاث الدین معین سلامت یزدان

محیط عزت و قدرت مدار حشمة و دولت

سپهر رافت و رحمة جهان بخشش و احسان

بنای دین خدا بنده محمد دار کیتی

کزیده سایه حق در زمین ارجائینو سلطان

شهنشاه فلک قدر [و] زمین جام [و] عطا کسار

که گشت از نور اقتباس جهان چون بوم و بزموان

ز رسم و رای میمونش فزون شد^۱ بوفق مات

ز عدل و داد افزودش قوی شد قوت ایمان

هم اندر جانب شدو هم اندر وادی ارمن

هم اندر مملکت مغرب هم اند [ز] حد ترکستان

ز جیش او بود قوت ز جوش او بود قدرت

ز حزم او بود حجت ز عزم او بود برهان

عرضه میدارند بنندگان کمترین بران جمله که ملک اسلام غیاث الحق

والدین اندیشه آن دارد که با حضرت جهان بنای جنت مثال بادشاه

جهانیان تخلف کند و چون برادر خود ملک مرحوم فخر الدوله والدین

فتنه انگیزد که موافق آن واسطه فساد کلی و سبب خرابی عالمی باشد

و تا از بندگی بادشاه غیبت کرده و به راه آمده شبا روز در کار عمارت قلاع

و حصون و مرمت خرابی دبوب و بروج شهر است و سانه میسازد و مرد

جنگی جمع میکند و نخیله می نهد ازین گونه دروغ جند متزین

¹ In the MS. فرونشد .

و فواهی تو دادد ارس دوع سیاری ناطف و تعطف بحای آوردند الا
 حواحه علاء الدین همدو که طاهر را حوشتن را نمک اسلام عیث الحق
 والدین محب و هوا حواه می نمود و ناطف را ناطف و عظم او
 حسد می برد و از دتیقه آن اَلْحَسَدَ لِیَاکُلُ اَلْحَسَنَاتِ کَمَا نَاکُلُ الدُّرَّ اَلْحَطَبُ
 فعل می ماند و ملک اسلام عیث الحق والدین بر مصلای آن لله
 تَبَادُلُ یَعْرِیُونَ اَلْاَنَسَ بِالنَّوَسِ اَثَارُ بعض و حسد در حین او مشاهده میگرد
 و برین حال اس مقال را جاری می داشب *

قل المی
 علمه السلام
 قل المی
 علمه السلام

شاعر

اِنْ نَكْسُدُوْنِيْ فَاقْبِيْ عَيْسُوْ لَا تُمِيْهَمْ
 فَعَلِيْ مِنَ الْاَنَسِ اَهْلُ الْكُفْرِ مَدَّ حُسَدُوْا^۱

و دواعی صا و قدر هر رمان اس شعر را در کوش هوش چهل

برو میخواند *

سعد	هر رمان بر نقش حقاها ناد	حاسد شاه را نلاها ناد
نا حجوی	مجنبت و شدت و عناها ناد	بهیاهش از حیاب ده ورده
	دمدمم بازگ قصاها ند	از بغداد حرج بر دل او
	بدل دارد [و] دواها ناد	بر دل دردمند او عم و سور
	سید از حرم و از خطاها ناد	نامه عمر و دفتر عرمش
	در نفس همدم دواها ند	بی کل عیش بلبل حانش

۷۸ حوس امرا و صواحب و کفرای حراسان از شواة برتعد محمد دلدلی
 و روحای و حواحه علاء الدین همد و مشورت نگذیر بحصرت ددش: عادل
 اولکانتو سلطان عمره داشتی پوشند برین نسق که در ملاک: چهل نداه
 ددش: چهل و چهاردهن حمشید العهد و اسکندر الزمان برمن فرمی ادلم
 کمال -

ذکر صد و دوم^۱ در اسایش و فراغت خاطر خلق شهر هراة

چون شهر سنه تسع و سبعمایه در آمد درین سال خلق هراة بواسطه عدل شامل ملک اسلام غیاث الحق والدین خلد ملکه و جلاله از نوایب حدثان روزگار امان تمام یافتند و از امرا و کبرآء عساکر توران و ایران زحمتی بدیشان لاحق نشد *

ذکر صد و سوم^۲ در بد گفتن امرا از ملک اسلام غیاث الحق والدین در پیش اولجایتو سلطان

چون شهر سنه عشر [و] سبعمایه در آمد درین سال امراء خراسان چون امیر یساول و توکال و صواحب چون علاء الدین هندو و جلال الدین محمد شاه بهراة آمدند ملک اسلام غیاث الحق والدین مبالغی مال و بسیاری از تکف و غرایب قیمتی بدیشان داد و در رضا جوی و باس خاطر هریک باقضى الغایة و الامکان اجتهاد نمود و تمامت امرا و صواحب و حکام و جماهیر ممالک خراسان برو آفرین خواندند و از بزم اموال و ترتیب رسوم مالکانه او در تعجب ماندند و با هم گفتند که از آن کاه باز که این خطه محرومه را ساخته اند و بفاء این حصن حصین انداخته مثل این ملک ملک خصال درین دیار نبوده و دیده فلک بیر نظیر این خسرو جمشید سریر ندیده و هر تن از امراء عظام و صواحب کرام او را جامه و اسب و قبا و کلاه و کمر داد و گفت که ای ملک نامدار وای وای کامگار خزاین و عساکر و ولایات ما خاص از آن تست و بر جمله اوامر

Fol. 196b.

^۱ In the MS. مدم .^۲ In the MS. صد و یکم .

* شعر *

شاعر

در جوار خدمت تو از نکایات سبزو

خالق شد آسوده تن چون در جوار کعبه حاج

منت ایزد^۱ که اقبال و شرف را هر زمان

هست سوی حضرت تو افتخار و ابتهاج

وایمه کبار و فقهای نامدار و معاشر شرف و اقبال و زمزمه فضل و انضال و طبقه

دین و دولت و فرقه عز و ثروت بتازگی مراسم محامد و مدایح بمحل ادا

رساندند و گفتند - * شعر *

سیف

خسرو ملک داری شاه جهان غیاث دین^۲

اسفراینی

ای ز حصار قدر تو حصن سبزو داره

در رصد جلال تو کمر مفلسی رصد

بیشی و کم نه آسمان دید کم از ستاره

زورق جبرخ چیست در بحر محیط جاده تو

ابوح سفینه نهی مانده بر کناره

جلو مثلثست در مجمر شش سوی جهان

بنیچ یکی مورعش از غضبت شراره

و تباشیر عجب انصاف او باطراف ولایات شراره رسید و شعاع آفتاب معدلت

او بر کانه رعایا و زبردستان قوت و وضع و شریف سکان شراره آیت ذیلک

أَفْضَلُ اللَّهِ عَلَيْنَا وَ عَلَى الْأَلْسِنِ بِرُخُودِ خَوَانِدُنْدِ وَ دَرِ عِشِشِ تَامِ اِبْنِ سَلِ

مذکور را تا آخر رساند *

^۱ In the MS. ایزد را .^۲ In the MS. غیاث الدین .

و حصار داربرا مسلوک داشت و بواسطه آنکه ملک مرحوم فخر الدوله والدین
اسفرار را خراب کرد و برادر او ملک عز الدین را تا روز وفات در حبس داشت
چنانکه ذکر آن پیش ازین در تواریخ ملک فخر الدین بقره و تکریم بیوسته
است عداوت خاندان بزرگوار و دودمان نامدار ملک مغفور شمس الحق
والدین طاب ثراه در دل گرفته بود و بحصانت حصار شهر اسفرار و مردان
کار دیده مغرور گشته و از معنی - * شعر *

ای بد سگال شاه اگر چون غضنفری * از زخم تیغ شاه جهان بی روان شوی
بر آستان حضرت او سر نهی اگر * از راه قدر و مرتبه بر آسمان شوی
غافل مانده ملک اسلام غیاث الحق^۱ والدین بحال او چندان التفات
نمود و جماعتی را که قلاع و حصون آن خطه را بدیشان سپرده بود
بنواخت و همه را از انعام عام و اکرام تمام به حظ او فر و نصیب کامل
متواعل گرداند و بر حسب من تَأَذَّتْ نِعْمَتُهُ وَأَمْبَةٌ كَانَتْ طَاعَتُهُ وَأَجِبَةُ
همه با طرق خدمت و تضرع کردن دل و جید و جود را مطوق گردانیدند
و غاشیه بندگی و اخلاص برکتف فرمان برداری نهادند و از اسفرار بعد از
سه روز بطرف خطه محروسه هراه که دولتیخانه قدیم و مرکز جلال و نقطه
اقبال و دایره امانی و آمالست حرکت فرمود و به بهترین وقتی بشهر در
Fol. 196a.

آمد و بتجدید اسباب سرور و سلوت و فراغ و رفاهیت خلق در هم بیوست
و خاص و عام در ظل عاطفت و کشف مرحمت او آسوده گشتند و در بنای
امن و امان از مخالف نوایب و حوادث خلاص یافت - * شعر *

عَدَّتْ بِكَ آفَاقُ الْبِلَادِ حَصِينَةً * وَ هَلْ تَحْمِلُ الدُّنْيَا وَأَنْتَ ثِمَالًا
شاعر
کشت بتو کناره‌ها شهرها استوار و هیچ فرو میروند دنیا و تو بنای اوی

طناب حیمه جهانداری این ملک ملک خصال ورزنده دل را بمسامیر
 خاود بسته^۱ و عقود شهریارى این خسرو جمشید جلال را در سلک
 دوام بیورسته و کلزار خرمی و بیغمی این فرمان فرمای عالی رایی را از
 خنر اشکل و هموم بیزارسته و زایات مکنب این عدو نغد قلعه کشای
 را بآیات فتح و نصرت آراسته و افتاب اعدل این شمع دردمان سچر و کورت
 را بر درجه شرف و نقطه اوج ثابت و از چشم رخم کسوف و اوب
 بفضل مسلم -
 * شعر *

حضرتش سجده جای جادها کی * مدحتش حلیه روانها کی لواحد
 سینک کان ده در محنت اوسب * دوسه حای لب سناها کی عن الشعرا
 قدر دانش بر آسمان علو * سر تر از قوت کماها کی
 اثر طیب خلق حال بخشش * مدد راحب روانها کی
 از رسوم حلال قدرت او * بر حیس ملک نشاها کی Fol 195b
 مدح کوپال دات ناکش را * خون مدد بر درر دشاها کی
 و بعد از دو ماه ملک اسلام عیث الحق و الدین عدل عزیمت بر سمت
 خطه استقرار ثامت و آن بلده را بقدم مبارک خود رنک تازه داد
 و مداح و رواج ملحا و طلحا و خلق استقرار را باوقات ملک امان و طل
 حتر هابون دل نانش و آرامش [و] راحت بخشید -

روح مداح انکه تو بروی گذر کنی * پیروز روز انکه تو دوی بطور کنی سعدی
 اراد نهدا که بود در ولایت تو * حرم ولایتی که تو انکا سحر کنی
 ملک قطب الدین من ملک دکن الدین که ملک اسعدار و حاکم ان درو بود
 بخدمت ملک اسلام عیث الحق و الدین شذامت و در طاعن شرایط
 خدمت و سر انگذگی بقدم رسد و در باطن طریقه حرم و نیت

رشید و طواط   فَفِي سَيِّبِهِ لِلذَّا مَحِيَّيْنَ مَعِيْشَةً * وَفِي سَيْفِهِ لِلْكَاشِحِيْنَ شُعُوبٌ

بس در عطای او سر دوستانی را زندگانی است

و در شمشیر او سر دشمنان او را مرگست

Fol. 195a. ملوک و امرا و حکام اطراف و اقطار آن ولایات روی بسوی قلعه خیسار

آوردند و بتقبیل بساط همایون که بوسه جای ملکان نامدار و حاکمان

با اقتدار است عزّ اصلی و سعادت کلی یافتند و بتشریفات کرامتیه

و خلعتهای فاخره فایز و بهره مند گشت و در دعا کوی و ثنا گستری

و سباس ورزی آن حضرت جنت مثال و آن جناب حیات بخش -

* شعر *

شاعر   هِيَ الْخَضِرَةُ الْغَنَاءُ تَهْتَزُّ نَضْرَةً * وَ تَزِي بِأَنْوَارِ الرَّبِيعِ الْمَهَلَّةِ

این حضرتیست بسیار آواز در جذبش می آید از روی نازکی

و خوار می گرداند شکوفه‌های بهار تابان را

افزود و از سر صدق نیاز گفت که ای کریم ام یزل و ای حکیم بی علل

و ای رافع کذب خضرا و ای خالق خیر و شر و ای قیوم بی عیوب و ای

عالم غیوب -

شاعر   عَالَمٌ غَيْبٍ حَاطٌّ عَنْ عِلْمِ الْوَرَى * عَالٍ نَعَالِي عَنْ عَلَاقَاتِ الْعِلَلِ

دانا غیب فرا رسیده بعلم آدمیان   بلندست بزوکست از عللها

باقی قدیم لا ینا جیه الفنی * حی حلیم لا یزاحمه الا جل

باینده است همیشه است راز نکوید با او نیستی

زنده است بردبار است زحمة ندهد او را هنگام

بحرمت آن مشرف تشریف طه ما انزلنا و بعظمت آن مبشر بشارت

اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا و بکرامت آن مسافر سُبْحَانَ الَّذِي اَسْرَى که

طلب خیمه جهاندارى این ملک ملک خصال و رخنه دل را بمسامیر
 خاود بسته^۱ و عقود شهریارى این خسرو جمشید جلال را در سلک
 درام پیوسته و گلزار خرمی و بیغمی این فرمان فرمای عالی رای را از
 خلر اشکان و هموم بیراسته و رایات مکنت این عدو بند قلعه کشای
 را بآیات فتح و نصرت آراسته و اقباب اقبال این شمع دودمان سبزه و کورت
 را بر درجه شرف و نقطه اوج ثبات و از چشم زخم کسوف و آفت
 تفصل مسلم -

* شعر *

حضرتش سجده جلی جانها کن * مدحتش حلیه رانها کن لواحد
 سینه کان نه در محبت اوست * بوسه جلی لب سفاهها کن من الشعرا
 قدر دانش بر آسمان علو * بر تر از قوت کماها کن
 اثر طیب خلق جان بخشش * مدد راحت روانها کن
 از رسوم جلال قدرت او * بر حدین ملک شاهها کن Fol 195b
 مدح کویان ذات ناکش را * خون صدف بر در در شاهها کن
 و بعد از دو ماه ملک اسلام عیث الحق و الدین عدان عریمت بر سمت
 خطه اسقرار نامت و آن بلده را بقدم مبارک خود رهبت تازه داد
 و مدح و درواج صلحا و طلحا و خلق اسقرار را بافتاد ملک اقبال و طل
 جتر همایون فل نامش و آرامش [و] راحت بخشید -

فرح مناج آنکه تو بروی گذر کنی * پیروز روز آنکه تو در وی نظر کنی سعدی
 آزاد بنده که بود در رکاب تو * حرم و لایبی که تو اینجا سر کنی
 ملک قطب الدین من ملک رکن الدین که ملک اسقرار و حاکم آن دیار بود
 بنده مست ملک اسلام عیث الحق و الدین شد نامت و در ظاهر شرایط
 خدمت و سر آمدگی تقدیم رسانید و در باطن طریقه حرم و بیغظ

رشید و طواط   فَفِي سَيِّئِهِ لِلنَّاصِحِينَ مَعِيشَةٌ *   وَفِي سَيِّئِهِ لِلْكَاشِحِينَ شُعُوبٌ

بس در عطای او مر دوستانی را زندگانی است

و در شمشیر او مر دشمنان او را مرکست

Fol. 195a. ملوک و امرا و حکام اطراف و اقطار آن ولایات روی بسوی قلعه خیسا

آوردند و بتقبیل بساط همایون که بوسه جای ملکان نامدار و حاکمان

با اقتدار است عزّ اصلی و سعادت کلی یافتند و بتشریفات کرانمایه

و خلعتهای فاخره فایز و بهره مند گشت و در دعا کوی و ثنا گستری

و سباس درزی آن حضرت جنت مثال و آن جناب حیات بخش -

* شعر *

شاعر   هِيَ الْحَضْرَةُ الْغَنَاءُ تَهْتَزُّ نَضْرَةً *   وَ تَزِي بِأَنْوَارِ الرَّبِّيعِ الْمَهْلِكِ

این حضرتیست بسیار آواز در جنبش می آید از روی تازگی

و خوار می گرداند شکوفهای بهار تابان را

افزود و از سر صدق نیاز گفت که ای کریم لم یزل و ای حکیم بی علل

و ای رافع کبند خضرا و ای خالق خیر و شر و ای قیوم بی عیوب و ای

علام غیوب -

* شعر *

شاعر   عَلَامٌ غَيْبٍ حَاطٌ عَنْ عِلْمِ الْوَرَى *   عَالٍ تَعَالَى عَنْ عُلَّالَاتِ الْعِلَلِ

دانا غیب فرا رسیده بعلم آدمیان

بلندست بزرگست از علتها

بَاقٍ قَدِيمٌ لَا يُنَا جِيهِ الْعَنَى *   حَيٌّ حَلِيمٌ لَا يُزَا حِمَهُ إِلَّا جَلُّ

باینده است همیشه است راز نکوید با او نیستی

زنده است بردبار است زحمة ندهد او را هنگام

بکرمیت آن مشرف تشریف طه مَا أَنْزَلْنَا وَبِعَظَمَتْ أَنْ مَبْشَرِ بَشَارَتِ

فَتَحْنَا لَكَ فَتَحًا مُبِينًا وَبِكِرَامَتِ أَنْ مَسَافِرِ سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى كِه

معهود خود باز گشتند و ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر سر بر
 نظمت و حکمرانی در خطه هراة جلوس فرمود و آن سال را بخیر
 و سعادت و داد و اشاعت نام نیک منقضى کردانید *

ذکر صد و یکم^۱ در رفتن ملک اسلام غیاث الحق و الدین بقلعه محروسه خیسار^۲

چون شهر سنه ثمان و سبعمایه در آمد درین سال ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین رکاب عالی لا زال عالیا را در ظل فیروزی بر صوب
 ولایت غور حرکت داد و به بهترین ساعتی از ساعات بقلعه محروسه
 خیسار متوجه شد و بجهت ضبط آن حدود روز [ی] جند انجا توقف
 فرمود و احبا و اعدا و موالی و معادی آن دیار را از لطف و مهر
 خود محفوظ کردانید - * شعر *

ای ز لطفت درستان در نعمت و ناز و طرب
 وی ز قهرت دشمنان در درد و رنج و اغطراب
 آسمانی کرجه ثابت رای نبود آسمان
 انسانی کرجه زاید نور نبود انسان
 سیر امرت چون مسیر اختران می ارتدال
 روز عزمت چون قضا آسمان می انقلاب
 بای حلم تو ندارد خاک هنگام درنگ
 تاب حکم تو ندارد باد هنگام شتاب

* شعر *

خاقانی صبح چون جیب آسمان بکشد * هاتف مبددم زبان بکشد
 بر فرو کوفت مرغ مبدد می * دم او خواب باسبان بکشد
 دست صبح چنان نقاب ظالم * از رخ شمع آسمان بکشد
 بیدش امیر سونچ آمد و برسم ماموران و محکومان زبان بفشرد محامد
 و ستایش او بکشد و گفت - * شعر *

ظہیر

Fol. 194b.

ای خسرو که در که قدر ترا سپهر

تا روز حشر مقصد اشل زمانه کرد

غوغای فتنه دست بجای که بر کشاد

حزم تو دفع آن بسر تازیانه کرد

برواز کرد کرد جهان طایر جلال

تا در بنیاد دولت تو آشیانه کرد

در خون بد سگال تو حزم بهانه جوی

هر قصد بد که آن بتوان بی بهانه کرد

چون طاق کبریای تو اقبال بر کشید

از طاق آسمانش قضا آستانه کرد

بعد از ان حکایت خود بر آن گونه که بسمع امیر یساول رسانده بود در
 بیش او عرضه داشت امیر سونچ براه تلافی و التماس ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین را فرمود که تا مبلغ مال ببوجای داد و یرلیغ
 و احکامی که در دست بوجای بود باز ستاند و بجهت دفع و قلع مراد
 آن تغازع بختیار نامی را که خزینہ دار ملک مرحوم فخر الدوله والدین
 بود با شخصی که او را عمر جامی گفتندی امیر سونچ بقتل
 رساند و روز دیگر بباد غیس رفت و [از] امرا هر کس بوطن و یورت

شد لطف و قهر و کینه و مهر تو تا اند

روح و شفا و سود و ریان جماییان

بیش از وجود عالم و آدم بدید شد

مهر ولات بر دل و جان جماییان

نرد غمیسر روشن تو اشکار کشت

چون جرم جمله بهان جماییان

بشت و نفاذ خلق جهانی بدان سبب

آمد در تو جای و مکان جماییان

ملوک و مغاندید^۱ و رؤس و لایات خراسان و حکام و اکابر تومانات هرات چون. Vol 193b

انجم بر آستان آسمان متصل و سده درگاه سدره مثال او اجتماع کردند و در معان

نرمال برداری و مکان خدمتگذاری و شرایط نذکی و مراتب سر آمدگی

نادا رساد و گفت - * شعر *

ای جهان را مرسوم آزادی ایام تو

نذده کرده یک جهان اراد را انعام تو

سرمه چشم قدر کردی و آن اراده تو

حلقه کوش ملک حرری و آن ار نام تو

دست تقدیر آسمانرا میکند گردون او

کام بردارد برون از امر و حکم و کام تو

تو جهل کاملی اندر جهل مختصر

هفت اقلیمت که دئی باد شعیت اندام تو

جندش فیض کرم ازام طوالت بیار

تا ابد مقصور شد بر جندش و ازام تو

^۱ In the 319. مغاندید.

ملکیست که بدرخشید از بزرگیهای عزت او بندگی منصبها
بر بالید ابرهائی کروه او در میان خلق باران می بارد برغبتهای
از وجود جود کف بحرسان گان و شش
ابر نیسان هر نفس در اضطراب دیگر است

هر مثالی کاسمان در منصب جاهش نوشت
بر سرو بایان هر خطی خطابی دیگر است

رای نور افشان او در کشف و حل مشکلات
بر سپهر جاودانی افتابی دیگر است

هر که دیدش روز بار خسروی بر تخت ملک
گفت این دارای دین افراسیابی دیگر است

طارق احداث را سوی سرای حاشدش
از فشار آمدن هر دم شتابی دیگر است

و خطه معموره هراة را بمعمار انصاف و انتصاف معمور گردانید و بمیا من
همت بلند رفک بروی بازار عدل و مرحمت باز آورد و توقیر و احترام
علماء دین که ورثه انبیا و خزینة علوم شریعت و حقیقت اند بر حسب

قال النبی اکرموا العلماء فانهم ورثة الانبیاء بر خود واجب دانست و روز بر
علیه السلام احوال ملک اثار لطف و عنایت او ظاهر تر شد و امداد نعمت و فیض

فضل او بیشتر گشت و کافه خلق خراسان بآوازه کف کبر بار در افشان دریا
مثال او روی بهراة آوردند و عنان همت علی تباعد الدیار و ندانیها
بخدمت درگاه آسمان رفعت او تافت و خود را ذره کردار بر آفتاب عالمتاب

حضرت جنت خضرت آدم علم او جلوه داد و گفت - * شعر *

ای حضرت تو کشف و امان جهانیان

وی مدحت تو ورد زبان جهانیان

مولف
کتاب

ملک مضرالدین همه نیک خدمتی و حق شناسی در وجود خواهد آمد
امرا و وزرا در کار ساختگی مراجعت ملک اسلام غیاث الحق والدین بودند
که فاکه سمع بادشاه اولجایتو رساندند که بتجدید ملک مضرالدین عوی
آتش فتنه برانگیخت و از مرید صفا و مشرب و ما روی بمنازل بغلق آورد
و سر از رفته طاعت بیچید و نای از حد خدمت و دایره عدوی بیرون نهاد
و سکر و غدر دانشمند بهادر و لاعری و طعنای و گجوی و منکوی و حیرور
بهادر و آشنی و کرامی طغایدوتا را ناسیصد تن از اکابر و اعیان لشکر منصور
بادشاه عادل جهانگیر بقتل آورد بادشاه اولجایتو سلطان اران خدر هایل
مفجع در غضب رفت و امرا و کدرای سباه دریشان و عساکر کشتند
و عساکر یکسر در گفت و گوی افتادند که این جسارت و دلیری که ملک
مضرالدین کرد نه همانا که در هیج درزی در کشوری از داری در
وجود آمده باشد و یا از ملکی در ملکی ظاهر شده و عوام الناس باوواع

Fol 102a. خدای اراحیف در میان خود منتشر گردانیدند بعضی گفتند که
اگر ملک مضرالدین دانشمند بهادر را بقتل آورد بادشاه بخون او ملک
غیاث الدین را که برادر ملک مضرالدین اسب بگیرد و طایفه بکشد
که بیشتر آنست که بادشاه بنفسه عساکر بطرف هرات بر و حماه
گرفتند رهی بر بلا شهری که شهر هرات است که هر چند گاهی در حین
انفعا ظهور می بیوردد و حوس ملک اسلام غیاث الحق والدین مکتوب
دانشمند بهادر را بامراء عظام او رسانیده بود همه باو نیک بودند و حفا
از آراء متین و تدابیر با صواب ایشان سرد آتش خشم بادشاه را منطقی
گرداندد و خاطر او را از تهمین و اغطراب تسکین داد چند ماه ملک اسلام
بغیاث الحق والدین در لشکر بادشاه اولجایتو سلطان ماند و حوس
خدر رساندند که بوحلی مدولت قاهره روز ازین بادشاه حوس هرات را بمن

بادشاه اولجایتو سلطان رسید روز دیگر بخدمت بادشاه رفت و چون شرف بار یافت شرایط خدمت و دعا بجای آورد و برسم ملک الملوک عجم زبان بمدح بادشاه بکشد و گفت - * شعر *

لواحد من
الشعرا

Fol. 191b.

بادشاهها رایت قدرت همایون باد و هست
اخترت فرخنده و ایام میمون باد و هست
عدل و بذل و فضل و لطف و حلم و حکمت تابکشر
شامل اطراف ملک ربیع مسکون باد و هست
بیش درگاه معالی بپشت آسء تو
خسرو سیارگان چون عید مادن باد و هست
در صف هیجا ز خون دشمنان جاه تو
تیغ تیزت همچو تیغ صبح کلکون باد و هست
از برای عزت ایام و بذل ماله
در جهانیت عمر نوح و کنج قارون باد [و هست]
تا زمین و آسمان بر ذره و انجم بود
لشکرت از انجم و از ذره افزون باد و هست

بعد از ان امراء عظام و صواحب کرام سخن اورا در پیش بادشاه عرضه داشتند بادشاه عهد الچایتوسلطان چنانک از کمال^۱ شمایل خدایکانی او بود در باب ملک اسلام غیاث الحق والدین تربیتها و عنایتهای فرمود که تمامت امیران و وزیران مملکت او بران حسد بردند و اشارت راند که بموجب یرلیغ بدر بزرگوار او ملک شمس الدین خطه معموره هرات را تا شط سند و حد آموی بدو مغوض گردانند و در تضاعیف خدم و حشم او چندانک امکان دارد اجتهاد نمایند که میدانم که ازین ملک نیک اعتقاد برخلاف برادر

۱ In the MS. کمال.

* شعر *

تَقَى الدَّهْرَ بِاللَّعْرِيقِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ * قَيَّالَيْتَ شِعْرِي مَا الْقَصَاؤُ يُرِيدُ شاعر

حکم کرد روزگار بجدائی میان من و میان شما

لی کاشکی بدانمی جیست که قضا میخواهد آن حیر را

بعد از آن ملک اسلام غیاث الحق والدین برادر را وداع کرد و گشت * شعر *

أَوْدِعْكُمْ وَأَوْدِعْكُمْ جِسَابِي * وَأَنْتَ عَبْرَتِي مِثْلُ الْجُمَانِ شاعر

وداع میکنم شما را و ردیعت می دهم شما دل خود را

و نثار میکنم اشک خود را مانند مروارید بزرگ

فَإِنِّي لَا أَرِيدُ بِكُمْ بِرَاقًا * وَلَكِنْ هِدِيَّةَ حُكْمِ الرَّمْلَانِ

بدرستی که من نمیخواهم شما حدادی را

ولیکن این حدادی حکم روزگار است

روز دیگر بیش دانשמند بهادر آمد دانשמند بهادر او را بدوخت و بخوشدلی

تمام وداع کرد و نامرآء اردبی اولجایتو سلطان نامها نوشت و او و شکر بیار

باز نمود القصد روز دیگر ملک اسلام غیاث الحق والدین خلد ملکه ار لشکر گاه

دانשמند بهادر حرکت فرمود چون بمرار متفرک و مقام مبارک حام رسید^۱

شیخ الاسلام شهاب الحق والدین مد ظله در باب او شغقت و کرامت

بی حد و حساب مبدول داشت و هم در آن روز او را وداع کرد و گشت -

* شعر *

وَوَكَلْتُ أَسْأَلُ أَسْأَلُكَ نَسْت * قَصْرَ قَيْصَرَ كَمِيفَةِ خَائِنَةِ نَسْت شاعر

و در این وقت هر کجا خواهی * که رمین تو در رفته ناست

حرم خورشید ما بلندی قدر * رایت ظل آسندگ ناست

^۱ From the poem of the Shihab al-Haq and the poem of the Shihab al-Haq is repeated in the

ماید هاء بهشت و نعمت الوان * ما حضر شهریار دولت و دین
 وعدۀ گردون بصد هزار بزرگی * مدخر شهریار دولت دین
 مهرومه و مشتری بجای جواهر * بر کمر شهریار دولت و دین
 صحت و راحت و بی غمی و غنیمت * هم سفر شهریار دولت و دین
 نصرت و اقبال هر کجا که کزد روی * راهبر شهریار دولت و دین^۱
 چون بحصار در آمد و بیش ملک فخر الدین رسید ملک فخر الدین او را
 در آغوش گرفت و آثار مهر اخوت ظاهر گردانید و آب بجشم در آورد
 و گفت *

أَهْلًا بِمَقْدَمِ الْإِيْمَنِ الْأَخْوَانِ * فَخَرُ الْمُلُوكِ خُلَاصَةُ الْأَرْكَانِ

جمال
الاسلام

نیکوئی باد مقدم خجسته مر برادران را

ننازش بادشاهان باکیزه عناصر

بیزدان که دادار جانست و هوش

ربعی

بگردون گردان و شید و خروش

که جانم بدیدار تو شاد شد

روانم جو میمنوی آباد شد

ملک اسلام غیاث الحق والدین بر برادر ثناء فراوان خواند و مدایح

بی پایان و گفت *

* شعر *

بفرکیانی و فرمان دهی * بکیتی ستانی و شاهنشهی

دقیقی

بما شادمان بزنی خوش منش * که بی توش بادا تن بدکنش

دوروز بیش برادر بود روز سیم اجازت خواست ملک فخرالدین ما یحتاج

سفر او را مرتب گردانید و هر اصطناع و تعطف که ممکن بود در باب او

مبدول داشت و بشفاعت او جماعتی را که در بند و زندان داشت بکداشت

و او را در کنار گرفت و گفت -

¹ The whole poem appears to be out of metre.

هرگز این نوع تخلف و تعذد ننموده اند و خلاف احکام پادشاهان
نکرده می باید که بیش برادر روی و او را بوجه احسن نصیحت کنی
باشد که دست از ستیز و حرب باز دارد و نای از دایره رزم جستن
و کین آوری بیرون نهد ملک اسلام غیاث الحق والدین خلد ملکه فرمود که
بدر مرحوم و مغفور من شمس الحق والدین مرا وصیت کرده است
که بیش او زروی چه او روی پادشاهان ندیده است و نا عساکر ایشان
نیغ کشیده و در اوامر و نواهی که او را فرموده ام از آن اجتناب
و عدول جسته دانشمند بهادر را آن سخن بسندیده افتاد بر ملک اسلام
غیاث الحق والدین خلد ملکه ادرین بسیار خواند - * شعر *

دین فرت ای شاه ایران زمین * نکهدار نادا جهان آورین فردوسی
بعد از آن روز دیگر او را بالکاخ سیار و تکلیف تمام بیش ملک مختارالدین
فرستاد چون ملک مختارالدین را خبر شد که برادر او شهر می آید تمامت
نواب و حجاب و ارکان دولت و اعیان درگاه خود را چون افتخارالدین
عیسی یزدل و اختیارالدین محمد هژرون و شمس الدین ابوبرید و سراج الدین
عمر هژرون و شمس الدین قادسی و شمس الدین عمر شاه خواندزی و بهلولان
بدر احمد و ابوبکر سدید و شمس الدین خلیج با اطلاق اشراف و حماییر
و مدور و اکابر شهر هرات باسقةال برادر بیرون فرستاد چون ملک اسلام
غیاث الحق والدین شهر هرات در آمد حلق از وضع و شرف و معارف و کداز
بر رایت حمایون و موکب پیچون و تلک مبارک او در و دنانیر نثار کردند
و گفتند * شعر *

دین عمر شهر دولت و دین * قلعه در شهر دولت و دین
عمره الاک و مرو و بحر تمام * در نظر شهر دولت و دین

و برادر تو ملک فخرالدین بمقاومت و ممارات در حرب و ضرب آمده حرکت فرمودن بدانطرف از صواب بعید مینماید ملک اسلام غیاث الحق والدین گفت که چون ما متوجه اردوی بادشاهیم و برادر خویش را نخواهیم دید دانشمند بهادر قصد ما نکند و ازو در باب ما جز لطف و تکریم و اعزاز

چیزی دیگر در وجود نیاید روز دیگر بر موجب قضیت این الحکم قال الله تعالى
إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ [وَعَلَيْهِ] فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ۝ بطالع وقت و ساعت

فرخنده از قلعه محروسه خیساں بیرون آمد چون بهفت فرسنگی خطه هراة رسید قاصدی بیش برادر خود ملک فخرالدین فرستاد و دیگری^۱ نزد دانشمند بهادر و چون دانشمند بهادر از رسیدن ملک اسلام غیاث الحق والدین خبر یافت بغایت مبتهج و خوشدل کشت بسران و برادران خود را با تمامت ملوک و امراء سباه تاجهار فرسنگ باستقبال او فرستاد چون ملک اسلام غیاث الحق والدین نزدیک دانشمند بهادر رسید دانشمند بهادر او را در کنار گرفت و از زحمت راه بسیاری بپرسید و گفت که ای

ملک ملک سیرت باک سیرت بدران مرحوم و جدان مغفور تو از Fol. 189b.

بادشاهان ما همیشه نیکوئی و عاطفت دیده اند و از حضرت ایشان بجمیع منتظر و مرجو خود رسیده امروز بر خلاف ملوک ماضی علیهم الرحمة و الغفران برادر تو ملک فخرالدین با بادشاه عادل باذل کامیاب کیتی ستان^۲ اولجایتو سلطان عناد و یاغی کری ظاهر گردانیده و چند هزار نکودری دزد سفاک بنی باک بدکار واجب القتل را در حمایت گرفته و خلق خدای عز و جل را از درون بیرون در دریاء مقاسات و معانات انداخته و در تیه حیرانی و بریشانی متحیر گردانیده این خطه همانست که ابا و اجداد و اعمام تو در وی ملک بوده اند

^۱ In the MS. دیگری

^۲ ستان is repeated in the MS.

هرگز ازین نوع تخلف و تعند نفموده اند و خلاف احکام پادشاهان
نموده می باید که بیش برادر روی و او را بوجه احسن نصیحت کنی
باشد که دست از ستیز و حرب باز دارد و بای از دایره رزم جستن
و کین آوری بیرون نهد ملک اسلام غیاث الحق والدین خلد مایه فرمود که
بدر مرحوم و مغفور من شمس الحق والدین مرا وصیت کرده است
که بیش او فروی چه او روی پادشاهان ندیده است و نا عساکر ایشان
نم . . . شده و در او امر و نواهی که او را فرموده ام از آن اجتناب
کنند . و نثار دانشمند بهادر را آن سخن بسندیده افتاد بر ملک اسلام
شک الحق والدین سی لا اری خلد ملکه ازین بسیار خواند . * شعر *

نورانی شاه ابرار بدوستی کن زمین * نکه دار نادا جهان آفرین فردوسی
مدارن از دیگر او را نالعام و لیکن این خج بسیار و تکلیف تمام بیش ملک فخرالدین
بمناجوس ملک نه . . . ند بهادر آمد داشت که برادر او شهر می آید تعامت

و برادر تو ملک فخرالدین بمقاومت و ممارات در حرب و ضرب آمده حرکت فرمودن بدانطرف از صواب بعید مینماید ملک اسلام غیاث الحق والدین گفت که چون ما متوجه اردوی بادشاهیم و برادر خویش را نخواهیم دید دانشمند بهادر قصد ما نکند و ازو در باب ما جز لطف و تکریم و اعزاز چیزی دیگر در وجود نیاید روز دیگر بر موجب قضیت این الحکم قال الله تعالى إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ [وَعَلَيْهِ] فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦﴾ بطالع وقت و ساعت فرخنده از قلعه محروسه خیساں بیرون آمد چون بهفت فرسنگی خطه هراة رسید قاصدی بیش برادر خود ملک فخرالدین فرستاد و دیگری^۱ نزد دانشمند بهادر و چون دانشمند بهادر از رسیدن ملک اسلام غیاث الحق والدین خبر یافت بغایت مبتهج و خوشدل کشت بسرائر و برادران خود را با تمامت ملوک و امراء سباه تاجهار فرسنگ باستقبال او فرستاد چون ملک اسلام غیاث الحق والدین نزدیک دانشمند بهادر رسید دانشمند بهادر او را در کنار گرفت و از زحمت راه بسیاری بپرسید و گفت که ای ملک ملک سیرت باک سرپرست بدران مرحوم و جدان مغفور تو از بادشاهان ما همیشه نیکوئی و عاطفت دیده اند و از حضرت ایشان بجمیع منتظر و مرجو خود رسیده امروز بر خلاف ملوک ماضی علیهم الرحمة و الغفران برادر تو ملک فخرالدین با بادشاه عادل باذل کامیاب کیتی ستان^۲ اولجایتو سلطان عناد و یاغی کری ظاهر گردانیده و چند هزار نکودری دزد سفاک بنی باک بدکار واجب القتل را در حمایت گرفته و خلق خدای عز و جل را از درون بیرون در دریاء مقاسات و معانات انداخته و در تیه حیرانی و بریشانی متحیر گردانیده این خطه همانست که ابا و اجداد و اعمام تو در وی ملک بوده اند

Fol. 189b.

^۱ In the MS. دیگری.^۲ ستان is repeated in the MS.

و ارباب حقد^۱ و حسد با من حرف می کند من باری بر خلاف آن
خواهم رفت چون ازین حکایت جزد کاه بر آمد [ملک] اسلام
نجات الحق و الدین عزیمت سفر ممالک عراق مصمم گردانید و با
برادران و اقارب و ملازمان خود گفت که مرا در خطر آنست که بیش
اولجایتو سلطان روم و ممالک عراق و عراقین را نه بینم چه بارها از لفظ
مبارک بدر مرحوم خود طاف ثراه شنیده ام که مرا گفته که ای فرزندی -

* شعر *

اگر نایج خواهی و زرینه طشت * بملک عراقت ببايد كدشت فردوسی
چه در طالع تو دیده ام که بر در کاه نندشاه وقت کار تو بالا گیرد و همچنانکه
خرزینه و دنیفه و حشم و خدم من بنو رسد از آن برادران و اقارب تو
شم بنو رسد و اولاد و احفاد ایشان بیش تو در سلک خدمتکاری و طاعت
داری منقسط گردند و اولیا و اعدای خاندان بزرگوار و دردمان نامدار
ما در عهد دولت تو در سرور و حبور و هموم و غموم دورگار گذرانند^۲
و در روز بروز اعلام همایون دولت قاشره و ملک سنیه ملوک خراسان
و حکام زمان در ایام دولت و دولت ایام تو افراشته تر گردند و قاعده عدل
و داد و انزیه علاج و نجات مستحکم تر شود -

* شعر *

بجای رسد کارت ای شوشمند * که بوسد زکات سدر باد نظام

جهانت زشی جرح جا کر شود * خود را زعفران سخت یار شود

وجوه ملازمان درگاه و بزرگوار حداد او گفتند که شرحه زلی اعتبار ملک
ملوک اعلام مصالحت یزد امدل آن بر ما بدین چون فرمانی ابروی
و - منامی محمدی از جمله واجبات و اوازه است اما درین صورت
که دانشمند بهادر ما لشکرهای اطراف شمر خیزد^۳ بر ما منوره کرده است

و افعال و حرکات و سکذات او را بداء فرايض آلہی و قضای سذن نبوی
 مشعوف و مصروف یافت و بخدمت امتثال امثله خویشتن مایل
 و مشغول تمامت مملکت و خزاین و دفاين و قلاع و حصون ولایات خود را
 تمليک او کرد و روس حشم و وجوه خدم را بمطاوعت و متابعت او مامور
 کرد انید جون برحمت حق بیوست و باشارت اشارت قِيلَ ادْخُلِي الْجَنَّةَ در Fol. 188b.
 دارالقرار قرار گرفت ملک اسلام غياث الحق والدين بعد از چهل روز که شرایط
 عزا و مصیبت بجای آورد بجای او جلوس مبارک فرمود و ولایت غور را در
 ضبط آورد و ولایة و حکام آن حدود را در سلک خدمت و طاعت منخرط
 کرد انید و ابواب عدل و بذل بر خاص و عام بکشد و طرق عشم و تعدی
 را بدست و از سخاء غریزی و جود خلقی^۱ بر مقتضاء کلام نبوی که
 قال النبی السخی لَا يَدْخُلُ النَّارَ وَ اِنْ كَانَ فَاسِقًا و ضعیف و شریف را محظوظ
 علیه السلام و بهره مند کرد انید و در جمیع امور شرعی و سیاسی تتبع باثار مرضیه
 و رسوم محمودة بدر مرحوم خود ملک مغفور شمس الحق والدين
 کرد و تغییر و تبدیل^۲ در مواعظ و وصایا و فرموده او از محض خطا
 و عین حفا شمرده ملک مغفور علاءالدين که برادر او بود و از و بسال
 بزرگتر و از ملک فخرالدين کمتر طمع در خزاین بدر مرحوم و قلعه
 محروسه خیسار کرد و میان ایشان بجبهت این معذی قیل و قال
 و جواب و سوال بسیار رفت و عاقبت برنجش انجامید و جند کورت قلاع
 یکدیگر را محاصره کردند و ملک اسلام غياث الحق والدين در لباس
 خاطر برادر جندانکه ممکن بود اجتهاد نمود و از زعما و روسای ولایات
 و قلاع او هر کسی را که بدست آورد بجبهت حفظ شرایط اخوت آنکس
 را تشریف داد و گفت که اگر برادرم بجبهت سخن غرض خواهان

^۱ In the MS. خلقی را .^۲ In the MS. تغییر و تبدیل .

ر شخص شیر ملک سهم او رنوده حیات
 ر فوق گاز رمی ناس او شکسته سون
 نامر داد او دهر حاکر و مقفاد
 حکم عالی او حرج دنده مکس
 بیمن همت او حال عافان مشعوف
 دسب ملب او شخص فامان مرشون
 ر شر دیوب دل او مدره است و بی

ر شر عیوف تن او مطهر اسب و مصون

شکام داد حون ناک جهنده بر قوی و معدف و حون آفتاب تا ندده بر وضع
 و شریف بهمب حون در بای که در دهش از کاشش ناندشد و در تهر
 حون سیلی که از بشیب و قرار بدرهیدر حدیث دوالعالم اثر او در مقابل
 عدو حون قضا کره کشای و رای عالم آرای او در ظلمت حوادث و بواس
 دهر حون ستاره راشدمای -
 * شعر *

رای اوزا دلیل کشته مدر * عرم او را مطمع کشته قضا عسود سعد
 حدیث عدل او نموده شدور * که شر ملک او دروده بها
 نسع او بر فانی عمر دلیل * حود او بر بهاء عمه کوا
 جسم گنتی حکم او محکم * حشم گردن ر رای او مدف
 اثر حکمت و شفامت در شمائل او روش و صدا و دلاول من و سعادت
 در حرکت و سکون او شویدا -
 * شعر *

هر ساطنی و ششال خلال * در حدیث حومبر و مه دداست
 مسدد قدر و کامرایی اوست * که ر بر دست گدند حصرا س
 بدش کف گدیم تن معش * از حجل مردنای یکی درها س

مجنون

شه مسیح دم و خسرو سلیمان قدر
 که مرده از نفسش زنده شد مسیح آسا
 قضا کمین و قدر صولت و ستاره حشر
 سکندر آیت و جمشید ملک و خضر بقا
 محیط دست [و] رکاب آسمان [و] صاعقه خشم
 سپهر عرش [و] جناب افتاب [و] ابر عطا
 هزار جیز که کان در هزار سال اندوخت
 درست شد که ز یک جود او شد ست هبا
 جنان بدو همه اجزای خاک در طربند
 که ذره رقص کزان میروند میان هوا
 ز روی قدر بجای رسیده حضرت او
 که عقل کل بدو منزل نمی رسد انجا
 کاه کوشش جون ضرغام قتال همه باس و عذف و وقت بخشش جون
 غمام هطال همه کرم و لطف - * شعر *
 رشید و طواط هزار صاعقه در یک شکوه او مضمهر
 هزار فایده در یک حدیث او مضمون
 بقدر مرتبه دارش بسان کیکاوس
 بجایه غاشیه دارش بشکل افریدون
 محیط جود و کرم را ضمیر او مرکز
 حساب مجدد و شرف را جلال او قانون
 هوای نرم بطیب سخاوت او ممزوج
 زمین رزم بخون عدوی او معجون

آورد و در طاعت و عبادت افزود و انعامات و مددات در باب علما و فقرا جاری داشت و نیت خیر کرد و در عمارت مساجد و مدارس اجتهاد بلیغ مددول داشت *

ذکر نود و هشتم در صفت خصال و فضایل ملک اسلام غیاث الحق و الدین خلد ملکه

ملک اسلام غیاث الحق و الدین که سر ملک معزز مدبر شمس الدوله و الدین ظاف ثراه اسب و دیباجه این تاریخ نامه بعد از حمد و دعوت نظام نزرگوار و القاب عالیله او موشع و مرین ملکست ملک مغت و ملکست ملک بخش مخصوص بعون الهی و آراسته نایبی داندشاهی و موصوف نارصاف جهاندار و متعلی بحایت شهر یاری -

* شعر *

مَلِكٌ سَأَلَ قَدَتِهِ وَ نَكَبَهُ * يَقْتَرِيَانِ دَمًا وَ عُرْفًا سَاكِبًا صَبِي

دانشاهیسب که سر بیسره او و سر انگشت او

برابری میکند با هم در خون و در بیکوئی از روی بیخوشی

كَأَعْدٍ مِنْ حَيْثُ اتَّفَقَتْ رَأْيَتُهُ * يُهَيِّئُ إِلَى تَقْيِيلِكَ دُورًا دَمًا

چون ماه شب چهارده از شرحا که التفات کنی تو بیدی او را

شدیده می فرستد بسوی در چشم تو روشدای آورده

كَأَسْمَرٍ بِي كَيْدِ السَّمَارِ وَ مَوَدَّهَا * يُعَيِّرُ الْبِلَادَ مَثَلًا وَ مَعْرَبًا

حس آفتاب درمیل اسفل و روشدنی او

می موشد شهرها را در مشرقها و در مغربها

بای من کوی بدر کژروی ما خون بود

بای را این درد^۱ بر بود از سر سودای من

بعد از چند روز بوجای جمال الدین محمد سام را نامزد عراق گردانید
باسم آنکه در پیش پادشاه و امرا عرضه دارد که من دانشمند بهادر را
بفرمان و اشارت ملک مرحوم فخر الدوله و الدین بقتل رساندم و از
قربان بوجای بهلوان حاجی جمال الدین محمد سام را تاطوس ببرد
و بهر بلده و بقعه و قصبه که میرسیدند مردم آنجا از وضع و شریف
بدیدن جمال الدین محمد سام می آمدند و نعمت فراوان می آورد
و از ان هیکل و شکل و شمایل بهلوی او در شکفت می ماندند و از
حضرت عزت بابتها و دعا خلاص او می جست امیر یساول را خبر
کردند که بوجای جمال الدین محمد سام را ببهلوان حاجی سبده
تا بعراق پیش پادشاه زمان اولجایتو برد امیر یساول امرا را گفت که
اگر جمال الدین محمد سام سلامت بعراق رسد هرایزه که از من شکایت
کرد و خواهد گفت ما که بنده ییساول بردیم مال ما بستاند و فرزندان
ما اسیر کرد و مارا بدست بوجای باز داد مصلحت آنست که او را
باز گردانیم و بوجای را بگویم تا او را بقتل رساند امرا گفتند که صواب
در آنست که امیر میفرماید در حال صد سوار را نامزد کرد تا بهلوان
حاجی را^۲ با جمال الدین محمد سام باز گردانند و چون بوجای
از مرغاب مراجعت نمود و بمرغزار بشوران نزول کرد بحکم امیر
یساول جمال الدین محمد سام را بقتل رساند و از آنجا بزور آباد رفت
و خلق هرازه از شر او باز رستند و حق تعالی را سجدهات شکر بجای

Fol. 187a.

^۱ In the MS. سر .

^۲ In the MS. را باز گردانند با جمال الدین .

آورد و در طاعت و عبادت افزود و انعامات و صدقات در باب علما و فقرا جاری داشت و نیت خیر کرد و در عمرات مساجد و مدارس اجتناب بلیغ مبذول داشت *

ذکر نمود و هشتم در^۱ صفت خصال و فضایل ملک اسلام غیاث الحق و الدین خلد ملکه

ملک اسلام غیاث الحق و الدین که بسر ملک مغفور مبرور شمس الدوله و الدین طاب ثراه است و دیباجه این تاریخ نامه بعد از حمد و نعت بنام بزرگوار و القاب عالیّه از موشح و مرین ملکیتست ملک صفات و ملکیتست ملک بخش مخصوص بعون الهی و آراسته بآیین نادرشاهی و مرموف باوصاف جهاننداری و متعلی بحاکمیت شهریاربی -

* شعر *

مَلِکْ سَلْطَنُ قُدَّتِهِ وَ نَفْسُهُ * یَقْبَرُ یَا دِمَا وَ عُرْسَا سَکِنَا متنبی

نادرشاهیست که سر فیروزه او و سر انکشب او

برابری میکند باهم در خون و در بیکوئی از روی ریختن

كَأَنَّهُ مِنْ حَيْثُ التَّقَاتِ وَآيَتُهُ * يُهْبِئُ إِلَيَّ عَدِيْبَكَ دُرّاً ثَنِيّاً

چون ماه شب چهارده از حرجا که التقات کنی تو یغنی او را

شده می فرستد بسوی در چشم تو روشنائی اندرده

كَأَنَّ شَمْسَ فِی كَدِّ السَّمَرِ وَ غُرُوبَهَا * يُعْشِرُ الْبِلَادَ مَشْرِقاً وَ مَغْرِباً

حون آفتاب در میان آسمان و درخششی از

می باشد شهرها را در مشرقها و در مغربها

بای من کوی بدرد کژروی ما خود بود

بای را این درد^۱ بر بود از سر سودای من

بعد از چند روز بوجای جمال الدین محمد سام را نامزد عراق گردانید
باسم آنکه در پیش پادشاه و امرا عرضه دارد که من دانشمند بهادر را
بفرمان و اشارت ملک مرحوم فخر الدوله و الدین بقتل رساندم و از
قربانتان بوجای بهلوان حاجی جمال الدین محمد سام را تا طوس ببر
و بهر بلده و بقعه و قصبه که میرسیدند مردم آنجا از وضع و شریف
بدیدن جمال الدین محمد سام می آمدند و نعمت فراوان می آورد
و از ان هیكل و شکل و شمایل بهلوی او در شکفت می ماندند و از
حضرت عزت بابتها و دعا خلاص او می جست امیر یساول را خبر
کردند که بوجای جمال الدین محمد سام را ببهلوان حاجی سپرده
تا بعراق پیش پادشاه زمان اولجایتو برد امیر یساول امرا را گفت که
اگر جمال الدین محمد سام سلامت بعراق رسد هر اینه که از من شکایت
کرد و خواهد گفت ما که بنده بیساول بردیم مال ما بستاند و فرزندان
ما اسیر کرد و مارا بدست بوجای باز داد مصلحت آنست که او را
باز گردانیم و بوجای را بگویم تا او را بقتل رساند امرا گفتند که صواب
در آنست که امیر میفرماید در حال صد سوار را نامزد کرد تا بهلوان
حاجی را^۲ با جمال الدین محمد سام باز گردانند و چون بوجای
Fol. 187a. از مرغاب مراجعت نمود و بمرغزار بشوران نزول کرد بحکم امیر
یساول جمال الدین محمد سام را بقتل رساند و از آنجا بزور آباد رفت
و خلق شراة از شر او باز رستند و حق تعالی را سجدهات شکر بجای

^۱ In the MS. سر .

^۲ In the MS. را باز گردانند با جمال الدین .

پسندیدند علیهم الرحمة و الرضوان بعد از آن بدو روز بوجای بحکم امیر
یساول از هراة برفت امیر یساول اعیان و جماهیر ارباب ولایت هراة
را طلب داشت و گفت ای قوم حکم یرلیغ - بادشاه جهان اولجایتو
سلطان بر آنجمله است که هیچ آفریده بر رعیت هراة تعدی و زور
نکند از فردا بامداد تا نماز پیشین روز دیگر همه باید که بشهر در آید
و بر نهج گذشته و عادت معهود باشغال و امور خویش مشغول باشید
خلق شهر [هر] اة بر امیر یساول آفرین فراوان و ستایش بی پایان
خوازدند و گفتند - * شعر *

ادیب صابر تا باد و خاک و آتش و آبست در جهان

تا آفتاب و ماه بتابد بر جهان

تا هست شیب رایت عالم علی زمین

تا هست در حمایت عدل عمر جهان

بردار حظ لذت عیش و طرب ز عمر

بگذار در بزرگی و جاه و خطر جهان

کشته ترا بدانچه تو خواهی قرین قضا

داده ترا بدانچه تو خواهی ظفر جهان

عزت را ز تیر تبدیل زره فلک

حال ترا ز تیغ تغیر سپر جهان

وَكُنْ فِي الْمَلِكِ يَا خَيْرَ الْبَرِّ يَا

سَلِيمَانًا وَ كُنْ فِي الْعَمْرِ نُوحًا

و باش در بادشاهی ای بهتر پادشاهان

سلیمان بن داود علیهما السلام و باش در زندگانی نوح علیه السلام

روز دیگر تمامت خلق بشهر در آمدند شهری دیدند خراب و کنده

رسان و از رود خانه هراة بر وجه حکم یزید بدان گونه دفعه بیوسته
 است که بوجای حر کشندگان بدر و برادران خود شیخ آوریده دیگر
 را زحمت ندهد و شهر را خراب نکند که اگر شهر هراة ویرانی نبرد
 ممالک خراسان بکل خراب شود روز دیگر بوجای حکم امیر یسارل
 و اعلوی بعضی از ملوک و امرآء لشکر تاج الدین یلدر و بهلوان لقمان
 را با بیست تن از فامداران عور بر سر بل هراة قتل آورد و بعداً معیف
 مولف کتاب سیفی شروی را در اندرور بپر کردند و سب آن بود که
 طایفه از حساد بد نژاد در اساعت که مملوآن عوزیرا بدست می
 آوردند در پیش بوجای عومه داشتند که درین شهر شاعر یست سیعی
 نام و مداح ملک مرحوم بنظر الدوله و الدین است و بکمت حمل الدین
 محمد سام کذابی نظم کرده قرب بیست هزار بیت و آن کتاب را سام
 نامه مسمی گردانیده و در کار لشکر کشی و محاصره امیر مرشهر هراة
 را طعن سیر کرده و جانب عوزیل و شیرویل را بهمه انواب را حیح داشته
 اگر حکم امیر شود او را ببر بقتل رسانیم القصه بدده را بکوتند و سر و پای
 برهغه بش بوجای بد و برحم خوب و حقایق مخرج گردانید بوجای
 برمود که آن کتاب را بیازید تا به بدم حوی کتاب را بدست بوجای
 دادند کذابی دید قرب پنجاه حزب مصور و بردارند آن را بکشد قصصاً
 دیگر عظمت و لشکر کشی دانشمند بهانر و معیت معوزی حیل حانه
 او بر آمد بوجای کمت که درین کتاب بدر بزرگوار سرا بنموده ۱۰۱ ۱۰۲
 است اما حوی شاعر عوزیراست او را ببر بقتل رسانند بدده را در
 سلک قتل دانشمند بهانر معخیرت گردانند حوی حوتی نامی بود
 از بهانر هفتاد و هشت تن بدده و شخصی حسن مقرب نام بعد از آنکه
 بوجای خط بددی و کلاه بگری دادند خلاص یافتند نامی را بادل

میکردانید بدان امید که باشد حصاریان همه بیکبار بیش او آیند
 و حصاریان هر روز بنوعی بیرون آمدن خود را در تاخیر می داشتند
 و امروز فردا میگفت و یکان و دوکان با جمال الدین محمد سام تخلف
 میکردند و سر خود میگرفت و سجزیان بیشتر بنهاله بملک یذالتکین بردند
 و در حصار صد مرد بیش نماند و جمال الدین محمد سام و اختیار الدین
 یذشه و تاج الدین یلدز و لقمان و یحیی و علی جب باهم قرار کردند
 که ایشان نیز از هراة بروند و تا بوجای خبر دار شود خود را در حوالی
 قلاع غرجستان اندازند باز از آن قرار بر کشتند و بدنامی کریز و جبن
 ایشان را دامن گیر شد بقضاء ربانی و تقدیر یزدانی رضا دادند و رازی
 جنین گفت که بیش از انک جمال الدین محمد سام با بوجای صالح
 کرد قاصدی فرستاده بود بیش امیر یساول که امیری بس بزرگ و متمکن
 و امیر الامراء خراسان بود و عرضه داشت که اگر امیر عادل با ذل
 یساول نویان زیدت معدلته بدین طرف حرکت فرماید بنده با جماعتی
 که در اهتمام اوست بیش او آید و این خطه را بامیر سپارد و اگر سزاوار
 قتل یا عفو باشد حکم آنرا امیر داند هم دران هفته که بوجای شهر را فتح
 کرد امیر یساول با بندهزار سوار بشهر هراة آمد و ایلچی کرک مست نام
 بیش جمال الدین محمد سام فرستاد و بر مقتضاء لا تَخَفْ و لا تَحْزَنْ
 گفت که خوفی و وهنی بخود راه مده و بیش من بیرون آی تا
 ترا تربیت کنم و از دست تعدی و ظلم بوجای نکاه دارم و درین
 معنی سوگند بسیار خورد جمال الدین محمد سام بر یساول اتمام کرد
 و با تمامت ساکنان حصار بیش او رفت امیر یساول جمال الدین محمد
 سام و یاران او را بگرفت و ببوجای سپرد و گفت خصمان ترا بتو دادم
 بحکم یرلیغ جهانکشی بادشاه عادل اولجایتو سلطان ایشان را بقتل

Fol. 185b.

قال الله
 تعالی

تا از حصار درگاه من مردی حصد در آن حصار در آیدد جمال الدین
 محمد سام کعب که هورخه امیر فرماید ندده نکاح و دل دران احضار تمامه
 نکاحی او در بوحای بتشریف خاص او را اختصاص داد و حکم کرد تا تمامی
 امرای سماء او را شراب دادند^۱ و هریک حییری بدر بخشیدند و بعد از
 ساعتی بوحای بخرگاه خاص خود روم و جمال الدین محمد سام را طلب
 داشت و بشارت خوردن مشغول شد چون مستی بر جمال الدین محمد سام
 مستولی کشب باسم استعراج از خرگاه خود بیرون آمد و در درگاه روم
 و زوی بیژان خود چون لقمان و فرح راد و میرک عوزی و یحیی و سلیمان
 و آلتشی و رستم و ابوالفتح کرد و کعب ای امکاف بوحای مستتب
 و در خرگاه مرد ده بیش بیست مصلحت در ادب که تبعها بر کشم و او را
 تا محالسان او بقتل رسانیم و بتجدید صیبت نامداری و دلآوری
 خویش در جهان منتشر گردانیم یاران او [که] اسامی ایشان بدر بیوسب
 گفتند ای حدیث بود این کار نرویدی بسب میدهد اما اگر ما بوحای
 را بقتل رسانیم سماء او تمام حلق هراة را بمصادرة و شکنجه هلاک
 گردانند و چون ما اندکیم عوعا کنند و مازا امکن بیرون شدن نباشد
 جمال الدین محمد سام، اس اندیشه را سعی کرد و شمار شام را ناحارت
 بوحای مراجعت نمود و بکصار در آمد روز دیگر شاه اسمعیل تا
 سحری ده بیش بوحای آمد هم بران موال که جمال الدین محمد سام
 را بواخته بود او را بمواحب روز دیگر ناح الدین یلدر از حصار بیرون آمد
 بوحای او را داعمف آنچه که جمال الدین محمد سام و شاه اسمعیل
 سحر بر او بواخته بود بمواحب سیرده روز بیانی هر روز از اعیان حصار یکی
 بیش بوحای می آمد و بوحای او را اسب و حمامه میداد و خوشدل دار

^۱ In the MS داشتند

بنالکس و مبارکسای و ناحوی گفتند که چون ما حمال الدین محمد سام را
 بقتل خواهیم آورد امیر را مصلحت نبود که عهد نامه فرستد چه از بعض
 عهد گرفتاری و حسرتان دین و دینی حاصل آید ملک قطب الدین بولک
 و بهلولان حاجی و ناشتموز و تعلجی گفتند که کاری که بعهد نامه تأخر
 خواهد رسید او را در ناحیر نباید داشت امیر را مصلحت است که عهد
 نامه بفرستد بعد از آنکه حمال الدین محمد سام ناحریان دینک بدست آید
 بدینسان بکنیم که بجه نوع او را با مصالحانش هلاک گردانیم بوحای را
 این رای بسندیده آید عهد نامه در ولم آورد بدین صفت - * نظم *

انوری

بدان حدای که در حسب و حوی و درت او

مساوران ملک را مدم ورسودست^۱

کمال لم نزل لا نزال دانی او

و هرچه دست نقصان بود بر آسودست^۲

دراز دینی ادراک و نیر کامی و هم

طدات دینی از حصرش نه پیمودست

حدای و درت او را بقدر وسعت بطوق

زبان سوس و طوطی همیشه بسودست

که بجان تو که حمال الدین محمد بن سامی قصد نکند و کسی را بفرمانم

و بحق نعمت بادشاه عادل بادل حمشد ثانی او بکندو سلطان - [نظم]

انیر

سوکند میخورم بکمال مبارکش

کادو نصای معرکه بافتح رشترست

^۱ مدم بفرمود In the MS of the Diwan

^۲ کمال لم نزل و لا نزال دانی اوست - و هرچه دست نقصان
 کنی بر آسودست

هر کدام را که بپوش او می آوردند می نواخت و فراخور حال او غله
 و سیم میداد بعد از پنج روز دیگر خلق شهر هراة بباي حصار آمدند
 و فریاد و فغان بکوش فلک سبز بوش رساند و گفت که ای امیر
 جمال الدین از خدایتعالی بترس فرزندان ما همه از آتش کرسنکی
 بسوختند و از بی فانی از زندگانی سیر آمد ما را بییش طاقت
 محاربت و مبارزت نماند بفرمای تا دروازاها بکشایند و ما را بیرون گذارند
 و روز جمعه در مسجد آدینه نیز طایفه بر منبر خطیب و تخت مقریان
 بر آمدند و جامها برتن باره کرد و نفیر و جزع جوع بفلک اثیر رسانید
 جمال الدین محمد سام دانست که کار از دست بخواهد رفت و اگر
 با بوجای صلح فخواهد کرد تمامت خلق از کرسنکی هلاک خواهند شد
 روز دیگر فرمود تا ضعفا و غربا و اوباش قرب پنج هزار آدمی را از شهر
 بیرون کردند و گفتند بلشکر گاه بوجای روید لشکر بوجای این جماعت
 مسکین حال سر کشته را بزخم تیغ و ضرب جوب باز کردند و گفتند که
 Fol. 184a. بشهر روید که حکم بوجای برانجمله بنفاد بیوسته است که هرکه از شهر
 بیرون آید بازش بشهر فرستند اکثر انجماعت در آب کار تبار هلاک شدند روز
 دیگر جمال الدین محمد سام و باتفاق عظماء و کبرای حصار بند از بای ملک
 قطب الدین تولک برداشت و خلعت بوشانیده بیش بوجای فرستاد
 و عهد نامه طلب داشت چون ملک قطب الدین بلشکر گاه بوجای رسید
 تمامت ملوک و امراء باستقبال او بیرون آمدند بوجای از آمدن ملک
 قطب الدین چنان شادمان شد که گفتی مکر دانشمند بهادر زنده شده است
 و یا خبر زندگانی ابدی بکوش رسانده اند در حال ملوک و امرا و روس
 سباه و ولات و لایات را طلب داشت و گفت که جمال الدین محمد سام
 صلح میکند عهد نامه طلب داشته چه میگویید عهد نامه بفرستم یا فی ملک

چنانکه ملک تولک را بکداری تا بیش من آید و تا من بیمان
 که سرصلح محمد دادای در نیازی و منقاد سخن او نشوی من
 خون بدر و برادران خود در خیزم و بهر سوکند که عظیم تر باشد قسم
 ب رانم که فصد تو نکند و کسی را نفرمایم و در رعیت جر نمکونی
 بیل و عدل چیزی دیگر نرسام جمال الدین محمد سام آن مکتوب را
 جمع باز کرد و حامل مکتوب را دشنام بسیار داد و سخن همه از درم
 اش گفت و بیغام از او برنش و خود برنش کرد و خون خدر و بوجای رسید
 مال الدین محمد سام چنین و چنین منگوید درکار محاصره و در بندان
 بت بیشتر نمود و در شهر روز بروز تنگی عله ریادت میکشست
 فقط ظاهر تر میسند تا کار عسرت بجای رسید که صد من گندم بهشتاد
 شد و نطاق طاوت از مقاسات این بلا و معانات این غذا تنگ آمد
 را از نایافت فوت قوت نماد و مریاد اِذَا حَصَلْتُكَ يَأْمُوتُ هَآنُ
 الدَّرُّ وَالْيَا قُوتُ بَقْلُک و ملک رسید و نازدک روزگاری کل در خسارها بزمیده
 و نصارت خدرد چون ترک خزان می طراوت گشت و حشبهای
 در در مغاک افتاد و ایهای شیرین منقلص شد و مغنی ناطقه را بر
 ن زبان اوتار نطق فرو فرو گسست و سندان آسمان بر سندان زمین حسد برد
 که بر چون دانه در قیمت کرفت و در ادبارهای اهل احتکار از غله آثار
 و دلاکین حفاظان بسته شد و شکمهای مغممان چون طول تبی گشت
 بان نشان نماد و طعام معدوم گشت و بجای انجامید که قرب شش
 آدمی بقذایبوست و کس بغسل و تکفین و تدفین آن نمی رسید و در
 شهر بیک نعره وار مساوت در بازار بوجای صد من گندم بد و دیدن
 و صد من شیرینی بهفت دینار و هر کوا آن توانائی بود که بگریزد
 نال و اطفال بشب از بازه فرو میرفت و ترک عیل و اطفال میکرد و بوجای

Fol 183b

من کلمات
 جار الله
 العلام

ذکر نود و هفتم^۱ در صفت قحط و قتل جمال الدین محمد سام و خرابی هراة

Fol. 183a.

راوی چنین روایت کند که چون خبر بوجای رسید که جمال الدین
محمد سام بهلوان بار احمد و محمود فهاد را که شیران بیشه شجاعت
و نهنگان بکار بسالت بودند بقتل رساند دلتنگ شد و قلق و اضطراب تمام
بحال او را یافت و بعد ازان ساعتی روی بملوک و امرا کرد و گفت که
کار ما بر در این شهر بر بالا که خاکش بخون چندین هزار ملک و امیر
مخمر است بتطویل انجامید من بعد حکم انست که اگر بشنوم که کسی
یک سیر بار از غله و طعام بشهر فرستد بعقوبتی بقتلش رسانم که چشم و سر
و کوش و هوش هیچ آفریده از فرزندان آدم مثل آن ندیده باشد و نشنوده
و امیری بود او را محمد دلدادی گفتندی ده هزار مرد در فرمان داشت
بحکم یرلیغ اولجایتو سلطان و آلتماغی امیر یساول بهراة آمد و بجمال الدین
محمد سام بیغام کرد که اگر چنانکه تو با من سر بصلح در آری و دروازه
بر روی لشکر من بکشی ترا با اتباع تو و با تمامت رعیت این خطه در
حمایت گیرم و نذارم که از بوجای و سباه او کزندی و زحمتی بشما رسد
جمال الدین محمد سام در جواب او سخنها می دلفریب و حکایتهای صلح
آمیز فرستاد روز دیگر بسمع بوجای رساندند که جمال الدین محمد سام با
محمد دلدادی ایل خواهد شد و شهر را بد و خواهد داد بوجای ازان خبر
در رنج شد و گفت که اگر محمد دلدادی شهر هراة را فتح کند این همه
زحمت لشکر کشیدن و محاصره ما ضایع شود و صیت نام او منتشر گردد
نه آوازه ما باتفاق ملوک و امراء سباه نامه نوشت بجمال الدین محمد سام

¹ In the MS. نود و پنجم .

بسته با نفع تن از عیاران هراة بیش آمد چون فردیک محمد سام رسید
 سلام کرد جمال الدین محمد سام بر نای خواست و بهشاش تمام
 از سر خون بدر و برادرین سلام او باز داد و گفت فرما بنشین بهلوان نار احمد
 بر زبان رانم که قصد تو بکنم و داد و در محکات جمال الدین محمد
 و تجمیل و عدل چیزی دیگر برسانم ساعتی جمال الدین محمد سام گفت
 بر سر جمع ناره کرد و حامل مکتوب را باز کن بهلوان نار احمد بر فور آن
 و برخاش گفت و بیعام از آویرش و خودی جمال الدین محمد سام گفت
 که جمال الدین محمد سام جفین و جفین کردی بهلوان گفت چه کردم
 مدالغ بیشتر نمود و در شهر روز در اندیشه کرده بودی بهلوان نار
 اثر قحط ظاهر ترمیسد تا کار عسرت دیگر هیچ سخن نگفت و از صعه
 بیزار شد و نطاق طاقت از مقاسات این گفت این نار احمد بد طالع را
 کسی را از نایاب قوت قوت نماز محمود بهاد را بگرفتند و آن شب
 لَمَّا الدَّرُ وَالْيَا قُوتُ بَقْلُک و ملک رسید و در دورا بر سر چهار سو بقتل رسانیدند
 بد و نصارت خدود چون ترک محاکم خود دیگر گند سرای او ایدس
 و کسین در مفاک افتاد و لدهای شیرین نیم دران روز قود، صد مرد دلاور
 غنور زبان اوتار نطق نو فرو گسست و بودند خود را از ناروی شهر بیرون
 دانه بر چون دانه در قیام گرفت جمال الدین محمد سام یکنی زیر کر را
 ماند و دلاکین حفاظان بسته شد و دو هزار دینار نقد و دینج سر اسب
 از نان نشان نماند و طعام معا که باو تخلف کرده بودند و از شعو بیرون
 راز آدمی بقذا بیوست و یک مده بگرفت و از هر یک مدلغ مال ستاند
 رون شهر یک نعره و از تیران کرد و اشجار مثمره باغات ایشان را برد
 و محمد صبیح شهنی اق را بر آورد و حکم کرد که حر مردم سناهی شیخ

دید که هر یک با مردی جند در مقابل یکدیگر نشسته بودند با خود
گفت که مصلحت در آنست که من راز خود با جمال الدین محمد
سام پیدا کردام بعد از آن بیش آمد جمال الدین محمد سام ز می
ای بهلوان یزکبی از کجا میوسی و خبر چیست گفت از بجای رسید که جمال الدین
مغولی جند از لشکر بوجای در فیستان متواری شدند با که شیوان بیشه شجاعت
که ایشان را بگیرم چون ما را بدیدند بجانب جغتو تان تانک شد و قلق و اضطراب تمام
محمد سام گفت که ما را اینجا ساکن بودن مصلحتی نیست و ما را کرد و گفت که
بیرون آمد روز بآخر رسیده بود چون بحصار رسیدن چندی هزار ملک و امیر
خود رفت یزکبی تیر کر بیش او آمد و هر چه میخواستند که اگر بشنوم که کسی
و محمود فهاد دیده بود و شنوده از جز و کل تقرر شد و بانی بقتلش رسانم که چشم و سر
محمد سام از یزکبی تیر کر این سخن بشنود و بانی آن ندیده باشد و شنوده
اکابر حصار چون اختیار الدین یغشه و تاج الدین هزار مرد در فرمان داشت
و امیر محمد سنکه و شاه اسمعیل را طلب داشت و بانی پیدا آمد و جمال الدین
تیر کر گفته بود باسمع ایشان رسانید و گفت که من سر بصلح در آری و دروازه
ببینید همه باتفاق گفتند که مصلحت در آنست و بانی رعیت این خطه در
و محمود فهاد را بگیرم و بعد از ثابت شدن این و بانی رعیت این خطه در
بقتل رسانی چون برین تدبیر مقرر و معین گردانیدند و بانی رعیت این خطه در
محمد سام بیرون آمدند و آن شب در کار حفظ و بانی رعیت این خطه در
بلیغ بجای آوردند روز دیگر هنگام طلوع خورشید دیدند که جمال الدین محمد سام با
و محمود فهاد بر قاعده هر روز بحصار در آمدند جمال و بانی رعیت این خطه در
بر کنار صفت جنوبی صحن سرای حصار نشسته بود و بانی رعیت این خطه در
Fol. 182b. داوران غوری و مبارزان هروی و نامداران سجری و بانی رعیت این خطه در
بهلوان بار احمد شمشیری در دست داشت و نیم خنجر می
جمال الدین محمد سام

گفتند درمیدان بای حصار در صبحه بار اسب برسید که نا او مرد بسیار
 اسب یا نه گفتند مرد ده بیش بیست در حال سوار شد و دو شاق محمود
 بهاد آمد و کعب دیدن حمال الدین محمد سام مبروم محمود بهاد
 و از مداران هروی قرب هشتاد تن مصالح او روان شدند چون میدان
 در آمد روی بحساب محمود بهاد کرد و کعب که مصالح هسب که
 حمال الدین محمد سام را هم درین میدان بقتل آرم حه او نا مردی
 ده بیش بیست محمود بهاد کعب که این کار ناسانی دسب می دهد
 اما فساد اسب که مداران عوری حو تاح الدین یلدر و لقمان و یکی
 و سحریان غایب اند اگر ما فتنه انگیزیم حصاران حصار را نما ندهند
 صواب اسب که حمال الدین محمد سام را در حصار بقتل رسانیم تا
 حصار بیر بدسب آید بهلوان بار احمد کعب روا باشد و نا آن هشتاد
 مرد بیکبار بیش حمال الدین محمد سام آمد حمال الدین محمد سام
 حو نر احمد را نا آن طایعه بدید مدععل کشف روی بیاران حود کرد
 که بفرید که این فصول کشتی گیر بکه صعب می رود یاران در حواب
 گفتند که رو ستای اسب و هر کر حود را این تحشم و برزگی دیدة ۱۲۸
 اسب که امروز بعد از ان حمال الدین محمد سام یکی را کعب که
 بحصار رو و خواهر راده من ابو القتح و بهلوان لقمان را ناسب مرد
 طالب دار و بکری تا معرودا یکان و دوکان بیش ما ایند القصه بعد از
 ساعتی همه میدان بر از مرد عوری و هروی کشف و دمدم بهلوان
 نر احمد بحساب محمود ملتعب شدی و گفتی که بر حیرم
 و حمال الدین محمد سام را بکیرم محمود بهاد گفتی که مصالح بیست
 یک امروز دیگر صبر کن در اثداء این حل یکنی تیر کر نا مردی ده
 میدان در آمد حو بهلوان بار احمد و حمال الدین محمد سام را

بدوشم زره شیب خفتان چنک * بدژ اندر آیم بسان بلنگ
 مرا چون در دژ^۱ ره و روی هست * در آرم بکاخ اندرون مرد شست
 نخستین تو تنها ببالا بر آی * بدخواهشگری از در دژ در آی
 از ان بس ز کردان تو جند مرد * بدوشند بر تن سلاح نبرد
 بچاره سکالی و خواهشگری * یگایک بر آیند بی داوری Fol. 181b.
 از ان بس بر آرم در دژ خروش * کزان بانگ کیتی برآید بجوش
 بیکبار صد مرد فرخنده بخت * یکی حمله آرند چون کوه سخت
 گرفتم که با بور سام دلیر * بود جار صد مرد چون نره شیر
 بیکدم بر ایشان در آید شکست * ز بیشش کریزان شود هر که هست
 نخستین من از تاب داده کمند * تن بسورسام اندر آرم ببند
 بدین بهلوی خنجر جان کسل * رخ خاک از خون کدم همجو کل
 یل سنکه را ببندم دو دست * بدرم بخنجر سر بلغه بست
 ز لقمه ان چنکی بر آرم دمار * تنش [را] بخاک افکنم خوار و زار
 سر افراز محمود فهاد کرد * جو رستم نماید یکی دست برد
 تن شاه سکزی ببند آورد * سرش در طناب کمند آورد
 تو ای بهلوان ینکبی با کروه * بیلدز یکی حمله بر همجو کوه
 کسی را که دانی ز نام آوران * ز بای اندر افکن بکرز کران
 بعد از ان باهم عهد بستند که ازین اندیشه بر نکردند و فردا بوقت انکه
 جمال الدین محمد سام بار دهد درین کار شروع نمایند چون برین
 جمله مقرر داشتند هر یکی بطرفی متوجه شدند بهلوان بار^۲ احمد
 نزدیکان و یاران خود را طلب داشت و هر یک را علی قدر مرتبه جیزی
 بخشید در اثناء این حالت برسید که جمال الدین محمد سام کجا ست

^۱ In the MS. درادز .^۲ In the MS. یار .

بمن سباری حکومت شهر هراة بتو ارزانی دارم و بنام تو از بندگان
 بادشاه عادل یرلیغ و بایزة بستانم و از خزینة خود مبلغ ده هزار دینار
 نقد تسلیم مصاحبان تو کدم اکنون اگر شما درین اندیشه با من مددکار
 میباشید بزودی این مراد میسر میگردم محمود فہاد گفت ہرجہ بہلوان
 مصلحت بیزد من بر آنجملہ بروم یفکبی تیر کر گفت کہ ای بہلوان
 در حصار مرد بسیار است و ما اندکیم نباید کہ بر ما جیرہ شوند و جان
 و تن و زن و فرزند ما در سر این کار شوند بہلوان باز نماید کہ بجہ جیلست
 این امر عظیم ہی آنکہ زحمتی بما رسد دست دہد چون یفکبی تیر کر
 این سخن بگفت - * شعر *

بخندید از گفت او بہلوان * بد و گفت ای ترک روشن روان
 مرا نیز مرد سبہدار هست * درین بوم و مرزم بسی یار هست
 همانا کہ ہشتصد فزونیست مرد * کہ غمخوار مایند روز نبرد
 چنان دان کہ چون من بگیرم حصار * فزون کردم مرد از ده ہزار
 بتویم کہ درمان این درد چیست * سزاوار این رای و اندیشہ کیست
 کفون جالہ آنست ای نیک زاد * کہ در دژ در آیم ہم از با مداد
 بیالابر آرم شبستان خویش * سلاح نبردی ز اندازہ بیش
 عد و شست شمشیر زہر آبدار * بر آرم ببالاہ کاخ حصار
 نود جوشن و شست ترک و سنان * فراوان ز کوبال و کرز کران
 دورہ سی کمند و سہرہ جل زرہ * همان شست جاجی کمان بزہ
 جو از آلت جنگ دژ بر شود * از ان بس ہمہ کار چون دُر شود
 بسزر سروران [را] دلیری دہم * بخواہش ہمہ زور شیرینی دہم
 دگر روز کز بر تو شمع مہر * شود روشن این کفد سبز چہر
 زمین گردد از شید چون شیدروس * بشوید جہان تختہ ابنوس

و اعظم او امر^۱ صواب دید ملک شروع کردی و آن را بغیر فراست و رای
 رزین خود جنان بساختی و بدراختی که بیش ملک مرحوم
 فخرالدوله و الدین بسندیده و محکوم بودی و قرب دوست تن از
 مبارزان و عیاران هر وی مرید و هوا خواة او بودند چون ملک مرحوم
 فخرالدین جمال الدین محمد سام را قائم مقام خود در هراة نصب
 کردانید و جمال الدین محمد سام دانشمند بهادر را بقتل آورد و در شهر
 هراة والی قادر و آمر قاهر کشت بهلوان بار احمد را حسد دامنگیر شد
 مبارزی بود نخشبی از زمره شجعان و نامداران درگاه ملک فخرالدین
 محمود فهاد نام دلیری بود کار دیده و چند نوبت در میدان حروب
 افتاده و بقلعه گیری نام تمام داشت و ترکی بود هم از زمره مبارزان
 ملک فخرالدین او را ینکبی تیرگر گفتندی صد مرد نامدار مامور او
 بود بهلوان بار احمد روزی این هر دو مبارز جانباز نامدار را بوثق خود
 طلب داشت و برخلاف قضیه لَا تَجْعَلْ صَدُوقَ السَّرِّ إِلَّا صَدَرَ الصَّدُوقِ
 جار الله العلام الحکمر اسراری که در ضمیر او متمکن بود با ایشان در میان نهاد و گفت
 ای اصحاب که هر یک چون رستم دستان بمردی و دل و زهره در جهان
 بر آورده اید و چون اسفندیار روئین تن برزم جوئی مثل شده بدانید
 که جمال الدین محمد سام بغایت فضول و بزرک منش شده است
 و بواسطه قتل دانشمند بهادر خود را ملکی فرض کرده و بر جماعتی که
 در همه ابواب صد هم چون او یزد تفوق می جوید مرا در خاطر آنست
 که او را بقتل رسانم و حصار را بگیرم و بوجای نیز بمن بیغام کرده که اگر
 جمال الدین محمد سام را بگیرم و قاتلان بدر و برادران و اقارب مرا

من کلام
 جار الله العلام

Fol. 181a.

ذکر نود و ششم^۱ در قتل بهلوان بار احمد و محمود فهاد

جنین میگوید نذره ضعیف بحیف کنایه کار بر اوزار^۲ سیعی هرری
ررقه الله علماً ناعاً که شخصی بود در غایب جلادت و روز و دهایی
تهور و دانایی و توانایی او را بهلوان بار احمد خوانددی مقتدش
از شهر سجستان بود و مولدش خطه هراة صابها الله عن الیالیات
والا فات بیشتر ایام و لیالی خود را نکستی گیری و نیز انداری منعی
کردافیده بود و هر دو هنر را نکمال حاصل کرده نقادر انداری همان ماهر
بود که در روز جنگ تیر تیز بر عقاب بر حدیک او از سر درین مهر
سهر چهرسان حریر و سعدس بران بیرون هستی و در خود خون
آلود مریخ قتال که صاحب حمل است ترازو شدی و در صف میدان
در روز روشن محقر ترین درگاه از درایر افتاب را در دیده سهمی تاریک سیما
سادهختی و در لیالی مظلمه بدوک بیگان سهام مسمومه حال از رخ رنگی
نربوده و هر دم از سر دعوی گفتی -
* شع *

ز قربان جو حاجی کمان ترکشم * رمانه بر آرد سر از ترکشم
و نایید نظر آفرید کار تعالت صفاته و توالت هفاته و مساعدت روزگار
و معاونت انصار بخدمت ملک مرحوم و خوالدوله والدین از مهند
کشتی گیری بمعمری رسید و از معماری بر روز ایام و تعانت لیالی
بجانداری نقل کرد و تقریبی هر چه بیشتر یامت جفانک سایر اوقات
در خلوات و ملوات ملازم ملک مرحوم بودی و در اتم معونات ملک

^۱ In the MS بود و حمارم .

^۲ In the MS اوزار .

زینبار که با هیچ آفریده نکویی که چنین نامه یافته ام روز دیگر بوقت طلوع
 آفتاب عالم تاب آن شخص که حامل مکتوب بوجای بود بدروازه خوش
 رسید قضا را جمال الدین محمد سام برپا می‌دروازه بود آن شخص را پیش
 او بردند از وی پرسید که تو چه کسی گفتی من فلان پسر فلان الدین ام بوجای
 مرا در بند داشت بعلمت آنکه تو از پسران قاتلان بدر و برادران منی
 دوش بند بشکشته ام و وی بهحضرت خداوند آورده جمال الدین محمد
 سام دانست که دروغ میگوید از میان جمع بر حبه دروازه رفت و آنشخص
 را پیش خواند و گفت راست بگویی که بوجای ترا بچه کار فرستاده
 است و بکسی پیغام کرده یا نامه نوشته و از که دروغ گویی بفرمایم تا از
 بالای دروازه سرنکونت بیندازند آن شخص بتوسید [و] گفت بجان زینبار
 بعد ازان کر کار خود را بشکافت و آن نامه را بهجمال الدین محمد سام داد
 جمال الدین محمد سام چون مهر نامه بکشود و نامه را بخواند دانست
 که بوجای فریب و غدر میکند شاه اسمعیل را بخواند و نامه را بدو داد
 و گفت شاه بداند که بوجای ملعون میخواهد که میان من و تو بهم برآرد
 بتجدید بار دیگر باهم عهد بستند و مکتوب نوشتند بفخرالدین زنگی که
 جند کاه شد که بر عزیمت آنکه بوجای را بقتل خواهیم رساند غیبت کرده
 تا امروز دران کار خوض ننموده می باید که چون مکتوب برسد ما را خبر
 دهی که [ع] - تقصیر درین کار پسندیده جراست - و بجماعتی دیگر که از هراة
 رفته بودند و بخدمت بوجائی در آمده بهر یک بر حسب - * ع 1 *

شاعر

بدر

دسراجی [؟] نامه فرستاد چون نامه را ببوجای رساندند دانست که جمال الدین محمد سام
 بر غدر و فریب او واقف گشته است غمناک شد و شب و روز با دانا [یا] ن و اهل
 بصارت بجهت فتح هراة رای میزد و هر کس بر مزاج او سخنی می‌گفت *

نامه نوشت بخط پدر خود شاه اسماعیل سکری که حدد درر شد که نما
 بیعام کرده که جمال الدین محمد سام را بخواهم کوفت تا امروز ان وعده
 نونا دیوسب اگر حدانک ان سخن راستسب و بدوستکاری^۱ نانشاه عادل
 اولکایتو سلطان گفته باید که هم درین هفته جمال الدین محمد سام را نا
 حماعتی که مصاحب اویدد نگیری والا که اس کار ار دسب تو بر نمی
 آند مردم شهر را طلب داری و نا ایشال نکونی که کار عله تنک شد و مردم
 اربی نادی مصطرو حدراں کسنته ادد بیابند برای من و بدیر شما حدانک
 صواب بییدد جمال الدین محمد سام را نگیرم و شهر را بدسب نوحائی
 ناردیم حه نوحای من عهد نامه نوشته که نکای خلق هراة بدی نه
 اددش و ار اصطناع و احسان حددانکه ممکن بود در حق انسان مددول
 دارم ارنس کرده سخن حدد تهمب امیر بدوشت و نامه را مبر کرد و یکی را
 از هروان که در بند داشت بیدش حوادم و کعب ای تازیک هروی برا
 بقتل حواستم رساند اما بجهت حاندراری نانشاه جهان اولکایتو سلطان حان
 ترا بدخشیدم می باید که هم امروز باسم اذکه من ار بند کر بجهت ام شهر روی
 و ان نامه را بر در وثاق شاه اسماعیل بیعداری و نامه دنگر دوشب ار رنل
 حماعت هروان که بیدش او ملازم بودند که جمال الدین محمد سام بدادد
 که شاه اسمعیل دل نابوحای دارد و درس هفته حدد مکتوب نوحای بدو
 رسیده خود را اربی نکاه دار بدادد که جسم رحمی نگار دو لاحق کردد
 و ان نامه را بر تبری بستدد و بسوی شهر انداحب ار رمره علامان
 جمال الدین محمد سام شخصی موسی نام آن بدورا بیابد در حال بدش
 حمل الدین محمد سام آورد جمال الدین محمد سام کعب ای موسی

^۱ In the MS دوستکاری

آبا و اجداد ملک قطب الدین مطیع و معتقاد ملوک اسلام غور
 بوده اند و بدل راست و اعتقاد صافی خدمت کرده اگر چنانکه
 ملک ما را بزرگ می فروشد خریداریم و اگر میگوید که با بوجای
 تخلف کنید درین فرموده نیز بآهستگی شروع کنیم چون نامه بجمال الدین
 محمد سام رسید در جواب نوشت که بچنین سوگند که من با
 ملک قطب الدین کینه در دل ندارم و قاعد شاک او نیستم اگر شما
 راست میگوئید که بجهت ملک خود مترد [د] و بریشان خاطرید با بوجای
 تخلف کنید و چند سراسب برانید و به راه آورید والا که این امر میسر
 نکرد مبلغ ده هزار دینار نقد و بانصد خرور غله و بانصد کوسفند و بنجاه
 سراسب و سی نفر برده بفرستید تا او را بگذارم چون مکتوب بتولکیان رسید
 و مکتوب دیگر ملک قطب الدین هم درین معنی که جمال الدین محمد
 سام نوشته بود در کتابت آورده بدوجای رسانیدند بوجای بخواند و چون
 بر مضمون آن واقف گشت امرا را گفت که تدبیر این چیست امرا گفتند
 که حالیا خرور چند آرد و کوسفند چند ببايد فرستاد تا زبان بندی باشد
 و الا که تولکیان چیزی نفرستند جمال الدین محمد سام و غوریان دیگر ملک
 قطب الدین را برنجانند و بیم آن بود که بقتل رسانندش بوجای گفت
 که مصلحت در آنست که چیزی بفرستند روز دیگر تولکیان سی خرور
 آرد و سی سر کوسفند و بنجاه من دوشاب و دو خرور میوه تر و من بنج
 شیر خشت و دوباره کمان برشط جوی انجیر جمع کردند و نیم شب را
 بشهر در آوردند و گفتند که بوجاییان خبر ندارند که ما چیزی بشهر می
 آریم حالیا این با سم آتش بار جمال الدین محمد محقری آورده ایم ده روز
 دیگر را که فرستادگان ما از آزاب و تولک برسند آنچه خدمت جمال الدین
 محمد سام طلب داشته بیاریم چون ازین حکایت روز بنج بگذشت بوجای

در بنای درکه اقبال و نام قدر تسب
هفت کوب در مسرور به ملک اندر مدار
دست جود آسمان از دست جودت مایه خواه
نقد جاه اختران در سنگ قدرت کم عیار
اثر جودت کریمسان فطوره نازد بر زمین
در بهاران با دم آید برون دسب جبار

آن روز تا هنگام شام شراب خوردند و چون شب در آمد بوجائی خواص
و دماء خود را بیش خواهد و کف مصلحت هست که فردا بچک
در شهر رویم یا نی بعضی گفتند که مصلحت در آن است که هر روز
در بار حرب کنیم جماعتی گفتند که مصلحت در آن است که دو هر
هفته یکبار بیش^۱ نرویم چه در شهر تنگی نان ظاهر گشته و مردم از
گرسنگی نگران آمده اند ما را بیش رفتن و مرد ودا کردن و سر در باختن
چه کار می آید اگر هم برین نوع که شهر را محاصره کرده ایم و طریق در
مندان را مسلوک داشته تا سلخ این ماه شرایط محاصره را رعایت واحب
شمریم و حورونی در شهر بگذاریم بی هیچ مغایرت و محاربات هراة
فتح شود بوجلی گفت این تدبیر بصواب اقرب است اما ما را تدبیری
می باید اندیشید که ضرری بملک قطب الدین تولک نرسد چه وی
سبب ما در بند افتاده امرا گفتند که مصلحت در است که تولکیان
نامه بیش جمال الدین محمد سام فرستند و بار بیاورد که ما را بستم
و زور بچریک آورده اند و جمال الدین و تمامت اعیان هراة و دواب
و حجاب ملک مرحوم فخر الدوله و الدین میدانند که از عهد قدیم بار

Fol 179a

^۱ In the MS بیش is repeated.

شدن ملک قطب الدین تولک همدم هم و ندیم ندم شد و دو روز بار
 داد و بجز بشرب خمر بکار دیگر قیام ندمود روز سیم ملک ینالتکین Fol. 178b.
 و قطب الدین اسفرار و زعماء و امراء سباه بکاه بدر خروگاه بوجای آمدند
 و بعد از آن که بوجای را دیدند گفتند که امیر را مصلحت نیست که
 خلوت کزیند و دربار بر روی امرا و سباه به بندد و بهر چشم زخمی
 بریشان خاطر شود اگر یک ملک گرفتار شد ما چندین ملک و امیر
 دیکریم که جانهای خود را بدوستی تو بر کف دست نهاده ایم اگر
 خواست باری تبارک و تعالی باشد و سعادت فلکی مساعد کرد و در
 اجل تاخیری رود ده روز دیگر را این شهر را بکیریم و بهر تارمویی امیری
 که درین بلد بر فتن بقتل رسیده است از غوریان و هراوی و سجزیان
 نامدار را بقتل آوریم بوجای بریشان آفرین خواند و هر یک را بحسب
 مرتبه زر و جامه و مرکب و قبا و کلاه و سلاح فبر داد و گفت ای برادران
 و دوستان من بدین دیار بمعاونت و مظاهرت شما آمده ام بے شک چون
 این شهر را فتح کنم ملکی این حدود را بشما مفوض خواهم کرد اند چه
 حکم یرلیغ جهانکشی بادشاه عادل اولجایتو سلطان بر انجمله بنفاز
 بیوسته است که بعد از فتح شهر هراة و قتل قاتلان بدر خود معسکر
 بر شط آب آموی سازم ملوک و امرا و روس و کبراء سباه جمله بر بای
 خاستند¹ و بر بوجای ستایش فراوان خواند و گفت - * شعر *

ای بجنب همت تو بایه اجرام بست

انوری

وی به بیش طلعت تو چشمه خورشید تار

دارد از لطف تو بر جیس و ز قهر تو زحل

این سعادت مستفاد و آن نکوست مستعار

¹ In the MS. خواستند .

میکوئی و از خود افترا میگذاری و حلیس سو گدازد که دروغ است
و دوش نزاری مکتوبی بخط ید ملک فخر الدین رسیده اگر حق تعالی
عمر بخشد سرت را بدست خود بفرم و بوحای و امراء سناة او را دشنام
دادن حوس بوحای آواز لقمان بشنید ترسید که چه میگوید گفتند که منکبوند
ملک فخر الدین رنده است و امروز نامه بخط او رسد بوحای عمداً
کشت و بهلوان مطهر را طلب داشت و گفت که حکایک وفات ملک
فخر الدین تحقیق هست یا خود حیلتی ساخته است بهلوان مطهر
گفت من اینجا بودم که در گذشت و حاضر بودم که دوشش کوددد
بوحای خوشدل گشت و تا دو سال در حراسان و عراق و ماوراء النهر
آن حشر شایع بود که ملک فخر الدین کورت رنده است و وی از دنیا
گردانیده است و در قلعه محروسة حیسار ساکن شده القصة آن روز تا وقت
عروب آید و ظهور شفق از طریقین جنگ فام بود و دایها هایم و طفل
در ناله و نای در فعل و اجل در عمل و رمی مرتعش و رمان متعیر
چهار روز بیانی هر دو فریق بدین طریق ناظم حرب کردند روز پنجم بوحای
بفرضه بیاده گشت و بر مواضع و متاعب او تمامت ملوک و امرا
بکنار بیاده گشتند و تبعاً تر کشید و سدرها در سر آورد و بیک حمله ناشط
حندق رسید جمال الدین محمد سام نا هزار مرد دلیر حاندار ارغوی
و عرووی^۱ و سحرری و حلب از دروازه عراق بدر رفت و بحمله اول ایشان
را برحم تیر و تیغ و سدا و کونال مقدار یک تنه بر ناف بس بشاد
و شفت هشت کورت هر دو سناة برهم حمله کردند و در هر کورت قرب
دو تنه مرد کشته و محبوج گشت و درین حرب دلیران عوی ملک
طلب الدین تولک را گرفتند بوحای حایب و معوم باز گشت و از گرفتار

^۱ In the MS عرووی is repeated

حسام و سهام در بریدن و پریدن آمد و مبارزان و مراکب در دویدن و گردیدن و جندانی از طرفین مرد جنگی بقتل بیوست که مراکب را گذر بر ظهور و بطون مقتولان بود و قاتلانرا ممر بر رُوس و صدور مجروحان و بهلوان مظفر سبزواری آنروز باواز بلند ندای وفات ملک فخر الدین در داد و آن خبر غم فزای جگر سوز را فاش گردانید و گفت ای اصحاب^۱ و جماعتی که بر خود ستم میکنید بدانید و آگاه باشید که دی بامداد ملک فخر الدین در گذشت من دوش از قلعه محروسه امان کوه می آیم می باید که سر بصلح در آرید و سخن من بشنوید که امیر بوجای بر سر عفو و عنایت است مردم هرازه از احرار و ابرار و صغار و کبار در میان کارزار از آن خبر غمگین شدند و شرایط شداید هموم و غموم بر قلوب و صدور ایشان غالب گشت -

و قالوا ملیدک قضی نحبّه * وَ صَيَحُّهُ مِنْ قَدْ نَعَا عِلَّتْ

شعر

و گفتند بادشاهی بگذار حاجت خود را

و آواز آنکس که خبر مرگ او آورد بلند شد

فَقُلْنَا وَمَا وَاحِدٌ قَدْ مَضَى * وَ أَكْبَهُ أُمَّةٌ قَدْ خَلَّتْ

بس گفتیم ما نیست یک کس بدرستکی که بگذشت

لکن او گروهیست بدرستی که خالی شد

Fol. 178a. لقمان غوری بر بام حصار شواپنان بود چون از بهلوان مظفر سخن وفات

ملک فخر الدین بشنود از برای آن تا خلق دل نیندازند و وهنی

وضعفی لاحق ایشان نکردد باواز بلند بغضب هر چه تمامتر بانک

بر مظفر زد و گفت ای اسفراپی ناکس خون گرفته کذاب آنچه تو

۱ In the MS. احباب .

* شعر *

وَأَنَا الَّذِي وَكَّتَ التَّجَلُّدَ وَالْوَعَى * يَا لَجَرِّ زَهَامَاتِ الْأَسْوَدِ أَدَقِّقْ سَهِيلَ

من انکسم که هنگام جلدی کردن و کارزار

نگرز تارکهای سر شیران را می کوم

أَنَا اِنْ رُكِّنَ الدَّوْلَةُ الْمُجْتَنَى * لَا تَهْمِسُ إِلَّا قَدَارُ مِنْ خَوْفِهِ اَبُو الْعَبَّاسِ

من پسر رکن الدوله برگزیده ام آواز نرم نمیکند تقدیرها از ترس او

همه شب برین گونه که بذكر بیوس در کعب و کوی درم دودا بودند

و در نیکرو دیار حمام صبا روز دیگر که سیمسوار میادین افلاک با رایب روز

افشان و تیغ [د] بخشان از دار الملک حاور سر برزد و شاه سیاه نوش سناه

شب با مشاعل نور بحوم سر در نقاب حجاب کشید از درگاه بوحلی

صدای کرس و بغیر و اوای طفل و نای نعلک بیلای بملای بر آمد

و تلالا سیاف و تشعشع اسنه شعاعات جرم بیر اعظم را مستور گرداند. Tol 177b.

بوحلی با تمام سناه سوار کشت و روی بسوی شهر آورد و ملوک و امرا

و روس لشکر را کعب که امروز آن روز است که این شهر متین و حصن

حصین را که نسور ولک را اشیان در حصیص اوسب و صوامع ادیار ملایکه

را انبیه در حواز او بدولت قاهره روز امروز اولحایتو سلطان بخواهم کرمب

و از خون دلیوان عوزی و سحری و منازران شروی بر هر طرف این

خطه دریای طاهر گردانید و از اشخاص اعادی و حامح مخالفان در

هر غوزی کوشی پیدا آورد می ناید که همه یک عزم و یکدل با نیعمای

مسلول و سفاهه مصقول خون اسود و سیول بر دروازه و بعدها حمله آرند

و از شهر نیز جمال الدین محمد سام با دو هزار مرد تیر انداز بیرون رست

و در حواز دل در فراه و آب کار تدار با سناه^۱ بوحلی مقابل شد از حاندین

۱ In the MS سبای .

بس غافل مشو از شراب بامداد خوردن

باک مدار بانگس که باز میدارد ترا از بانگ برزدن

و چون حرارت شراب طرب انگیز بر امزجه ملوک و امرا و طباع ابطال

و شجعان سباه مستولی شد بخود ستائی و تصلف باهم در مقالات

آمدند یکی گفت -

* شعر *

فردوسی جو فردا بر آید بلند آفتاب * من و ^۱ کرز و میدان و افراسیاد

دیگری گفت -

* شعر *

مولف جو فردا بر آید خور خاوری * من و کرز و میدان کین آوری

دیگری گفت -

* شعر *

معینی من آنم کز حسام من تن فیلان شود بی سر

منم آن کز سنان من دل شیران شود از جا

بر افرازد بیندازد ببندد پیش درگاهم

علم کیوان سبر مهر و قلم تیر و کمر جوزا

جو اندر رزم دل بستم بدان شمشیر شیر اوژن

جو اندر کیفه بیوستم بدان کوبال کوه آسا

بلرزد کوه از خوفم بجنبد دشت از ترسم

بر آید ماهی از شیب و در افتد ماه از بالا

دیگری گفت -

* شعر *

فردوسی بنه دلیران ایران منم * که خو کرده جنک شیران منم

* شعر *

بسی سر جدا کرده دارم ز تن * که جو خاک تیره نبودش کفن

دیگری گفت -

هر کرا در ماتم تو سوز نیست * تا ابد جز خوار و سرگردان مباد
 بی حسام و خنجر و کو بال تو * رزم مردان و صف میدان مباد
 بی نهیب قهر و روح لطف تو * ابر کریان و کل خندان مباد
 از خدای لم یزل^۱ بر جان تو * ... ..
 در جوار اذیبا و اولیا * جای تو جز روضه رضوان مباد Fol. 176b.

بعد از شرایط دفن و عزا بر موجب وصیت ملک مغفور فخر الدوله و الدین طاب ثراه امارت قلعه محروسه امان کوه را باختیار الدین محمد هارون که لیث و غا و غیت سخا ست مسلم داشتند و قرب دویست مرد نامدار نیم شب از قلعه محروسه امان کوه بیرون آمدند و مفاعاء خود را بر سباه بوجای زدند و بیش از ظهور تباشیر صبح بشهر در آمد و در سر جمال الدین محمد سام را از وفات ملک فخر الدین آگاه گردانید و جمال الدین محمد سام بعد از تاسف و بکا گفت که مصلحت در آنست که این خبر جانکداز موجب مفتح مولم را و این حادثه دردناک دلسوز را مخفی داریم چه از اشاعت این خبر مردم شهر از خاص و عام شکسته دل شوند و لشکریان بریشان خاطر و بوجای بر حرب و محاصره مولع بس در خلوت بفرمود تا از^۲ زبان ملک فخر الدین نامه بنوشند که ما را اندک تکسری بود چند روزی اما بحمد الله تعالی که بفضل ربانی و دعای عزیزان بصحت کلی مبدل گشت و آن زحمت برحمت بیوست می باید که اکابر و اهالی هراة مجموع خاطر باشند و محمد سام را در جمیع امور مدد دهند اینک برادران اعزان من غیاث الدین محمد و علاء الدین محمد ابقا هم الله تعالی و اسعد هما

¹ The word یزل is repeated, and the corresponding line is missing in the MS.

² از is repeated in the MS.

می الدارن تا ده هزار مرد عوری همه مستعد حرب میسرند و روز
دگر آن نامه را بر اشراف و اعیان شهر و رؤس و رعما سنا حواد راوی
حنس کعب که هم در آن شب که ملک فخر الدین برحمت حق تعالی
دوسب بهلوان مطهر اسقراری که از صلاح داران ملک فخر الدین
بود از قلعه محروسه امان کوه ناسم آنکه سپهر هراة مدروم بیش بوحای
آمد و احوال وفات ملک فخر الدین عرض داشت بوحای از اشارت آن
حربی حذر از معنی - * شعر *

سعدی
ای دوسب بر حدار دشمن خو نگیری
شادی مکی که تا تو همی صاحب رود
حدار نقه به برد و فنا و کلاه خود بهلوان مطهر بخشید و کعب * شعر *

ربعی
خو برحاسب از بیش آن نره شیور
کمون اندر اسلام نه بیسه دلیور
انتهاج فراوان و مسرت نگران بدل او راه نایب و هم در شب ترسم حدیوان
برمی بر از اسب و ملوک ممالک و امراء لشکر و ولات و لانات را طلب
داشت و حذر وفات ملک فخر الدین تا سماع انشال رسانید و فرمود تا
کسان حمور و حمامات راحت در دوران آوردند و نشادمانی آن حذر آن
شب تا صبح و هنگام حی علی العلاج راج روح برور نوشید و حام مدام
رفت - * شعر *

إذا أنسب می الظلما نحرًا * و آنسب المصاحج مینک هجرًا انوار القاسم
الحمد
حور بدنی تو در دلبندی همه را
و بدند حادیهی حواد از تو بریدن را
ولا تحفل عن السراج امتناعاً * ولا تحفل بمن ندمت بعراً

هر کرا در ماتم تو سوز نیست * تا ابد جز خوار و سرگردان مباد
 بی حسام و خنجر و کوبال تو * رزم مردان و صف میدان مباد
 بی نهیب قهر و روح لطف تو * ابر کریان و کل خندان مباد
 از خدای لم یزل^۱ بر جان تو * ... ..

Fol. 176b. در جوار انبیا و اولیا * جای تو جز روضه رضوان مباد

بعد از شرایط دفن و عزا بر موجب وصیت ملک مغفور فخر الدوله و الدین
 طاب ثراه امارت قلعه محروسه امان کوه را باختیار الدین محمد هارون
 که لیث و غا و غیت سخا ست مسلم داشتند و قرب دوستان مرد
 نامدار نیم شب از قلعه محروسه امان کوه بیرون آمدند و مفاجاء خود
 را بر سباه بوجای زدند و بیش از ظهور تباشیر صبح بشهر در آمد و در سر
 جمال الدین محمد سام را از وفات ملک فخر الدین آگاه گردانید
 و جمال الدین محمد سام بعد از تاسف و بکا گفت که مصلحت در
 آنست که این خبر جانکداز موجب مفتح مولم را و این حادثه دردناک
 دلسوز را مخفی داریم چه از اشاعت این خبر مردم شهر از خاص و عام
 شکسته دل شوند و لشکریان بریشان خاطر و بوجای بر حرب و محاصره
 مولع بس در خلوت بفرمود تا از^۲ زبان ملک فخر الدین نامه بنوشتند
 که ما را اندک تکسری بود چند روزی اما بحمد الله تعالی که بفضل
 ربانی و دعای عزیزان بصحت کلی مبدل گشت و آن زحمت
 برحمت بیوست می باید که اکابر و اهالی هراة مجموع خاطر باشند
 و محمد سام را در جمیع امور مدد دهند اینک برادران اعزان من
 غیاث الدین محمد و علاء الدین محمد ابقا هم الله تعالی و اسعد هما

¹ The word یزل is repeated, and the corresponding line is missing in the MS.

² از is repeated in the MS.

بنی رایت جلالت و تاج شهنشیت

دیبیم و تخت ملک بجز خوار و زار نیست

بی تو سریر سنجرو اقدار کورت را

قدر و بها و منزلت و اعتبار نیست

مردان مرد صقدر و کردان رزم را

بی کوشش تو پیش سرکار زار نیست

در هجر جان کداز تو امروز در جهان

بی داغ و درد یک شه و یک شهریار نیست

از آتش فراق تو ای آبروی ملک

سلطان تخت و تخت بجز خاکسار نیست

بی تو بهار عالم اخلاق ساک تو

کس را هوای باغ و گل و لاله زار نیست

و انصار دولت و مملکت و افراد حشم و خدم او از بی گلستان جنت سل
جمال با کمال مخدوم مرحوم خود جبهه زعفرانی را از اشک
ازغوانی خضاب میکردند و از کثرت جوش و خروش و فط جزع
و فزع و بسیاری تاسف و تلهف و قلق و ناله و زاری دل فلک زنگاری را
درد می آورد و میگفت -
* شعر *

خسروا بی تو فلک گردان مدد * ملک کیتی را کسی سلطان مباد اوجدهای
می ضیاء آفتاب رای تو * جبرم مه رخسند و تان مباد
می سبهر جبه تو بر آسمان * مهر و تیر و زهر و کیوان مباد
بی بهار دولت و اقبال تو * گلشن و باغ و گل و ستان مباد
می نغزاند امر و حکم حکمت * در جهان فرماده و فرمان مباد
می شکوه بلایه جبه تو * قصر و طاق و مظفر و ایوان مباد

رفت از دُنْیای دُنْیای لَدُنْیَم * سوے نزهت سرای ناز و نعیم
 رفت ازین موضع فریب و غرور * سوی منزلکۀ نشاط و سرور
 رُوس سبّاه و خواص درگاه او مویها ببردند و جامها باره کردند و نفیر
 و ناله و واویلا و وا^۱ دریغا و وا حسرتا از منزل سفلی بعالم بالا رسانید
 و گفت - Fol. 176a.

* شعر *

حسن
 سمنانی

شاهها بسوخت آتش مرگ تو جان ما
 از تن ز فرقت تو روان شد روان ما
 بی فر خسروانی و دیدار انورت
 بر شد بر اوج جرخ نفیر و فغان ما
 بی کف در نثار جهان بخشش کان و شت
 چون بکر کشته دیدۀ گوهر فشان ما
 بی رزم و حزم و مردی و کردی و بردلایت
 در ناله اند خنجر و تیغ و سنان ما
 در ماتم تو در غم و شادی و محنت اند
 جانهای دوستان و دل دشمنان ما
 از شرح درد دوری تو خوار و خسته اند
 کلک و بزان و خاطر و دست و زبان ما
 و خواص و عوام انام و صغار و کبار قلعه محروسته امان کوه ذرایر اقدام
 را بر بر مفارق افشاندند و هر دم از تواتر سیول دموع طوفانی ظاهر
 کردند و گفت - * شعر *

سراجی

شاهها ز فرقت تو جهانرا قرار نیست
 در ماتم تو جرخ بجز سوکوار نیست

جهت آنکه واسطه قیام اندان اعدیه اسب و ضعف و وهش او قلب
 حورش تمامت امراء و ملوک بر روحای آفرین و ثنا خواندند و آن
 تدبیر را از محمود شمرند زور دیگر لشکر نعمان او کلی سدل و طرق
 و بندها و بناها را گرفتند و بر سه هرلی و ممیری امیری و ملکی بدست
 و بصفتی راهها را نگاه داشتند که بیش هیچ آفریده را از شهریان محال
 آن نماند که یک می نار و یک شاج هیرم شهر توانستی آورد و حکم
 جمال الدین محمد سام هر شب چند مرد عیار بنشیند از شهر بیرون
 رفتندی و از کلهای نو حایبان اسب سوار شهر آوردندی بمثالثی که یک
 کس صد سر و دروست سر^۱ اسب بیاوردی و هر حکایتی که از حایبان
 واقع شدی و هر حرب که از طرفین بطور دوستی جمال الدین بدیده
 محروسه امان کوه فامد دوا میدی و ملک فخر الدین را از آن اعلام کردی
 و ملک فخر الدین در جواب او سخنها بدیده گفتی و نادمه عالی
 حرد او را حوص کردی در کارها دلالت کردی *

ذکر نود و یینجم در وفات ملک مرحوم فخرالدوله و الدین طاب ثراه

در اوایل ماه شعبان سده مذکور حوهر نعیس ملک مرحوم
 فخرالدوله و الدین بعرض مرض مقرون شد و مزاج لطیف از جانب
 اعتدال بجانب اعتدال حرکت کرد و قوای بدیه و حواس
 ظاهره او که هر یک مدرک مدرکات محسوسات و معنویات بود تضعف
 و تنور متواضع گشت و رجساره احوالی لاله حیملی او که مدظر نظرات

^۱ In the MS. کسر

• نود و صدوم In the MS.

جب و راست کشته ز دریای خون

سواران جنگی ز زینها نـکون

سر سرکشان دور مانده ز تن

براکنده در خاک و خون بی کفن

سه روز بدین منوال بر در شهر آتش حرب و ضرب در زبانه زدن بود
و شاه باز اجل در پرواز و افواة و حوادث در تلقم و خناجر مولع خناجر
و قراب شمشیرها رقاب ابطال و ارماع مفتون اشباح و اسیاف عاشق
اعناق و سناها مایل سینها و کوبالها مدقق یالها و دروع در دما و دموع
مخضوب و مبلول و جواشن بر بدنها مغرق خوی و خون - * شعر *

دقیقی

ز خون کشته روی زمین لعل کون

سواران فتاده ز زین سرنکون

در و دشت مرد و سلاح نبرد

نهان کشته در خاک و در خون و کرد

بعد از سه روز که بوجای بر فتح هراة دست نیافت و بسیاری از مبارزان
و نامداران سبابة او بقتل رسید از در شهر برخاست و در جوار بل مالان
معسکر ساخت و روی بامراء سبابة و وجوة درگاه کرد و گفت حالیا مارا
جنگ بدراین شهر بدن مصلحت نیست چه بزد و دروازه و باره این
شهر بس منیع و حصین است هیچ تدبیر به از ان نیست که مداخل
و مخارج اطراف این شهر را بگیریم چنانک از خوردنی و پوشیدنی
هیچ چیز بشهر نتوان برد تا در شهر عسرت و فقدان عسرت و عزیزی طعام
Fol. 175a. و خوار انام ظاهر گردد و خلق این خطه از بی نانی در کاهش جانی
و زندگانی افتند و در مخالف قحط و انیاب نوایب گرفتار شوند بعد
از ان جنگ بیش بریم چه مردم قحط زده را نیرو و شوکتی نباشد

ار شهر بیرون فرستاد و کعب ای اصحاب این کوه بد نژاد خود پیر نقد
و حصد این ولایت آمده اند و از برای اهلاك و تكمیل ما كمر اندقام بر میان
دسته و تیغ بعض کشیده همه باید که بر مقتضای **وَمَنْ يُقَاتِلْ مِنِّي سَعِدَ اللَّهُ** **قَالَ اللَّهُ**
بِقَتْلِهِ أَوْ يُعَلِّقُ تَسْوِفَ ثَوْبِيهِ آخراً عظیماً امروز از سر جان بر حیرد و با
این طایفه بیداک داناك سعاك که در طلب مال و اطفال شما اند **قَالَ النَّبِيُّ**
حسب حدیث رسول که **مَنْ قَتَلَ ذُوْنَ اَهْلٍ فَمَوْ شَعِدٌ هَيْجٌ** دقیقه از شرایط علمه السلام
مردی و مردانگی در وقت حرب و صرف مهمل مكدارید بحکم حمال الدین
محمد سام بیکدار آن هزار و هفتصد مرد دلاور و خاش حوی از دروازه عراق Fol 174b
بیرون رفتند و با تبعه مسلول حرن شیران آشفته و دیلان حکمی حمله آورد
و از آن طرف دیر سناه بوحلی بیش آمدند از جانب هر دو وریق درهم
افتادند و بی محابا و تکاشی بخون ریختن یکدیگر در حرکت آمد و آتش
تراج و دفاع را مرتفع کرداید و خندان^۱ را بقتل رساند که در هر کام
از دماء دلازان دریای در موج رس آمد و در هر گوشه از شخوص مداران
و جانداران کوهی پیدا شد -

* شعر *

و هر سو بر آمد همی دار و گیر

و رنج

روانشد حب و راسب شمشیر و تیر

بدانست یکتا بشیب و سرار

به بیگانه از اشدا دیر یار

نور از اسر گیتی بجای تکرار

بجو شید حور و بداد شرک

سکوز کمران و شمشیر تیر

شب تیره پیدا شده و ستخیز

^۱ The MS has از هم را .

خداوند عالم خداوند حزم * خداوند بزم و خداوند رزم
 بهفتاد نخمه خداوند تاج * سر افراز و شایسته تخت عاج
 جهاندار و فرمانده و کامیاب * بشاهی درخشنده چون آفتاب
 همی تا بود آسمان و زمین * تو بادی شهنشاه تاج و زمین^۱
 همی تا بود بنج و هفت و دوشش * گفت راد باد و دلت باد خوش
 همی تا بود گردش آفتاب * بنیک اختری در جهان کامیاب
 همی تا بود زهره و ماه و تیر * بفروماندهی جاودان نامکیر
 بعد از آن عرضه داشت که بر رای اعلی ملک ملوک الاسلام شیریار الا نام
 فی الایام نموده میشود که بوجای هم درین هفته بدر شهر خواهد آمد اگر
 حکم عالی ملک ملوک اسلام نافذ گردد بندگان از شهر بیرون روند و بر شط
 رود صف کشند و با سیاه او بمکاربت و مقارعت قیام نمایند والا که درین
 معنی حکم جهانمطاع نباشد هم در شهر ساکن باشند تا چون اعادی نزدیک
 رسند از شهر بیرون روند چون نامه جمال الدین محمد سام بملک فخر الدین
 رسید در حال در جواب نوشت که حرب اولست چندانکه تواند و دست^۲
 قال النبی دهد اجتهد و بسالت را مبذول دارید و معنی الصبر عذد الصدمة اولی^۳
 علیه السلام را کار بندید و تا بل در فراه و شط آب سیاه بیش بیش مرود روز دیگر که
 غره ماه شعبان سنه مذکور بود بوجای با تمامت سیاه برخاست قبله شهر
 در مقابل برج خاکستر صف بر کشید و فرمود که کوسپاه رزمی را فرو
 کوفتند جمال الدین محمد سام از دلبران غوری و مبارزان هروی و عیاران
 سجزی و بلوچ و خلیج هزار و هفتصد مرد آهن بوش رزم آزمای جان باز

^۱ In the MS. this hemistich is followed by تو بادی شهنشاه تاج و نکین .

^۲ The word دست is repeated in the MS.

^۳ The MS. has الصبر عذد الصدمة الاولى .

ار شهر بیرون فرستاد و کعب ای اصحاب اس کروه ند نژاد خود بر بقصد
و حصد اس ولایت آمده اند و از برای اهلک و تکلیل ما کمر انعام در میل
سته و تبع بعض کشیده همه ناید که در مقتضای و من یُعَاقِلُ مِی سَدَّلِ اللّهِ ^{قال الله}
فَيَقْتُلُ اَوْ يُعْلَبُ فَمَوْتٌ لَّوْنُهُ اَحْرًا عَطِيْمًا امور از سر حان در حیدرد و نا ^{تعالی}
اس طایفه بیناک داناک سفاک که در طلب مال و اطفال سُما اند بر ^{قال المصنف}
حسب حدیث رسول که مَنْ قَتَلَ دُونَ اَهْلِهِ فَمَوْ شَهِيدٌ هِیچ دونه از شرایط ^{علمه السلا}
مردمی و مردانگی در وقت حرب و صرف مهمل مگذارند بحکم حمال الدس
محمد سام بنگار اس هزار و هفتصد مرد دلارز فحاش حوی از دروازه عراق ^{Fol 174b}
بیرون رفتند و نا قیعهاء مسلول حوس شیران اسفته و فیلاں حدکی حمله آورد
و از اس طرف بیر سناه بوحلی بیش آمدند از جانب هر دو برق درهم
انادند و بی محابا و تحاشی بخون ریختن بکندند در حرکت آمد و انش
مراع و دفاع را مرتفع گردانید و حیدانی^۱ را بقتل رساند که در هر کام
از دماء دلارزان در بلای در موج رس آمد و در هر گوشه از شحوص منار اس
و خاندان کوهی پیدا شد -

* شعر *

ر هر سو بر آمد همی دار و کیر

ز

روانشد حب و راسب شمشیر و تیر

سداسب یکتا شیب و سرار

به بیگانه از اشنا بیر سار

تو از اسر گفنی بحالی تکرک^۲

از ۱

بخوشد حور و بیاد تکرک

سگرز گران و شمشیر تیر

شب تیره پیدا شده رستخیز

ز خاکدان غم افزای تا تو رفتی رفت

ز دست قوت و آرامش و توان بسر

روز دهم ایلجی بیش ملک فخرالدین فرستاد که جمال الدین محمد سام بدر مرا با سیصد تن بقتل رسانیده اگر این کار بفرمان تو کرده اند ما را اعلام ده و الا که بی اجازت و اشارت تو درین امر عظیم خوض نموده باشراف و زعما و اعیان شهر هراة نامه نویس تا اورا با جماعت خونیان بدست ما باز دهند و مال و اجناس و مراکب و اسلحه که گرفته اند تسلیم کنید تا آتش این فتنه فرو نشیند و این گفتگوی بمحاربت و مقارعت نه انجامد والا تمامی این دیار در سروکار این انتقام خواهد رفت ملک فخرالدین در جواب گفت که بچنین سوگند که من جمال الدین محمد سام را و هیچ آفریده دیگر را بقتل بدر تو مامور نکردانیده ام و بدین کار راضی نبوده او برای و راس خود این دلیری نموده مردم هراة بفرمان من اورا بدست باز فتوانند داد چه حالیا دو هزار مرد تیغ کش تیر انداز تبع اویند تو دانی و ایشان مرا درین میان کاری نیست چون جواب بیوجای رساندند در غضب رفت و گفت که ملک فخرالدین بدر مرا بقتل آورده و در یاغی کری و تمریدی جماعت خونیانرا اغرا کرده امروز میکوبد که من خبر ندارم آری اگر بخت یاری دهد و مساعدت فلک باشد هم جمال الدین محمد سام را بقتل رسانم و هم قلعه محروسه امان کوه را خراب کنم و بخون بدر خود جندانی از ساکنان این بلده را بقتل ارم که حساب انرا در فهم و وهم نتوان آورد بعد ازان بفراة و اسفرار و قلعه کاه و سچستان و تولک و آزاب قاصدان دوانید و ملوک و حکام این ولایات را طلب داشت و از فرنگستان چند استاد منجذیقی با خود آورده بود ایشان را بکار ساختن منجذیق و برداختن آلات و ادوات او مامور کردانید

دودد حمال الدین محمد سام بیرون دعرستاد طوعان شمس الدین ابو یزید
را رها نکرد تا سه ماه طوعان را سناه بدر خود باسم در بغداد در یک
فرسنگی شهر معسکر ساحت و از قلعه محروسه امان کوه و شهر حد
کرت دلبران غوری و هروی بر طوعان سختون دودد و بسیار پرا از سناه او
نقل آورد *

Fol 173a.

ذکر نود و چهارم^۱ در آمدن بو جای بن دانشمند بهادر بمکاسوه شهر هوا [ة]

بعد از واقعه دانشمند بهادر مدح ماه بحکم پادشاه عادل اولکایتو
سلطان بوحای بن دانسمدد که شجاع و مدارر قتل و نامدار بیباک
و سفاک بدین بود و طمعش مایل ایدآء مسلمانان [ن] و قلش معنون
ریختن خون ناحق در اوایل رحب سده مذکور بهراة آمد طوعان که
برادر او بود و امراء لشکر دانشمند بهادر شرایط تعرب را باز محدود
کردانیددد بوحای ده روز در مانم بدر ددر و سور و شیون و رازی تمام سر برد
و هر لحظه گفت -

خاکانی

ایا ز قتل تو سر کشته کشته جل سر
ز درد هجر تو حیران شده روان سر
ز سور سینه و سیل در حشم در عم تو
در آب و آتش انده شده مکن سر
ز خاک تیره یکی سر برآز و بس بشو
نکوش شوش دمی دالش و فعل سر

۱ بود و دوم نام

لاغری دو بسر دیگر بود یکی را بوجای گفتندی و دیگر را طوغان بوجای
 در دیار فرنگستان راه حرامیان و قطاع طرق نکاه میداشت و طوغان در [این] ایام
 [در] شهر آباد طوس بود چون خبر بطوغان رسید که دانشمند بهادر را در شهر
 هراة در حصار ملک فخر الدین بقتل رساندند در حال با سباه خود متوجه
 هراة شد و چون بهراة رسید در پیش او امراء سباه و لشکر یکسر کلاهها بر
 زمین زدند و مویدها بدریدند و عبرات حسرت بر وجنات جاری گردانید و
 نفیر و صعدا و ولوله و اویلا و یا مصیبتا و یا حسرتا باوج جرخ زنکاری
 رساند طوغان در پیش امراء لشکر بدر در خاک غلطان شد و از سوز فراق
 بدر و برادران و اقارب سینه را کباب و دیده را بر آب کرد و گفت * شعر *

شاعر

ای جان ز تن بیرون رو و ای عقل نیست شو

و ای دل ز صبر بکسل و ای دیده خون کری

بعد از سه روز که از شرایط عزا بپرداخت سبل و طرق جوانب شهر هراة
 را بر لشکر قسمت کرد و هر راهی را بکینه خواهی سپرد و بس از
 جند ذوبت که ایلجیان پیش ملک فخر الدین فرستاد جمال الدین
 محمد سام باشارت ملک فخر الدین و شفاعت شیخ الاسلام قطب الحق
 والدین الجشتی شیرین خاتون را که زوجه دانشمند بهادر بود بیرون
 فرستاد و شیرین خاتون که مفتنه روزگار بود هم در آنروز که از شهر هراة
 بیرون آمد قرب دیوستان تن را از رعیت هراة بقتل رسانید و مبارزان غوری
 چون تاج الدین یلدر و ابو الفتح و لقمان و یحیی و محمد سنکه بسیاری
 کوشیدند که شیرین خاتون را بقتل رسانند جمال الدین محمد سام
 ایشانرا مانع می آمد و در قتل و قتل او رخصت نمیداد بدان واسطه که
 شمس الدین ابویزد غوری را که از مقربان درگاه ملک فخر الدین بود
 دانشمندیان گرفته بودند تا شیر [ین] خاتون^۱ و خوانین دیگر که در حصار

^۱ In the MS. خوانون .

بودند جمال الدین محمد سام بیرون نفرستاد طوغان شمس الدین ابو یزید
را رها نکرد تا سه ماه طوغان با سعاد بدر خود باسم در بندان در یک
فر سنگی شهر معسکر ساخت و از قلعه محروسه امان کوه و شعر جدد
کرت دلیران غوری و هروی بر طوغان شبخون بردند و بسیار پرا سر سعاد او
قتل آورد *

Fol. 173a.

ذکر نمود و چهارم^۱ در آمدن بوجای بن دانشمند بهادر بمحاصره شهر هرا [ة]

بعد از واقعه دانشمند بهادر بفتح ماه بحکم نادرشاه عادل اولجایتو
سلطان بوجای بن دانشمند که شجاع و معارز قتل و نامدار میانک
و سفاک بدین بود و طبعش ^۱ایل ایدآء مسلمانان [ن] و قلش معنوی
ریختن خون ناحق در اوایل رجب سنه مذکور بهراة آمد طوغان که
برادر او بود و امراء لشکر دانشمند بهادر شرایط تعویب را نار مجدد
گردانیدند بوجای نه روز در مانم بدر بدرد و سوز و شیون و رازی تمام سر برد
و هر لحظه گفت -

* شعر *

خاکانی

ایا ز قتل تو سر کشته کشته جان سر
ز درد هجر تو حیران شده روان سر
ز سوز سینه و سیل در حشم در غم تو
در آب و آتش انده شده مکان سر
ز خاک تیره یکی سر برآر و بس بشنو
بکوش شوش دمی نالش و مغان سر

^۱ The MS has نمود و دوم

لاغری دو بسر دیگر بود یکی را بوجای گفتندی و دیگر را طوغان بوجای
 در دیار فرنگستان راه حرامیان و قطاع طرق نکاه میداشت و طوغان در [این] ایام
 [در] شهر آباد طوس بود چون خبر بطوغان رسید که دانشمند بهادر را در شهر
 هراة در حصار ملک فخر الدین بقتل رساندند در حال با سباه خود متوجه
 هراة شد و چون بهراة رسید در پیش او امراء سباه و لشکر یکسر کلاهها بر
 زمین زدند و مویدها ببردند و عبرات حسرت بر وجنات جاری گردانید و
 زغیر و صعدا و ولوله راویلا و یا مصیبتا و یا حسرتا باوج جرخ زنکاری
 رساند طوغان در پیش امراء لشکر بدر در خاک غلطان شد و از سوز فراق
 بدر و برادران و اقارب سینه را کباب و دیده را بر آب کرد و گفت * شعر *

شاعر

ای جان ز تن بیرون رو و ای عقل نیست شو

و ای دل ز صبر بکسل و ای دیده خون کری

بعد از سه روز که از شرایط عزا برداخت سبل و طرق جوانب شهر هراة
 را بر لشکر قسمت کرد و هر راهی را بکینه خواهی سپرد و بس از
 جند نوبت که ایلجیان پیش ملک فخر الدین فرستاد جمال الدین
 محمد سام باشارت ملک فخر الدین و شفاعت شیخ الاسلام قطب الحق
 والدین الجشتی شیرین خاتون را که زوجه دانشمند بهادر بود بیرون
 فرستاد و شیرین خاتون که مفتنه روزگار بود هم در آنروز که از شهر هراة
 بیرون آمد قرب دیوستان تن را از رعیت هراة بقتل رسانید و مبارزان غوری
 چون تاج الدین یلدر و ابو الفتح و لقمان و یحیی و محمد سنکه بسیاری
 کوشیدند که شیرین خاتون را بقتل رسانند جمال الدین محمد سام
 ایشانرا مانع می آمد و در قتل و قتل او رخصت نمیداد بدان واسطه که
 شمس الدین ابویزید غوری را که از مقربان درگاه ملک فخر الدین بود
 دانشمندیان گرفته بودند تا شیر [ین] خاتون^۱ و خواتین دیگر که در حصار

^۱ In the MS. خواتون .

ظم و عذاب الیم خود گرفتار کرد و رجال فرج حال خیال عور را به ما
 سلط کرداید آنی الله آن یقع بی الدیر الا من حبط و ان یحقیق المکر
 من کلام العرب
 سبی الا یس مکر می باید که همه یکدل شوید و طریق تسع و
 سکت و بدل اموال را مسلوک دارید و بیش جمال الدین محمد سام
 بید و بجواهر را هر و بغایس اطلاق و تقفل اموال در استخلاص من احباده
 بلغ بجای آرید و جماعتی بیش ملک فخر الدین رود و حال نار نماید
 دانشمندیان حوس اوار یوسف اینار نشودند بیشتر امددد و کهددد که ای
 امیر یوسف یک کس دیگر را از امیر رانگل و نواب امیر دانسمدد نکوی
 تا باند تا ما او را به بدیم و همکنانک از زبان نو بیعام امیر دانسمدد
 شدوم از و بیر نشومد دحتری بود ارمک نام که خود را بناس مردان
 ملوس داشتی و بر سواری و تیر اندازی بغایب فادر و ماهر بود
 بر اساعت که دانشمندیان را بقتل میرساندد او سیعه خود برهنه کرد و
 بر باد بر آورد که ای جمال الدین محمد سام من عورتم از برای رضای
 حدای عروجل که مرا نکوی تا بقتل برساندد جمال الدین محمد سام
 او را بجای اصل داد بر شیوه اول بفرمود تا حمامهای مردانه در پوشید و
 بر شرفه حصار آمد و کعب ای قوم منم ارمک امیر دانسمدد بهادر همه
 را سلام میرساند و میگوید که خاطر بر دشمنان مدارید که من تا فرزدان و
 برادران و خدمتگاران سلامتیم می ندد که رود بر بار کردید و سخی می که
 یوسف اینار بشما رساده نامرا رساید دو روز بدین گونه آمد و شد میکردند
 و بلیت [و] لعل حیات دانسمدد را امید میداشت روز سیم بریشان محقق
 گشت که دانسمدد بهادر از رمزه محسوس خاک است و از فرقه سکان
 بلیات نامه غارته و از سرحتگان نار خامیه و دانسمدد بهادر را غیر طاعتی و

عالم حیات اند ما را اعلام ده تا بدانچه دلخواه و رضای تو باشد برویم
جمال الدین محمد سام در جواب نوشت که دانشمند بهادر بقصد من
و طایفه که ملازم منند بحصار در آمد او را بگرفتیم و در بند کردیم] و امیرزادگان
لاغری و طغتمای و کجوی و کرامی و میذکو و جیغور بهادر همه سلامتند
چون امرای دانشمندی بر جواب مکتوب واقف گشتند شادمان شدند
و برزندگی دانشمند بهادر و سلامتی نفوس اتباع و اشیاع او ابتهاج عظیم
نمودند روز دیگر که زورق زرین بیضاء ضیا بخش در بحر نیلی آسمان سیماب
کون روان شد و از طارم چهارمین غلام^۱ میر روشن چهر ظاهر کشت -

* شعر *

سفریظهر خورشید جهان جمال بنمود * رنگ از رخ شاه زنگ بر بود

طایفه از دانشمندیان ببای حصار آمدند و گفتند که سلام ما بجمال الدین
محمد سام رسانید و بگوئید که ما را امر فرستاده اند که اگر راست
راستست که دانشمند بهادر و ابنا و اخوان او زنده اند از نواب و حجاب
لو یک دو کس را بفرمائید تا بمالای حصار بر آید تا ما ایشان را به بینیم
جمال الدین محمد سام از نواب دانشمند بهادر شخصی را یوسف ایاز
نام بجان امان داده بود بفرمود تا او را بر بام حصار بر آورند و مامورش
کردانید که باین طایفه جزیین و جزیین حکایتی بگوی یوسف ایاز گفت که
Fol.172a. ای اصحاب امیر دانشمند بهادر فلان ملک و فلان امیر و فلان بهادر را سلام
میرساند و میگوید که من سلامت و فرزندان طغتمای و لاغری و خاتونان همه
قال النبی در حصار اند چون نیت بد کرده بودیم که نَبِیُّ الْقَاسِقِ شَرِّ مِنْ عَمَلِهِ که این
علیه اسلام حصار را بگیریم و جمال الدین محمد سام را بقتل رسانیم و ساکنان این
شهر را بطرف عراق باسم اسیری متفرق کردانیم حق تعالی ما را بنظر

¹ The MS. is doubtful.

تس و از هر دو نان صد بی نصیب گردانند و بر نعلها و بهجا مرد نهشد
و چهار صد مرد از کماة رجال و شجاعان قوی حبل را فرمود که سه سب
و نور بر سر چهار سوی شهر مقام سارند تا اگر از حای حمایتی بجائی
اند رسید شما از برای دفع انشان معد ناسید و بر دیگر * شع *

چون خسرو نور بخش انکم * بر کرد سه از ان ظم
نان جماعت مذکور عمد نسب و رعنا و متقرا و اشاف و مرد راں شه
را طلب داشت و با هر طایفه غای حده نمان کرد که با من الی
و رعنا شما باشم هیچ رحمتی و نکستی از من شما نرسد شما در ناند که
همه سوگند خوید که بر خلاف رعای تو ندرم و بر امه که ما ا ندان
مامور گردانی بحال دران امر قیام نمائیم و راوی حدس کعب که جماعتی
از امرا و حده و هزاره امیر دانسمند نهاد که در شعر نیامده بودند خون
ملک بدانکدن و طوطک بلا و مروه که از نای حضا که بکشد بودند
و متعاقب انشان حده دانسمند ندر و احوال او در حصه و عوعی حام
و نقل رسیدن رموه دانسمندی که در رهانا و دیوان حداث بودند نرسد
بیکبار نمان برآورد و حامها بر دوما صرف کرد و با دل در درد و سادگی
حراث و حشم بر آب و خاطره محترق نکر سول دموج نرس * شع *

الصَّادِرُ مُلْتَمِسٌ وَ اَهْلُکُ مُضْطَرٌّ * وَ الدَّمْعُ مُنْکَبٌ وَ الْعِشُّ مَعْمُورٌ
سینه رنده رنده است و دل نیک حفعال شونده

و اشک حشم رنده است و رندانی کم شده است

از ان دانسمند ندر و در نمان و بران و درستان خود نمان و دش
آمدند نمائنتی که سبک حارا ن انشان دل بسوخت و انسا نده حاسب
از قتل دانسمند نهاد انلام نغور نازقی نامه نوشند و حمل ادبی نرسد
سام که اگر آمد دانسمند ندر ندر و در نمان و حاسب نمان و بران نمان

خصم قوی و عدوی عظیم بود در حال در جواب نوشت که محمد سام
 بداند که چون حادثه باظهار بی‌بوسه و کار جبین بزرگ بردست او رفت
 در محافظت شهر و حصار و رعیت سیل حزم را نگاهدارد و بر دروازه‌ها
 و بندها مردان کار دیده معتمد و مبارزان جهان‌دیده دانا نصیب می‌باید
 کرد و البته ظهور این فتنه را بمن حواله نکند و گوید که من این کار را برای
 خود نکردم و ملک من مرا بدین کار مامور نکردانیده چون دانشمند بتادر
 بقصد من بحصار در آمد و چند تن از ملازمان و یاران مرا مجروح کرد Pol. 171a.
 و خواست که مرا بگیرد از ترس جان خود این کار کردم بعد از آن از سنگان
 قلعه امن کوه صد تن را با عدت و ساز حرب بتوا فرستاد و گفت که در جمیع
 امور مطاع^۱ و مشار الیه گفت و صوابدید جمال الدین محمد سام باشید
 و از اوامر و نواهی او تجنب و عدول مجوئید و باشراف و اکابر حصار
 نیز نامه نوشت و ایشانرا در حفظ حصار و تعیین مرد باس و طلایه
 و تفحص احوال رعیت مامور کردانید چون مکتوب ملک فخرالدین
 بجمال الدین محمد سام رسید برسید و بر چشم نهاد و تاج تازک -
 ساخت و گفت -

* شعر *

شاعر   فَلَوْ كَانَ وَحْيٌ بَعْدَ وَحْيٍ نَبِيًّا * لَمَا كَانَ ذَاكَ الْوَحْيُ إِلَّا كَلَامَهُ

اگر بودی الهامی بس الهام بی‌غبر ما

هر آئینه نبودی آن الهام مگر سخن او

شاعر   خطاب عالی دربار از آنجذاب رسید * بسان صحف الهی و وحی ربانی

بعد از آنکه نامه را تمام بخواند بمشورت اکابر حصار چون اخنیا الدین

نیشه و امیر محمد سنکه و تاج الدین یلدر و لقمان و یحیی و فرخ زاد

و شاه اسمعیل بر هر دروازه از دلیران غوری بنجاء تن و از سجزیان بیست

1 The MS. has امور و مطاع .

غوغای عامه ظاهر گشت بمثلبتی که گفتی که مگر روز قیامت تنیم کشت
و هرکس از عوام الناس بطرفی میدرید و نعره میزد و گری و موی میدمود
و اگر از دانشمندیان در زوایا و بیوتات و قمار خانها کسی را میدانست می
گشت آن روز تا نماز بیشین بدین نوع در شهر خونریزش بود بعد از نماز
بیشین جمال الدین محمد سام حکم کرد که کسی را از دانشمندیان بغل
نرسانند و در قلعه محروسه امان گوه چون دیده بان بود دید ملک بنخر الدین
را اعلام داد ملک از آن خبر متردد گشت و گفت انشا الله که خیر باشد
و ظفرو نصرت اصحاب ما و مقهوری و مخدولای اعادی و تاریخ قتل
دانشمند بهادر را عزیزی از شعرای جام نظم کرده است و آن نظم
اینست -

* شعر *

سال هفصد^۱ و شش در محفل شهر هرات
بحکم لم یزلی کرد کار بی مانند
ز دست برد قضا از کف محمد سام
کشید جام سادات امیر دانشمند

چون جمال الدین محمد سام از کار دانشمند بهادر دل برداخت
بخدمت ملک بنخر الدین نامه نوشت و کلی آنچه که واقع شده
بود باز نمود ملک بنخر الدین چون بر مضمون آن نامه وانف
گشت ظاهراً خود را چنان نمود که از کار دولت و اعیان
مملکت او کمال بردند که ملک بنخر الدین را از قتل دانشمند بهادر
ناخوش آمده است و ظموز آن فتنه را از جمال الدین محمد سام مدموم
و مقبح شمرده و باطناً بغایت مبغض و خرم شد چه دانشمند بهادر او را

خبر بامرا رسانیم که ملک در فیل بند است و یقین که چون جمال الدین
 محمد سام بشنود که خدمت ملک اینجاست بیرون آید باستقبال
 ملک ینالتکین گفت که شما زحمت مکشید که من یکزمان دیگر که امیر
 دانشمند از طوی فارغ شود بالا خواهیم رفت چه این ساعت اینوهی و
 ازدهام تمام است و چندین مغول کرسنه جمع شده اند و ما نیز لقمه
 تذاول کرده ایم باکل و شرب میل نداریم چون ملک ینالتکین این بگفت
 ناگاه بر زبان یکی از بواب فیل بند رفت که اگر خواست خدایتعالی
 باشد بزودی جمعیت این ملاعین بتفرقه بدل گردد ملک ینالتکین چون
 از آن شخص این سخن بشنود در حال از فیل بند بیرون رفت و بر در فیل
 بند متفکر و مترصد بنشست تا آن زبان که آن سجزی که ذکر او بتقریر
 بیوست از فیل بند بیرون آمد ملک ینالتکین گفت که ای نقیب کجا
 میروی امرا از آش خوردن فارغ شدند یا نی سجزی گفت که ای
 ملک سر خود گیر که دانشمند بهادر را بگرفتند و بعضی میکوبند که شاه
 اسمعیل سجزی برادر زاده خود را بیش ملک ینالتکین فرستاد و بیغام
 کرد که ملک زنهار که در حصار نیاید که مصلحت در آنست القصه چون
 جمال الدین محمد سام و دلیران غوری و سجزی از قتل دانشمندان
 بدو اختند بر بام حصار بر آمدند و ندا در داد که ای مردم شهر هرا
 دروازه را به بندید که ما بتوفیق باریتعالی و تعظم و یمن دولت روز
 افزون ملک ملوک اسلام فخر الدولة والدین دانشمند بهادر و صاحبان او
 را بقتل رساندیم و آتشی بلندی بر افروختند تا ملک فخر الدین را از آن
 تنبیهی حاصل شود بعد از آن جمال الدین محمد سام سوار شد و با مبارزان
 غوری و هروی و سجزی و مغول باش از حصار بیرون آمد و دور شهر از
 دانشمندان هر کس را که یافتند بقتل آوردند و در شهر شور و شغب و

داد ملک یثالثکین در جواب کعب که تربیت و عذایب امر برک
در باب این مخلص بسیار اسب انشاءالله که عذر حوازه تواند بود بعد
از آنکه از پیش دانشمند بهادر بیرون آمد لاجری سماع او سدید که ند
فرموده که تو و فلان بهادر و بهمان بهلوان با ملک یثالثکین بومب انک
نآش خوردن مسعول ناسم جمال الدین محمد سام و شاه اسمعد
سحری و یلد [و] را نگیرد ملک یثالثکین خدمت کرد و کعب و
برم اما ازان معنی اندیشه مدد میبود و با خود کعب که شمسند که
ما قاصد جمال الدینی محمد سامیم او دیر قاصد ما باشد مرا مصلحت
آنسب که بحصار بروم خون انس اندیشه را با خود مقور گردانید در آن
ساعت که بنای حصار رسید از شدیدی متحکم رسید که از روی محوم
رفتن امیر دانشمند را بدین حصار خون می بینی شدو گفت که
تغلب ترشان و مدموم می بینم توهم ملک یثالثکین بشتر کسب
خون دانشمند بهادر بحصول در آمد ملک یثالثکین به ده ویل مدد ده
نمود و بعد از ساعتی بعد در آمد و بر دکانچه بیامد بخشب و ا
اعیان دانشمندی هر کدام که بیامد می رسید او را میبکعب که
موقوف خدمت خواجه قطب الدین ام خون خواجه قطب الدین
برسید او را کعب که ملک نالا نمی آید گفت که بعایت ادویه رفته اند
و همه بزرگه و محض سولای و معر بر مرد ست و مرکب خون از آش
خوردن نارغ کردند نالا آم خواجه قطب الدین گفت روا باشد ای
کاشکی مرا بیز پیش ایشان بایستی رفت چه خاطر می میبخواهد و شرکر
حس مقص و خاطر ترشیل نمود ام که امروز انس بکعب و دستش
آمد ملک یثالثکین را وشم و وش مضاعف کشت جماعتی که بواب و
حفظه بیامد بودند که نالا که ملک حرا نالا نمی بود اگر اجازت باشد ما

و مراکب کوهری بدست آورد که حد و عدّ آذرا نهایت و غایت ممکن نبود
 و بر بشارت اشارت و قدَفَ فی قُلُوبِهِم الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَ تَأْسِرُونَ فَرِيقًا
 تعالی همه را باسیری گرفت و ازین حالت هیچ تن را از بیرون حصار اکاهی
 نبود و ملک یثالتکین و طوطک بلا و طایفه از اکابر و اعیان سباه
 دانشمند بهادر بر در فیل بند حصار بودند سجزی از دوستان ملک
 یثالتکین از حصار بیرون آمد جو بغیل بند رسید حفظه و حراس قیلبند
 گفتند که ای فقیب کجا میروی سجزی گفت که مرا خداوند
 جمال الدین محمد سام بجهت کار دروازاها فرستاده است در فیل بند باز
 کردند تا بیرون رفت چون ملک یثالتکین آن سجزی را بدید گفت ای فلان
 خیر هست که بشتاب میروی گفت انشاء الله که خیر باشد بعد از آن
 از وی پرسید که امیر دانشمند بهادر از طوی خوردن و ضیافت جمال الدین
 محمد سام فارغ شده است یا نه سجزی گفت که امیر دانشمند بهادر
 همان طوی میخورد که امیر نو روز خورد چون ملک یثالتکین از این
 سخن بشنید متحیر گشت و بر فور سوار شد و با طوطک بلا از در فیل بند
 بر سبیل رکضت بگریخت چون بدروازه فیروز آباد رسید دروازه را دید که
 بسته بودند و قفل کرده بانک بر مصاحبان و ملازمان خود زد و گفت که
 بیاده شوید و در را بشکنید شخصی از جمله شمعانیان عمر کرتی نام بزخم
 تبرزین قفل و زنجیر در را بشکست تا ملک یثالتکین و طوطک بلا و قرب
 صد مرد دیگر از فراهی و دانشمندی از شهر بیرون رفتند و بعضی از راویان
 چنین گفتند که واسطه فرار ملک یثالتکین آن بود که چون دانشمند بهادر
 او را گفت که ای ملک نیمروز چون من بدولت کیتی افروز بادشاه
 عادل اولجایتو سلطان بحصار درآیم و جمال الدین محمد سام و تمامت
 غوریانی را که در حصار و در شهر باشند بگیریم ملکی شهرهراة را بتو خواهیم

و جماعتی که در نارگاه بودند هیچ حاره نداشتند و متصلی نیافتند
 حر آنکه شمشیرها بر کسیدند و در نارگاه را از اندرون بدست از نام حصار
 دربختایی را که شیشه گرفته بودند شکستند و برحم بیر از لایعی و اتعاع
 او بغیر برآورد لایعی در نکساد و تا بیع کشیده از نارگاه بیرون آمد
 بر شب نام بر در نارگاه بقتلش رسانیدند کاحوی و دیکران از بنم حل
 خود را از در نارگاه بطرف شمال بیرون انداختند اکثر را اعتناق و اصلاح
 در هم شکست باقی را که رنده مانده بودند از در دریده [نا] مرمره از سکان
 حصار بیرون رفتند و انسانرا بر شط حدق بقتل رسانید و حواتس و نبات
 و عمارت و حالات و احوات دانشمند و دانشمندان در حصار آمده بودند
 حور قتل المیعاد فرع و احوال و برآورد و عید بوم بقر المرء من احيه
 و اُمّه و اَنيّه و صاحبته و بنيه مشاهده کردند بغیر و بغیر بحرح اثیر رسانیدند
 جمال الدین محمد سام فرمود که از عیال و اطعمه دانشمندان هر کدام که
 در حصار آمده باشد عارب کنند حصار را شایرین جانور را که روحه دانشمند
 نهان بود و بیشوای دلک مختاله و در مکر و بلیس و بدهمی انلس نکردار
 رشب و بدداز سرای بقرس -

لَمَّا انْفَحَكِي حُرُطُومَ بَيْلٍ * اِلَى شَعْتَيْ مَثَلِ الْكُلْتَيْ

مرو را بینی است که ما بیدگی کرد تا بینی بیل

تا در لب مانند در گرده

تا حوانات و بسرا و بیدرکل او که شریک در حس و حمل حور لایعی
 و سلمی ماده فنی و آشوب انجم بودند و در اطمینت و دال حور ثبی
 و روح محص و ملک ملک دایری -

شمه ماء روی و شمه مشک روی * شمه سر قد و شمه سام -

سُرت کردند و حدادی از در و لای و حواجر و زرنده و حوامی و بینی

یلد[و] از دست دراز کرد و کوبیدان او را بگرفت و بدست دیگر کمری
 بر سرش زد ابوبکر سدید که از خواص درگاه ملک فخرالدین بود از بس
 در بالا کمین بکشد و چون شیر غرنده و ببر خشم آلود بیرون جست
 و شمشیر بر کردن دانشمند بهادر زد جفانکه نکونش از زینه بایضا بیفداخت
 طایفه که متعاقب دانشمند بهادر بودند چون مولانا رحیمه الدین و هندو
 جاتی و جیغور بهادر و آشی و میذکو و طغایتمور و غالی بهادر و کرای طغایدوقا
 و یوسف ایاز و هندوی منجم و زمره دیگر که شوک خود را امیری
 فرض میکردند و رستمی در حساب می آورد چون آن حالت شدید و امر
 مفجع موجب را مشاهده کردند بس جستند و با شمشیرهای کشیده عازم
 آن شدند که از حصار بیرون بزد ابواب حصار را بر روی ایشان فرو بستند
 و از یمین و یسار و بالا و شیب فریاد و نعره و واوله و زلزله برآمد و سر
 و زلزله و زلزله شد ظاهر شد دایران غوری و سجزی و نامداران غوری
 کمین بکشدند و جفانک کرکان کرسنه در ربه بر ایشان افتند روی بسوی
 دانشمندیان آوردند دانشمندیان سراسیمه و متحیر گشتند و بر موجب
 یَصْطَرَحُونَ فِیْهَا نَفِیر و فغان بکوش کردن کردان رسانید و ابطال غوری بیک
 طرفه العین تمامت دانشمندیان را که در صحن سرای حصار بودند بزخم
 تیر و تیغ و سنک بیجان و بیجان کردند و جفانکی خون بریختند که همه
 دیوارها و اراضی و ابواب و حجر و ممر حصار از غوانی کشت و شین
 الاسلام خواجه قطب الدین جشتی در میان دو در مانده بود و هر چند
 که فریاد میکرد و آواز بر میداشت که ای قوم بیباک این چه فتنه است
 که بر انگیخته اید و این چه شور است که ظاهر گردانیده اید از خدای
 عز و جل بترسید و بر خلاف حکم ملک فخرالدین مرید و مردم شجر هراة
 را بای بند بالا و عفا مگردانید هیچکس بدان التفات نمیکرد و لاغری

Fol. 168b.

قال الله
تعالیقال الله
تعالی

نران جامها بهاد و بدلال و خوش خرام و تائی روی نسوی در ناز آورد
و خواص و انواع او همه در ریز حمامها زدها نوشیده بودند و از معنی
إِذَا وَقَعَتْ سِهَامُ الْقَصَايَ نَشَرَتْ حَلَقُ الذُّنُوفِ لِلْقَصَايَءِ اهل ماده و حون
ناسلحه ایشانرا در حصار راه دادند شمشیرها و خنجرها بر میان بسته
بودند و کاردهای برزک در ساق موره بهاده و برخلاف دقیقه -

إِنَّ اللَّهَ لَمْ يُعْزِلْكَ مِمَّا تَخَافُ * فَلَا الدَّرَجُ مَنَاجٍ وَلَا السَّيْفُ قَاتِلٌ
حون حق تعالی نگاه ندارد تو را از این می ترسی تو از
س ده رده نار دارنده بود و ده شمشیر برده

اعتماد نران حناجر و سکاکیں کرده در عقب دانشمند بهادر روان شدند
و حمال الدین محمد سام تعیین کرده بود که حون دانشمند بهادر از برده
بایهآ در نالا بگذرد و بود در رسد کار او را انجام بتمام رساندد و نداد کبر کار
سلو و آب تیغ آتش نار سراسر حوی او را در خاک حواری اندازد و از
دمآ انواع و اشیاع و نبات و حناب او علو و سفلی و اراضی و حذر حصار
را بگونه ازغوان و لون لاله نعمان گردانند حون دانشمند بهادر برده بایهآ
در نالا بر آمد تاج الدین یلد[و] بیش آمد و دست او را بوسه داد
دانشمند بهادر گفت ای بهلوان بیش رو و ما را دلیل باش تا بدزکاه بروند
ملک بختر الدین در آیم تاج الدین یلد[و] گفت که خداوند بیش رود
که راه بود یکست و مهر روشی مدده خود را حد آن نمیداد که بازحد
امیر برزک قدم تقدم بیش دهد دانشمند بهادر بخندید و گفت ای بهلوان
از بهلوانی و مبارزان کار دیده همین سرد که در شر مکن که باشد و در شر
زمان که بود طریق ادب و بهی عروت را مسلوک دارد این بگفت و کام
برداشت حوی مقدار دو قدم از تاج الدین یلدوز بیشی گرفت تاج الدین

بروزی قدیمست نه امروزینده بعد ازان دانشمند بهادر براند چون بمیان
حصار رسید از اسب پیاده گشت بر یکدست او مولانا وجیه الدین نسفی
بایستاد و بر دیگری کرای طغایدوغا که هم در آن روز بهرآه آمده بود و یرلیغ
آورده که الغ بیتکجی هرآه باشد مولانا وجیه الدین بفصاحت هرچه تمامتر
بآواز بلند گفت که ای جمال الدین محمد سام امیر بزرگ عادل لشکرکش
خراسان صفدر عراق امیر دانشمند بهادر امیر بزرگ و عادل است در ایام
دولت او کرک درنده با میش جرنده از یک آبشخور آب میخورند و در یک
مقام آرام میگیرند ابر نیسانی با عطاء کف کریم او از بذل خود بشیمانی
میخوررد و آفتاب عالمتاب از عکس رای انور او سر در نقاب حجاب میکشد
و شیر شرزه از هیبت او چون روباه لذل بضعیفی خود اقرار میکند امروز
بحمد الله تعالی که از تمامت ممالک خراسان ملوک و امرا و اشراف
و جماعیر و ارباب فضل و هنر و طبقات علم و عمل در خدمت او کمر انقیاد
و داد بر میان بسته اند -

* شعر *

رشید و طواط جهانرا عدل او ظل ظلیست * هدیرا حفظ او حصن حصین است
ز بهر قهر بدخواهان جاهش * نشسته حادثات اندر کمین است
بدخشش آفتاب روز مبرست * بکوشش ازدهای روز کین است
بر منج خطی و شمشیر هندی * هژبر قاتل و شیر عربین است
* شعر *

سلیم ربیعہ رَجُلٌ إِذَا مَا النَّاِیَاتُ غَشِیَتْهُ * أَكْفَى لِمُعْصَلَةٍ وَإِنْ هِيَ جَلَّتْ

او مردیست چون حادثها بیایند بدو

بسندیده تر است و کار دشوار را و اگرچه او بزرگ باشد

Fol. 168a. ازین گونه در مدح و سباس او اطرابی می نمود و بعد ازان جمال الدین

محمد سام دو تانج قیمتی بر روی زمین بکسترد تا دانشمند بهادر قدم

من تمدد بجسب و تعددی طاشر نکرداید و حکم جهانمطاع نداشتاد عادل
 نازل اولجایتو سلطان را بجان اقیاد و امتثل واجب شعرد و بر مراد
 و مآرب امراء سباه رمت تو با جدد تازیك مجهول بشوك خود معوز
 شده و نفاذ بدین حصار آورده و خود را در سلك معاندان نداشتاد همان
 منضبط گردانیده می خواهی که نعممایم تا بزخم تیغ آتش نشان دمار
 از تو و مصاحبات برآوردند و این حصار را تا روی زمین برابر گردانند حور
 ارس نوع غاظتی طاهر کرد حمل الدین محمد سام کتب ای خداوند
 من بنده بدان سب بخدمت امیر برك عادل بیامدم که مرا ملك
 فخر الدین سوگند داده است که ازس حصار بیرون مرو و بر رای عالی
 خداوند امیر برك مخفی نفاشد که حق خدمت حدام و ماموزان
 آنسب که سر از اوامر و نواشی خدیوان و خداوندان خود نزنند و تا
 حان دارند از امثله و احکام ایشان تکتب بگویند و بیمان ولی نعمت
 خود را نشکند و بر حسب و مَانَدَلُوا تَدْبِلًا در اشارت^۱ و حکم ایشان تغییر
 و تبدیل حایز بشمرند دانشمند نهاد را از تمهید عدد و بار نمودن حدیث
 وفاداری و ایفاء عهد او بعیایب بسننیده آمد بعد از ساعتی او را بیش
 خواند و در کنار گرفت و گفت ای سر سام همچنانك در رندان اعراس
 طعلی و لاغری بیش من عرو اند تو بیز عربری گناه ترا عفو کردم و از
 برای دوام دولت قاهره نداشتاد همان کیر اولجایتو سلطان قلم معج بر حردا
 حسارت و عصیان تو کشیدم حمل الدین محمد سام بار دیگر شرایط حضور
 و غرامت مجدد کرداید و در آفرین فراوان خواد و کمت لطف و تربیت
 میرخ دادند امیر برك عادل را که خلایقست نه کسی و کمتر نواری ، ۱۵۱۰

آن می که بوی و لذت و دیدار و فعل او

روح خواص و روح عوامست ساقیا

آن می که بی وجود طرب بخش روشدش

عیش حلال عمر حرامست ساقیا

در اثنای این حالت کجوی نیم مست از بارگاه بیرون آمد و باسم تفرج
مناظر و أبراج حصار بهر طرف نظری می افکند ناکاه چهار تن از دلاوران
غوری را دید که با سلاح تمام در بس خمها که بر بام حصار بود در کمین نشسته
بودند جمال الدین محمد سام را گفت که ای بهلوان این طایفه چه کسافند Fol. 167a.
که در بس آن خمها با آلت حرب نشسته اند مکر بجهت گرفتن ما مرد
در کمین نشانده جمال الدین محمد سام گفت که ای امیر مبادا که هرگز
از من کاری در وجود آید که خلاف حکم ملک فخر الدین باشد یعنی ملک
فخر الدین با شما بر سر عنایت بدر و فرزند نیست¹ من بجهت دلیری با شما
بدی اندیشم این بگفت و جماعتی بگرفت و حمله بر آن مردانی که در بس
خمها بودند کرد و ایشان را با مرد ده دیگر بفرمود تا از حصار بیرون کردند
این خبر بدانشمند بهادر رسید که جمال الدین محمد سام جماعتی را که
مردان کارزاری بودند بزخم جوب از حصار بیرون کرد دانشمند بهادر از آن
معنی شادمان گشت و چون دو ساعت از روز منقضی شد با صد
و هشتاد مرد از صفدران حشم و نامداران خدم بحصار در آمد جمال الدین
محمد سام پیش درید و شرایط تعظیم و تکریم بجای آورد دانشمند بهادر
از سر غضب بانگ بروی زد و گفت ای تازیگ فصول معاند بجهت دلیری
و تمکین پیش من نیامدی ملک تو با همه ابهت و جلالت از سخن

¹ In the MS. عنایت و بدر فرزند است.

ساعت جمال الدبى محمد سام بيش اشال مى امد و نعمتى مى
آورد و خدمتى ميكرد و لاعربى و كاخوى او را ميستودند و شراب ميداشت
و ميكعب - * شعر *

يَوْمَنَا يَوْمُ شَرَابٍ وَ سَمَاعٍ وَ كَنَابٍ * وَ قِيَالٍ وَ قِيَالٍ وَ اَعَابِيٍّ وَ تَصَلِيٍّ

روز ماه در شرابست و شديددست و كنانست
و مطربانست و صراحيبهاست و آوارهاست و عشق ناراست
امروز روز ناده و حامست ساقيا
امروز روز عشرت و كامست ساقيا
در ده مدام حام شراب مدام لعل
زيراكه وقت حام مدامست ساقيا
بيش از آن شراب كه در تيركى شب
تا ندهد همكو ماه تمامست ساقيا
آن مى كه بيش دردى نرئى شعاع او
صبح جهان روز خوشامست ساقيا
آن مى كه نزد نور معالى لقائى او
سيملى لعل همكو ظلامست ساقيا
آن مى كه رخش عكس روز جمال او
براق همكو برق و حسامست ساقيا
آن مى كه طعم و رنگ و عيا و نسيم او
مؤدد حمر دارلامست ساقيا
آن مى كه در نظرو معا و ثنا و نطق
ماء الحيوه و آب عمامست ساقيا

مولف
كتاب

قال النبی
علیه السلام

لا یَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ و قصه صادقه من آمن بالذبحوم فَقَدْ كَفَرَ بِرَبِّهِ مَعْنَى برهان
متین است و خبر صحیح صریح کَذَبَ الْمُتَجَمِّعُونَ بِرَبِّ الْكَعْبَةِ بِرَبِّهِ مَعْنَى
بیّنهُ صادقه و من بنده دعا کوی چند سال در علم رمل زحمة بردم و تتبع
کتب حکماء روم و هند و مغرب و بربر کرد [م] مرا تحقیقی حاصل
نشد و از سرایر و ضمائر اندک جیزی که باز میخواند و موافق اقوال می
آید بنده آن نیز بر فراست و تبکیث احوال سائل یافتم و بیش از زمان ما
این علم را اعتباری بوده است بدان سبب که طالبان و عمال قسم رمل
سالها ریاضت کشیده اند و بتجربت بسیار در احکام او شروع کرده امروز
هر کس که بر معرفت خطوط و امهات و بذات و اشکال شانزده گانه
وقوفی یافت خود را رمال ماهر و استاد حاذق در حساب آورد لاجرم
هرجه میکوید برخلاف آن واقع میشود دانشمند بهادر را این کلمات مموه
و حکایات مزخرف خوش آمد بر مولانا وجیه الدین آفرین فراوان خواند
و بکصار رفتن را راغب و مایل کشت و بسر خود لاغریا بیش خواند
و با بیست تن از شجاعان سپاه و مبارزان در گاه فرمود که بکصار رود
و در عقب او کجوی را با مردی ده دیگر از کماة رجال بفرستاد و بس از
وی مینکوی را با مرد چند دیگر چون لاغری بکصار در آمد جمال الدین
Fol. 166b. محمد سام بهشاشت تمام او را بارگاه ملک فخر الدین در آورد و در
عقب او کجوی و مینکوی را در یکساعت قرب هشتاد مرد دلاور
دانشمندی در بارگاه جمع شدند و جمال الدین محمد سام فرموده بود تا در
بارگاه شراب و نقل مهیا کرده بودند و از بخور عود و مشک بارگاه را معطر
و معطر گردانیده و مطربان خوش آواز را طلب داشته و فرشهای ملون
کسترانیده و اوانی زرین و سیمین مملو به فواکه و مشکون باثمار کوناگون
نهاده لاغری و مصاحبان او بشراب خوردن مشغول گشتند و ساعت

منادا که من از عند خود ند کردم و بجای حمل الدن محمد ساه ندی
 اندیشم و در حصار از برای ظهور فتنه در ایم بعد از آن در جلوت رسول
 خود طعنائی و لا عبره کعب که شما و ملک بنامیکین متبرعد بشید و
 حشم و هوش بسوی من دارند هرچه گاه که من در حصار کمان خود از
 علاج دار طلب دارم شما حمل الدن محمد سام و طائفه را که مصاحب
 او باشند بکیرد انشان گفتند فرمان برداردم چون دین بدبیر و بروبر مهر
 کردادیدد دانشمند بهادر سوار شد و بکمام سر حذر سوی آمد خون از
 حمام بر آمد همدوی منکم را که دعوی رمائی کردی و خود را ربائی
 وقت و طرانلوس [۶] ^۱ رمائی شمردی بدش حوارد و گفت رمائی بر و
 دین که ما را ندین حصار رفتن مصلحتت هست با نه همدوی منکم رمائی
 برد و کعب ای حدارد عربت رفتن حصار دسج می باید کرد چه این
 رمل بیک پیامده و اشکالی که بخون و تبع مسلول دلائل دارد در دو سه
 حانه مکرر شده اند و بیوتی که تعلق دعالی دارد و مبارعال سترهای
 سعد بیرومندد و بدطراب محمودة چون بتلیف و بدس رمائی
 حل کشته اند دانشمند بهادر از آن سخن آندیشه مدد شد و عربت آن
 کرد که بددب وطن خود رود و کار حصار را در بوقف دارد مولانا
 وحیه الدن سعی گفت که ای امیرستج این رمل بدش حل کار
 مکن چه او دعوی عیب منکد و از مقتضای آن الله عذده علم السانه الی
 آخره عملست و دینی تعلی و بهظم عیب خود را بدددو یلیم اسلام دداد
 و محمد رسول الله را علوات الله غانه که رده مکود و حلامه
 مرخوداب است و بتشریف اولاً کلاً حاکمات الالهات مشرب داب بی
 تدوب او را بر اسرار داب خود واقع بکیرداید که و اوده مقه فی آفتاب

بباشم فراوان کهر بر سرش * نپساز و نماز آورم بر درش

شیخ الاسلام خواجه قطب الدین بعد از ساعتی از حصار بیرون آمد و چون نزد دانشمند بهادر رسید و آنچه از جمال الدین محمد سام شنیده بود Fol. 165b. بسمع او رساند تمامت امرا و روس سباه دانشمند بهادر ازان معنی مبهتج و خرم شدند و یکدیگر را مژده دادند که حصار نیز بدست ما آمد بعد ازان دانشمند بهادر از خواجه قطب الدین پرسید که در حصار چند مرد سباهی بود خواجه قطب الدین گفت که قرب دو یست بنجاء مرد غوری و بنجاء سجزی که هریک بهنگام رزم با شیر شرزه در آویزند باشد مولانا وجیه الدین نسفی گفت که ای شیخ بزرگوار آخر در همه این ولایت بانصد مرد غوری بیش نیست چهار صد تن ملازم ملک فخر الدین اند در قلعه مکروسه امان کوه و مرد عد که اینجا مانده اند اکثر آنست که ساز و عدت نبرد ندارند من تفحص و تفتیش تمام بجای آورده ام و منهبیان و جاسوسان ذکی القلب فرستاده و محقق گردانیده که در حصار با جمال الدین محمد سام سی مرد کارزاری بیش نیست باقی بپیر چند بیکار اند که حفظه و حراس انبارها اند شیخ الاسلام خواجه قطب الدین روی بدانشمند بهادر آورد و گفت اگر چنانکه تو امروز بحصار بجهت آن میروی که فتنه انگیزی مرو و سخن من بشنو و ازان اندیشه اجتناب نمای چه جمال الدین محمد سام و تاج الدین یلدوز و لقمان و یحیی و فرخ زاد و ابوالفتح جماعتی بس بیداک و مفتن اند نباید که چشم زخمی بکار تو رسد و این همه سعی و تکرر ذهاب و ایاب ما از برای اصلاح جانبین ضایع شود و ازلن شرمساری و نام بد حاصل آید دانشمند بهادر بخندید و در جواب گفت که ای کجف شیوخ اسلام و ای ملجاء عرفاء انام و ای هادی خلائق و ای منظور نظر عنایت خالق هرگز

والدین جمال الدین محمد سام را بقتل دانشمند بهادر و اتباع او مامور
گردانید و چون مثال عالی ملک فخر الدین جمال الدین محمد سام
رسید مقلد گردانید و بر مردمک دیده بهادر و کعب - * شعر *

دستم جو نویسدن دستش درسد * ناری حظ و نام و نامه اش می بوسم
بعد از فتح چون بر مصمون آن واقف گشت باغلق مقدمان و ارباب حصار
سند^۱ مورد نامدار از عوی و سحر و هیروی در دو سه موضع در کعب نشاند
و خود با تاج الدین بلور و حواهر راده^۲ خودش ابوالفتح و علی حب
و حمد دنگر ا بدران و جوانان نگار طوی و صیانت قنار نمود و تمام
حدر . محض حصار را بکستند و بهاء ملون و دیوهای قدیمی چون بکا حدره
مانی بهار اسب و در سه قدمی از طعانهایی لطیف مشتمی شدند در
آوانی ریس و سیمین حیدرانی مهیا گردانید که خودش را کاس و عدش
را نایل نمود روز دیگر که ... .. * مع سه مذکور بود دانشمند
بهادر مقتوف ملک محوم و فخر الدولة والدین را بدست شیع الاسلام
قطب الانام حواحه قطب الحق والدین حشمتی بود جمال الدین
محمد سام در ستان چون مقتوف جمال الدین محمد سام سعد کثرت شد
که ملک اسلام فخر الدولة والدین فرموده باشد بر آنکس که بتقدم
که میل آمد دانشمند بهادر و ملک اسلام قاعده بدر [و] فروردی مستحکم
کشته شد که کاه که عربی حصار مصمم کرد دادند در بری سده او بکشانم و
چون سایر حدم ملک و فخر الدین بش او کمر خدمت و طاعت مسلوک
داشته بر مثال جان ملارم ناشم - * شعر *

دندم کمر بکش درگاه او * شوم از دل و جان که حواحه او

۱ The Sindh or سد سه مذ The Sindh سند

۲ The Sindh سند

طوطک بلا گفت امیدواریم از حضرت باریتعالی و تعظم که احوال جانبین را بانچه که به بود^۱ مقرون گرداند و دلها را بصدق و صفا مملو و مشحون دارد و از احن و بغضا خالی ملک فخر الدین البته بسخن ایشان راضی نشد چند نوبت دیگر شیخ الاسلام خواجه قطب الحق والدین بجهت کار حصار بقلعه محروسه امان کوه رفت تا عاقبت ملک فخرالدین مکتوبی فرستاد بجمال الدین محمد سام که بدرم امیر دانشمند بهادر با خواص خود بدیدن حصار خواهد آمد می باید که در رضا جوئی او هیچ تقصیر نکند و بعضی از راویان چنین میگویند که در نهانی مکتوبی دیگر فرستاد بجمال الدین محمد سام که خویشترن را از مکاید و شرور دانشمندیان نکاه دارد و شرایط کمین میکنی و اختبأء مبارزان و مردان کارزاری در بیوتات علوی و سفلی بجا آر و خود با مردمی^۲ بی سلاح و آلت حربی پیش دانشمند بهادر رود و انچه از خدمت و تواضع باشد باظهار رساند، اگر چنانکه بصلح و مجامعت میلان نماید و جز طریق دوستی و نیک عهدی نسپرد در خزینه موروثی ما بکشاید و بررو اطباق درر ولالی و نفایس جواهر و اعلاق نثار کند و صحن بارگاه و فراز و نشیب صدر و بیشکاه را ببخور عود و عنبر معطر و معنبر گرداند و از نعمتهاء لذیذ و شرابهایی خوش رنگ و نقل مهنا بزم را رونقی تمام دهد و از زمزمه رود و سرود و ترنم و آوای جنک و نی مجلس را چون باغ ارم و نزهتگاه جنم موزع سرو و حبور و مجمع طرب و عشرت گرداند و اگر خود بدی اندیشد و در اهلک و تعریک حصاریان اشارت راند بگوید تا دلاوران کمین بکشایند و از جوانب دانشمندیانرا درمیان آورند و دران کوشد که اعادی را بتمام دستگیر کند و تا مانفرمایم کسی را بقتل نرساند اما اصح آنست که ملک مرحوم فخر الدولة

۱ In the MS. به بود دران است مقرون .

۲ In the MS. مردمی .

همه احکام تو بامر و نهی * همچو احکام شرح معتد-رست
 جرخ در جنب قدر تو خاکست * بحر در بیش دست تو ثمر است
 سورت خسروی ترا یاد ست * آیت مردمی ترا ز-برسب
 خدعباد مخالفان که جنگ * بیش شمشیر تو همه هدراس
 داد یزدان ترا بحمد الله * هرچه آن از محاسن سیرسب
 بس از آن گفت که امیر دانشمند بهادر بر سر عهد و پیمان خودسب
 و مرادش از طلبیدن حصار شهر آنست که اگر بادشاه عادل اولجایتو
 سلطان از آن حصار سخنی نرسد فرستادگان امیر دانشمند بهادر راستی
 از عهده جواب بیرون توانند آمد ملک اسلام باید که درین مامول و متوقع
 دیگر خاطر امیر دانشمند بهادر را بدست آرد حصار از شهر هلاک که بعد از
 ثنی و مکه مسلمانیست^۱ اعظم تر نیست ملک اسلام در بدل و اعطاء آن
 سخنی نکفت و خشونت نفمود و من بنده بنچدید سوگند میخورم که
 درین امر حصار امیر دانشمند بهادر بر سر صلح و عقد و ارتضای همین است
 ملک فخر الدین گفت که آنگه که امیر طوطک میگوید بر وجه صدای 161
 و محبت طرفین است اما می اندیشم که نداید که دیو عیور امیر دانشمند
 بهادر را از راه صواب نگرداند و قصدی کند که مردم حصار که شریک در رزم
 و زور شیر شریزه اند با او مقاومت نمایند و دست بحریب و ضرب او برآورند
 و بقو باز فتنه ظهور بیورند که تلافی آن سالار دست ندشد و انظفائی نام
 نوابر او عمرها حامل نشود خایه محمد سام که ماده اتن و حلاوتست
 و اعظم شجاعتن زمره غور .

بغز و وقت کیس برانگیزد * عذخش از حشمت حیات ندر
 بیشه ارست برین ارواح * عذت ارست نخرت اعتر

کرایم همیدون سوی نیکوئی

نبویم^۱ ده زشتی و بد خوئی

کرایدون که بزد مرا بشنوی

ز راه جهان‌داری و خس‌روئی

کنون کت بشهر اندرون گشت جای

بجز در نکوئی مزن هیچ رای

نکو کفت فردوسی نام‌دار

که چون بر زمانه شوی کامکار

بفیروزی اندر بترس از کزند

که یکسان نیکردد سپهر بلند

من از اول روز گفتم که این ترک بد کفش بر عهد خود ثابت نباشد

و از عهده عهد بیرون نیاید - * شعر *

از عهد اگر برون آید مرد * از هوجه کمان بری فزون آید مرد

شیخ الاسلام قطب الحقیق والدین گفت که ای ملک جوان بخت فیروز

روز کنج بخشش از مکرو غدر دانشمند بهادر اندیشه مند مشو و همی و

غمی بدل دریا مثال خود که جهان مبرات و احسان و آسمان مکرمات و

افضال است راه مده وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ - بعد

قال الله
تعالی

ازان طوطک بلا بر بای خاست و زبان بذشر فضل و کرم و اشاعت عظم و

اقتدار و اداء شکر نعم ملک فخر الدین بکشاد و بادب هر چه تمامتر

گفت - * شعر *

خسروا تیغست آتشیست کزو * جان دشمن جو دود بر شبر است

شاعر

حشمت^۲ جسم ملک را جانست * فکر تبت چشم عقل را بصر است

^۱ The MS. has نبویم همی .

^۲ The MS. has حشمت .

همه احکام تو نامبر و دبی * همکو احکام شرع معتد است
 حرج در حب قدر تو خاکست * بخت در بیش دست بوئم است
 سورت حسروی تو را یا سب * آب مردمی تو را بر سب
 خدعاه محالغان که حبک * بیش شمشیر تو همه هدر است
 داد یردان تو را بحمد الله * هرچه آن از محتاس سب
 پس از آن گفت که امیر دانشمند بهادر بر سر عهد و پیمان خود است
 و مرادش از طلبیدن حصار شهر آنست که اگر پادشاه عادل اولیاد و
 ساطل از آن حصار سختی نرسد دستادگان آمد دانشمند بهادر راستی
 از عهده جواب بدین تواند آمد ملک اسلام داد که درین مامول و متوجع
 دیگر خاطر امیر دانشمند بهادر را بدست آورد حصار از شهر شرافت که بعد از
 ثنی و مکه مسلمانیست^۱ اعظم تربیست ملک اسلام در بدل و اعطاء آن
 سختی نگفت و حشورتنی نمود و من نداده ننکندد سوگند معذور که
 درین امر حصار امیر دانشمند بهادر بر سر صلح و محقق و ارضاء دین است
 ملک و بخت از دین گفت که آنکه که امیر طوطک میگوید بر وجهه مداومت 1647
 و محبت طریقی است اما می اندیشم که داد که بدو برور امیر دانشمند
 بهادر را از راه صواب نبرداند و قصدی کند که مردم حصار که شک در بر
 و روز شیر شرف اند تا از مفاویم نمایند و دست بگریز و صوب او برآید
 و بعد از آنکه بطور بدوین که تلاوی آن سالها دست دشت و اطعمانی نام
 بواهر از عمرها حامل بشود حاکم محمد سام که ماده اتی و حلال است
 و اعظم شجاعت و صبر * * شعر *

بشرح وقت کیس برانگیزد * آتش از حشمت حدات بهادر
 دشت ارست برین اوج * عدت اوست - بر اعتبار

کرایم همیدون سوی نیکوئی

نبویم^۱ ده زشتی و بد خوئی

کرایدون که بزد مرا بشنوی

ز راه جهان‌داری و خسروئی

کزون کت بشهر اندون کشت جای

بجز در نکوئی مزین هیچ رای

نکو گفت فردوسی نامه‌دار

که چون بر زمانه شوی کامکار

بفیروزی اندر بترس از کزند

که یکسان نکرده سپهر بلند

من از اول روز گفتم که این ترک بد گذش بر عهد خود ثابت قدم نباشد

و از عهده عهد بیرون نیاید - * شعر *

از عهد اگر بیرون آید مرد * از هرجه کمان بری فزون آید مرد

شیخ الاسلام قطب الحق والدین گفت که ای ملک جوان بخت فیروز

روز کنج بخشش از مکر و غدر دانشمند بهادر اندیشه مند مشو و همی و

غمی بدل دریا مثال خود که جهان مبرات و احسان و آسمان مکرمت و

افضال است راه مده وَلَا تَحْزَنْ عَلَیْهِمْ وَلَا تَكُ فِی ضَیْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ - بعد

ازان طوطک بالا بر بای خاست و زبان بذشر فضل و کرم و اشاعت عظم و

اقتدار و اداء شکر نعم ملک فخر الدین بکشاد و بادب هر چه تمامتر

گفت - * شعر *

خسروا تیغ است آتشیست کزو * جان دشمن جو دود بر شمر است

حشمت^۲ جسم ملک را جانست * فکر تکت چشم عقل را بصر است

^۱ The MS. has همی نبویم.

^۲ The MS. has شمت.

خواهد پرسید که ملک فخر الدین آن حصار را که چون البرز کوه است و در رفعت چون فلک جودی باز گذاشت یانی اکنون از آن فرزند ملتمس است که بجمال الدین محمد سام مکتوبی نویسد و او را مامور گرداند که فرزند لاغر را با بیست تن از معتمدان من بدر در حصار گذارد تا سخن او در حضرت بادشاه عادل در محل قبول واقع شود و بوقت سوال از عهده جواب بیرون تواند آمد و تواند گفتن که من ندیده بدان حصار رفتم و حفظه و حراس او بیش آمدند و خراج و خدمتگذاری را اتمام نمود دانشمند بهادر این تدبیر بغایت دلپذیر آمد و بر مولانا وجیه الدین آمیزش بسیار خواند و گفت *مُحَبَّةُ الْعُلَمَاءِ أَفْضَلُ الْكُفُوزِ* روز دیگر شیخ الاسلام قطب الحق والدین را با طوطک بلا و یکی از اقارب خود مفکومی نام بیش ملک فخر الدین فرستاد و در جستن حصار مدالغه تمام نمود ملک فخر الدین از آن سخن برنجید و شیخ الاسلام خواجه قطب الدین را گفت که ای شیخ بزرگوار از من دانشمند بهادر را بگوی که مردان مد و بیعتان چنین کنند که تو -

* شعر *

چنین است سوگندت ای بد کفش

که ناسمت مدام داد و دهش

حسین سر ز سوگند بر تافتی

براه سدی زود بشتافتی

تو دانی که مردی که بیعت شکست

میان مهادش دهاید بخت

نکستی که خون بر فرازم کلاه

در این شهر اعدای ما

مک
عبدالدین
کوت

قال الله تعالى ^{بِئْسَ مَا يَفْعَلُ الْمُفْسِدُونَ} بئس و جوان شود ^{عَذَابًا شَدِيدًا} عذاباً شدیداً ^{أَوْ لَذِيذًا} آو لَذِيذًا ^{أَوْ لِيَأْتِيَنِي بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ} بعد ازان بسرائ خود لاغری و طغتمای را بیش خواند و گفت با ملک ینالتکین حصار را محاصره کنید تا بعد از فتح بگویم که با جمال الدین محمد سام چه باید کرد مولانا وجیه الدین گفت که ای امیر مصلحت در آنست که بی جنگ و آهنگ این حصار بدست آید دانشمند بهادر گفت که ای امام روزگار و ای مشیر خردمند بجه نوع این معنی بظهور بیوند و این دولت مساعدت نماید مولانا وجیه الدین گفت که مصلحت آنست که امیر شیخ الاسلام خواجه قطب الدین جشتی را بیش ملک فخر الدین فرستد و بعد از سلام و عرض اشتیاق و نزاع و بسط تعطف و اشفاق بدر فرزندى باز نماید که فرزند ملک معظم بداند که هم درین پنج روز فرزند اعز لاغری را با زمرة از قواد سباه و وجوه درگاه ببندگی بادشاه جهان اولجایتو سلطان میفرستم تا عرضه دارند که ملک فخر الدین حکم یرلیغ جهان کشای بادشاه عادل را امتثال نمود و شهر را تسلیم لشکر منصور کرد و نواب و حجاب و عمال خود را بیش امراء سباه فرستاد و شرایط ایلی و یکدلی و انقیاد بتقدیم رسانید امید داریم که ازان حضرت علیا بجهت تربیت او یرلیغ بزرگ و خلعت خاص مبدول فرمایند چه این دیار بی حکم و اهتمام ملوک غور ابادانی نمی پذیرد و راهها از قطاع طرق سالم نمی ماند اما آوازه این حصار حصین که شرف بروجش با رؤس کنکریهای فلک ثبابت راز میگوید و ساکنان او دست در کمر فلک می زنند و زمزمه تسبیح ملک میشفوند - * شعر *

دقیقی بتندی جنانست بالای او * که با آسمانست بهنای او
و مقلد و مطرح نوروز و نوروز یانست ^۱ بی هیچ ریب بادشاه عادل

حدود تن از ششعل سناه را بر دروازه نشاند حور شهر در آمد بفرمود تا
 163a داد در دادند که شهر شعر نادرشاه عادل او لکایقو سلطان اسب و حکم حکم
 امیر بزرگ دانشمند بهادر رعیت باید که شیخ اندیشه بد بکود راه ددشد
 و بطاعت حق تعالی و دعالی دولت زور اورو نادرشاه عادل جهان
 بخش اولکایقو سلطان و اعمال و اشعل حود قیام نمایند که از طرف
 امیر دانشمند من بعد همه احسان و منورات و تعطف و مرحمت بحوال
 شما لا حق خواهد شد مردم شهر ازین احداث خوشدل شدند و شه و بازار
 رونق و زوایح تمام گزمت و حصص و حصص اسعار حاصل شد و
 خلق در ظل راحت قرار گرفتند و از مداخل و مشارب عدل و داد سیراب
 کشت *

شاعر

آرام یاب در حرم ادس وحش و طیر
 و اسوده کشت در کتب عدل ادس و حس
 کردون و کشاد کمند از میان تیغ
 ایام بر گزمت ده از گزمت کمال
 از عصه حور گزمت حو می ظلم را حکم
 و رحمدده بار ماند حو کل عدل را دشت

زور دگر دانشمند بهادر طوطک ملا را بیش حمل الدس محمد سام
 فرستاد و گفت میداند که بیش من انی و سر طاعت بر خط فرمان من
 دهی حمل الدس محمد سام در جواب او سخندهای درشت و بدنامی
 حکم امیر فرستاد دانشمند بهادر ارا حواب در حصص شد و انقب که
 اگر عمر وفا کند و تدبیر انسانی تا تقدیر بردانی موافق آید محمد سام را
 بردانی و بختی بیجان کدام که آن سیاست مدب و مامل و موصل

طارم فلک نیلنی حصار بر آمد و از بیدش قیل فیلق صبح تیغ کش سباه
شاه زنگبار منبزم شد - * شعر *

خاقانی

صبح بر آمد ز کوه جون مه نخشب ز جاه

ماه بر آمد بصبح جون دم ماهی ز آب

شب عربی وار بود بسته نقاب بلفش

از چه سبب جون عرب نیرزه کشید آفتاب

عزیمت دخول شهر کرد و بفرمود تا نامی رزمی در دمیدند و کوش
حربی فرو کوفت و رایات ازدها بیکر بر انداشت و بر طالع مختیر
بعظمت شرحه تمام تر سوار گشت و با تمامت سباه بسوی شهر راند -

* شعر *

دقیقی

ز در کاه مبتدر سباه از بگاه * خروشیدن کوس بر شد بماه

بفرمان مهتر سبه بر نشست * بکوبال هر یک بر آورده دست

تو گفتی مکر رستخیز آمدست * و یا خود جهان در گریز آمدست

ز کرد سواران دشت نبود * جهان قیرکون شد فلک الجورد

درخشید تیغ و خروشید کوس * قضا در فسانه قدر در فسوس

جون بدرج خوش رسید و آن شکوه خاک ریز و بلندی دیوار بارو و ژرفی
خندق و محکمی بنده مخارج و مداخل استوار دروازه بدید متفکر شد
مولانا وجیه الدین بیدش راند و گفت ای امیر نیکو ضمیر ستاره منیر ماده
طغیان و عصیان هرویان حصانت این برج و بارو و محکمی دروازه است
مصلحت در انست که امیر بفرماید تا دروازه را خراب کنند
و بوابان و حفظه بروج و بندها را بقسر و تعریک برانند دانشمند بهادر
بدالالت و تدبیر مولانا وجیه الدین حکم کرد تا یک در بند را از دروازه
خوش خراب کردند و نگاه بانان و دروازه بانان را بزخم جملق دور کرد و

صاحب قران ملکی و بر تخت خسروی
 هرگز نبوده مثل تو صاحب قران دیگر
 برای پیر و بخت جوانی و کرده اند
 اندر نفاذ جاه تو پیر و جوان مقام
 کیتی زبان کشاده بمدح تو و ملک
 ستاره ز بهر خدمت تو بر میان کمر
 با مرکب سیادت تو هم کتف شرف
 با مرکب سعادت تو هم غفلت طفر
 از فیض مکرّمات کف داد تو نماید
 در قعر بحر لولو و در جوف کان کمر
 کیتی ز امر تو نشود یکنفوس جدا
 کردن ز حکم تو نکند بکرمان کدز
 تا عدل تست بدرقه شده بهیچ راه
 از درد و راه زن نکند کاروان حذر
 تا بر فراز کند فیروزه گون شود
 هر مه دینار چون سحر و خون گمان قدر^۱
 دادا ولایت را ز سهود سدهر نفع
 دادا عدوت را ز سروک زملن میر

بعد از ادای دعا و خدمت گفت که دادا کمترین را خان وادی
 توان استن اسنان سابی حضرت اعلیٰ مخدوم^۲ و همان و حمایتان ملک
 اسلام است بعد از عون ایرد بخشیده دین امر و تطیم بقدر توانائی
 خوشن بگویم و بیمن دولت ملکی ملک اسلام شرایط حفظ و احسان
 بجلی آرام ملک فخرالدین بر سر جمع اوزا رفواحت و تشریف گرانمایه

* شعر *

لواحد من قالوا عوالکلبُ جدّاً وکان قبلُ ضعیفاً * فَقُلْتُ الْأَمْرُ سَهْلٌ الْقَوَا إِلَيْهِ رَغِيفاً
الشراء

گفتند که بانک کرد سک راستی را و بود بیش ازین ضعیف

بس گفتم کار آسانست بیندازند بسوی او کوده را

و بعد از آن ساکنان حصار چون تاج الدین یلدوز و اختیار الدین یزسته [؟]
و محمد سنکه و لقمان و یحیی و فرخ زاد و علی جب و سلیمان و الشی
و اکبر غور را بیش خواند و همه را خلعت پوشانید و گفت ای اصحاب
Fol. 161b. باید که همه باتفاق بی نفاق محمد سام را مددگار و معین باشید و در
جميع امور رجوع بدو کنید و او را در شهر هراة نایب و ناصب من دانید
و احترام و احتشام او را بواجب تمام بجای آرید و شب و روز از احوال
دانشمند بهادر و اتباع او متفحص و متجسس باشید و ظاهراً خود را با
دانشمندیان دوست و یکدل نمایید و باطناً ازیشان نا ایمن باشید و از کید
و غدر دشمنان دوست نمایی احتراز واجب شمردید تا موجب ذواخت
و تربیت ما گردید و از سجزیان شاه اسمعیل و از هرویانیان بهرام کنده سر
را با دوپست مرد سجزی و هروی نامزد فرمود تا مصاحب جمال الدین
محمد سام باشند و بهرجه که او فرماید و مصلحت بیند اقدام نمایند
بعد از آن شمشیر خاص خود بجمال الدین محمد سام داد و گفت هر که
سخن تو نشنود و از فرموده تو تمرّ جوید بدین تیغ ابدار آتش فعل
سر خاکسارش را بینداز جمال الدین محمد سام زمین خدمت ببوسید
و زبان به ثنا بکشاد و گفت - * نظم *

رشید و طواط ای از مکارم تو شده در جهان خبر

افکنده از سیاست تو آسمان سبر

و بخدائی که نهان نهان بداند بداد

جلالت است و کل روح بخشش

رسولی که بر ذات او سروری شاعر

که چون ملک اسلام فخر الحق

دانشمند بهادرم بجای حجاب و

را نفرمایم و هر نکوی و عاطفه

شهر هراة مبذول دارم و قصد

برادران و خویشا [و] ندان و هم

رفت خطوط و اسامی خرق

شیخ الاسلام قطب الحق والاد

او نیز در حال بخط ید خود و جب تمام بجای آرید و شب و روز از احوال

بذات خداوند و جان مع انوری

بباکی هر حکم از شرع ایر ایید و باطن ازشان نا ایمن باشید و از کید

بهحق دم بباک عیسی مریم واجب شمرد تا موجب نواخت

بتیمار یعقوب و دیدار یوسف * بدمعیل و از هرویان بهرام کفده سر

که من که ملک فخرالدین ام بجای امیر درمود تا مصاحب جمال الدین

اندیشم و چون سلامت بقلعه محروسه امان کوه بصلحت بیند اقدام نمایند

حصول مآرب باز کردانم و تا ما دام که امیر دانشمند سام داد و گفت هر که

باشد و نهج بدر فرزندی را مسلوک دارد با او تخلف نه تیغ ابدار آتش فعل

او را و فرزندی خود را رعایت واجب شمرم با الله و الله خدمت ببوسید

حقا که از آنچه گفتم و بخط خود نوشتم بر نکردم و اگر این * نظم *

و ازین بیمان بگذرم از حق تعالی بیزار باشم و مستوجب عذاب

Fol. 161a. چون برین گونه عهد نامه بپرداختند روز دیگر شیخ الاسلام قطب

او صلح کند و او را بگذارد تا بقلمه رود که شهر بی رحمتی نامیر می‌رسد روز
دگر مولانا وحه الدین نسفی را و مود که عهد نامه نفوس از زبان من
مولانا وحه الدین در حال عهد نامه در قام آورد بر من نسفی که - * شعر *

محرر

ندان حدای که بر در که حالای او

سجود کرد امید و فقیر و شاه کدا

بدان حدای که در ملک لا برای خویش

فدیم رزق رساند و حالای الاشی

نگاهها و بیاسین و اینه الکرسی

نفوس و صاد و ناکهف و سورة السعرا

بهر حتم رسالت که دوش دارد صاحب

بسم دعوتش از بیخهای رهبر کیا

بصدق همدم هجرت بعدل شمع بهشت

بخش کشته عوا و صف شیر و عا

بدوق لهنکه بود نفوی الا اونس

بصور سینه سلمان درد بودردا

بمعتیان شریعت بممدعان سخی

بسالکان طریقت برة وان صفا

بستف حانه معمر و حار حد حرم

برکی کعبه و رنجبر مسجد¹ الانصا

بهیب نفس طور و هول لا اقسام

بکرم شب معراج و قرب او ادنی

نالله العظم ثم نالله العظیم بخدای زمین و آسمان و بخدای که بهان داند

¹ مقصد The MS has

که مرا بمکر و غدر بدست آورد چه من چون متوجه قلعه محروسه امان کوه
 شوم راه بر من بگیرد و از جوانب کمین سازد شیخ الاسلام قطب الحق Fol. 160a.
 و الدین گفت که از ابنا و اقارب دانشمند بهادر هر کدام را که ملک
 اسلام تعیین فرماید بگویم تا دانشمند بهادر او را باسم کردگان بشهر فرستد
 ملک فخر الدین گفت از بصران دانشمند بهادر لاغری بقلعه محروسه
 اسکلجه رود و طغتمای بشهر آید تا چون من بقلعه روم لاغریا باز فرستم
 چون برین جمله مقرر داشتند روز دیگر شیخ الاسلام قطب الحق و الدین
 پیش دانشمند بهادر آمد و آنچه که ملک فخر الدین گفته بود بسمع او
 رسانید دانشمند بهادر از ان خوشدل گشت چه از محاصره شهر و
 محافظت لشکر و خوف شبیخون شب و روز اندیشه مند بود و از
 حضرت باری تعالی و تعظم بتضرع و ابتهال صلح می طلبید چون شب در
 آمد ملوک و امرا و رؤس سپاه را طلب داشت و گفت بدانید که میان
 من و ملک فخر الدین قاعده بدر فرزندی مستحکم شد و اساس محبت
 و یکدلی رسوخ تمام بدیرفت اکنون شیخ الاسلام خواجه قطب الحق
 و الدین جشتی را فرستاده است و از من عهد نامه طلب داشت و گفته
 که فرزندان طغتمای و لاغری را بفرستد بکروگانی تا من بقلعه امان کوه
 روم و شهر را بتو تسلیم کنم درین قضایا چه صواب منی بیند و به بود در
 چیست بعض از ملوک چون ملک ینالتکین و ملک جلال الدین و ملک
 قطب الدین اسفرار و طایفه از امرا چون مبارک شاه و اشتی و جنغور و
 کاجو گفتند که ای امیر مصلحت نیست که امیر زادگان لاغری و
 طغتمای را بدست غوریان و هرویای باز دهی ملک فخر الدین را بکناری
 تا بنه بقلعه امان کوه برد که ازان فتنهای عظیم در وجود آید که سالها دفع
 آن نتوان کرد و جماعتی دیگر گفتند که مصلحت در انست که امیر با

او صلح کند و او را بکندارد تا قلعه رود که شهر بی رحمتی نامید میبرد روز
دیگر مولانا وجه الدین نسعی را فرمود که عهد نامه بنویس از زبان من
مولانا وجه الدین در حال عهد نامه در قام آورد درین نسق که - * شعر *

ندان خدای که بر در که جلال از

سکون کرد امید و فقیر و شاه کدا

بدان خدای که در ملک لایزال حویش

فدیم رزق رساند و حالی الاشد

نکاهها و بیاسین و آیه الکرسی

نمون و صاد و نالکف و سورة الشعرا

بهر ختم رسالت که دوش دارد صاحب

بسم دعوتش از بیخهای رهبر کیا

صدق همدم هجرت بعدل شمع بهش

بخون کشته عوا و صف شیر و عا

سدرق لهجه بودر بنوی آه اویس

سور سیئه سلمان ددر بودردا

بمعتیان شریعت بمعدعان سخن

سوالکان طریقت نره رواں معا

سقف خانه معمور و خار حد حرم

سرن کعبه و ربکیر مسعد^۱ الاقصا

بیب نفس طور و هول لا اقسام

بکرم شب معراج و قرب از ادبی

بالله العظیم ثم بالله العظیم بخدای زمین و آسمان و بخدای که بهان دادند

مقصد The MS has 1

که مرا بمکر و غدر بدست آورد چه من چون متوجه قلعه محروسه امان کوه
 Fol. 160a. شوم راه بر من بگشود و از جوانب کمین سازد شیخ الاسلام قطب الحق
 و الدین گفت که از ابتدا و اقارب دانشمند بهادر هر کدام را که ملک
 اسلام تعیین فرماید بگویم تا دانشمند بهادر او را باسم کردگان بشهر فرستد
 ملک فخر الدین گفت از بسران دانشمند بهادر الاغری بقلعه محروسه
 اسکجه رود و طغتمای بشهر آید تا چون من بقلعه روم الاغریا باز فرستم
 چون برین جمله مقرر داشتند روز دیگر شیخ الاسلام قطب الحق والدین
 پیش دانشمند بهادر آمد و آنچه که ملک فخر الدین گفته بود بسمع او
 رسانید دانشمند بهادر از آن خوشدل گشت چه از محاصره شهر و
 محافظت لشکر و خوف شعیخون شب و روز اندیشه مند بود و از
 حضرت باری تعالی و تعظم بتضرع و ابتغال صلح می طلبید چون شب در
 آمد ملوک و امرا و رؤس سباه را طلب داشت و گفت بدانید که میان
 من و ملک فخر الدین قاعده بدر فرزند می مستحکم شد و اساس محبت
 و یکدلی رسوخ تمام بذیرفت اکنون شیخ الاسلام خواجه قطب الحق
 والدین جشتی را فرستاده است و از من عهد نامه طلب داشت و گفته
 که فرزندان طغتمای و الاغری را بفرستد بکروگانی تا من بقلعه امان کوه
 روم و شهر را بتو تسلیم کنم درین قضایا چه صواب منی بیند و به بود در
 چیست بعض از ملوک چون ملک یفالتکین و ملک جلال الدین و ملک
 قطب الدین اسفرار و طایفه از امرا چون مبارک شاه و اشتی و جغور و
 کاجو گفتند که ای امیر مصلحت نیست که امیر زادگان الاغری و
 طغتمای را بدست غوریان و هرویای باز دهی ملک فخر الدین را بکذاری
 مان کوه برد که از آن فتنه‌های عظیم در وجود آید که سالها دفع
 جماعتی دیگر گفتند که مصلحت در انست که امیر با

خواهم اما اگر فرمان پادشاه عادل اولجایتو سلطان را دیگر میکنم فردا روز
ازان عصیان در معرض تلف و هلاکت می افتم اکنون ملک مرا بجای
فرزند است. اگر چند روزی بجهت ناموسی حکم پادشاه اولجایتو
سلطان بقلعه امان کوه رود و از بصران من یکی را در شهر فایم مقام خود
نصب گرداند از مصلحت بعید نبود و اظهار این معنی واسطه صلح
و صلاح و نجات و فلاح جانبین می شود دیگر آنکه مرا بدان ماسور گردانیده
اند که معسکر در کنار آب اموی سازم نه در جوار شهر هراة ازین کوفه
حدیثهای دلفریب و سخنهاى صلح آمیز بگفت شیخ الاسلام قطب الحق
و الدین روز دیگر پیش ملک فخر الدین آمد و هر چه از دانشمند بهادر
شنوده بود بشمع او رسانید ملک فخر الدین در جواب گفت که هر چه
که شیخ الاسلام که فیکو خواجه مسلمانان و بقاء عالمیانست مصلحت
بیند بران جمله بروم و ازان عدول ننمایم شیخ الاسلام قطب الحق
و الدین گفت که ای ملک اسلام مصلحت درانست که جنگ نکنی
چه خلق این خطه دل بر صلح دارند بجهت آنکه درین ولایت ذخیره
نیست چون وقت کارزار و روز کار پیش آید حرب نتوانند کرد و اگر
بزجر ایشان را بیش رانی تا جنگ کنند از صد یکی بیش بیش نروند
و لَا تَأْتُونَ الْبَاسَ إِلَّا قَلِيلًا و این چند دزد نکودری بی باک را که در
بودن ازیشان طاعت است و نفرین کردن بر ایشان از عبادت بیرون
فرستی چه ازین طایفه واجب القتل جز فرار و جبن قهر و شجاعتی
ظاهر نخواهد شد و روز چند بقلعه امان کوه روی تا چون این سباه
براکنده شوند و آتش عداوت و نفی منطقی کردن بعد ازان بشهر آئی
ملک مرحوم فخر الحق و الدین گفت که دانشمند بهادر میخواهد

قال الله تعالى

مِنْ أَكْرَمَ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا فَكَانَ مَا أَكْرَمَ شَبْعَيْنِ نَبِيًّا كَرَامِي دَاشْت و زمام
 تدابیر و آرا را بکف کفایت او باز گذاشت مولانا وجیه الدین او را بر
 محاصره کردن شهر و حرب با ملک فخر الدین تحریر کرد و گفت ای
 امیر این شهر وقتی مسخر گردد که بر سر هر بل طایفه را بدستانی و از
 خوردنی مقدار یک شبروار در شهر نگذاری تا خلق شهر با ملک فخر الدین
 تخلف کنند و یکان و دوکان و دهکان بزد تو آیند دانشمند بهادر
 بدالالت مولانا وجیه الدین در هزار سوار را بر سر [هر] بل و راه^۱ گذرهای
 شهر نامزد فرمود و هر ممر را بسروزی سپرد و هر راهی را بکیفه خواهی
 داد و چون وقت حصار و هنگام رفع غله بود و در شهر طعام تعدی تمام
 داشت خلق شهر بیکبار متحیر و مضطرب شدند و ملک فخر الدین نیز در
 شهر کار جنگ را بساخت و ابواب خزاین و دفائن و ذخایر را که اسلاف
 بزرگوار او بتدبیر و تقریر وزراء کامل ذات و عواحب ستوده صفات فراهم
 آورده بودند بر وجوه حشم و قواد لشکر و طبقات خدم خرج کرد و هر یک
 را از شجعان و مبارزان و وجوه عساکر جنانک فراخور قدر ایشان بود
 بتشریفبای کرانمایه و صلوات و مبرات بادشاهانه بنواخت تا دلجای ایشان
 بر مطاوعت و متابعت او قرار گرفت و همه مایل حرب و طالب ضرب
 شدند و جند نوبت از شهر دلیوان نامدار شهبخون بیرون بزدند و بسیاری را
 از سبای دانشمند بهادر دران شهبای قیر کون در خاک و خون غاطانید چون
 ازین حکایت روز ده بگذشت دانشمند بهادر شیخ الاسلام خواجده
 Fol. 159b. قطب الحق و الدین جشتی را طلب داشت و او را بیش ملک
 فخر الدین فرستاد و بیغام جنین کرد که من با ملک جنگ نمی کنم
 و طالب و قاصد خرابی این ولایت نیستم و اوراق خون مسلمانان نمی

^۱ In the MS. بر سر بل هل و راه.

کیانی کلاه و کمر بخشمب * دامن زر و من کهر بخشمب
و کر خود درستی دمانی و روز * دادر کردون و تا بعدد هور
نمیدوی حارید و حرم روان * بشش^۱ سوی کیتی و هفت اسمان
که به تو بشوراسم ایام را * کران رشب بینی سر انکام را
نعم حو شیر و حروشم حو انر * در ایم بفرخاش تو حون هر بر
جهان را بر ار شور و عوا کدم * ر حون روی کیتی حو دریا کدم
نتیغ کهردار آنس مشان * بیندارم ار تن سر سر کسان
ر در لشکری سوی دشب اوزم * سرت را حو کردون نکسب اوزم
نددم بفرخاش تو کرده کاه * بحمله در ایم حو ان سیاه
ندان سان در ایم دشب دند * که بیجان شود کدند لاجورد
حون طوطک بلا و مدد و حق بیش دانشمند بهادر آمدند و سخن ملک
مخر الدین عرصه داشت دانشمند بهادر بر اشعب و هم دران روز بفرای
ملعه کاه و ده و اسفراز و ارباب و تولک قاصدان دوازد و در حاضر شدن
ملوک و امراء این مواضع مذکوره تاکید و مغالعب تمام پوشش و بعد از
حدد روز ملک حلال الدین و ملک یغالتکین فرای و امیر عمر دره و حمال
فاضی و ملک قطب الدین اسفراز و ملک قطب الدین تولک و امیر
دین الدین ارباب هریک نا لشکری از نیاده و سوار بیش دانشمند بهادر
[آمدند؟] و بیش از رسیدن دانشمند بهادر شهر هراة مولانا وحیه الدین
نفسی که بحکم ملک مخر الدین فاضی ممالک هراة بود از ملک
مخر الدین احارت حواس که نام طواف بخراسان کنری کدد حون
بحدود بیسانور رسید دانشمند بهادر بیوسب دانشمند بهادر او را بر موجب

^۱ The MS has بش

و خیر الدین فرستاد که حکم بادشاه عادل - * شعر *

Fol. 158b. شاه کیتی ستان که در صف شروع * تیغ عدلش سر شر اندازد
سک درگاه او قلاده حکم * در کلسوی غضنفر اندازد
از شکوه همای رایت او * کورکس آسمان بر اندازد
دهر دربان اوست بر خدمش * نساوک ظلم کمتر اندازد
سلطان اعظم و خان اکرم او بچایند سلطان بر انچه آمده بفرهاد پیوسته است که
ماک فخر الدین نکودریان را بمن سپارد و مردمی را که از مرز و ایود [د]
و سرخس و جام و خواف بمرآه آمده اند و متوطن گشته بکدارد تا بمقام
مالوف خود باز رود و محصول سه ساله تمغار و دار انضرب را بعمال و حساب
من رساند تا ایشان بشکر منظور بادشاه جهان رسانند و اگر جفانک برخلاف
این احکام رود تو که دانشمند بهادری^۱ شهر را محاصره کنی و در استجماع
مرد سبایشی و عدت و ساز زبرد اجتهاد تمام بجای آری چون طوطک بلا و
دانشمند بهادر سختر بادشاه غازیان بمک فخر الدین رساندند ملک
فخر الدین در غضب رفت و در جواب گفت که دانشمند بهادر را بکویند
که اگر جفانک از راه درخواست و حق القدوم از ما توقعی میداری دران
مرجو و ملتمس هر چه از دست ما بر آید برسانیم و الا که بتندی و
تفرق خواهی که درین دیار نام بر آری و ما را بمتابعیت و مطاوعت
خود منسوب کردانی این اندیشه از محاللات است و این عزیمت از
خیالات - * شعر *

اگر بوزش و مهربانی کنی * بنرمی درون زندگانی کنی
کشایم در کفسج بر روی تو * فرستم بس خواسته سوی تو

* شعر *

هَاتُوا الصُّوْحَ فَوْحُهُ الصُّحُ لَا قِيْنَا * وَ ادْفُوا الكَرَى بِالْحَمِيَا عَنْ مَآ وِيْنَا
 بیاورد شرابی را که در نامداد حوردد بسبب آنکه روی صبح دیدار کرد تا ما
 و دور کنید خواب را بقوت شراب از کوشهای حسم ما

* شعر *

سایه در ده می کلربک را * مطربا بر کس دمی اهدک را
 حام سنگین در ده و در هم شکن شیشه طامات نام و دیک را
 دور کن راینه دلهای ما * از می خون رنگ رنگ را
 عالم خاکی حو ناد سب ای صنم * خیر^۱ بیش از اب آتش رنگ را
 یکنفس در رقص آور ساقیا * شاهدان جست [و] شوخ [و] شک را
 حورعه در کام راهد زیر و زو * رود بستان خرقه دروک را
 صوفیان از چهل [مناج] میشود * ناده کلکمون و ناسک حدک را
 و دم بدم ساعو دز می احمر در حام بلورین میزینخت [۹] و سامی سم ساق
 لحظه بلحظه نکاسات راحت دور از سر میکروب و مجلس را رینب
 دیگر میداد - شعر *

سناغر کهر از دهان مرو ریخت * سامی شکر از زبان مرو ریخت خاقانی
 در حام صدق دو بحر دارد * یک حله بحوره دان مرو ریخت
 خون خورن سیا و شان صراحی * حوانات دل از دهان مرو ریخت
 روز دیگر کدای ملک را وداع کرد و بداد عیس رب بعد از حد روز
 دانشمند بهادر برود خانه هواة در آمد و جماعتی از معولان خون طوطک
 حلا و منذر حاق را که از اعظم سناه و اکابر درگاه او بودند بیش ملک

^۱ The MS has خیر .

و جهان جشیده با لشکری بخطه هراة رود و ملک فخر الدین را با نکودریان بدرگاه ما آرد و سکه و خطبه آن حدود را بنام نیک و القاب بزرگ ما کرداند امراء عظام و وزراء کرام و جمهور سباه و اعیان درگاه بعد از تدبیر و تفکر بی حساب تقلد و تقدم این امر عظیم را حواله بدانشمند بهادر که مبارز یگانه و شجاع زمانه است کردند روز دیگر دانشمند بهادر بحکم اولجایتو سلطان با ده هزار سوار نامدار از عراق متوجه خراسان شد چون بحدود نیشابور رسید از خویشاوندان خود کدای نامی را با هزار سوار نامزد کرد که بهراة رو و راهها را بگیر و مردم رعیت را زحمت مده و مضرتی بدیشان مرساں تا آمدن من چون کدای بقرا باغ رسید جماعتی را پیش ملک فخر الدین فرستاد و بیغام کرد که امیر بزرگ دانشمند بهادر با سباهی کران می رسد و بحکم یرلیخ جهانکشای بادشاه جهان و خسرو زمان اولجایتو سلطان درین دیار معسکر خواهد ساخت و در جمیع امور و کل ابواب معین و یار ملک اسلام خواهد بود ملک فخر الدین از سر کیاست و فراست شاهنشاهی به بدیعه عقل دانست که آنچه کدای بیغام کرده خلاف است و دانشمند بهادر بمحاصره شهر می آید و بر عزم مقاتلت و محاربت است فرستادگان کدای را بدلیخوشی تمام باز کردند روز دیگر کدای بدیدن ملک فخر الدین آمد ملک او را بنواخت و شرط دوستی بجای آورد و بزم خرم بر آراست و آن روز تا نماز شام شراب خوردند چون صبح صادق ظاهر شد ملک فخر الدین بفرمود تا مغزیان خوش آواز رود و ساز را بنواختند و از نغمات جنگ و جغانه اسماع حریفان شبانه را خوش کردند و ساقیان سیم تن ماه بیکر خورشید عارض جام زرین گردان کردند و [از] مجلسیان هر یک سراز خواب مستی برداشتند و باواز بلند بقوت بخت ارجمند این معنی را مکر [ر] کردند -

و الدین طاب ثراة و جعل الجنة مثواة ختم مران کرد و استاد نذدة ضعیف
 مولف کتاب مولانا ملک الحکما سعد الدین حکیم منجم عوی در تاریخ
 ملک سعید طاب ثراة قطعه گفته است و آن قطعه اینست - * قطعه * حکم عو
 روز پنجشنبه از صفر ده و دو * سال هجرت رسدده هفتصد و نهم
 شمس دین^۱ کرب خسرو آفاق * شد نفردوس از سرای سده

ذکر نود و دوم^۲ در آمدن دانشمند بهادر بمحاصره شهر هراة

چون شهر سنه ست و سدمایه در آمد درین سال نورمان اولجایتو
 سلطان دانشمند بهادر بمحاصره شهر هراة حمت عن الآفات آمد و سب
 آن بود که چون اولجایتو سلطان بر تخت نشست بر خلاف ملوک
 خراسان ملک فخر الدین نام تهدیب بدرگاه او نوب اولجایتو سلطان
 اران معنی در غضب شد روی بر سر جمع روی نامرا و وزرا کرد و گفت
 که ملک فخر الدین در روی من تیغ کشید و حلق هراة با من حرب کردند
 امروز که حق تعالی و تعظم سریر سلطنت را بما ارزانی داشت و تاج
 جهانداری را بر فرق فرود سالی ما دهاد و عالم و عالمیان را مستخر و مدلل ما
 گردانید بحضرت ما روعب ما دیامد و چون ملوک آفاق شرایط تهدیب
 و انقیاد و خدمت و اعتقاد بنقدیم برسانید اکنون میخواهم که از بهادران
 لشکر کش و از شجاعان دشمن کش نامداران را که برورش از دایه شمشیر
 یافته و شیرازستان شیر خورده و محبت با کماة انطال داشته و در کردات
 دریاة مواج حروب و ضرر عرض کرده و گرم و سرد وقایع و حوادث زمان

^۱ In the MS شمس الدین .

^۲ The MS has دوم .

و ملوک اطراف و ولات و حکام و اشراف خراسان در خاک و خون
می غلطیدند و فقیر و زبیر بفلک اثیر می رساند و میگفت - * شعر *
بدیع ترکوی بی ملک ملک در جهان بگریست * عیسی از غم بر آسمان بگریست
شهریار سپهر هر ساعت * بر دریغ خدایگان بگریست
بی دل و دست بحر و کان مفتش * بحر خو ناب کشت و کن بگریست
شرع بی سایه سیاست او * زار بر امن و بر امن بگریست
بی صف رزم و روز میدانش * خنجر و نیزه و سنان بگریست
و علما و فضلا و شیوخ هر نفس اِنَّا لِلّٰهِ می گفتند و از درد این معنی را
مکرر میکردانید - * شعر *

ابوالحسن نَوْمُ الْعُیُونِ عَلَی الْجُفُونِ حَرَامٌ * وَ دُمُوعُهُنَّ مَعَ الدِّمَاءِ سَجَامٌ
العلوی
خواب چشمها بر بلکهاء چشم حرام است
و اشکها آن چشمها با خون آمیخته است

مَاتَ الْمَعَانِیَ وَالْعُلُومُ بِمَوْتِهِ * فَعَلَى الْمَعَانِیَ وَالْعُلُومِ سَلَامٌ
بمرد بزرگواری و علمها بمردن او
بس بر بزرگواری و علمها سلام باد

بدیع ترکوی بر سر تربت معظم او * قدسیان داشتند ماتم او
رفت اندر جوار خاک آسود * ذات آسوده مکرم او
نیست بزمش همه خراب کنید * منظر و قصر و طاق و طارم او
نیست رزمش در آتش اندازید * علم ازدها و برجم او
شخص او چون نماید بازه کنید * جامه های نفیس معلم او
بعد از هفت روز ملک فخر الدین برسم سلاطین کامکار و قاعده ملوک
نامدار در مسجد جامع باسم ملک سعید مغفور مرحوم شمس الحق

بس بخود دات درکس دیده * خاک را همگو لاله زار کدید
 روی در روی بی کسار اید * سب درکار زور کار کدید
 سعادتهاء آه دیده خویش * سینه حرج را و کار کدید
 کر ر حال جهان ده اید اکاه * نظری سری شهریار کدید
 و ملک و خرد الدین کلاه حاه از سر بیداح و کمر شهرپای از میان
 فامداری نار کرد و بیواهن بر دس حور کل حمس خاک رد * شعر *

عَلَيْكَ الْإِسْعَادُ إِنْ كَانَ دَاعِيًا * بِسَقِّ قُلُوبٍ لَا سَقِّ حُيُوبٍ
 برما^۱ مرترا یاری کرد دسب اگر باشد آن یاری کردن سود رسانده [نه]
 ناره کردن دلها ده ناه کردن کردادها

بی تو ام خسرو قرار مباد * بهر از دور زور کار مباد
 بی رخ فرح تو بر دل من * حر عم و درد بی شمار مباد
 تخت ساهی و تاج زور بهی * بی تو حر بی بها و حوار مباد
 زور بر دور همگو شب بی تو * حر سیه دوش و سوکووار مباد
 بی جهادداری و شهساهی * در جهان شاه و شهریار مباد
 ارکان دولت و اعیان مملکت از تن تن شرایط ناله و شیرین نقددم می
 رساندد و میکف - * شعر *

۱. اهد و حد با رمانه سود دداشت * شاه روم از میانه سود دداشت بدع ترکوی
 ناقصهای اسمایی هیچ * رعس اسمانه سود دداشت
 ملک الموت حور و راز رسید * ملک و مال و خزانه سود دداشت
 قاصص حان حو استیس بر رد * حیل بر آستانه سود دداشت
 با قدر ایس حدب در بکرم * با قصا ایس بهانه سود دداشت

از عالم فانی به عالم جاودانی خرامید - * شعر *

جو زین خاکدان ستم رو بتافت * بمینودرون جاودان جای یافت
جو شد سوی یزدان و کیتی بهشت * خرامان در آمد بخرم بهشت
* شعر *

رشید و طواط طَوَى شَمْسُ الْمُلُوكِ بِسَاطِ عُمَرَ * وَ عَطَّلَ مِنْ مُحَيَّاهُ السَّرِيرِ

در بیچید آفتاب بادشاهان شاد روان زندگانی را
بی زبور کرد از روی خود تسخت را

دَعَاهُ اللَّهُ وَ هُوَ أَجَلٌ دَاعٍ * فَعَجَّلَ نَحْوَ حَضْرَتِهِ الْمَسِيرَ

بخواند او را خدای تعالی و او بزرگتر خدانداده ایست
بس بشتابانید بسوی حضرت او رفتن را

حَوَى الدُّنْيَا بِقُوَّةٍ سَاعِدِيهِ * وَ صَادَفَ مُلْكَهَا مُلْكًا صَغِيرًا

کرد کرد دنیا را بزور دو دست خود

بس یافت بادشاهی دینا را بادشاهی خرد

بعد از هفت روز خبر بملک فخرالدین رسید که بدر بزرگوار تو از سرای
غم و غرور بداد نعم و سرور رفت روز دیگر در مسجد جامع عزلی بدر
مرحوم مبدور خود بداشت و تمامت سکان و قطان و اهالی شهر هراة
حمیت عن الافات چون سپهر کبود لباس دود اندود در پوشیدند
و غلغلة آه و واریلا و ولوله مصیبتا و حسرتا بغلک و ملک رسانید
و گفت - * شعر *

بنایید و ناله زار کنید * برجها نغم کارزار کنید

بزر و زور اجل جو باز نکشت * کارزار است و ناله زار کنید

بس بخواب فرکس دیده * خاک را همچو لاله زار کنید
 روی در روی بی کسان آرید * بشت برکار روز کار کنید
 بسنانه‌ساز آه دیده خویش * سیفه جرخ را فکر کنید
 کر ز حال جهان نه اید آگاه * نظری سری شهریار کنید
 و ملک فخر الدین کلاه جاه از سر بپنداخت و کمر شهریاری از میان
 نامداری باز کرد و بیراهن بر بدن چون گل جمن جاک زد - * شعر *

متنبی

عَلَيْكَ لَكَ الْإِسْعَادُ إِنْ كَانَ نَافِعًا * بِشَقِّ قُلُوبٍ لَا بِشَقِّ جُيُوبٍ
 بر ما^۱ مرترا یاری کرد نست اگر باشد آن یاری کردن سود رساننده [به]
 باره کردن دلها نه بایه کردن کپیذاها

جمال
خوافی

Fol 157a.

بی تو ام خسروا قرار مباد * بهرزه از دور روزگار مباد
 بی رخ فرخ تو بر دل من * جز غم و درد بی شمار مباد
 تخت شاهی و تاج روز بهی * بی تو جز بی بها و خوار مباد
 روز بر نور همچو شب بی تو * جز سیه بوش و سوگوار مباد
 بی جهان‌داری و شهنشاهیت * در جهان شاه و شهریار مباد
 ارکان دولت و اعیان مملکت او تن بتن شرایط ناله و شیون بتقدیم می
 رساندند و میگفت - * شعر *

۱. چندی با جد با زمانه سود نداشت * شاه رفت از میانه سود نداشت بدیع ترکری
 با قضا های آسمانی هیچ * رفعت آسمانه سود نداشت
 ملک الموت چون فرار رسید * ملک و مال و خزانه سود نداشت
 قابض جان جو آستین برزد * خیل بر آستانه سود نداشت
 با قدر این حدیث در نکرمت * با قضا این بهانه سود نداشت

^۱ The MS. has مالک .

از عالم فانی بعالم جاودانی خرامید - * شعر *

جو زین خاکدان ستم رو بتافت * بمینودرون جاودان جای یافت
جو شد سوی یزدان و کیتی بهشت * خرامان در آمد بخرم بهشت

* شعر *

رشید و طواط

طَوَى شَمْسُ الْمُلُوكِ بِسَاطِ عُمَرَ * وَ عَطَّلَ مِنْ مُكَيَّاهُ السَّرِيرَةَ

در بیدجید آفتاب بادشاهان شاد روان زندگانی را
بی زبور کرد از روی خود تسخت را

دَعَا اللَّهَ وَ هُوَ أَجَلٌ دَاعٍ * فَعَجَّلَ نَحْوَ حَضْرَتِهِ الْمَسِيرَةَ

بخواند او را خدای تعالی و او بزرگتر خداده ایست
بس بشتابانید بسوی حضرت او رفتن را

حَوَى الدُّنْيَا بِقُوَّةٍ سَاعِدِيَةٍ * وَ صَادَفَ مُلْكَهَا مُلْكًا صَغِيرًا

کرد کرد دنیا را بزور دو دست خود

بس یافت بادشاهی دینا را بادشاهی خرد

بعد از هفت روز خبر بملک فخرالدین رسید که بدر بزرگوار تو از سرای
غم و غرور بداد نعم و سرور رفت روز دیگر در مسجد جامع عزلی بدر
مرحوم مبرور خود بداشت و تمامت سکن و قطن و اهالی شهر هراة
حمیت عن الافات چون سبهر کبود لباس دود اندود در پوشیدند
و غلغلة آه و وایلا و ولوله مصیبتا و حسرتا بفلک و ملک رسانید
و گفت - * شعر *

زار بنالید و ناله زار کنید * برجهان عزم کار زار کنید

بدیع

بزر و زور اجل جو باز نکشت * کار زارست و ناله زار کنید

تا خطیب را در بند کردند و جند تن را از گرفتگان پوست کشیدند و قومی را کوش و بینی و انکشت ابهام بدریدند و جماعتی را جوب زدند و گروهی را که بطفیلی در مجلس ایشان آمده بودند ببخشیدند و این حکایت در میان خلق هراة تاریخی شد *

ذکر هشتاد و نهم^۱ در خلعت فرستادن اولجایتو سلطان بملک فخرالدین

چون شهر سنه ثلاث و سبعمایه در آمد درین سال بادشاه خریده Fol. 156a.
خان بجای برادر خود بادشاه غازان بر تخت مملکت بنشت و امرای بزرگ او را اولجایتو سلطان نام کردند چون سریر بادشاهی بجلوس اولجایتو سلطان مزین شد شاهزادگان اقالیم کینان و تاجداران اطراف ربع مسکون و ملوک نامدار ولایات روی بدرگاه او نیادند و هریک باسم تهنیت بحسب طاقت و ثروت خود خدمتی عرضه کرد و زبان بدعا بکشد و گفت -

شاعر
خسروا شاهیت مبارک باد * اخترت مطلع تبارک باد
خاک درگاه تو بزرگان را * سرمه چشم و تاج تارک باد
بادشاه اولجایتو سلطان در باب هریک سیورغا میشی و عنایت شاهنشاهی مبدول داشت و بهر ملکی که در ملکی بود تشریف کرافمایه و خلعت ثمین فرستاد و بملک فخرالدین یرلیغ نوشت و جامه خاص خویش بدو ارزانی داشت و در حاضر آمدن او بدرگاه خود حکم کرد چون ایلجی بشهر هراة آمد و تشریف و یرلیغ بادشاه اولجایتو بملک فخرالدین داد ملک ایلجی را بنواخت و قرب ده هزار دینار بدو داد و گفت فرمان

۱ The MS. has هشتاد و هفتم .

یکی گفت خورشید رای منست * سر آسمان زیر جای منست
یکی گفت کو رستم زاولی * که بیدند ز کفد آوران بر دلی
چون نوبت بخطیب رسید گفت -

بکثري وَاَنَا الَّذِي أَوْضَعْتُ غَيْرَ مُدَافِعٍ * فَهَجَّ الْقَوَافِي وَهُوَ رَسْمٌ دَارِسٌ

منم آنکس که بید [ا] کردم جز باز داشته شده

راه شعرها را و آن راه نشانی بود کهنه شونده

وَشَهْرَتٌ فِي شَرْقِ الْبِلَادِ وَغَرْبِهَا * فَكَانَ لِي فِي كُلِّ نَادٍ جَالِسٌ

و مشهور کرده شدم در مشرق و در مغرب شهرها

بس کوپیا که من در هر انجمن نشسته^۱ ام

بعد از آن روی بحضور مجلس کرد و گفت ای اصحاب اگر شما همه با من
یک دل و یک عزم شوید من باندک روزکاری ولایتی را در ضبط آرم
و مملکتی را مسخر سازم و خلقی را منقاد گردانم و هر یک از حاضران را
نامی نهاد یکی را شهسوار اعظم و دیگری را سام دیوبند و یکی [را]
بهلوان مشیت زن و دیگری را مفتن تیغ کش بدین گونه هر تنی را
باسمی مسمی گردانید و گفت اسامی شما را در کت نامه خواهم
نوشته تا بعد از ما باز گویند که شاعری بود از فوشنخ هراة با چندین مرد
مبارز نامدار و از و جنین و جنین کارهای خطرناک در وجود آمد تا هنگام
غروب آفتاب ازین نوع سخنها خیال انگیز بر زبان میزند و اندیشه‌ای

Fol. 155b.

من کلام
فسد در خاطر می آورد و از معنی رَبِّ قَوْلٍ أَوْرَدَكَ مَوْرِدَ الْقَتَالِ^۲ غافل
می ماند خطیب را شاکردی بود خوافی سوزنی نام کاه کا [ه] شعرکی
جار الله
علامه

^۱ The MS. has نشیده‌ام.

^۲ The saying is repeated in the MS.

تا بود افلاک دوار و صانع ایردی
 ثبات و سیار در اطراف او تابان شده
 سال و مه نادار تف آتش احراق جرح
 سیفه حصم چناب و رحب بریان شده
 باد ویران بقعہ آءِ شرک از شمسیر تو
 در مساعی تو قصر ملت آبادان شده

ملک و نذر الدین او را بهشاشت تمام ندرسید و بر موال مامی در میان
 دما نشست فرمود و بطاهر خود را جدان نمود که حطیب کعب که
 ملک اسلام با من بر سر عیایت و رعایت است و بباطن بواسطه
 بی ادبیهی او جدان بود که میخواست که بقتل او فرمان فرماید و هر زمان
 بران حال می گفت - * شعر *

لَا تَحْسَبَنَّ هَٰذَا شَيْئًا سَتَنِي لَكَ عَنْ رَمِيٍّ * فَوَحِشٌ وَلَكَ أَدْنَىٰ أَمَلْتُ مِّنَ الْأَدْرِ
 مبدد از هیچگونه که کسادگی (و) [ی] من مرترا از خوشنودیسب
 پس بحق وصال تو ندرستی که من جانلوسی می کنم

و باشارت ملک و نذر الدین تمامی اعیان و فضاء و اکابر و شعراء شهر هرات
 سلام حطیب رفتند چون ازین حکایت بدخ ماه نگذشت شی حطیب
 مجلس شراب بر آراس و طایفه را از خویشاوندان و اجناء خود طلب
 داشت چون شراب در ایشان اثر کرد در کعب و کوی در آمدند و کوی
 دعوی بی معنی در میدان تصاف و خود ستائی انداخت و در اظهار
 هفرو کبر خود مغالب نمود - * شعر *

یکشی گفت من شیر بیل اندکم * نیک حمله کوه از زمین ترکم
 دگر گفت چون من خوش آرم * زمین و زمان را بچوش آرم

بران شهر یار [ی] جهان کز علو * جو صد سنجر است و جو صد اردوان بعد
از شرایط ثنا و دعا حکایت خود از جزو کل عرضه کرد و از ملک فخر الدین
امان نامه طلب داشت چون نامه او بملک فخر الدین رسید بر فور
جواب نوشت و بسو کزد موکد کرد انید بدین نوع . * شعر *

سید حسن بدان خدای که از بهر روح سلطان وش
که باشد او را بر تخت دل همیشه مکن

برید ساخت ز کوش و طلیعه از دیده

وزیر کرد ز هوش و وکیل در زان

بدان رسول که بر فرق آسمان سایش

ملک تعالی [؟] تاجی نهاد از فرقان

بکس نغمت داؤد و رفعت ادیس

بصولت عمر و شرم روزی عثمان

برزم رستم دستان و بزم کیخسرو

ببذل حاتم طائی و عدل نوشروان

که بچان او قصد نکند و کسی را نفرمایم چون این عهد نامه بخطیب

قال الله رسید بخواند و گفت ذَلِك هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ بعد از هژده روز بشهر هراة

تعالی آمد چون بدست بوس ملک مرحوم فخر الدولة و الدین مشرف شد

زبان بژدا و دعا بکشد و گفت - * شعر *

رشید و طواط ای خداوندی که تیغ عدل تو در ملک دین

حافظ اسلام گشته راعی ایمان شده

وقت سرعت بیش سیر مرکب میمون تو

عرصه کل جهان کمتر ز یک میدان شده

کسری و دارا بر غبت صدر و درگاه ترا

کمترین فراش گشته کهترین دربان شده

حظّه محروسته بهرّاء عرض حواء و حاسد بسیار است و کاهی کفّی که
میدانم که شعر من بسدیده و مستحسن است و علی الدوام در خلا
و ملا در ناف من لطف و عنایب را رعایت و واجب شمرده نه همانا
که قصد جان من سعی نماند -

شعر *

وَقَدْ نَبَّ نَسْ عَرْمَتِي كَلِيْمًا * اسعی و اُنْعِدْ مَن طُدَّة سَمَل
صاحب دیوان قاصی

نافی ماددام میال در عرمب هم در

رونده در است و وان در است از دیر بهاء اش سر ندرة

هَمْ نُسَوِّئُ اِلَى طَلَبِ اَلْعُلَى * وَ هُوَ يُحَادِّثُنِي اِلَى الْاَوْطَانِ

همبهایست از رومندی نماید مرا نسوی حسن بلدنی

و عسقیست میکشد مرا نسوی ارامگاهها

Vol 1, 4b احرا الامر بران اندیشه معرر گردانند که مکتوبی نرسد بخدیم ملک

فخر الدید و حال خود عرصه دارد بعد از آن اگر جواب مکتوب بخط بد

ملک فخر الدین نرسد بهرّاء رود نامّه در قام آورد بدین صفت * شعر *

سلامی که بر قصر ادراک او * دفع کند فخر کمد کمال

رسمی

سلامی کرو دل برد رندگی * سلامی کرو جان شود شادمان

بران حضرت حب اساکه شد * ر جان بدده اش هم رمن هم رمال

بران دهی اظهار که در بیش او * یقین شد سراسر کمال جهان

بران طبع اندوز که در بدل وجود * فروبرد ر اندرست و از بحر و کان

بران شاه کیمی که در داد و عدل * خو اسکندر سب و خو دوشیروان

بران قدر بحسی که در شرق و غرب * خو او نیست یک فاهر و بهرمان

بران کامکاری که هست و بود * همی درون جهان دارد و کامران

بران نامداری که مثلش ندسد * زمانه یکی شاه کدوسی ستان

بد تو بود بگوید و پاک ندارد -

محدثی

نمناز را بهحضرت عالمی که راه داد

هم محدثت تو هم جو تو یار بود سخن دینی

امروز اگر نگوشش عیبی گسرد پیش نسو

نبردان نگوشش نسو آید دینکسری

خطیب از فستقین یافت بود از جاذب بود نسو ملک فخرالدین بنامداد

که خطیب فوشانی از حضرت خداوند در پیش شاه ملی کاه کرده و چنان

و چنان سخنهای نموده گفته شاه ملی او را بدان واسطه از دست خود

براند و حالیه در نیشابور است و در خطب مجرب است و سابق دارد ملک

فخرالدین دانست که خطیب شاه بی ابدت و نموده گوشت اندازد

که بسبب اغرا و تحریص احمدی سخنانی گوید که بر روی پادشاه آثار آن

رساند در حال مکتوبی نوشت بدو و او را باذوق فاطف و لطیف و مدد

کرد خطیب از آن نامه شاه من گشت و گفت -

شاعر

اَنَّا نَسِي كَتَبُ رَاك سَوْرِدُهُ قَدَرِي * كَمَا جَاءَ وَحْيِي اَللّٰهُ فِي اَيَّامِ الْقَدَرِ

آمد بمن نامه افزون کرد آمدن او اندازد مرا

چنانکه آمد وحی حق تعالی در شب قدر

عمری نسفی

آمد بیدام عاشق بهچهره مستمند

مروغی ز استقامت مستند نام نامه نام

روحش لقب نهاده که یا ایمن الحدیث

عقلش خطاب کرده که یا احسن الکلام

چند روز در تدبیر و تفکر بسر برد کاهی گفت که اگر مراجعت کنم و پیش

ملک فخر الدین روم شاید که باهلاک من فرمان فرماید چه مرا در

و تکدر من که هیچ نادرشاهی را مقدار نکشتم از جزو نجات و کلیات
 علی التخصیل بر دهج شاهنامه در نظم آر خطیب موشح سس سال د
 ساختن و بر داختن آن کتاب بسر بود و آن کتاب را نکوت نامه موسوم
 گردانیده بودند و هرچه از اصطلاح و تاطف و احسان که در ادهام و اندهان
 آمدی ملک اسلام مختر الدین در ناره او معدول داشت و خطیب بس
 معرود و نواش بودی و بیشتر اوقات شراب خوردی و گفتی - * شع *
 عدای روح بود ناده ریحیق بحق * که لوس او کدد از دور رنگ کل ا دن سرخطیب

نریک رنگ رداید ز حاس ادهکین * همای کردد اکثر حرعه بیاد بی کچه
 بطعم تلح خو بندد بدر و لیک معید * بدرد باطل باطل بدرد دانا حق
 حلال کشته باحکام عقل بر دانا * حرام کشته بعتوی سرج بر احمق
 و هر ماه هزار دیدار از حراده ملک مختر الدین بدو رسیدی و از دانا
 مداعب نکردی و بیشتر طمع داشتی و بعزوز الشعراء اُمراء الکلام مرفقه
 بودی زوری بواسطه حسودتی از ملک مختر الدین حایف کسب و هم
 دران زور از هراة مرف و متوجه بهستان شد و حزن بیش شاه علی بی
 ملک بصیر الدین سجستان که ملک بهستان بود رسید از ملک مختر الدین
 شکوه بسیار کرد و دو سر اسب و دو بسب دیدار نقد بد و داد و کتب تو
 لایق حضرت ما نیستی ازین وثیب بدو دیوان و حجاب او کتند که
 حدادد عالم را در کامرانی و حلال فراوان سال زندگانی ناد حرا حدین
 شاعر سخن گوی را که در خراسان و عراق مثل ندارد بملارمب قبول نمی
 فرمائی شاه علی کعب که هر حدد این موشنکی بکه هدرمند و سخن
 دانست اما بی وفاسطه آنکه ملک هراة ملک مختر الدین از را
 ده سال بدورزد و بحضرت خود مقرب و ستاج گردانید امروز که از و رانجیده
 در بیش می بد او میگوید فردا که از ما بفر بحدد در بیش دیگران هر چه

گذشت بیست و یکم روز از ربیع نخست

نماز شام مع القصة روز آدینه

بنامه ملک اسد الدین ابوسعید نبی

ز دست برد قضا خوردن کار بر سینه

ملک فخر الدین بختون اسد الدین ابوسعید امیر عز الدین را بانواع

عقوبت کرد -

سن الیه ایچ و سَا مِنْ رَدِّ الْأَدِّ اللَّهُ فَوْقَهَا * وَلَا ظَالِمٌ إِلَّا سَيَّلِي بِظَالِمِ

و زیست دستی مکر دست حق تعالی یعنی قدرت او بلاء اوست

و زیست ستمکاری مکر مبتلا گردانیده شود بستم کاری

شکر ششستاد و ششستم^۱ در حکایت صدر الدین خطیب و یاران او

چون شهرور مدو افندی و سبعمینه در آمد [۹۱] از توارنج این سال

حکایت در بدن افتاد. صدر الدین خطیب فوشنچ است و سبب آن

بود که بزرگ مرحوم فخر الدین و الدین طایب ثواب بزر خطیب فوشنچ را

را از او را در شب صدر الدین خواستند و در شعر خود را بنیتی خودندی

در بزمه شعر بر شوب کون آید و بود چه او مدعی داشت در غایت نازکی

و شعر در لغت دین دینی و سخن مضبوط پس روان ملک فخر الدین

او را فرموده بود که حکایت و سر گذشت جان و بخت و بزرگواری و سیر

و شکر و قن و حب و عیض و قیض جز یک را و قصص در بدن فخر

و بر آن در بزمه مدحت سن و حقیقت که به خطیب ملک کردند و در شهر

هم درین هفتۀ سخن تو بخدایم ملک و خیر الدین عرصه حواهم داشت
امید هست که سخن من مقبول افتد و تو دوست کام مع حصول مقاصد
و مارت نکادب اسفرار فرستم ناید که هیچ همی و اندیشه بخاطر عظم
خود راه دهی و در صبر و سکونت کوشی - * شعر *

إِذَا مَا أَتَاكَ الدَّهْرُ يَوْمًا بِنَكَّةٍ * فَبَنِيَّ بِهَا صَغَرًا وَ رَسَعَ لَهَا حَلْدًا

شاعر

حون بیارد متورور کار در روزی دردی را

اماده کن بدان نکتۀ شکیبائی را و فراح کن از برای او مردانگی را

* شعر *

صدرسب درای مرد حون کار افتاد * کمر صبر توان شد ر بیدادان داد
و همدوانۀ ناره کرده بود و هر ساعت ناره همدوانۀ نامیر عرالدین دادی
در اثنا این حالت اسد الدین ابو سعید نکائی ملتعب شد امیر
عرالدین کار از دست او بستاند یعنی که همدوانۀ ناره حواهم کرد
و ناره همدوانۀ بر سه کار برسم توکن بدو داد اسد [الد] بن ابو سعید ناره
همدوانۀ را از سر کار برداشت و کعب خداوند ملک راده لطف
میرماید درین سخن بود که امیر عرالدین بقوت هر چه تمامت کار را
در سینه او رد و هم بدان رحم کارش را باحواساند و تاریم این حالت
را خطیب ووشنخی که بعد ازین ذکر ذکر واقعه او نکاتست حواهد
بدوست بظن کرد که - * شعر *

حو خواست تا که گفت ناره در جهان کیسه

رسم

سببر خیره کش یاره کرد درنده

بمفصد و یکم از حکمت رسول حدای

که در دو دیبا الای دین او دیس نه

کردند بر سر چهار سوی او را بقتل رسان حقی تعالی عوا سلامت بی آنکه
زخمی از و بمن لاحق شود از دست او خلاص داد چون مکتوب
ملک عزالدین رسید و بر آنچه که بدش ملک رکن الدین نوشته بود
مطالع گشت از آمدن بخندست ملک اسلام فتح الحق و الدین بشیعیان
گشت اما همچنان آنکه مراجعت نماید دستش نداد چه ملک فخر الدین
طایفه را از کما غور فرموده بود که شب و روز از حال او با خبر باشد
انصاف بود از بنام روز که ملک رکن الدین عهد نامه نوشت که چون
ملک اسلام فخر الدین به راه باز گردد در عقب او بیایم و من بعد بانی جمع
را بخندست و مطهرت منقضی گردانم و به زانی بنای ملک اسلام
مستغنی نباشد که من بخدمت بواسطه سخن امیرکبیر از حواقیق و دران
دیگر فرار را برقرار ندانم [م] -

عن کفر
الملافة
لقد قطع الواشوش حبل اجتماعنا و قد قطع الحبل مقبول من و شی
مدبستی که بیدارند بد گویان بهمان فراموشی ملای
ای خداوند بخشاینده بر یافتن شده آنکسی که نمایی کرد

چون عهد نامه ملک رکن الدین ملک فخر الدین رسید روز دیکه از اسفزار
بیرون آمد و عذر عزیمت بر سمت شریعت یافت و بعد از چند روز
که از آمدن ملک رکن الدین به راه رجاء منقطع گردانید امیر عزالدین را
در بند کرد و قرب یکسال دران بند برداشت و او را نایبی بود از ده
سجستان او را اسد الدین ابوسعید خواندندی روزی این ابوسعید در
پیش امیر عزالدین نشسته بود و چنانکه رسم بزرگان باشد و قاعدۃ ارباب
دولت امیر عزالدین را دل باز می داد و می گفت ای ملک زاده

Fol. 153a.

سوخت شب مشک را آتش خورشید و برد
 نکبت باد سحر قیمت عود فمار
 برقع زرین صبح جرخ بر انداخت و کرد
 بدش عروس سحر زر کواکب فشار
 زان شب فیر کون رفت سوی فیروان
 تا نکند فاکهان باز سفیدش شکار

از هراة باسم زیارت خانچه داد بیرون رفت بعد از هژده روز ملک
 فخر الدین لشکر باسفرار برد بسر ملک رکن الدین که او را بلقب
 عز الدین گفتندی بیش ملک فخر الدین آمد و چون خبر ملک
 رکن الدین رسید که امیر عز الدین بی اجازت شما بیش ملک فخر الدین
 رفت و ملک فخر الدین در باب او تکریم و الطاف عظیم مبدول داشت
 و فرمود که اگر بدر تو ملک رکن الدین مطیع منقاد من نکرد ملک
 اسفرار را بتو ارزانی دارم چون ملک رکن الدین آن سخن بشنید
 سراسیمه و مضطر گشت و به سر خود امیر عز الدین مکتوب نوشت
 که ای بسر بی فرمان من این چه بود که تو کردی و بی رضا و اجازت
 و مصلحت دید من خود را در کام ازدها و منچه لیم و عا گرفتار
 کردانیدی اگر چنانکه می توانی زنهار زود تر بگریزی و نا جان عزیز
 خود نستیزی که مرا چون آفتاب عالمتاب روشن گشته که ملک فخر الدین
 قصد جان من دارد هنوز برون^۱ بوده که مسعود آمد زبکی را فرمود که
 فلانی را تا سم غیاقت بخاند خود برو زهر ده و نار علی سجری را
 نیز مامور گردانید که چون شبانگاه^۲ از حصار فرود آید و متوجه وطن خود

^۱ The MS has برادر

^۲ The MS has شادکار .

Fol. 152a. دوم با سباهی از مغول و مسلمان همه آمادهٔ حرب باسفرار رفت و بعد از چند روز که در پهنای سخت کرد و بسیار را از سباه ملک رکن الدین بقتل رساند باز کشت کرت سیم بانشکری از هروی و با خورزی و تولکی و غوری و نکودری باسفرار رفت و برادر او ملک علاء الدین با سه هزار مرد پیاده و سوار از ولایت غور باسفرار آمد بمعاونت و امداد برادر بس از هفت روز حصار شهر اسفرار [ر]ا بکرفت و بسی را از مخالفان و معاندان اسفراری بکشت و قرب هفتصد تن را در زنجیر کشید و حصار چند که در روستاها بود فتح کرد و تمامت مردم اسفرار را از زن و مرد و آزاد و بنده بهرگاه فرستاد و دوپست تن را از خواجگان و متمولان دو شاخه کرد و سر و با برهنه پیاده بشهر هراة آورد و بکل کشیدن و خندق کردن و خشت زدن مامور گردانید و بعد از چند ماه ملک رکن الدین بشهر هراة آمد ملک فخر الدین در باب او عنایت و رعایت هرچه تمامتر مبذول داشت ملک رکن الدین یکماه در هراة بود شبی طایفه از اصحاب غرض بسمع او رساندند که ملک فخر الدین یار علی سجزی را فرموده که ملک رکن الدین را بقتل رسان ملک رکن الدین از آن سخن غمگین و مضطرب کشت و آن روز تا شب در تردد و تفکر بسربرد و هر زمان گفت -

شاعر فَلَمَمْتُ خَيْرَ الْفَتَى مِنْ مَقَامِهِ * بَدَا هَوَانِ بَيْنَ وَاشٍ وَ حَاسِدٍ

بس مرک بهترست مرجوان را از مقام کردن او

بسرای خواری میان بد کوی و بد خواة

روز دیگر با دل بر هموم و خاطر مقبوض بوقت آنکه - * شعر *

خسرو چین از افق آینه چین نمود

لادری

ز آینه جرخ رفت زنگ شب زنگبار

* نظم *

ازان شراب که در دردیش نثاریکی
 هلال عید توان دید روز سنگ انداز
 منی که بر تو عکسش ز سطح ظاهر چشم

برون کفد ز صمیم ضمیر نکته راز
 چون راح روح افزای روح بروز در مزاج او اثر کردی بفرمودی تا راویان
 بآواز خوش اشعار دلکش خواندندی و در بحث و تفتیش معانی
 و الفاظ آن با ندما و جلاس و شعرا سخن راندی و در عهد دولت او
 جبهل شاعر نامدار مدح او گفتندی و جمع کفنده این تاریخ نامه را در مدح
 او هشتاد مصدعه و صد و پنجاه قطعه است *

ذکر هشتاد و هفتم^۱ در رفتن ملک فخر الدین با سفار و حکایت ابو سعید نهی

چون شهر سنه احدى و سبعمایه در آمد درین سال ملک
 فخر الدین با لشکری باسفار رفت بواسطه آنک ملک حسام الدین
 و ملک رکن الدین که ملوک اسفزار بودند با او مخالفت می نمودند
 و بهیچ نوع انقیاد و خراج کز او قبول نمیکرد [؟] چون باسفار رسید
 ملک حسام الدین هم دران چند روز وفات یافت برادر او ملک رکن الدین
 بمقاومت ملک فخر الدین لشکر جمع کرد و بعد از چند حرب شما دروزی
 از شهر اسفزار بیرون آمد و بقاعه قلعه روانه که قلعه اش بر اوج برج شیر گردون
 می سود برد ملک فخر الدین روز دیگر از اسفزار مراجعت نمود و کرب

¹ In the MS. بنعم.

داد و هر رومستان هزار حقه بکعب ایتام و صغفا و عورات درویش حال
 تعیین فرمود و بر حسب صدقة السر تطعم عصب الرب در رواج و صباح قال المبی
 صده سر و بر مخفی را رعایت واجب شد و هر روز هزار من نان
 و ده سر کوسفند در آش ناز خود مصروف گردانید و در مرزات و مقابر
 حوض کارگاه و حیادوان و مسرق و حواحه ابو الولید و حاحه نان و حواحه
 طاقی و حادقاه شیخ محمد الدین طالعه حتم فرار فرمود و شب و روز
 فقرا و مساکین درس زیادتکاهها و مقامهای بزرگوار نعم او خوردندی
 و از صمیم دل و میال جان در دعای خیرات عالی صفات او گفتندی

* شعر *

حدایا مریں شاه اسلام را * مریں نیک زای نیکو نام را
 مریں تاج بخش جوان بخت را * مریں حسرو افسر و تخت را
 مریں کیتی امروز بیروز را * مریں دوست و زور عدو سوز را
 همیدون معین و نگهدار باش * بهر کار او را مدد کار باش
 رح دولتیش را فرورده دار * مه عرتش را در حشده دار

ذکر هشتاد و ششم در امور معروف و نهی منکر

که ملک فخر الدین در شهر هراة فرمود^۱

حوض شهر سده سبع مایه در آمد درس سال ملک مرحوم فخر الدولة
 والدین طاب ثراه و جعل الحدة مثواه حکم فرمود که عورات برور از خانه
 بدر بیایند و هر عورتی که برور بیرون آید شمس الدین قادسی که محتسب

^۱ In the MS هشتاد و چهارم در رفتن ملک فخر الدین با سغرا و حکایت ابو سعد نهمی

و بند خندق شهر هراة را عمارت کردند و دیوار بارو را بیفودند و برجها را مقدار چهارده کز بر افراشتند و از میان دیوار بارو و دیوار فصیل شش کز خاک برداشت و بدان خاک خاک ریز را تزد گردانید و بر هر درب بندی بزرگ ببست و تمامت رعایای هراة و اسفرار و غور و غرجستان و آزاب و هراة رود و فوشنچ و خبة و کوسویه و با خورز را بعمارت برج و بارو و خندق مامور گردانید و در عهد دولت خود شهر را چنان استوار گرداند که هیچ پادشاهی و شهریاری با لشکریهای کران بمحاصره او چشم در ندیدند چه از هیچ طرف غیر دروازهها امکان در آمدن و مجال بیرون شدن نبود چنانک دقیقی گفته است در صفت بلندی و تندی او - * شعر *

دقیقی

چنان تزد بد برج و باروی او * که بر زنده را ره نهد سوی او

بعد از آن که بند و خندق معمور گشت و برج و بارو و فصیل و خاک ریز عمارت تمام گرفت و حصانت هر چه تمامتر یافت در بای حصار میدانی ساخت بس بزرگ و باسم عید گاه دیواری کرد او در کشید و در بای حصار فیروزی خانقاه عالی منقش بر آورد و فرمود که مسافران و عزیزان و ابنای سبیل که برسند درین خانقاه نزول کنند و هر هفته یک بار بخانقاه آمدی و با درویشان صحبت داشتی و در باب ایشان احسان و تکریم بذل کردی و صحبت ایشان را غنیمت بزرگ شمردی و گفتی - * شعر *

جهان سلطنت درویش دارد * که از سلطان فراغت بیش دارد

و در بای حصار در اندرون شهر دو خندق عظیم بکند و فیل بندی بس بزرگ بساخت و مسجد عبد الله عامر را بحال معموری باز آورد و در مقابل درب برامان مسجدی که معروفست بمسجد ترة فروش آبادان کرد و بازاری در بای حصار بساخت و هر ماه هزار دینار باسم صدقه بدرویشان

Fol. 151a.

شهر در آمدند و آنکه که شیخ الاسلام گفته بود بسمع والی شهر رساندند
و اعیل و اکثر هراة در حال بحسب حال مال در هر کس حواله کردند
و بنابر پیشین را سی هزار دینار بیرون فرستاد و از برای ناموس نادرشاه
خریدند او آره کرد که صد هزار دینار بدادیم تا نادرشاه ما را بحال امان داد
زور دیگر نادرشاه خریدند از زور خانه هراة بزم خلق هراة حق تعالی
را سعادت شکر بکامی آوردند و شکوایه بسیار داد و بیات حیر کرد
که کربتی هراة بقدر حق تعالی بدود اگر نه نادرشاه بدین عظمی با
سناهی بدین اندوهی حدانک امکان بود کوشند و در سادات محاصره
و مقابله هیچ دقیقه مهمل و نا مرغی نگذاشت و چون خبر ملک
محمود الدین رسید که نادرشاه خریدند از محاصره هراة و فتح او عاجز آمد
و مراجعت نمود شادمان گشت و در حال چهار هزار دینار بفقرا و صعا
داد و بعد از سه روز احوال و حال را بداع کرد و از حیاسر بظالع سعد
بیرون آمد و چون بشهر هراة رسید ظایفه را که دران حرب ناسی
و شکاعتی ظاهر گردانیده بودند همه را حلقه حاصل بوشاید و مردم
رعیب را از قلانات و عوارضات دیوانی معاف و مسلم داشت و حتمی
قران فرمود و ملاهای حیر بهاد و ایام و سادات و شیوخ و رهان را از بیص
انعام عام و نعم نام * بخطوط گردانید *

Fol 100b

ذکر هشتاد و بنجم^۱ در^۲ عماراتی که ملک
فخر الدین در شهر هراة کرد

چون شهر سه سه و تسع و تسعمانه در آمد درین سال ملک
محمود الدولة والدین طرب ثراة بفرمود تا برج و نار و خاک در

^۱ The MS has سم

^۲ The MS has ذکر instead of در.

و گفت ای بادشاه عادل ملک فخرالدین در شهر فیست و نکودریان
 غایب اند چرا جنک میکنی و بذحق خون مسلمانان میریزی و درایند آه
 بزدگان خدای عز و جل می کوشی و از وعید اُولَئِكَ الدِّينَ لَهُمْ
 سَوْءُ الْعَذَابِ وَ هُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمْ الْآخَسُونَ - نمی اندیشی مرا یقین
 است که اگر بادشاه یک سال بر در این خطه معسکر خواهد ساخت
 فتح او [را] دستش نخواهد داد چه درین شهر سی هزار مرد شمشیرزن
 تیر انداز هست بلکه بیشتر که همه حرب را میان بسته اند و از سر جان
 برخاسته اگر بادشاه با جاه بکرم جبلی و عفو بادشاهانه بر موجب کلام
 رسول ثقلین صلی الله علیه و علی آله که میفرماید که يُنَادِي مُنَاكَ يَوْمَ
 الْقِيَمَةِ مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى اللَّهِ حَقٌّ فَلْيَقُمْ فَلَا يَقُومُ إِلَّا مَنْ عَفَا كَذَاهُ وَ جَسَارَتِ
 مردم هراة را ببخشید از غایت بذل شاهنشاهی بود و از نهایت کرم
 بادشاهی امراء لشکر و زعماء کشور یکسر بموافقت شیخ الاسلام عرضه
 داشتند که ای بادشاه شفاعت شیخ الاسلام را قبول می باید کرد چه
 مصلحت درین است و نیز خایفیم که نباید که ناموس ما بشکند چه
 ملک فخرالدین غایب است و شاید که از جانبی لشکری بیارد بادشاه
 خربنده از در شهر برخاست شهریان همچنان بآس و تهور می نمودند
 و طبل و دهل می زدند و سخنهای ناسزا می گفت شیخ الاسلام
 شهاب الحق و الدین جماعتی از مریدان را بشهر فرستاد و گفت ای قوم
 هروی را بگویند که این چه فتنه و شورست که بر انگیخته اید دست
 از حرب کوتاه کنید و بلی از مقارعت و مقاومت بس کشید و هم امروز
 مبلغ صد هزار دینار از نقدینه و نرمینه و مواشی بیرون فرستید که بادشاه
 عادل خربنده فردا مراجعت می نماید چون فرستادگان شیخ الاسلام

قال الله تعالى

قال النبي عليه السلام

Fol. 150a.

نهاد تمامت سیاه از حاکم و محکوم بیکبار بیاده کشتند و در یک زمان قلعه شیب را بگرفتند و جندانی زر و نقره و عدلی سیاه و جامه و ساز Fol. 149b. نبرد بدست آوردند که حد و عد آن را ضبط و حصر ممکن نبود و روز دیگر حرب سخت کردند بر امید آنکه باشد قلعه بالا را فتح کنند و مرد صد و پنجاه مرد از کماة سیاه نادرشاه خربنده بقتل بیوست و آن مراد میسر نشد و آن فتح دست نداد نادرشاه خربنده بعد از سه روز دیگر بمحاصره شهر هرات عازم شد امراء لشکر چون ایسن قتلغ و هلاجو و هر قداق و مولاید و مولای و دانشمند بهادر و نکتوف و تومان و رمضان و ایسن بهادر از جوانب شهر صف بر کشیدند و از درون شهر افتخار الدین عیسی و اختیار الدین محمد هارون و جمال الدین محمد سام و ایلچی خواجه و عمر شاه خواندیری [۹] و بهلوان یار^۱ احمد کار حرب را مرتب گردانیدند و از دروازه ها با مرد فراوان فرود آمدند - * شعر *

یکی جنگ کردند با هم جنان * کر امروز ز تا گاه بیشین زمان ربیعی
زمانه ندید و ندارد بیاد * شمار از فریدون کن و کیقباد
ز بیکان و نیزه ز کو بال و تیغ * فزاینده خون همچو باران ز میغ
جهان تا جهان کشته دریای ژرف * بهر سوز شکر کف رودی شکر کف
سر سرکشان همچو کشتی بر آب * کوفته میان خوبی و خون شباه
جب و راست هم مرد و هم بازگی * بخون اندرون خفته یکبار کی
هزده روز نادرشاه خربنده بدین نسق که بدگر بیوست هرات را محاصره
کرد و از طرفین قرب ده هزار مرد سباهی بقتل بیوست روز نوزدهم شین
الاسلام خواجه شهاب الحق و الدین جامی بیش نادرشاه خربنده رو

^۱ The MS. has نار .

تخت ابلهوسی^۱ افسر دغانی بر سر نهاد و خسرو دار الماک نورانی
در بس بوده تیرکی متواری شد - * شعر *

شب آمد جهان سر بسر تیره شد * شه زنک بر درمیان جیره شد
ملک فخر الدین با جند سوار نامدار از قلعه امان کوه بیرون آمد و دران
شب سیاه با آن جند مرد کینه خواه ناکاه خود را بران سباه زد
و سلامت بشهر هراة در آمد و از شهر هم در آن شب با حد مرد مبارز
بیرون رفت و عذران عزیمت بر سمت غور یافت و بعون لطف یزدانی
دران شب ظلمانی چون باد مبادر بی راه و راه میشتافت - * شعر *

تکار بر ره باریک می راند * خدا را در شب تاریک می خواند
اُمِّدِقْ جِلْبَابَ الظَّلَامِ کَمَا تَسْمِی * اَخُو الْحُزْنِ مَا ظَلَّتْ يَدَاہُ مِنْ الْبَدَنِ
بارہ میزنم جامه تاریکی را جفا که بارہ کرد

مازم اندوه آنچه را که یافت دو دست او از بد

وَقَدْ عَبَّ فِي كَأْسِ الْكُرَى كُلِّ رَاكِبٍ * فَمَالُ نَزِيغًا وَ الْجِيَادُ بِمَا تَسْرِدِي
بدستیکه شراب میخورد در کاسه خواب شر اشتد سواری

بس میل کرد مست و اسبان می بویند ما را

لشکر بادشاه خربنده را چون معلوم شد که از قلعه طایفه فرود آمدند آن
شب راهبا را بگریزند ملک فخر الدین درمیان لشکر افتاد و بیشتر مردم
سباهی او دران شب تاریک راه غلط کردند بعضی بشهر آمدند و بعضی
در غارها و مواضع مزیع متواری شد و ملک فخر الدین با دو سه تن از
مردان کار دیده بیرون رفت سلامت روز دیگر بادشاه خربنده بنفسه تیغ
بر کشید و چون شیر خشم آلود بیاده روی بسوی درب قلعه امان کوه

بهاک تمامب سناه از حاکم و محکوم بیکبار بیاده کشتند و در یک زمان
 قلعه شیب را بکرفتند و حیدانی زر و نقره و عدلی سیاه و حامه و سار
 Fol. 149b نبرد بدست آوردند که حد و عد آن را ضبط و حصر ممکن نبود و زور
 دیگر حرف سخت کردند بر امید آنکه باشد قلعه بالا را فتح کنند و قرب
 صد و نجاه مرد از کماة سناه نادرشاه خورنده بقتل بیوست و آن مراد
 میسر شد و آن فتح دست داد نادرشاه خورنده بعد از سه روز دنگ
 بمشاوره شهر هرات عازم شد امراد لشکر خون ایس قتل و هلاکو
 و هر مذاق و مولاید و مولای و داندشمد بهادر و بکتوب و تومان و مصان
 و ایس بهادر از حواسب شهر صف بر کسیدند و از دیون شهر افتخار الدین
 عیسی و احتیار الدین محمد هارون و جمال الدین محمد سام و ایلکی
 خواجه و عمر شاه خواندنی [۹] و بهلوان یار^۲ احمد کار حرف را مرتب
 گردانیدند و از دروازه ها تا مرد فراوان بود آمدند - * شعر *

یکی جنگ کردند تا هم حدان * کر امور را تا گاه بیشن زمان
 زمانه دید و دداند بیاد * شمار از فریدون کی و کیقباد
 ربیکان و بیره ر کو مال و تبع * فرادنده خون همکو نار و مبع
 جهان تا جهان کشته دریای ژرف * بهر سو و شکوف رودی شکوف
 سر سرکشان همکو کشتی بر آب * کرفته میان حوی و خون شداد
 حب و راسب هم مرد و هم نازکی * بخون اندرون حفته یکبار کی
 هرده روز نادرشاه خورنده بدین بسق که بکفر بیوست هرات را محاصره
 کرد و از طریق قرب ده هزار مرد سناهی بقتل بیوست روز نهم شیب
 الاسلام خواجه شهاب الحق و الدین حامی بیش نادرشاه خورنده رو

^۱ The MS. has نار .

تخت ابنوسی^۱ افسر دَخانی بر سر نهاد و خسرو دار الملک نورانی
در بس برده تیرکی متواری شد - * شعر *

شب آمد جهان سربسرتیره شد * شه زنک بر رومیان جیره شد
ملک فخر الدین با چند سوار نامدار از قلعه امان کوه بیرون آمد و دران
شب سیاه با آن چند مرد کینه خواه ناگاه خود را بران سیاه زد
و سلامت بشهر هراة در آمد و از شهر هم در آن شب با صد مرد مبارز
بیرون رفت و عذان عزیمت بر سمت غور تافت و بعون لطف یزدانی
دران شب ظلمانی چون باد صبا در بی راه و راه میشتافت - * شعر *

تکاور بر ره باریک می راند * خدا را در شب تاریک می خواند
اَمَذِيقَ جِلْبَابِ الظَّلَامِ كَمَا تَرَى * اَخُو الْحُزْنِ مَا نَالَتْ يَدَاهُ مِنَ الْبُرْدِ
باره میکنم جامه تاریکی را جنانکه باره کرد

ربیع

ابیوردی

ملازم اندوه آنچه را که یافت دو دست او از برد

وَقَدْ عَبَّ فِي كَأْسِ الْكَرَى كُلُّ رَاكِبٍ * فَمَالَ نَزِيغًا وَ الْجِيَادُ بِذَا تَرْدِي
بدرستیکه شراب میخورد در کاسه خواب هر اشتهر سواری
بس میل کرد مست و اسبان می بویند ما را

لشکر بادشاه خربنده را چون معلوم شد که از قلعه طایفه فرود آمدند آن
شب راهها را بگرفتند ملک فخر الدین در میان لشکر افتاد و بیشتر مردم
سباهی او دران شب تاریک راه غلط کردند بعضی بشهر آمدند و بعضی
در غارها و مواضع مزیع متواری شد و ملک فخر الدین با دو سه تن از
مردان کار دیده بیرون رفت سلامت روز دیگر بادشاه خربنده بنفسه تیغ
بر کشید و چون شیر خشم آلود بپایه روی بسوی درب قلعه امان کوه

¹ The MS. has ابنوسی .

بیخ نوع صلح و آشتی و الترام خراج کراری تن در دادن بادشاه خرمیده
 اران معنی در غضب رفت و روز حرب اختیار کرد و بهیبت هرچه عظیمتر
 جنگ بیش بود و حرب بهیچاه هزار مرد بیاده شدند و بر زوی ان حمل
 خون روی ناحداخر مسلول د امددد ملک مختار الدین ساکنان قلعه را بیش
 خواند و کف بدادید که بادشاه خرمیده ناحددین هزار مرد سباهی از
 خراسان و عراق ناحد و قتل ما و شما آمده اسب و اگر دعوت داتله که
 برما دست یابد یکی را رنده بخواهد گذاشت می ناید که همه یکدل
 و یک عزم میان در بددید و بکان نکوسید و از مرک حوی بدل راه
 ندهیه - * شعر *

تا کی ز جهان بر کرد اندیشه
 تا حد ز جان مستمند اندیشه
 این کر تو توان ستد همین کالد اسب
 یک موبله کو مسعاش حمد اندیشه

بعد اران هر چند که در خرمیده ز و حامه داشت بدیشان داد مزاران
 عوزی هر یک خون بلندی از نالای سنگی زوی بکنک آوردد و از
 حادین دایره طعن و ضرب در شعله ردن امد و طفل و کوش در نالاش
 و عیش - * شعر *

نفالید طفل و بعزید کوس * همیرب خون از هری تا بطوس
 همه دشب و صحوا و که مرد بود * ز زوی رمین تا فلک کرد بود
 ز شیب و ز بالا معان بود و وای * قدده فراوان سر و دست و بنی
 ان روز تا نمار دیگر از طرفین بدین جمع حرب کردند و قرب در هزار
 مرد از سنا بادشاه خرمیده بقتل بیوس و سه هزار دیگر رحم خورد
 و خون شب رنگی صف بر زوسی روز میروز کش و شاه قیدوانی بر

شیخ انوسعین
 قدس سره

مؤلف
 کتاب

Vol 149a

چون بحدود نیشابور رسید ایلجی نزد ملک فخرالدین فرستاد که اگر
 میخواهی که ولایت تو از فلب و قتل سالم ماند بوقا و محمد شاه
 لکک و امیر علی و نورین و مهتران و امراء هزاره و صدۀ لشکر نکودری
 را با تمامت اتباع و اشیاع بپیش ما فرستی چون ایلجی بشهر هراة آمد
 و یرایغ بادشاه خربنده بملک فخرالدین رسید ملک فخرالدین اندیشه مند
 کشت و بوقا و امرای نکودریا طلب داشت و گفت ایذک بادشاه
 خربنده با لشکری بعد در مال نمال می آید می باید که همه با من عهد
 کنی که تا من نفرمایم و اجازت ندهم بهیچ طرف نروید نکودریان بشمشیر
 و آب زر جنازک میان مغول معهود است سوگند خوردند که تا ملک
 Fol. 148b. اسلام نفرماید پیش بادشاه خربنده و بجای دیگر نروند ملک فخرالدین
 روز دیگر ایلجی را تشریف خاص بوشانید و سی نفر برده داده گفت که
 یکماه باشد که بوقا و اکثر امرای نکودری بتاخت افغانستان رفته اند چون
 برسند به بزدکی بادشاه عادل آیم و ایشانرا بنواب بادشاه سبارم ایلجی
 باز کشت و آنچه که از ملک فخرالدین شنوده بود عرضه داشت بادشاه
 خربنده دانست که آنچه ملک فخرالدین گفته برخلاف آن خواهد بود
 بر سبیل تعجیل متوجه شهر هراة کشت چون بروند خانه هراة نزول کرد
 لشکر را بمپیا گردانیدن عدت و ساز حرب و عراده و منجنیق و خرک
 و نردبان مامور گردانید و ملک فخرالدین بنایه بقلعه محروسة اسکلجه که
 او را امان کوه میخوانند برد و نواب و کماة سپاه غور و هراة و خلج و مغول
 باش و سجزی را بر دروازهها نصب کرد و چون بسمع بادشاه خربنده
 رسانیدند که ملک فخرالدین بقلعه امان کوه رفته است روز دیگر با
 تمامت لشکر بپای قلعه امان کوه رفت چهار روز قلعه را محاصره کرد
 بر امید انکه شاید ملک فخرالدین سر بصلح در آرد ملک فخرالدین

* شعر *

وَوَصَّ الدَّيْ فِي مَوْجِ السَّيْفِ بِالْعُلَى

مُصِرَّ كَوْجِ السَّيْفِ فِي مَوْجِ الدَّيْ

و بهادن عطا در حای بهادن شمشیر نلدی

کدند رسانده سب همجو بهادن شمشیر در موصع دم

همه را اسب و صلاح و حمامه داد و نتاحب ولایتی که ولایت آن اذقیاد

می نمودند مامور گردانید علی الخصوص وبستان و فراه و سگستان و

حرروان و ایشان حدد دویب این موصع را که برگر بیوسب نتاحند و

سیاری از مسلمانان و صعلانی رعیب را بقتل رسانیدند و از بخوف

وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئٌ مَّا كَسَبُوا إِلَى آخِرَةِ عَاقِل مَادِد

بدین واسطه از اطراف حاسان بهاد حواهان و مظلومان بدرگاه عازان

رفتند و از نکودیان بهالید بادشاه عازان بهرادر خود بادشاه حرمدهه برلیع

بوشب که نایب که لشکر بهراة بود و نکودریان را از ملک بختر الدین

طلب دارد اگر حفاک در فرستد ایشان تعللی نماید و یا انئی طاهر

کد شهر هراة را محاصره کد بعد از فتح رعبا را رحمب بدهد عویل و

سکریان و نکودریان و اهل قس و شور را مستاصل گرداند حو برلیع

بادشاه عازان بهادشاه حرمدهه رسید در دیگر از مازدران - * شعر *

برو کومب کوس و مرد کوه دلی * بشمریک قاز[ای] در آورد نامی

بس نشب او لشکر بیگران * دلیوران و کردان و کد آوردان

ژمان ربر حفتان و خوش همه * ر سر تا دلی اندر آهن همه

سرا سر شتبان همه ررم حواة * نه بیش اندرون نام بردار شاة

فروران حودق و حروشل حوانر * حو آشفته شیر و حو شوریده بر

دیش از بس و بیش برداشته * ر حرح رسن کرد نکداشته

متممی

قال الله
تعالی

نظامی

بود که بادشاه غازان که برادر بادشاه خر بنده است بوقا و نکودریان را در ممالک عراق یورت و علفخوار و مواضع شتا و صیف تعیین کرده بود و از ایشان خط کذاه کاری باز ستانده که درین دیار دزدی نکند و معاون و شریک قطاع طریق نشوند چه عادت و طبیعت نکودریان از عهد قدیم با^۱ دزدی و راه زدنست و از هذکام ظهور ایشان تا این زمان باهیچ بادشاه و ملکی و حاکمی وفا نکرده اند - * شعر *

شاعر   لَا أَدَبُ عِنْدَ مَمْرَدٍ وَلَا حَسَبٌ * وَلَا عَهْدَ لَهِمْ وَلَا ذِمَّةٌ

نیست فرهنگ نزدیک ایشان و نه حسبی

و نه عهدهاست مرا ایشانرا و نه زنها را

سعدی   نه نیکی شناس و نه دانا بژوه * جهانی زکردار شان در ستوه
همه بد شرست و همه دزد و تزد * همه در خور نغت و شمشیر کند
سزاولر نفرین خلق خدا * که بر جانشان باد رنج و بلا
مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا ظَفَرُوا أَخَذُوا وَقَتَلُوا تَقْتِيلًا نکودریان از ان حکم بغایت مضطرب
و متحیر شدند و اگو طایفه دیگر راهی بزدندی ایشانرا بگرفتندی و گفتندی
که این فعل شماسست و امثال چنین کارها از شما آید از ان تهمت
و زحمت نیک بجان آمدند و بعد از چند کاه از عراق بقهستان در آمد
و مدتی بیش شاه علی بسر ملک نصیر الدین سجستانی ملازمت
نمودند و از قهستان نیز متغیر گشتند و به راه آمد ملک فخر الدین ایشانرا
در شهر جای داد و رؤس و وجوه ساکنان هراة را طلب داشت و هر طایفه
Fol. 148a. بمحاکمتی نامزد فرمود -

* شعر *

متنی

وَوَضَعَ الذَّنْدَى فِي مَوْضِعِ السَّيْفِ بِالْعُلَى

مُصِرَّ كَوْصِعِ السَّيْفِ فِي مَوْضِعِ الذَّنْدَى

و نهادن عطا در جای نهادن شمشیر بدندنی

کدند رساننده ست همچو نهادن شمشیر در موضع دم

همه را اسب و سلاح و جامه داد و مناقب ولایاتی که ولایت آن انقیاد نمی نمودند مامور گردانید علی الخصوص بهستان و فراه و سجستان و جرزان و ایشان جدد دوش این موضع را که برکر بیوسب بنا کردند و بسیاری از مسلمانان و ضععی را عیب را بقتل رسانیدند و از تخریب و الدین ظلموا من هولاء سیصیصهم سیات ما کسوا الى آخرة عادل مالد دین واسطه از اطراف خراسان و بلاد حواری و مطلوبان بدرگاه عاران رفتند و از نکودریان بنالید بادشاه عاران برادر خود بادشاه خرمده یولیع نوشت که ناید که لشکر بهراه برد و نکودریان را از ملک مخر الدین طلب دارد اگر حفاظت در فرستادن ایشان تعللی نماید و یا ادئی طاهر کند شهره راه را محاصره کند بعد از فتح رعایا را رحم بدهد عوزیان و سجزیان و نکودریان و اهل فتن و شور را مستاصل گرداند چون یولیع بادشاه عازان ببادشاه خرمده رسید روز دیگر از مازندران - * شعر *

مرو کوفت کوس و سرد کوه نامی * بشربک تازی [ی] در آورد نامی نظام
مس نشست او لشکر بیکران * دلیران و کردان و کد آوزان
ذهان زیر خفتان و جوشن همه * ر سر تا بنای اندر آهن همه
سرا سر شتانی همه رزم خواه * نه بیش اندرون نام بردار شاه
فروزان جو برق و خروشان جوانر * جو آشفته شیر و جو شربده بر
دفش از مس و بیش برداشته * ز حرح برپن کرد نکداشته

قال الله
تعالی

بود که بادشاه غازان که برادر بادشاه خر بنده است بوقا و نکودریان را در ممالک عراق یورت و علفخوار و مواضع شتا و صیف تعیین کرده بود و از ایشان خط کذاه کاری باز ستانده که درین دیار دزدی نکند و معاون و شریک قطاع طریق نشوند چه عادت و طبیعت نکودریان از عهد قدیم با^۱ دزدی و راه زدنست و از هذکام ظهور ایشان تا این زمان بادهیج بادشاه و ملکی و حاکی و فاعله اند - * شعر *

شاعر   لَا أَدَبُ عِنْدَ مُمَرِّدٍ وَلَا حَسَبٌ * وَلَا عَهْدٌ لَهُمْ وَلَا نِصَبٌ

نیست فرهنگ نزدیک ایشان و نه حسبی

و نه عهدهاست مرا ایشانرا و نه زنجارها

سعدی   نه نیکی شناس و نه دانا بژوه * جهانی زکردار شان در ستوه
همه بد شرست و همه دزد و تزد * همه در خور نطف و شمشیر کند
سزاولار نفرین خلق خدا * که بر جانشان باد رنج و بلا
مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا تَفَرُّوا أَخِيدُوا وَقُتِلُوا تَقْتِيلًا نکودریان از ان حکم بغایت مضطرب
و متخیر شدند و اگو طایفه دیگر راهی بزدندی ایشانرا بگرفتندی و گفتندی
که این فعل شماسست و امثال جنین کارها از شما آید از ان تهمت
و زحمت نیک بجان آمدند و بعد از چند کاه از عراق بقهستان در آمد
و مدتی پیش شاه علی بسر ملک نصیر الدین سجستانی ملازمت
نمودند و از قهستان نیز متذفر گشتند و بهراة آمد ملک فخر الدین ایشانرا
در شهر جای داد و رؤس و وجوه ساکنان هراة را طلب داشت و هر طایفه
Fol. 148a. بمحلتی نامزد فرمود -

* شعر *

کافی لَيْهَيْكَ أَنْ مُلْكِكَ مِیْ اِرْدِيَادِ * وَ اَنْ مُلَاكَ وَاِیْسَةُ الرَّبَادِ

گوارده ناد ترا اندک نادرشاهی تو د ارون شدست
و اندک بلندی د بیرون آده آتش بهاست

انوری

دمدم پاهات رفیع تر است * هر رمایب دولت ذکر است
اس اثرها که دنده حرویس * کار کلی هدور در قدر است
ناش تا صبح دوات دمدم * کین هدور از بدایح سحر است

ملوک اطاف و ولایات ارعوز و عرجستان و حروران و حواف و نا حرر و حام
و اسرار بهاء امدد و شرایط خدمت و تهنیت بتقدم رساند و حراج
کدازرا انگرام نمود ملک و خراج الدین همه اندوخت و حددانی اصطناع
و بدل و احسان در باب ایشان از رانی داشت که - * شعر *

شاعر

به قلم شرح آن تواند داد * به زبان وصف آن تواند کرد
و ساکنان و متوطنان شهر هرات حمیب عن الحدثنان و الافات و سایر ارباب
خراسان در ظل راف و معدلت او مروه الکمال در آسایش و اطمینان
عیش و دکانی کردند - * شعر *

كَانَمَا النَّاسُ مِیْ الدُّنْيَا يَطْلُكُمُ * قَدْ حَيَّمُوا بَيْنَ حَقَّاتٍ وَ اَبْهَارِ

گونا که مردمان در دنیا به سایه شما

ند رستیکه خیمه رده اند میان بوستانها و حوضها

ذکر هشتاد و چهارم در آمدن اولجایتو سلطان
بمکاحه شهر هرات و مراجعت او

حون شهر سده ثمان و تسعین و ستمایه در آمد درین سل امیری
نکودری بوتا دام با سه هزار مرد شه هرات آمد و سب آمدن او بهرات آن

دربخ از جنان خسرو دین برسد * که حیدرین بقا ترا بهم [در] شکست
 دربخ از حنان شاه حورشید مهر * که بد را می [او] رایب ماه و مهر
 دربخ از حنان داور که دژاد * که بودش همه را می و دین و داد
 سبها چه بیدادی و کیدپاسب * که هر دم ر تو بردل و سیدعاست
 سبها ترا مهر و ازرم بیست * ر کم‌دار حویشت یکی شرم بیست
 سبها همه سوری و دود و رنج * نداری وفائی نکر زور ننج
 یکی را ر تو کدخ و دبیم و تخت * دگر از تو بد اختر و شور تخت
 ر تو هر که ده زور گامی کرم * بغیروری و زور نامی کرم
 ر بایش در آوردی و خار کرد * بخاک اندرویش نکوسار کرد
 و هم در اندر ملک فتح، الدین تمام برادران و حویشاردان امیر
 نور را بقتل آورد بعد از قتل امیر نورور سه روز امیر قتلشاه مراجع
 نمود و خلق شهر هراة از ان محاصره و مقاتل حلا [ص] یافتند و آیب با
 هدایب و قال الحمد لله الدی اد شب عدا الحرس ان ربالعور شکور و زرد
 حال و طبعه امال خود ساختند و مولانا وحید الدین نسعی تاریخ قتل
 امیر نورور را در طعه گفته و ان طعه ایست - * شعر *

مولانا وحید

نشصده^۱ و بود و شش درون شهر هراة

کدش از مه سوال بیست نایک روز

'ol 147a

ر هخته روز دو شده میانه دو دسمار

رسید لشکر عازان و کشته شد نورور

¹ In the MS نشصده

بدروازها و بندها و برجها فرستاد و گفت نوروزیان را برفق و خضوع بگویید که شما را امیر نوروز طلب داشته و گفته بزودی بیایید که با شما کاری مهمی دارم القصه نوروزیان یکان و دوکان ترک حرب میکردند و بتعجیل تمام متوجه حصار می شد و با خود می گفت که مگر امیر نوروز ملک فخر الدین را بخواد گرفت که طلب داشته چون بحصار در می آمدند مبارزان غوری ایشانرا می گرفتند بعضی را Fol. 146b. بقتل می آوردند و گروهی را در جاه می کرد برین نسق که ذکر رفت در یک ساعت سیدصد و نود تن از نوروزیان را بگرفتند بعد ازان ملک فخر الدین دو تن را بیش امیر قتلغشاه فرستاد و گفت بعون ایزد آفرین و بیدم دولت بادشاه روی زمین امیر نوروز را که از هیبت او شیر شریزه در وحشت بود و فیل مست با دهشت بگرفت - * شعر *

ز گاه کیومرث تا این زمان * کرا بد چنین دسترس در جهان
که نوروز یک را بکیرد بزور * مکر من که هستم ز شاهان^۱ غور
امیر قتلغشاه آن فرستاده کانرا خلعت خاص بوشانید و از مقربان درگاه خود جمجای نامی را بفرستاد تا امیر نوروز را بسته بیش آورد چون نظرش بر امیر نوروز افتاد در حالش بقتل رساند - * شعر *

بر و کتفش از کرز در هم شکشت * سرش را بخنجر ببرید بست
بخواریش بر خاک خارا فکند * سرو دست و بایش بهر جا فکند
دریغ از جنان نامدار دلیر * که توش بلبکش بد و زور شیر
دریغ از جنا بر فراز که دیو * ز بیمش بدی سال و مه در غریو
دریغ از جنان مرد یزدان شناس * که بد در خور آفرین و سباس

ملک
فخر الدین
کرت

و ناعی کری نباشد روز دیگر ملک مختار الدین این معنی را سمع امیر
 روزور رسانید امیر روزور تمام برادران و برادرزادگان و کماة رحال سناة
 خود را بدروارها فرستاد چون شب در آمد با حواص و مقریان درگاه
 خود گفت که تدبیر کار ما چیست بعضی گفتند که ای خداورد
 مصلحت در آنست که امشب همه باتفاق سوار شویم و خود را بر
 لشکر حصم رئیس و طرف مرعات بیرون رویم و یمنی^۱ که پیشتر امرآ
 سناة امیر قتلعه‌شاه با او تحالف کرده و معاون ما شود طایفه گفتند که
 اگر امیر قتلعه‌شاه دست عهد دهد و سرکند خود که قصد ما نکند امیر
 را مصلحت است که بیش از رود امیر روزور گفت نبود بلکه که من
 بر قول و پیمان امیر قتلعه‌شاه اعتماد کنم ما را هیچ نگاهی و جایگاه بهتر
 و محکم تر از هراة نخواهد بود حالیا درس شهر قرب دهگاه هزار مرد
 حاکمی سب اکثر سناة امیر قتلعه‌شاه کشته شود یا بدی شب طغر یابد
 و مصا و ازوک رشع بهادر گفتند که در محکمی شهر و حصان حصار
 و کثرت مرد سناهی هیچ رنی نیست اما اگر خداورد امیر بزرگ عادل
 میخواهد که درین شهر سالم و ایمن ماند و سناة دشمن حوار و محروم
 مراجعت نمایند مصلحت در آنست که ملک مختار الدین را نگیرد
 و حصار را از غوریان باز ستاند چه بیاید که بدی اندیشد و مرد ما
 نراکند است و بیز حدین شغوده ایم که ملک مختار الدین با سوتای
 نوس عهده کرده است که امیر را بهر نسق که دستش دهد نگیرد است
 ما ندیده گانرا در خاطر آمد عرصه داشتیم ناتی حکم امیر راسب امیر
 روزور گفت که من با ملک مختار الدین مکر و عذر بیعدشم چه مکر

^۱ In the MS تمکی .

* شعر *

إِذَا مَا حَمَامُ الْمَرْءِ كَانَ بِلَادَةً * دَعَتْهُ إِلَيْهَا حَاجَةٌ وَ تَطْرَبُ

جون مرک مرد باشد بشهری

بخواندان مرد را بسوی آن بلده حاجتی و در طرب ارد او را

Fol. 145b. بشهر هراة در آمد و در حصار شهر ساکن شد ملک فخر الدین در باب

خدمت و اظهار یکدلی و محبت چندانکه ممکن بود سعی کرد بعد

از چهار روز امیر قتلغشاه با هفتاد هزار سوار جنگی بدر شهر هراة رسد

و روز دیگر علی الصباح شهر را محاصره کرد و هزده روز از طرفین مکارب

و مقارع بود - * نظم *

دو لشکر جون دیوان مازندران * بشمشیر و تیر و بکرز و سندان

بسجای رساندند کار نبود * که سر کشته شد کفبد لاجورد

و راوی چنین گفت که جون امیر نوروز با سیصد مرد نامدار که هریک

بثبت^۱ هزار سوار بود بحصار در آمد ملک فخر الدین از جمعیت و کثرت

ایشان متردد شد و شب او با خواص وزرا و اکابر ندما و اعظم صواحب

بعد از تدبیر تدبیر و تفکر بسیار بران اندیشه مقرر گردانیدند که بسمع امیر

نوروز رسانید که درین شهر خلقیست مختلف بعضی سنجری و طایفه

بلوچ و قومی خلج و گروهی مغول باش و فرقه ابیوردی و سرخسی

اندیشه مندیم ازان معنی که نباید که قومی یاغی شوند و دروازه بدست خصم

باز دهند^۲ اگر چنانکه امیر مصلحت داند از اخوان و خالان و ملازمان

خود بر هر دروازه چند نامزد گردانند تا هیچ آفریده را مجال خلاف

^۱ In the MS. بشبت.

^۲ In the MS. باز هد.

* شعر *

و الرُّكُتُ يَسْرُونَ وَ الظُّلُمَاءُ رَاكِدَةٌ * كَأَنَّمْ فِي صَمِيرِ اللَّيْلِ أَسْرَارُ
 و اشتر سواران شب میرفتند و حال این بود که تاریکی مقیم شونده بود
 گویا که ایشان در صمیر شب سرها ادد
 چون نیک فرسنگی شهر هراة رسید روی نه برادران و اقارب خود کرد
 و کعب که ملک فخر الدین داماد محسن و بجای او بیکوی و اعطایع
 و تکریم تمام معدول داشته ام حدانکه همکند اران معلوم است من
 بهراة خواهم رفیع چه روزه نماز قضا دارم برادران او گفتند که هرچه
 خداوند فرماید و مصلحت بیدد ما بران موجب تقدیم رسانیم طایعه
 از امراء سناة او چون رمصل و سدوم و سابل و نانک و سسوقا گفتند که ای
 خداوند مصلحت و صواب دید ما بعدکل در آنست که امیر ازینجا
 نگذرد و درین شهر در بیاید و بر ملک فخر الدین و حویشاوندی او بهیج
 دوع و بهیج وجه اعتماد نکند -

عَدَاوَةُ دِي الْقُرْنَى أَشَدُّ مُصَاغَةً * عَلَى الْمَرْءِ مِنْ وَقَعِ الْحُسَامِ الْمُهْدَدِ
 دشمنی خداوندان نردیکی سخت تر مرد از افتادن شمشیر کوهنر دار [۹]
 الا قارب کالعقارب امیر روزور در عص رفیع و کعب که مرا بر ملک
 فخر الدین اعتماد کلیس مثل هر کدام [کسی] را که از شما خاطرش^۱
 بطرفی مایل است کو بر و که احارت دادم در حال نانک [رردد] و سدوم
 و سابل^۲ ناصد سوار بطرف مرعاب رفتند روزور روز دیگر بطالع وقت بر
 مقتضا -

^۱ In the MS خاطرف .^۲ In the MS سابلان .

يَا دَهْرُ هَبْنِي لَا أَشْكُو إِلَى أَحَدٍ * مَا ظَلَلْتُ مُنْتَهَسًا شُلُوبِي مِنَ الذُّوْبِ

ای روزگار انکار مرا شکایت نمی کنم بسوی یکی

تا ما دام که روز گذارد مرا گذشته اندام من از حادثها

در حال از نیشابور باز گشت و بواسطه این خبر بیشتر لشکر باو تخلف

کردند و هر کس روی بطرفی آورد طایفه بذاته بقلاع و حصن بردند و قومی Fol. 145a.

بجانب لشکر هرقداق رفتند - * شعر *

وَالنَّاسُ أَعْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ دَوْلَتُهُ * وَهُمْ عَلَيْهِ إِذَا عَادَتُهُ أَعْوَانٌ

ابو الفتح

مردمانی یاری کران افکس اند که دوست داشت او را دولت او

الهیستی

و ایشان بروی چون دشمن گرفت او را دولت او یاری کران اند

امیر نوروز با هشتصد سوار بماند چون بحدود جام رسید دانشمند بنادر

روز دیگر متعاقب بجام در آمد با هزار سوار جرار آهن پوش امیر نوروز

ان روز تا نماز پیشین با او حرب کرد بعد نماز پیشین روی بپوزیمت آورد

جه تمامت مردان سباهی او عازم نوار و متوجه انبزام بودند و هر

جند که برادران و امراء لشکر خود را میگفت که یک زمان بایستید

و ثبات قدم نمایید تا من بدین تیغ ابدار آتش فعل از دماغ این

جماعت خاکسار باد غرور^۱ بدر کنم - * شعر *

بدین تیغ هندی خونریز تیز * بدید آورم هر زمان رستخیز

ایشان بدان سخن التفات نمی کردند چون بکوسویه رسید جبار صد سوار

بیش با او مصاحب نمازد و از کوسویه نماز شام سوار شد و با نزدیک

طلوع صبح در هیچ موضع مقام نساخت -

ذکر هشتاد و دوم در حکایت تخلف امیر نوروز و قتل او در شهر هوا

چون شهر سنه ست و تسعین و ستمایه در آمد درین سال امیر
امیر نوروز از نکودهی و غیره جمع کرد در عریصه ایک معراق بود و فتنه
انگیزد چون به دیشامو رسید برادر او امیر اوردای غاران بد و پیوست
و گفت حکم یرلیغ بادشاه غازان شده است که دوزوینادرا بقتل رسانید
بعلت آنکه امیر نوروز سلطان مصر مکتوب نوشته که اگر سلطان اسلام
ازان دیار لشکری بفرستد من از خراسان دیر سباهی بیارم تا بادشاه
غازانرا از میان براریم چه میخوانیم که بمعاقبت و مظاہرت سلطان
اسلام دین محمدی تنجید تقویته دهم و اعلام کفار و رایات زندیقان
نکوسار شود و قانون مہدموم و [۱] بین شوم جنکیر خانی مندرس و منظمس
کردد بحقیقت برادران حاجی و لکری و سران امیررا و ستلمیش و دوائی
را که در اردو بودند بقتل رسانده اند و ایک معاشرت سونای نوین
و هرقداق مولاد قبا با لشکر کران می رسد و متعاقب امیر قتلعه‌اش بحدود
جابریم و اسفلراین رسیده و در هر شهر و قریه که از نص کردگان
و متعلقان امیر کسی را می یابند بقتل می رسانند چون امیر نوروز
از برادر خود این سخن بشنود بغایت بریشل خاطر و دلتنگ شد
و گفت -

* شعر *

نَمُ تَجْـمَعُ عَیْطًا نَعُورَ بِهِ * جَوَانِحَ بَتَّ أَظْوِیْهَا عَلٰی لَهَبِ
نوروزی

چند احرعه می حشانی خشم را که بجوش می آید بدو عیظ

بهارهائی که شب گذاشتم در بیچم آن جوانی را بر درانه زن آتش

که از نوروز یان شصته و ناظر و عاملی باشد ایشانرا بقتل آوردند و بجبر
 ملک فخر الدین را مامور گردانید تا بر امضاء التمغاء او مثال نوشت
 و اختیار الدین محمد هارون را برساندن آن احکام نامزد فرمود روز دیگر
 بند از بای اختیار الدین محمد هارون بر داشتند و دو مرکب نیک
 دو ته بدو داد تا هر جا که رسد گوید که من بگریخته ام و از ملک
 فخر الدین و جکوفکی احوال خبری ندارم بعد از چند روز دیگر ملک
 فخر الدین نیز از بند خلاص یافت و واسطه آن بود که از موکلان او
 شخصی بود او را شمس الدین ابو بکر از بی گفتندی شب با او یکی
 شد و هر دو از لشکر گاه امیر سوتای بیرون آمدند و در قطع مراحل
 و منازل و جوب طرق و مسالک بر مهالک اجتهاد تمام بجای آوردند تا
 بسعادت و سلامت بجام رسیدند و از جام با طایفه از اهل نبرد بهراة
 آمدند و از هراة بعد از سه روز بیش امیر نوروز رفت چون امیر نوروز
 ملک فخر الدین را بدید در کنار گرفت و بغایت خوشدل شد اما برو اعتماد
 نکرد چه بعضی از امرا چون رمضان و بانک و اروک جرخ انداز
 Fol. 144b. و بسوقا گفته بودند که ملک فخر الدین با امیر سوتای عهد کرده است
 که چون مرا بکزاری من امیر نوروز را بکیرم چند روز از و محترز و مجتنب
 می بود تا از بیش امیر سوتای دو تن از خواص امیر نوروز بگریختند
 و چون بیش امیر نوروز آمدند عرضه داشتند که ای امیر مارا بحقیقت
 معلوم است که ملک فخر الدین از لشکر گاه امیر سوتای بگریخت
 و قرب دو هزار سوار سه روز در عقب او برفتند چون امیر نوروز این سخن
 بشنید با او بسر عنایت آمد و حکومت هراة را بدو مفوض گردانید *

دوروز با نادرشاه عاران مخالفت و عداوت ظاهر کرد نادرشاه عاران سوتای
و هرقداق را فرمود^۱ که دوروز را بگیرد ایشان را بیست هزار سوار طلب
امیر دوروز بخراسان در آمدند چون بکود رانگان رسیدند دران مواضع Fol 144a.
با امیر دوروز حرف کردند امیر دوروز از پیش ایشان مدبرم شد نادرشاه نکلات کوه
برد چون شب در آمد از نکلات کوه دیروز رفت و عیان عریضه سم
هراة تنب ملک مختار الدین امیر دوروز را گفت که اگر امیر برک احارت
دهد دروم و حشر خود امیر حاجی را ندیم که ککاسب و در کدام قلعه
و حص و یا در کدام حظه متوطن است امیر دوروز گفت احارتست اما در
مراجعت حد آنکه ممکن باشد مبالغه می باید نمود ملک مختار الدین
می الحال با حمدین از کماة^۲ رحال چون اختیار الدین محمد هارون
و سراج الدین عمر سرکابی و تایتیمور بهادر مطهر و محمد برک از
لشکرگاه امیر دوروز دیروز آمد چون فرسنگ ده قطع مسافت کرد با
آن ناصد سوار از سناه امیر سوتای مقابل افتاد آن روز تا نماز دیگر با هم
تس که مصاحب او بودند با آن ناصد سوار جنگ^۳ کرد بعد از نماز دیگر
او را و اختیار الدین محمد هارون را گرفتند و پیش امیر سوتای آورد
بعد از نه روز امیر سوتای التعمای پوش که امراء و رعما و اعیان
و شجعان حواری و ناخوز و حام و کوسویه و مرو^۴ و پوشم و هراة و اسفار
و نراة و عوز و تولک و ازاب و هراة رود و عرجستان و حورزان باید که
بر موجب حکم برلیع جهانگشای نادرشاه عادل عاران خان در شر موضع

^۱ که مازحال ۱۹ repeated in the MS

^۲ The MS has کماحال

^۳ In the MS حدد

^۴ In the MS حرد پوشم

جوانب دلالت بران می کند که اگر ما بیشتر درین دیار مقام سازم
مضررتی بما لاحق شود که آن موجب هموم خواطر دوستان و شماتت
دشمنان باشد شاهزاده‌گان و مدبران مملکت او گفتند که فرمان بادشاه
عالم راست اما بواسطه این اخبار اراجیف اگر بادشاه کوچ فرماید عاری
عظیم بود و بانواع ایرانیان زبان طعن دراز کنند و گویند که مراجعت
بادشاه جهان از خوف و وهن عساکر بود تدبیر مریخ و مصلحت منفع
آنست که اوازه کنیم که از جانب چین و ما چین لشکری سیاهی کرده
اند و می‌خواهند که بدار الملک بادشاه دوا آیند بعد ازان برویم بادشاهزاده
دوا این اندیشه راستوده شمرد و گفت این رای بصواب و صلاح اقربست
روز دیگر بواسطه این اوازه بباد غیس رفت و بنج شبها روز سباه او با چندین
هزار اسیر و مواشی از جانب شهر هراة بر سبیل تعجیل بگذشتند -
* شعر *

جنان کرم راندند در دشت و کوه * که آمد زمین و زمان در ستوه
و مبارزان هروی تا حد شبورغان در عقب ایشان برفتند و بسیاری از اسیران
و غنیمتها از ایشان بازستانند *

ذکر هشتاد و یکم^۱ در بند^۲ افتادن ملک
مرحوم فخر الدولة والدین
و خلاص او

راوی چنین گفت که درین سال مذکور ملک مغفور فخر الدولة
والدین طاب ثراه در بند بادشاه غازان افتاد و واسطه آن بود که چون امیر

^۱ In the MS. هفتاد نهم .

^۲ In the MS. دبند .

کشف و عدل عربیست بر سمب هراة ناهب حور بصحرای [۱] شکیدن
 رسید برید که این چه حاسب امرا گفتند که این آن موضع است
 که نادر شاه براق با نادر شاه اتفاق حرب کرد نادرشاهراة دوا گفت که حور
 این ولایت بر دزدان مامدارک دیامده مصلحت در است که ترک
 محاصره هراة کنیم راوی چنین گفت که نادرشاهراة دوا دان شب که
 بیست محاصره هراة کرد در حواب حنای دید که از طرف مرا منبرک .
 مقبره شریف کادراة جمع سوار انبوه همه نکسوت ازین مجلس بر استن
 حدک سوار با تیغها کشیده و علما بر افراشته بسکه کاه او در آمدند
 و نادر بروی رددی و گفتندی ای ترک ترک محاصره شهر هراة
 کفیب عن الامات و العاهات می گیری و الا بدین احتلحر مسلوله
 حورب را بر خاک خواری زبدم و دمدم اهنک قتل و قتل^۲ او
 کردندی حور از حواب در آمد اندیشه مدد و حایف کشف و در اثنای
 این حالت بعد از رات و شمار انفس از جانب شمال مشرق معال
 سعید از کوهتر برزگر پیدا گشتند و بر شهر هراة نادرشاهراة دوا
 از ظهور آن طیور زعب هرحه عظیمتر بر دل مستولی شد و هم در آن ساعت
 نسمع او رساندند که ملک شمس الدین کو[ت] از عوز و عربین و انعاستن
 لشکری جمع کرده و سر او ملک فخر الدین بیز از حوزان^۳ و عرجستان و
 و بیزور کوه و تولک و هراة رود سدهای بهراة می ارد نادرشاهراة دوا بروی
 نسوی شاه زاده کال و امراء و زوس لشکر کرد و گفت که عواف و دجج م د
 است که بی المی و حشم رحمی از ایران زبدم چه دوش خوایی
 برشلی دده ام و بدین آمدن این معال سعید و رسیدن احدا مساکر

^۱ In the MS حنای

^۲ In the MS قتل .

^۳ In the MS حوزان

فوشنچیان بغایت مضطر و منزعج گشتند و با وجود تشنگی در روز دیگر
جنگ کردند روز دیگر بوقت زوال لشکر بادشاه زاده دوا حصار را بگرفتند
بادشاهزاده دوا فرمان فرمود که تمامت مبارزان و بهادران فوشنچی را
بقتل رسانند و زن و بچه ایشانرا بماور الذعر برند - * شعر *

رایجی

ز ده ساله تا پیر کیتی بسود * بشمشیر از ایشان برباید دود
ممانید زنده کسی^۱ را بجای * فرستید ازیدر بدیکر سرمای
بخون ریختن دل کردگان کنید * چه باشد بتر در جهان آن کنید
سراسر بفرمان و رای دوا * جیانگیر کین تو ز فرمان روا
سباهش بریشان ز اندازه بیش * بخون ریختن دست آورده بیش
بدیر و جوان می در آریختند * کران تا کران خون همی ریختند
بیده سر فوجوانان ز تن * ز خون ساخته ازغوانی کفن
برجون سعی سر روی جوشید * تن ناز پرورده موی سفید
فترسیده از داد کر یک خدای^۲ * ... ..

زن و کودکانرا همه دستگیر * بزاری و خو[ا]ری گرفته اسیر
کران تا کرانرا بدر جگر * همی درد بودند از یک دگر
بدر کشته از زخم بیکان تیر * بسر کشته در دست ترکان اسیر
بدر جان سبده بشمشیر تیز * بسر بر در خیمها اشک ریز
بدر را بریده سر افکنده بست * بسر را بیاده دوان بسته دست
و تمامت اولاد و عورات و مخدرات فوشنچیانرا اسیر کردند و از قتل^۳
و نهب هیچ باقی نگذاشت روز دیگر بادشاهزاده دوا از فوشنچ

۱ In the MS. کس.

۲ The second hemistich is wanting in the MS.

۳ In the MS. واصل.

سرصلح در بیازد القصه هر چند که شمس الدین الحاح کرد که ای قوم
در کشائید که یرلیغ نادر شاه آورده ام مستعمل بر اعطاف و الطاف و ناطق
بر امان و احسان فوشدکیان و سران او گفتند که ما را یرلیغ نگار نمی آید و
حد تیر بجانب شمس الدین میوان و ایلکیان نادرشاهرا ده انداختند
شمس الدین میوان از این حالت بغایب بریشان دردمند کُش
مراحت نمود و بیش نادرشاهرا ده را آمد و کعب که جماعتی از
حویکیان و مقتدیان و اودش و لایب فوشدک سران مرا گرفته اند و در بند
کرده و نا لشکر جوار نادرشاه جهان ناعی شده نادرشاهرا ده را در عصب
رب و کعب ای نیز هم [و] عم مختور حون فوشدک را مسلم کردند ام حمله
فرزدان و معلقان ترا بتو دهم روز دیگر ده هزار مرد فرستاد تا حصار
فوشدک را محاصره کنند هفت روز متعاقب هر روز پنج هزار و ده هزار
مغول می آمدند و حرب می کردند و از حاندین بسیاری بقتل می
دیوستند و مجروح و مقروح می کُش -

* شع *

وَكَمْ مِنْ طَرِيحٍ بِالْعَرَارِ مُجَدِّلٍ * وَكَمْ مِنْ حَرْجٍ بِالْذَمَاءِ مُصَرِّحٍ

شاه

و حندا افکده نکیاه انداخته شد

و حندا مجروحی بخودها رنگ کرد شده

روز هشتم میان فوشدکیان اختلاف و در گروهی پیدا شد طایفه گفتند که ^۱
صلح میکنیم چه این حصار را بیش از بیش حصانتی بیست جماعتی
گفتند که حرب می باید کرد که اگر نمود ناله بر ما غالب ایستادند
مردم کوسوند دملر از بهاد ما بر آورد و فرزدان ما را باطراف و اکناف
ترکستان متفرق گردانند در اثناء این حالت حصار از بیمه جا در افتاد

143a

بسوی ولایت فوشنچ تافت و ایلجی بفوشنچ فرستاد که مردم فوشنچ باید که باستقبال بیرون آیند و با لشکرها ما طریق معامله و سودا مسلوک دارند [فو]شنجیان در جواب گفتند که ما رعیت منقاد بادشاهیم اما می ترسیم که بیدش بادشاه آیم چه بادشاه از خلق کوسویه در غضب است شاید که ما را بکین ایشا مستاصل گرداند^۱ ایلجی باز کشت و آنچه شنود بود بسمع بادشاهزاده دوا رسانید بادشاهزاده دوا در خشم رفت ده هزار سوار نامزد گردانید تا با خلق فوشنچ حرب کنند آن روز جنگ کردند هیچ فتحی ظاهر نکشت روز دیگر فوشنجیان باتفاق شمس الدین میران را که والی فوشنچ بود بیدش بادشاهزاده دوا فرستادند تا بجهت ایشان امان نامه بستاند شمس الدین میران چون بیدش بادشاهزاده دوا رسید و شرایط خدمت بجای آورد بادشاهزاده دوا گفت ای پیر غریب بجهت رفقه شده و حاجت تو چیست شمس الدین میران گفت که اگر بادشاه جهانگیر مزید^۲ سلطنت بادشاهی و دوام عظمت شاهنشاهی^۳ را مردم این خطه را از قتل و نهیب امان بخشد از کرم غریزی بادشاه جهان هیچ عجب و غریب نبود بادشاهزاده دوا گفت که مال و زن و بجهت رعیت فوشنچ را بتو بخشیدم اما مواشی و برده که داشته باشی بیرون فرستند برین موجب بفرمود تا یرلیغ نوشتند شمس الدین میران از آن تربیت بغایت شادمان شد و بطایفه از خواص بادشاهزاده دوا مراجعت نمود چون بدروازه رسید در بروی بیستند و سبب آن بود که چون شمس الدین میران از فوشنچ بیرون آمد بمران و خویشاوندان او و طایفه مردم قلعه قاهی که در فوشنچ متوطن بودند باهم عهد بستند که با بادشاه زاده دوا

^۱ The word گرداند is repeated in the MS.

^۲ In the MS. مزید .

^۳ In the MS. مطمت .

شهاب الدین زبرک از حصار بیرون آمد مرد[م] کوسویه ناهم گفتند که بد
 کورم که شهاب الدین زبرک را بیش بادشاهزاده دوا مرستادیم چه بهیج نوع
 مبرا بر لشکر او اعتماد نیست خانه که چندین مرد نامدار و امرا کنار
 ساه او را بقتل رسانده ایم شمس الدین مهدب را که از رعما و [۱] عیان
 کوسویه بود بر سر خود والی کردند و ناهم عهد بستند که تا جان دارد مالشکر
 کفار حرب کنند القصة چون شهاب الدین زبرک را در حصار بگذاشتند
 بیلان بیش بادشاهزاده دوا آمد و آنچه که دیده بود و شغوده عرضه
 داشت بادشاهزاده دوا در غضب زب فرمان فرمود که درین نزدیکی
 هرجا که درختی و دری و بنی باشد^۱ و حوبی و بلی همه بیاورد و در
 مقابل حصار بلندی بسازد سه روز دیگر تمام لشکر از بنم فرسنگ
 اشجاری که بافتند بانی حصار آوردند و حدادان درخت و خاک و
 خاشاک بر زیرهم انداختند که بده کر^۲ از بلندی حصار بلند تر شد از
 حصار مداران تیرانداز قوت دیو بست تیر را بیکانها در آتش بتافتند و بسوی
 آن بلندی که ساخته بودند اند[۱]خت در حال فرمان ملک متعال
 آتش در آن بوختها افتاد و بنجاه معول بسوخت و شاهزاده ایان^۳
 حادریا مجرب باطبار رسانید جداگ بر موحب السَّحَرِ حَقِّ در شها در
 ناهم ساخت زمت و سرماه عظیم شد اما بفضل حق تعالی هیچ بکس
 و زحمت نمرود کوسویه نرسید روز دیگر بادشاهزاده دوا فرمود تا
 شهاب الدین زبرک و برادر او نجیب الدین^۴ را در بانی حصار کوسویه
 بقتل رسانند و از کوسویه بوقت نماز بیشین سوار شد و عدان عریص

^۱ In the MS مامد .

^۲ In the MS کر .

^۳ In the MS. ایانک .

^۴ In the MS. محب الدین .

جند مرد باشد امرا گفتند حالیا آنچه ما می بینم که حرب میکنند مرد
دویست بیش نباشد بادشاهزاده دوا گفت تا این دویست مرد را
بدست خواهیم آورد دو هزار مر [د] ما [ن] بقتل خواهد پیوست و دو
سه هزار مجروح خواهد شد مصلحت در آنست که ترک این حصار
کنیم امرا گفتند که هرچه حکم یرایغ بزرگ بادشاه جهان باشد بران
موجب بتقدیم رسانیم در اثنای این حالت باتفاق اشراف و اکابر کوسویه
شهاب الدین زیرک با دو تن از حصار بیرون آمد و چون بیش بادشاهزاده
دوا رسید شرایط خدمت و دعا بتقدیم رساند و گفت بادشاه جهان و
جهانیان را تا انقضاء عالم و انتهای بنی آدم زندگانی باد من بدهد والی و
مرزبان این قصبه ام مرا رعیت ببذکی بادشاه جهان فرستاده اند و
میکونید که اگر بادشاه جهان از سر کمال قدرت بادشاهی قلم و رقم عفو و
صفح بر جریده عصیان و طغیان ما کشد ایل می شویم و بیش لشکر جرار
و سباه نامدار او بیرون آئیم بادشاهزاده دوا از ان معنی خرم و مبتعج
گشت امیدوی بیلاق نام را با بست تن نامزد فرمود که بالین والی
کوسویه بحصار درای و یرلیغ امان بر خلق حصار خوان روز دیگر
شهاب الدین زیرک و بیلاق ببای حصار آمدند مردم حصار بانک بریشان
زدند و گفتند که اگر بیشتر خواهند^۱ آمد تیر خواهند خورد شهاب الدین
زیرک گفت که ای قوم مگر شما دیوانه شده اید^۲ که ازین نوع سختنیا
میکوئید یرلیغ و خط امان و ایلجی بادشاهزاده دوا خان آورده ام در
بکشائید تا در آئیم مرد [م] کوسویه گفتند که ما از ان اندیشه بر گشتیم و
آن جنان بود که چون بمشورت اشراف و اکابر و اعیان و امثال کوسویه

^۱ In the MS. خواهد آمد .

^۲ In the MS. شده اند .

هزار مرد بنای حصار رفتند و حصار را حوض حلقه انگشتری درمیان آورد
دوآردۀ شما روز از حائس - * شعر *

دقتی

ستیر و کمان و تیغ^۱ و سنا * یکی حکم کردند تا شمس حسان
کمر آورد شال حصر تا نایدار * سحرود بر نیجید و کمرسب راز
رس کوشش و کیسه و شور و حفر * بدرنا فتاد انش اش اندر بهنگ
رس موج حوض خاک بداد نماید * کسی را امیددی نهدا نماید
دس دوآردۀ شما روز قرب هفصد مرد نامدار و چهار امیر بزرگ از سنا
نادر شاهزادۀ دوا بقتل رسید و حدتس از شمعان و مداران کوسوبه کشته شدند
و با وجود آنک دوآردۀ مدحسب نصب کرده بودند انش را فتکی دست
داد نادر شاهزادۀ دوا از آن حالت نعال مصطرب و مدععل کش
و در شاهزادگان و امرا و وحوض سنا عصب هرچه نعامتر ظاهر کرداید
و کعب که می آنس عاز و شمان را کعبا برم که بود هزار مرد نامدار از
فتح آن حصار که بمثل چهار دیواری بنش دست عاجر آمده اند سه
تس از امرا و مداران سنا از یکی حوض حواحه نادر و دیگری طعای
نادر و سم حله نادر را آوردند و گفتند که اگر نادر شاه جهان ده هزار مرد
و نیکاه حرک نما بدکاران] از رانی فرماید ما بدولت و امرو نادر شاه
جهان در یک زمان آن حصار را ویران کنیم نادر شاهزادۀ دوآردۀ هزار مرد
بدشال داد روز دیگر از اول نامداد بنای حصار امدد و از حادس دست
نبرد انداختی و سنگ مدحقیق رس بر آوردند آن ور تا هنگام شام از
طرفین حرب کردند روز دیگر بنار بنش را حله نادر و حواحه نادر بقتل
رسدند نادر شاهزادۀ دوا از قتل انش عمناک شد رسد که دس حصار

1116

و جمله بیاده کشتند و چون فیلان آشفته و شیران خشم آلود با خلق کوسویه در حرب و ضرب آمد شهاب الدین زیرک که مهتر مردم کوسویه بود [با] طایفه از دلاوران و نامداران چون بهلوان محمود^۱ بن اسد و تاج الدین علیشاه بعلی Fol. 141a. و نجیب اسد و وجیه الدین ابوبکر و ساه رمزه [و] دیگر از کماة رجال کوسویه از حصار بیرون آمد و با جندیان هزار کافر ملعون بمقاتلت و مقاومت قیام نمود و ساعت بساعت قوم از لشکر بادشاهزاده دوا باواز بلند می گفتند که ای گروهی که بدین کلاته خاکی از بیدایی مغرور گشته اید و بدین چهار دیوار مختصر مسرور شده و قدم در دایره جنون نهاده هیچ میدانید یا نه که این بادشاهزاده جهانگیر در توران زمین جها کرده است و بجه صفت قلاع و حصونی را که سر برج هر یک سر بالا تارک فلک البروج می سود شعاع بصر از حضيض او نمی گذشت و وهم تیز^۲ تک بذروه آن نمی رسید فتح کرد و بجه نوع از خون اعدای و باغیان و منازعان روی زمین را محمورا [ر] غوانی گردانید و نسور و طيور و سبع و ضبع را از اجساد دشمنان و جماجم مخالفان قوت^۳ ابدی و طعمه سمدی^۴ بخشید -

* شعر *

فَتَنَّهُلُّ مِنْ أَعْدَائِهِ الْبَيْضُ وَالْقَنَّا * وَتَشْبَعُ مِنْ حَسَادِ الدَّيْبِ وَالنَّسْرُ ۱۰ ابوالعلا

بس سیراب میشود از خون او شمشیرها و نیم نیزه

و سیر میشود از بدن بد خواهان او کرک و کرکس

خلق کوسویه آن سخنانرا باد می بندداشتند و بسانت آتش برروی کفار تیر می انداخت روز دیگر بادشاهزاده دوا فرمان فرمود تا بست

1 In the MS. بهلوان محمود is repeated in the MS.

2 تیر. In the MS.

3 قرب. In the MS.

4 اسمدی. The MS. has

کلشن روشن گردانید بادشاهزاده دوا بان لشکر بی^۱ حساب نای در
رکاب آورد و روی نسوی حصار کوسویه نهاد نمائیتی که ارکان زمین از
بلر سلاح مواکب تزلزل بدیرفت و سقف آسمان نیلگون از زخم فعل
مرا کب در جنبش آمد - * شعر *

شاعر اِذَا نَحْنُ سِرْنَا بَيْنَ شَرْقٍ وَ مَغْرِبٍ * نُحَرِّكُ يَقْظَانَ التُّرَابِ وَ نَائِبَهُ

چون ما برویم میان مشرق و مغرب

در حرکت آریم بیدار خاک را خواب کفنده خاک را

و کرد گردان از صفه اندر خاک بطارم معظم اخضر اولاک رسید و بر
روی هوا از تکاثف^۲ غبار ابر تیره بیکر یک^۳ زمین دیگر بیدا شد -

* شعر *

شاعر اَظْلَمَ لَيْلٌ مِّنَ اللَّذَّعِ كَمْ يَكُنْ * سَوَى الْبَيْضِ وَ السَّمْرِ اللَّدَانِ كَوَاكِبُهُ

سایه انداخت دریشان شدی از کرد^۴ نبود

جز شمشیرها و نیزه‌ها نرم ستارگان آن شب

چون بزم فرسنگی حصار کوسویه رسید نزول کرد و از شاهزادگان و امرا
سباه چهارتن را بیش خواند یکی چون شاهزاده ایکن و درم شاهزاده
سابل و سیم نیمور که امیر لشکر بود چهارم یسوز بزرگ و از سباه
خود دوازده هزار مرد جنگی بدیشان داد تا دوازده منجذیق و صد مرد
نقط انداز و گفت جفا خواهم که در یک حمله حصار کوسویه را فتح
کنید و تمامت سگان او را بقتل رسانید این نام بردگان با دوازده هزار
سوار روز دیگر بیش از طلوع نیز اعظم از چهار طرف حصار کوسویه در آمدند

^۱ In the MS. لشکری حلب .

^۲ The MS. has تکلف .

^۳ In the MS. ملک .

^۴ In the MS. کرت .

جهانگیر دوا بخان با چندین هزار مرد جنگی می رسد باستقبال آیند.
و شرایط ایللی و انقیاد^۱ بتقدیم رسانید شهاب الدین زیرک که ملک
کوسویه بود و اشراف و صدور ولایت گفتند که ما پیش سباه بادشاه دوا
بیرون نخواهیم آمد چه تمامست ممالک خراسان را خر[ا]ب کردند
و قرب دریست هزار نفر مردم از عورات و اطفال مسلمانان اسیر گرفت
میان ما و ایشان جز حرب هیچ چیز دیگر صورت نخواهد بست ان
سواران غمناک^۲ کشتند و پیش بادشاهزاده دوا آمدند^۳ و عرضه داشتند
که ساکدان کوسویه باغی اند و جذین حکایتها گفتند بادشاهزاده دوا در
غضب رفت برسید که آن موضع که ایشان بنه بدانجا برده اند از
سنگست یا از کل^۴ گفتند که از کل است بادشاهزاده دوا بتخندید
Fol. 140b. و گفت که من خود^۵ فرض کردم که از روی و اهنست بیک حمله ان
حصار را با زمین برابر گردانم - * شعر *

دقیقی
کرایدون که سنگست یا آهن است
و یا جای شیران و اهرمن است
بیک^۶ حمله اش بست و ویران کنم
جرا گاه کرکان و شیران کنم

روز دیگر که شمسوار انجم خنجر زر اندود از قراب صبح صادق برکشید
و د[ر] میدان زبرجدین فلک رابع اشهب روز را در جولان آورد و اما کن
و مساکن مشارق و مغارب را از چهر شعاع بخشش خویشتن جون

^۱ In the MS. انفتاد .

^۲ In the MS. سواران غمناک .

^۳ In the MS. دو آمدن .

^۴ In the MS. از سنگست یا ارکل .

^۵ The MS. has من .

^۶ In the MS. بتک .

* شعر *

آيَا مَلِكًا آتَا مَلَهُ عِيَوْمٌ * تَعِيصُ عَلَى نَدَى الدُّنْيَا مِيَاهًا^۱ رشید و طواط
ای نادرشاهی که سرهشاد آنکسب او ابرهاسب

می زبرد بر سران دنیا نازان خود را

تَقِيْبٌ مَدَنِي الرَّمَانِ خَلِيفَ نَعْمَى * تَدُوْمُ فَلَا تُعَدُّ مَدَنِيهَا
ناقی مادیو دو در عایب زورگار در حالی که ناشی تو یا نعمتها
که دایم باشد آن نعمتها بس اداره کرده شود احوال [۹] نعمتها

* شعر *

حدیو جهاندار و شاه جهان * بناماد تا هس دور رمان (نعمی)
دلش شاد و کف راد و بخشیده ناد * رح کامر ایش تابنده ناد
بعد از آن حکایتی که داشت علی التخصیل عومه داشت نادرشاه عازان
او را بر سر جمع بنواح، نادرشاهانه محفوظ گردانید و خلعت خاص
نوشانید و برلیع ملک شهر هراة حمیب عن الحدثنان و الافان و طدل
و علم و سرا برده و هراة معول اختصاص فرمود و ده هراة دینار صد
نملارمان و حدم او داد و امیر نوروز را کعب که شر امطناع و بکرم که
ترا دسب دهد در باب او معدول دار *

ذکر هشتم^۲ در حوٲ بادشاهزاده دوا بن
براق با خلق کوسویه و فوشنچ

راوی حلیس کعب که حور نادرشاهزاده دوا بنوقت مراجعت
نادر فرستکی. کوسویه رسد سوار حدد نکوسونه رفتند و گفتند که نادرشاه

^۱ In the MS here is a .

^۲ In the MS هشتم

و بسر او جمهور را که از [ز]مره امرا و زعماء غرجستان بودند بقتل رساند و چون شب در آمد از غرجستان با چند مرد دالور چون افتخار الدین عیسی و اختیار الدین محمد هارون و سراج الدین عمر هارون و بهلوان افتخار الدین و جمال الدین محمد سام و شمس الدین ابویزید و محمد جب [؟] و بهلوان مظفر اسفراری و عمر زنگی بر سبیل سرعت عزیمت سفر مصمم گردانید و بیراهه^۱ بمیدان زیر^۲ رفت و از میدان زیر بتولک در آمد و از تولک بجانب کوه بایه^۳ خواف حرکت فرمود چون بدزباد رسید طایفه از عساکر بادشاهزاده دوا قرب صد و پنجاه سوار با و مقابل افتاد بعد از چند حمله حرب ملک فخر الدین برکت را بسلامت از میان آن لشکر بیرون برد و روز دیگر را بهنگام زوالگاه بنیشابور در آمد و از نیشابور بطوس رفت و امیر نوروز [ا] انجا^۳ بدید و انچه کرده بود پیش او عرض بداشت امیر نوروز بد و افرین فراوان خواند و بخلعت خاصش اختصاص فرمود و هریک از ملازمان او را مرکبی و جامه بخشید و بعد از سه روز متوجه عراق شد و جو[ن] پیش بادشاه غازان رسید و برکت را بسته بدو نمود و از ملک فخر الدین هرجه شنوده بود و دیده بسمع او رساند بادشاه غازان فرمود که ملک فخر الدین را بپارند تا او را ببینم روز دیگر بوقت (؟) باز ملک^۴ فخر الدین ببارگاه بادشاه غازان در آمد و چون روی او بدید شرایط خدمت بجای آورد و گفت -

Fol. 140a.

^۱ In the MS. بیرایه .^۲ In the MS. زیر .^۳ The MS. has رانجا .^۴ In the MS. نا ملک .

او اجارت حاصل کنم و ملک را دوستکم تاج کیانی بر تارک مبارک
 نهاده و دواج بر کتف شریف انداخته و کمر زر خسروانی بر میان
 بسته و قنار مرمع شهر یاری پوشیده و جام کام کامکاری پوشیده و بر سب
 مرکب دولت سوار شده بدارالملک اسکندر و مطلع فتح و طعریعی
 نبطه محروسه هراة کیفیت عن العاهات که خاک عبیر سرشتش نوی
 بقیه
 اد و آب دلال خوشکوارش عدوب میاه حیاض ارم -

Fol 139b

* شعر *

مؤلف
کتاب

و جان پرور * خاک او مشک بیر و عنبر نار
 و شریف * مرمع عزت صغار و کنار
 حکایات بیموده می کعب و سوداء بی حاصل
 مستی ناک بر ساقی می زد و شراب بیانی
 می زد و کاشی رقص می کرد کاشی پیداه
 دواله می انداخت و می کعب - * شعر *

مولانا روم

که دایم باشد
 و علم و سرا برد
 دس می ددانی این قدر کین نسکم وان نسکم

ان روز را برین نسق نعیش و طرب بسر بردند و روز دیگر بوم طلوع
 انتاف ملک فخر الدین ترک را ناسی تن از ملارمان او نکومت و انابر
 و رعاء غرجستانرا حاضر گردانید^۲ و گفت که من طایفه را بیش امیر
 نوروز خواهم برد دو تن را ازین کورمکن استعا می گوازم تا جوں دو روز
 از عیدت من نکورد ایشانرا نکدارید تا بیش خوارزمی کربل رود
 و احوال که مشاهده کرده اند سمع او رسانند بعد از ان امیر حسام الدین

۱ is repeated in the Ms.

۲ In the Ms. گردانیدن.

* شعر *

شاعر

به از روی خوبست آواز خوش

که این حظ نفس است و آن قوت روح

ملک فخر الدین دم بدم از دست ساقی مجلس افروز جام زرین بر از

صهبا^۱ روح افزا می ستاند و می گفت -شاعر گَزِر^۲ عَلَى كُؤْسِ الرَّاحِ يَا سَاقِيْ

حَتَّى تَرَى الْمَيْلَ فِي عَظْفِي وَفِي سَاقِي

باز گردان بر من کاسهء شراب را ای آب دهنده

تا ببینی تو جسدیدن در دوش من و در ساق پای من

لواحد من مَالِيْ اُبْقَى مِنَ اللَّذَاتِ بَاقِيَةً * وَاِنْ شَرَحَ شَبَابِيْ لَيْسَ بِشَابُوْرٍ اَمْدٌ رَاز

جه بودست مرا که باقی گذارم از خوشیها باقی ماند

بدرستی که اول جوانی من نیست باقی خواند و بخلعت

* نظم *

مرکبی و جامه

رونق گرفت مجلس ساقی شراب درده

سغراق^۳ آتش افشان یاقوت ناب درده

در از صدف روان مه در جلال زر کش

کو هر ز کان بر افکن برق سحاب درده

و چون حرارت شراب در مزاج برکت^۴ اثر کرد ملک فخر الدین را گفت

که چون ملک اسلام را بیدش بادشاه دوا خان برم هم در روز بجهت مراجعت

1 The MS. has صهبا .

2 The MS. has گَزِر^س .

3 The MS. has پِغراق .

4 The MS. has رکب .

و اذعان انسانی محیط نتواند شد بدان ولایت آیم و قصر و قلل
قلاع جبل ان حدود را با خاک راه یکسان گردانم و سیوف و رماح
را بدماء کماة و انطل عسکر او خضاب دهم - * شعر *

و نَحْنُ مُؤَبَّدُونَ نَرْتَدِي الْحِلْمَ شَيْئَةً * وَ نَقْصُ أَحْيَانًا وَفَرَّوِي الْعَوَايَا السَّوْدِي

ما بادشاهانیم ردا می سازیم درد ناری را از روی حوی

و خشم میگیریم گاه گاه بس سیراب میکنم سرهای نیرو را

برکت چون نجرستان در آمد روز دیگر بیش ملک و خرد الدین

ملک و خرد الدین بر موجب ادک گفته اند - * نظم * Fol. 139a.

اگر دشمنیت بیش کید سنیر * بشمشیر تدبیر حوش بریر نظامی

بباید نمان جنگ را ساختن * که دشمن همان آورد تاحتن

چو شمشیر بیکار برداشتی * بکددار دهان را آشنی

که لشکر شکران و مغر شکاف * همان حلق هستند و پیدا مصاف

او را نبواخت و جشنی ملکانه بساخ چنانکه از عکس شهاب

ارغوانی و ذوق سماع اغانی شوشها لدنی تمام یافتند و کوشها فایده

تطیم و از دسب سبیلان لاله چمر حمامات لعل نام معاو بشارت زد

روح برور مصفا عشرت انگیز دایر شد - * شعر *

می عاشق اسا زرد نه درد صفا برورد نه خاتانی

هم رنگ اهل درد نه تلخ شکر باز آمده

و مطربان چون حور دلفریب و موزون کامثال الماولو المکدون - * شعر *

مطربانی که بدان معنی اگر دیدند

سید حسینی

راهدان هم تفسیر اندر میبرد [۹]

از ترم روبر و دم اسماع زدما و حریفان مجلس انس را لدات اموات

داردی خوش کردند [۹] و گفت -

بادشاهزاده دوا در حدود مازندران و مملکت خراسان متوطن
توانست بود - * شعر *

إِذَا خَلَّتِ الْمِصْمَارُ مِنْ قُرْحِ الْوَعَا * يَجُولُ بِلَى فِي وَسْطِهَا مُهْرَانَهَا

جو خالی شود میدان از جنک

جولان کند بلی درمیان او کرکان او * شعر *

فردوسی

جو پیشه تهی کرد از نره شیر * شغال اندر آید به پیشه دلیر
بعد از هشت ماه مراجعت نمود و اکثر بلدان مازندران و خراسان را
بکند و بسوخت و یزد و نسا و شارسنه و مرو و ابیورد و سرخس را
خراب کرد و مردم انجا را باسیری گرفت و چون بهحدود نیشابور رسید
برکت نامی را که از زمرة خویشاوندان او بود پیش خوارزمی کرکان که
بر سر خیل خانها او بود فرستاد برکت چون نزد ^۱ خوارزمی کرکان آمد
خوارزمی کرکان او را نامزد کردانید که برود و ملک فخرالدین را
ببیند و سخن بادشاهزاده دوا بدو رساند و گوید که بادشاهزاده جهانگیر
دوا خان میفرماید که اگر مملکت خراسان میخواستی با ^۲ خزاین
مملو و لشکر جرار بزودی متوجه درگاه عالی بگاه ما شو ^۳ و از هیچ
روئی اندیشه فاسد بخود را مده - * شعر *

ربیع

گرامیت دارم جو شه زاده کان * نمازت برم همجو دلداده کان

بتخت و بتاجت فزونی دهم * سر دشمنیت را نکونی دهم

و اگر جنانکه بر خلاف حکم یرلیغ بزرگ ما رود و در آمدن بحضرت
علیاء ما تاخیر و تقصیر جایز شمرد با سباهی که طول و عرض او را
فهم هیچ مساح و عقل هیچ مهندس در نیابد و بیمین و یسارش افکار

^۱ In the MS. بود .

^۲ The MS. has و .

^۳ The MS. has شور .

کرده بکوب و انجماعت را که با امیر نو رور سر صلح در آورده بودند
 بقتل رساند امیر نو رور بواسطه این معنی ملک فخر الدین را مامور
 کرد اید که بغراه رود با ملک یفالتکین حرب کن چون ملک فخر الدین
 با لشکر کران بغراه رسید ملک یفالتکین بداه بحصار برد حدود رور ملک
 فخر الدین در فراه مقام ساخت آخر الامر ملک یفالتکین با جمع بی
 حد و تحف بی عد بیش او آمد ملک فخر الدین او را بدواخت
 و خلعت خاص پوشانید ملک یفالتکین کعب که اگر ملک اسلام براندم
 ملک جلال الدین را از بند امیر نو رور خلاص میدهد تا، رنده ناشم ملازم
 خدمت ناشم ملک فخر الدین در حواف کعب اگر حواس حق تعالی
 باشد و مساعدت فلک بدودی ملک حلال الدین را بغراه فرستم برین
 حمله از جانب هر دو ملک عهدی بسته شد و میثاقی کرده آمد رور
 دیگر ملک فخر الدین از فراه بیرون آمد و بعد از ده رور بدار الملک هراة
 برول فرمود *

ذکر هفتاد و نهم^۱ در آمدن بادشاهزاده دوا بخراسان و گرفتن ملک فخر الدین بوکت را

چون شعور سده خمس و تسعین و ستمایه در آمد درین سال ۱۱۸۷
 بادشاهزاده دوا^۲ بن براق^۳ نامد سوار نامدار از ماروا^۴ بهر بحراسان
 آمد و هشت ماه در ماربداران مقام ساخت و بواسطه آنک عساکر
 بادشاه عاران بمسخر کردن ممالک مصر و روم عیبت^۵ نموده بودند

^۱ In the MS هفتاد هفتم .

^۲ In the MS دوا بن براق but later on دوا .

^۳ In the MS عیبت .

فخر الدین با بنج هزار مرد بحرب بهلوان محمد بن محمود جردی
 فرستاد و این^۱ محمد محمود مردی بود در غایت دلاوری و زور
 و نهایت شجاعت و شجاعت و قرب هزار مرد جنگی رزم آزمای
 Fol. 138a. در فرمان داشت چند نوبت امیر نوروز او را طلب کرد در آمدن
 و امتثال امر او بامروز و فردا تعطل می نمود چون کار ابا و طغیان او
 از حد در گذشت در غضب رفت برادر و ملک فخر الدین را بحرب
 او فرستاد چون امیر او ردای و ملک فخرالدین بخواف در آمدند
 محمد بن محمود بنه باحصار برد چهار ماه بیوسته از جانبین حرب
 کردند و بسیاری خاق خواف از واسطه مرور عسکرین و حروب فریقین^۲
 بقتل بیوست و ملک فخر الدین بیشتر قصابات و بقاع و قری خواف
 را بزخم تیغ مسلم و مستخر گردانید و در مواضع و مساکن اعلای^۳
 و منازعان و مخالفان ملک امیر نوروز از قتل و ذبح هیچ باقی نگذاشت
 و اکثر ولایه و زعام و متمولان خواف را بکرفت و بعضی را بمصادره
 و طایفه را بشکنجه و تعذیب مجحف گردانید و چون مراجعت نمود
 امیر نوروز او را باضعاف ماضی بنواخت و حکومت شهر هراة را
 بد و مفوض کرد و بعد از چند ماهش بحرب ملک ینالتکین
 فراه فرستاد و سبب آن بود که بیش ازین تاریخ امیر نوروز بفراه
 رفته بود و ملک جلال الدین را که برادر بزرگتر ملک ینالتکین بود
 گرفته و در قلعه از قلاع کرجستان در بند کرده در آن وقت ینالتکین در
 عراق بود چون مراجعت نمود و بفراه رسید حصونی را که امیر
 نوروز فتح کرده بود و بطایفه که اقارب ملک جلال الدین بودند سفارش

^۱ is repeated in the MS. واین

^۲ The MS. has فیلقین.

^۳ In the MS. اعلای.

و خود حلقی او بود بر موحب السخیُّ مَقْدَمُ اَهْلِ الْحَقَّةِ هر چه
میرود و در می بخشید او دیگران ارزانی میداشت - * نظم *

سعدی

ر و نعمت اکنون دده گان تسب

که بعد از تو بیرون ر و رمان تسب

کرم کر، سخاوت و یکی نمایی

که تا یک یابی بهر دو سرای

کرم نای دارد به دبیم و تخت

دده کر تو این مالد ای یکمخت

خور و نوش و بحسلی و راح رسان

نکه می چه داری ر بهر کسان

او هم در آن روز ایلچی بیش نادر شاه عاران فرستاد که بدولت نادر شاه
جهان ملک فخر الدین سر ملک شمس الدین کورت دد شکسته اسب
و از برای دوستاری و کوچ دادن نراستی حصوت نادر شاه بیش می
آمده - القصه روز بروز و ساعت ساعت در حق ملک فخر الدین
مشغول تر میکش و لحظه بلحظه ندیده و بیش سر در حمل کمال
حال او نظر می کرد و میکش - * شعر *

نظر حشم و دلم حر نتو بیست * حشم و دل بین که صاحب نظر بد

ذکر هفتاد و هشتم^۱ در رفتن ملک
فخر الدین بخواف و فراه

حون شهر سه اربع و نسمین و ستمایه در آمد راوی حدس کعت
که درسی - ل مدکور آمد و روز برادر خورد^۲ او ردای عاران و ملک

^۱ In the MS هفتاد ششم

^۲ In the MS حرود .

شمس الدین سوگند خورده بود که او را نه بزند در نظر او نهامد روز دیگر
برادران و خویشانان و احباب و اصحاب را بدام کرد و کشت .

* شعر *

يَوْمَ الْاِخْرَاقِ مِنَ الْقِيَمَةِ اَقُولُ * وَ اَلْمَوْتُ مِنْ قَدْرِ اَنْ حَقَّ اَسْمُكَ

لوامده من
العر [ب]

و اخوان و خلف از هر یک در جواب گفتند .

وَ اِذَا اُرْتَحَلَتْ شَيْئُكَ اَسْمُكَ * مَا اَنْتَ اِلَّا حَقٌّ وَ دِيْمُكَ سَقَرٌ

متنبی

چون رحلت کنی تو پس زوی کدام نواسه من

هر چنانچه زوی از تو در میان شای زوی نیک برادران

Fol. 137h از خوارزمشیریه آمد جمعی با هم از بسند ملک حسام الدین و ملک

دکن الدین و جمال خانگی و امیر نوروز و تعلیمات عیون اشعار

رضامت او گفتند و چون بمقام رسید بعد از ده روز از شام پیش

امیر نو روز رفت امیر نوروز بوقت ملاقات او را در گذار گرفت

و بامداد او از آنجا و عسرت فرار او نمود رغبت میامیز و شادمان

گشت و گفت .

بِمَقْدَمِكَ اَلْمَيْمُونُ قَدْ قَدِمَ الْمَجْدُ * وَ سَاعِدُنَا اِزْدِيَالُ وَ الطَّالِعُ السُّعْدُ

شاعر

بمقدم خجسته تو بدوستی پیش آمد بزرگواری

و یاری کرد مرا اقبال و طالع نیک

روز دیگر او را بر سر جمع امرا و وجوه عساکر خراسان بفروخت و بذلت

خواص اختصاص فرمود و شریک ملازمان او را علی قدر منزلت

تشریف گرانمایه داد و چندانی نکریم و تحمل و اصطلاح در باب او

مبدول داشت که تمامت نواب و حجاب و عمل امیر نوروز بر ملک

نضر الدین حسد بردند و ملک نضر الدین از [ا]نجا که گرم عزیزی

برد شیخ الاسلام حواحه شهاب الحق والدین حامی و ششم بررکوار
 قطب‌الحق والدین حشمتی را بیش ملک شمس الدین و استاد و بند خود
 حطی بوش که هر فصلی که از ملک مختار الدین در وجود اید مدکه
 نوروز از عهده آن بدر آیم و دمه ملک اسلام شمس الدین از آن بری نباشد
 چون شیوخ اسلام بخیرساز آمدند و حط^۱ امیر نوروز را ملک شمس الدین
 داد ملک شمس الدین عهد کرد که بخان و صد ملک مختار الدین نهد و کسی
 را نبرماید روز دیگر شیوخ اسلام بیش ملک مختار الدین رفته و گفتند که ای
 ملک زاده و ما آن آمد و هنگام آن رسید که از موضع دلکتر که شیر
 شرره را دروی برنجیر نکاه نتوان داشت و دو^۲ را برانم در مدله نتوان
 آورد و بود اثنی ملک مختار الدین در حال -

* شعر *

بناسخ حدیث کعب گایدرن کدم * و لیکن فروماده ام چون کدم
 همی ترسم از ناب و از حشم او * که افتاده ام دور از حشم او
 شیوخ اسلام بهب اطمینان دل او سو کرد خوردند -

* شعر *

شاعر

ندان حدای که اندر دل صدق نوروز
 نلطف دادی لولور و طور باران
 ندان حدای که در ابتداء مطلع کن
 نعر بطی بی‌غور و رتب انسان
 ندان حدای که ترکیب عالم و آدم
 همی دماند بر حکم قدرتش برهان

که از ملک اسلام شمس الحق و الدین مصری و شری نتو لاحق
 بخواند شد بعد از آن ملک مختار الدین فرود آمد و چون ملک

^۱ The MS ad la and after حط

^۲ In the MS نوروز

بمانم بنزدیک تو شرمسار * ز کردار آن بور ناتوس کار
 بعد از آن امیر حاجی از ملک شمس الدین اجازت خواست که ملک
 فخر الدین را سید ملک شمس الدین فرمود که امیر را مصلحت آن
 نیست که باو ملاقات کند چه او را بر هیچ آفریده اعتماد نماید نباید که از
 خوف جان خود چیزی بر تو زند و یا در جواب و سوال شرایط ادب و
 رفق را نا صوری گذارد امیر حاجی گفت که انچه ملک اسلام می
 فرماید از سر گذارم و اما بخواهم امیر نوروز مرا مامور گردانیده بدین امر
 که البته بدش او روی و او را نصیحت کنی که مفاد امر و نهی بدش باشد
 و از جرایم گذشته عذر خواه ملک شمس الدین او را اجازت داد امیر
 حاجی روز دیگر نزد ملک فخر الدین رفت و سلام امیر نوروز بد و شنید
 برآگ فخر الدین بغایت مبدع گشت و از آمدن امیر حاجی بجهت
 کار او حق را شکر و بجا آورد و گفت که مرا درین قلعه خصم بسیار است
 و غرض خواهی شمس و بدو تا خوشنود و می ترسم که فروغ آیم اگر امیر
 بزرگ نوروز قویان جماعتی را از شیوخ کبائر و اشراف خواصان بدش بدر
 من فرستد تا مرا ازو بدشاعت در خواهند من زمین قلمه شیب آیم امیر
 حاجی برآگ فخر الدین را واداع کرد و بدش ملک شمس امیر آیم و
 ۱۵۷۰. از آنکه انچه از برآگ فخر الدین شنیده بود بسمع او رساند ملک شمس انچه گفت
 که تا امیر نوروز بسلطنت خون صمدان قلمه بمن نداشت که شرجه از قورند من
 برآگ فخر الدین از شرف و تقوی و خفاف در رجوع آیم اثر بمن حواله نمود
 من روزی که از آنکه بدش امیر آیم روزی که از خیمه بیرون آمدم و بتعبیل
 تمام بدش امیر نوروز وقت و شرجه ملک شمس نشین و ملک فخر الدین
 گردوه بودند سرحد داشت امیر نوروز من را جفت روز که آمد و تفکر بمر

او مردیست که در شکاعت و سالک ناس و دل تمام دارد و در درایت
و کیاست ذهن صافی و فکر روشن انکساعت بر امیر روزر آفرین حواری
و گفتند که این کار از عادت مصلحت امیر است چه حدیث ملکی در
سند امیر می باید امیر روزر روز دگر برادر خود امیر حاجی را
بیش حواری و بوسنده خاص را که تا مکتوبی نبوسد - * شعر *

دعومود تا بود پیشش دند
رمعی
سیاهی و کاعد^۱ ر مشک و حریر
یکی نامه بدوشش نس دلنسد
سر از لاله و مکر و بیرنگ و بند
بخستین حطش آفرین حدای
که هسب آفرینده هوش و رای
حدارود حال و [و]اں آفرین
که کردن مر او را توان آفرین
توانا و دانا و ناک و بلند
کرد آروی و اور کس بی کرد
دورگار بیروزی و دسب آرو سب
سپهر و رمین و رمان هسب آروسب
برون از سپهر و رمین و رمان
برون از همو و همین و همان
حدارودی که شمع افتاب در طشت بلبک حکمت او بر آفرینده است
و نفع صبح که فاعل نور و طلسم از پیام شب قدرت او بر آفرینده
کردگاری که شکر انسان در نایح احسان بر آورده اوسب و بر آن شکر
شریف عقل و نطق که ثمره لطیف است دند آورده او -

بر کیفیت آن عالم و مطلع شود او را رجوع بدان کتاب باید کرد القصه
درین سال مذکور ملک فخرالدین بزد خود بشکست و جند تن از
نکاه بازان و موکلان خود را که مقدم ایشانرا قشمو ر گفتندی بقتل آورد
و بقلعه بالا رفت هر چند که ملک شمس الدین بدو پیغام کرد که ای بسر
ازین سر بالا نزن که اوج غمام دون حضيض اوست فرود آی و بر خلاف
سخن من مرو و حقوق را بعقوق بدل مگردان - * شعر *

لواحد من علیک بدرالوالدین کلیمهما * و بر ذوی القربی و بر الاقارب
الشعرا

بر تو باد نیکوئی مادر و پدر هر دورا

و نیکی خداوندان خویشاندی را و نیکی نزدیکان

Fol. 135b. تا قلم عفو و [ر]قم صفح بر جریده عصیان تو کشم و بر طریق ماضی و نهج

اول ترا از لطایف و اشفاق بدری محظوظ گردانیم و باب رحمت و رافت
آتش سخط خود را انطفائی دهم ملک فخرالدین بهیچ نوع بدان
نصائح و مواعظ بر بدر اعتماد نکرد و از قلعه بالا شیب نیامد و با دوسه
تن بران سر بالا رفیع و قلعه سر بر چرخ اثیر و روزگار می گردانید
و میگفت - * شعر *

شاعر
آخر این تیره شب هجر بپایان آید * آخر این درد مرا نوبت درمان آید
راوی چنین گفت که چون خبر بزد شکستن او بامیر نوروز بن امیر
ارغون اقا رساندند بر ادران و خویشاوندان و امرا لشکر خود را طلب
داشت و گفت که چنین بسمخ می رساندند که ملک فخرالدین بزد
شکسته است و قلعه بالای خیسار را گرفته و بدر او ملک شمس الدین بران
عزیمت است که او را بگیرد و بدتر و سخت تر از اولش در بزد کند چه
صواب می بیند در معنی انک من او را از بدرش طلب دارم و جو بیش
من آید او را تربیت کنم و ملکی خطه هرة را بدو دهم چه میکویند که

Fol 135a. بیارسب نا او ندرک آرمود * همآورد خود در جهانش بدود
 در آب ار بهیدش بهان شد بهنگ * بران سان که در کوه عزان پلنگ
 جهاندار بود و خردمند و راد * خدارد دین و خداوند داد
 و باین همه حصایص محموده حق تعالی او را طبع دراک و دهن صابی
 ارزایی داشته بود که هنگام حل مشکلات معانی اینی بود و در وقت
 اختراع نظم و نثر افتاب حشمة - * نظم *

حاضر حاضر ناکش بکه سرعت نظم * نقطه بون بر باید بنم حاضر کاف
 [الشعر] الواحد من

* شعر *

لَهُ فِي الدِّهْنِ وَالْأَفْكَارِ شَأْوٌ * تَقَاصَرُ دُونَ عَايَتِهِ إِلَّا تَأَمُّ
 مر او را در ذهن و فکرها دریدیدیم
 که کوتاه آمدند^۱ پیش عایب او مردمان

و ملک سعید شمس الحق والدین در ناف او نه حدادان شفق
 و عاطف داشتی که اندر تقوی و تحریر و بیان و بیان در حیر تصور
 و امکان توان آورد و داداد شاهزاده گان و انداء ملوک او را تحریر
 کردی و هیچ دقیقه از دقائق کمال اشفاق و مروت محنت ابوت در حق
 او فرو نکداشتی - * شعر *

چو امور کارش فریدون بود * حدان برهبری هدر حورن بود
 از قلعه محروسه حیسار دخطه معموره هراة حمید عن الحدثن والافات
 آمد و سمع آن بود که ملک شمس الدین بواسطه ریجسی و ترک ادبی
 او را در بند کرده بود و با طبیعه از حواص و انداز او تا هفت سال
 دران بند داشته و این قصه را خطیب فوشدخی که او را ربیع
 حو[ا] بعد در کتاب کربت نامه سرخ و وسط تمام آورده اگر کسی خواهد که

^۱ In the MS آمدن .

تقدیر کردند که درین سال ملک مرحوم فخرالدوله والیدین که بسر بزرگتر
 ملک سعید شمس الحق والیدین است و بنذر و فرهنگ موصوف و بنوعوت
 بذل و کرم مضعوت^۱ - * شعر *

رشید و طواط

هُوَ الْمَلِكُ الْمَنْصُورُ فِي كُلِّ مَازٍ * لَهُ النَّصْرُ مَمْلُوكُ الْأَعْدَةِ طَائِعِ

اوست بادشاه نصرت داده شده

در هر تفکدای حربی مبرور است^۲

وَ اِنْصَانُهُ لِلْبِرِّ وَ الْبَكْرِ شَامِلٌ * وَ اِحْسَانُهُ فِي الشَّرْقِ وَ الْغَرْبِ شَائِعٌ

و انصاف دادن او مرخشکی و تبری را فرا رسنده است

و نیکویی کردن او در شرق و غرب روانست

و ذات عالی صفات او که لطف و عنفش سرمایه حیات و ممات است

بفزون فراست اراسته و بصنوف محامد و مدایح ممدوح و مشکور و در

جذب^۳ سخاوت بے نهایت و افضال با کمال او حاتم طائی و یحیی برمکی

بخیل و شحیح و در بیش شجاعت کوه پیکر و جلالت هوش بر او^۴ رستم

دستان و سام نریمان جبان و خایف - * شعر *

خاقانی

دست رستم بدست کوشش او * نام حاتم ببرد^۵ بخشش او

میلان خاطر خطیر برکوازش در لیالی و ایام بتیغ و حسام و مآرب و مطالب

طبع انور اظهر اظهر او بروز رزم و کین آوری و کاه حرب و داوزی * شعر *

دقیقی

نبودش کسی در جهان هم نبرد * ز فیلان جنکی و مردان مرد

توانائی و افسر و تخت داشت * بلند[ی] و فیروزی و بخت داشت

چه درنده شیر و چه غرنده ببر * تنومند کرک و توانا هزبر

¹ In the MS. مضعوت .

² The MS. is blank.

³ In the MS. جنت .

⁴ In the MS. هوش بر او .

⁵ In the MS. نبرد .

باشد و از برای بیل حاه دینی و طلب ادات بیسب شونده و عرت
عاریتی و دولت بفع زوره خاطر را بردشان و صید را مسوش ددارد انا
و احدات کرام او از حکم و حکومت و ملک و ملک داری چه مدفع
و ربح یافتند که مرزا دیر طمع آن باشد - * شعر *

شاعر
بیا بگوی که قیصر روزگار چه یافت * بیا بگوی که روزگار رمانه چه برد
کز او بهاد حربند بدیکری نگذاشت * و زاین کرب رمانه بدیکری بسرد
بحکم نادر شاه راده از عون جان هدد و یون را بکروتم ددین واسطه از حوانب
و اطراف اعادی و حساد برحاسته اند و همه بقصد و اهلاک او [طالق]
طاقب بر میان جان حدود گردانیده اگر بدان جانب حرکت می کند
ناچار به مقاومت و دفع شر و مکاید ایسان مشغول باید بود و حد
زری را که از حیات ناقیسب بسوداها و تخیلات متدوعه سر آورد مامول
و متوقع از خدمت امیر عادل انسب که این محکب مخلص متخصص
Fol 134b را نامدن بهرات و حکومت آن حدود معدر دارند زیادت چه اندام دهد
خدمات را که بدین طرف باز بسته بود و سعی مخلص را [بر] وی اث
تواند بود فرماید *

این بود تمامی تواریخ حکایات و قصص ملک سعید شمس الحق
والدین که در قلم [آوردم] بعد از این دعون ملک متعال و تردیت ملک اسلام
عیان الحق والدین حلد ملکه و حلاله در تواریخ ملک مرحوم فخر الحق
والدین شروع کنم و بالله التوفیق *

ذکر هفتاد و هفتم^۱ در آمدن ملک مرحوم
فخرالدوله والدین از قلعه خیسا به راه

چون شهر سه ثلاث و تسعی و ستمایه در آمد ثقات هراة حدس

¹ In the MS معاد و بمعهم

مقرون بصفا و وفا و مشکون بحسن عقیدت و لا رسید بورود ان مورد
میمون و وفود ان و افد همایون مسرات فراوان و ابتهاج بی پایان محصل
کشت و مہجت را بہجتی بخشید و سینه را سکنہ ارزانی داشت

Fol. 134a. و [و] اح را روحی عطا کرد - * شعر *

شاعر کِتَابُكَ قَدَرُ الْمَلِكِ وَافَى فَسَّرَنِي * وَ سَرَى شَجَى قَائِي كَرِيمٍ مَقَالِكَا

نامہ تو ای اندازہ بادشاہی رسید بس شادمان

کرد مارا و برآند اندہ دل مرا گفتار بزرگوار تو

ان روز نامہ اقبال و افصال^۱ را دستور سعادت بی غایت و کرامت
بی نہایت ساختہ شد و بر سلامتی نفس نفیس و عرض کریم
خداوندی حضرت جهان آفرین فراوان و شکر بی پایان تقدیم افتاد و
در مقابل تشریف بزرگوار تحیات وافرہ و مدحات متوافرہ ارسال افتاد^۲
صفت تشوق و غرام و شرح شدت تعطش و اوام^۳ با ادراک
خدمت روح بخش کہ سبب حصول سعادات دارین و وصول
مرادات مغزین است نہ جنان و جندانست کہ اواخر فکر باوایل
ذکر ان بیوند یا مقاطع و مہخاتیم افہام و اوہام بہ مبادی و مفاتیح
آن واصل شود - * شعر *

علیق شَوْقِي إِلَيْكَ كَثِيرٌ لَيْسَ بِحَصْرَةٍ * عَقْلٌ وَ فِكْرٌ وَ فِہْمٌ وَ ادَّهَانُ

ارزوی من بسوی تو بسیارست نیست کہ بشمارد او را

خرد و فکر و فہم و ذہنہا

بعد از تبلیغ محامد و ثناء و عرض مدایح و دعا معلوم رای انور لا زال عالیا
باشد کہ من بعد نیت این مخلص آنست کہ در قلعہ محروسہ خیسار ساکن

۱ In the MS. افظامال .

۲ In the MS. انداد .

۳ In the MS. اووام .

بایغ در اسعاف و انجاح او بدل کنم زیادت کثافت^۱ حاجب
دود والسلام *

ذکر هفتاد و ششم^۲ در جواب نامه امیر نوروز ملک شمس الدین کهین نویسد

چون شهرز سنه اثنی و تسعین و ستمایه در آمد در اول محرم
این سال مکتوب امیر نوروز ملک سعید شمس الحق والدین طاب
مروده رسید مرسل نامه را با حصول مارت و مقاصد زور دیگر باز
کرداد و در جواب نوشت -

لَقَدْ حَافَظَنِي بَعْدَ إِشْتِنَائِي كِتَابَكُمْ * سَكَّدْتُ سَرِيعًا حِينَ أَنْصَرْتُ شُكْرًا

بدرستی آمد بمن پس از ارز و مفیدی من نامه شما

سجده کردم شتادان از هنگام که دیدم او را از برای شکر

مثال عالی واجب الامثال امیر برزک عادل خسرو افاق لشکر کش
خراسان و عراق حامی اهل ایمان ماحی کفر و طغیان مرزبان کیتی
نون مظفر نادل دوزخ دیوان ریخت معدله ازاسته بدون لطایف و
براسته مصروف طرایف و بدایع العاط او چون صورت حادان حان فرای و
معانی او چون سیرت ناگان دلکشای لطایف او مروج روح و مواعظ
و نصایح او مفرح دل مجروح جواهر منثور او در کوش حان [حون]
لالی منظوم و فراید نواید او در نظریه روح حون در منثور - * نظم *

نامه دیکم که دم روح قدس * بود که آن بر دل و بجزور رد
باز نسیم سر راسف نشان * لخلخله در تن مهبجور رد

جمال

^۱ In the MS زیادت کثافت .

^۲ In the MS. هفتاد و چهارم .

ذکر هفتاد و بنجم^۱ در نامه نوشتن امیر نو روز بملک شمس الدین کهین

چون شهر سده احدی و تسعین و ستمایه در آمد راوی چنین تقریر
کرد درین سال مذکور امیر نوزوز مکتوبی نوشت بملک سعید
شمس الحق والدین و در آمدن او بهراة اشتیاق و نزاع تمام نمود و
گفت که بدولت بادشاه عادل باذل روشن بخت آسمان تخت -

* نظم *

رَشید و طَواطُ هُوَ الْمَلِكُ الْمَيْمُونُ بَيْضُ سَيُوفِهِ * لِقَهْرٍ ضَلَالٍ أَوْلَدَ صِرَ رَشَادٍ

اوست بادشاهی خجسته سفید است شمشیرهای او

از برای شکستن کمراهی یا از برای یاری کردن راه راست

Fol. 133b غازان^۲ خاص خطه هراة که مقرر عز و جلال و محط منی و مال

است آبادانی بذیرفت و باضعاف آنچه که ملک اسلام مشاهده کرده

امروز در وی رعیت است و جمعیت و خصب نعمت می باید

که ملک معظم ازان قلعه محکوم که قللش با اوج فلک اثیر راز می

گوید و حسیضش با تخت ثری بهلو می ساید بدارالملک هراة

حرکت فرماید و تخت امارت موروثی را بقدم خود مزین

کوداند - * شعر *

بشاهنشهی تاج بر سر نهاد * همی تخت از جرخ بر تر نهاد

جهانرا ز سر روشنای دهد * روان را بدان آشنائی دهد

و چون بهراة نزول کند مصاحب او بیش بادشاه غازان روم و بهر

ماریه و مطلب که خاطر او بدان ملتفت و متعلق بود اجتهاد و سعی

شاعر

1 In the MS. هفتاد و سیم .

2 In the MS. عازان خاص خطه هراة .

شادمانی و کلبین خرمی و سی غمی شکفته شود و روز کار بدو است و ز
افزون بادشاه ربع مسکون و مزد^۱ کرامات کونا کون دم مساعدت^۲
و معاوضت رند - * ش. *

کردن شود متاع و کیتی شود مطیع
درست [شود] مساعد و عزت شود قربی

داری چنین گفت که نازدک روزگاری شهر هواة اندان کشت حد، تک
رشک بغداد نمودار خطه سمرقند شد و از اطراف ممالک حاسان
خلق روی هواة آورد و سبب عدل و رعیت سیاست و بعد احکام آمد
نوروز راهبهای مخوف ایمن کشت و تجار از یمن و یسار ولایات
و دلدان اسوده حال و ایمن از مخوفات طوق روان شدند و هریک از
میان جان نر امیر نوروز ثنا خواندند و گفتند - * ش. *

خدایا تو این شاه درویش دوست

که اسایش خلق در ظل اوست

سی سمر خلاق بایده دار

جراغ سوزگیش را رنده دار

سرمه مند دارش درخت امید

سرخ سوز و دریش برحمت سعید

نگه دار یا رب بچشم خودش

سبزه ریز از اسیم چشم بدش

مقیمش در انصاف و تقوی ندار

میرادش ز دینی و غمی سرا

^۱ The word مزد is repeated in the MS.

^۲ مساعدت is repeated in the MS.

امیر نوروز بن ارغون^۱ آقا با بنج هزار سوار بباد غیس آمد و از آن
و آن نواحی را بتاخت و بسیاری از حواشی و مواشی بجا بدره کز رفت
غازان را بهراة آورد بعد از آن ینکی^۲ باورجی را با سفار فرستاد
به سجستان و به ملک نصرالدین سجستان و ملک حسام و الا تمور را
و ملک جلال الدین فراه آلمغا^۳ نوشت که حکم یرلیغ با نام الدین اسفوار
ارغون خان بن ابقا خان برانجمله بندگان بیوسته است که
شهر هراة را بحال آبادانی باز ارم و از اطراف خراسان رعایاء من که نو روزم
می باید که چون سواد یرلیغ بادشاه عادل غازان و آلمغا هراة را باز طلبیم
مضمون آن واقف شوید مردم هراة را که در آن ولایات با من برسد و بر
و در آمدن برین جانب مانع نیاید و از حکم اعلی بادشاهند باز فرستید
و انحراف نجوید تا آن حدود از قتل و نهب سالم و ایمن ماه وقت عدول
ماه الا تمور و ینکی باورجی با بنج هزار کدخدای هروی، بهر اند بعد از شش
نو روز ینکی باورجی را بشکفکی هراة نصب کردانید و حراة آمدند امیر
در سال هیچ افروید از مغول و مسلمان بر رعیت هراة زحمه فرمود که تا
نرساند تا خلق بریشان جمع شوند و ولایت خراب بحال مبنی و کوچی
و بواسطه رافت و معدلت ما سینهای خسته زیرستان مرعموری باز آید
استراحت یابد و لیالی هموم و غموم خواطر مسلمانان بایا هم راحت و
مبدل شود و شمس مآرب و مقاصد هر یک بمشارق رجا و سرور و حذور
در جمن ملک و ملت سر و جلالت و نهال سعادت ناضر، توقع بیوند و
و از شجره امان ابنا کیتی را انوار و از هار فحج و ظفر روی برومند کردند
نماید و دوحه

Fol. 133a.

only. The Rauz has امیر نوروزی ارغون آقا S.

¹ In the M.S. ینکی باورجی ; later on ینکی باورجی .

² In the M.S. آلمغا .

⁴ In the MS. عاران .

³ In the M

عایت و نهایت در تصور دیامدی و چون شب در آمدی هیچ افریده را
 زهره و دل آن دیودی که میان شهر کدر توانستی کرد چه شهر از حبانی
 و دهشتن چون وادی بود که در فراز و بسبب او غولان دیدادی ماری
 و مثنوی ساخته بودند و یا جو ندشه که از یمین و یسار او شوران اسفند و
 فیلان مست ربندر کسل در عریزش و او آمده -
 شمع *

تَوَطَّنَ فِيهَا اللَّيْثُ وَاللَّيْثُ خَادِرٌ * تَجَسَّتْ مِنْهَا الدِّيبُ وَاللِّدِيْبُ وَدِدٌ
 سلیمان
 وطن گرفت دروی شیر و شیر ملازم بیسه بود
 دیکسوشد ارو کرک و کرک توانا بودن

و هزبر دل که در شب تنها در شهر طواف کردی و حسب و ددکامی
 حنان بر وی مستولی شدی که نداشتی که حالی در جنگال هلاک
 و نذجه تلف گرفتار خواهد شد یک سال بیوسته شهر هراة درین دسی
 که نذکر بیوست از مردم خالی بود و طرق اطراف نا ایمن و مخوف
 و خلق متوطن در ولعها و حصارها و احوال عساکر خراسان بواسطه
 خلاف امیر نو روز در ترلزل و کار ضبط ممالک بادشاه روم نا مدظم
 و دوایر متن و بریشانی درالتهاب و بحر حور و تعدی در تهور و صور امن
 و امان و راحب و فراغت در حجب و حوادث و وقایع مچوده
 متواری و سه سال بیوسته که شهر سده تسعین و ستمایه و احدی
 و تسعین و ستمایه و اثنی و تسعین و ستمایه است در هراة بواسطه
 خرابی حادثه و داهیة ظاهر بکش که تاریخ او بکتایب بیوستی *

ذکر هفتاد و چهارم در آمدن امیر نوروز
 بجهت عمارت شهر هراة

حور شهر سده تسعین و ستمایه در آمد درین سال بحکم بادشاه غزان

فرو کوفتند و از جب و راست ندا در داد که امیر ایاجی حکم کرده است که نماز شام را باید که تمامت خلق از شهر بیرون روند روز دیگر سبای ایاجی دست بغارت بر آوردند و مردم را اسیر کرد طایفه در حصار اختیار الدین بماندند و گروهی در کذب سلطان سعید غیاث الحق والدین نور الله مضجعه و قومی از متعلقان امیر نوروز و دیگر باقی خلق را اسیر کردند و فرزندانرا از مادران جدا کردند و از بیدادی و نا باکی و دست درازی ان قوم ستم گرفته کان خدای عز و جل معجز و مقهور گشتند و از اطفال و عیال جدا ماند و سر [و] بابرهنه قدم در راه نیاد و هر یک از سر درد و اندوه و قبض خاطر گفت -

* شعر *

می روم از سر حسرت بقضا می نگریم

سعدی

خبر از بای ندارم که زمین می سپرم
و ایاجی بانصد سوار بفرستاد تا خلقی را که با طراف رفته باشد غارت
کنند قرب بانصد تن را در راه اسفرار بگرفتند^۱ بعد ازان ایاجی با نعمت
بسیار و اسیری شمار از هراة برفت *

ذکر هفتاد و سوم^۲ در صفت خرابی

شهر هراة

چون شهر سنه تسع و ثمانین و ستمایه در آمد راوی چنین گفت
که درین سال در هراة از مردم صد نفر پیش نبود و در محلاتی که صد
کدخدای نامدار وطن داشتند دو تن و یا پنج تن بیش دران محلات نبودند
و از غله و اقمشه در نهان خانها و جاله ها جفدانی مانده بود که [کسی] را

^۱ From اسفرار تا خلقی is repeated in the MS.

^۲ In the MS. هفتاد و یکم.

می رسید در عزم سقر می کرد و سرریب سکونت یکی را براد
می رسد و داغ وراق بر حکم دوستان می نهاد و دیگری از حویشاوردان
می برید و هنگام وداع می گفت

* شعر *

أَنَا الْكَيُّ إِنْ تَكْرَمَ رَحِيلًا * فَأَلْفِدُو لِلْمُؤَدَّيْسِ فَسِيلًا

وایصاله

ای معیله اگر نامداد کفید سما در حالیکه رحلب کمدده کان ناشید

بس درک کفید از برای و داغ کمدده کان اندکی

ذکر هفتاد و دوم^۱ در آمدن ایاجی^۲ نکودری بشهر هراة و غارت خلق

حون شهور سده ثمان و ثمانین . ستامیه در آمد درین سال ایاجی
نا ده هراز سوار حدکی برود خانه هراة برول کرد و راوی حدین کعب که
بیش از آمدن ایاجی نیکند روز احمد یکی از قلعه محروسه حیسار بهراة
آمد و مثال ملک شمش الدین نعمر شاه خوانداری و اگا بر شهر رسانید
دران مثال مسطور بود که دیاب و عمال ما دادند که امیر ایاجی باسناه
کراں ناستدعا امیر دوزور ددان طرف آمد باید که در رضا حوی او هیی
تأخیر و تقصیر حایر دشمورد ده او عارم انسب که لشکر بخراسان بود و اکثر
طن ما انسب که او و رحمتی مردم هراة برسد اما باز خود این معنی
باید که اعتماد نکنند و بحصارها در آیند و خواجه قطب الدس حشتی
بیر میرک رکی جمال را بهراة بستاند و کعب که مردم شهر باید که با امیر
ایاجی حرب نکنند و دروازه بر روی لشکر او بدهند حون ایاجی بهراة
آمد سه روز سناه او در شهر سودا کردند روز چهارم از حوانب شهر کوز که

^۱ In the MS هفتادم

^۲ Raouz also has ایاجی

ای اصحاب واقعه موجود نشده و لشکر بیگانه نرسیده از شهر مروید
و کربت غربت را اختیار مکیند بدان نصیحت هیچ کس التفات نمی
کرد و هر کس بسر خود بنهال بشهری و قصبه و قلعه و حصنی می برد
روز جمعه خلقی که باقی مانده بود در مسجد جامع با هم اتفاق کردند که Fol. 131b.

از شهر نروند و دروازه‌ها را محافظت نمایند و اگر لشکر بمحاصره شهر
بیایند حرب کفزد برین جمله باهم مقرر داشتند و اختیار الدین بوقا را بر
سر خود حاکم گردانید چون شاه سباه شب دیبجور سرا برده ظلمت یزد
و شاد روان ظلمانی بر افراشت در جنین شب تاریک - * شعر *
ابیرودی بَلِيلٌ طَوِيلٌ يَنْشُدُ النِّجْمَ صَبَاحَهُ * فَلَا الصُّبْحَ مَسْبُوقٌ وَلَا النِّجْمَ لَاحِقَهُ

بشب درازی که می جست ستاره صبح او را

بس نه صبح پیشی گرفته بود و نه ستاره در رسدده بدو

قرب هزار بنه وار مردم از شجر بیرون رفت و بگذشت مذنب^۱ سیفی که جمع
کفند این کتاب است دران وقت شش ساله بود و یاد دارد که خلق از
شهر هراة بیشتر بیاده باسفرار و جام و خواف و غور و غرجستان می
رفتند و بهر نوع اخبار اراجیف می گفتند گاهی اوازه می کردند که لشکر
نکودری و امیر نو روز می آیند تا خلق هراة را اسیر کرده بکرمسیر
برند و گاهی گفتند که سباه عراق می رسد و بران عزیمت اند که هراة را
خراب کنند و ساکنان او را باطراف و اکفاف خراسان و عراق ببرند و قومی
را کمان ان بود که ملک شمش الدین لشکر غور و غزنین را جمع کرده و بران
عزم است که بهراة آید و خلق را بولایت غور برد القصه تشویش و دل
نکرانی هر روز درمیان مردم هراة بیشتر می شد و هر ساعت خبر دیگر

۱ مذنب . In the MS.

ذکر هفتاد یکم^۱ در بریشانی شهر هراة و جلاء مرد[م]

چون شهر سنه سبع و ثمانین و ستمایه در آمد دین سال بواسطه گرفتن هندونویں امرا نا ملک شمس الدین بد شدند و انواع اوز بیش پادشاهزاده ارغون مستغناء برانگنده چون یافعی شدن و گرفتن خزینه و خواتین هندونویں و نا التغانی ایلجیان پادشاه و میلان خاطر او بطرف شاهزادهگان عرضه داشتند چون ابن سعایت سمع ملک شمس الدین رساندند مصلحت دران دید که من بعد در قلعه محترسه خیساار که امنغ قلاع جبال کیهانست ساکن باشد چون ملک شمس الدین در خیساار مقام کرد و ملک علاء الدین نیز از هراة بخیسار حرکت فرمود اخبار اراجیف درمیلان مردم هراة شایع گشت هرکس بقوعی سخنی گفتند و در اثناء این حالت طایفه از نکودریان مالان هراة را غارت کردند و بسیاری از مردم را با سیری گرفت و از جوانب و اطراف قطاع طرق و بی باکان روی بهراة آوردند و اباجی^۲ بن فقور دای نویں که بیش ازین ذکر او رفته است نا پادشاهزاده ارغون یاعی شده بود و در حدود کرمسیر ساکن گشته هر چند روز طایفه را بجهت قصد و حصد هراة می فرستاد کار بجای رسید که بیشتر امرا و اکابر شهر چون طعیقوتا و کمسبوتا و ترمغار و یوسف شورانی از هراة برفتند و خلق گروه گروه و فوج فوج بتبعیت ایشان جلاء وطن کردند و هر چند که شهاب الدین رزه و بعضی از مشاهیر جماهیر شهر اهالی و ساکن و مطان^۳ هراة را گفتند که

^۱ In the MS. شپست و نم.

^۲ In the MS. اباجی بن فقور دای نویں ; see p. 192.

^۳ Probably a mistake for مکناء or for مقوطنان .

با ایشان مقابل شد و بعد از ساعتی در میدان راند و معنی - * شعر *

لَا اِدْرِي قَائِلَهُ عَلَيْكَ بِإِظْهَارِ التَّجَلُّدِ لِلْعَدَى * وَ لَا تُظْهِرَنَّ مِنْكَ الذُّبُولَ فَتَحْقَرَا

بر تو باد بیدا کردن جلدی کردن از برای دشمنان
و بیدا مکن هیچگونه از خود بزمردی کی را بس خوارشوی تو

بر خورداشتن خواند و در جند حمله مردانگی تمام و شجاعت عظیم باظهار
رسانید و هرچند که کوشید و جندازک جوشید بیشتر مقام نتوانست کرد
روی بهزیمت نجات لشکر الادونوین در عقب او برانند و اکثر مرد سباهی
او را بقتل آورد و غنیمت بی حد و حساب از اسب و سلاح و خیمه و خرگاه
و زن گرفت هذو نوین دل خسته و محزون از راه قراباغ درآمد و از [ ] آنجا
بیهوده بیرون رفت و بس از ده روز بکوه بایهه غور نزول کرد و باخواص
و خواتین خود بنه بخیسار برد *

ذکر شصت و نهم^۱ در کوفتن ملک

شمس الدین کهین هندو نوین را

Fol 131a. چون شهر سده خمس و ثمانین و ستمایه درآمد درین سال هذو نوین
بنه بقاعه محروسه خیسار آورد ملک شمس الدین بعد از چند روز او را
بکرفت و بدش بادشاه زاده ارغون اقول فرستاد *

ذکر هفتادم^۲ در خلعت فرستادن بادشاه زاده

ارغون بجهت ملک شمس الدین کهین

چون شهر سده ست و ثمانین و ستمایه درآمد درین سال بادشاه زاده
ارغون بواسطه آنکه ملک سعید شمس الدین هذو نوین را بکرفت
بجهت او خلعت بادشاهانه و طبل و علم فرستاد *

^۱ The MS. has شصت و هفتم.

^۲ In the MS. شصت و هفتم.

* نظم *

إِنَّ أَلَدِي حَلَقَ إِلَّا شَيْئًا مَوْرِي * نَارًا مِنَ النَّاسِ فِي نَحْرِ مِنَ النُّحُودِ صاحب
اندلس

درستی ادک بیا فرید حیرها را صورت کرد مرا

آتشی از حدک در دریای از حوان مردی [۹]

هذو بوین اران معنی نعایب درجیدی و حون تایمور را در بیش. Fol 130b

نادر شاه رانده از عون حامیان قوی بود هذو بوین عداوت خود با او ظاهر نکردی
هم بدین گونه حذکاۛ دفاق^۱ با یکدیگر زدگانی کردند تا درین سال مذکور
آتش حقد هذو بوین بالا گرفت و در تیه^۲ الْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ حیران
کشب زوری فرصتی نگاه داشت و در میان طوی تایمور را نکشب
و حذو تن را از بردیکان او بقتل آورد امرا که در بادعیس بودند الا دو بوین
و حارذو^۳ و دبقرا^۴ با اتفاق لشکر جمع کردند تا بر هذو [بو]ین زدند زور دیگر
حماغتی از سناۛ الا دو بیش هذو بوین آمدند و گفتند که الا دو و حارذو
و دبقرا با عساکر نار کستند و حالیا عریمت مکارب و مقارع ندارند هذو بوین
نعایب خوشدل و منتهی کشب و لشکر خود را احارت داد و گفت
هرکس نه یرت خود نار کردید و حون رمستان ناجر رسد^۵ و بهار عالم امروز
و جهره رندۛ دوزور بیروز ظاهر کرد همه آماده حرب و ساخته رزم روی بدرگاه
بید امراء هراۛ و صدۛ از هرکس بمقام خود مراجع نمود در اثنای این
حالت الا دو بوین و حارذو و دبقرا با لشکر کران معکۛ بر هذو بوین
زدند و با هذو بوین هشتصد مرد بیش نمود تبع^۵ بر کشید و با طایفه خود

^۱ In the MS دفاق

^۲ In the MS در تیه .

^۳ Later on حار دو اودبقرا

^۴ The MS has رسد .

^۵ In the MS تبع

* شعر *

ربیع
استاد
اصفهانى

همیدونش زربخشى و داد بود * دل زیر دستان ازو شد بود
عَمَّ البَسِيطَةُ وَ الْبَرِيَّةُ عَدْلُهُ * فَاتَّخَذَ شَخْصًا وَ الْبَسِيطَةُ دَارُ
فرا گرفته است زوى زمین و اندوختن را عدل او
بس خلق بدنى اند و زوى زمین سوامى

ذکر شست و هفتم^۲ در آمدن بادشاه زاده ارغون بشجر هراة و مراجعت

چون شهر سده ثلاث و ثمانین و ستمایه در آمد درین سال بادشاه زاده
ارغون بهراة آمد و در باب رعیت هراة چندانگ ممن بود طاقت
و مرحمت^۳ فرمود و ملک علاءالدین را بدواخت و از برای ملک
شمس الدین خلعت خاص و یزیدغ و بانیوز^۴ زر فرستاد و بعد از چند روز
بباد غیس رفت و از باد غیس بسرخس حرکت کرد *

ذکر شست و هشتم^۵ در مخالفت هندو نوین با امراء باد غیس

چون شهر سده اربع و ثمانین و ستمایه در آمد درین سال هندو نوین
امیر تا تایمور نام را بقتل رساند و سبب آن بود که تا یتیمور که امیر تومان
و نامدار مقرب بادشاه زاده ارغون بود دایم از هندو نوین بد گفتی
و در مشافیه و مواجهه چون مست شدی خود را بسیاری بستودی
و گفتی -

^۱ In the MS. البسيط.^۲ The MS. has و پنجم.^۳ The MS. adds و after مرحمت.^۴ The MS. has و ششم.

فقرا و ضعفا هر اعطاف و تکریم که وجود آن میسر گردد عطا کن و تعویق و تنفر زیر دستانرا واسطه خلل ملک شناس -
* شعر *

برو ناس درویش محتاج دار * که شاه از رعیت بود تاج دار
رعیت جویبختند و سلطان درخت * درخت ای سر ناسد از بیخ سخت
و زمام حل و عقد اعمال ؛ اشغال ولایت را کف کفایت کفاتی سار که
از ستم و تعدی ^۱ مبرا و معرا باشند و بحلیت راستی و کم ازاری منتهلی
و بر رعیت مهربان و رحیم -
* شعر *

خدا توس را بر رعیت کمال
سعدی

که معمار ملکست برهیز کار

بداندیش تست آن و خون خوار خلق

که نفع تو جوید در ازار خلق

ریاست بدست کسانی خطاست

که از دست شان دستها بر دعاست

و بر سیاست خاچه بر قتل و قطع بی وضوح دلیل و ظهور یقین تعجیل مکن

و اعتماد و اعتضاد در محبت و الفت بر طائفه کن که عقاید و قواعد سرایر

و ضمائر ایشان با شواهد ظاهر موافق باشد و در تعدیک و تکلیل فسقه و فجیره Fol. 130a

و قلع مواد شر اشرار جند [ا] نک امکان دارد اجتناب نمایی و ناسنده کان

خدای عز و جل بنوعی کن که همه در عیش و ذراغ نال و جمعیت خاطر

در دعاء دولت تو بیاض روز را ناکتساب معیشت ^۲ گذرانند و سواد شب

را تحصیل عبادت بعد از آن بچند روز بطرف قلعه محروسه خیسار حرکت

فرمود ملک علاء الدین مواعظ (و) رعایا بدر برقرار خود را بجای آورد و در

تربیت رعیت و ناس خاطر ایشان هیچ دقیقه مهمل نگذاشت -

^۱ In the MS. تعدی .

^۲ In the MS. میشت .

ذکر شست و ششم^۱ در حکومت ملک

علا الدین بن ملک شمس الدین

Fol. 129b.

کهین در شهر هراة

جون شهر سنه اثنی و ثمانین و ستمایة] در آمد درین سال ملک
سعید شمس الحق والدین بسر خود ملک مرحوم علا الدولة و الدین را
که بحکمت و حکومت و ذکا و سخاوت و وفا موصوف بود و بفکر
دور اندیشی و ذهن انور و طبع وقاد اعلم و احلم اتراب و اقران و بکرم
جبلی و فضایل خلقی و شیم مرضیه سزای مدایح و معامد و در خور
سیاس و افرین - * شعر *

وَشِدِّیْ وَطَوَّاطُ هُوَ الْمَلِیْکُ الَّذِیْ مِنْ کَفِّهِ اَبْدًا * لِلْمُعْتَفِیْنَ عِیُّونُ الْجُودِ تَنْفَجِرُ
اوست بادشاه آن بادشاهی که از بنجه او همیشه

مرسوال کزنده کانرا چشمهء جوانمردی [؟] روان می شود

قائم مقام خود در شهر هراة حمیت عن الافات نصب کردانید و گفت
ای فرزند ایالت خطه معموره هراة را که از اعظم مناصب است و از
امجد اعمال بتو مفوض کردانیدم باید که در باب رعیت شفقت
و معدلت مبدول داری و خلقی را که در اهتمام تو باشند براه خدای
برستی و صدق و دیانت و امانت دعوت کنی و از فج نباید و نشاید
و بسندیده حضرت مولی تعالی نبود اجترار و اجتذاب واجب
شمری - * شعر *

برستیدن داد کر بیشه کن * ز روز بسین خود اندیشه کن

و خواص و عوام انام را از مایده انعام و فضل خود بهرمزند دار و بجا [می]

ما بنده کائرا امان ده طائفة از ملوک و امرا لشکر ملک شمس الدین گفتند
تا مردم قلعه مالی بیرون آوردند روز دیگر ملک شمس الدین کامیاب از
قندهار با حصول مطالب مراجعت نمود *

ذکر شست و بنجم^۱ در تربیت و عدل ملک

شمس الدین کهین در باب مردم شهر هراة

چون شهر سنه احدى و ثمانین و ستمایه در آمد درین سال ملک
شمس الدین از قلعه محرومه خیسا بخطه هراة که مقرر جلال و معط اقبال
و مسکن ظفر و مجمع فضلاست بر سرین دولت دیهیم عزت بر تارک مدارک
نماک و انوار مبرات و خیرات بر روی خلایق جهت رضاء خالق بشکاه
و منطقه داد و سداد در میان احسان و انفاست - * شعر *

جو بر سر نهاد ان درخشنده تاج * ستاند از خدیوان کیتی خراج
جهانرا بداد و دهش رام کرد * همه کارها از بی نام کرد
بخشش تہی کرد کنجینها * برون برد از سینها کینما
بکیتی بغیرانکی و هنر * سمر شد سان نیا و بدر
گرفت از سر روز شاهنشہی * جو کرت جهان گیر بخت مہی
و درین سال مذکور سکن شهر هراة بواسطه حسن تربیت و یم^۲ معدلت
او مرفه الحال عبادت حضرت ذی الجلال قیام نمودند و از هیچ طرف
بریشانی [و] و همی بدیشان راه نیافت و همه از ثمرات اشجار گلشن
نفاسانی و نیل امانی محظوظ شدند و از ریاض سستین دین و دولت
معطر و خوشبوی گشتند و در دعاو خیر ذات شریف ملک مذکور افزود *

^۱ The MS has شست و بنجم.

^۲ In the MS. یم.

* شعر *

وَ خَدُّ الْأَرْضِ يَعْمُرُهُ نَجِيعٌ * وَ عَيْنُ الشَّمْسِ يَكْبَحُهَا الْقَتَامُ

ابیوردی

و روی زمین فرامی بوشانید اورا خون تازه

و چشم آفتاب سرمه میکرد اورا کرد جنک

سیزده روز برین فسق ملک شمس الدین با ایشان حرب کرد و ان جماعت
همچنان بر طغیان و عصیان اصرار می نمودند و جسارت و مقاوت ظاهر
می گردانید و هرجه که روس سباه و وجوه درگاه ملک شمس الدین ببابی
قلعه می آمدند و می گفت که ای طایفه خون گرفته دست از حرب
کوتاه کنید و فریاد الامان الامان باوج کردن کردن رسانید تا همه بجان وزن
و فرزند و اموال و اجناس^۱ امان باشد و الا که همه بدین گونه بکار
کارزار قیام خواهید نمود بعد از فتح این قلعه همه را بیدریغ بزخم تیغ
بقتل خواهیم رساند مردم قلعه قندهار بدان اقوال التفات نمی کردند
روز دیگر از اول بامداد ملک شمس الدین با تمامت سباه خود ببابی قلعه
راند و گفت -

* شعر *

نظامی بدان سان من امروز لشکر کشم * که مغز از سرشیر نر بر کشم

جو^۲ دریای جوشان نبرد اورم * سر کردنانرا بکرد آورم Fol. 129a.

بعد ازان از پشت مرکب فرود آمد لشکر بیکبار پیاده شدند و بد و حمله
نزدیک دروازه قلعه رسیدند و خواستند که آتش در درزند از بالای قلعه
فریاد بر آوردند که -

* شعر *

يَا شَمْسَ دِينِ اللَّهِ يَا مَنْ عَزَّمَهُ * فِي قَمْعِ آيَاتِ الضَّلَالِ حَسَامُ رشید و طواط

ای آفتاب دین خدای عز و جل ای انک عزیمت او

در شکستی خداوندان کمراهی شمشیر یست

1 In the MS. احناس .

2 In the MS. چون .

دربین سال از هراة بولایب عوز حرکت فرمود و فلاح و حصون آن مواع را
نکو توالتن و حارسان معتمد مدار سپارش کرد و رسوم مرصیه بدر معفو معذور
حدود را بتحدید موصح و مطهر گردانید و در قلعه محروسه خیسار حدود مائة
ساکن شد و رعایا آن حدود را بمواحب و لطف ملکی و عدل شامل
و بدل کامل بعمارت و رزاع ترعیب تمام داد *

ذکر شست و چهارم^۱ در رفتن ملک شمس الدین کهین بمکاصره قلعه قندهار

حون شهر سده ثمانین و ستمایه در آمد درین سال ملک شمس الدین
لشکر بطرف قلعه قندهار کشید و سبب آن بود که حون ملک مذکور
در خطه هراة بحالی بدر معفور حون حلوس مدارک فرمود تمامت ولایه
ولایات عوز و عربین از برای تحدید عهد فرمان بری و تاکید امر حراج
کداری بخطه هراة امددد و شرف دستنوس و بیل خلعب ملکی
شاهنشاهی مکرم و عزیز کشت الا حاکم قندهار که از انقیاد انا نمود ملک
شمس الدین بوقت خجسته و طالع همایون در ربیع الاخر سده مذکور
از ولایب عوز بجانب قلعه قندهار حرکت فرمود و از اطراف و بواحب
عوز و عرستان و هراة و اسفراز و ازاب و تولک زعما و حکام نا لشکر تمام
جمع گشتند بعد از بیست روز که عدت واهدب حصار گیری و قلعه کشایی
ساخته و بر داخته شد روز بیست و یکم بوقت انک -

Fol. 128a

^۱ The MS has شاپیت دوم

و مسکن اقطاب و اوتان^۱ است معمور کشت و نمودار جنت شد و بواسطه
 دین قوی و عدل گستری ملک شمس الدین شرایع اسلام بغایت ظهور
 انجامید و مذاهب و شعایر مسلمانی بکمال و شرف و اموج بیوسست [شعر]
 دین محمد قوی، کشت بتائید او * ملک مختله قوی یانت بدوران^۲ او
 کیتی غدار کشت تابع فرمانش و باز * کذب دوار شد جا کردوران او
 و ساکن مساکن هراة را جبره مخدرة مراد از تنق اعیال جمال داد و بیکر
 صبح^۳ نجیح^۴ از افق امانی روی نمود و شواہت نوایر نواب از روی جهان
 نبدید کشت و داعی حیف و بیدادی که چون آفتاب رایت شهرت
 بر می افراخت سر در حجاب افول و خمبول کشید و ساعی فساد و فتنه
 که بسان عبث از غمد خاور بر می کشید بای بست شکنجه
 قبر و فسر ماند و بتازگی عیت رافت و ذکر مرحمت ملک سعید
 شمس الحق و الدین بکوش ساکنان خراسان رسید و انوار و انواء انصاف
 و انتصاف او باقصای ایران بیوسست - * شعر *

شعر

تاخت از بیم قبر او فتنه * زان سوی نیستی بصد فرسنگ
 شد شعاعات عدل و رافت او * بر تر از اوج بره و خرچنگ
 رفت از میقل مهابت او * زنک ظلم از رخ جهان دورنگ

ذکر شست و سوم در رفتن ملک شمس الدین

کھین بقلعه محروسه خیصار

چون شهر سنه تسع و سبعین و ستمایه در آمد ملک شمس الدین

۱ The MS. has اوتاب .

۲ The MS. has تو for او .

۳ In the MS. صبح نجیح .

۴ The MS. has ششپ یکم .

او آوردند روز دیگر او را بدواخت و فرمود که او را بر لقب^۱ بدر او باز
 حواید و قنجا را باسم شهنشاهی نا [۱] و بهرگاه فرستاد ملک^۲ سعید شمس
 الحق والدین روز دیگر با خلعت فاخر و یرلیغ و نائیره و طفل و علم از
 اردوی نادرشاه انقا بیرون آمد و چون شهر هراة نزول فرمود ابواب عدل
 و نذل دروی^۳ رعیت نکشاد و از تکمید و اصطناع در باب مردم شهر هراة
 هرچه ممکن بود باطمار رسانید و هیچ دقیقه از دوائق ملک دانی و رعیت
 دروی مهمل نگذاشت خلق هراة یکبار زبان بمدح ذات شریف او نکشادند
 و گفتند *

هَٰذَا لَكَ الدَّوْلَةُ الْعَالِيَّةُ * وَلَا رَيْبَ مِنِّي حَالَةً خَالِيَةً
 کوارنده باد مر تو! دولت بزرگ * و همیشه دانی تو در حالتی آراسته
 قاضی منصور هروی

ذکر شست و دوم^۴ در صفت عدل ملک شمس الدین کوهین در خلق شهر هراة

چون شهر سغه ثمانی و سمعین و ستمایه در آمد و درین سل ملک
 سعید شمس الحق والدین بحکم استمال و رعایت رعایا و ولایات امثلة
 همایون ناظران و اکثاف بلدانی که در حکم او بود فرستاد بعد از چند روز
 امرا و ولاتی که در ممالک او منشور امارت و رایب ایالت داشتند بهراة ۱, 127b
 آمدند و بتجدید خطه هراة کفیف عن الافات که مستقر سریر سلاطین
 و مطلع خورشید ارباب یقین و قلعه اخیار و ابرار و کعبه اشراق و احرار
 و مرکز دوزخ و بقوی و منشاء اصحاب فصل و فتوی و مامن رها و ممان

^۱ In the MS لقب

^۲ The word ملک is repeated in the MS

^۳ In the MS دروی

^۴ The MS has شستم .

با عصفور ضعیف حقیر توان زور و امکان زبردستی نبودنی ازان گاه باز که او بعراق رفته است و انجا برحمت حق بیوسته این ملک بی ملکست و این دیار بی شهریار و بر خاطر اشرف شاهنشاهی شاه زاده جهان که شعله افتاب جزوی از زای منیر اوست بوشیده نباشد که رعیت را اگر سومی و سروری نبود همه با یکدیگر بتعدمی و تسلط زندگانی کنند - * شعر *

دقیقی

ملک بی ملک دار باشد نی * وز بود بایدار باشد نی
بی شهنشه بناء ملک جهان * محکم [و] استوار باشد نی
خطه را که بی خداوند ست * کار او بر قرار باشد نی
شهر را هیچ حامی و حارس * چون شه و شهریار باشد نی
شاه زاده تبسین اقول برسید که از فرزندان و برادران و اقارب ملک شمس الدین درین ولایت کسی هست یا نی گفتند که بسر او ملک رکن الدین محمد درین عراق ساکن اردی بزرگ بادشاه (بقا) است روز دیگر تبسین اقول بیدش بادشاه رفت و گفت مدت عمر بادشاه در کمال امنیت و مزید معالی و بسطت هزار سال باد مناشیر تقدیر بر موافقت تدبیر او موقع و امثله قضا بر موجب رضاء او موشح بر رای انوار عالی بادشاه جمشید سرپر عدل کستر ملک برور که افتاب عالم تاب در جنب^۱ او چون سایه تیره نماید و ماه باعزم او چون سہی خیره بود بعد ازان عرضه داشت که این ولایت بغایت خراب است و رعیت ملکی ندارند و هر کس بنفسه و راسه مردم را زحمت می دهد اگر حکم یرلیخ بزرگ شود بسر ملک شمس الدین کورت را بحکومت این حدود نامزد فرمایند حاکم اند بادشاه (بقا) در حال ایلچی را سه اسبه بدواند تا ملک رکن الدین را بیدش

Pol. 127c

و عرب عالم شایع تر است و ذکر کردم سیم و محاسن سیر او در اکتاف
و اطراف جهان سایر تر بواسطه قلم دو زبان محال باشد و بواسطه عدالت
ادم ان محال ندارد - * شعر *

إِذَا نَحْنُ أَتَيْنَا عَلَيْكَ بِصَالِحٍ * فَأَنْتَ كَمَا تُنْكِي وَتُوقِّ الْقِي نُكِّي
ا و فواس حون ثنا کوم بر تو ندیکی

بس تو حدانی ثنا می کوم و بالای این ثنا می کوم
درین سال مذکور بحالی ند معذور حود جلوس مدارک و مود و سب
ان بود که حون شاه راده تفسس اقول بعد از انک از لشکر کسیدس تعرب
مراجعت کرد حون شهر هراة رسید شهری دد بی سر و نا و نامصوط
و حلقی پیشان و حاکم سیار و هر کس سر خود والی و هرتس ناتع^۱
خریشتی پیشوائی خواحه عاری را نامرد فرمود که هراة را بتو دادم تا
حلق را استمال داده بکار عمارت و زراعت مشغول گردانی در اثناء این
حالت بادشاه انقا بهراة رسید انلحیان او در شهر آمدند و جماعتی^۱ که
پیشوا و رعیم بودند بگرفتند که بادشاه انقا آمد حدنس سر کوسعد . حدنس
حرور شراب میباده کرداید و رمه را که از شهر بیش شاه راده تفسس اقول
رفته بودند حواص و مقریان بادشاه از درگاه شاه راده تفسس بخر شهر
آورده روز دیگر شاه راده تفسس اقول از مردم هراة رسید که حرا این شهر
بی حدانود است حلق هراة گفتند که تا ملک شمس الدن دن
ولایت حاکم بود هیچ آورده را رهرة و دل ان بود که بر کسی حیمی
گردی حه او ملکی بود که از هیبت سیاست او دره شیر را در بیشه
ر اندیشه رهرة آب شدی و از اثر معدن او شاهین بلاد بروار را

و رفعت خاندان سنجر^۱ حسب بحالیت تواضع و خلق نیک چون رسول
رب العالمین علیه افضل الصلوات آراسته بود - * شعر *

شاعر و اخو التواضع من تخلق بالعلی * وَ الْکِبَرُ وَ الْأَعْجَابُ فَعَلَّ الْعَاطِلِ

و خداوند فروتنی کردن انست که آراسته شد ببلندی

و خو منشی کردار بی پیرانه است

* شعر *

تواضع بیدیه کن ای مرد عاقل * که تا در چشم جانها جان باشی

تکبر را رها کن کز تکبر * اگر جانی ز دلها دور باشی

و بیشتر اوقات و ساعات صحبت با علما و فضلا داشتی و جز موافق شرع

مطهر نبوی مصطفوی در امر و نهی امارت و قبض و بسط حکومت شروع

نکردی و خلق خدای عز و جل بر موجب السُّلْطَانُ ظِلُّ اللَّهِ فی اَرْضِهِ

از عدل شامل و بذل و افر و عقل کامل و اصطناع^۲ خدایکانی او بفراغ بال

اسوده حال بودندی و هریک از میان جان گفتندی - * شعر *

زهی نظیر تو چشم زمانه نادیده

سیاستت بسزا کوش جزخ مالیده

خرد که بردو جهان نافدا ست فرمانش

براستان تو جز بندگی نورزیده

ستارگان که بر افاق بر سر آمده اند

ز خط حکم تو یک لحظه سر نبیجیده

بکشته صورت اقبال کرد کل جهان

هزا [ر] باره و انکه دری تو یکزیده

Fol. 126b. و تقریر اوصاف ان ذات خرشید صفت که روز بروز ضیاء تعطف او در شرق

¹ In the MS. سنجم .

² In the MS. اصطاع .

حه او بکصاف عقل و شهاب خرد و ناصاف هدر و فزون مرهنگ
آراسته بود و میان احوان و اقربان مذکور ناحلاق حمیده و موصوف ناثر
بسدیده و متعلی تکلیف قنوت و متدريج بغلسن مروت اثار کیا سب
از ناصیه او لایح و ادوار فراسد در عرفا عراء او واضح خاطر حظیرش مدرک
عیوب ادوار فلکی و ضمیر مدیریتش کاسف و دابع اسرار ملکی و در حل
مشکلات معانی ملک داری را عالم ازای او نه مثانی بود که
افتاب رخشان و ماه تابان را صیا و سنا بخشیدی - * نظم *

یک دره زرای او و صد شمس و ممر * یک نکته را لفظ او صد در [ح] کهر^۱
و سخاوت بی منتها و روح بیکسی بر مکی^۲ و حاتم طائی را صفاء حیره
حور حدور و صیاد لمة دور سرور دادی - * شعر *

اگر حافان ندیدی حال او را * ندیده رویتی درگاه او [را]
و کردیدی سخاوتش حاتم طی * روانش را ثنا گفتی بیانی
طعقات انام و اصناف خاص و عام در سرا و مرا دعاء دولت روز امروز و ثناء
حسرت همایون او را ورد زبان و ورد مشام حائ ساحتی بودند و این معنی
را مکرر گردانیده - * شعر *

وَبَقِيهِ عَمْرُ الدَّهْرِ مِ دُرَّةِ الْعَلَى * وَيَرْحَمُ عَدَدًا قَالَ دَلِكْ اِمِيْنًا^۳ لا ادری قابله
و نامی دارد او را تارندگانی روزگار در بلندی برزگی
و رحمت گداز بر ندیده که کعب این را که همگین ناد
و یکی از حصایص و فصایل این ملک مشتر [ی] سیرت خورشید طلعب
انسان که با آن همه جلالت و انبیا^۴ در دمان اسکندر بس و عظمت

^۱ In the MS تک نکته را لفظ او صد در کهر

^۲ The MS has یکی بر مکی

و برحمت الله عددا قال آمینا^۳

^۴ In the MS جلالت و الامت

ببنددهاء آهڻين محڪم ڪرڻا ڏيڻ و ٻڙ [ر] کي قطعه ڪڍڻه آست و تاريخ وفات
ملڪ مرحوم مذڪور را [ر] انجا ذڪر ڪرڻه - * نظم *

مولانا وجيهه نسفي
بسال ششصد و هفتاد شش مه شعبان
قضا مصحف دوران جو بنڪر پست بقال
بنام صفدر ايرانيان محمد ڪرت

برآمد ايت الشمس¹ ڪورٽ در حال
ايزد تعالى جان ان باڪ تن را در جوار رحمت و غفران خود جاي دهاد
و صد هزاران روح و راحت و يسر و ڪرامت بر قالب مطهر و روضه معطره
او رساناد بمحمد و آله و اصحابه الطاهرين *

ذڪر شست و يڪم² در جلوس ملڪ شمس الدين ڪهين بجاي بدر خود ملڪ شمس الدين بزرڪ

جون شهود سنه سبع و سبعين و ستمائة در آمد درين سال ملڪ
سعید ملڪ شمس الدين ڪهين ڪه بسر ملڪ مغفور شمس الحق و الدين
آست و ملڪ شمس الدين ا [ز] ميان ابناء نيڪو خصال فرخنده حال
او را دوستر و بيشتتر داشتی و به تر و بيشتتر نواختی و بر کشیدی و ڪفتی -
* شعر *

من ڪتاب المونس
و ڪم أَبْصَرْتُ مِنْ حَسَنِ وَ لَكِنْ
عَلَيْكَ مِنَ الْوَرَى وَقَعَ اخْتِيَارِي
و جند [ن] ڪه ڏيڏم از نيڪو و لکن
بر تو از آفریدگان افتاد اختيار من

¹ In the Rauz الشمس, but in neither case the numerical value agrees with the date.

² The MS. has پنجاه نهم.

میدان حرج رنگاری تاج شهر^۱ ناری از تارک کامکاری بر کوب و حدباگر^۲
 مجلس سهرور بر حدی بجای رود و سرود اه و واولا بر آورد و دین اسمان
 سمایی [۹] حمامه و درات سمن بر زمین رد و مشعله دار طارم کوهرنکا شمع
 مصاد و نواد بر افروخت و حواحه رشید الدولة در تاریخ نامه
 عازانی^۳ حقیق آورده است که حوس حمر بناد شاه انقا رساندند که ای
 پادشاه جهان اختر حرج معالی ملک شمس الدین کوت از برج افتاب
 و انتقال کرد و کوکب سعادت او از اوج^۴ دولت حانه حلال بخصص^۵ و بل

آمد و از سطوت تند ناد اهل سرو بوستان زور بهی او د حوس سروری فرو. Fol 125b
 شکسب و از صولت صرصر قهر مرک کل ناع دل انوروی او برکنش پیروزی
 بزمرد شد و سر رانات مضمون و اعلام همایون او سر نکون کشب و شحر
 اصال و اقبال و اسمان حلال او بی ثمر و قمر مالد - * شعر *

شاعر ماه تمام ملک بر بر رقاب شد

اب حیات خلق جهان حوس ساد شد

سروی ر بوستان معالی و شکسب

برخی را اسمان مالی حراب شد

پادشاه انقا کعب که ملک شمس الدین مرد محفل اسب شاند که
 حوس را بر ساخته باشد خلقتو^۶ نامی را که امیر مساس^۷ دود دهمود که
 بو تخصص تمام بجای آورد بداند که ملک شمس الدین رده باشد هلقو
 تقریر آمد و دهمود تا ملک اسلام معفور را در قابوتی بدادند و قابوت را

^۱ The MS has سرور

^۲ The MS has حدبا

^۳ In the MS عازانی

^۴ In the MS اوج

In the MS بخصص

^۵ In the MS هلقو

^۷ In the Razz ماسی هلقو نام

* نظم *

فردوسی برون رفت زین خاکدان همجو باد * تو کوئی که هرگز ز مادر نژاد
 دروغ ان دل و دانش و دین او * دروغ ان کیان^۱ فر و آئین او
 دروغ ان همه دین و داد و دهش * دروغ ان همه فروزب و منش
 دروغ ان بزرگی و شاهنشاهی * دروغ ان فرازنده^۲ سر و سبی
 دروغ ان بر و بازو^۳ و یال او * کرائیدن تیغ و کو بال او
 دروغ ان دل و زهره [و] کرده کاه * دروغ ان فروزنده روی جو ماه
 دروغ ان سر دست فیل افکنش * دروغ ان خجسته بر روشدش
 بکیتی جو [ان] شاه باداد وجود * نه بیزد دگر چشم جرخ کبود
 نژاید جو او ماه در روزگار * بکیتی برون یک شعی نامدار
 چنین است آیین جرخ بلند * کمی شاد دارد کمی مستمند
 کمی تاج و تخت و نکیس و کلاه * کمی مرک و تابوت خاک سیاه
 ازو کاه شادی و گاهی غم است * کمی تخت شاهي و که ماتم است
 الا ای جهان دار کردن فراز * بدین تخت و دبیم و شادی مناز
 مشو بر جهان جهان شیفته * بمردی و اوازه بفریفته
 که کیتی نکردد نکام کسی^۴ * ... ..
 جهان با کسی بایرداری نکرد * همه ساله با مرد یاری نکرد
 در فراق او هندوی بام سقف میخان جبره شبه سان را از لعل اشک یاقوتی
 کرداند و خطیب^۵ منبر فلک اخضر لباس سیاه سوکواری ببوشید
 و سیاف^۶ کردون شمشیر خون آلود از قراب قیراندود بر کشید و شمسوار

۱ In the MS. کیتی .

۲ In the MS. افرازنده .

۳ In the MS. با روی نال .

۴ There is a lacuna.

۵ The MS. has از خطیب .

۶ In the MS. سیان .

از بهر زور داد و حرای معاملات * حدیسی^۱ هزار روح و صور آوردند
تا در کمال وصف تو هر دیده نکرد * حدیسی حکایت بیش نظر آوردند

* شعر *

الْهَى وَحَلَّامَى وَحَرَرَى وَ مَوْتَلَى * إِلَيْكَ لَدَى الْأَعْسَارِ وَالْأَيْسَرِ أَرْعُ

ای حدای من و پروردگار من و نداه من
دسوی تو^۲ نزدیک دشواری و آسانی فرج می کنم

المومنین
علی رضی
الله عنه

الْهَى كَذِبٌ حَلَّتْ وَحَمَّتْ حَطِيبِي * فَعَوَّكَ مِنْ دُنْيِي احْلُ وَ أَوْسَعُ

ای حدای من اگرچه برزک شد و بسیار کشت کداه من

بس عفو تو از کداه من برزک ترسب و فواج تر

بس از آن سرع روح او پروبال شود^۳ زبان نه ناله قصر هسب بهشت و کدکوة
مطهره اسمی بر آمد و بروار کدال سوی ازواج عشره مدسره که در حنات عدس

* شعر *

و نعيم مقيم و اسوده ادد شتالان روست

مَصَى مِنْ لَهْ دَنْلٍ مِنَ الْعَيْبِ ظَاهِرٌ * وَ رَأَى لِدَيْعِ الْمَعْصَلَاتِ صَوَابٌ رَشِدٌ وَ طَوَاظِ

نکدشت انکس که مرورا دامنیسب از عیب ناک

و رانیسب از برای کارهای مشکل صواب

[ol 125a

مَصَى مِنْ لَهْ قَدَرٌ رَمِيعٌ وَ هَمَّةٌ * لَهَا مَوْقٌ هَامَاتٍ الْقُحُومِ قَبْلُ

نکدشت انکس که مروراسب اندازه برزک و همتی

که مرور را نالای نازکهای سنارکل حرکات سب

مَصَى مَاجِدٌ دَانَتْ وَ لَا تَبْتَ لَامِرَةٌ قُلُوبٌ لَا سَادَ الْوَعَى وَ رِقَابُ

نکدشت برزگواری که کردن بهاد و نرم شد مر حکم او را

دلای که مرشیدان حنک راسب و کودها

^۱ The distich is repeated

^۲ In the MS دسوی هست

^۳ In the MS زبان

امیر و فالن و زیر سالامی و پیغامی می باید فرستاد تا سخن ترا بوقت
فرصت بسمع ابقا رساند^۱ ملک اسلام شمس الحق والدین را غیرت
دامن گیر شدی و گفتی که ای خرد بی و بال - * شعر *

خاقانی

Fol. 124b.

در ساحت زمانه ز راحت نشان مخواه
ترکیب عافیت ز مزاج جهان مخواه

در داغ دل بسوز [و] ز مهرم اثر مجوی

با خویشتن بساز و ز همدم نشان مخواه

گر در دم نینک درای نفس مزن

وز در کو محیط درائی کران مخواه

گر درد دل قوی شود کز تاب تن فزای

زین کلشکر مجوی و ازان ناردان مخواه

و چند ماه بدین صفت در شهر تبریز بماند و عاقبة الامر بحکم بادشاه ابقا
داروی بخورد او دادند و بعضی از رواة جنین گفتند که در حمام هندوانه
بخورد و چون بوثاق آمد دانست که بواسطه خوردن آن هندوانه زمانه برو
بسر خواهد آمد در اواسط ماه شعبان در نماز شام بیکاه که فیراعظم سر در
افق غربی کشید و بیکر نور بخشش روز در تارهای زلف معنبر شب نمان
کشت - * شعر *

جو روی خور از بیم شب زرد شد * ز گردون سر روز در کرد شد
در جنین شب اندوه بر سر سجاده راز و نیاز بنفشست و زبان بورد تحمید
و تمجید بکشاک و گفت - * نظم *

مولف
کتاب

ای خالق که شمس و قمر آفریده * وی صانعی که سمع و بصر آفریده
از صنع بی ضلالت و از حکم بر کمال * چندین هزار روح و صور آفریده

هر که حوس انکیده کسب لطیف * بر سرش سبک ر اسمان امد
 با قصا بر رمی توان اویخت * با قدر بر رمی توان امد
 حاه و حلالک عالم بر عم عذار را اعتداری بیست و لذات فایده انس مسکن
 بر سیون^۱ و محسن [را] قسمت و مقداری بی و کفور معارف و مساف
 و سلطنت و مملکت حاور و ناحتر بیک صدمه عم و حمله اندوه بیرون
 * شعر *

حوش ری که زمانه عم بیرون * اندیشه بیش و کم بیرون
 درش همه بیم حو بسعد^۲ * دادش همه یک ستم بیرون
 دل گرمی ور روستانش * دم سردی صمخدم بیرون
 کفتی که کم از کم از داری * بی بی عطی که هم بیرون
 * شعر *

امیر
 المومنین
 علی رعی
 الله عمه
 رَصِيْتُ بِمَا فَسَمَ اللَّهُ لِي مَوْصُفٌ أُمِّي أَلِيَّ حَالِي
 حوشدود سُدم نواح قسمت کرد حق تعالی مرا
 بس بار گذاشتم کار خود بسوی آمدگار خود
 لَقَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ بِيْمَا مَصَى * كَذَلِكَ تُحَسُّ بِيْمَا بَقَى
 بدرستی که بیکوئی کرد حق تعالی درانج نکدش
 همچوین بیکوئی کدد درانج باقی مانده
 * شعر *

شاعر
 بتقدیر انرد بسعد [ید] ام * امید از همه حلق بدریده ام
 نکو داشت انرد مرا تا کنون * نکو^۳ دارم دیر تا رده ام
 و هرچه کاه که عقل کامل او ربان حال نکشادی و کفتی که ای ملک بعلان

^۱ In the MS سنون^۲ In the MS سعد^۳ In the MS نکو

ذکر ششم^۱ در وفات ملک شمس الدین بشهر تبریز^۲

چون شهر سنه ست و سبعین و ستماده در آمد دین سال بواسطه
امیر تکه که امیر بس معظم بود و همگی حضرت بادشاه ابقا کار ملک
شمس الدین روی در صلح و نزاج^۳ زیاد و سبب ان بود که امیر تکه
جانوری داشت که مرغوب و محبوب او بود این جانور را علتی بدید شد
که جمله جانور دان ممالک خراسان و عراق از^۴ مخالفت ان عاجز شدند
ملک شمس الدین ان جانور را در کرد جنانک بزودی نیک کشت امیر
تکه ازان معنی از ملک شمس الدین محنت بسیار داشت و دو سه بار
سخن او را بسمع بادشاه ابقا رساند و بیشتر سکونت ملک شمس الدین در
شهر تبریز بود و هر روز حکام و اکابر و مشاهیر و ارباب تبریز بدش او آمدندی
و گفتندی که ملک اسلام اگر ما بذهکان را محقق بودی که بادشاه ابقا
باموال و ولایات بر سر رضا می آید ما مالی که در امر دراز کرد کرده ایم
و املاک و اسبابی که در تحت تصرف ماست بدهیم و انرا از سرمایه
دین و دینی شمردیم اما جنین می شنویم که بادشاه بیخ نوع ملک اسلام
را اجازت مراجعت نخواهد فرمود خداوند باید که تردد بسیار و دل نگرانی
بخود راه ندهد و یقین داند که انج تقدیر ایزد ست دیگر نشود و با رضاء^۵
رفته و حکمی نوشته کوشش و اجتهاد انسان سود مند نیست * شعر *

بس دلا کر جهان بجان آمد * وای بر انک در جهان آمد

لا ادری
قایله

1 The MS. has بهم بنجاح .

2 The MS. has بشهر .

3 In the MS. در صلاح و نجاح .

4 The MS. has اند .

5 The MS. has وضاء .

واقع شد از خواص درگاه خود خند تن را بیش ملک شمس الدین فرستاد
و گفت که ملک را بگویند که در کار تو حددانک ممکنست احتیاج
می نمایم و آن مقدار مال که امرا [و] لشکر طمع می دارند میدهم باید که
هیچ اندیشه بخود راه ندهد و بقوت اعتقاد صدر اصول اسرار هموم و غموم
را از بوستان حب سارن صاحب سینۀ بی کینه قلع کند * شعر *

وَلَيْسَ الْغَنَىٰ مَن حَبَرَ الْخَطْبَ عِدْرَةً
وَلَكِنَّهُ مَن حَارَ بِبَيِّ عِدْرَةِ الْخَطْبِ

شاعر

و بیست مرد حواں انک سر گردان کرد کار بزرگ صدر او را
و لکن او آنکس است که سرگردان شد در صدر کردن او کار بزرگ
حورن بیعام شمس الدین صاحب دیوان بملک شمس الدین رسید در
حوال گفت که * نظم *

بهر حکمی که یردان کرد بر من همی گویم که حکم الله تعالی نظام الدین
رحاں گویم که و بیکاه کی دل صوری کن که ان الصبر اولی موعلی
سیعطی الله یسرا بعد عسر و لا تیأس فان اللیل حلی
من بدنی دیار بسخن شما امدم و بر عهد و میثاق شما که عین سئین [و]
مین و محض نقص و نقص [بود] اعتماد کردم * نظم *

أَلَا إِنَّ إِحْوَايَ الدِّينِ عَهْدُهُمْ أَمَّا عِي رِمَالٍ لَا تُقْصِرُ بِي لَسَعِي مِنْ كِتَابِ
ندان بدرستی که برادر از من ان برادران که عهد کردم با ایشان العود
ملراں افعی ریکها اند کوتاه نمی کنند در کردند من
طَفَعْتُ بِهِمْ خَيْرًا فَلَمَّا تَلَوُا تَهُم حَلَّلْتُ بِوَادٍ مِنْهُمْ عِيَرِ دِي نَوَعِ
کمال کردم بایشان بیکای را پس ان شکم که از مردم ایشانرا
فرود آمدم بوالی ایشان حر حدارند گشت

جندگاه در اردو بماند و بسر او ملک رکن الدین و برادر او را باسم جربک
 بسوی دربند فرستادند و جند کرد شمس الدین صاحب دیوان و امرا
 لشکر بیدش ابقا آمدند و گفتند که ملک شمس الدین کورت از عهد قدیم باز
 بکوج دادن دود مان بادشاه جهانگیر جنکیز خان نطق طاقت بر میان
 خدمت بسته است و حلقه فرمان برداری در کوش جانسبازی کشیده
 و با مخالفان و منازعان شاهزادهگان جنکیز خانی حربها بپیمنی و جنگها
 بپیمنی کرده و در اشکار و زبان سحایل بیدمان وززی و آثار حسن عهد
 بر صفحات احوال او واضح بوده و تابشیر طاعت و متابعت از وجنات
 روزگار اولایح و د[لائل] فرمان برداری و هوا خواهی بمحل اعتماد و منزلت
 اعتضاد رسیده و همگی همت و نعمت او بر رعایت جانب رعایا
 و حمایت سایر برابرا مذوط و مربوط دیار افغانستان را بجهت حق گذاری
 نعمت بادشاهان ماضی بزخم تیغ مسلم و مسخر گردانیده امیدواریم که
 بادشاه جبنان جذین ملکی را که شفاخته بادشاهان است و برورده نعمت
 ایشان ببخشند^۱ و خاطر مبارک را با او بسر رضا آرد و قلم عفو بر جریده
 جسارت او کشد * نظم *

لادری قایله مَن کَانَ یَرْجُو عَفْوَ مَن هُوَ فَوْقَهُ * فَلْيَعْفُوْهُ عَن ذَنْبٍ مِّنْ هُوَ دُوْنَهُ

هر که باشد امید می دارد عفو انک او بالای او ست

کو عفو کندا کنایه انک او فرود است

بادشاه ابقا در جواب شمس الدین صاحب دیوان گفت که مصلحت
 من در انست که او را نگاه دارم و بیدش بپروا نفرستم دیگر بیدش من سخن
 او عرضه مدار چون شفاعت شمس الدین صاحب دیوان در محل قبول

خواهه ندان طرف آید بدین حالت حرکت فرماید از سج و صواب
بعید نباشد امید واثق است و رجا مستحکم که بدده [۱] دین معنی
صادق القول دادند و نکریم حلی. ملکی و لطف عربی ملکی این اعلام
را قبول و معب فرمایند * شعر *

لَوْ كُنْتُ أَهْدِي عَلَى قَدْرِي وَقَدَّرَ كُمْ * لَكُنْتُ أَهْدِي لَكَ الدُّيَا وَمَا يَهِيَ لِأَدْرِي قَائِلُهُ
و کف که خدمت صاحب اعظم زحمات راه نکشد که بر روی بخدمت
خواهه خواهیم آمد بعد از آن از شهر هراة بطالع سعد درون آمد و عربمت
سعر عراق مصمم کرد بید بوقتی که سہسوار میادین ساتین ربیع حله رنگار
بدع بدوشید و سراق ربیع و کله دوزانی بر عالم طلعمانی بکستند و فراش
طبیعت فرش زمین را بالوان رباحین خون نگار خانه حین بیار است

* نظم *

حاقانی

ناغ را مساطکان حرج زبور بسته اند

شاخ را بر کوش و گردن لؤلؤ تر بسته اند

Fol 122b.

دحتران اختران بقرع ر رح بکشاده اند

لعنات ناغ را بر ورق حادر بسته اند

حاک را از لعل و میفا تخت و اسر داده اند

ناغ را در حیب و دامن عود و عطر بسته اند

تخت بوش سدره در صحرای حص کستوده اند

حار طاق لاله در میفا احصر بسته اند

اندک از روی فلک روح صحرای کوده اند

بر زمین رشک ملک را شکل دیک بسته اند

ضمیر دل و جان انبعاث یافته باشد مقرون بدعوات عالیه و اذنیه فانیه
بمحتمل انبیا و موقف عرض معروض می گرداند و صف سعادت ذریه فراق
و شرح انواع اشتیاق نمی گذد چه ضمیر مذکور خداوندی را که از مشکوه
افزار قدسی مستفید است بر صحتایف خمایلر بذکران مستخاص اطلاع^۱ شریحه
تمامتر تواند بود

لادری قایله و کَیْفَ اَعْرِفَ عَلَی (؟) حَالَهُ خَمِیْطُکَ مِیْیَ بِهَآ اَنْوَفَ

Fol. 122a.

و چگونه تمییز کف از حالتی

که ضمیر تو از من بدو شناسنده تراست

باز یادت آن دولت را که مغانا مطالب و قصارای آرزوهاست
از حضرت ایزدی سببی بحدیث^۲ مسالت می بود با جابست مقرون باد این
عبودیت از مقام معلوم معروف است از حال خبر عام الله و کفی به شهیدا
که در سرا و شورا و شدت و رخا بنده که توبین و دعا کوی صادق توبین
را ذکر ایادی و شکر نعم آن جذاب عالی عاب ورد زبان و ورد مشام جان
بوده و هست و باشد بود از تبلیغ بندگی و عرض سر افتدذکی زای اعلی
الزال عالیا را باز می نماید که خداوند صاحب اعظم ملک الوزرا
أصف الزمان بهالحق والدين عز نصره^۳ متوجه ان طرف بود بنده
کمترین^۴ بلطایف التحیل حرکت گردنشانرا بدان جانب در تلخیر
ازداخت چه اگر بدان ولایت گذر فرمایند مبالغی مال مردم را حرج
افتد و تحمل صونت مالزبان و منتسبان او گذر بقایح ان ولایات را بریشان
گرداند اگر رای اظهر و ذهن اطهر خداوندی اقتضا کند که بیدش ازان که

^۱ In the MS. اطلاع .

^۲ In the MS. بحر .

^۳ The MS. is very doubtful. It is written as غورصف .

^۴ In the MS. کمترین .

دوری ددان دیار امدی و بشرف ملاقات عرب ادیس مولوی که ^۱ سمرانه
امانی و مقاصد دایم همکشان است مشرف گردد اما بواسطه اشغال
کونا گرن و مهمات این ممالک این سعادت در توقف ^۲ ماند اگر خدمت
مولوی درین نزدیکی در آن حادث حرکت فرماید از مصلحت دور نمود
چه نادرشاه چهار حلدۀ ملکه بر سر عیایب و رعایب اسب و مخادیم
عظام و صواب کرام همه مشتاق و متعاطش رلال وصال خدمت حوس
مومل احوال از کل و حرر بمحل عرص خواهد رسید رسالت برنات
کتاب تصدیق می دهد بیش از رسول خدمت روح بخش متوجع
اسب که مراسلات و مکاتبات متضمن اشارات و سشارات متواتر دارند تا
بوزود این بهجت و مسرت کلی بحصول بیوردد لذات ^۳ و کامرانی
را دهایب و عایب مناد بعد از آن قاضی و خیر الدین مکتوب دیگر
بوش برین بهج - * شعر *

وَاِذَا لَصْنَا هَمَّتْ فَلَنْ نَسِيْمَهَا   تُبْدِيْ اِلَيْكَ تَكِيَّتِيْ وَسَلَامِيْ
و حوس ناد صفا آورد بدوستی که ناد حوس او
هدیه فرستد نسوی تو تعییب و سلام مرا

مرکز حلال و مستقر عرب و افعال خداوند و مخدوم ملک اعظم عادل شاه
و شاهدشاه نادر اکرم الملوک می افایق مرزبان حراسان و عاق
شمس الدوله والدین المخطوط بالطاب رب العالمین حلدالله ^۴ قدره
و حلاله معروف لطائف الهی و مشمول دامتداهی ناد بحق الحق
و درده ^۵ کمترین دعا کوبل و کهنس مشتاقان خدمتش ^۶ خدمتی که از

^۱ is repeated in the MS

^{*} The MS has ماند توقف می

^۲ In the MS لرب

^۴ In the MS حلداه .

^۵ The MS has دونه

^۶ The MS has خدمش

صاحب عادل خواجه شمس الدین صاحب دیوان مکتوب شریف نوشته
جذائک بمطالعه اشرف خواهد بیوست که بادشاه با ملک اسلام بر سر
عزایت و رعایت است و چون یار [و] ای رسد من متقبل که با ضعاف
انچه که ملک اسلام را مطلب و مقصد است مشاهده کرده با حصول
مارب و امائی و ارتقاء مزید جاه مراجعت خواهد بود خواجه
بها الدین را این تدبیر بسندیده افتاد مکتوب نوشت بدین نوع که
در قلم آید * شعر *

لا ادری قایلہ علیک سلام اللہ طیباً و نفعاً * کما فاح من صدغ الحبيب نسیم^۱

بر تو باد سلام حق تعالی از زوی خویش و بونی

جذائک بدمید از زلف دوست باد خوش

بجذائک^۱ و [۱] لاء خداوند و برادر ملک ملوک الاسلام شجر یار الانام

فی الایام سبه دار^۲ و مر زبان خراسان المخصوص^۳ بمواهب الرحمن

شمس الدوله والدین رکن الاسلام و المسلمین مع سایر القاب العالیه زید

قدرة و جلاله و قرن با الخلود عزة و اقباله اصناف تحیت و دعا و انواع

محکمات و ثنا مبرا و معرا از شواہب سمعه و ریا مخلص مشتاق^۴ Fol. 121

بی نفاق ایصال و ارسال می گرداند نیاز و افتقار^۵ بقاء مانوس منولوی

یعلم الله که از مرتبه تجدید و تعدیل متجاوز است ادراک ان مراد جان

برور عما قریب محصل باد بمحمد و اله الطاهرین عرض ان خدمت از

بلده معموره اصفهان کیفیت عن حدثان الملوان اتفاق افتاد احوال این

حدود بفضل واجب الوجود مستلزم شکر ست ارادت ان بود که جند

^۱ In the MS. بحباب .

^۲ In the MS. سهردار .

^۳ In the MS. المخصص .

^۴ In the MS. مشاق .

^۵ In the MS. نیاز و افیقار .

و قتل است شاید که از خدمت حواحه نام وثیقه کرده‌گان طلعت
تا عراق آید و یا نوع دیکه اندیشه کند که از آن مسد کالی حادث گردد
مصلحت در آنست که حدارود مکتوبی بفرستد بدو که مرا بدندان او
اشتیاق و برآع هرچه بیشتر است و ارادت آنست که بدان جانب حرکت
کند و ملاقات عزیز و حضور آید اما بواسطه آنکه ساد امر این
ممالک بنا بر [ا] که و تعویص رفته است آن معنی د تاخیر می افتد
اگر خدمت ایشان بدین طرف حرکت فرماید از مصلحت دور نبود چه
نادرشاه و امراء سده همه بر سر عاطف و مرحمت اند بعد از آن می رسد
بر مقتضای آنست که آن ایالت مکتوب نویسم که حدارود صاحب عادل
Fol 121a الم نا دو هزار سوار از اشراف و حمایر عراق شهر شایسته می آمد
تا خدمت ملک اسلام را ببیند و حد روزی آنجا صاحب ایشان برفت
آن مرآت متذکره روح را ترویجی^۱ و خاطر را استراحتی دهد دام
از اب و هوا و مرار و مقبره آن شهر ناک یاد می کنند بده ناطاف
الکحل صاحب اعظم را از آمدن بدان ولایت مانع آمد بواسطه آنکه ملک
اسلام ناموس بزرگ و اوارزه عظیم دارد نباید که در اصاحوئی جانب
صاحب عادل تقصیری رود و رعیده ملاحظه نماید و حفا که می رسد
تقدیر کرده ام اگر صاحب اعظم دولایت هرات برول فرماید ملک اسلام
را قرب نگاه هزار دینار نقد بی مراکت و اسلحه و اثواب حاج شود
اکنون اگر خدمت ملک اسلام مصلحت دانند رود تر بندش از آنک
صاحب اعظم عربت آن جانب مصمم گرداند بدین جانب حرکت
فرماید تا مصاحب او بزرگ [می] بزرگ^۲ نادرشاه اتفاق برود حاکم اند حد

^۱ In the ۱۱۹ ترویجی .^۲ In the ۱۱۹ تا مصاحب او بزرگ بزرگ .

عدل تو بست دست جهان از کجاست
 حکم تو کرد کار ممالک بی‌مرمشی
 بی‌امر عالی تو فلک را نمی‌رسد
 اندر میان کار حکومت قتل‌مشی
 بر در که گتلی [؟] تو سر در آورند

شاهان بنوکری و امیران پادشی [؟]

ممالک خراسان خرابست اگر ازین دیار لشکری بدان طرف حرکت کند
 این بار بکلی خرابی پذیرد اگر حکم اعلی بادشاه جهان نافذ گردد بنده
 بنده زاده بسر خود بها [ء] الدین را بخراسان فرستد تا ملک شمس الدین
 را جزانک دلخواه بادشاه عالم باشد ببنده کی ارد بادشاه ابقا فرمود که
 تو مصلحت بینی^۱ بران موجب این کار را بساز روز دیگر خواجه
 الدین صاحب دیوان بسر خود خواجه بها [ء] الدین را نامزد کرد
 رود قاضی فخر الدین خواجه بها [ء] الدین را در سر گفت که خواجه
 ، حدود حرکت کردن مصلحت نیست سه معنی را اول آنک
 ، خرابی تمام پذیرفته و دروی عسرت عظیم است اگر خدمت
 ، با طائفه انبوه بخراسان در آید عسرت بیشتر و اسعار گران تر گردد
 ، آنان خراسان را زحمت باشد و هم لشکریان خواجه را و اگر بر سبیل
 ، با چند تن معدود حرکت فرماید طریق تحشم^۲ و جلالت مسدود
 دوم آنک نام خرابی خراسان مضاف بخداوند شود چه
 و حکام او گویند که بواسطه صدور و ورود حشم و خدم خداوند این
 رابی پذیرفت و اصحاب غرض و حسد این معنی را در بنده کی
 بانواع عرضه دارند سیم آنک ملک شمس الدین ملک محیل^۳

۱ In the MS. بین ،

۲ In the MS. تحشم .

۳ In the MS. محیل و فمال .

سد ابلق سدهر ترا رام کر طغر^۱

صد^۲ داغ بر حین مه و حور بهاد^۳

دش و دلب همارة^۴ قوی ناد بهر انگ

دنیاد ملک هرچه قوی تر بهاد^۵

ما بدکارا حال و تن و مال فدای خداوند اسب بهرچه اشارت و حکم
 جهان مطاع باشد ندیده و سرمه پیا کدادم^۶ و زاری حین تقیر کرد که
 دیش از آمدن ملک شمس الدین بهراة نادر شاه اتفاقا امرا ملک و صواب
 دیوان مملکت خود را کهب که مصلحت در آید که امیری را با
 ده هزار سوار حرا نامداد بهراة فرستم تا آن شهر را^۷ عارت کند و بخیسار رود
 و ملک شمس الدین کوت [را] نکند چه دل من داما از طرف او
 مشوش اسب امرا حناء را^۸ در دیش نادر شاه بر خاک بهادد و کتند
 هر کدام را که از ما ندیده کل نادر شاه همان گیر ددنی کار ناک و شعل
 حظیر مامور کرد [ا] دد نکال بدان قیام نماید حواءه شمس الدین
 صاحب دیوان در نای حاسب و در نادر شاه اتفاقا امیر دیوان خواهد
 و کهب * شع *

Fol 120b

یورها [؟]

ای خسروی که از ده اقدار ده ملک

با حصرت نکرد برعب یوتا میشی

خامان اعظمی که بدر کاهت ایستد

دولت نکاحی و سعادت [ت] نکاحی

^۱ The Diwan read is دد کر طغر .

^۲ The Diwan has تو

^۳ The Diwan has نمشه

^۴ The MS has گردانند

^۵ In the MS شهر را عارت

^۶ The MS has حناء

بخدمت شتافتند و نفایس جواهر و جامه‌ها فاخر و اسبان تازی نژاد
و اسلحه غریب بیش کشید و بزبان حال گفت *

شاعر
الذَّمْلُ تَعْذِرُ فِي إِهْدَاءِ مَا مَلَكَتْ   وَالْعَبْدُ يَعْذِرُ فِي إِهْدَاءِ مَا مَلَكَ^۱

مورچه عذر می‌خواهد در هدیه دادن آنچه مالک شد

و بندۀ عذر می‌خواهد در هدیه دادن آنچه مالک شد انرا

و ملک شمس الدین در باب هفتم از اینجا^۲ که سخاوّت بی نهایت و کرم

فطری و بذل حاکمی^۳ او بود الطاف و کرم و احسان مبدول داشت

و گفت که مرا عزیمت سفر عراق است و اشتیاق دیدار بادشاه افاق جمله

دین اندیشه مددگار باشید و از تحف و غر[ا]یی^۴ که شما را دست

دهد حاضر گردانید تا بعد از چند سال بیش بادشاه ابقا بوم و حکایتی

و سعایتی^۵ که عرض خوانان و حساد از من بسمع او رسانده اند در

تحقیق صدق و کذب ان همکنان را مطلع گردانم جماهیر و اعیان هراة بیکبار

زبان ثنا و مدح بکشادند و برو افرین بسیار خواند و گفت *

ای خسرو که از رة اقدار و معدلت^۶

مسنند فراز قبه اخضر نهاد^۷

زان دم که از لب تو بشست است دایه شیر^۷

لب را بمیر بر لب خنجر نهاد^۷

ظہیر

1 The MS. has ملک .

2 In the MS. اراک .

3 In the MS. حاظمی .

4 In the MS. عربی .

5 In the MS. سعائی .

6 The Diwan (Cal. Edition, p.78) reads کس را فراز خویش نه بینی جو در علو

7 The Diwan (Cal. Edition, p. 78) reads زان دام که دایه باز گرفت از لب تو شیر

وَدَنْتُ نَوَقَهُ حُمُرُ الْمَدَائِنَا * وَلَكِنْ نَعَدُ مَا مُسِحَتْ بِمَاذ

و دروم روم بالای^۱ او مرکبهای سرج

و لکن بس 'رانک کرد' دیده اند^۲ انشدر امورده کل

دور سرد ملک شمس الدن روز دیگر ان ایلمی را مع حصول مارب
و مطالب نار گرداند و از برای نادرشاه انقا و شاهزاده تنسی اقول و امراء
عظام و صواحب کر[ا]م تحفه و هدیه عظیم فرستاد *

ذکر بنجاء [و] نهم در [ر] فتن ملک شمس الدین طاب ثراه بعواق

حو [ن] شهر سده خمس و ستیایه در آمد دس سائ ملک
اسلام شمس الحق و ادس طاب ثراه دوف انک انر بیره سرا بده سناه در
مضاه عالم علوی می کشید و کلغای دحانی بر روی فلک اشش نکا می
نسب و تنق دیلی بر حشمه دور بخش افتاب می نوشاند و [ن] [ب]
کعلی بر زج روشن کردن می کشد . بواسطه نفس اشش سده . شش
دهر قطرات امطا از هوا بر ساکنان حظه عدا می افشاند حدانک ساطل
الکلام حاقادی شروانی فرماید *

* شع. *

ح^۱ نار از تف رزن صدق شد اب دریا بخته

20a و انر دینک اسار کف لَوُؤُ لا ریخته

درس خمس موسم از قلعه محروسه حیسار حمیت عن الحدثن و انوار
محطه هرات کفیت عن العاهات درول فرمود حکام و ولایه انام از خاص . عام

جهت تسلی خاطر و اطمینان دل ملک اسلام شمس الحق والدین
سو کندی نوشته بدین منوال *

جمال بحق آنک ذاتش بینظیر ست باطف افتاده کافرا دست کیر ست
بحق آنک داناء نها [نجا] ست ثنایش ورد و تسبیح زبانها ست
بحق آنک دلها را صفا داد فلک را سیر و اختر را ضیا داد
بروح مصطفی و جان آدم بعقل اول و سر دو عالم
بخلد و جنت و فردوس اعلی بحوض کوثر و غلمان و حورا
بنور چهر مهر عالم افروز بماء و هفته و سال و شب و روز
بداد و عدل و تاج و تخت^۱ شاهی Fol. 119b.

که کزندی^۲ و مضرتی از ما بدو نخواهد رسید و بر نهج اول بعاطفت جهان
نواز و تربیت کار ساز ما محظوظ و مخصوص خواهد گشت بعد از آنک
یرلیغ تمام خوانده شد خلعت کرانمایه بملک اسلام شمس الحق والدین
داد و کمر مرصع گوهر نگار بر میان او بست و شمشیر مصری هندی کردار
مشرف جوهر ذو الفقار اثر قمعقام فعل صمصام کهر *

ابوالعلا تَبَيَّنَ فَوْقَهُ ضَحْضَاحُ مَاءٍ * وَ تَبَصَّرَ فِيهِ لِلنَّارِ اشْتِعَالًا

بیدا شده بالای او آب اندک

و می بیننی تو در وی مر آتش را شعله زدن

غِرَارَاهُ لِبَسَانَا مَشْرِفِي * يَقُولُ غَرَابِ الْمَوْتِ اِرْتَجَالًا

دو کرانه او دو زبان شمشیر مشرفیست

می گوید مرکبهای غریب را در حالتی که بدیهه کویذده است

^۱ The MS. has بخت .

^۲ The MS. has و مصرتی .

دواخب^۱ ما موشح^۲ باصناف الطاف شهر یاری برسد بی تردیدی بهرگاه
بود و آن سرحد^۳ را ناقصا زای افغانستان و حدود سندورغان و اموی حدانک
از امارت و حکومت بی وهن از سر و اندان کردند و در خطه معموره
هواة صابها الله عن الآفات که مطرح شعاع ابدال و مطمح نصر اقبالسب^۴
ساکن شود و رمزه را که دست تعدی و تحکم برآورده باشدد مقهور
و مخدول^۵ کردند و بزخم^۶ خدیجر آردار آتش فشان عرصه دماغ معاندان
را از تعدیل حیالات فاسده نا[ک] کدد و صفحه احوال اشراف و زیر دستان
[را] بریدند^۷ غنایب و رعایب ملکی آرایش و نمایش دهد و ربان^۸
بیا[ن] دانی و [ا] قاضی^۹ و از باب نواهی را تذکر احسان و دشو اوصال
شاهنشاهی ما نکساید *

* شعر *

ملک را از ددان ببردارد	رایت سوزی ^{۱۰} بر او دارد	حمد
راه بیداد و حور بر بندد	از بی دین حق کمر بندد	
با مخالف سخن نه تیغ کند	افزایش بربر میغ کند	
نکسلد حرم بد سکا نرا	بسترد حرم نیک حالدا	
خدیجر از دشمنان ندارد نار	دشود ^{۱۱} با حسود ما بهرمار	

برین کوده اشاعت تربیب و انصحت نواخب سیاری فرموده و در آخر

^۱ In the MS نواخت

^۲ In the MS موشح

^۳ In the MS سرحد

^۴ In the MS اقبالسب

^۵ In the MS مخدول

^۶ In the MS بزخم

^۷ In the MS برید

^۸ The MS has ربان

^۹ The MS has قاضی را

^{۱۰} The MS reads سوز افزارد

^{۱۱} In the MS. بشود

ذکر بنجاه [و] هفتم در نیکوی حال خلق شهر هراة

چون شهر^۱ سنه ثلاث و سبعین و ستمایه در آمد درین سال خلق
شهر هراة در امن و راحت روزگار کردند و از بادشاه ابقا و شاهزاده تبسین
اقول زحمتی بدیشان نرسید و درین سال نعمت فراوان و نرخها ارزان شد *

ذکر بنجاه [و] هشتم در ایلجی فرستادن ابقا نزد ملک شمس الدین

چون شهر سنه اربع و سبعین و ستمایه در آمد درین سال ایلجی
با یرلیغ و با کیزه^۲ و خلعت از بیدش بادشاه ابقا بخیسار آمد ملک اسلام
اورا باکرام و اعزاز هرجه تمامتر بذواخت بعد از دو روز ایلجی یرلیغ
بادشاه ابقا را بخواند نوشته^۳ بودند که ملک معظم شمس الدین کرد
بداند که ما را درباره او التفات و دلبستگی تمام است و افعال و اقوال
مرضیه او در حضرت جهان بنا [ة] ما بسندیده و محمود بوده است و هر
Fol. 119a. مخبر و قایل که از ذکر خیری بسمع مبارک ما رسانده است انرا بمحل
قبول و رضا رسانده ایم و سخن اصحاب غرض و حساد اورا نا مسموع
انگاشته و درین مدت جزد کربت پدیدار اعز تبسین یرلیغ فرستاده ایم با تاکید
و مبالغه تمام که از نواب و حجاب طایفه را که درنکا و دها علم و اعلم باشند
بیش او فرستد و اورا از ان جایگاه منیع که مساکن بلنکان^۴ و شیرانست
و آشیان کرکس و عقاب بهراة استدعا کند اکنون می باید که چون احکام

^۱ In the MS. شور .

^۲ In the MS. بانیره

^۳ In the MS. توشه بودند .

^۴ In the MS. بلنکاه .

ایضا ملک بهاء^۱ الدین مزینانی^۱ را بملکی هراة فرستاد و اقبوفا و نجیب فعال^۲ را بشماره خلق جون بهاء الدین بهراة رسید مردم باستقبال تمام بیش از بیرون رفتند جون بشهر در آمد مردم شهر را بنواحب و بوعدشاه خوب و امیدهای دلپذیر^۳ قوی دل گردانید و اقبوفا و نجیب فعال جون شماره بدر داخند مراجعت نمودند و ملک بهاء الدین پس از جندکاه از هراة بیش انداخت و فایم مقام خود شهاب الدین زره^۴ را در هراة بکداشت و مولانا فخرالدین قائمی هراة بنیاد خواجه شمس الدین صاحب دیوان در هراة ساکن شد و از اطراف و نواحی خراسان خلق روی بهراة آوردند و دران سال غله و میوه بی حد بود و خلق ماسانی و فراغت بال زندگانی کردند *

ذکر بنجاه^۵ و ششم در آمدن اصوا بشماره شهر هراة

جون شهر اثنی و سبعین و ستایه در آمد درین سال امیر سوبجاق^۶ و احمد برادر الا دونوین و خواجه و جیه الدین و ملک جلال الدین سمنان بشماره هراة آمدند و مردم را چهار بخش کردند و بخشی را یکی از اکابر شهر جون صدر خواجه عزیز الدین شهاب سق^۷ و مسعود شمس الدین حاجی و انوکو دیباجی^۸ سپردند و مال سیار از رعیت بدیشان رسید و بهنگام مراجعت شهاب الدین زره تکف بسیار بدیشان داد *

^۱ Probably for مزینانی .

^۲ The MS. has نعت .

^۳ In the MS. دلپذیر .

^۴ The MS. has نعت .

^۵ Later on زره but here شهاب الدین زره .

^۶ The MS. has سوبجاق .

^۷ It is so in the MS

شمس الحق و الدین باز نمود و از ضمیر منیر و ذهن اظہر او طلب تدابیر و اراء متینہ می کرد ملک شمس الدین او را بعدل و داد و سداد و شاد راہ می نمود و بزندگانہ نیک با خلق خدای عز و جل و کسب علوم سیاسی مامور می گردانید و از ظلم و تعدی منع می فرمود و می گفت ای بسر از ستمکاری محترز^۱ باش کہ نام ظالم جندانی بود کہ زندہ^۲ باشد * نظم *
 دران ملک ظالم و فرمان قاطعش * جندان روان بود کہ برآید روان او
 و بعد از ممات کسی از و یاد نکند نمی بینی کہ از جندین ہزار حاکم ظالم
 بدگریک^۳ تن کسی مشعف نیست و از نوشیروان کہ کافر عادل بود تا
 فقرارض عالم نام معدلت و مرحمت خواہد ماند و ہرچہ کا[ہ] کہ شاہزادہ
 تبسین اقول بعراۃ ایلچی فرستادی بملک ترک بیغامہای نیکوکردی
 و نزد ملک اسلام شمس الدین مکتوبات نوشتی و گفتی کہ مصلحت
 در آنست کہ ملک اسلام بعراۃ آید و این دیار را بمقدم خود مرزین گرداند
 چہ این حدود را بی وجوہ او امنائی نمی بینیم و ملک شمس الدین در
 جواب سخندہا بسندیدہ کہ متضمن اتقیاد و ہواداری بودی فرستادی
 و رعایت جانب ملازمان و خدام او را از واجبات شمردی و بیوستہ
 بملک ترک مکتوب شریف نوشتی کہ فرزند ترک باید کہ در سرا و سرا در
 خدمت و رضا جوئی شاہزادہ تبسین اقول کوشد *

شاعر

ذکر بنجاء [و] بنجم در حکومت ملک

بہاء الدین در شہر ہواۃ

چون شہور سنہ احدی و سبعین و ستمایہ در آمد درین سال بادشاہ

Fol. 118b.

1. The MS. has محترز .

2 The MS. has ریدہ بود کہ جندانی بود .

3 In the MS. تک .

برین مقالات آن اندیشه را از خاطر خاطر معی کردیم اکنون^۱ ترا نمایی
 هراة می فرستم تا رعیت تراکنده را جمع گردانی و مردم را بمعزت
 و رعایت استدعا کنی و در آن کوشی که رعیت از تو خوشنود و مروه الحال
 باشند و در جمیع امور التجا بنو کنند القصه روز دیگر ناسا شاه انعام ملک
 بلان را احارت داد تا شهر هراة [بود] و دو تن را از معتبران درگاه
 خود یکی را اوزاد نام و دیگری را طعلی نام ششکمی نامرد کرد تا
 صاحب او باشند و بمسورت و تدبیر یکدیگر در هراة ساکن باشند و مردم
 را استمالت دهند روز دیگر ملک بلان با اوزاد و طعلی شهر هراة در آمدند
 و مردمی را که از شهر بیرون رفته بودند شهر در آوردند ملک بلان حصار
 اختیار الدین را بحال عملت باز آورد و دعاء رعیت را از خاص و عام عدل
 و بدل مایل و مشعوف خود گرداند و اوزاد و طعلی بیدر دربان خلق
 هراة جددانک ممکن بود اصطلاح و احسان ممدول داشتند و بدوئی
 با رعایا زندگانی کردند که همه بیکو خواة ایشان شدند و نایما ملک بلان
 و اوزاد و طعلی از ملک اسلام [شمس الحق والدین حایف و نایمن
 بودند] حه هر روز بتجدید عوام الناس اواره میکردند که ملک شمس الدین
 لشکر هراة می ارد تا ملک بلان و ششکلان را بگیرد و ملک شمس الدین
 ازین معنی فارغ بود تا از هراة رفته بود در ولایت عز و عربین^۲
 و افغانسان قمع اعدائی و ضد ولایت سر می برد بدین نوع که مذکر
 بیوست یک سال تمام ملک بلان در شهر هراة حکومت داد *

ذکر بنجاه [و] چهارم د [ر] حکومت

ملک ترک در شهر هراة

حون شهر سنه سبعین و ستمائة در آمد بدین سال ملک اسلام

^۱ In the MS. اکنون.

^۲ In the MS. عربین.

وَقَبْلَ يَدِ الْجَانِبِ الَّذِي لَسْتَ وَاصِلًا إِلَى قَطْعِهَا وَ انْظُرْ سُقُوطَ جِدَارِهِ

و بوسه ده دست کذاه کاری را ان کذاه کاری نیستی تورسند

بسوی بریدن ان دست و نکاة کن افتادن دیوار او را

بدو یرلیغ نویسید مبنی بر تربیت و عاطفت بادشاهی و منبئی از مکرمت و مرحمت شاهنشاهی از مصلحت دور نبود بادشاه ابقا بعد از ساعتی در جواب گفت که همچنان کنم بس از ان شاهزاده تبسین اقول را بیش خواند و گفت که از ملوک و امراهی که درین لشکر اند یکی را اختیار کن تا ملکی شهر هراة را بدو مفوض کردانیم شاهزاده تبسین اقول بمشورت امراء لشکر و صواحب عظام ملک بلبلان را بیش برادر برد و گفت که این ملک شایسته ملکی هراة است چه ملک خردمند و بیش بین است و بدل را ست بادشاه جهان را کوچ میدهد و با موافقان و مخالفان ملک شاهنشاه طریق عداوت و خصومت را مسلوک میدارد بادشاه ابقا ملک بلبلان را بنواخت و عاطفت محظوظ کردانید و گفت ای بلبلان بدان که ما را در خاطر ان بود که این شهر پر از فتنه را^۱ خراب کنیم و متوطنان و ساکنان او را باقلیم فرستیم اما چون برادر تبسین و شمس الدین صاحب دیوان و امراء اردو بزرگ ما می گویند که این خطه وقتی بکل ویران گردد که رود خانه را بسوی دیگر کردانیم و انباری را که Fol. 117a. آبادانی هراة بدو منوط است بیدباریم حالیا این معنی دست نمی دهد چه مدتیست که [با] اردوها بیرون آمده ایم و عساکر همه مایل^۲ و طالب اوطان و بلاد خود اند و دیگر انک درین خطه اولیا و شیوخ کبار آسوده اند از برای ارواح مقدسه ایشان را این شهر را خراب نمی باید کرد مبنی

^۱ The MS. has این شهر را تر از فتنه را.

^۲ In the MS. طالب

د[ر] افتاد و جان بجان ستان تسلیم کرد اکنون صواب دید ادب که
 درین شهر از ملوک خراسان و امراء سناه ملکی و شکنجه نص ورماید
 و ناهستی ناطف و بوارش ملک شمس الدین کورت را در دام آرد
 چه او خود خایف است و از نادرشاه ناایمن خون عذار وحشت و رمد
 درانته^۱ خاطر او بشیدد این بار نکل نا اعتماد کرد و ناعی تمام شود
 و خون او ناعی باشد درین دیار توطین و سکودت عسکر نادرشاه جهان متعذر
 بود چه او مرد معتن و دلیر است و لشکر کش و فتنه انگیز از حوایب
 خون همددرستان و ترکستان لشکر بخراسان آرد و از آن فتنه‌ها عظیم طاهر شود
 و ما را حالیا دسب آن بیست که در و مسلط شوند بواسطه انک ولایت
 غور را کوه نابها عظیم است و قلعه‌ها مغیغ حاصه قلعه محروسة خیسا^۲ حمیب
 عن الکدثان و الغوار که انتاب کردش در شیخ حلی آرد^۳ سحانه
 و تعالی شده مثل او د[ر] بلندی و تندی بیا فویده حدد زوری او را
 امان دهیم و برق و احسان دلش را مایل خدمت نادرشاه جهان کردادیم
 بعد از انک پیش نادرشاه آید و با از خیسا^۴ بدین دیار حرکت کند در کار
 او نه ازین تدبیری اندیشیم این زمان باری مصلحت در آنست که
 در مقتضای آن که گفته اند -

يَقُولُ لَكَ الْعَقْلُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيَّ إِذَا أَنْتَ تَمْ تَدْرَأُ عَمَدُوا وَدَارَ الْوَالِه

می گوید تو! خورد آن خوردی [که] پیدا کرد راه راس را

خون تو دفع نکردی دشمن را پس حرب نمی کن ناو^۴

^۱ The MS has ورمی بریده

^۲ In the MS آمد.

^۳ In the MS از حبار

^۴ The MS is doubtful

بیرون رفته باشد القصه روز جمعه بود که قرب بانصد سوار مغول در شهر هراة از جب و راست می تاختند و خلق را بزور و^۱ زخم جوب از شهر بیرون می کرد روز جمعه خطیب شهر مولانا مرحوم صاحب کرامات ضیاء الملة و الدین بر منبر^۲ بر آمد و بعد از خطبه گفت ای خلق هراة یکدیگر [را] و داع کنید و حق یکدیگر را بکنارید که ما را بدین نوع که از شهر بیرون می برند همه را غارت خواهند کرد و فرزندان و دلبدان ما باسیری گرفت خلق حاضر بیکبار در مسجد جمعه فغان و نفیر بر آوردند و یکدیگر را در کنار کوفت و سرو با برهنه از مسجد بیرون آمد در اثناء این حالت بسر بزرگتر امیر ارغون اقا با هزار سوار بطرف شهر می آمد بران نیت که چون خلق بیرون آیند او نیز طایفه را غارت کند چون بوسط کوجه بوالیان رسید از پشت مرکب خطا شد کردنش بشکست چون خبر واقعه او بامراء درگاه بادشاه ابقا رسید بغایت غمناک شدند بمشورت شاهزاده تبسین^۳ اقول خواجه شمس الدین صاحب دیوان پیش بادشاه ابقا رفتند و گفتند که بادشاه جهان را مصلحت نیست که شهر هراة را خراب کند چه در کتب پیشینیان چنین خوانده ایم و از پیران عهد چنین شنوده که هرکس که در خرابی خطه هراة و جلاء مردم [ن] کوشد بزودی عزتش بخواری بدل گردد و ختم کارش بکوهش و بدنامی باشد چه درین شهر علماء اسلام و شیوخ انام و کوشه نشینان با عمل بسیا [ر] اند و در مزارات و مقبره متبرکه او اسودگان بی حساب که همه چون سلطان العارفین صاحب کرامات اند و چون شیخ الاسلام ابو سعید ملازم مذاجات و اینک درین ساعت بسر بزرگتر ارغون اقا از پشت اسب

^۱ In the MS. بزور و زخم خوب.^۲ In the MS. منبر.

و اکذنف^۱ خراسان و عراق فرستد و راوی جفین گفت که سب این عزیمت آن بود که چون نادرشاه اتفاق بر شاهزاده براق ظفریست و سده او را از غنیمت بسیار تمام حاصل شد بعد از مانده روز لشکر را طوبی نظم کرد و امرا و کلماتی را که در آن حرب نسالت و دس نمود[د] بودند و شجاعت و [د]لیوری باظهار رسانده بخواخت و هر یک را فراخور حوصله او تشریف کرانمایه و خلعت فاخر داد و ملوک و زعمای اکبری را که از بلاد و قلاع و حصون خراسان آمده بودند همه را مع حصول مرادات نامرید ولایات و ضعف منصب و عمل اجازت مراجعت فرمود بعد از آن امیدان حیوش و مشیران ممالک خود برسد که حکومت شهر هرات را بکه متوض کردانیم و رمام^۲ این شعل خطیر را که از اعم مهمات ملک داربست در کف کفایت که نعیم و کرا از امنا و کبرا بدین کار نازک مشارائید سازیم طایفه از امرا و درزا و موالح گفتند که نادرشاه جهان را تا حبایست در جهان داسی زندگانی تا کامرانی باد از مال هرات جیبی بخورند و معموره نادرشاه نمی رسد و ما بندگان نیز نفعی نمی یابیم و درین ده ماه و ب جمل هزار تومان مال و بختگاه هزار سر اسب لشکر تلف و سفا کش تا نادرشاه بدین ولایت فزول فرمود و اگر جفانک هرات انادان بدوی سرکز شاهزاده براق لشکر بدین اقلیم نکشیدی مصاحبت در است که مرده این شهر را بخواران فرستیم و درو و بروج او را خراب کنیم تا من بعد هیچ آفریده از ملوک نامدار و رؤس روزگار ماوی^۳ و مسکن خود بسازد نادرشاه[د] اتفاقا این تدبیر موافق ضمیر انادان در حال بفرمود تا در شهر ندا در دادند که از و غیغ و شریف و خلص و عام جمله باید که درین ده روز از شهر

^۱ اکذنف The MS has

^۲ رمام In the MS

^۳ ماوی The MS has

ابقا قوب بنچ هزار تن بقتل رسیده بودند و از نود^۱ هزار مرد شاهزاده
 براق اکثر کشته و مجروح شده و شاهزاده براق از اسب پیاده شده بود
 و د[ر] میان کشتگان افتاده و هر چند که هزیمتیان را می گفت که منم
 بادشاه براق مرکبی بمن دهید تا سوار شوم هیچ کدام سخن او نمی شنود
 و جندان بخود مشغول بود که بروای او نداشت تا آخر روز از نزدیکان^۲
 او مغولی سالی نام او را بشناخت و اسب خود بدو داد بدین صفت
 شاهزاده براق و لشکر او مغنم شدند - * شعر *

یکی بی حسام و یکی بی سپر * یکی بی کلاه و یکی بی کمر
 یکی بی لکام و یکی بی جناب * چنین رفت از پیش لشکر براق
 و این حرب در غر ذی الحجه سنه مذکور بود و یکی از شعرا تاریخ این
 جنگ را نظم کرده - Fol. 115b * شعر *

اول ذی الحجه سال خی و سید و حافظاد
 بر در شهر هراة از حاکم یزدان اتفاق
 جنگ لشکرها هفت اقلیم و نصرت یافتن
 لشکر شه زاده کان ابقا و تبسین بر براق
 شاعر

ذکر بنجاه [و] سیم در حکومت ملک بلبلان در شهر هراة

جون شهر سنه تسع و ستین و ستمایه در آمد در اول این سال بادشاه
 ابقا عزیمت ان کرد که شهر هراة را خراب کند و خلق او را باطراف

^۱ In the MS. ار بود.

^۲ The MS. has بردگان.

سروران را چون کوی در خم جوگان اجل انداختند و از زبان سنان ابدار
 انش حرب را در زبانه رن آوردند و انروز بداران تیر حسمه روشن خورشید
 را نموشیدند و براقیان را چون اسود و جال حملات و صدمات نمودند بدی^۱ Fol 115a
 محفت - * شعر *

شد از هر دو سو آتش رزم تیر پیفزود هر دم همی رستخیز (ریعی
 ز هر سو سوی رزم برددد دست هم ایشان هم اینها ز بالا و بسب
 به شمشیر تیز و بجاجی^۲ کمان هم ادبا هم اینها زمان تا زمان
 همه رزم جستند و کین توختند تن و درج برهم همی دوختند
 حلیرتای هم جنان در عقب هردیمتیاں م راند و مرد می کشب و غمیم
 می گروست و بهنکام مراجعت چندان^۳ کوشید تا با لشکر شاه راده براق
 بیوندد و بتوانست که از اطراف دیگر لشکر در آمده بودند و [ا]ها گرفته
 چون شاه راده براق این حالت را مشاهده کرد و امرا و سنا و بهادران دهکاه
 خود را برا کذده دید تا مدتی هرار سوار حمله کرد و یک ساعتی از جب
 و راست روی و کوی نمود و طایفه را از سنا بادشاه انقا بقتل رساند [ا] بار
 کشت و روی بهریمت آورد عسکر او چون رمال در صحراوات و جبال بریشان
 شدند و هر سوار که خود را بر آب کار تبار زد هم در آب محجوج کشب که
 تمامت کار تبار را سیاه بادشاه انقا از تیغ و سنان و کارد و سیخ^۴ براراسته
 بودند و قرب دو هزار تن از براقیان بفا شهر هراة آوردند مردم شهر ایشانرا
 شهر در آوردند و همرا را در خانها و جاها بقتل رساند و غمیم بسیار
 گرفت و از محجوج [ا] شد [ا] بان تا در نامیان^۵ همه محجوجا بر مرد محجوج
 و اسب بی زین و سلاح نمود بود و راوی جفین گفت که از سنا بادشاه

^۱ In the MS بدی

^۲ The MS has بجاجی

^۳ The MS. has سب

^۴ The MS has باسان.

مازندران این لشکر را بخواهم برد بعد ازان با چهار هزار سوار نامدار جوشن
 بوش کند اور غضنفر^۱ زور ننگ آهنگ بدر^۲ حمله بلبل جنگ -

* شعر *

رشید و طواط هم پیجمون علی العدی فی لمعة * و البعد بین الجحفلین فراسخ

ایشان ناکاه برآیند بر دشمنان در یک لحظه

و دوزی میان دو لشکر فرسنگیاست

عنان ریز کرد و بر قلاب لشکر که ارغون آقا بود حمله آورد و بسیاری از
 نامداران او را بکشت ارغون آقا منبزم شد تا بهجرحه که از اشکیدابان^۳ تا
 انجاسه فرسنگ است برفت و از مکجدن^۴ (؟) تا رباط اندما [ق] و هزیمت
 کرد و سلطان کرمان تا ده کند و بادشاه ابقا ازان حالت غمناک کشت
 بسنوتای نوین که بیر صد ساله بود و حروب بسیار دیده و کرم و سرد عالم
 جشیده سوار را بدواند و احوال منبزم شدن ارغون آقا باز گفت و ازو
 در فرار و قرار طلب تدبیر کرد چون سوار بسنوتای رسید و ازج بادشاه ابقا
 گفته بود باز راند سنوتای یک زمانی با خود فکر کرد بعد ازان پیاده شد
 و در میان دو لشکر صدای زد و گفت بادشاه ابقا را بکوی که هفتاد هزار
 مرد آورد^۵ اگر ده هزار را بشکستند^۶ شست^۷ هزار بر جایگاه خود اند
 و شکستی بدیشان^۸ فرسیده حروب می باید کرد شاه ابقا بنفسه حمله^۹ آورد
 لشکر بیکبار از یمین و یسار چون دریا در حرکت آمدند و بزخم بیکن بولاد
 از صخره صما آتش افروختند و از کشته و خسته بروی دشت ممر باد
 بر بستند و از خون ابطال رجال نعال مراکب را لعل بدخشان کردند و سر

۱ In the MS. کنندورر عصفور.

۳ In the MS. سکیدبان.

۵ In the MS. شکستند شپست.

۷ In the MS. حمل.

۲ In the MS. بدر.

۴ In the MS. حمایت.

۶ In the MS. بدلشان.

درویش در مشدده نالا کرمب   سر پیروزه اوج ثریا کرمب
 و نس کرد کیتی همه تار شد   دو لشکر کران^۱ ده بنگار شد
 و برحاش اسب و ز بیکار مرد   دهان شد جهاں سر سر زینر کرد
 درحشدده از کرد برده تیر   خود در تیره شب برق در زینر میع
 نخستین دو لشکر به تیر و کمان   همی حشک کردند ناهم دمان
 نمود از مودد و کین توختند   حب و راسب به یکدگر^۲ درختند
 کمان دلبران بیکان زینر   نکای رسانید کار ستیر
 که بر دشت کین حلی بودن^۳ نماد   توان درم حیری مودد نماد
 و خون موج ران کوفه نالا^۴ کرمب   که در دامن طاس میلا کرمب
 مرغاول از حب و راسب می قاحب و کرمی و مری می نمود ناکاه حکم
 اندازی تیر^۵ حیحی بر سینه بر کینه^۶ او رد - * نظم *

حو بیکان دوسید انگشت او   گذر کرد بر مهره نشت او و درسی
 ملک کعب رحمت توان دست ناد   هزار افرس در حدان شست ناد
 شاه ران [۴] داق از قتل مرغاول سر کشته و دل شکسته شد و مقام عایه
 الْقِيَمَةُ وَ اسْتَعَاَصَ بِهِ الْحَسْرَةُ وَ الْعَدَامَةُ [حکم مومرد] حلاپرتانی^۷ نشت
 رود و نا اس سدا کینه حوازه حرج کدد و بخون مرغاول دماز از جهان انرا بیل
 برارد شاه رانده راق او را بدواخت و مرکب خاص خود بدو داد و گفت
 از میدان کین بیشتر مبر که بدام^۸ که ایشان کمین کرده اند حلاپرتانی
 بخددید و بتحدید ناز دیگر خدمت کرد و کعب بدولت نادشاه تا حدود

^۱ The MS has کران.

^۲ In the MS یکدگر

^۳ In the MS مودد

^۴ In the MS نالا

^۵ The MS has تیر

^۶ The MS has بر سینه بر کینه راورد

^۷ In the MS حلاپرتانی

^۸ The MS has برام

چه بدام نیک و ناموس و مردانگی مردن به از عار و شحاتت^۱ دشمن
 امیدوارم بدیخت ارجمند و طالع بلند که براق بزودی مستخول^۲ و مقهور
 گردد و ما مظهر و مقصور تعامت سباه با اتفاق بحسب شاه زاده براق سوار
 شدند و الت جنک^۳ برتن خود راست کرد دست راست لشکر به
 شاه زاده تبسین اقول و شدند نوین معین شد و دست چپ به پشمو^۴
 و بورلقای و در قلب لشکر که اندر قول^۵ کوبیدند ارغون افرا و سلطان کوبان
 و لشکر مرد [۹] صف زدند که اگر سباه خصم روز بر قلب اران^۶ ایستی
 بادشاه ایضا در قلب نباشد شاه زاد [۱۰] براق چون چنان دید مستخول و
 مستقبض شد گفت ظن ما خطا بود مرغاول گفت که من بدوست روز افزون
 بادشاه جهان بیک حمله این سباه را تار و مار گردانم چلبیرقای گفت که من
 بیک حمله این لشکر را فوت و موت کنم و قلب چلبیرقای برشم شکم *

فردوسی

من امروز کاری کنم بی کمان * که بر نامداران سر [۱۱] بد چنان
 اما فساد است که اسبان ایشان براق اند و از آن ما قوداق و راع آب بر ما
 گرفته اند و تعامت کار تبار را بسلاح نبرد و تیغ^۷ و سنان و زوبین و تار
 بر آراسته مرغاول گفت من بیشتر انما را باز ستانم و آسما خالی کنم چون
 بدین حمله مقور داشتند بیکبار کوسها فرو کوفتند و طبلها را بنواختند
 و از هر در جانب لشکر روی بحسب آوردند و زفیو و زفیو بغاک ائید
 رسانید - * شعر *

دقیقی بدیسان چو شد لشکر آراسته دم کوس کین کشت برخاسته
 بنالید کوس اندر آورد کاه بیبجید مهر و بلورزد ماه

1 In the MS. شحاتت.

2 The MS. has محدود.

3 The MS. has الب جنک برتن خود.

4 The MS. has پشمو.

5 The MS. has قول.

6 The MS. has لشکر برد.

7 In the MS. نبردا تیغ.

مردۀ و حکم فرمود که دروازه‌ها را بفرستید و بیش لشکر شاه راده براق فرمود
و کسی را از ایشان در شهر نگذارید و ما را درین امور بطلاق و عتاق سوگند
داده مسعود بیک بخندید و گفت ای قوم مصلحت در آنست که در شهر
نکشاید و بذل^۱ ما حصر این لشکر را بکنارید و از سخن من عدول و انحراف
نکنید که من بیکو حواله مسلمانانم هر چند که مخالف کرد و الحاح نمود
در کشادگی و بولی^۲ بیرون فرستاد مسعود بیک رفتند بیش شاه راده براق
روم و احوال عصیان هرویای عرصه داشت شاه راده براق در حشم روم
لیکن از غایت فرج و شادمانی به هردمب سناه نداشتان اتفاق دادان التماس نکرد
و گفت دهنگام مراجعت کنی خود از مردم بخوانم بعد از آن شاه و سناه
از آن روز نگذشتند همه صحرا بر حیمه و حرگاه دیدند در حالت هراس
کری بودن آمدند آن روز سرور و حضور^۳ بکناریدند روز دیگر از اول نامداد
سوار شدند حوس در فرسنگ نراندند صحرا بی دیدند بی گران حوس دریایی
بی پایان از لشکر و مراكب و اسلحه در تموح شدنی شاه راده براق نادره
مدل شد گفت - * شعر *

۱. قَلَّ تَصَارِيفَ الرِّمَانِ عَجِيبَةً * يَوْمًا آتَى عُسْرًا وَ يَوْمًا آتَى يُسْرًا

درستی که گردشها دورگار عجب است پس در زوری

می بینم دشواری را و در زوری می بینم آسانی را

نادره اتفاق بعد از بذل شاه راده براق امرا را حاضر گردانید و گفت

برای و تدبیر شاه براق را بدام آوردم باید که همه از برای جان ورن و فرزند

خود و نجات حق نعمت قدیم در آن بزرگ ما بکند و هم بشت زوری

بکار آورده و تردد و تعمر خواطر بعضی گفتند و غایت مجهود بذل^۴ رسانید

^۱ In the MS بول

^۲ In the MS بولی

^۳ The MS has حضور

^۴ The MS has بذل

بهلو تهی کند فلک از تیغ تو ولیک

از دشمنان دولت تو برکند شکم

خشم ترا زمانه بتعجیل می برد

از عرضه وجو [د] سوی حیز عدم

بعد ازان از حال بادشاه ابقا شاه زاده براق را اعلام کرد و حکایت^۱ کویختن خود و گرفتن اسب و آمدنش بر سبیل تبختر بعبارت مضحک باز نمود و گفت این زمان دران دشت بجز خیمه و خرگاه و قبا و کلاه و اسب و اشتر هیچ مردی نیست شاه زاده براق بغایت خرم و خوشدل شد و ان جاسوس را هزار دینار و تشریف خاص داد از حال تربیت و اهبت و شجاعت و کثرت لشکر بادشاه ابقا بتسید جاسوس جواب داد سلاح و ساز و چهار بای بسیار دارند و قرب بنجاء هزار مرد باشند اما در امرا و وجوه سباه زیادت جلدتی نیست و از بادشاه زاده جهان بغایت در خوف و بیم اند خاصه این دم که همه بسوی خانه و زن و فرزند نگران اند شاه زاده براق ازان سخن عظیم مستبشر و مستظهر کشت مرغاول و جالیرتای^۲ به تهنیت مباد [ر]ت نمودند و شاه و سباه بشارت فتح و ظفر بیکدیگر رساندند علی الصباح بیکبار سوار شدند به صلابتی و مهابتی که از حرکت ایشان کوه و هامون در جنبش آمد چون نزدیک شهر هراة رسیدند مسعود بیک با سوار چند بیشتر راند چون نزدیک دروازه رسید در بر روی او بیستند Fol. 113b. و معارف شهر [ر]ا طلب داشت خواجه شمس بیاری و طایفه از اشراف از باروی مسعود بیک را سلام کردند مسعود بیک گفت ای اصحاب دروازه چرا بسته اید خواجه شمس بیاری گفت که بادشاه ابقا بوقت مراجعت شهر را بسپرده و قومی را از ابنا [ء] و اخوان و اقارب ما با خود

^۱ The MS. has حکایتی.

^۲ The MS. has جالیر بای.

دسان و در خلوت گفت دوتن را نکش و یکی را رها کن ان امیر بدان
موجب که حکم بود در آن را بقتل رساند و سیم را گفت که مورد
خوب عزت و جوانی مرا بر تو رحم می آید بر تو سر خود کبر که تا اراد
کردم ان حاسوس در پیش ان امیر در خاک عطاید خون ساعتی نگذشت
نادر شاه اتفاقا تا تمام ساعه بر عقب هزمتان راه دید بر وقت اندک * شعر *

Fol 113a

سیاهی بر سیدی نقش بستی علم برخاستی سلطان شستنی بطامی
بدش خنده^۱ که بکعبه حنک جای معین^۲ کرده بود درود آمد و بشهر
هراة ایلچی برستاد که مردم هراة باید که پیش شاه راده براق بروند
و بر روی ساعه او دوازدها نگشایند و طعنا پیش ایشان باسم یزوعو حیبری
برستند تا ما را بر ایلچی و یکدلی ایشان اعتماد کلی حاصل آید و اگر
حدانک بر خلاف اینج کهنم بروند و برامیان را در شهر راه دهند بچنین
سوگند که یکی را از شما رنده نگذارم خون ایلچی هراة رسید دیوان ملک
اسلام و اکثر و مشاهیر هراة او را باعزاز تمام در [د] آوردند و شاه حه ایلچی
بدیشان رسانید گفتند که بر ما بر داریم و از ان جانب خون ان حاسوس ۱۰
بجای امان دادند در اثناء ان حالت اسبی بگرفت و سوار شد و روی
بکبریز آورد و از خوشدلی در بوسه نمی کشید خیر امان بدارگاه شاه راده
براق درآمد و بعد از خدمت گفت - * شعر *

تتمه

ای خسروی که از ده تالش ز بر تو
رفت گرفت افسر کسری و تخت حم
روی ملک شود آن دم که زای تو
بر چه سوره زمانه ز عصیل کشد رقم

^۱ The MS. has خنده^۲ In the MS. معر

بس فیل مست را که نپیدت فرو شکست

بس شیر شرزه را که شکوهت شکار کرد

بعد از اداء ستایش عرضه داشت که بنج ماه باشد بادشاه جهان از اردوها جدا شده از جوانب و اطراف مخالفان و یانگیان برخاسته اند درین نزدیکی از در بند قبیجاق لشکری بعد از اوراق اشجار و مطرات باران آمدند و اردوها و خانجاء امرا را غارت کردند و دران دیار از قتل و غصب هیچ خالی نداشت و حالیا از در بند تا ارمن و دیار بکر بیکبار سباه بیکانه دارد و اگر در مراجعت بادشاه جهان مسامحت ننماید باقی اردوها و الوس از دست بخور [ا] هد رفت امرا چون این سخن بشنیدند سراسیمه و بر^۱ ایشان کشتند و باحوال خانه و زن و فرزند نگران شد و سوز و^۲ سعی در میان سباه ظاهر گشت و هر کس بنوعی سخن گفتی بادشاه ابقا امرا را طلب کرد و گفت که تدبیر چیست بعضی گفتند که مصلحت درانست که باز کردیم طایفه گفتند که حرب می باید کرد [د] چه خصم نزدیک است اگر ما بشت [د] هیم متعاقب بیایند و ازان فساد کلی بسباه رسد همه یک دل و یک اندیشه با براق حرب می باید کرد اگر نصرت و ظفر ما را باشد بزودی با [ز] کردیم و الا که خصم غالب شود هر چه که بمای رسد کو بخانهها و اولاد و احفاد ما رس [؟] ازین نوع هر کس سخنی گفت اخر الامر بران مقرر گردانیدند که باز کردند بادشاه ابقا سوار شد و بشتاب تمام روی براه آورد و تمامت لشکر خیمها و خرگاهها بکذاشتند و بصفتی^۳ هزیمت کردند که گفتی که یک ماهست که ایشان در هزیمت راه گرفته اند بادشاه ابقا بر سر جمع امیری را فرمود که این سه جاسوس را بقتل

^۱ In the MS. بر ایشان.

^۲ In the MS. سوز.

^۳ The MS. has نصفی.

سر مطلع کشت فکر فرمود بغایت باریک و تدبیری اندیشید^۱ بس
خردمندان - * شعر *

اِذَا نَأَتْ فِي أَمْرِ تَفَكَّرَ وَحَدَّ * غَدَا وَهُوَ مِنْ آرَائِهِ فِي كِتَابِ شاعر
چون شب گذارد درکاری اندیشه کند در حالیکه تذهبا بود
بامداد کند و او از رایها خود در لشکرها بود
بعد از ساعتی از سرا برده بیرون آمد و مغول نصیح جلد جهان دیده را
طلب داشت و با او موضوعت کرد تا بشیوه ایلچیان در بارگاه در آید و آن
سخنان باز راند و بعد از زمانی مراجعت فرمود و بر قاعده بر تخت
ساطفت نشست و با خواص بعسرت مشغول شد چون دو ساعت از شب
نگذشت و نادرشاه و امرا در سخن براق بودند و در حکایتی عساکر خراسان
و عراق که ناگاه آن مغول که نادرشاه اتفاقا او موضوعت کرده بود سلاح
موشیده و کرد راه بر سر و روی او نشسته در بارگاه در آمد و از [ا]نجا چون Fol. 112b.
بسرا برده خاص رسید زمین [را] نوسد داد و زبان بدین ستایش بکشد
و گفت - * شعر *

ای خسروی که کوهر اقبال [و] در فتح
در بای دولت تو سعادت نشر کرد
دولت عنان ملک بدست تو باز داد
اقبال بر براق مرادت سوار کرد
تیری که همت تو کشاد از کمان حکم
از روی هفت جوشن گردون کدار کرد
تا زور سازی تو مقرر شد بافترا
شر کس که وعف رستم و اسفندیار کرد

لشکر [ر] ا انهمزام و انصراف بود درین مابین عمارت و جوی و جر
 و بلندی و بستی بسیار است از بالا کارگاه تا [ا] شکیدبان بدیدند از Fol. 112a.
 بل خنبه^۱ تاسق و سلمان [؟]. خوش کردند درین حالت بتجدید
 خبر رسید که شاه زاده براق بچهار فرسنگی نزول کرد بادشاه ابقا از
 چشمه سلوین سوار شد و در هزار گزی فرود آمد و در شب د [ر] انجا^۲ سه
 جاسوس یافتند ایشانرا بیش بادشاه ابقا آوردند بفرمود تا هر سه تن را
 برستون خیمه بستند و بتخویف تمام سخن پرسید یکی گفت که اگر
 بادشاه جهان جان من ببخشد و بعفو بادشاهانه از سر جرایم من گذرد
 انچ دادم عوضه دارم بادشاه ابقا فرمود که جان ترا ببخشیدم و از سر گناه تو در
 گذشتم راست بکوی و بسوی کژی و خلاف مبنوی - * شعر *

دقیقی بهر کار از راستی یاد کن * برو تا توانی همه داد کن

دو کارست بیداد و نادرستی * که در کار مرد آورد کاستی

بکیتی هر آنکو^۳ براراست کار * شد از راستکاری ز بد رستگار

کر امید تو رستگاری بود * دران کوش تا راست کاری بود

من کلمات من صدقت قطاته قلت عثراته جاسوس نخست بلب ادب^۴ زمین

جار الله

خدمت در بیش بادشاه ابقا بدوسید بعد ازان گفت که شاه زاده براق

از تحقیق وصول بادشاه جهان هیچ خبر ندارد امراء و وجوه سباه دو کمانند

بعضی می گویند که شاه زاده تبسین اقول و ارغون اقا با لشکر خراسان

آمده اند و ارازه در انداخته که بادشاه ابقا رسید و طائفه می گویند که

بادشاه ابقا آمده است اما لشکر او اندک است و زیادت ندارد ما بنده کن

را فرستاده اند تا تحقیق حال کنیم و بایشان باز نمایم بادشاه ابقا چون بران

^۱ The MS. has حنبه.

^۲ In the MS. دانجا.

^۳ In the MS. هر آنکو.

^۴ In the MS. بلب ادب.

حرم عدل جهان کشائی نکوب و نا لشکری بی حد . قیاس همه نا سلاح
 نبرد و عدت تمام از ملک عراق بخراسان درآمد *

دگر بنجاء [و] دوم در حرب بادشاه ابقا با شاهزاده براق و فتح بادشاه ابقا

حوس شهر سه ثمان و ستین و ستمایه درآمد درین سال نادرشاه انقا
 نا لشکری که حد و عد داشت و عظمتی که دده هیچ ابدیده ندیده بود
 از مادران حکام درآمد شاهزاده مرعول در قرا باغ بود و قنقاق اموال
 و اسوار کلاں د کالیورن نادرشاه انقا از حام لشکر براند بصری که در را
 نا سرعت از محال رفتن نبود و مرع را نا رکض از امکان بردن بی
 و بر لشکر مرعول رد و تمام عظام که از خراسان آورده بودند از یشال
 نار ستدد مرعول هرمت کرد و بیش شاهزاده براق دست و احوال
 آمدن نادرشاه انقا نا لشکر اندوه که دشب و کوه از یشال معلو و مشد
 است و کرد و عذر سم مراکب اشال تا اوج کردند *

از عذر سم اسنان حرج کدای در حجاب
 و از شعاع تنع بران مومر دنان نامیا

برعه داشت و کعت اندک متعقب من می رسد شاهزاده بران در حال
 سوار شد و از مرعوب روی بحاکم شهر عراق آ. و دارای حدیث کعب که
 سمع نادرشاه انقا رسیده بودند که ملک شمس الدین دندهزاده بران بدعام
 میرنده و او را نامدن بخراسان اسرا کرده و حوس شاهزاده بران بددیس
 درآمد از حصار ویش او رفته و او را بر کمیت و کیفیت محاکم

و خضر در شهر ندا در دادند که شاهزاده براق با صد هزار سوار ببادغیس در آمد و بتختگاه عراق می رود رعیت از وضیع و شریف باید که دعاء جان درازی او ورد خود سازند القصه براقیان بر خلق شهر مسلط گشتند و در تمغا و دار الضرب و دروازه ها امضا و عمال خود نصب گردانید و آن جانب بادشاه ابقا خان امیر نوروز و امکجای تسواقا و علی ملک را باسی هزار سوار نامدار بخراسان فرستاده بود چون بنیسابور رسیدند^۱ مرغاول از پیش ایشان قبل الحرب هزیمت کرد و چون فصل ربیع در آمد و عالم چون نکار خانه چین و کارگاه مانعی شد و باغ و چمن از گل و یا سمن نمودار جنت و قیمت فزای باغ ارم گشت و عطار کلبه صبا سر طبنه بر از نافه خطا^۲ در صباح و مسا بر اهل دنیا بکشد و نقاش شیرین دست بهار صد هزاران صورت دلفریب بقلم قدرت بر صفحات گلستان و لاله زار بنگاشت * نظم *

انوری

صبا بسپزه بیاراست دار دنیی را

نمونه کشت زمین مرغزار عقبی را

نسیم باد در اعجاز زنده کردن خاک

ببورد آب همه معجزات عیسی را

کجاست معجزه تا عرض داده دریابد

نکارخانه حسن [و] جمال لیلی را

خدای عز و جل^۳ کوی از طریق مزاج

باعتدال هوا داد جان مانعی را

Fol. 111a.

بادشاه ابقا بکردار شهسوار انجم بای عزم در رکاب عالم ستانی آورد و بدست

^۱ رسیدن. In the MS.^۲ خطا. The MS. has^۳ خل. In the MS.

دو اسبه نامرد کرداییدند و شاهزاده براق گفت که ملک را بگویند که
 نزدی بار کرد [د] که سخن حذر دارم میخوانم که تا تو بگویم الا تموز
 فمار شام را سوار شد و ملک اسلام شمس الدین و الدین دمار دیکو سوار شده
 بود بوقت طلوع صبح صادق بملک رسید و آنچه که شاهزاده براق گفته بود
 سمع از رساند ملک شمس الدین می الحال بیم فرسنگی بار گشت بعد
 اران نایستاد و خضر و کنگ را گفت که در روز اسب^۱ که قاصد بهوا
 فرستاده ام و مکتوب نوشته که بروی نا ایلجیان نادرشاه می رسم باید که
 حذبین خروار آرد و شراب و میوه جنبدین سراسر و کوسعد و حدبین تا
 جامه و حذبین و حوّه نقد کرداییده اگر همانکه بار حواهم کشب آن
 کارها معطل خواهد ماند و در تاخیر و توقف خواهد افتاد حاتم که
 در شهر حاکمی بیست که مردم آرد و نرسد و جماعتی که از ایشان کاری
 تواند آمد ایشان بیز دل بسوی امرا نادرشاه انقا دارند چه مصلحت
 ببیند خضر و کنگ دو کس خود را نا الا تموز [ر] کرداند و گفت که
 مراجعت ملک شمس الدین و بغدادان بعد کی نادرشاه مصلحت بود
 اران بار نکشیم الا تموز چون بیش شاهزاده براق آمد و آج شده بود
 و دیده عزمه داشت شاه کرد شاهزاده براق اندیشه مدد شد الا تموز را بر سر
 جمع دشنام داد و گفت ترا فرستاده بودم که ملک شمس الدین را بار
 کردن بسختی حصر و کنگ بار گشته امرا را بوردند و گفتند که نادرشاه عام
 را بفرج روح داد ملک شمس الدین سعاد و حیات نادرشاه را مشاهده کرده
 هرگز خلاف نقد شاهزاده براق را آن سخن بسندیده افتاد و آتش ساخت
 او از طاعتی بدید و چون ملک شمس الدین بشیر شرافت رسید کنگ

Fol 110b.

از برای ملک کیوی نیامده بلکه بخوابی آمده اگر ما بیشتر با او صحبت داریم فردا روز که او مراجعت نماید و بادشاه اتفاق بدین سرحد اید [۱] عادی و غرض^۱ خواهان این معنی را بانواع بسمع او رسانند اکنون بجه طایف و لطایف الحیل خود [ر] ازین ورطه بسالامت بیرون بریم هرکس از وزرای و ند ما رای زد اخرا الامر بران معبر داشتند که ملک باسم انک بجهت بادشاه و لشکر ترغوی و تغار و نعل از هراة اگر اجازت باشد بیارد^۲ سخن خود عرضه دارد و چندانک ممکن بود درین معنی یگانگی و راست دلی باظهار رساند تا براق و امراء او را بر ملک اسلام اعتماد شود روز دیگر ملک شمس الدین پیش شاهزاده براق آمد و عرضه داشت که اگر حکم یرایغ بادشاه شود بشهر هراة روم مرد جوینک بیرون کدم و بجهت تغار و نعل و آنچه که دست دهد معین گردانم شاهزاده براق ملک شمس الدین را اجازت داد و بخاعت خاص اختصاص فرمود و کبک نامی و خضر نامی را و برادر مسعود بیک امیر حسین را مصاحب او نامزد گردانید ملک اسلام روز دیگر بتعجیل تمام با این نام برده کان مذکور از لشکر کاه شاهزاده براق بیرون آمد و فی الحال متوجه هراة کشت بعد از ساعتی براق از انک او را مراجعت داد بشیمان شد با زمرة از خواص درگاه و امراء سپاه خود گفت که بد کردم که ملک شمس الدین کت را بکذاشتم تا بهراة رفت مصلحت دران بود که او را نکاه داشتی تا بفریاده و بقعه که ما را بدانجا مرور بودی او را^۳ با خود ببردی تا امرا و وزرا ان موضع بواسطه او پیش ما آمدندی اکنون تدبیر چیست امرا گفتند که در عقب او سوار چند بفرستیم تا او را باز گردانند الا تمور نامی را باده سوار

^۱ In the MS. عرض خواهان.

^۲ In the MS. بیارم.

^۳ is repeated in the MS.

و سه روز بیابی^۱ او را تشریف خاص بوشانید و بعد از سه روز گفت ای
 ملک عزیمت آن دارم که با بادشاه ابقا حرب کنم و ممالک عراق را بگیرم
 و درین اندیشه تدبیر توجیست ملک شمس الدین گفت بادشاه بهتر داند
 اگر اجازت باشد یک سخن عرضه دارم چنانکه ازان بادشاه را در لشکرکشی
 تنبیهی حاصل شود شاهزاده براق بخندید و گفت ای ملک قدم تو بر
 بادشاه منکو خان مبارک و میمون آمد امیدوارم که بر من نیز مباد [ک
 آید هرچه ترا در خاطر آید بگوی ملک شمس الدین گفت که بادشاه
 ابقا مرد جمع می کند و تو کار و خر کرد می کنی فردا روز که با سپاهی
 بی کران بدین جانب حرکت کند لشکر تو بواسطه انک از غنایم غنی^۲
 باشد حرب نکنند و هرکس براسه بمال و نعمت خود مشغول باشد
 شاهزاده براق گفت ای ملک راست می گوی و آنچه ترا روی داده
 من نیز انرا اندیشیده ام اما تا آن هنگام که بادشاه ابقا بدین دیار رسد سده
 من اساری و غنایم خراسان را بمارزالنهر رسانده باشد و فارغ البال منتظر
 حرب شده و کمان من آنست که هرچند که بادشاه ابقا لشکر جمع کند
 بهشت^۳ تومان نرسد و حالیا مرا صد و پنجاه هزار مرد نامدار جنگی
 است که هر هزار او بهفکام کارزار روزگار^۴ باده هزار مقاومت نماید القصه
 ملک شمس الدین هشت روز بیش شاهزاده براق بود جو [ن] بدیده
 خرد در براق و سپاه او نظر کرد بادشاهی دید بس جابر و سپاهی بس
 مفتر [ی] و بی باک همه طالب قتل و قتل و قاصد غلوت و تاراج
 از آمدن بشیمان شد شبی نهم با خواص و قدماء خود مشورت کرد و گفت
 که ما را در میان این طایفه بودن از مصلحت بعید می نماید چه براق

ol. 110a.

^۱ In the MS. بنایی .

^۲ In the MS. عنایم می .

^۳ The MS. has بهشت .

^۴ The MS. is doubtful.

و ملک شمس الدین [را] بدید گفت ای ملک بادشاه براق با سباهی
 بدین صفت در مرغاب است و اندیشه عراق دارد ترا طلب داشته و گفته
 که از آن گاه باز که ملک را در ترکستان دیده‌ایم خاطر عطر ما را با او
 موافقتی و تعلقی حاصل شده و خواسته‌ایم و تمنی برده که چنان ملکی
 که در صفات حمیده ملکیت و در نظر فلکی و در شجاعت غضنفری [و]
 در مبارزت هرزبری مصاحب ما باشد می باید که چون یرایغ ما برسید
 بزودی پیش ما آید که - * شعر *

فردوسی نیاز است ما را بدیدار او * بدان بر هذر جان بیدار او
 تا بعد از آنک تخت جهانداری و ملک کامکاری بر من مسلم گردد
 و ایرانیان چون تورانیان مسخر و منقاد^۱ من کردند او را بنواخت
 Fol. 109b. بادشاهانه مخصوص و محظوظ گردانم و [از] آب اموی تا حد مازندران
 بدو مفوض کنم و درین معنی مبالغت عظیم و تاکید هرچه تمامتر بجای
 آورد ملک اسلام شمس الحق والدین بعد از دو روز که با وزرا و امراء
 درگاه خود مشورت کرد با قتلغتمور پیش شاهزاده براق آمد شاهزاده براق
 او را بنواخت و درمیان شاهزادگان بریمین خود جای جلوس تعیین
 فرمود * نظم *

رباعی نشاندش بر خویش و بردش نماز * وزان بس بد و گفت کی سرفراز
 رسیدنت میمون و فیروز باد * همه روز تو عید و نوروز باد
 چنان دان تو ای سرور زورمند * که چون من بنیروی^۲ جرخ بلند
 بایران زمین تاج بر سر نهیم * ز قصر فلک تخت بر تو نهیم
 ترا بر سران سبزه برکشیم * ز گردن گردن‌ده بر تر کشیم
 بدخشم بتو هرجه بهتر بود * و کر خود همه کنج کوه‌ریود

^۱ In the MS. مدعاد.

^۲ In the MS. سرو.

نادرشاه اتفاقاً بحرف ما دیداد بعد از آن نادر عیس را بقدرحاق اقول داد و مرعول را کعب با بیست هزار نفیسانور رود مردم اینجا را بدین جانب فرستاد و حدود در طالقان معسکر صاحب مرعول زور در سنده اواسط رمضان المبارک سده مذکور بشهر بیسانور درآمد و قتل و بیهوشی کرد و در هرار مسلمانان را نکشت و راهی حنین کعب که شاه راده براق امیری را ستلیمیش نام ناده هرار سوار نامدار نامرد فرموده^۱ بود تا حلی شهر هراة را عزت کند امیری بود از معربان درگاه شاه راده براق قتلغمور^۲ نام زانور و کعب ای نادرشاه جهان مصلحت ندانست که اول ملک هراة ملک شمس الدین کرت را بدست آورد بعد از آن هراة را حراب کدیم حه خلق او بغایت معتن و سفاک اند و اگر ملک شمس الدین مطیع^۳ ما گردد کل ملوک و امراء حراسان بطوع و رغبت نایلی و نکذلی در آید و اگر علمی شود ملکان و والیان حراسان همه از ما متذلل شوند و کار سکونت ما در ممالک حراسان دراز درگشاد شاه راده براق کعب ای تدبیر دسدداده و محمود است او را بجهت نوع بدست توان آورد قتلغمور کعب اگر حکم برلیع نابد گردد می دروم و او را بیارم شاه راده براق او را احارت داد روز دیگر

* شعر *

که تا نداده خورشید از کوه سار * بر دبع و نکرت بدلی حصار نظامی
قتلغمور با دهکاه سوار روی بشهر هراة آورد حوس بشهر در آمد اعیان و اکابر
هراة گفتند که ملک اسلام شمس الحق والدین در قلعه محروسه حیسار
است روز دیگر قتلغمور از هراة بروم حوس بقلعه محروسه حیسار سد

^۱ In the MS فریده

^۲ In the MS here قتلغمور, but later on قتلغمور, also قتلغمور

^۳ The MS has منع

* شعر *

مختاری

بمثال ابر غرّده بشکل بحر جوشنده

بشبه جرخ کرده بسان کوه جو [ن] آهن

از آب آموی بگذشت شاه زادگان تبسین اقول و یشمون با بیست هزار
مرد در مرغاب بودند شاه زاده براق قبجاق اقول را با سی هزار مرد نامزد
کردانید که بیش از من ببادغیس درای قبجاق اقول چون بمرغاب رسید
و سباه شاه زاده تبسین اقول را بدید هم از کرد راه مستعد محاربت
و مقارعت کشت شاه زاده تبسین اقول نیز - * شعر *

زیعی

بزد نامی زرین و خنجر کشید * بسوی بداندیش لشکر کشید
دم کوس در کوه و هامون گرفت * تو کفتی زمین و آسمان خون گرفت
بذالید طبل نبود از در روی * جهان شد سراسر بر از کفت و کوی
درفش^۱ از بس و بیش بر بای شد * درخش سنان عالم ارای شد
دو لشکر همه صفدر و کیظه در * چون شیران فتادند در یکدگر^۲
ببر خاش^۳ و بیگار کردند روی * جو سیل روان خون در آمد بچوی
سباه قبجاق اقول بسیار بود و شاه زاده براق متعاقب او و از سباه شاه زاده
تبسین اقول دو هزار سوار بجانب قبجاق اقول رفت بعد از چند مقدمه
حرب شاه زاده تبسین اقول روی بفرار آورد و بمازندران رفت و بادشاه ابقا
را از آمدن شاه زاده براق با سباه کران آگاه گردانید چون تبسین اقول
باد غیس را باز گذاشت شاه زاده براق شادمان شد و کفت تفا [و] ل ما نیک
آمد چه ملجا و بشت لشکر ممالک خراسان شاه زاده تبسین اقول است
چون او را بشکستم و غلبه و قهر و قسر ما مشاهده کرده روی بهزیمت آورد

Fol. 109a.

^۱ In the MS. دوش ار .^۲ In the MS. یکدیگر .^۳ In the MS. درخاش .

مراق رساند بعد از هفت روز مراجعت نمودند و نکودار^۱ امول نادرشاه راده
 عامل و پیش بین بود و با فراسب و کیلسب تمام حوس ان تیر خدنگ را که
 شاه راده مراق فرستاده بود^۲ بدو رساندند دانست که دران تیر سر هسب
 در شب ان تیر را شکاوت و آن مکتوب را بخواند^۳ روز دیگر که * شعر *
 خسرو سیارگان^۴ حدیث^۵ در کسید * بر سده رنگدار تیغ حو ارر کشید جوشری
 از حوفا ان که نیاید که نادرشاه انقا از ان حال اکاله کردن ار و احارت
 حواست که اگر حکم یرلیغ شود نده انی رستان نکر حستان رود نادرشاه
 انقا او را احارت داد و او ار در بند ناکو نسا راده مراق بدعام فرستاد که رینهار
 که لشکر بخراسان بری که نادرشاه انقا را سده سیار سب و ار من طمع
 مددکاری و یاری نداری که من ار حواسان رتم و پیش رود من مکتوب Fol 108b.
 ندوید^۶ که من با نادرشاه انقا دیگر [حلاف] بخواهم کرد و ان حاب
 ایلیکیان شاه راده مراق سخن نادرشاه انقا را عرصه داشتند شاه راده مراق
 حسم شد و بر سر جمع تعدی بسیار نمود و کعب کار من بجای رسید که
 نمیب ار انقا برت^۷ و عاخذوار خواهم آمد - * شعر *
 وَلَا أَقْدُلُ الدُّنْيَا حَمِيْعًا بِمَنَّةٍ * وَلَا أَشْتَرِي عَرَّالْمَوَاتِبِ بِالْأَدْلِ بحری
 و قدول نمی کنم دنیا را همه را نمستی
 و نمی حرم عرت مرتدیا را بخواری
 بعد از یک ماه با لشکری که حصر اعداد ان ما و رای قیاس اناس و
 انام بود و ار احاطب جمعیت^۷ و کثرت ان عقول قاصد با حقیق سناهی
 آمده حوفا و ساخته صرب -

۱ The MS reads نکودار .

۲ In the MS بخورد .

۳ In the MS ساز کار^۱

۴ In the MS در

۵ In the MS بخورد .

۶ In the MS برت .

۷ The MS has جمعوت .

با امرا و صواب ملک خود مشورت کرد در جواب [گفت] که سلام من
 بشاهزاده براق رسانید و بگویند که اگر از من براه خویشاوندی و یکدلی
 تمامت ممالک عراق و خراسان را طلب داری در اعطا و بذل^۱ آن هیچ
 تاخیر و تقصیر جایز نشمرم و جندانک ممکن باشد در رعایت جوانب
 و باس خواطر شاهزاده‌کلان و امرای که مضاحب تواند اجتهاد نمایم^۲
 و اگر جندانک خواهی که بزور و فریب لشکر بدین دیار کشی و خراسانرا^۳
 که سرحد ایران و توران و نزهتگاه^۴ جهانیان است بگیری و یرت و بنگاه
 خود سازی هرایند که بالشکری حساب با تو مقابل شوم و باز^۵ بتجدید
 بواسطه مخالفت و محاربت ما در عرصه افاق فتن و شورش و اندوهی
 عساکر ظاهر کرد و کار خون ریزش و کین و کمین و قتل و قتل^۶ بجای
 انجامد که سالها بی کران اصلاح و نظم آن دست دهد - * شعر *

فردوسی

بجای رسد کار ما از ستیز * که بیدا شود هر زمان رستخیز

و اگر [خواهی] البته بواسطه انک نزهتگاه^۷ او محقر است و علفخوار اندک
 و هوا مخالف بر عزیمت انست که از آموی بدین سوی آید دار الملک
 غزنین را که تختگاه سلاطین مانعی بود بتو^۸ مسلم داریم بدان شرط که از
 منافع انجا نصفی^۹ بدیوان اعلی ما رساند و نصفی عمل او تصرف
 کند چون بادشاه ابقا برین نسق بیغامچای درشت با سماع ایلجیان شاهزاده

^۱ The MS. has بدل .

^۲ In the MS. نماید .

^۳ The MS. adds را after خراسانرا .

^۴ In the MS. نزهتگاه .

^۵ In the MS. بار .

^۶ In the MS. قتل .

^۷ In the MS. یرتگاه .

^۸ The MS. has و .

^۹ In the MS. بصفی .

* نظم *

همه دیو کردار عادی نژاد * همه دور از رسم و آیین و داد
بعد از آنک در ماه و نیم ناپسار حرکت کرد و موب هزار تن از یسا در
نقل آورد - * شعر *

فاجار فرخاش نگداشتند * جب و راست دیاد برداشتند
که ما ندیده کانیم مرشاه را * ستوده جهان کیر کین خواه را . 106b.
جهاندار شاهدست و ما ندیده ایم * همان ندیده وارث درستند ایم
دل و جان هر یک نفرمان اوست * کم و بدش یکسر همه آن اوست
نیکتی درون تو نداریم کس * ببخشایش امیدواریم و بس
نه مردان رزمیم و او یختن * نه بیپوده یگار انداختن
نه داریم با او سرداوری * نه یارای فرخاش و جنگ آوری
نه کیفست ما را و نی جنگ راه * سود گردید شد سده کده
سر خدمت در خط امر ملک شمس الدین نهادد و فلاح
و حضور نیراه را نکوتوالان^۱ او تسلیم کرد ملک شمس الدین دحدرة
و اموال و مواشی ایشانرا بر ساه بخش فرمود و از [۱] بجا در سلخ دو اعدده
سند مذکور مظفرو منصور با غنائیم^۲ و اساری بی حساب بطرف هرات
حرکت [فرمود] *

ذکر بنجاء [و] یکم در آمدن شاه زاده بواق از
ماورالنهر به ممالک خواسان

چون شهر سنه سبع و ستین و ستمایه در آمد ثقات^۳ هرات صابها الله
عن العاهات و البلیات چنین^۴ گفتند که درین سال مذکور نادرشاه اتفاقاً

۱ In the MS. نکوتوالان .

۲ In the MS نغاه .

۳ In the MS. ناعنام .

۴ In the MS حتی .

مبلغ مال رشوت گرفته روز دیگر بفرمود تا مولانا جلال را برهنه کردند و صد و پنجاه جوب بر پشت^۱ و سینه او زدند و از بالای بام دروازه اش بینداختند^۲ و کیل و کواهان آن عقد را چند ماه در زندان باز داشتند و بعد ازین سیاست بیک ماه از ملحدان قهستان دوازده تن بهرآه آمدند بر عزیمت آنکه المی بملک اسلام شمس الدین رسانند قرب چهل روز در هرآه بودند و بمقصود خود نرسیدند روزی ملک شمس الدین بکارگاه منی رفت چون بسر بل جوی انجیر رسید از آن ملحدان دوتن را دید که بر سر بل ایستاده بودند از ایشان پرسید که شما چه کسانیید گفتند که غریبیم و از ابیورد آمده ایم ملک اسلام بفرست دانست که دروغ می گویند ملک عز الدین تولک را گفت که بیاده شو و ازیشان بتخویف و وعید تمام تحقیق احوال کن بعد از آن که ملک عز الدین تولک هریک را دوپست جوب بزد گفتند که ما از قهستان آمد ایم بران نیت که ملک شمس الدین را بقتل رسانیم و یاران ما در جغرتان اند سوار چند فی الحال بجغرتان رفتند و ایشانرا گرفته بخدمت ملک شمس الدین آوردند ملک اسلام بفرمود تا بر سر میدان بیرون^۳ شهر هر دوازده تن را بقتل رسانند^۴ بعد از آن بدو روز بطرف تیرآه با لشکری حد حرکت کرد و این تیراهیان طایفه بودند دیو کردار و شیاطین هیاکل شیر با شیر و کرک خورده بودند و روزگار با بلندک و نهنگ کرده در مواضع سخت و کوه بایبهاء مذبح وطن ساخته و بیج عهد و دور خراج و باز ببادشا[ه] نداده و رعیتی و انقیاد نبدیرفته چه هریک خود را رستمی فرض می کرد و هر تن خویشتن را تهمتتی^۵ میدانست -

1 The MS. has بوشت .

2 In the MS. بینداختن .

3 In the MS. بیرون .

4 In the MS. رساندند .

5 In the MS. تهمتتی .

و حداد کلاه و کمر و اسب و اشتر و حیام و نقود اموال بدست سباه
نادرشاه انقا افتاد که حصه اندر [۱] هیچ محاسب در صمیر نتوانستی آورد
نادرشاه انقا مطهر و منصور مراجهت نمود و ملک اسلام شمس الحق والدین
را بعد از سه ماه تا تشریفات کرامتیه از مراکز کوهی و اسلحه مصری
و برلیج و نائیره و طفل و علم احارت مراجهت فرمود *

ذکر بنجاهم در مسخر کردن نیدن ملک اسلام شمس الدین مردم تیراه را

حون شهر سه سب و ستنس و ستمانه در آمد ملک اسلام شمس
الحق والدین دس سال از عراق بهراة آمد و چهار ماه در هراة معام کرد
و دس چهار ماه^۱ بسیار جای از مواضع حده حون مسجد و حسه و رباط
و حوص عمارت فرمود و مولانا حلال الدین عربوی^۲ را که مفتی شهر هراة
بود برحم حوف نکشف و راوی حدیس کعب که مولانا حلال عربوی^۳ را
ملک شمس الدین بس عرب و محترم داشتی و نه علم و قول او اعتدال
تمام کرده بود و عربی شخصی^۴ بخدمت او آمد و کعب ای ملک اسلام
مولانا حلال الدین معکوحه مرا با یکی از جوانان^۴ شهر عقد بسته اسب
ملک شمس الدین ازان شخصی در عصب رفت و مولانا حلال را طلب
داشت و در [ر] حصور ایامه و اعیان هراة در تصیج آن عقد تعحص تمام
فرمود احد الامر ثنرت بدوسب که مولانا حلال [و] وکیل و کواهان
و کاتب حکم مهر دران عقد نکاح با مشروع یکی بوده اند و ازان عوب

^۱ In the MS کرد در هراة معام کرد is repeated

^۲ In the MS عربوی

^۳ In the MS شخص

^۴ In the MS جوانان

رفت و اماکن جهان بر انوار جون اطراف دریای قار^۱ شد و شاه باز سفید

نورانی بزاف سیاه داغ اشیانی ظلمانی مبدل کشت - * شعر *

شب آمد جهان دیو دیدار کشت * درو دشت و هامون همه قار کشت

Fol. 105b. هر دو سپاه روی از میدان حرب بتافتند و همه شب در تدبیر رزم و اندیشه

نبرد دوم بسر بردند بادشاه ابقا خان فرمود که از طبیبان و جراحان حاذق

بنج تن امشب بوثق ملک اسلام ملک شمس الدین کرت روند و جراحها

اورا بر بندند و از دارو خاذه خاص ما انچ بیاید ببرند راوی جنین گفت که

در ان حرب قرب صد ملک و امیر نامدار بعضی خسته و طایفه کشته شده

بودند بادشاه ابقا از هیچ کدام جندانی یاد نمی فرمود که از ملک شمس

الدین جو [ن] شب سیاه بوش باخر رسید و افتاب^۲ بادرفش درخشان سر از

خاور برآورد از جانبین * شعر *

مؤلف
کتاب

دلبران باز^۳ خنجر بر کشیدند علم بر اوج هفت اختر کشیدند

شعاع تیغ بر بالا بر آمد ز هرسو نعره و غوغا بر آمد

زمین بر نیزه و تیغ و سنان شد زمین گفتی بشکل آسمان شد

دو لشکر همجو^۴ کوه آهن از جای بجزیدند و جرخ افتاد از بای

آن روز تا نماز بیشین بر منوال روز گذشته از طرفین دارو کیر و نعره و نفیر

و بکیر و بستان و زخم^۵ تیغ و سنان بود و از جانبین آه و واویلا و یا حسرتا

و یامصیبتا و کشش و کشش و خروش و جوش بعد از ان بادشاه ابقا خان

بر شاه زاده برکه خان^۶ ظفر یافت و اکثر عسکر شاه^۷ زاده برکه بقتل رسید

1 The MS. has قار .

2 In the MS. و او اعجاب .

3 In the MS. بار .

4 In the MS. جون .

5 In the MS. رحم تیغ .

6 is repeated in the MS. بر شاهزاده برکه که

7 In the MS. عکس .

و حوس رعد در گردن و قرب هزار سوار قعحاقی دهادر کار دیده سید روز
 بر ملک شمس الدین حمله آوردند ملک شمس الدین با ایشان درپرد
 آمد بمثابتی که بهر حمله ارایشان فرقه را بدورج می فرستاد راوی حسین
 کعب بدر می دران جنگ بود آن روز نه رحم کران بر اعصاب ملک
 شمس الدین رسیده بود ملک شمس الدین همگنان از غایب دلآوری
 و بهایب شکاعت با آن سواران بر می اویخت باکاه در اثناء آن حرب
 بط شاه زاده نرکه جان بر ملک شمس الدین افتاد برسید که آن سوار جنگی
 سر برده که با آن جندان مرد دلور جنگ می کدد کیسب معولی ترمطای^۱
 نام ملک شمس الدین را بشناخت کعب ای شاه زاده جهان این آن
 ملک است که از ولایت غور بنش نادرشاه منکو جان آمد و در جنگ
 کدوک جان بدین صعب که نادرشاه زاده مشاهده می کدد دلیر بهاء
 صعب و حانداریها عظیم نمود -
 * شعر *

مَلِكٌ إِذَا سَلَ السُّيُوفَ نَعَانَهُ * يَوْمَ الرِّغَا تَرَكَ الدُّكُورَانَا رَشِيدًا

نادرشاهیست چون نکشد شمشیرها را سر انگشتان او

در روز جنگ بگذارد بران را ماده کلان

مَنْ يَأْتِيهِ بَيْنَ الْقَدَائِلِ وَالْقَنَاءِ * لَمْ يَلْقَ إِلَّا ضَيْعَةً دَلِيلاً

هر که بیاید از راه میل لشکرها و بیره ها

نیفتد مگر شیری بیک شکندند

القصة آن روز تا شب هر دو لشکر بر سر دست که دگر و ب نا هم در محارب
 و مقابل بودند و حوس شاه رنگ شاه روان عباسی بر ابراش و سراندره
 انفرسی بود و جهوره کافوری روز در محارب جعد عذربی مشک سالی شب

میدان هر زمان بنوک سنان جان ستان نیزه خطی مار شکل مثقفه عسال
هژده کزی کوه شکاف حلقه حدقه دیده کار دیده کان جهان را می ربودند
و بشمشیر شیر افکن قمعقام اثر قتال و رمح خون ریز^۱ آتش حرب و ضرب را
در التباب و اشتعال می آورد - * شعر *

ابدخوند

وَ إِذَا زَنَادُ الْكَرْبِ أَخْمَدَ نَارَهَا * قَدْ حُورَا بِأَطْرَافِ الْأَسِنَّةِ نَارًا

و چون آتش زنها جنگ فرو شود میرانیده شود آتش او
بزنند اندکروه بکنارها سرها نیزه آتش را
صاحبان جیوش و وازعان عساکر شاهزاده برکه خان ساعه بر روی صفوف با
سیوف مسلوله و رماح مثقفه می تاختند و این ندا در میدادند^۲ که ای
کردن کشان دست قفجاق بزخم شمشیر و جماق افاق را چون اماق برین
لشکر شام و عراق تذک گردانید و بخم^۳ کمند کیانی اعادی را از خانه زمین
بر روی زمین افکنید - * شعر *

نظامی

بدان تاب داد کیانی کمند ببندید با هوی جرخ بلند

Fol. 105a.

بندان خنجر دلدرد ابکون بدرید دل در بر جرخ دون

خاصه^۴ ان جنگ سوار خراسانی را که برکستوان احمدی بر رخس رخشان
آهن خای باد بای انداخته است و بی خود و مغفر بازورقی حریر بر سر
در پیش تیر^۵ و تبر چون غضنفر^۶ و تذدتر^۷ می آید و بر حمله طایفه از
نامداران را بیجان^۸ می گرداند و بهر ضربه جماعتی از مبارزان [ا] بیجان
می کند لشکر شاهزاده برکه خان بیکبار چون دیا در موج زدن آمدند

^۱ In the MS. خون ریز .

^۲ The MS. has میدادن .

^۳ The MS. has بخم .

^۴ The MS. has خاصه .

^۵ The MS. has تیر .

^۶ The MS. has غضفر .

^۷ The MS. has تذدتر .

^۸ In the MS. بجان .

و دمددم ار غایب شادی خود غادی ار سر برگزینی و طلایه الوحه
و غادی الراس در میان میداد زانندی و گفتی ای قوم بی دس حنک
حوی^۱ آتش حوی دیو حمله عفرت دندار شیطان هیکل که حوس باحرج
و ماحوج در دس دشب بدت کرد امده^۲ اید و کرد بر انگیکته و دسب ار
حال شسته و دل بسته دم دور دنده سحر^۳ و والی دار ملک اسکندر
شمس الدین کرد - * شعر *

أَنَا سُّ الْعَلَى وَالْمَعْدِ لَا بَلْ أَنْوُهَا * وَ حَسْبُهَا فَخْرًا بَهْدًا وَ لَا فَخْرَ
مدم سر بلندی و نورگوازی نه لکه^۴ بدر اشنام
و سنده اسب انشادرا ناریدن ناس و مرا ناربدی دسب
شور من فوحاش اسب و نرم و داب من حواس است و دم [۶] سرمه
بیدی دیده جهان دس من عدار میداد کاراز سب و کرد دور بیکار نه
کحل العصر - * شعر *

دُو حُفُوِي لِيَشْتَرِي آدَا * عَنَرَاتِ الْقَفْعِ بِاللُّوسِ
حدارود نلکهه^۵ حشمتیست می حوک همیشه
کردش کرد حنک را بحواب
و اعانی کوش شوش اردو و عربک کوس حنک اسب نه اوار حنک
* شعر *

نورم ده او ای حنک و ده کوس * نورم^۵ ده دسبال سام و ده طمس اسدی
و ملازمین و حاسداران خدمت ار که محیره ار حد دبع کوه کدار انشل نه
کشتی و رره ار دوک بیکل ممی شکاف اشان بعد باره شدی در صف

^۱ The MS has حوی

^۲ In the MS اند

^۳ The MS has سحر

^۴ The MS has که

^۵ In the MS نورم

دریای بی پایان از باد صرصر در تـموج آمد و عرصه لشکر گاه از بری سبـاه
نمودار دشت محشر شد -
* شعر *

هم اندر زمان از دو رویه سبـاه سبـاهی ز هم یک بـیک کینه خواه
جب و راست میدان براراستند بکین درختـن تیز برخاستند
و دشت نبرد از خون چون بحر اخضر در موج زدن آمد و بر فراز و
نشیب معارک فـرات^۱ و دجله پیدا شد و از د [ر] بند سیل خون^۲ بجیکون
و سیکون^۳ رسید و دم و نم ان از ثری و ثریا و ماه و ماهی بگذشت

* نظم *

فما زالت القتلى تفور دما و هم * بدجله حتی ماء دجله اشکل
جریز
بس همیشه بودن کشتگان برمی جوشید خونهای ایشان
بدجله بغداد تا آب دجله مشکل شد

* شعر *

میادین^۴ کمین کین ز موج خون بد انسان شد
صاحب
که از هر سو بدید آمد هزاران دجله و جیکون^۵

ملک اسلام شمس الحق والدین از برای نام جهانگیر و صیت عالم بیمای
درمیان جندان هزار مرد سبـاهی چون شیر درنده و ابر غرنده و دریای
موج زن و کوه آهن و فیل زور اور و هزبر تیر^۶ بیکر تیغ^۷ بیدریغ می زد
و حمله بر حمله می آورد و می گفت -
* شعر *

مرا مسافر از بهر این روز زان * که جز با جنین روز کارم مباد
اسدی

۱ The MS. has فراد .

۲ The MS. has سلحون .

۳ The MS. has سکون .

۴ In the MS. مبادین .

۵ The MS. has جیکوا .

۶ The MS. has نبر .

۷ In the MS. تیغ is repeated.

حوس بادشاه (۱) حان یا لشکرهای کوران یا شاهزاده در که حال معادل شد
 از حاندیس هر دو سنا صفت در کشیدند و طعل و نالی در عربنش و عربدن
 امد و کوس و همدی درای در صدا و اوا نمائنتی که گفتی و کوی
 اِنَّ رَّكْلَةَ السَّاعَةِ شِعْ طَطِيمٌ حَكَابٌ شَدَهَبٌ از یدش بداشت و بحیص
 سَرَكَادُ السَّمَوَاتِ بِنَعَطَرٍ مَدَّةٌ^۱ بدلبها کشاده کشب - * نظم *

معری

از عربو کوس کوش حوح [کردان] کشب کر
 و از شعاع قیغ روی مہ، تالان^۲ شد مدیر
 مرد^۳ مردان رنحک حوس دد سکال تا ثری
 کرد کردان روت تا نالی ادوان اند
 از همدت و هیبت^۴ ان روز و ان لشکر فتاد
 حوح در حوف و رمان^۵ در تفس^۶ و کینی در رحیر

fol 104a

و از عکس ربات رنگا رنگ که دسرس کردن دندار می کرداند نضاء شواء
 آورد که مانند برد رو و طاؤس کشب و از فوج بیون گونا گوی که ناسماکین
 زار^۷ می کف رمین مع که نسل کلوار^۸ و لاله ستان شد - * شعہ *

ش

نسل قند کسی رمین [۱] زردت^۹ لشک

نسل حانه مانی عوا از انب الوان

هر دو کوه حوس کوه آشدن در مدال کس صفت کشیدند و بس ن.

۱ The Rauz has نال for رحال * اِنْعَطَرٍ مَدَّةٌ Fl & MS reads

۲ This verse is omitted in the Rauz

۳ The MS has رنح but in the Rauz رنح

۴ The Rauz has مانی for مان

۵ The Rauz has ل for نوس

* In the MS زار

۶ The MS has کلوار

* The MS has نل

و زره و خود و تجفاف^۱ و رماح و زربین^۲ نزد او^۳ فرستاد چون حکم بادشاه
ابقا خان با جندی خلعت کرانمایه بமாக اسلام شمس الحق [و] الدین
رسید فرستاده بادشاه ابقا خان را باهتزاز^۴ و هشاششت^۵ تمام اعزاز کرد
و گفت که خون^۶ اعداء بادشاه جهانگیر شراب منست و جگر
معاندان شهنشاه کوس سریر کباب من کوش مرا خوشتر از بانگ کوس
جنگی نیست و خنجر دل در مرا لذتی^۷ داکشتر از دماء حساد
زنکی نی - * شعر *

غریو کوس و فریاد و نفییر و نعره مردان

بود [د]ار کوش جنگ اور جو بانگ جنگ و نای و نی

مطالب من از حیات عالم فانی حملات متواتره است و مقاصد من
از باقی زندگانی صولات متعاقبه - * شعر *

لُکَلِّ مِنْ بَنِي الدُّنْيَا مُرَادٌ * وَ مَالِي غَيْرُ حَرْبٍ مِنْ ارَادَةِ

آفاقی

مهریکی را از بصران دنیا مراد نیست و نیست مرا جز جنگ خواستی
روز دیگر که آفتاب جهانتاب از افق سپهر کبود تیغ زر اندود بنمود و لباس
قیرکون شبهه بکسوت معلم زر فام مبدل گشت - * شعر *

بفرخنده اختر بنیروی شاه سرا برده بردشت^۸ زد با سباه

اسدی

دم کوس زرین و هندی درای^۹ جو^{۱۰} کاو دم ناله کره نای

ز هرسو جب و راست برداشتند درفش کیانی برافراشتند

1 The MS. has تجفاف .

2 In the MS. روس .

3 The MS. has برود .

4 The MS. has باعزاز .

5 The MS. has هشاشست .

6 The MS. has خان .

7 The MS. has لذتی .

8 The MS. has بردشت .

9 The MS. has داری .

10 The MS. has عو کاو دم .

مولان و دان بر برق مود سالی محبت [و] اعتقاد دهد و کرره کا و ساز گوه شکن
 کوچ دادن را از قردوس بی موس ریز^۱ ریز یک خدمتی بر ارد و خوش
 روش واد باصفا را از برای بدن فیل تن مصادوف از عید بی عیب و لا
 بر ارد و نامی رازی ریز^۲ در رکاب ریز تکاور همایو [ر]^۳ صرصر تک عریض ارد
 تا بعد از آنک اء^۴ م عله^۵ و تسلط حیووش اعادی نکون^۶ و بر خون کردن
 و رایات دولک ما بطراز فتح و طغر مطرر^۷ شود او را داسیور عامیشیهای^۸
 که از هیچ نادشاه مثل ان بدید باشد و باغذایتهای^۹ که هیچ دیده شده ان
 دیده دود نار^{۱۰} گردانیم و انعام ما در حق او مترادف شود و اکرام ما
 نکای او متعاضف گردد - * شعر *

نمعی
 نرازم نیکتسی درون نام تو رسام نگو سر سر کام تو
 ترا بر سران سرفرازی دهم ر سیم و کبر بی بیاری دهم
 بدخشم دتو کج شاهنشهی همان تبع و اسب و کلاه مبی
 ر ماردان تا ناقصای عور تو باشد ای سرور شیرور
 و ما را محقق اسب که او ملک مبارک قدم اسب و رار^{۱۰} و رای و روی
 و درایب او واسطه سعادت [ت] - * شعر *

شاه
 وَلَیْیَ الْأَمْرِ الْمَشِیْلَاتِ تَمَرَّتْ * طَلَمَاتُهُ حَسَّ رَأً نِکَ الْعُنُقِدِمِ
 و می بینم کارها مشکل را ناره می شود تازیکه از او از رای بیشی کبرده تو
 بعد از ان از صاحب دند دوسب مرد را از مرکب و سلاح و خوش 103b.

^۱ So reads the MS.

^۲ The MS has همانو .

^۳ The MS. has نکون .

^۴ The MS reads عامیشیهای

^۵ The MS has نار

^۶ In the MS ریز .

^۷ In the MS عله .

^۸ In the MS مطرر .

^۹ In the MS. عامیشیهای .

^{۱۰} The MS has رار .

در مکهشان وقت طعن خون افشان تیغ شان گاه ضرب آتش بار

* شعر *

فَفِي كَفِّهِمْ عَضْبٌ وَرَمَحٌ وَمِقْرَعٌ * وَفِي سَيْفِهِمْ مَوْتُ وَنَارٌ وَجَوْهَرٌ

مولف
کتاب

در دست ایشان شمشیر است و نیزه و کمان

و در شمشیر ایشان مرکبست و آتش و جوهر

يُشَقُّونَ هَامَاتٍ الْأَعَادِي بِمَوْقِفٍ * يُسَلُّ مِنْ الْأَعْمَادِ سَيْفٌ وَخُنْجَرٌ

می شکافند تارکهای سر دشمنانرا بجای استادن

می شود کشیده^۱ از میانها شمشیر و نیم شمشیر

و سباهی بدین عظمت که وهم ستاره شمر از احصاء آن باز ماندی و ضبط^۲

کثرت او در عقل و عقد هیچ دانا و محاسب نیامدی بر اختر سعد و طالع

فرخنده از دیار دیار بکر بمساعدت سبهر بلند و بخت ارجمند بجانب

در بند حرکت فرمود - * شعر *

نظامی جو^۳ آمد با سباه از شهر بیرون

همی رفت از زمین بر آسمان کرد Fol. 103a.

بگرد اندر جهان بودند لشکر

جهان آمد همه اشکر بانبوه

سباهی بی حد و ز اندازه بپراوان

فراز و شیب دشت و کوه [و] صحرا

ز رخس خنجر و روشن^۵ سنانها

و حکم کرد که ملک شمس الدین کرد بمدد ما کمر جانسباری بر میان دوستاری

بندد و شمشیر شیر اوزن فرمان برداری از نیام نام داری بر کشد و خود زر اندود

1 The MS. has کشیده کی .

2 The MS. has ضبط .

3 The MS. has چون .

4 In the MS. میع .

5 In the MS. روش .

و با قوت و مکتب^۱ هرحه بیشتر و بیشتر تا حدین^۲ سناهی حرب را اماده
 تا عدت و اهدت تمام کرد که در نگار خانه حیال مثل آن متصور نکردد
 [و] شاهین بلند سوار افکار عقال افاق در هوای ادراک کمیاب آن از پرواز
 تا [ر] ماند در دد امده و اگر دعوت نلکه آن جانب در رفتی عساکر بدوع او
 تاحیری و ترقی حواهد روم بروندی^۳ از در دد نگردار کوه الود و
 نمائس حرج بلند دیدن دیار حرب حواهد کرد^۴ دادشاه افا * شعر * Tol 102b
 حو رس داستاں اگهی دوف نار * دیاراسب کیتی ناسب و سار فردوسی
 حوسیل حروشاں و حو[ن] موج تیر * چهل کرد بر شورش و رستخیز
 بفرمود تا کوسپاه رزمی^۵ پرو کویتند و طفلهاہ حوی بدواحتند و زادت
 شعراں بر ادراحتند تا لشکری که از حربک او ره من و زمان در نالش و
 حدش آمد و کوه و دریا در حوش و حروش همه حو کلس بر آب
 لعل بیکرو سال لاله و د کس تا حود و معمر و * اندید و عتقه تا
 بیلک و رو بین و نگردار برق و عتقه بر حرب و حنک، اتشش و نمثل
 ناد و اتش که طعل و صراف و بصف خاک و اب وقت درنگ و شتاب .
 حو نلک و بهک تا حنک و اهنگ و حو فیل و کرکد معمر و صف
 شکس . * نظم *

حمله ^۶ کرد تکشاں کرد اکی	حمله بیره [و] راں بدع کدا
سخت داندده حرب را ندیر	بیک بیعدده حنک را شجده
وقت حوشش حو رستم دستاں	کاه کوشش حو حد کدا
ناده شاں حو حصم در شراب	مید ششاں شد شرابه کاه شکا

۱ In the MS مکتب

۲ In the MS حدین

۳ In the MS بروندی

۴ In the MS کسی سناہ

۵ In the MS باحلی

۶ In the MS گزین

۷ In the MS حمله

در شهر در آیند و هر کس بجهت خود عمارتی کفند و ایمه و اهل زهد
و ارباب هنر را مال بی حد داد و رعایا را بداد و بذل برومند گردانید^۱ *

ذکر جهل [و] نهم در رفتن ملک شمس الدین بدر بند باکو و صفت جنک او

چون شهر سده خمس و ستین و ستم^۲ [ده] در آمد درین سال ملک
اسلام شمس الحق والدین کرت از شهر هراة در ربیع الآخر سده مذکور عنان
عزیمت بجانب عراق تافت و چون باردی بادشاه ابقا خان رسید بنجاه
روز ملازم بادشاه ابقا بود بعد ازان خواست که اجازت مراجعت طلبد که
درین میان بسمع بادشاه ابقا رسانیدند که از طرف در بند شاه زاده
برکه خان بالشکری که کثرت انرا جز ایزد کن فیکون که صانع جرخ نیلگون و
آفریننده ربع مسکون است کسی دیگر نداند ذرات^۳ خاک و قطرات سحاب
و اوراق اشجار در جنب اعداد ان سباه کم از هیچ نماید - * شعر *

عمیدی

وَ جَيْشٍ مَلُوءٍ كَالطَّوْدِ كَثْرًا * لَوْ قَتَّ الْحَصْرُ لَا يُحْصَى عِدَادُهُ

بسا لشکر که بری او همچو کوهست از روی بسیاری

بهنگام شمردن شمرده نشود شمار او

* نظم *

عرض او صد بار [باشد] همچون کیوان و باز^۳

طول او چندداندک باشد از زمین تا آسمان

شاه زاده برکه خان اهتراز نموده بذشاط و رغبت هرچه تمامتر و صادق تر

^۱ The MS. has گردانند .

^۲ In the MS. ذرات .

^۳ The MS. has او صدبار همچون کیوان و باز .

بر جوانانیدند و شلوار کشاده چهل و نه حوب بردند و گفتند که دهکاه
و در حوب ردم ملک شمس الدین کعب چهل و نه حوب بیش
بدرده اسب سه حوب باقیست نمی ماند رن امرا گفتند که این سه
حوب دیگر را بما بخش ملک شمس الدین کعب بدخشم^۱ مرکبای
کعب که این سه حوب را اگر ملک ده سر اسب بخر شد مدب عظیم
میدارم ملک کعب بدخشم^۲ و وی نامرا کرد و کعب اکثر مرکبای این
سه حوب دیگر را بخواهد خورد باز بدش نانشه اتفاقا حل همه حواهم
داشت که امرا از حکم نانشه استخوان می خوردند و بر خلاف فرموده
می روند باز دیگر مرکبای را ببنداحتند و سه حوب برد و شمس الدین
نیازی^۳ را بعلب انگ از عرصه داسب پوشیده اسب سی و شعب
حوب بردند و مرکبای را از شکستگی معزول کرداید بعد از آن ملک
شمس الدین از دواحب و الطاف ناساهی و اعطای و تربیت سلطانی
بر ملاوک عصر بر سر آمد و بوقت مراجعت بولیع بها نگشای^۴ بگردد
و مرید و لایب در ناره او داد کشف و نگرامات وافر حوب سرا برده و بویب
و طدل و علم مخصوص شد و تشریفات فاخر از اسب و ساحب و کم
و شمشیر و نزع و حقتل^۵ و خوش و ترکستان و کسوف حصن اختصاص
داشت.

* شعب *

رزه دادش و حوب و رن سدر * کلاه و نیکس دبع و اسب و کم
در او سط دی الحکمه سده مذکور بطالع سعد رانان همان در حرکت او د
و مال صواب بر صوب عراق دامت و حوب بشهر ۵۰۰۰۰۰ رسد بفرمود نا حاق

۱ بدخشم T10 M6 199

۲ The M6 has بدخشم

۳ T10 M6 has نیازی

۴ T10 M6 has همانکای

۵ T10 M6 199 حقتل

شمس الحق و الدین بسرخس رفت و روز دیگر که بادشاه ابقا خان جتر شاهنشاهی آسمان سای بر افراشت و ملوک نامدار و امرای کبار از یمین^۱ و یسار صف زدند و ولایه و حکام اطراف در دایره خدمت بایستادند و صفداران بر دل و لشکر کشان قاتل جو فرقه عبید و زمره موالی از دور دست در کمر خدمت زدند ملک شمس الدین^۲ پیش بادشاه ابقا خان آمد و نخست بادشاه را بستود و گفت -

ایا شهی که کشاده است جرخ فیروزه
بر آستان تو درهای فتح و فیروزی
بموضع که طریق صواب کم کرد
اشارت تو کند عقل را قلا و دزی

ظهر

برای نسخه تعدیل روز شب خورشید

Fol. 101b.

کند ملازمت عدل تو شب‌اروزی

بعد از آن عرضه داشت که امیدوارم که بادشاه جهانگیر سخن من ببرد بادشاه ابقا خان در حضور شاهزاده‌گان و امرا و بزرگ همان حکایت را که شاه زاده تبسین اقول برسیده بود بتفحص هر چه تمامتر بدرسید و جرم در کردن مرکئی ثابت گردانید فرمان فرمود که مرکئی را هفتاد و هفت جوب بزنید تا بعد ازین بامثال جنین کارها اقدام ننماید امرا از ملک شمس الدین درخواست کردند که مرکئی را بما بخش و جوب وزن ملک شمس الدین سوکند عظیم یاد کرد که تا مرکئی را جوب نزنند من از خدمت بادشاه ابقا خان مراجعت ننمایم اخر الامر بشفاعت بسیار ملک شمس الدین بیست و پنج جوب ببخشید مرکئی را برسم مغول

^۱ The MS. has یمن .

^۲ الدین is repeated in the MS.

توئی از کیان سر بر افراشته * جبارا داد و دهش داشته
 نیکینی درون هرحه خواهی تراست * خود ایدون زمه ناماهی تراست
 Fol. 101a مکر کیانی و داد و هفر * کرتی جهان جوی نیا و بدر
 بتوتاح شاهسی روزنده سک * ز سر چشم بدحواء برگنده ند
 خون ارثا و ستایش فارغ کشت حکایت سعیت^۱ ملک تاج الدین
 خار و مرکابی عرضه داشت و کف که شازاده جهان تسین خان سخن
 من رسید و کنده در کردن ملک تاج الدین خار و مرکابی ثبت کرد ملک
 تاج الدین خار را بدست من بار دادند اما مرکابی را بعضی از امرا
 حمایت کردند امروز که نادر شاه کف بخش ویزور [زار] و دروس نوار
 عدد سار این زمین را ضیاء آفتاب جهان تاب و حسوری معور گردانیده
 است و بساط عدل و محکم بر روی سیط شعب اقلیم گسترانیده
 امیدوارم که حکم اعلی فرماید تا سخن مرا بدسند نادر شاه اقا خان
 اراجا که مریط عاطفت نادرشاهی او بود گفت ای ملک دلور ما ما
 تا سرخس بیا ارجا بر روی این سخن بداریم روز دیگر * شعر *

حو * نمود از گوه کینی روز * در آمد بدیوار طوس روز
 کورانه شد شب سری حازان * بسش تبع^۲ در حور حوحک او ان
 نادر شاه اقا خان از هراة بغداد عیس رمت و ده روز در ده عیس معام کرد
 و از دهکا بطرف سرخس حرکت فرمود *

ذکر جهل و هشتم در حکایت جوب خوردن مرکابی شهنه هراة

حور شهزاده سده اربع و ستین و ستایه در آمد درین سال ملک اسلام

^۱ In the MS سعیت

^۲ In the MS حور

لس تبع *

و باس او بر سر جمع دوسه کورت یاد کرد و شاه زادگان و امرا را گفت که این ملک در پیش جد بزرگ من بادشاه مذکوخان جانشباریهی باظهار رسانیده است که از عهد رستم تا این [دم] مثل ان از کس صادر نشده است چنین ملکی را بعاطفت و نوازش بهرمند کردانیدن از واجبات^۱ بود امرا یک بیک ملک شمس الدین را در گذار می گرفتند و او را بوعدهاء نیکو و امیدهاء حسن قوی دل می کردانید و مرکبای بواسطه این نوازش در کاهش و کدازش بسر می برد و هر لحظه از سر درد و حسد می گفت

* شعر *

شاعر

ای خوش دلی آخر دمی ممکن شود

وی محنت غصه ساعتی (؟) ساکن شود^۲

روز دیگر که شیر سوار کردن تیغ لعل فام از پیام برکشید و سبر شذکرفی از روی سپهر زرکاری برآورد و جتر زرنکار بر کوشه افق سیمایی حصار بر افراشت و بسنان نیزه زرین از میدان فلک اولین حلقه ماه سیمین^۳ در ربود -

* شعر *

خاقانی نیزه کشید آفتاب حلقه مه در ربود * نیزه ان زر سرخ حلقه این سیم تاب ملک اسلام شمس الحق والدین با مال با مال بی حد بدرگاه بادشاه ابقا خان آمد و چون نظر مبارکش بر چهره روز افروز بادشاه ابقا خان افتاد [د] ر حال

* شعر *

فردوسی برسم بز[ر]گان خسرو برست * بپای^۴ ایستاد و بکش کرد دست چنین گفت کی شاه به روزگار * ترا اختر فرخ اموزگار

۱ In the MS. واجبات .

۲ So it is in the MS.

۳ In the MS. سیمین .

۴ In the MS. ایستاد بکش .

ذکر چهل و هفتم در آمدن اموا بهراة بجهت کارخانه ساختن

حس شهور سده ثلاث و ستین و ستمایة در آمد درین سال بدلو و نر معاً از بیش انا حان بهراة آمدند و گفتند که حکم نادرشاه انا حان بر انجمله دهک بیوسته است که نام من در شهر هراة کارخانه عالی سازند و در بیش او باراری عمارت کنند ملک اسلا [م] شمس الحق والدین کعب که صاحب دراست که انا کارخانه در اند [ر] آن شهر بنا کنند تا شهر تنعیم آن آبادان شود مرکبانی و بدلو کنند که ما را مامور^۱ گردانیده اند تا که^۲ انا کارخانه در ایون شهر بنا کنند نه در اندرون شهر دیگر آنکه حکم نادرشاه حکمیر حان و اکذلی حان و هلاکو حان و انا حان است که شیخ ملک و شکوه اندرون شهر هراة را عمارت کنند که از حای رفتن و حلاست ملک اسلام شمس الحق و الدین هر حد احتیاج نمود و سعی نکلی آورد تا باشد که کارخانه در شهر سازند انشان بشودند القصه از اطراف حراسل استادان واره و بناان ماهر حاضر گردانیدند و نادرک روزگاری بر طرف حقوبی شهر کارخانه عالی که امروز اثر آن لایح است ساختند و در مقابل آن باراری معمور گردانیدند تا در عبور رود حان کارخانه ساخته شد نادرشاه انا حان از حدود ماردندان بیست روز آمد و بعد از دو ماه از دیسا [نو] بر طرف شهر هراة حمید علی الاوت متوجه شد و بطالع سعد بکارخانه درول کرد ملک اسلام شمس الحق و الدین و مرکبی و اکثر و اعیل و مدور ولایت تا دعوت بی حد و انداره بش او آمدند نادرشاه انا حان ملک شمس الدین را سیار بغواحت و از شجاعت

۱ The MS has صاحب

۲ The MS has تا که

* شعر *

لَا اِدْرِیَ قَائِلَهُ
لَيْسَ الْغَنَاءُ بِمَأْمُونٍ عَلَى أَحَدٍ * وَلَا الْبَقَاءُ بِمَقْصُورٍ عَلَى رَجُلٍ

نیست نیستی امان داده بر یکی

و نه هستی کوتاه کرده بر مردی

مَا يَدْفَعُ الْمَوْتُ عَنْ بُخْلِ وَلَا كَرَمٌ * وَلَا جَبَانٌ وَلَا غُمْرٌ وَلَا بَطَلٌ
باز داشته نشود مرگ از بخیل و نه از کریم

و نه بز دل و نه کول و نه دلیر

وَالْعَيْشُ يُؤَدِّدُنَا بِالْمَوْتِ أَوَّلُهُ * وَنَحْنُ نَرْغَبُ فِي الْأَيَّامِ وَالْأَيَّامُ
و زندگانی می کاهاند ما را بمرگ اول او

و ما رغبت می کنم در روزها و دولتها

Fol. 100a. ملک اسلام شمس الحق [و] الدین جون بعیدگاه رسید تمامت خلق هراة
باستقبال بیرون آمدند ملک شمس الدین هنوز در شهر هراة نیامده بود که

خدام ملک رکن الدین سرو دست و بای ملک تاج الدین خار را
بیاورد [د] ند ملک شمس الدین از آن حالت بغایت متعزن شد و بانک

بر ایشان زد و گفت که این دلیری که [کرد] گفتند ملک زاده رکن الدین

محمد ملک شمس الدین سه روز ماتم ملک تاج الدین خار بداشت

و ختم قران کرد بعد از آن میان ملک اسلام شمس الحق والدین و مرکئی

مخاصمت و بغضی مشتعلتر می گشت و قاعده مذاذعت محکمتر

می شد و کار بجای رسید که میان ایشان

* نظم *

بهنگام صبح و بهنگام شام * بشمشیر بودی پیام و سلام

شاعر

وَمِثْلُ إِذَا قَطَعُوا وَاحْلُصْ إِذَا كَذَرُوا * وَانْصَحْ إِذَا عَذَرُوا وَاصْدُقْ إِذَا مَكُرُوا شاعر

ونه بیوردد حور بندود و ونزه شو حور تیره شودد

و نصیحت کن حور عذر کندد و راسب کوی حور مکر کندد

ملک رکن الدین بدان سخن دلغوس و حشوع و حصوع از انفعات

[نکرد] سرش را نتیج از تن جدا کرد و هرکس از مازمان او عصوی

از اعزاء^۱ ملک تاج الدین حار بندود * شعر *

حسانش بخاری نکشتند راز که از حور او شد رمی لاله راز

دو فوجه کر شد رمی و رمی که بد بهلوان شهرناز و حوا^۲ Fol 99b

تو ای نامور به دل [و] هوشمند دل اندر سرای سدهی مند

حر این نسب اتس کردان سببه که که کده بیش آورد کاه مهر

کهی بر سر تخت شاهی درنگ کهی دحمه و خاک نازک و تفک

چهل خار داده نمابد نکس که خود خار داده حداسب و نس

اگر سالیان ناک سائی کسی برکی و فرمای روانی کسی

سر انعام این کردش روز کار تحاک اندر اد سه ناخدار

حومی رمب باید از این خاکدان تحمر نام نگی^۳ نیکتی ممال

بنکی^۴ گزایدند^۵ بهترست حور این سخت راضت بیش اندرست

نترس و خداوند را نمده باش جمال اویس را ترستنده باش

روز گذشته بیددش تو مکن تکیه بر هستی خویش تو

بدن تاج و تحک کیانی مدار بآرایش این جهانگی مدار

^۱ The MS has اعراء

^۲ The original has بود و شهرناز و حوا

^۳ The MS reads کی

^۴ The MS has بنکی

^۵ In the MS گزایدند

العنان بگذارد باندک روز کاری باز مکر و اندیشه و حیلتی سازد که ما را از آن خوف جان باشد مصلحت در آنست که من او را بقتل رسانم و خاطر خود را ازین تشویش و بریشانی جمع گردانم ملازمان خدمت او گفتند حاکم خداوند است بعد از آن ملک معظم رکن الحق والدين اختيار الدين سالار را گفت که من با چند تن در رباط حمزه مترصد خواهیم بود تا چون ملک تاج الدين خار بد انجا رسد او را بقتل رسانم بعد از آن باده تن از کماة رجال غور در رباط حمزه مقام کرد چون اختيار الدين سالار ملک تاج الدين خار را بر در رباط آورد ملک رکن الدين از رباط بيرون آمد تیغ آتش کردار آبدار از میان برکشید و آهنگ آن کرد که ملک تاج الدين خار را بقتل رساند ملک تاج الدين خار چون ملک رکن الدين را بران حالت دید در پیش او در خاک غلطید و گفت ای بسر عم - * شعر *

(ربيعی)

کو کرده ام کفاهی بد بود و توبه کردم^۱

آثار تربیت را بنسوزم و رها کنم

قال النبی و عمل کن بدین حدیث که رسول علیه السلام و التحیة می فرماید **أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلِ أَخْلَاقِ أَهْلِ الدُّنْيَا تَصِلُ مِنْ قَطْعِكَ وَ تُعْطَى مِنْ حَرَمِكَ وَ تُعْفَوُ عَنْ ظُلْمِكَ** یعنی هر که باتو باساعت قطیعت ورزد تو با او باحسان قاعده وصلت تمهید کن و هر که خیر خویش از تو منقطع گرداند تو مبروت خویش بدو رسان و هر که^۲ بر تو جریمه ارتکاب نماید تو او را بعفو خویش ببوش - * نظم *

سنائی   انک سیمت نداد زر بخشش   و انک بایت برید سر بخشش
و انک زهوت دهد بدو ده قند   و انک از تو برد بدو بیوند

^۱ The MS. has کرده ام .^۲ هر که is repeated in the MS.

ورده حند [۱] نک در خراسان نام و آوازه او منتشر ست باضعاف آن
و اقلیم هند و بلاد ترک^۱ شایع است. * شعر *

بهر بلاد علامات عدل او پیدا * بهر مقام مقامات بدل او مشهور
رشد طوایف * نظم *

هَذَا ابْنُ فَخْرٍ عَيْدٍ اَللّٰهُ كُلِّهِمْ * هَذَا السَّخِيُّ الْوَفِيُّ الْقَاتِلُ الْبَطْلُ
جمال
الاسلام
این بسر نازیده شده بنده کان خدای است همه ایشان

این جوانمرد است وفا کفنده است کشفده است شجاعست

ساله زاده تبسین اقول روز دیگر سخن ایشان را بموجب حکم بادشاه
چنگرخان تفحص کرد گناه در کردن ملک تاج الدین خار و مرکبانی ثابت
شد ملک اسلام شمس الحق والدین را بذواخت نادرشاهانه مکرم گردانید
و ملک تاج الدین خار را بدر دادند و گفتند ملک را در قتل و عفو او
رومان دادم و مرکبانی بواسطه آنک امر را و وزرا [را] مال بسیار داد از دست
ملک اسلام سالم ماند روز دیگر ملک شمس الدین دوست کام و غم حساک
و عذک^۲ اعادگی را از اردوی شازاده تبسین اقول مراجعت نمود و بعلوان
مستغفک و اختیار الدین سالار را ناسی مرد دلور بر سر ملک تاج الدین خار
مورکل فرمود و بطالع سعد عثمان عزیمت بطرف شهر هرات کفیت عن الافات
تافت ملک معظم رکن الحق والدین با خواص خود گفت که من میدانم
که اگر ملک تاج الدین خار را سلامت هرات خواهیم رساند بدرم ملک اسلام
آوازه شیع نخواهد گفت و باضعاف الطافش محفوظ خواهد گرداند و چون
ملک اسلام او را بالمی و غمی^۳ ملحق نکرد داد و در شهر هراتش مطلق

^۱ In the MS. بلاد ترک .

^۲ The MS. has a و after عذک .

^۳ In the MS. غمی .

تفسیر اول از سرخس حکایت شهره‌آه حمیب^۱ عن الافات حرک
 کرد چون سونه رسید امیری طعا نیمور^۲ نام بشهره‌آه فرستاد و ملک
 اسلام شمس الحق والدین و موکلتای و عمال هراة [را] طلب داسب ملک
 شمس الدین و شحتکان نا بحف و هدان و عراب بی میاس بیش شاه
 زاده تفسیر^۳ * اقول رفتند چون ملک شمس الدین دعو شد رسید امیری
 قیقل نام نا صد و دهکاه سوار بیش او آمد و کعب که حکم درلیع نادرشاه
 رداة جعل تفسیر اقول اسب که نا بدح خدمت کار بیش بیش ما بیانی
 ملک اسلام شمس الحق والدین کعب فرمان نرم نا سم خود رکن الدین
 محمد و بهلوان محمد بهی و بهلوان مستدک و عرالدین کفعل و احتیار
 الدین سالار بیش تفسیر اقول رفت روز دیگر بیش او در آمد شاه زاده
 تنس اقول چون او را بدید کعب ای ملک ناح الدین حار که قراب
 تست از تو کله دوشته اسب و خدمت و خدمت حکانتی عرصه داشته ما را از
 چون تو ملکی توقع امثال اس سجدها که او بار نموده بیست حه بدراں
 بزرگ ما در باب تو همه تربیب و لطف و عاطف و سیو [را] عا میشی
 معدول داشته ادد اگر اس سخن غیر ملک ناح الدین حار عرصه داشتی
 خاطر ما بدان ملتعب شدی اما چون قراب تو بار نموده ادیشها
 کونا کون در صمیر متمکی می کردند ملک شمس الدین کعب نادرشاه زاده
 عالم را نا بدح روز ردکانی^۴ و کامرانی باد . * شعر *

نر حلال و حمل و عرو و متوج   ناد عورت هزار سال چون بوج   حاکانی)
 ملک بدده نک و دهر رهی   بی تو شرکر مدد ناح می

^۱ The MS has حمیه

^۲ In the MS طعا نیمور .

^۳ The MS reads بنس   In the Razz بنشی .

^۴ The MS reads نابع صر ردکانی .

مهر بخوناب کرم غرق شده جون حسین

دهر بالماس قهر کشته شده جون حسن

خواجه شمس الدین بیاری را گفتند تا بخدمت شاه زاده تبسین اقول
عرضه داشت نوشت باطنی در معنی آنکه ملک شمس الدین کرد
اندیشه آن دارد که با نکودر یکی شود و باشما مخالفت کند و سخن همه
از شاه زادگان^۱ جغتائی می گوید و در خاطر دارد که درین نزدیکی بیش
ایشان رود و ملک تاج الدین خار که خویشاوند نزدیک اوست این معنی
را بحقیقت دانسته و از طریق دوستاری حضرت بادشاه زاده جهان با من
بنده که مرکبیم گفت و بنده بخدمت عرضه داشت باقی حکم بادشاه زاده
بز [ر] ک راست جون عرضه داشت بشا [ه] زاده تبسین اقول رسید Fol. 97b.
اندیشه مند شد خواص درگاه و امراء سباه را طلب داشت و آن عرضه
داشت را بدیشان نمود و فرمود که درین اندیشه نیک بجای آرید امیران
و وزیران او که مدبران ممالک و ناظران مصالح امور ولایات بودند همه بران
اندیشه متفق و بران رای یک دل شدند که ملک شمس الدین را طلب دارند
و در حضور او این سخن را که مرکبیم و ملک تاج الدین خار عرضه
داشته اند اگر راست باشد او را بیش بادشاه ابقا فرستیم والا که دروغ
بود و ذمه^۲ ملک شمس الدین از آن بری بود حکم انرا بادشاه زاده
جهان داند شاه زاده تبسین اقول را این تدبیر بسندیده و محمود آمد *

ذکر جهل [و] ششم در حکایت قتل ملک تاج الدین خار

جون شهر سنه اثنی و ستین و ستمایه در آمد درین سال شاه زاده

^۱ In the MS. شاهزادهگان .

^۲ The MS. has ذمه .

وَكَرَّاهَا فَلَا تَعْلَبُ * وَهَرَّ رَسْلُ مَطْلُوعٍ

و همکو بوی اوسب بس بی بوی منادا

شکوهِ سواد نارن رده

Fol 97a

كَاهْتِرَارِ الْعُصَى مَشِيئَتُهَا * وَهُوَ مَحْدُودٌ وَ مَسْمُوعٌ

همکو حرکب کردن شاح اسب رفتن او

و اس شاح^۱ درحب نان حدود رده بود و ناد شمال رده

خواستکاری کرده ام من انا نموده ام امروز منان من و تو الق حقیقی
و محبت عیسیست بر خود واجب نمودم که نانو حوساوردی سلام و این
دختر حرشید دندان را دسر تو دهم نا این دوستی را فاعده مستحکم مارد
و این مصادقت را اساس محکم - ملک ناح الدن حار ندان وصلب
مفتوح و حرم کشب و نکای بیگو حواة و مداح مرکبائی شد و از ملک
اسلام شمس الحق والدن بد گفتن اعار دهاد مرکبائی گفت که مرا ببر د
ملک شمس الدن هیچ اعتماد دیست حد می دیدم که اگرچه بظاهر نامی
دوستی و یک دوستی می نماید اما در باطن مرا دشمن می دارد
و ملازمان او شریک بر من تکرر و معاشرت^۲ می کنند اکنون تدبیر
آنست که من و تو از وکله بشاه راده دسیر اول دوسم حدانک او را از ان
ندرسد حوس او از میان برجیون دو ملک ناشی و من شخه بعد از ان
نامانی و شادمانی روز گذرا بیم همه شب درن کعب و کوی بودند
حوس -

* شعر *

حاقا

صبح برآمد ز کوه دامی اطللس کشان

حوس نفس حذرائیل از کوی اهرمس

^۱ The MS has شاه

^۲ The MS reads معاشرت

* شعر *

ظهر

زلفش بچادومی ببرد^۱ و سرکچا دایست

و آنکه بچشم و ابروی نا مهربان دسد

هذو ندیده ام که چون توکل چنانک جوی

شوچه آیدش بدست بنیر و کمان دسد

با خود بشهر شواله آورد چون ملک اسلام شمس الحق و الدین بطرف
 اوغانستان حرکت کرد [د] ملک تاج الدین خوار را که از جمله قزاقان او بود
 قائم مقام خود در شهر شواله بنیاد است ملک تاج الدین خوار با سرکمانی
 قاعده دوستی اساس نهاد چنانک بیشتر اوقات پیش سرکمانی بود [می]
 و سرکمانی او را پس عزیز داشتی تا کار محبت و الفت ایشان بجای
 انجامید که سرکمانی این دختر را که ذکر محبات او بقریب و قریب بود
 نامزد بسر ملک تاج الدین خوار کرد و ملک تاج الدین را گفت که چندین
 شاه داده و ملک از من این دختر بوی بیکر ماه منظر عالی نسبت بزرگ
 کوهر را

* شعر *

ابوردی

وَلَمَّا جَدَّ إِذَا انْتَسَبَتْ * بِالْأَنِّ الْعِزِّ مَعْلُولُ

و هرور بدربدر ست چون نسبت داده شود

بشیر عزت در باره داده شود

وَأَدِيمُ الْخَيْدِ مِنْ تَوَفٍ * بِالشَّبَابِ الْغَضِّ مَصْقُولُ

و بوست رخساریست از نازکی

بجوانی^۲ تازه زده شده^۱ In the MS. ابوردی .^۲ The MS. has بهانی .

از دای سبیل سلسله برنسترن انداخته
 و از مسک حالص طیلان بر شمع خاو ساخته
 همدری ترک حشم از حوس خادوان دانلی
 شراخطه در سحر و فسون پیرنگ دنگر ساخته

کهنی که اصاب سلیمه او همه محض لطف و خویش و لب خلوت
 و ملاحظ

حَبِيبٌ كَأَنَّ الْخُحْسَ كَأَنَّ يُحِدُهُ * وَآثَرُهُ أَوْ حَارِ فِي الْخُحْسِ فَاسْمُهُ
 در ستیاب کوئنا که دیکوئی بود دوسب می دارد او را
 پس بر گردد او را یا حور کرد در دیکوئی بخش کمدۀ او
 نارنجی که رنل حس حوال حکلی و دلبران بربری در صفت حور
 سر بلای و عذار بهار دندار او می گردد * شعر *

اگر از حور مه بر اندازی نقاب ای حال
 ببندازد کسی دیگر نظر بر انداز ای حال
 و گر خواهی که تا کیتی شود بر لؤلؤ لا
 بیفشال کوهر معدی از آن در حوش ای حال
 نبات حوس کم نسبت که مه را نیست اندر لب
 می وقتد و نبات و شکرو شیرو کلاب ای حال
 بری حوس کوهمب آخر که در لاف بری بود

طیاب و حلقه و حس و شکم و بیج و تاب ای حال
 زوج بخشی که عمرة خادری از از کمال انرو تیور آرش می
 انداخت و از لاف همدر رش حور بر روی رومی درج داندی می
 ساخت .

ظاهر گشت و سبب آن بود که دران وقت که بادشا [ه] هلاکو خان بغداد را فتح کرد مرگدای دختر سلیمان را که از مقربان درگاه خلیفه بود بمبلغ پنچ هزار دینار از علم داران خاص بادشاه هلاکو خان باز خرید و این دختر در غایت ملاحمت و خوبی بود و نهایت کشی و خوشی

fol. 98a.

* شعر *

ابوردی اَنَا حَاكَاهَا الطَّبِيُّ جِدًّا وَ مُقَلَّةً * وَ لَيْسَ لِمَا فِي حُسْنِهَا بِعَدِيلٍ
آهسته آهسته که مانند کی کرد با او آهو از روی کردن و چشم خانه

و نیست مرورا در نیکویی او ماندنی

قَمِيطٌ لَدَائِمًا عَنْ مَكِّيًّا لِدِشْرَةٍ * وَ مِيضٌ رَقِيقٍ الشَّقَرَتَيْنِ عَقِيلٍ

باز می برد روی بندرا از روی که مر تازگی او را

درخشیدن تنگی دو کفاره شمیروست ز دوده

وَ تَوْنُو بِدَجَلَتَيْنِ سِتْرٌ هُمَا * جَنَّا عَلَى نَظَرٍ يَسْبِي تَقْلُوبَ كَلِيلٍ

و می نکرد بدو چشم سیاه که جادوی ایشانرا

برقیم شده است بر نظری که بده می کید دلبران کون

رَاةَ تَابِتٍ اَزْ تَوْنِشْ وَ خَسْرُ رُخْشَانِ جَانِ سَتَانِ اَوْ غِيَرَتِ مِی بُرْدِ رَا تَابِ عَالِمَتَابِ

چندان قیوم از عکس غیور دلبرانی او در عرق خچند می نشست

* شعر *

خَرَشِيونَ تَوْنِشْ بِرْ فَلَكْ فُوزِ جَمَلِ خَوْدِشْ رَا

مولف

خَوْدِشْ مِیوَرِ زَوِیْ نُو اَزْ دَرِیْ - کَمَلِ سَاخْتِه

درآب

دَامِ رَهْ رَا نُو دَاغِهْ مَشْکِیْنِ قَشْنِ اَزْدَاخْتِه

بَرَجَبِیوَرِ دَلِ زَوِیْ حَلَقَهْ زَنَفِ مَرْحُومِ سَاخْتِه

گردانید و حق تعالی^۱ را شکر گفت چه کارها صعب بر دست
بهلولان محمد ذبی می انجامید و از اینجا ملک شمس الدین در
شوال سنه مذکور عنان عریضت نسوی قلعه محروسه خیسار تاقت
منقدمان و زعماء اطراف غور با اصناف تحف و عرایب بخدمت او
شناختند و بارگاه عالی بناه او سجده کاه ملکان و نوسه جای سعدران
گشت.

* نظم *

تَعَزُّوا عِزَّ نِكَ الْمُلُوكِ إِذَا انْجَلَى * عَنكَ الرَّوَّاءُ وَلَاحَ مِنْكَ جَبْنٌ
کردن می نهند مرعزت ترا نادشاهان خون بددا شود

از تو سیرانی و بدرخشد از تو یکسوی بیسانی

در قلعه محروسه خیسار روزی چند مقام فرمود و بجهت صدف و حفظ
نواحی و نظم امور اطراف بهرجانب رایتی نصب گردانید و زمام
حل و عقد و قض و بسط تکف کفایه عصر و دهاته دهرداد و بعد ازان
کامیاب و فرخنده بطالع خجسته در طلال طفر^۲ شهر هراة^۳ و

ذکر جهل و بنجم در حکایت مرکنتای^۴ شکنه
هراة و ملک تاج الدین خار^۵

چون شهر سنه احدى و ستین و ستمایه در آمد درین سال
رواة حنین تقریر کردند که میان ملک اسلام شمس الحق و الدین طاب
ثراة و جعل الجنة مثواه و مرکنتای^۵ حواری می عداوت هرجه تمامتر

^۱ The MS has بعلی .

^۲ The MS has طفر .

^۳ In the MS مرکنتا but later on مرکنتای , also مرکنتا .

^۴ The MS has تاج الدین خار but later on تاج الدین خار .

^۵ In the MS مرکنتا .

* شعر *

نظامی

بغرید چون شیر مست وز جای * بر انکدخت آن اهنین باد بای
 بر هر موز تری حمله کرد هر موز تری چون دانست که لشکر بسیار است
 جنگ می کرد و بس می رفت تا بنا [۴] بر کوه برد و در اثناء^۱ این
 حالت برادر هر موز تری دودور نام از میان لشکر بامداد^۲ بیرون رفته بود
 تا ملک تاج الدین کرد [را] خبر کزد ملک^۳ تاج الدین کرد در بیدنی گاو
 بود نماز دیگر را بملک تاج الدین کرد رسید و انج از لشکر ملک
 اختیار الدین تولک دیده بود بسمع او رساند ملک تاج الدین کرد بر
 فور کوس فرو کوفت^۴ و با شش هزار مرد اوغانی روی بجانب ملک
 اختیار الدین تولک و بهلوان محمد زبی آورد ملک اختیار الدین تولک
 و تمامت سیاه او با غنیمت بی شمار * شعر *

رباعی

دو لشکر قتادند در یکدیگر^۵ * جهان کشت از یشان بر از شور و شر
 بشمشیر و نیزه بر آویختند * بهر حمله دریا [ی] خون ریختند
 تا نماز دیگر هر دو سیاه باهم حرب کردند و از لشکر ملک تاج الدین کرد
 دوپست مرد نامدار بقتل رسید و از لشکر ملک اختیار الدین تولک
 [و] تاج الدین بغنی و عزالدین بشه سیاه کشته شد و [از؟] قوم حسام
 الدین جاول صد مرد [در] دست لشکر ملک تاج الدین کرد گرفتار
 کشت چون شب در آمد ملک تاج الدین کرد مراجعت نمود و
 بهلوان محمد زبی هژدهم آن حرب را بیدش ملک اسلام شمس الحق والدین
 آمد. ملک شمس الدین او را بفواخت و بخلعت خاص مخصوص

Fol. 95b.

۱ The MS. has بناء .

۲ The MS. has نامدار .

۳ ملک is repeated in the MS.

۴ The MS. has گرفت .

۵ The MS. has یکدیگر .

در راه نکوتر مذهبم بدو رسید و ازین جانب ملک شمس الدین ملک احتیار الدین تولک و بهلوان محمد بهی و متحد عرض را با دو هزار [مرد] فرستاده بود تا راهها را^۱ مستدک را محاصره نماید ملک احتیار الدین تولک [حو] شعب فرسنگی بینی کار رسید قبیله بود اندک از اوها با قوت دو هزار مرد و مهتر ایشانرا^۲ هر مورتری گفتندی مرد [ی] بود در غایت خلادت و ناس و دهایی مردانگی و قوت * شعر *

هَرَبَر نَطَلُّ الْأُسْدُ مِنْ عَرِّ قَوْمِهِ * تُخَفُّ بِهِ مِنْ خَلْفِهِ وَ أَمَامِهِ
شیر دست دور می گذارند شیران از حلقه گروه خود
فرامی گیرند او را از پس او و از پیش او

Fol 95a ملک احتیار الدین تولک و بهلوان محمد بهی و متحد عرض مشاهده
در حیل خانه او زدند و دست بقتل و بهی بر آورد شهرمورتری در
حیمة خود تا مطر به شراب میخورد حو اوار وای وای مردان و اسد
و عتو و کوس و نای نگوش او رسید سراسیمه و بیم مس از حیمة
ندین حس و نانک بر قوم خود زد در حال دو هزار مرد از غای
دو عفت همه آماده مقتل و مبارزت بر درگاه او جمع شدند شهرمور
تری حو کوه اهن بر پشت کوه بیکر ناد نای صحرانک سوار شد
و تبع هندی بر کشید و روی بختک آورد متحد عرض با بختک سوار بر
بمن لشکر جمع کشیده بود شهرمورتری حو عفرت حشم آورد و تند
مظم حمله بران سوار کرد و دران حمله متحد عرض را با شعب تن بقتل
آورد بهلوان محمد بهی حو حالت را مشاهده کرد -

^۱ The MS has راهها

^۲ The MS reads مهتر ایشانرا

ذکر جهل [و] چهارم در رفتن ملک شمس الدین طاب ثراه بجنگ نکودر

Fol. 94b. چون شهر سته ستین و ستمایه در آمد درین سال نکودر با بادشاه
ابقا خان تخلف کرد و از مرغاب برفت حکم بادشاه ابقا خان بر انجمله
بنغاز بیوست که شاهزاده تبسین اقول که برادر او بود لشکر کشد و نکودر
را بصلح یا بجنگ باز گرداند شاه زاده تبسین بر موجب حکم برادر¹
سوار شد چون بشهر هراة رسید ملک اسلام شمس الدین و مرکبائی
و لبلقای [با] هزار و بانصد سوار پیش او رفتند شاه زاده تبسین اقول
در باب ملک شمس الدین تربیت و لطف بی حد فرمود و اشارت راند تا
[از] امراء لشکر هرکس ملک شمس الدین را از اسب و سلاح و جامه
چیز [بی] دادند روز دیگر از رودخانه هراة بجاذب نکودر عازم شد نکودر
در اندخای بود چون خبر شاه زاده تبسین اقول با سباه کران و مصاحب
او ملک شمس الدین کرد بشنید از اندخای بگریخت و روی بطرف
اوغانستان کرد چون بشال و بیدی گاورسید شاه زاده تبسین اقول و ملک
شمس الدین بدو رسیدند² روز دیگر بر سباه او زدند و بسیاری را
از ایشان بقتل آوردند نکودر بعد از چند حمله که با ایشان مقاومت نمود
منهزم شد ملک اسلام³ متعاقب او پنج فرسنگ برفت و چهارصد
نکودری را دست گیر کرد و بفرمود تا همه را میان بد و زدند شاه زاده
تبسین اقول با غنیمت بی حد از بی نکودر باز کشت ملک تاج الدین
کرد با دو هزار سوار از مستنک بیرون آمده بود و باستقبال نکودر می آمد

¹ In the MS. برادر.

² The MS. has رسیدن.

³ ملک اسلام is repeated in the MS.

ملک تاج الدین کرد با هزار مردان پیاده و سوار بر در شهر مستنک آمد
 سبهار غوری با یازار خود سلاح حرب در برشید ایمه و اشراف و اعیان بیش
 سبهار غوری آمدند^۱ و گفتند که ملک تاج الدین کرد مرد دلآور و نام دار
 است و از ملک شمس الدین بواسطه سخن اصحاب عرص رمیده است
 اکنون می باید که با اذناع حویشان دستمال او برین روزی سبهار نانک
 برایشان رد و کعب ای مرزبان^۲ دوست مول دشمن فعل از مردی
 و مردانگی بود که بعد از انک حذدین سال نام سرکشی و بملوانی برآورده
 باشیم امروز خود را رایگان^۳ و باسوس بدست این کرد بد کردار عاصی
 ناحق شناس ساریم این کعب و در حال با دویست دهکاه مرد دلآور
 از غوری و اوعانی در مقابل تاج الدین کرد صف بر کشید تا بمار پیشین
 حنک کرده و قرب صد تن را از کردیان و اوعانین بقتل رساند اما چون
 لشکر ملک تاج الدین کرد [بسیار] بود اکثر مرد سبهار غوری بقتل رسید
 و باقی سلامت مذهب شدند ملک تاج الدین کرد مستنک در آمد
 و حماقتی را که با سبهار غوری بیعت داشته و بداند او رساداده
 بودند بقتل آورد و اکثر و اعیان و کماة و دهکاه مستنک را بمواحب
 و شرکس را بحسب حال و حلال از خلعتی بوشابید و نانک دور
 کلبی قرب ده هزار مرد اوعانی جمع کرد و چون طریقه لشکر کشی
 و محاصره و متخاصم ملک اسلام شمس الحق والدین را مشاهده کرده
 بود بیومنه با حرم^۴ بودی و از جانب دیده بان و طلایه بر کار
 داشتی *

^۱ The MS has آمدن .

^۲ The MS reads بنگل

^۲ The MS reads مرزبان .

^۴ The MS has با حرم .

کرده بود از اردوی شاهزاده برکه خان بیرون آمد چون سی فرسنگی
[ار] لشکرگاه^۱ دیگر رسید قومی از دلیران و کماة عوز با او مقابل افتادند بعد
از آنک از طریق قرب بیست مرد بقتل بیوسف ملک تاج الدین کرد را
بکرفتند و در شهر تکاناد^۲ در بزد کرد و بخیسار بیدش ملک شمش الدین
قامدی دوایید و از احوال ملک تاج الدین کرد عرصه داشت راوی حسین
تقریر کرد که ملحدی بود او را علا الدین هریر گفتندی^۳ برادر حوادة
ملک تاج الدین کرد بود در مقتضای این طبعه که برزگی فرموده است که
* شعر *

دوست مشمارش که در دعوت رند * لاف یاری و برادر^۴ حوادةکی سعدی
دوست آن دادم که کیرد دست دوست * در بریشان حالی و در ماندگی
بیش^۵ سراقسو حانون^۶ م' در قتلعمور که امیر تکاناد بود و مبلغ
Fol 94b هزار دینار قبول کرد [د] حبیب استخلاص ملک تاج الدین کرد دور دیگر آن
ختیو بجهت سوار دهرستان تا ملک تاج الدین کرد را از بند خلاص کردند
و در مصاحب او تا حدود مستفک رفتند از رعماء^۷ اوعاستان شخصی
شونو نام با هزار مرد اعلال بیش ملک تاج الدین کرد آمد و در شهر
مستفک بحکم ملک شمس الدین حاکمی بود او را سیدلارغوری گفتندی
چون ملک تاج الدین کرد به دفع فرسنگی مستفک رسید مکتوبی
نوشت که ایما و رعماء و اکثر و عمال مستفک احسن الله احوالهم بدانند

۱ The MS has لشگاه

۲ The MS adds در تکاناد after تکاناد

۳ The MS has گفتندی

۴ The MS reads یاری برادری حوادةکی

۵ The MS has سی

۶ The MS. has سراقسو حانی

۷ The MS has رعماء

* نظم *

ابوالعلا وَمِنْ غَلَلِ تَحْيِيدِ الرِّيحِ عَنْهُ * مَخَافَةَ أَنْ يَمْرِقَهَا الْقَتَادُ

و چندی بیشه که می خسبد باد ازو

از ترس آنک باره کند او را خار

لَوْ أَنَّ بَيَاضَ عَيْنِ الْمَرْءِ صَبَحَ * هَذَاكَ مَا أَضَاءَ بِهِ السَّوَادُ

اگر بد رستی^۱ که سفیدی چشم مرد صبح بودی

Fol. 94a.

انجا روشن نشدی بدو سیاهی

یک ماه در راه بسر برد بعد از یک ماه بلشکر گاه شاه زاده برکه. خوان

رسید برکه خان دران روز بتفرج شکار و صید سوار شده بود ملک

تاج الدین کرد بشکار گاه^۲ رفت چون نزدیک برکه خان رسید جبین بر زمین

بندگی نهاد و گفت * شعر *

تا جهان آباد باشد شاه ما فرخنده باد

نظام آملی^۳

آفتاب دولت او جاودان تا بنده باد

دولت و اقبال و قدر و حرمت شاهی او

بر سر شاهان کیهان تا ابد بایزده باد

بعد از اداء دعا و ثنای احوال خود عرضه داشت برکه خان از مقربان

و معتبران درگاه خود ده تن را نامزد فرمود تا ملک تاج الدین کرد

را پیش نکودر برند^۴ تا نکودر را ممد و معاون باشد و جنان سازد که رحمت

و موفقی شهر مستنک بدو رسد ملک تاج الدین کرد بعد از ده روز با

یرلیغ و بایزده^۵ و خلعت تمام با آن ده تن که شاهزاده برکه خان تعیین

^۱ The MS. reads بدستی .

^۲ The MS. has بشگاه گاه .

^۳ The MS. has آملی .

^۴ The MS. has اورا after برند .

^۵ The MS. reads بایزده و نایزده .

حکایت اندیشه منذ شد و دانست که عاقبت ملک شمس الدین

نیز^۱ اور [۱] بقتل رساند معنی * مصراع *

گریز بهنگام را کار دان^۲

بر خود خواند چون شب سیاه بوش جهرة خود را چون فامه افعال عامیان

عالمیان نمود و خسره انجام از ایوان سیمایی بانق غریبی خرامید و عارض

جیان فروز روز در نقاب تیرگی متواری ماند بای بر بشت باد بانی^۳

اورد که در وقت^۴ ناختن ناداد صرصر مقابلی کردی و هفنگام حمله ناغضنفر

* شعر *

بهار زبئی

مِنَ الْجِيَادِ اللَّوَانِي كَانَ عَوْدَ هَا * نَدُو الْقَصِيصِ لِقَاءَ الطَّعْنِ نَا الثَّغْرِ ابْنُ الْعَلَا

از اسبان نیکو روی آن اسبان که بود عادت داده ایشانرا

بسران قصیص دیدار کردن نیزه زدن را بکوههء سیفه

با ننجاه سوار دلاور کردی شیر حمله فیل توان رزم خوبی جنگ جوی

* شعر *

نبرد^۵ بهمن گین

شبه در رزم جون^۶ رستم دایر و سرکش و سر بر^۷

شبه در بزم جون حاتم جواک و زرده و محسن

از تکنا داد بدون [آمد] و روی بطرف شط اموی نهاد و در آن شب

مدام^۸ مسالکی با مهالکی را قطع می کرد که از مخالفت و وحشت

آن شیر شرزه مجتنب^۹ و ملنگ دراهنگ محترز^{۱۰} بودی -

^۱ The MS reads نیز .

^۲ The MS. reads نادانی .

^۳ The MS reads گین .

^۴ The MS has سرور .

^۵ The MS reads محسن .

^۶ The Hemistich is vague .

^۷ The MS has درخت .

^۸ The MS. has هو .

^۹ The MS has مدام .

^{۱۰} The MS has مجتنب .

ذکر جهل [و] سیم در کریختن ملک تاج الدین کرد از پیش ملک شمس الدین

چون شهر سده تسع و خمسين و ستمایة در آمد درین سال ملک
تاج الدین کرد با ملک اسلام شمس الدین تخلف کرد و سبب آن بود که
چون بهلوان محمد نهی میران شاه و سالار کرد را بقتل رساند بتکذا باد آمد
که ملک اسلام شمس الحق والدین^۱ در تکذا باد بود روزی^۲ بهلوان
محمد نهی روی بیاران خود کرد و گفت ای اصحاب بکمد الله تعالی که
از هیچ جای کسی بحرب ما نمی آید و ما را خصمی و معاندی نماند
و سر سروران و کردنکشان بر خط متابعت ما نهاده شد^۳ و رقاب جباران^۴
مدلک و مسخر اوامر و نواهی ما کشت بعد ازین می باید که خوش
دل و مجموع خاطر باشید و هر روزی را که بچنگ و اهنگ سبزی^۵
گردانیده اید یکسال بطرب و عشرت بسر برید روز دیگر این حکایت
را بسمع ملک شمس الدین رساندند ملک بواسطه این سخن از بهلوان
محمد نهی در خشم شد بر سر جمع گفت که بهلوان محمد نهی
را از من بکوید که با آن شیر دلیر کردی یعنی ملک تاج الدین کرد بر جای
باشد زهار که آب خوش فخورید و بهیچ نوع ایمن مبادشید جوانی بود
اورا علিশاه گفتندی از ملازمان ملک شمس الدین او را ملک تاج الدین
کرد دوستی تمام بونه روز دیگر پیش ملک تاج الدین کرد رفت و آنچه
از ملک شمس الدین شنوده بود با او بگفت ملک تاج الدین از آن

Fol. 93b.

۱ The MS. adds شمس الحق و الدین after بود .

۲ The MS. reads روز .

۴ The MS. reads جباران .

۳ The MS. reads سد .

۵ The MS. reads سر .

دانستی که امروز شراب خوردیم و مست شده قصد ماکردی بخدای که
 جز از خدای دیگر نیست که تا یکی در تن^۱ من در حرکت باشد تا تو قیغ
 بیدریغ خواهیم زد القصه بدین نوع سخنها زهر الود می کفت [و چون]
 شرره شیر^۲ حمله می آورد و در حمله حرب ده مرد را از سنا دهلوان
 محمد نبی^۳ حسنه و مجروح می گردانید چون شب در آمد دهلوان
 محمد نبی با آن ناصد مرد جنگی بیگناز حمله بیش بود سالار را دست
 گیر کرد و میران شاه در حرب بقتل رسید روز دیگر سالار را بکشتند با دوا رده
 تن از خواص میران شاه و باقی مردم ایشا [ن را] باری و بجه دولایب عور
 بوستک و دهلوان محمد نبی را بواسطه قتل میران شاه نام و آواره عظیم
 حامل شد چه هژده سال میران شاه در افغانستان و حدود هندوستان لشکر
 کشی کرده بود و جند قلاع و حصون را بدست آورده بود و بمردمی
 و مردانگی و غایت شوکت در روز بدر^۴ تا دویست مرد نامدار مبارز
 مقتلی کردی و کفتی * شعر *

اسد بهنگام کین و بهنگام جنگ * مردم چه شیر و چه بفر و ملک
 ملک اسلام شمس الحق والدین از آن فتح مفتوح کشت بدان واسطه که
 دامن از جانب میرانشاه متروک بودی و کفتی که درین حدود مردی
 معتبرتر^۵ و دلورتر از میرانشاه [نیست] *

^۱ In the MS من.

^۲ The MS reads شیر حمله.

^۳ The MS adds را after محمد نبی

^۴ The MS. has بود

^۵ The MS reads در

^۶ The MS reads معتبرتر

روزگار غدار مکار بی وفاء دون برور را بقوای شراب ارغوانی نفی^۱ می
کردانیدند

* نظم *

شاعر خَلَّ الزَّمانَ إِذَا تَدَابَّرَ أَوْ جَمَعَ * وَاشْكَبَ الهمومَ إِلَى المَدَامَةِ أَوْ قَدَحَ

رها کنی روزگار را جون بشت دهد یا سرکشی کذب

و شکایت کن غمها را بسوی شراب یا سوی قدح

وَاحْفَظْ فُؤَادَكَ أَنْ شَرِبْتَ ثَلَاثَةً * وَاحْذَرْ عَلَيْهِ أَنْ يَطِيرَ مِنَ الْقَرْحِ

ونکاه دار دل خود را اگر بیاشامی تو سه بیاله را

و پرهیز کن بران دل از انک ببرد از شادی

هَذَا دَوَاءٌ لِلْهمومِ مُجَرَّبٌ * فَاسْمَعْ مَقَالََةَ ناصِحٍ لَكَ قَدْ نَصَحَ

این درمانیست مرغمها را آزموده

بس بشنو گفتار نصیحت کفنده که ترا بدرستی نصیحت کرد

که ناکاه بهلوان محمد نهی با بانصد مرد آهن بوش از در و دیوار باغ

در آمد میران شاه و سالار و کسانی که در باغ بودند شمشیرها بکشیدند و روی

بجنگ آورد تا نماز شام با ایشان حرب کردند و جند تن از شجعان

و نامدران سباه بهلوان محمد نهی را بقتل رساندند و هرچند که بهلوان

محمد نهی گفت که ای ملک میران شاه دست از حرب باز^۲ دار و در

خون جان خود و ازان چندین مسلمان مشو و بیا تا^۳ ترا بخدمت

ملک اسلام شمس الحق برم و بجنین سوکزد که از خدمت او در

خواهم تا ترا ببخشد و قلم عفو برجریده جراینم و خطیات تو کشد ملک

میران شاه باواز بلند در جواب گفت که ای نهی بد قول غدار مردان

جنین کفزد که تو کردی مارا بعهد و بیمان بدین جانب آوردی و جون

^۱ The MS. has نخی .

^۲ In the MS. بادار .

^۳ In the MS. سانا .

باشد و بهر نوع که تواند و دسب دهد ایشانرا بقتل رساند و نا بدد^۱ کرده
بیش ما فرستد و دسب معنی تقصیر و اهمال حار بشمرد و بیش از انک
از ایشان فتنه و شر بنظهور نمودن ایشان را نا تمامب انتفاع بعدم رساند که
برنگل حردرور حردمند دوسب حلیس گفته اند * شعر *

خواجه
سکنا
چو بر ده^۲ سکالت بود دسب روز * فرستش بشمشیر هندی بگور
که مرداش گر بر تو باشد توان * برارد دمار از تنب بی کمال
کسی را که در مدارت کرکسب درده و انریسب درده و [در] مقاومب
کوشیست آهین و شیریسب حشمکین و در کیاسب حکیمیسب^۳ دورین
و کامیسب نا رای متین * شعر *

انوالعلا لَهُ الشَّرَفُ الَّذِي يَطْأُ الثَّرَنَ * مَعَ النَّاسِ الَّذِي نَهْرًا سُودَا

مروراسب برزکی آن برزکی که می سدر برزین را
ناحنکی آن حنکی که علفه کرد برشیران

خصوصا که از حیثاوردان و متعلقان او ترب هزار مرد برحم تیغ آتش اثر
حون اشام در در [۹] ما بقتل رسیده اند و عورات و مخدرات و اطفال (بشال
در دست عساکر ما اسیر افتاده حیات او را بکشد و حه مردم حردمند و حر [د]
مدد مردم شناس تصور کند حون مکتوب ملک اسلام شمس الحق والدس
ببلاوان محمود بهی رسید اندیشه مدد کشب حه سوکند حورده بود
که نا میرانشا [۴] خلاف نکند رازی حلیس کعب که در آن روز که بهاوان
محمود بهی قصد گرفتن میرانشاه کرد میرانشاه و تمامب خوشاوردان
او در نامی محمعی ساحته بودند و حشبی^۴ بر آراسته و یک رمائی
از کشاکش روزگار درحرام خود کام بیکسو شده و شداید هموم [و] حوادث

ol 02b

1 The MS has نا .

2 The MS has در

3 In the MS حکمت

4 In the MS حش

عظیم تر خورده ملک تاج الدین کرد که ^۱ از جمله اقارب ماست امروز در پیش ملک شمس الدین میان ملوک مشار الیه و معتمد علیه است ما را بی هیچ تردد و اندیشه بد بدان طرف حرکت می باید کرد سفر دریا بار خطر عظیم دارد خُذْ مَا صَفَا دَعْ مَا كَدَرَ را کار می باید بست و عزیمت سفر دریابار را فسخ می باید کرد که گفته اند - * شعر *

ربیع ز کاری کز رو رفج یابی و درد * کرت هست دانش بکردش مکر ^۲ میرانشاه گفت این اندیشه بصواب نزدیک ترست و این تدبیر بصلاح واصل تر روز دیگر که سیماء جهره زیبای بیضاء سما خضرا بلند ایوان چون ید بیضاء موسی عمران تابان و در افشان کشت میرانشاه روی براه آورد چون بده فرسنگی لشکرگاه بهلوان محمد نهی رسید طایفه را که برسالت آمده بودند ^۳ با زمرة ^۴ از مقربان درگاه خود با بنج نفر غلام و با بنج سراسب پیش بهلوان محمد نهی فرستاد چون بهلوان محمد نهی [را] از آمدن میرانشاه خبر شد - * شعر *

ربعی ز شادی جولک جهره را بر فروخت * بمی خوار کی دیده غم بدوخت روز دیگر با تمامت سپاه باستقبال میرانشاه سوار کشت و باعزاز و عزیز داشت هرجه تمام تر میرانشاه را بلشکرگاه خود در آورد و فی الحال Fol. 92a. مکتوب نوشت بخدمت ملک اسلام شمس الحق والدین و از کلی احوال میران شاه و سالار عرضه داشت چون مکتوب بملک شمس الدین رسید بر فور در جواب نوشت که بهلوان محمد نهی باید که قول میران شاه و سالار اعتماد نکند و خود را از مکر و عذر ایشان نکاه دارد و شب و روز با خبر و هشیار

1 The MS. has نه .

2 The MS. has مکر .

3 In the MS. بودن .

4 In the MS. بارمزه .

* شعر *

فروخی

دور فرو رفت و گشت رود رخ آفتاب

چهره بر او وحش بار زدگی شب کامیاب

مردانش با حواس و ندما خود کعب که چه مصلحت می بینید در
[ز] بن ما بحالت لسكر ملك شمس الدن سر او بود تا حد
نامدار از اعتیال تقع او بر پای حاسب و ربان نثنا نکشاد و کعب -

* شعر *

ابو العج

تا کامل الاداب معهود العلی * و الکلمات و تا کثیر الحاسد

ای تمام فرهنگها ای یگانه در بلدی

و در برزکها و ای سیار ندحواء [دارنده]

ما را بر بهلوان محمد بهی بهیج روی اعتماد بیست چه مدیست تا او
فامد و حامد ماسب و بواسطه انک دخول سناء عور در ولایت سیستان^۱
متمدن بود بحرب پیامد^۲ ندان و برادران و اقارب و قنابل ما را بغل
رسانده اند هدور افغان ان شهدان بحون^۳ آعشته اسب و اندان اشان در
لحود نادریده بکه روی و امید ندش ملک شمس الدن دوم اگر در
خدمت حدارود رای ما را صوانی و سخن ما را اعتدای حسب اس
دوم را که از ندش بهلوان محمد بهی آمده اند بغل می ناند رسانید
و شم ندن دو روز ارنس مکل برودی شرحه تمامتر ندون و ب قوم دنگر
که دلها اشان بخدمت وطن اصلی متعلق بود و از کربت عربت مدد
کنند ای حدارود بهلوان محمد بهی تا ما خلاف^۴ نکند چه قسم شرحه

^۱ The MS has مستنسل^۲ In the MS نبرد^۳ In the MS دهون^۴ In the MS خا

درین سال مذکور از حدود سیستان با تبع^۱ خویش بیرون آمد و عزیمت آن کرد که بدریا بار رود و از انجا^۲ بمصر در آید جو بمستنک رسید بهلوان محمد نهی را خبر کردند که میرانشاه و سالار بمستنک آمده اند و عازم سفر دریا بارند از معتبران سبای خود ده تن را با دو سراسب راهوار قیمتی تازی نژاد پیش میرانشاه فرستاد و گفت که چنین شنودم که میرانشاه ماده توطن این دیار را از خاطر مبارک قلع کرده است و جانب حُبِّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيْمَانِ را نامرعی گذاشته و متوجه دار الملک مصر شده بر مقتضای آنکه گفته اند - * شعر *

الْزِمْ مَكَانًا وَلِدْتَ فِيهِ * بَيْنَ أَهْلِيكَ فَهُوَ أَصَوَّبُ

لازم مکانی را که بزادند ترا دروی

میانه خویشاوندان تو بس این لازم گرفتن صواب ترست

شاعر

می باید که ازین ولایت نرود و هیچ اندیشه بد بخود راه ندهد و بدین جانب حرکت فرماید و با لشکر منصور ملک الاسلام شمس الحق والدین بیوندند چه ملک اسلام بارها در خلوات و ملوات از و^۳ یاد کرده اند و فرموده که اگر پیش آید و سربصلح در آورد ولایت مستنک را با تمامت نواحی که در متصرف ملک شاهنشاه و بهرام شاه^۴ بوده بدر مغوض گردانم القصه در آمدن میرانشاه بطرف خود مبالغتهای عظیم نمود و سوگندهای سخت خورد - چون فرستادگان بهلوان محمد نهی پیش میرانشاه رسیدند و سخن بهلوان محمد نهی را بسمع او رساندند خوشدل و خرم شد جون -

1 In the MS: تبع .

2 In the MS. وازنجا .

3 In the MS. ارو .

4 In the MS. نهرمشاه .

راج گذاری و فرمان برداری قبول کنیم و آن مقدار مال که ملک
 لام فرماید میدهیم امیدواریم که خداوند شفاعت ما بندگان را قبول
 د و دست از محاصره این قلعه باز دارد ملک شمس الدین بکر
 بلی و لطف غریزی شفاعت ایشان را بقبول موصول گرداند و بفرمود
 سپاه از سفن بیرون آمدند^۱ روز دیگر والی قلعه مبلغ ده هزار دینار
 ده خورار بار فرمیدند^۲ و بنج^۳ سر اسب تازی و بنج^۴ نفر برده
 چندین تحف و غرایب با اسم خدمتی بیش ملک شمس الدین
 رستاد ملک شمس الدین فرستاده کان والی قلعه را بنواخت و هر
 ک را خلعت کرانمایه بخشید چهار روز دیگر درنای قلعه بکر مقام
 بد روز بنجم از اول بامداد عثمان عزیمت بر سمت زمین داد^۵ و از آن
 حدوت ثالث *

ذکر جهل [و] دویم در قتل میروانشاه و سالار کرد

چون شهر سنه ثمان و خمیس و ستمایه در آمد (?) از توابع
 این سال حکایت بقتل رسیدن میروانشاه و سر ارست و آن قصه
 جفالتست که بیش ازین ذکر بتقریر پیوسته است که میروانشاه و سالار
 که دامان و نبیره^۱ ملک شاهنشاه کرد بودند و دران سال که ملک اسلام
 شمس الحق والدین گرت شاهنشاه و بهرامشاه را بکشت میروانشاه و سالار
 بجانب سیستمان رفته بودند و بنده بگشتموز که حاکم آنجا بود درده

۱ In the MS. آمدن.

۲ The MS. has ندمنه. The Raaz correctly reads ندمنه.

۳ In the MS. صح.

۴ In the MS. دایوای.

۵ In the MS. نه برده.

* شعر *

فردوسی چنان تزد رانند^۱ بر روی آب * که گفتی سیه شد رخ آفتاب
از جانبین تیرنه مشت^۲ سندان گذار که اجل بران عبارت اوست
روان شد و جوش و خروش و نفیر و نعره کردان بر اوج گردون کردان
برآمد صدای کوس و طبل و آواز فای کوش هوش فلک را کر
کردانید - * نظم *

خالدی آوای^۳ سروران و نسیم خون کشتگان
ان بر فلک برآمد و [۱] ین تا سمک رسید

Fol. 90b. و از هر دو طرف مرد بسیار بقتل بیوست و از ملوک که در سباه ملک^۴
شمس الدین بودند جند تن کشته شدند^۵ بدین صفت دوازده
روز سباه ملک شمس را مساکن در کشتیها بود و ماوی در دریا و کار بیکار
و حرکات^۶ حملات - روز سیزدهم جماعتی از ایمه و اشراف و اکابر
قلعه بخدمت ملک اسلام شمس الحق والدین آمدند و خدمت
و تحیت^۷ حاکم قلعه عرضه داشتند و گفتند که ما بندگان میدانیم که
تا ملک اسلام این قلعه فتح نخواهد کرد مراجعت نخواهد نمود اما
حصول این مراد باز^۸ بسته حربه عظیم است و یمکن که از جانبین
اکثر مرد سباهی بقتل بیوند^۹ تا این قلعه بدست آید چه درین قلعه
مرد ست و هم ذخیره و اگر این دریای موج بی کران محیط این
قلعه سر بر آسمان نبودی هم از ان روز اول فتح او بظهور بیوستی اکنون

1 In the MS. رانند.

3 In the MS. لوای.

5 In the MS. شدن.

7 In the MS. تحیت.

9 In the MS. بیویدد.

2 In the MS. تیرنه مشی.

4 In the MS. is repeated in the MS.

6 In the MS. حرکات.

8 In the MS. بار.

* نظم *

صاحب

ندان خدای که از یک جهان بدید آورد
نامر کن فیکون نه سپهر ازرق فام
ندان حکیم که از صنع خویش پیدا کرد

سپهر و مهر و زمین و زمان و بحر و غمام
که تا این قلعه را فتح نکند کمرکین و کمین از میان نکشایم و در دل بچر
عزم رزم^۱ چیز دیگر نیارم روز دیگر که شاهد مایه روی خاوری از بس برده
بیوفری عذار^۲ رخشان و دیدار در افشان خود بجهانیان نمود و عالم سیاه
دل جرون جهرة خوبان جگل^۳ روشن شده ملک اسلام شمس الدین لشکر
کرد^۴ در آورد و در مقابل قلعه معسکر ساخت هرده روز را لشکر سی
کشتی نزرک و صد زورق را ست گردانید روز نوزدهم از اول نامداد ملک
اسلام شمس الحق والدین فرمان فرمود تا دلبران در کشتیا نشستند طرف
شرقی قلعه را ملک عزالدین توکل و غربی را ملک تاج الدین کرد
و جنوبی را ملک حسام الدین اسفرار و شمالی را بجهت خاص خود
تعیین گردانید و از قلعه بکر^۵ قریب دو هزار مر[د]^۶ جنگی فیل زور بر ابراج
و مداخل و مخارج دروازه شاه قلعه منتظر و متوحد حرف و ضرب نایستادند
و کشتیا در بیش درگاه قلعه بستند^۷ سیاه ملک شمس الدین دیکبار^۸
بخشیدند و در زورقها بیرقها بر افراختند و چون جدل^۹ را سیات
و سحاب مرتفع از جانب قلعه بکر در آمد -

۱ بحر عزم رزم .

۲ In the MS. مراد .

۳ In the MS. نکر .

۴ In the MS. مرچنگی .

۵ In the MS. نکر .

۶ In the MS. نکر .

۷ In the MS. بستند .

۸ In the MS. بستند .

۹ In the MS. جدل .

قلعه رسانم چون آن گروه نام ملک شمس الدین بشنودند از حسن علمدار
عذرها خواستند و گفتند تو در همین موقف توقف کن تا ما خبر
تو بحاکم خود رسانیم - بعد ازان بیش والی قلعه آمدند و احوال عرضه
داشت والی قلعه حسن علمدار را باعزاز تمام بقلعه در آورد حسن علمدار
حکایت که ملک شمس الدین گفته بود بسمع والی قلعه رساند والی
قلعه در جواب گفت که من بکرات و مرات عزیمت آن کرده ام که
بخدمت ملک اسلام شمس الحق والدین آیم و شرایط خدمتکاری
و مطاوعت بتقدیم رسانم اما چون شنودم که با والیان افغانستان و قلاع
ایشان چه کرد ازان عزیمت بر گشتم مرا بر ملک اسلام بهیچ روی اعتماد
نیست از من بخدمت ملک اسلام عرضه دار و بکوی که ملک اسلام
شمس الحق والدین را بدین جانب لشکر کشیدن از مصلحت بغایت دور
مینماید چه آن قلعه را بدست آوردن تعذری عظیم دارد خاصه که درمیان
دریای است که نهنگان دم کش مردم خوار او هریک چون کوهی اند
و انواع مواکن فغور او هر تن چون فیلی - * شعر *

ربعی نهنگان دم کش درو بیشمار * نه قعرش بدید و نه پیدا کنار

Fol. 90a. کمین جوی او صد جو دریای نیل * کمین ماهیش در بزرگی جو فیل

چون ازین نوع جوابها با مدح و قدح آمیخته و بیغامها چون شکر و شرنک
در یک قالب ریخته بپرداخت^۱ حسن علمدار را خلعت پوشانید
و اجازت مراجعت داد حسن علمدار چون بخدمت ملک اسلام شمس الدین
رسید و آنچه دیده بود و شنوده باز گفت ملک شمس الدین از ان
اجوبه بر اشفت و بسوگند یاد کرد که -

^۱ In the MS. برداخت .

نکو کیستی و کجا میروی * حرا در دم ازدها منروی
اگر راه کم کرده باز حوی * و کرحود بیامیست رو تر^۱ نکوی
حوس حس علمدار حشونت و تعدی آن طایفه را مشاهده کرد کعب
ای قوم من رسولم از بیش کسی که زبان بیان آسمان در روز صرب و طعان
از را بدین صعب ثغا میگوید که - * شعر *

بِأَفْسَ الْتَخِيلِ تَدْعُوكَ الْعَدَى أَسَدًا * مَا اسْتَفِدَّتْ مِنْ دَيْهٍ عَقُّ مُعْتَرَسٍ ابْنِ الْعَلَا

ای سوار اسبان میخواندد ترا دشمنان شیری
که رهایده شد از در دسب او کردن شکری

شهریاری که صیب صولب هوش بر توش ستان او در اطراف و اقطار
کابل منتشر و شایع است کامکاری که از عدل شامل و بدل کامل او
اشار و انوار ربع مسکون بهره مند اند - * شعر *

حقاتل اکثر کاسمان بوسد رمینش هر رمان
شاعر

بر مر قدیش^۲ در قدان سعد مطرا^۳ رنخته

دارای کیفی داورى حصر سکندر کوشری

عادل ترار اسکندری کو حوس دارا رنخته

تبعش در آب آدر شده حرج و رمین مصطر شده

دودش بدلا بر شده رنگش بدنها رنخته

آن قلک انصار دس سردار حق سردار دس

آب از می کلزار دس بر روی دیبا رنخته

و میخواهم که در مان آن درمائی عدد بدد جلعه کشائی بخداورد اهل انس

^۱ In the MS. دور.

^۲ In the MS. فروش

^۳ In the Kulliyat of Khaqani مونا هم for the other lines also. Khaqani, Lucknow editions, pp. 357-359

و بسمع تو رسیده باشد که بچند نسق بزخم خنجر ذوالفقار کهر چکر در
 اذر اثر سرهای سرکشان یا نماد و نگار را از بدنها نول بیکر شود منظور Fol. 89a.

در خاک و خون انداختن و بدد کوبال تمنا می بمعنی چهل مانی
 آتش مایا و بلایا در مہجیات دشمنان خاکسار دم * * شعر *

شَقَقْتُ بِقَمْعِي الْقَدِيمِ بِرُوحِ الْقَدِيمِ * وَبِأَسْلِ الْأَقْدَمِ يَوْمَ الْحَرَبِ وَحَسْبُ
 بِشَمْسِيَرِ بِشَقَائِمِ الْقَدِيمِ * موبدان خودما را

مولف
 کتاب

سرهای دشمنان را در روز جنگ و جدوت

اکثون می بارد که از راه خدمت می و مطلق است طومار دیگر و از راه طری
 کفی و بلایا مایا مہجیات تمنا می تا چنانکه مایک خرابان و چنانچه
 افغانستان بعزیزت بی عزیزت و لطافت بی حساب ما مخصوص
 کشید اند محظوظ گردی و اگر چنانکه بخلاف این معنی که نامهرب
 بیوست اند می و دم زنی همچنانکه قاعه ای سر بر تنک با یا
 زمین برادر کرد این قاعه مذبح و این حصن حصین را که کعب نیست
 خراب گم و از قتل و قہب چنانکه ممکن بود در میان قوم تو ظاهر
 گردانم روز دیگر حسن ملحدار از لشکرکد ملک استم شمس التحق والحدین
 بیرون آمد و چون نزدیک بکر رسید قلعه دید پس منیع در میان دریای
 عظیم و از جوانب او کشتیهای بزرگ بسته و حارسان و محافظان از زمین
 و یسار دریا بار ایستاده چون حسن ملحدار [ر] را بدیدند بانک بروی
 زدند و گفتند تو چه کسی و آمدن تو بدین زمین که پیشه شیران عربین
 و مارای فیالان آشفته است واسطه چیست * * نظم *

نظامی درین بوم و مرزت بکو کار چیست * ترا بیدشوامی و سبده دار کیست
 ندانسته گذرین بهن دشت * نباشد همی شیر را روی کشت

مِنْ عَمْدٍ اسْكَندَرُ أَوْ قَبْلَ ذَلِكَ قَدْ * شَابَتْ نَوَاصِي اللَّيَالِي وَهِيَ لَمْ تَشِبْ

از روزگار اسکندر است یا بیش ازین بدرستی

بیرشد موبه‌اد بيشانی روزگار واو بپور نشد

شماریم^۱ اصول او با تحت الثری راز میگفت و رؤس کفرهای او

ناثر یا بهلو میزد - * شعر *

نه خورشید را سوی بائی او [سر؟] * نه اندیشه را سوی بهنای او در مسعود سعد

بنایش بدوسته افلاک و انجم * بدامانش بنهان شده خاور و خور

در محاذات کمینه منازل او کوه بیستون کم از ستونی نمودی و در جنب

کمینه باره باره او روند کوه چون برگ کاهی بود [ی] * نظم *

کوه بد بیش او کم از کاهی * مرغ را سوی او نبد راهی نظامی

اوج او را ندید چشم ملک * زانک بد بر فراز هفت فلک

بود خلقتش ندیم زهره و ماه * وز نهانهای آسمان آگاه

و چون بهشت فرسنگی نگر رسید حسن علمدار را با نفع سوار نامدار

سخن گوی حاضر جواب باسم رسولی بدان قلعه فرستاد و گفت

سلام و پیام من به‌بهر این قلعه آسمان نمای و والی این طایفه عادی

نژاد رساید و بگویند که جند سال شد که ما با لشکریهای منصور درین

سرحد منوط‌نیم تعامت اهل قلاع و بقاع افغانستان ناخذ سند و هفت

دهشی رغبه و اخذ ابر و قومی قهراً و قسراً بخراج گذاری و فرمانبرداری

ما بدم و قدم اثر خدمت مظهر رسانیدند - * شعر *

نَكَدُ مَسَالِكُ الْأَفَاقِ شَوْقًا * نَصِيرُ إِلَيَّ مِنْ كُلِّ الْفَوَاحِیْ شاعر

خواست بودند بادشاهها کز انهای دنی از برای آرزو

که بگردند بسوی من از هر سوئی

مرکتابی باشارت ملک شمس الدین در جنوبی شهر کوشکی بنا افکند
و طارم و درگاه عظیم بر کشید و تابعان و طایعان خود را بعمارت و زراعت
حریص کرداند و متوطنان ولایت را بنواخت و عاطفت دل داد و در
افشای نام نیک و اظهار حسن روش جد بلیغ و اجتهاد تمام بجای آورد
و خلاف اوامر و نواهی ملک اسلام شمس الدوله والدین طاب ثراه
از عین خطا کاری و محض نقصان دانست *

ذکر چهل و یکم در رفتن ملک شمس الدین بمحا صوره بکر

چون شهر سنه سبع و خمسين و ستمایه در آمد درین سال ملک
اسلام شمس الحق والدین لشکر بافغانستان برد و از افغانستان در ربیع الاول
سنه مذکور عذرا عزیمت بر طرف بکرتافت و فتح حصار بکر را از حضرت
واجب الوجود مطلق و رب الارباب بر حق بر حسب - * شعر *

جار الله

وَاللّٰهُ فَعَّالٌ بِدَعْوَةٍ وَاحِدٍ * مَا لَيْسَ يَفْعَلُهُ بِأَلْفٍ مُّجَاهِدٍ

و خدای عزوجل کفنده است بدعآء یک کسی

انچه را که نیست که بکند او را بهزار مرد کارزار کفنده

بتضرع و ابتهال و بکا استدعا نمود چه قلعه بکر صخره بود در میان
دریای و از عهد بزرجمهر هیچ آفریده را از سلاطین و ملوک بر
دوستی نبوده - * شعر *

بَكَرٌ فَمَا قَرَعَتْهَا كَفُّ حَادِثَةٍ * وَلَا تَرَقَّتْ إِلَيْهَا هِمَّةُ النَّعْبِ

شاعر

دو شیزه ایست بس زایل نکرده بکارت او دست حادثه

و بر نیامد بسوی او همت حادثها

کله بان قزلغ است ملک شمس الدین فرمود که او را بیدارید چون او را
 بیش ملک حاضر کردند نانک بیو زد و گفت تو چه کسی گفت من
 کله بان امیر قزلغ ملک شمس الدین بواسطه آنکه قزلغ را امیر خواند
 Fol. 88a. فرمود تا او را بکشد و حد جوب زدند و اسب و جامه و سلاح ازو باز
 ستند - زاری جنین تقریر کرد که درین سال مذکور لبلقای و مرکنای
 خوارزمی و مجدد الارکان و شهاب موید فرمان نادر شاه مغو خان بشماره
 ولایت هرات آمدند ملک اسلام [بر] رزم^۱ قزلغ ایشان را بدخواست و از قزلغ
 شکایت می حد کرد و مرکنای را گفت که چون مراجعت نعمانی
 از بیش نادر شاه مغو خان شهنشاهی فرستای که قزلغ بپر شده اسب
 و در امور حکومت و امورات مدخل نمی تواند ساخت - چون مرکنای
 باز گشت بیش نادر شاه مغو خان آمد و عریضه داشت بدیو که ملک
 شمس الدین مرا از بندگی نادر شاه جهان بشکنی درخواست کرده
 نادر شاه مغو خان فرمان فرمود که مرکنای بشکنی هرات رود و لبلقای
 نوکر او باشد چون مرکنای بهرات آمد ملک شمس الدین بدین او رفت
 و حداثی بجای او الطاف مدول داشت که حد و عد آن را قیاس قال
 نمود و بر موجب تعادله تعادله بود نیز نزد [یکدیگر] هم نفعهای گرامایه حلیه
 فرستاد میان ایشان محبت و الفت بجائی انجامید که گاهی دو تن اند
 در یک بیاش و در مغز اند در یک پوست کما قال الشاعر - * شعر *
 شَمَا بِفَيْعَا لَمَّا أَلْفَا وَشَرَى * وَ سَكْنَا وَطَنِي سَرَا وَ احْتَسَارَا
 هر دو شیرخواران یک شیر اند از دبی محبت و دوستی
 و سانسای بگ وطن اند فصل و اشکارا کردن

و انقیاد رعایا در زیادت - بعد از ^۱ دو ماه ملک اسلام شمس الحق والدین از قرلغ برفیجید و تا غایتی که روزی حشم و خدم خود را جمع کرد و بپای کوشک قرلغ آمد تا قرلغ را بکیرد قرلغ در کوشک رفت و قرب صد مرد جنگی تیر انداز با خود در کوشک برد و در کوشک را فروبست ملک شمس الدین عزیمت آن کرد که کوشک را محاصره کند ^۲ تا قرلغ و اتباع او بمحاربت بیرون آید سوکو و زمرة از اکابر و اعیان و صدور هراة بیش آمدند و گفتند ای خداوند فرمان فرمای و ای عدو بند قلعه کشای و ای خجسته طالع فرخنده رای -

* شعر *

مولف
کتاب

جراغ دونه کرت و سرور سینه سنجر * نظام مسند شاهی مدار عرصه عالم رسیده بر تو رایت بشمع شعاع خاور * گذشته رایت قدرت ز اوج کنبد طارم قرلغ بیر شده است و عقل او روی در نقصان و انحطاط آورده هرجه میکند و میکوید خارج خردمند نیست خداوند ملک اسلام باید که از سر وفور علم و کمال قدرت بانقمام او قیام ننماید و بکرم خلق عظیم و حلم شاهنشاهی از محاربت با او دست باز دارد ملک شمس الدین همچنان خشم الود از بای کوشک قرلغ سوار شد و بجانب قهندستان عزیمت کرد چون بکوجه بل ریکنه رسید دو آسیا ^۳ معمور بود آنجا از آن قرلغ برسید که این دو سنگ آسیا تعلق بکه دارد گفتند تعلق بقرلغ دارد بفرمود تا آن هر دو آسیا ^۳ را خراب کردند و سنگهای آن بشکستند و خانها را فرو کوفتند چون از بل ریکنه بگذشتند از دور سواری دید اسب راهواری در شیب ران آورده و قبای نسج پوشیده از راه دیگر بشهر میرفت برسید که آن سوار چه کس است گفتند که او را خردک خوانند

^۱ In the MS. دصا .

^۲ The MS. adds و after کند .

^۳ In the MS. آسیا .

إِذَا قَطَعَتْهُ شَتًّا^۱ تَرَاهُ * كَبَدَّرِ قُطِعَتْ مِنْهُ إِلَّا هَلَّةً

چون باره کزی او را باره کردنی بینی او را

همچون ماه شب چهار ده که بریده باشند از و ماههای نو

بعد از آن روی بحضار و نظر کرد و گفت کار می بدهید فقهاء سجستان

جمله^۲ سر در بیش افکندند - ملک شمس الدین دانست که هیچکس

از سجزیان کار بر میان نبسته است چنانک رسم ملوک عجم باشد بفرمود

تا بیش هر دو تن از سجزیان طشتی خربزه بدهدند سجزیان آن

خربزهها را بر زمین می زدند و می خورد القصه در میان جندان هزار مرد

سجزی یک کار نبود بعد از آن خوان بدهدند چون از اکل آشپز

لطیف و طعامهای لذیذ فارغ شدند بفرمود تا جامه بیاورند و آن روز

تا نماز بیشین هزار و هفتصد نقیب سجزی را جامه بوشانید و مبلغ

سی هزار دینار بر علما و فقهاء شهر سجستان صدقه کرد و قانون و رسوم بد

را از سجستان بر انداخت و خلق خدای عز و جل را از فواید مواید داد

و عدل و فضل و بذل خود بهرمزد کرداند و بعد از آن بدو ماه و نیم از

شهر سجستان بیرون آمد و ملک علاوالدین و ملک نصیرالدین را

با خود بیرون آورد ملک علاوالدین را بزد کرده بمستذک فرستاد و

ملک نصیرالدین را بهراه فرستاد و خود با چهل سوار نامدار بتکنا باد^۳ رفت

و از اینجا بجانب اردوی بادشاه هلاکو خان حرکت فرمود چون بطالقان Fol. 87a.

رسید ایلچبان شاهزادگان توتار^۴ و بلغه با او مقابل افتادند عنان مرکب

او را بگرفتند و گفتند ای ملک ترا شاهزادگان طلب داشته اند بیا تا

بخدمت ایشان رویم ملک شمس الدین گفت من حالیا بیش بادشاه

1 The MS. has شطّا .

3 In the MS. بتکنا باد .

2 In the MS. جمله .

4 In the MS. باتو .

روش بر شب تیره جیره شد و دیده خعاش از شعاع افتاب خیره
 کشت بارگاه را بر آراسته بودند و فرشهای متلون گسترانیده و بخروارها
 حردوره حاضر گردانیده و از یمین و یسار طشتهای سیمین و طقههای زرین
 نداده ملک شمس الدین از اول روز بار داد بزرگان و مساهیر و ارباب
 جماعیر و اکابر و امثال و کماة و اطال و نقاء و سجستان سلام ملک اسلام
 آمدند و از آن آرایش و نمایش بارگاه و عظم و حشم ملک متفکر
 شدند و ناظم گفتند - * شعر *

مسلست حنین شاه را جهاندانی * که با حلالی حرجست^۱ و بر پردانی
 ملک شمس الدین اشارت راند که هر کس بکایگاهی که محل اوسا
 نشیند چون بارگاه از رفیق و سدا^۲ پر شد و قرب سه هزار تن از معتبران
 و مهتران سخنران حاضر گشتند ملک شمس الدین بفرمود تا طشتهای
 خردوره پیش آورده بدست مدبرک خود خردوره برداشت و این
 سه بیت را که در عقب خردوره ابوالفضل رومی گفته است بر زبان
 شکر نثار در افشال گفت - * شعر *

تَوَكَّلْ عَلَىٰ رَبِّكَ الَّذِي يُفَصِّلُ * وَ رَبِّكَ لَا يَسْرِحُ رَجَاجُكَ وَ لَا لَكَ ابْوَالْعَصَلُ
 سه حیر اند که آن سه حیر در خردوره افروزی اند
 و در آدمی راد نقصاست و خواری
 حُورُونَ جِلْدِي وَ التَّقَلُّ بِئِي * وَ صَفَرَةٌ وَ حَبِيبٌ مِّنْ غَيْرِ عَلَيْهِ
 درشتی دوست از و گزینی در وی
 و زردی رنگ از از حیز غلغلی

۱ In the MS حرجست .

۲ In the MS سدا .

* نظم *

عمری   دانی که بنزد اهل تحقیق * در بله مردمی که سنجید
 الکاتب   آنکس که برادر مسلمان * از دست و زبان او نرنجد

Fol. 86a. و حدیث صحیح صریح رسول علیه افضل الصلوات و اکمل التبعیات
 قال النبی که الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ عَنْ يَدِهِ وَ لِسَانِهِ . برین نیت دال است¹
 علیه السلام من بعد فرمان ما آنست که هیچ آفریده از وضع و شریف ترین شهر
 سلاح نبندد و اگر جنانک بعد ازین بسته روز کسی از تیغ و سب و تیر
 و کمان و مک و سیخچه و خربت و دهره چیزی با خود داشته باشد
 و کاردی بر میان بسته بود کناه گار و عقوبت کردنی بود همگان باید
 که برین جمله بروند و از آنچه گفتیم و شنودیم عدول و تجاوز نجویند²
 تا بمحکمت و ارتضا بیوندند چون ملک اسلام شمس الحق والدین
 سجزیان را از سلاح بستن و با آلت حرب کشتن منع کرد خلق سجزستان
 همه خایف شدند و جمله باتفاقاً عجزاً و اضطراراً سلاحها بندگان و کارها
 از میان باز کرد و گفت³ . * شعر *

شاعر   هرکه زین نامور نیندیشد * بی کمان طالب ممات خود است
 حکم این شاه را بجان شنود * هرکه او در بی فجات خود است
 چون زنگی شب دیجور بر رومی روز بر نور منصور کشت و اماکن جهان
 چون دل منافقان و حال عاشقان و خال معشوقان سیاه شد ملک
 اسلام شمس الحق والدین خوانسالار خاص را فرمود که باید که فردا
 پیش از طلوع تیر اعظم دریست خروار خربوزه در صحن بارگاه جمع کرده
 باشی و آتش بار ملکانه مهیا گردانیده خوانسالار گفت بزدکی کند چون روز

¹ In the MS. دالست .² In the MS. نجوید .³ In the MS. شاعر .

ذکر جهلم در منع کردن ملک شمس الدین

سجزیان را از سلاح بستن

راوی چنین تقریر کرد که چون ملک اسلام شمس الحق و الدین
بهون فضل واجب الوجود ملک سجستان ملک علی مسعود را بقتل
رساند و دار الحاکم فیروز را مستخر و مسلم گردانید اعیان و اشراف
و نقبای سجستان را بدواخت و کشت بدانید که ملک علی مسعود
بجای ما اندیشه بد کرده بود و از خبر - * شعر *

نظامی مژدی شد چنان را هر که بد کرد * نه با جان کسان با جان خود کرد
بد اندیش از بد خود در غم افتد * بجای رفیع و آنده هر دم افتد
بد اندیشی نکاهد جان مردم * دهد بر باد خان و ملان مردم
بی خبر مژده امروز بجزا و سزای خود رسید شما باید که بر سبیل
گذشته در کس مشغول و عمل خود باز کردید و آن تربیت و معدلت
که از ملک علی مسعود توقع میداشتید، دافعان آن از ما چشم دارید
من بعد طریقه مکاحمت و در گروهی را تربیدید و از کیفه انکیختن
و خون، بیختن احتراز واجب شمردید تا قاعده و داد و محبت و تودد میل
ما و شما مستحکم گردد و رسوم فتنه و کیفه منطس شود بر مقتضای
كُلُّ النَّاسِ عَلَى النَّاسِ حَرَامٌ دَمُهُ وَ عَرَضُهُ وَ مَالُهُ. قصد اشراق ده ۱ قل النبیه
و طمع جلب اموال و اشغک بیختن آب زوی برادر مکفید و از طعن علیه السلام
را و غروب دست قلوب مسلمین و مسلمات را که خزانین اسرار معرفت
است بریشان و مجروح مگردانید که بزرگان گفته اند -

آمد و بر سر جمع باواز بلند گفت - * شعر *
 ابومسلم أَذَرَكْتُ بِالْحَزْمِ وَالْكُتَمَانِ مَا عَجَزْتُ * عَنَّهُ مُلُوكُ بَنِي مَرْوَانَ إِذْ حَشَدُوا

دریافتم با ستوار گاری و پوشیدن راز آنچه را که عاجز آمد

ازو بادشاهان بصران مروان چون جمع شدند

مَا زِلْتُ أَسْعَى عَلَيْهِمْ فِي دِمَائِهِمْ * وَالْقَوْمُ فِي غَفْلَةٍ بِالشَّامِ قَدْ رَقَدُوا

همیشه بودم من کوشش میکردم برایشان در خوابگاه ایشان

و گروه در غفلت بودند بشام بدرستی که در خواب بودند

و از ملازمان حضرت و چانسباران خدمت او هر کدام که از کوشک بیرون

می آمد نعره شادمانی میزد و میکفت - * نظم *

مختاری جهان ما را مسلم شد زهی بخت و زهی دولت

دل بد خواص بر غم شد زهی بخت و زهی دولت

شهبزشاهی که هر ساعت دم شاهای زدی با ما Fol. 85b.

کفون سوزش جو ماتم شد زهی بخت و زهی دولت

ملک شمس الدین بفرمود تا نوبت تهنیت ملکی او بزدند و در

شهر سجستان ندا در دادند که فرمان فرمان خدای عز و جل و حکم

حکم بادشاه مذکور خان و شهر شهر ملک اسلام شمس الحق والدین

محمد بن ابی بکر کرت - چون این حکم بسجریان رسید سالحها

ببنداختند و فریاد الامان الامان بر آورد - * شعر *

دقیقی جهان دارا سر فرازا کوا * خدیوا شها سرورا بیلوا

ببختشای برجان غمخور ما * بنیکی بر افروز رخسار ما

ز گفتار و کردار ما در گذر * که اینست راه شه داد کر

روز دیگر ملک شمس الدین ملک نصیر الدین و ملک علاء الدین را

در بند کرد و سه تن را از اکبر سجستان بقتل رسانید *

بختگر از بدن جدا کرد بعد از آن ملک شمس الدین^۱ فرمود تا از
دریچه نارگاه کوشک سر ملک علی مسعود را بیدار کنند - حوین دندانی
و اناجیل و سحران آن سر را بدددند بنگار علو کردند و بدش امدددند بدان
امدد که سر ملک شمس الدین اسب حوین ملک نصرت الدین دسب
دار کرد تا سر او را بردارد بشاحب فریاد بر آورد و بران سحری کعب
که ای وای این سر دنیا کوی مناسب بنگار دعدو و فعل از اهل سجستان
بر امدد ملک نصرت الدین و علاء الدین حامما بر بدن صرفا [۶] کردند و برای
و شدون شرحه تمامتر گفت -

شاعر
آه مِنْ سَقَرَةٍ بِعَيْسٍ أَنَا   آه مِنْ حَسْرَةٍ عَلَيَّ الْأَرْبابُ
آه از سقعی بگر نار کشتن   آه از دشمنانی بر حداربدان

شو و شدون دعدو و ناله از شهر سجستان بر حاسب و سحران از وصیع
و شریف خاک اقدام را بر معاق ناشیددد و حشه‌های حوین از حشه‌ها
آن کرد و گفت -

شاهنا طوبی ملک دهی را کداشتی

بعب مبی و قحط شعی را کداشتی

نقی و در فراق خود ای شایه روزگار

حقدن هزار بار و رهی را کداشتی

بردم زدی ممالک ادق و تا بخشه

مسرورایی و در دهی را کداشتی

دندانی و اناجیل حوین آن حست معجمه را مشاهده کردند روی
بند بر آوردد ملک شمس الدین حوین از دغای دمل از کوشک بدین

۱ The MS wrongly has ملک علی

اصحاب بر هر در ده تن بایستید چون ملک علی مسعود در آید بر در اول دو سه تن از خدمتکاران او را باز گردانید و بر در دوم و سیم و چهارم همین طریقه را نگاه دارید - نامداران غوری و هروی با تیغهای کشیده و خنجرهای مسلول^۱ بر درهای کوشک مترصد بایستادند - چون ملک علی مسعود از در اول در آمد امیر نصرت او را تواضع کرد و گفت ملک را با چندین مرد سپاهی بکوشک آمدن چه حاجت است خداوند ملک اسلام تنها در بارگاهست و منتظر خدمت شماست - ملک علی مسعود روی بسوی آن بیست مرد سجزی کرد و گفت ای یاران بنچ تن باز گردید و بانزده تن دیگر بیایید چون بدر دوم رسید اختیار الدین سالار بروی سلام کرد و چون ملک مسعود با تنی چند در آمد در بر روی باقی ایشان فرو بست و بنچ تن دیگر از آن سجزیان بر در دوم بماندند - القصه چون بدر چهارم رسید از آن بیست مرد سه تن بیش بیش او نبودند ملک شمس الدین بر دوکانه^۲ در چهارم منتظر ایستاده بود چون ملک علی مسعود از در در آمد و بر ملک شمس الدین سلام کرد و خواست که بیش رود و دست ملک ببوسد که در حال سرش را بزخم تیغ بیدریغ از بدن بینداختند - از ابوبکر خنبه جنین شغوم که او گفت که ملک شمس الدین بیک زخم شمشیر سر ملک علی مسعود را از تنه بینداخت و امیر محمود بن امیر خلیل بن حسام الدین اب حاجب جنین گفت که مبارز علی یزدودی^۳ و نقیب علی و محمد بلندک غوری ملک علی مسعود را بکشتند - و با با کرد گفت که ملک تاج الدین کرد کریبان او بگرفت و اختیار الدین سالار سرش

Fol. 85a.

^۱ In the MS. مسلوک .^۲ The Rauz has در چهارم .^۳ The MS. reads یزدویی .

نصر الدس و ملک تلاء الدیس و تمام رؤس و حوۃ سناء او کفند
که ای ملک - * شعر *

دنی کار ترس و کردت مناد * لائلی ر حرج بلندت مناد
نکام تو دادا شمس کار تو * خدا ناد دایم بکندار تو
مرد اراں بوحه شفق و موعظ کفتد که خداورد ملک معظم داد
که درمن عوئل رناده مقام بکند اگر محال داد که ملک شمس الدن
را بی انکه رحمتی بخداورد رسد بقتل رساند و یارنده بدست آرد درن
کار شمس ناحدر و بصورت حاضر بشمرد و الا که آن مراد میسر نکردن طریقه
توامع و خادم [۰] محدودی را مملوک دارد تا ملک شمس الدن
برخداورد اعتماد کند و نثاری و توقف سخن بشود و از گوشک نام
دنی النجیل شاهزادگان و امرا درین آید ملک علی مسعود که

ای امجد و احداث از آنکه حواس حق تعالی باشد بدو
دست شما خاطرنا می دارد و بهم ممد و معارف می نایید تا باشد
که ازین گوشک سالم بدو توأم آمد - بعد از آن از معارف سحری
بهست تن را اختیار کرد و کعب حوس می تا ملک شمس الدین در
گفت و گوی شام شما بیکبار بعبها بر کشید و طایفه را که د گوشک
باشد بدو رسید سحرهای گفتند که در میان بدو آمد و شرحه ملک
اسلام و مانند بران موجب تقدیم رسیدیم - ملک علی مسعود و نسب
مرد مبارز بر در گوشک آمد و از معنی * شعر *

وَكَيْتَ ظُمَارًا إِلَى مَرْوِدٍ * وَالْعَمَلُ لَا يُغْنِي وَرْدًا
، به نشاء بصوی آشجوی و معک فداند که در آمدن اوست باشد
بی حیر مرد ملک شمس [الدس] امتحان خود اکتب که ای

بعز ملک خدای و بکاف عالم امر
 بنور جوهر قلب و بنطق عالم جان
 بهفت آینه غیب مبدع عالم
 بجار تختۀ ترکیب نقش بند جهان

که اجتماع این جماعت بکفت من نیست و ملک عالم را معلوم و مفهوم می باشد که مردم این ولایت مغول کم دیده اند و چون این طایفه را از عهد کورشاسف با هم تا امروز مکاوحت و تعصب است و دایم با سلاح می کشته اند و میکردند این ساعت نیز با اسلحه اینجا آمده اند بالله العظیم ثم بالله العظیم و بخدائی که جز او خدائی دیگر نیست و بکی که زنده ابدی و باقی سرمدیست که من بنده ظاهرآ و باطنا دوستدار ملک اسلام - ملک شمس الدین کفت

قال النبی علیه السلام که ای ملک مسعود از معنی الْيَمِينُ الْفَاجِرَةُ تَدْعُ الدِّيَارَ بَلَّاقِعَ غَافِلِي اکر این جماعت بیکانه اند و ایشانرا بر ما و ما را بر ایشان اعتمادی و ودادی نیست تو باری بیکانه نیستی و میان ما و تو محبت قدیمی و مصادقت دیرینه است - (* شعر *)

ابوردی وَ بِالْقَلْبِ وَ شَمِّ مَنْ هَوَاكُم وَ لَمْ يَكُنْ * لِيَمْكُوهُ غَدْرِي حَيَاءُ مِنَ الْمَجْدِ
 و بدل نشانیست از دوستی شما و نبود

که نیست کند او را فریب من از برای شرم داشتن از بزرگواری
 با چند تن از خواص خود بیش من آی تا بمشورت هم این ایلجیان
 را خوشدل باز کردانیم ملک علی مسعود کفت فرمان برم بعد از آن
 بیش ایلجیان شاه زاده بلغه آمد و خویشاوندان و اقارب خود را کفت
 که چون من سر ملک شمس الدین را از بالای کوشک شیب اندازم
 شما بیکبار نعره بر آرید و خود را در کوشک اندازید - دبدای و ملک

و احوال نا ملک علی مسعود تقریر کرد - ملک علی مسعود نواب
و حاکم و اقارب و قباایل خود را پیش خواند و گفت تدبیر این
کار چیست و بجهت نوع این ملک فتنه انگیز را بدست آریم - هرکس
را کسی زد و اندیشه کرد - عاقبت الامر بران مقرب داشتند که ملک علی
مسعود نا ده مرد دلاور جان ناز پیش ملک شمس الدین برد - ملک
علی مسعود نخست بنای گوشک آمد و در ملک شمس الدین
آمدن فراوان خواند - ملک گفت که ای علی مسعود این چه شور
و غوغاست که بنای گوشک خربشتن بر انداخته و دم بدم طایفه
نا شناخت را نا ستحضار ما تعرض می کنی ما بجای تو حد
بد کرده ایم نه گزات و میرات ما و اک و اعیان حواسان پیش ما عرضه
داشتند که ملک علی مسعود دل موافقت ندارد و بعزیم و توبیر
رندگانی میکند اگر اجارت باشد لشکری بدیم و سچستان را محصوره
کنیم ما ایشان را اجارت ندادیم و حدود حکایتی که ایشان عرضه داشتند
مدم انگاشتم امروز بر ما روشن گشت که آنچه ایشان می گفته اند
راست بوده است - ملک علی مسعود ناز بتجدید شرایط خدمت
و خوا داری بجای آورد و سوگند تنظیم بر زبان راند و گفت - * شع *

روحانی

بدای خدای که بر صورت جهان منکاش

بخشامه ازای گل من تایم - وای

منطقه که ازو حتم و هم شد عاجز

روحانی که دوز سر تغل شد حیوان

۵۴۱

نعمت تغل که دوش بدوست همت احقر

بذره دمس که دوش بدوست حذر ارب

انکاش ۱ In the

عالیه ما سزد باز کودانیم و الا که احکامی ندارید و بحکم علی مسعود
 بدین ولایت آمده اید مصلحت شما آنست که بیش از آنکه کزند
 و زحمتی بشما لاحق گردد مراجعت نمایید که من ازان ملکان نیستم که
 در دام مکر و غدر سجزیان در افتم - دبدای و ایلجیان چون جواب با صواب
 از ملک شمس الدین بشنودند از بای کوشک باز کشتند و آنچه
 شنیده بودند بسمع ملک علی مسعود رساندند - ملک علی مسعود
 گفت که تو که دبدائی با ایلجیان شاهزاده بلغه بکوشک درای تا ما
 از عقب تو حمله کنیم و خود را بکوشک در اندازیم - دبدای گفت
 که مرا زهرا و یارای ان که بیش روم و با ملک شمس الدین هم
 زانو شوم نیست چه او هزار جو من را بقتل رساند¹ و از هیچ
 آفریده پاک ندارد - ملک علی مسعود گفت بار دیگر بیش روید
 و بر مقتضای قَوْلَا لَهُ قَوْلًا لَیْدًا بتلیین کلام و حسن پیام و لطایف الحکیل
 گفت و کوی بکنید باشد که از کوشک بیرون آید - دبدای بار دیگر
 بیای کوشک آمد و باواز بلند گفت که باید که ملک اسلام شمس الحق
 والدین کرت مرا در آنچه غرضه داشتم تصدیق کند و بر قول من
 اعتماد کلی نماید و بیرون آید چه اگر ما در کوشک آیم و یرلیغ و
 تشریف شاهزاده برسانیم این معنی را شاه زادگان بسندیده ندارند
 و گویند که ملک اسلام شمس الحق والدین کرت بجهت حرمت
 داشت بیش ایلجیان ما نیامد و یرلیغ و احکام ما را بحسابی نکرخت
 ملک شمس الدین گفت که ای دبدای این چه اندیشه کوتاه و رای
 مقلب است مرا باوجود یرلیغ بادشاه منکوخان و هلاکوخان اگر یرلیغ
 شاهزادگان دیگر نباشد کو مباحش - دبدای خایف و خایب باز کشت

Fol. 83b.

قال الله
تعالی

اختیار الدین سالار و امیر نصرت از یمین و یسار او ایستاده بودند و جان شیرین بر کف دست نهاده - چون دبدای و ایلبجیان شاهزاده بلغه و ملک علی مسعود دیدند که ملک شمس الدین آماده حرب شده 83a. بیاده شدند و از دور بایستادند - دبدای با ده مرد دلار زر دار خنجر کنار بیش راند و بر ملک شمس الدین نادر هرچه تمامتر سلام کرد و سخن کتبوقا نوین بدو رساند و گفت که از بندگی نادر شاه زاده نزرک بتو خان بغام ملک اسلام یرلیغ محکم آورده ایم تا تشریف فاخر و خلعت کرانمایه چون ملک اسلام بدینچنان حرکت کرده بود ما را کتبوقا نوین صاحب ملک علی مسعود بخدمت فرستاده است اکنون می باید که ملک اسلام بیرون آید تا 1 یرلیغ و خلعت شاهزاده ناتو خان بدو تسلیم کنیم و با تحف و هدایا شاکر و رطب اللسان باز گردیم و خبر دوستداری تو با کتبوقا نوین و شاه زادگان رسانیم ملک شمس الدین گفت برین نسق و نهج که شما آمداید چه جلی یرلیغ و احکام است چندانکه نظر میکنم سجزی خود کام فضول دیو صفت می بینم که در نای این کوشک جمع شده اند مرا بیرون آمدن ازین کوشک مصلحت نیست چه این تطایفه که ملازم من اند همه سفاک و بی باک و حرف دوست اند ندید که میان ما و سجزیان مخالفت و منازعتی حادث گردد و از طریقین دگوران بشم محاربت و منازعت بیرون آید و درین میان از شما کسی زخم خورد و با دلمی مبتلا گردد من بدین واسطه فردا روز بمواخدت شاهزادگان و امرا و دل ماندگی ایشان درماتم شما اگر بغام من یرلیغی آورده اید و خلعتی دلید و راست می گوئید بی شیم دهشت و وحشت دشمن من 2 آید تا من موجب حکم یرلیغ بروم و شما را چندانک از همت

1 It is repeated in the MS.

2 It is repeated in the MS.

روند و با این سجزیان برآویزند - مقربان و ملازمان او زمین خدمت بلب عزت مقابل گردانیدند و بعد از ادای خدمت گفتند - * شعر *

شهادت شمنت خوار و مجروح باد * تذلّش خسته^۱ و زار و بی روح باد مولف کتاب

برغم بداندیشش بر روی تو * همیشه در بخت مفتوح باد

بقلعه کشائی و دشمن کشی * بقاء تو افزون تر از نوح باد

بخون ریزی خصم تا روز حشر * دلت خرم و شاد و مشروح باد

بر مقتضای کم من فِتَّةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِتَّةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ . اگر ملک اسلام

فرمان فرماید ما بزدگان ازین کوشک بیرون رویم و این سجزیان دیو

صفت عفریت کردار را بزخم کوبال یال کوب کوه شکن جنان متفرق

گردانیم که ماهها و سالها باهم جمع نتوانند شد - ملک شمس الدین

گفت ای اصحاب هنکام اظهار این معنی نیست بر حسب اَقْتُلُوا الْعَدَى من کلام العرب

بِالسُّكْرِ لَا بِالْخَنْجَرِ شُما اطراف ابراج کوشک را محافظت نمایید تا چون

ملک علی مسعود و ایلجیان بیدش آیند بگویم که تدبیر این کار چیست -

چون آفتاب عالمتاب سر از جانب مشرق برآورد و بر تخت زمردین

معلق تاج رخشان درفشان بر فرق نهاد ملک علی مسعود و دبدای و قرب

ده هزار مرد از بیاده و سوار همه با آلت کار زار کوشک را محاصره کردند -

ملک شمس الدین بر منظر شمال کوشک جمشید وار بر متکاء سلطنت

تکیه زده بود و زره داودی پوشیده و خود عادی بر سر نهاده و تاج الدین بغی^۲

و ملک تاج الدین کرد و حسام الدین نیال و ملک حسام الدین اسفرار

و تاج الدین مسعود آزابی و مومن کرک اوکی و سبها^۳ اسد و حسین

بزرگ تمرانی و حسن کرد و انجی و سراج الدین عبدالرزاق و

۱ In the MS. خجسته .

۲ In the MS. بعنی .

۳ The MS. has سهلار .

و حال او در رفعت - کتو قانونین گفت که من این معنی را تصور کرده ام و البته تو میگوئی یقین دانستم - اکنون تو ازجمند و مستطهر باش و نوعی سار که او را بدست و بند کرده بیش ما مرستی و یقین دار که بعد از اظهار این خدمت بسندیده سخن یکدلی و کرج دادن راستی ترا در نزدیکی نادرشاهراگان عرضه دارم و حنان سارم که از تومانات هرات سه تومانی در ولایت تو در امرایند و ترا باصناف الطاف و اعطاف و انواع سیورعامیشها و بوارشها بهره مند گردانند ¹ - القصه چون ملک شمس الدین اسفرار در تمامی احوال ملک علی مسعود رافع کشف و تعجیل تمام بهرات آمد و از هرات بیک شدادرور باسفرار رست و از اسفرار اسلن آسوده در دشت و چهار روز را بشهر سجستان رسید بمار بیشیدی بخدمت ملک اسلام شمس الحق والدین درآمد - و هرحه دنده بود و شفعده عرصه داشت - و از آن جانب ملک علی مسعود با دندای و خدم شاهراده نلعه با دلخوشی هرحه تمامتر از لشکرکه کتدوقا دونین بیرون آمد - و چون ناوک رسید هزار مرد اوکی با او مصلحت سدد - چون ملک شمس الدین را از آمدن ملک علی مسعود و ایلحیان کتو قانونین خبر دادند نا خواص درگاه و ملازمان خدمت خود گفت که ملک علی مسعود مرد بسیار دارد و ما مرد دلجاء بیش نیستیم 101 82b. اگر حنائک ازین کوشک بیرون روزم نداند که عوعا کنند و ما را بمقاربت اشلان سعی باید کرد دی میانه دسی از مسلمانان و صعداء رعیت محروم و مصروف شدند مصلحت در آنست که هم درین کوشک ساکن شوند اگر بقصد ما عارم شود و دردنکتر اند طایعه از یاران از ناله کوشک بیرون نراند و بعضی چون شیر عزان نا تیغ بران بیرون

دران روز حکم شاهزاده بلغه بکتبو قانونین رسانید - کتبو قانونین گفت که
 ملک شمس الدین بطرف سچستان رفته است چون مراجعت نماید او را
 گرفته بخدمت شاهزاده فرستم خطا تبکیچی گفت که من حکم یولایغ بتو
 رساندم عهده این کار نازک من بعد در ذمه تست - کتبو قانونین روز دیگر
 خطا تبکیچی را باز گردانید و بذق مرد دلاور نامدار را از خدام شاهزاده بلغه
 با یکی از نواب خود دبدای^۱ نام نامزد کرد تا با ملک علی مسعود بشهر
 سچستان روند و ملک شمس الدین^۲ بهر نوع که باشد بگیرند - ملک
 علی مسعود بر حسب الموعود لا یُخْرِجُ مَتَاعَهُ عَنْ صَوَانِهِ إِلَّا فِي وَقْتِهِ وَأَوَانِهِ
 زانو زده پیش کتبو قانونین عرضه داشت که اگر ملک شمس الدین را
 شاهزادگان محبوس نکردانند بی هیچ شک که دو سال دیگر را تمامت
 ممالک خراسان را در ضبط آرد و هیچ شاهزاده را مقاد نکردن چه همگی
 همت او بران مصروفست که باعساکر اطراف حرب کند و خزاین سلاطین
 و ملوک ماضی را بدست آرد و حالیا تمامت کماة و ابطال این حدود
 به بیعت او در آمده اند و رقم اخلاص و هواداری او بر صفحه جان
 کشیده -

من کلمات
 ابی الفتح
 بستی

ز بس که بر در او سجده منی کنند ملوک

ظاهر

مجال نیست قدم را ز ازدحام جباه

بپیش خنجر بیجاده کون او در رزم

بود ز بی خطری کوه را مثابت کاه

امروز ازین خطه تا سند و راس الهند چندین قلعه سربر فلک و حصن
 حصین در تصرف اوست و دم بدم کار حکومت او در ترقی است

¹ In the MS. دبدای but later on دبدای . The Rauz has دندای .

² The MS. has ملک شمس الدین for ملک علی .

گویند که ما را دیدید و از راه نازک شب اگر ملک اسلام احارت دهد بدد
 ببرد و یکماه^۱ را بخدمتش آید ملک اسلام شمس الحق والدين
 بفرستد ملکانه دانست که ملک علی مسعود را از عرض آن سخن
 عرص حیري ذکر سب او را احارت داد ملک علی مسعود از ملازمین
 حاضر خود سه تن را ناز کرد آید و سحکنان مکتوب بوش که
 مریدان نصیر الدین و علاء الدین اتفاق الله تعالی ناید که تمام ایام
 و سادات و علما و رعایا و فقهاء ولایت سحکنان صاحبها الله عن الحدثن
 باستقلال حدارند ملک اعظم شهر یاز دیار عجم اعدل الملوك في العالمين
 قهرمان الماد و الطین شمس الحق والدين حلد الله ساطعته بیرون آید
 و در کوشک من که دولت حانه قدیم اسب و منظر عز و حلال و مصر فتح
 و اقبال شاد روان شاهی او ترکشد و همه نعمهم^۲ در ایام و لیالی
 بخدمتهای علی التواتر و التوالی ملازم باشند و هیچ دقیقه از شرایط
 خدمت بسندیده نمرعی نگذارند و در جمیع ابواب دروا حوئی و ناس
 حاضر و رعایت جانب حشم نامدار و خدم کامکار او احتیاط تمام و سعی
 طبع نکای آرند بر من حمله ببرد قاستوده و بسعدیده افتد انشاء الله
 و حده بعد از آن ملک شمس الدین را وداع کرد روز دیگر ملک شمس الدین
 امیر شمس الدین اسفرار را متعاقب او بفرستاد و گفت ناید که
 نایک خدمتگار ناسم مصالح کار خود بیش کنمو قانونی زدی و از احوال
 ملک علی مسعود [ناخبر] ناشی و از آنکه او در دوش امرا سار و بردارد
 ما را انعام دهی - امیر شمس الدین از اسفرار نایک خدمتگار بهرات
 آمد و از بهرات بیش کنمو قانونی رفت و از آنکاس ملک علی مسعود
 بشکرگاه کنمو قانونی رسید خطا تنکخی که انلخی شاهزاده طعه بود هم

^۱ In the MS نکماه^۲ In the MS نعمهم

مبارز کار دیده بهراة فرستد تا ملک شمس الدین را بگیرند و بیدش ما فرستند تا شکایت و حکایت که ازو بحضورت ما رفع کرده اند در مشافهه یرغوی آن بداریم شاهزاده بلغه چون بر حکم شاهزاده باتو واقف گشت خطای تبکجی^۱ را که از جمله امراء درکاله او بود با چهل نوکر (به) کتبوقا^۲ نوین فرستاد و احکام شاهزاده باتو بدرسانید و گفت می باید که ملک شمس الدین را با کماشتگان بیدار و طایفه از اهل کارزار بدین جانب روانه گرداند که در حاضر گردانیدن او شاهزاده جهان باتو خان مبالغه تمام فرموده و در اهمال این کار نازک و عید و بیم هرچه تمامتر کرده راوی چنین تقریر کرد که بیش از رسیدن ایلجیان شاهزاده بلغه نزد کتبوقا نوین ملک شمس الدین بجهت ضبط مملکت نیمروز به بیست روز بجانب سجستان رفته بود چون بادرسکن رسید ملک سجستان ملک علی مسعود با ملک مقابل افتاد از اسب پیاده شد و شرایط خدمت بجا آورد ملک، شمس الدین گفت که ای علی مسعود ما بولایت تو می آیم و مہمان تویم تو کجا میروی ملک علی مسعود زمین خدمت بدوسید و بر ملک شمس الدین مدایح و محامد فراوان خواند و گفت که بنده کمترین و هواخواه قدیم را چه عظم و محل آنست که چون تو شهریاری ببنده خانه او متوجه گردد - * شعر *

ابن رومی خَلِیْلِ هَلْ أَبْصَرْتُمَا أَوْ سَمِعْتُمَا * بَاکَرَمٍ مِّنْ مَّوَلٰی تَمْشٰی اِلٰی عَبْدِ

ای دو دوست من هیچ دیدید شما یا شنیدید شما

بگرامی تر از خداوندی که برفت بسوی بنده

اگر بنده از اینجا باز گردد فردا روز بیش کتبوقا نوین شرمندة باشد چه Fol. 80b.

1 The MS. has پتکجی .

2 In the MS. کتبوقا . The Rauz has کتبوقا but corrected on the margin as کتبوقا .

گوید که ما را دیدید و از راه ناز گشت اگر ملک اسلام احارت دهد بدده
 برو و یکماه^۱ را بخدیم آید ملک اسلام شمس الحق والدین
 رعاست ملکانه داس که ملک علی مسعود را از عرض آن سخن
 عرض حیری دکر سب او را احارت داد ملک علی مسعود از ملازمان
 خاص خود سه تن را باز گردانید و بسجستان مکتوب نوشت که
 مرددان نصیر الدین و علاء الدین انتقام الله تعالی باید که تمام ایمه
 و سادات و علما و رعایا و بقدا و لایب سچستان صابها الله عن الحدثنان
 باستقلال خداوند ملک اعظم شهریار دیار عجم اعدل الملوک فی العالمین
 مهرمل الماء و الطین شمس الحق والدین خلد الله سلطنته بیرون آید
 و در کوشک می که دولت خانة قدیم اسب و منظر عرو حلال و مصر فتح
 و اقبال شاد روان شاهی او ترکشند و همه بنفسهم^۲ در ایام و لیالی
 بخدیمهای علی التواتر و التوالی ملازم باشند و هیچ دقیقه از شرایط
 خدمت بسندیده نامرعی نگذارد و در جمیع ابواب در رضا حوئی و ناس
 خاطر و رعایا حاکم حشم نامدار و خدم کامکار او اجتهاد تمام و سعی
 بلیغ بجای آورد برین حمله بروند تا ستوده و بسندیده افتد انشاء الله
 وحده بعد از آن ملک شمس الدین را وداع کرد روز دیگر ملک شمس الدین
 امیر شمس الدین اسفرار را متعاقب او نفرستاد و گفت باید که
 نایک خدمتگار نام مصالح کار خود بیش کنندو قانون روی و از احوال
 ملک علی مسعود [ناحصر] باشی و از آنچه او در بیش امرا سارد و بردارد
 ما را اعلام دهی - امیر شمس الدین از اسفرار نایک خدمتگار بهرات
 آمد و از هرات بیش کنندو قانونی رسم و از انجانب ملک علی مسعود
 بشکرگاه کنندو قانونی رسید خطاء تنکھی که ایلکی شاهزاده بلغه بود هم

۱ In the MS یکماه .

۲ In the MS بنفسم .

مبارز کار دیده به راه فرستد تا ملک شمس الدین را بگیرند و بیش ما فرستند تا شکایت و حکایت که ازو بحضورت ما رفع کرده اند در مشافهه یروغوی آن بداریم شاهزاده بلغه چون بر حکم شاهزاده باتو واقف گشت خطای تبکجی^۱ را که از جمله امراء درگاه او بود با چهل نوکر (به) کتبوقا^۲ نوین فرستاد و احکام شاهزاده باتو بدو رسانید و گفت می باید که ملک شمس الدین را با کماشتگان بیدار و طایفه از اهل کارزار بدین جانب روانه گرداند که در حاضر گردانیدن او شاهزاده جهان باتو خان مبالغه تمام فرموده و در اهمال این کار نازک و عید و بیم هرچه تمامتر کرده راوی چنین تقریر کرد که بیش از رسیدن ایلجیان شاهزاده بلغه نزد کتبوقا نوین ملک شمس الدین بجبیت ضبط مملکت نیمروز به بیست روز بجانب سجستان رفته بود چون بادرکن رسید ملک سجستان ملک علی مسعود با ملک مقابل افتاد از اسب پیاده شد و شرایط خدمت بجا آورد ملک شمس الدین گفت که ای علی مسعود ما بولایت تو می آیم و مچمان تویم تو کجا میروی ملک علی مسعود زمین خدمت بدوسید و بر ملک شمس الدین مدایح و محامد فراوان خواند و گفت که بنده کمترین و هواخواه قدیم را چه عظم و محل آنست که چون تو شهریاری بنده خانه او متوجه گردد - * شعر *

ابن رومی خَلِیْلِیْ هَلْ اَبْصَرْتُمَا اَوْ سَمِعْتُمَا * بَاکَرَمٍ مِنْ مَوْلٰی تَمْشٰی اِلٰی عَبْدِ

ای دو دوست من هیچ دیدید شما یا شنیدید شما

بکرامی تر از خداوندی که برفت بسوی بنده

اگر بنده از اینجا باز گردد فردا روز بیش کتبوقا نوین شرمزده باشد چه Fol. 80b.

1 The MS. has پتکجی .

2 In the MS. کتبوقا. The Rauz has کتبوقا but corrected on the margin as کتبوقا .

دولت و امیر محمد عزالدین مقدم و عمل هراة هر کرت ده اولاغ و دو
خیمه و سیصد دینار عدلی بدیشان دادند درین سال مذکور که ملک
شمس الدین در هراة بود جانور داران بر عادت معهود و قرار هر سال
براهة آمدند و اولاغ و خیم و وجوه طلب داشتند ملک اسلام شمس الحق
والدین بخشم تمام نانک بر جانور داران زد و کف من بعد شمارا
از دیوان هراة جیزی نخواهد رسید تا امروز شما بی راه از هراة اولاغ و ما
بکنج او می ستاده اید جانور داران از ملک اسلام شمس الحق والدین
برنجیدند و خشم آلود و دلنگار از هراة بیرون آمدند و بیش جیبجغای
رفتند و باصعاف و آلف آنچه ملک شمس الدین گفته بود بار نمودند
جیبجغای در حال ایلچی بدرند بیش شاهزاده ناتو فرستاد و از ملک
شمس الدین کله و شکوه تمام عرضه داشت و گفت که بیش اربین تاریخ
شکستن و الیلان هراة مارا عربز میداشتند و سخن ما را می شنودند
و بحکم یرلیغ هر سال اولاغ و تغار میرساندد تا ملک شمس الدین کرت
ملکی هراة و توماتات او آمده بیش کسی ما را بحساب بر نمکیرد و حکم
یرلیغ نادر شاه راده جهان نمی شود و اگر حال برین خواجه بود
هر آینه که مارا درین ولایت امکان توطن و مجال قرار و محافظت این
سرحد نخواهد بود و من بعد جانوری نندگی نادر شاه زاده جهانیار
نخواهد رسید شاهزاده ناتو را این سخن در غصه آورد و از ملک
شمس الدین کیسه در دل گرفت و آتش آلتَقْدُ یَصْرَعُ فی الْمَحْرِ
وَالْعَقْرِ در دل بر کینه او در التباب آمد روز دیگر بمشورت شاهزاده کان
و امراء مملکت خود ایلچی کرانیک^۱ نام بمارندران بیش شاهزاده
بلغه فرستاد و گفت برزند باعه باید که خون بر احوال واقف کردن نوکران

۱ کرانیک تک In the Rauz.

برتاب بیاده کشتند و بر ملک اسلام شمس الحق والدین طاب ثراه ثذاه
و آفرینها خواند و گفت - * شعر *

رشید و طواط منت خدایرا که بتائید آسمان آمد بمستقر جالالت خدایگان
ملک شمس الدین قرغ را در کنار گرفت و هر کس را از اشراف و زعماء
شهر علی قدر منزلته و مرتبه بدرسید یک ماه بیدسته قرغ و مشاهیر هراة
ملک شمس الدین را طویها و دعوتها کردند بعد از یک ماه ملک
شمس الدین بزرگان و رؤس سباه را خلعت پوشانید و شر تن از ولات
Fol. 79b. ولایات بحسب قدر و قیمت و حسب و نسب از انعام عام و بذل تمام
او محظوظ گشت و از اطراف خراسان تجار روی بهراة آوردند و کار دخل
و نفع شعر هراة حمیت عن الافات و البلیات رونق تمام گرفت * شعر *
مسعود سعد منور شد ز رایش روی کیتی * توانگر شد ز بذلش خلق عالم
سلمان فزون شد در جهان دلشادی و عیش * برون شد از جهان حیرانی و غم
راوی چنین گفت که درین سال مذکور ملک مغفور شمس الحق
والدین کرت طاب ثراه بهراة نزول فرمود شاهزادگان باغه و توتار^۱ که
بردار زادگان شاهزاده باتو بودند در بادغیس معسکر ساخته بودند ملک
شمس الدین بیش ایشان رفت درباب او عنایت و تربیت بی حساب
فرمودند و او را خوشدل با دلخوازی بسیار بهراة باز فرستاد بیش ازین حکایت
بچند سال امیری بود جیجغای^۲ نام بحکم شاهزاده باتو در بادغیس
بودی و از جانور داران سه امیر معتبریکی چون قبرتو و دیکری سوکو و سیم
تا تیمور ملازم جیجغای بودند و هر سال دو نوبت جانورانی که بدست
آوردند بیش شاهزاده باتو فرستادند و از هراة اولاغ و خیام طلب کردند

^۱ In the MS. Raüz توتار.

^۲ Here جیجغای, but later on ججغای.

بار دادند ملک اسلام شمس الحق والدی اندور صد و پنجاه تن
را از ساکنان حصار قتل رساند و فرمود تا از متمردان و معاندان
آن طایفه ده تن را از بالای حصار سه نیکو دسار بیعداحتند و حصار
را حراف کردند و از اینجا دور دیگر مطهر و معصور و کامیاب و مسرور
دوب فرجده مراجع فرمود و نا عیدم بسار و اساری بی شمار *

ذکری و نهم در قتل ملک علی بن مسعود ملک شهر ساجستان

حون شهرز سده سب و حمسن و ستمانه درآمد دس سال ملک
اسلام شمس الحق والدی کرت طاب ثراه از اعداستن نیکاناد^۱ آمد
و بهلوان معار الدی محمد بهی را ناهرار سوار در نیکاناد گذاشت و رمام
حل و عقد و سبط و قص آن دبار را بکف کفایب و ید اقتدار و قصه ارادت
از حواله فرمود و استغاث و عزل و عدم و نقد رعامت و ریاس
و حناب^۲ اموال و حراج و انچه از لوازم شعل حکومت اسب مطلق
العیان گردانند بعد از آن نعلیه محروسه حیسار^۱ لالاب محفوظه من
الغوار آمد و بعد از ده روز از قلعه محروسه حیسار^۱ لالاب محفوظه من
الغوار باسفرار حرکت فرمود و از اسفرار احمدار الدی سالار و امیر نصرت
و حسام الدی بیال را بهراه نیش فرلع فرسناد و در دکر فرلع و امیر محمد
عر الدی مقدم و حواحه شمس بناری و اعیان و حماهیر و دررگل و مشاهیر
بهراه نا نعم بی حد و نثار بی عد باسفرار ملک شمس الدی
نا بسندل نیش بار آمد و حون نیکوم ملک اسلام رسیدند از یک ندر

^۱ In the MS نیکاناد

^۲ In the MS حناب

برورش دادی تا نوالی و ثنای حضرت کبریای تو بر مقتضای و ما امروا
 قال الله تعالى
 اِنَّ اِيْعَبْدُ اللهَ مُخْلِصِينَ مِي سَرَايِد اِلَّا لَهُ الْحَقُّ وَالْاَمْرُ تَبَارَكَ اللهُ
 قال الله تعالى
 رَبُّ الْعَالَمِينَ بِسْمِجْ جَان اهل جان ميرساند - * نظم *

لَكَ الْحَمْدُ يَا ذَا الْمَجْدِ وَالْجُودِ وَالْعُلَى

مرتد است ستایش ای خداوند بزرگوار و بخشش و بلندی

تَبَارَكْتَ تُعْطِي مَنْ تَشَاءُ وَ تَمْنَعُ

بلندی تو عطا میدهی آنکس را که خواهی و باز میداری

من امیر
المومنین
علی رضی
الله عنه

و ای خالق ناز و نور و ای رازق مار و مور و ای وهاب بی مذت و علت

و ای ثواب با مغفرت و رحمت و ای مانع بی علل و ای قادر لم یزل

بلطف بی غایت و عنایت (و) فضل بی نهایت خود از خزانه اِنَّا فَتَحْنَا

لَكَ فَتَحًا مُبِينًا مِنْ بَذَّةِ ضَعِيفٍ رَا خَلَعْتَ نَصْرَتِ وَ فَتَحَ كَرَامَتِ فَرَمَی

و این حصار را بر دست من ضعیف بقدرت قدیم خود کشاده کردان چون

ملک شمس الدین بدین نوع بردگانه لایزال ملک لم یزل بتضرع

و ضراعت و مسکنت تمام رقعہ سوز و نیاز عرضه داشت از اول

روز بفرمود تا ملوک و امرا و رؤس و وجوه سباه همه پیاده شدند و سبورها

و درها و جبرها بیدش بردند بعون ایزد بخشاینده روزی ده جان آفرین

در حال قرب دو هزار مرد غوری و افغانی و هروی بیک حمله خویشتن

را بر در حصار انداختند چون دراز آهن بود و هر بواب و حارس مثل

اهرمین دو روز دیگر لشکر بر در حصار بماند و از طرفین قرب هزار مرد

دیگر بعضی بقتل رسید و بعضی مجروح شدند روز سیم که اواخر

ذی القعد سنه مذکور بود میان مردم حصار ساجی دو گروهی و نزاع

حادث گشت جماعتی که بمدد و عدت بیشتر بودند و حصار را بدست

بددگار در لب منظمس و مددرس گردد که اگر آن حصار در دست
 آن بومه گردد کش و در تصرف آن رزمه آتش و شش نماید ناندک
 زورکاری قوی حال کردند و منواران و صلوکا و قطاع طرق نا ایشان
 بار و مددگار شودد بعد از آن دفع و منع آن قوم متعذر باشد ملک
 اسلام شمس الحق والدین طاب ثراه فرمود که این حمله از ممکنات
 است و بدست آوردن آن حصار از لوازم و فرایض است زور دیگر
 لشکر بطرف حصار ساحی کشید و دو هزار سوار باسم معاوی از
 معوردای بوئین طلب داشت شونده زور را بدلی حصار ساحی رسد
 حصاری دند معاند بلند در بهاد استواری و شکوه معدی - * شعر *
 سر افراتحه در سدهر بلند * حوکه کمترین برخش اشکوه مدد
 در راهی و ناره از حش و سنگ * فراوان درو آب زور حنک
 تو کفتی که روئیس^۱ دوار او * ر بولاد کرده همه کار او
 نکپان درو پیشتر از حساب * همه اهدیس ترک و زدن زکاب
 حو و رع و حصاب حصار ساحی را مشاهده کرد کعب - * شعر *
 برین بدد بالا در استوار * بیاند کسی دست حر کردگار
 هعب زور آن حصار را محاصره کرد و هر زور درو دوش^۲ حنک بدش برد
 و سیاری از نامدازان هر دو سناه درین هعب زور بعدل بیوس و از
 حاندن درناهای حو در موج رن آمد شب هشتم ملک شمس الحق
 والدین بوقت طلوع صبح اول برید نهار را بحضرت ملک بی بیار و مالک
 کارسار فرسناد و کعب ای خداوندی که بلبل خوش دواي سخن سرای
 و ناطعه را در بوستان سرای وجود برقص و آن من شیء الا نسج بجمده
 تلقین از رانی داشتی و طوطی رن را در قعص دهان بشکر شکر حود

^۱ زوئست In the MS.

^۲ دوت In the MS.

می باید کرد چه آبادانی آن شهر متعلق بخدمت خداوند ست ملک
شمس الدین فرمود که درین هفته عزیمت سفر بجانب هراة مصمم
گردانیم و از ملوک حاضر و بهلوانان بر دل ملکی و بهلویرا با سه هزار مرد
درین سرحد بگذاریم تا از خیر و شر و صلاح و فساد این دیار با خبر باشند
ملک تاج الدین کرد و حسام الدین جاول بر بای خواستند و بعد از شرط
خدمت گفتند که باری تعالی و تعظم ملک ملوک آفاق و شهریار نامدار Fol. 78a.
دیار خراسان و عراق را در سمو رفعت و علو منقبت و علو مرتبت بقاء
نوح و حیات روح دهاد و اطناب سرادق حضرت مقدسه او را بمسامیر خلود
و اوتاد اباد موطن و موکد گرداناد - * شعر *

بخدمت سه محمد بحق جار علی * بدو حسن بکسین و بموسی و جعفر
بر رای اظهر انور لا زال عالیا منیرا عرضه میدارند بندگان کمترین
و جانسباران بهترین که کلی ولایات افغانستان ملک اسلام را مسلم و مسخر
کشته است و تمامت قلعهها و حصارها و جایگاهها فتح شده الا حصار ساجی
که آن فتح نشده است چه در همه روی زمین از روی استواری و رفعت
مثل آن حصار دیده مردم گردنده ندیده است و کوش خردمند صفت
کننده^۱ نشنوده و در انجا هزار مرد افغان جلد مبارز متوطن است
و از عهد یزدجرد تا امروز هیچ بادشاه و ملک و حاکم را کردن نهاده اند
چه بنده ایشان در غایت محکمی و منیعی است و ذخیره و مایحتاج
حصار داری در نهایت کثرت و افزونی و شجاعت و بسالت و دلاوری
ایشان بیش از آنکه در افهام و اوهام درآید مصلحت در آنست
که این یک حصار دیگر را ملک اسلام فتح کند و آن جماعت را که بنده
بوی برده اند بقتل رساند تا اندیشههای کونا کون از خواطر و ضمائر

شاعر

^۱ کشنده. In the MS.

76. بیوست روز هشتم دزدان بناه تنگنای دره بردند که بغایت مضیق و دقیق و منیع بود سبهدار تاج الدین بغنی با هزار مرد ممر و کدر دره را بکوب و اختیار الدین سالار و امیر نصرت با بانصد مرد از بالا دره درآمد و بهلوانان مدارز الدین محمد نهی با بافی سناه از یمین و یسار دزدان دران دره تنگ جنگ در بیوست همت روز دیگر دزدان دران دره نماددد روز دیگر لشکر ملک اسلام شمس الحق و الدین غلو کردند و یکبار حمله بیش بردند و تنگنای دره را از دزدان باز ستانند و خود را بر ایشان زدند و قرب صد تن را از ایشان بقتل آورد و دزدان چون بیچاره و مضطرب گشتند اسلحه بپنداختند و زنجار خواستند بهلوان مدارز الدین محمد نهی ایشان را زنجار داد و تمامت زن و فرزند و اتاع و اشیاع و کله و رمه ایشان را بخدمت ملک آوردند ملک شمس الدین فرمود تا ازان دزدان هفتاد تن را دست بیرون کردند و باقی را بحسام الدین جاول بخشید و بهلوان محمد و اختیار الدین سالار و امیر حضرت را خلعت پوشانید *

ذکر سی و هشتم در فتح حصار ساجی

چون ملک اسلام شمس الحق و الدین کرب طاب ثراه مظلومان ضعفاء خلق را که ودایع الهی اند از جور و تعدی دزدان کدکابی و بهرانی خلاص داد و از موارد معدلت متحیران نپه حیرت را سیراب کرد و در استخلاص نفوس و اموال مؤمنان آثار ید بیصاء موسوی و آیات اخیلی عیسوی و انوار معجزات محمدی ظاهر گردانید و بدین واسطه علویه شریفه درجه علیا و مرتبه اعلی عسی آن یدعتک رتک مقاماً محموداً را مکتسب و موزوت خویشی گردانید و در عریب ترحه هراه نا ملوک و جاهو مسورت کرد همه باتفاق گفتند که بطوب هراه حرکت

بخدمت ملک اسلام شمس الحق والدین طایفه از زما و روساء افغانستان عرضه داشتند که از حصار دوکی بر طرف جنوبی بپشتاد فرسنگ جماعتی دزدان اند که ایشانرا کنگان و نیران خوانند صد سال کما بیش میشود که این گروه راه می زنند و تجار و سفرا و ابناء السبیل را که از اطراف و اقطار بلاد غربی بپندوستان میروند غارت می کنند امیدواریم که ملک ملوک الاسلام از برای ذیل درجات را لشکری نامزد فرمایند تا آن سارقان بر کذاه طغیان و آن قاطعان راه مسلمانان را از آن دیار براندازند و هریک را منکوب و مسلوب ببالی متخول گردانند تا من بعد درین ولایت - * شعر *

سوزنی

زعین عدل تو زای زبان دزد براه

چو هاکره شود از کاف کاروان گفتن

ملک شمس الدین برسید که آن دزدان چند تن باشند و بکدامین عدت و سلاح جنگ کنند گفتند که ایشان هفتصد مرد بی باک مبارز اند که در روز مصاف با دوهزار سوار نامدار بر آویزند ملک اسلام روز دیگر بعد از تدبیر و تفکر بسیار بپهلوان مبارز الدین محمد فبی و تاج الدین بغنی و اختیار الدین سالار و امیر نصرت را با دوهزار سوار نامدار بجهت اخذ و قمع آن دزدان نامزد فرمود و از اسلحه و مراكب ساز سفر جندانک ممکن بود بدیشان داد و هریک را بخلعت کرانمایه از اسب و جامه و کمر و قبا و کلاه مخصوص گردانید بپهلوان مبارز الدین محمد فبی و اختیار الدین سالار و تاج الدین بغنی و امیر نصرت بطالع سعد بواسطه شوال سنه مذکور سوار شدند بانزده روز را باو طان دزدان رسیدند چون آن قوم را از رسیدن سپاه ملک اسلام شمس الحق والدین خبر شد روز دیگر همه آمادۀ محاربت و مقاتلت بجنگ بیرون آمدند هفت روز متعاقب حرب کردند و درین هفت روز قرب بانصد مرد دلیر نامدار از جانبین بقتل

مقاومت بس نمیکشیدند برین گونه از درون و بیرون کشش و کوشش بود - * شعر *

حَتَّى تَجَلَّى الصُّبْحُ فِي وَجْهِهَا كَالْمَاءِ يَلْعُ مِنْ خَلَالِ الطَّحْلِبِ

تا روشن شد صبح در کرائعی او همچو آبی که بدرخشد از میان [اشنه] هنگام صبح صادق را سپاه ملک اسلام شمس الحق والدین در حصار را سوخته بودند و دیوارها را ده جلی سوراخ کرده و یک برج را گرفته چون سندان دانست که حصار را بکرفتند و همین ساعت همه را بتیغ بیدریغ بخواهند کشت بانگ بر مردم حصار زد و گفت ای دلاوران نامدار ما را از دست این قوم امان نخواهد بود ناری هریک بخون خود یکی را بقتل رسانیم تا بنام نیک کشته شده باشیم دریست مرد بود از اقرب و مقربان او جمله حمله کردند و جفدتن را از نامداران سپاه سباه ملک اسلام شمس الحق والدین مجروح گردانید عاقبة الامر سندان با آن دریست مرد قاتل بر دل کشته شد دیگران سلاحها بیفداختند و فریاد یَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ بر آوردند و لشکر منصور ملک شمس الدین بریشان میخواندند که هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعِدُونَ ⑤ آن روز تا نماز دیگر ملک شمس الدین در حصار دوکی مقام کرد و زمره را که واجب القتل بودند بقتل رساند و باقی مردم رعیت را ببخشید و ذیل عفو در جرایم و ذنوب ایشان نوشید و از انجا بفضل و اهب الکمالات و السعادات مع حصول المبارک والمرادات مظفراً و منصوراً و مسرراً و مسروراً مراجعت فرمود *

قال الله
تعالی
قال الله
تعالی

Fol 77a.

ذکر سی و هفتم در قتل طایفه دزدان افغانی

چون شهر سنه خمس و خمسين و ستمایه در آمد درین سال

بدین نوع که بذکر پیوسته است ملک شمس الدین چهار روز بر در حصار
 بکار کارزار روزگار برد و فرمان فرموده بود و سوگند عظیم بر زبان رانده که هر که
 درین چهار شبانروز از بای حصار باز گردد و میل خیمه و خوراکه کند
 و آرزوی منزل و بذکاه برد و از موافق و مراقب غریب و حرب و مرصاد
 قمع و قطع روی بسوی مقام مقام و طعام آرد اگر که همه فرزندان صلبی من
 بود بعبودی بقتلش رسانم که آن سیاست تاریخ عالمیان و روزنامه اهل جهان
 گردد روز بنجم شکر از جانبین بر منوال گذشته تا شب باهم در مصاف
 و لاف و تقدم و تاخر و اقبال و ادبار و عزیمت و هزیمت بسر بردند و چون
 شاه سباه زکبار بر شاهنشاه رومی عذار مظفر کشت و جهات سته آفاق
 چون قلب قالب مردم مقلب قلاب بر نفاق تاریک و مکدر شد ملک
 اسلام شمس الحق والدین حکم فرمود که امشب باید که از اطراف
 حصار دلاوران تا روز حرب کنند و کمند اندازان جان باز و
 رسن بازان جابک دست روی بجانب برجها و منظرها آوردند چون Fol. 766.
 حکم ملک شمس الدین بسباه رسید جمله بیکبار خروش بر آوردند و از
 میان و کنار ویمین و یسار چون دریای موج در حرکت آمدند و قرب
 دو سه هزار مشعله و چراغ دران لیلۃ الداج بر افروختند جفاک از
 شعاعات افوار آن مشاعل جمله صحرافات چون باغ و راغ روشن و کلشن
 کشت و بیک حمله لشکر بپای دیوار حصار و در دروازه رسیدند و آهنگ
 کمند انداختن و قصد در سوختن کردند حصاریان نیز در آن شب بر فزع
 که چون رستخیز با نهیب و غریو بود سبکها صد منی با تیرهای نه
 مشتی انداختن گرفتند و از برای ابقاء عرض و حفظ فرزندان خویشتن
 بجنگ و آهنگ مشغول گشتند و هر چند که مرد ازیشان بیشتر بقتل
 میرسید متهور تر میکشتند و دست از مبارکت کوتاه نمیکردند و بای از

کمر انقیاد از سروداد بر میان جان رشاد و سداد دسته اود و درین سه سال که حورن سائر خدمتکاران جان نار سراندار در دزدکی این ملک قلعه کشای درین را مدابرب ملازمب نمودی بچشم سر مشاهده کرده و بتحقیق دانسته که بجه نوع انادی ملک را بیجان و بیجان گردانید و بجه نسو فلحای این حدال و حصارهای این بلاد را بکروب اکثرون در مقتضای *أَمْرُ الْمُؤْمِنِ* آج *أَمْرُ الْمُؤْمِنِ* سخن این برادر مخود بشعو و نسب از تخلف و معددت کوتاه کن و سر بر خط هواداری و برمانداری نه و در حصار نکشای و بی هیچ خوف بیرون آی تا ترا بخدمت ملک اسلام شمس الدین والدین برم و بشعائب از آن صورت تا ربع در حواهم تا بکرم خلقی دلیل عفو و صفح در حوایم و خطایا، تو نباشد و بر منوال اول تو را بصدف الطاف بیره منذ و مخصوص گرداند حورن سندان آن مقالات را^۱ گوش کد در حواب گفت که ای ملک تاج الدین بدانکه من بدین کلمات مموه و حکایات مرحرف در دام مکر و حیل تو بخواهم افتاد و اریں دلاء والا رعشیب دست بخواهم آمد امیدوارم که هم درین هفته بیشتر نامداران و مدد سیفان افغانستان معاود و مطهرت من بیاید تا نا ایشان یکدل و زبان داد جوستن از سناه ملک شمس الدین دستایم و بخون شعیب که حویشارود منسب هزار حورن بریزیم حورن ملک تاج الدین کرد دانست که سندان سخن او بخواهد شنود نار کشب و آنچه گفته بود و حواب شدوده تا ملک عر الدین تولک و تاج الدین یعنی درمیان دهان ملک عر الدین بمرمود تا در حال کوس حربی بود کوفتند و لشکر از پیاده و سوار در پای حصار درگی جمع شد سندان باعقب مد مرد مبارز از حصار بیرون آمد و آن روز تا هفکام شام تا ملک عر الدین تولک حرب کرد هرده روز متعاقب از حاسبی بر آویختن و حورن بیختن بود بواسطه آنک حصار درگی مراجع

^۱ In the original متالانرا .

آنکه در ملک ملک بخشی وجود   تاج انعام عام بر سر اوست
 آنک در چشم خصم هیکل او   صورت تیغ و شکل خنجر اوست
 آنک رشک سحاب و کان و بحار   دست و طبع و دل دلاور اوست
 آنک سلطان جرخ از دل و جان   از کمین بندگان کمتر اوست
 آنک نور جمال ماه جلال   رای عقده کشای انور اوست
 آنکه فتح مبین بروز و غا   هادی و بیشوای لشکر اوست

Fol. 75a. بقدر فلکی خلق ملکی و حسب ظاهر و نسب ظاهر و عدل شامل وجود
 کامل و فضل و افرو بذل متوافر و ارتفاع قدر و اتساع صدر و رفعت مکان و عزت
 امکان و علو مرتبت و سمو منقبت و جلالت خاندان و زعامت دودگان
 و نزاقت مولد و نظافت معتد و نفاذ امور و دوام سرور دین قوی و سیر
 نبوی از فرمان فرمایان شرق و غرب و ولایت داران بر و بحر ممتاز است
 و در احراز مجدد و معالی در ایام لیالی قدم تقدم بیش سرفراز عالم
 و گردنکشان بنی آدم نهاده است - * شعر *

شاهر   لَقَدْ جَازَ أَقْسَامَ الْفَضَائِلِ كُلِّهَا * فَاَمْسَى وَحِيداً فِي قُنُونِ الْفَضَائِلِ

بدرستی که جمع کرد بخششها افزونها را همه را

بس کشت یکانه در کونه‌ها افزونها

اعظم ملوک نامدار و اکابر حکام روزگار و اماجد و لاله‌اخیار بقلم عبودیت رقم
 مطاوعت او بر صفحه جان و جان کشیده اذد و هر یک بطوع و رغبت از
 سر اخلاص و محبت خود را در بیش جناب جنات حیات^۱ او چون بندگان
 کمینه و سر افکندگان دیرینه ملازم و معتکف گردانیده و حالیا قرب بنجاء
 ملک ناماور و صد امیر معتبر و هزار سببسالار بر سر با چندین هزار مرد
 جرار کرار از غوری و هروی و افغان و مغول بر درگاه عالی بنه انجم سباه او

¹ In the MS. جنات حیات .

دلیر شوند. و هر قومی نژاد بقلعه و حصاری نرزد و نتجدید عصیان و تمرد
ظاهر گرداند جاهد و حاصران و ناظران بر ملک اسلام آوریدها خواندند
و بمسکنت و ضراعت ثنایها گفتند و اران بیش بینی و عاقبت اندیشی
و طبع ناک منتج او حق تعالی را سجدهات شکر بجای آوردند و شکرانها
قبول کرد روز دیگر که اواسط ربیع الاول سنه مذکور بود ملک اسلام شمس
الحق والدین ملک عز الدین تولک و تاج الدین بغنی و ملک تاج الدین
کرد را با در هزار سوار نامدار بطرف ولایه سندان فرستاد و فرمود که چنان
خواهم که تا آمدن ما متعاقب شما شما حصار سندان را محاصره کرده
ناشید و بروز جنگ و شب شلیخون برده ملک عز الدین و ملک
تاج الدین کرد و تاج الدین بغنی زمین خدمت نوسیده و جام تربیب
نوشیده و خلعت عاطفت نوشیده از لشکرگاه ملک شمس الدین بیرون
آمدند و بیست روز را بحصار^۱ دوکی رسیدند و قرب ناصد کس را از
حیث و خدم و علما سندان را نگرفتند روز دیگر ملک تاج الدین کرد
با نذجه سوار آهن پوش بدای حصار آمد و خود از سر بر کوب و کعب
با آواز بلند که سندان را بگوید که تاج الدین کرد آمده است و میخواهد که
با تو سخن بگوید سندان چون آواز ملک تاج الدین کرد را بشنود در دروه
منظر درب حصار آمد و بر ملک تاج الدین کرد سلام کرد ملک تاج الدین
بعد از جواب سلام که ای دوست حقیقی و ای برادر دینی ندانم امروز
بحمد الله تعالی که خداوند و مخدوم ملک اعظم مالک رقب الامم شهریار
اسفندیار بخت و حمشید برادر تخت شاهنشاه جهان نژاد شمس الحق
والدین محمد بن ابی بکر گرت -

* شعر *

آنک لطف اله رهبر اوست و آنک مهر سهر حا که اوست

سلیم

اجتهاد تمام بجائی آورد بحصار دوکی رسید و از متواریات و قطاع طریق
 قرب هزار مرد دیگر با ایشان بیعت کردند که بهیچ نوع خلاف نکنند تا جان
 دازند بکوشند و با ملک اسلام شمس الحق والدین سر بصلح در نیارند چون
 ملک شمس الدین را از مختلف سندان خبر کردند ملک تاج الدین کرد
 و مبارز الدین محمد نهی را دو هزار سوار در عقب او بفرستاد بعد از
 هشت روز ملک تاج الدین کرد و بهلوان محمد نهی باز آمدند و گفتند
 که سندان از راهی رفته است که بغایت صعب است و در وی جوی
 و جرو سنگ لایح و نجد و غور و اجام و حضيض بی حد و حساب و چون
 اسبان ما بغایت لاغر بودند و بی فعل در عقب او نتوانستیم رفت ملک
 شمس الدین روی بسوی جاهو کرد که تدبیر این کار چیست بطلب
 سندان عذار لشکر کشیم و یا بجانب هراة حرکت کنیم که چند سال شد که
 از هراة بدر آمده ایم جاهو و بعضی از ملازمان ملک شمس الدین گفتند
 ملک اسلام را بر موجب قضیه لیس من عَادَةِ الْکَرَامِ سُرْعَةُ الْإِنْتِقَامِ چند
 روزی سندان را امان دهیم چون بهراة رسیدیم از لشکر مغول بنج هزار مرد را
 بدین سرحد فرستیم تا بتاخت متعاقب ولایة سندان را خراب کنند ملک
 اسلام شمس الحق والدین گفت که آنچه شما میگویید از صواب و فحیح دور
 نیست اما بزرگان روزگار و خردمندان نا مدار گفته اند - * شعر *

اگر کاری بخواهی کردن امروز

شاعر

بفردا مفکشن هیئات هیئات

چرا زیرا خداوندان معنی

جنین گفتند فی التأخیر آفات

Fol. 74b. مصلحت در آنست که تا سندان را با طایفه که بیش مانیا آمده اند بقتل

فرسانیم بهراة نرویم چه افغانیان بی وفا و غدار باشند چون ما بهراة رویم ایشان

فَوَسَّسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ حَيْرَانَ و سرگردان شد تا اقارب و خواص خویشترن
 مشورت کرد و گفت بدانید که ندین نوع که ملک شمس الدین کشش
 میکند نه همانا که یکسال دیگر درین ولایت از تخم ما کسی باقی خواهد
 ماند و میدادم که چون اعیان و متمردان افغان را بقتل و مصادره و حبس بر
 اندازد روی ما خواهد آورد و هریک از ما را بواسطه جرمی یا ترک
 خدمتی تعزیک و تادیب بر مطالبه اموال بایمال خواهد کرداید تدبیر
 آنسب که بیش از درول حوادث ازین ولادت برویم و نذاه بحصار دوکی بریم
 چه حصار دوکی بس استوار است و از گاه نذاه آن تا امروز هیچ سلطان
 و ملک آن فتح نکرده اسب و عمرها و دورها را در اینجا ذخیره است
 ملازمان سفدان گفتند که خداوند حاکم اسب و ما بددکان محکوم بهرحه
 فرماید و مصلحت دادد ما بددکان بر آن برویم سددان روز دیگر بیش از
 طلوع خورشید عالم امروز تا قوم خود از لشکر گاه ملک شمس الدین بیرون
 آمد و دران سحرگاه روی به بیراه آورد و در قطع فراسخ پیدا و فیعی که
 طیور را در هوای آن محال طیران نمود و بر وحیات اراضی او حیات را
 امکان حرکات می -

عبد الله الاسدی
 وَ مَهْمَ قَفَرَةٍ سَدَسِيهَا * تَحْسِبُ أَحْوَارَهَا الصَّوَاهِدِ
 سانیایی که خالیست بیا ناباه دور او
 کمان نری تو میا نهاده او را سرابه
 مَلَسَا كَأَنَّكَ مَا بَهَا أَنَسٌ * سَوَى مَهْزَنْزٍ وَ أَخْدَرِيَاتِ
 تسو بست همچو کف دسب نیست سوی مونس
 جبر شیر نر و کور خوران

جندان بر ریخت خنجر تو خون دشمنان

کاجزای خاک تا بشری جمله پر نم است

فتح و ظفر بجوهر تیغ تو قایمند

نی نی که تیغ تو همه فتح مجسم است

خصم تو کر زدره فزونست در عدد

با آفتاب تیغ تو از ذره کم است

چهل و شش روز لشکر بر در آن حصار بماند بعد ازان میان حصاریان دو گروهی پیدا گشت بعضی گفتند جنک می کنیم و قومی گفتند بایلی در می آیم آخر الامر شعیب را بگرفتند و دو شاخه کرده بیش ملک شمس الدین بردند ملک شمس الدین شعیب را بدست خود بقتل رساند و اخذان او را تشریف کرانمایه داد و از آنجا کامیاب و منصور با غنائم بی حد و اسیران بی عد مراجعت فرمود *

ذکر سی و ششم در فتح حصار هوکی و بقتل

رسیدن سندان افغان

چون شهر سنه اربع و خمسين و ستمایه در آمد ثقات هراة گفتند که درین سال از تواریخ یکی آن بود که چون ملک اسلام شمس الحق والدین کرت طاب ثراه و جعل الجنة مثوابه حصار کهیرا را خراب کرد و شعیب بر عیب را بقتل رساند از قوم سور فا که یکی از زعماء افغان بود سندان نام و این سندان بشر عم شعیب بود و هزار مرد دالور داشت و مردی بود بر دل و کار دیده و کرم و سرد وقایع و بلا جشیده و یکسال ملازم درگاه ملک شمس الدین بود چون مشاهده کرد که شعیب را بجه خواری بگشتند هراسی عظیم و رعبی قوی در دل او در آمد و در تیه

کردنکشان و گردان و کردن سران در خاک خواری افتاد وصیت سیاست
سلطانی ما از اتصالی خاور تا انتهای ناختر منتشر شد و آوازه دولت بی
اندازه ما را مفضیان قضا و قدر بسمع جمع جناران و بهاران مشارق
و مغارب رسانند بر لشکر منصور و پیروز ما شب خون می آری اکنون که
هنگام نبرد و رزم آوردن اسب و روز فرخاش و کین جستن نفاذ بحصار برد
و در فر بسته و آماده مقابل و مقاتلت شده با این همه عصیان و طعنان
اگر چنانکه بطوع و رغبت در حصار نکشائی و چنانکه از متضرعان
و متخشعان سزد و آید رجوع بحضرت ما کنی ترا بچنان امان باشد
و اطفال و اموال و رجال از نهب و قتل سالم ماندند ، الا که شیطان عرور
آتش مقاومت در شخص خاکسار تو زد هر آینه که بعد از فتح این حصار
از اولاد و احفاد و اقارب و قنایل تو آثار نیکدارم چون آن فرستادگان این ننگ
را بشعیب رساندند شعیب خشمناک شد و فرمود تا آن هر نفع تن را
ساز فکون ساز از نالای حصار بیفتد اخذد ملک شمس الدین چون آن حاکم
را مشاهده کرد تا تمامت سپاه بعون خدای سمیع علیم از برای فتح آن
حصار مدیع رفیع بیش رفت و بقاطان و فاروره انداران را فرمود تا از
حوالی حصار بقط انداختن گرفتند سپاه یکسر بفرمان او چون اسد و میول
از اطراف اربعه حصار در آمدند ملک اسلام شمس الحق والدین آن روز
نفسه دلیریهایی صعب و جاننازیبایی مهیب نمود و بر نسقی حرب کرد
که هر زمان از ساکنان عالم بالا و ناظران منظر کفد خضرا این اوار بر می
آمد ^۱ - * شعر *

Fol. 73b

ای خسروی که قصه یک روزه رزم تو
صد ساله کار نامه کاروس و رستم

* شعر *

اسدی

بدادار جان بخش جان آفرین * بشخص بیامبر رسول کزین
 بکیوان و برجیس و خورشید و ماه * بجان بدر بیر من کرتشاه
 که تا سر شعیب بد اختر را بخندچر دل در نبرم از بای نذشینم و جشن
 خرمی و بیغمی نیا رایم روز دیگر که اوایل شعبان سنه مذکور بود از قلعه
 محروسه خیصار بمبارکی و طالع سعد بیرون آمد و عنان عزیمت بالشکر
 بیحد بر سمت افغانستان تافت چون خبر وصول رایات او بملوک و احکام
 و زما و ولایه و لایات افغانستان رسید باز بتجدید پیش او آمدند و کمر
 بند کی بسته و زبان ثنا و رزی کشاده بملازمت مشغول شد و چون شعیب
 را اعلام کردند که ملک شمس الدین بگرفتن تو می آید روی بهزیمت آورد
 و باشیعه خود بحصار کهیرا رفت و راوی جنین تقریر کرد که مثل حصار
 کهیرا در ربع مسکون حصنی نیست و مانند فخایر و کنوز او کنوز قارون
 ملعون نی ملک شمس الدین پیست روز را بپای آن حصار آمد و از
 فصحاء افغانی بنچ تن را بدان حصار فرستاد و گفت شعیب را بگوید

Fol. 73a.

* شعر *

مولف
کتاب

ای بی خبر ز عاقبت کار خویشتن
 با بسته مانده در جه بندار خویشتن

از راه جهل و وسوسه دیو کبر نفس
 و اله شده بکرده و گفتار خویشتن

اینگ رسید موسم آندم که هر نفس
 افغان کنی ز نفس ستمکار خویشتن

با وجود آنکه از زخم تیغ آتش افشان ما زهرهای مبارزان اقالیم کیهان آب
 کشت و از باد کرز کاو سار کوه کوب مغز باش اهرمن کش ما سر

و فرزانگی و شجاعت و آثای من بر روی زورگار یادگار ماند بعد ازان تا هوار
 سوار نامدار روی بحایت مستنک بهاد و از مستنک نظرف کرمسیر آمد
 منار الدین محمد بهی تا ناصد مرد دران مواضع متوطن بود و بیشتر
 ملازمان و دلیران خود را بحسب جمع مال مرد رعما و عمال افعاستان
 فرستاده بود و بر کمان آنکه خلق این دیار از احواز و انداز و احیاز و اشراز
 مطیع و فرمانبردار ما گشته اند و از هیبت سیاس ملک شمس الدین
 نکئی رمه حناره^۱ و قطاع طریق و طعنه رنود و او ناش در روایه بهی
 و خوف مدروی شده از معنی - * شعر *

وَمَنْ زَعَى عَدْمًا فِي أَرْضٍ مَسْعُورَةٍ * فَنَامَ عَذْبًا تَوَلَّى رَعِيْبًا الْأَسَدُ الْوَسْوَ

و هر که بخیراند کوسعد را در رمین دره

بس عاقل شود ازان کوسعدان بخود کیرد حرایددن او را شیر

بی خبر ماده که ناکه - * شعر *

شعی حون شده روی شسته نقیر * نه نهرام پیدا نه کیوان نه تیر

اریمین و یسار لشک که منار الدین محمد بهی سوز و سعب بر حاسب
 تا منار الدین محمد آمده مقابل شد شعیب تا کوه خود کار داده بود
 و سر خود گرفته منار الدین محمد ازان معنی دعایت مدفعل و حکل
 کشت و حون این حدر بملک عر الدین تو لک رسید فی الحال فاجدی
 بخدیم ملک شمس الدین فرستاد و علی التفصیل احوال منار الدین
 محمد بهی و از علق و بی حرمی او عرجه داشت ملک اسلام
 شمس الحق والدین ازان حدر حون دیل دمان و شیر عران بر اشعب و از
 سر عصب کعب -

^۱ In the MS حناره .

بکشد و در ادارات و مرسومات این
نشین صدقات و نذرات بپسند و بستاند

ذکر سی و بنجم در فتح رسیدن شعبان

چنین شنیدم از ثقات هرات که
ملک عزالدین توک و مبارز الدین
تکباباد نصب گردانید ملک عزالدین
را باطراف افغانستان و سیستان^۲ فرستاد
دیوانی جمع کند از افغانیان شعبی
نهی زدند و جند سر اسب ببردند و
ایشانرا شعیب گفتندی افغانی بود
جذکی در فرمان داشت در آن سال که
کشید شعیب بنه بولایت کشمیر
شمس الدین حصار تیری و قلعه خاصه
و بهرامشاه و المار را بقتل رساند بر عزیمت
آید و شماره ولایت خود را بمالی مقرر
چون بافغانستان رسید ملک شمس الدین
برکشت و بالقاء شیطان و وسوس دیو
بهتر از آن نیست که خود را بر طایفه از
و قومی را هلاک گردانم و غنیمی حاصل
بدلوری و گردنکشی میان دلاوران افغانستان
نام مشهور گردد و احوال بر دلی

Fol. 72b

^۲ The MS. reads بشیستان.

^۱ Rauz has کبیرا.

افغانستان فرستاد و تمامت اموال و اجناس و مواشی ایشان را بر سباه
منصور قسمت کرد و باقی اسارت را بملک تاج الدین بخشید *

ذکر سی و چهارم در فتح حصار تیوری^۱

چون شهر سنه ثلاث و خمسين و ستمایه در آمد درین سال ملک
اسلام شمس الحق والدین لشکر بطرف حصار تیوری برد و این حصار تیوری
حصاری بود بغایت استوار و زنجی از مردم افغان ذخیره و اموال درین
حصار داشتند حسام الدین چارل را قربانی بود نام او المار مردی بود در
غایت شجاعت و بسالت با کثرت اموال و ترویج احوال و دو هزار مرد
دلور جنگی داشت در آن وقت که ملک شمس الدین بملوک و والیان
افغانستان مکتوبات نوشت و ایشان را بخدمت خواند این المار^۲ در
جواب مکتوب ملک اسلام نوشته بود که اگر همه افار و عشایر من بخدمت
ماک در آیند و خراج گذاری قبول کنند من که المار تا جان دارم در
نخواهم آمد چه بیش ازین تاریخ در عهد هیچ سلطانی اجداد و انای من
مغول را خدمت نموده اند و مال بکافر نداده جدد فوت ظاهر بهادر
و قراقرین و سالی نوین بدین حدرد آمدند و ایسان را با وجود آن همه
لشکرهای کران که کران نداشتند و افزون از شمار روز مال و درات بودند
بر مادت نیافتند و عاقبت همه خایب و خاسر گس ناس نوشیده و کسوت
شدت پوشیده باز کشتند اگر چنانکه ماک اسلام نانک هر سال بیست
نمر برده و صد جاندی و محفد^۳ و جوهری بستاند راضی میشود و خط امان
و بیمان میدهد نداده ایم و خدمتکار و الا که بیش ازین طلب دارد و یا در
استحضار ما مخالفت نماید میان ما و ملک تیغ است و تید و مصاف

^۱ In Rauz . پیری .

^۲ The MS. has المارد .

^۳ In the MS. معقر .

بقدر و تمامت و تقطیع احسن التوسیم

بناظره دل و تعلیم آدم الا سماء

که علی فکرم و همین لحظه با تبع خروش قدم این قلعہ بیرون قدم
و دستبردنی تمام این نمایان را که تا دیده جهانی دیده ملک بنگاهی از دستم
فیل تن و بیرون لشکر شکن مثل آن ندیده باشد این رفعت و با سیصد مرد
آهن بوس چون دریا بجوش آمد و بوقت خروش خروش خود را از
قلعه خاسک بیرون انداخت و بر یک طرف سده ملک شمس الدین
زد و سلامت بیرون رفت روز دیگر *

چو خورشید بر کسور از چوید * سحر بردند زد و دیبانی زد
ملک شمس الدین رفیع بود تا از اول نامداد کس عربی نبرد گرفتند و قانی
روزی در آمدند و سده چون امر سده از جواب قلعه حمله آورد درختانی
و مثانی که اگر اسفندیار برون تن و کمر و پهن از چ و جز چ و عوات
و خدمت آن روز را مشاهده کردند گفتندی *

جزمین جنگ و کین خواران در جهان

نگردست کسی از کمان و مسمان

شاهنشاه و بهرامشاه و رؤس سبای و تمامت ساکنان قلعه بعد از آن که
از روز نصفی بگذشت و از طرفین مرد بی حساب بقتل رسید بیکبار فرباد
الامان الامان بر آوردند و دست از حرب باز داشت و پای مقاومت بس
کشید و سر بر خط انقیاد نهاد لشکر ملک شمس الدین بیک حمله خود را
نزدیک دروازه قلعه انداختند و آتش در در زدند و در قلعه در آمدند
و قرب چهار صد مرد نامدار مبارز را بکشت دیگر ملک الاسلام شمس الحق
والدین طاب ثراه شاهنشاه و بهرامشاه را با نود تن از اقارب و نواب ایشان
بقتل رساندند و سرهای ایشانرا از بدن جدا کرد و باطراف و اکناف

فردوسی

دقیقی

می گوئید اما میرانشاه از سر دادایی صلح نمی کند و بر معنی

إِذَا لَمْ تَسْتَطِعْ أَمْرًا فَدَعْهُ * وَصَبِّرْ [ة] إِلَى مَا تَسْتَطِيعُ

حون نتوانستی کاری را بس بگذار او را

و گردان او را بسوی آنچه توانی آرد

واقع نمی گردد رؤس و اکثر سناة ملک شاهنشاه گفتند که اگر خداوندان

فرمان دهند ما ملک میرانشاه را نگیریم و بدد کرده بیش ملک شمس

الدین فرستیم تا آتش این فتنه منطقی گردد و فاعده این عداوت متخلخل

شود ملک شاهنشاه کعب من امشب میرانشاه را در خلوت بصیحتی

کم باشد که در محل فعل افتد حوس شب در آمد ملک شاهنشاه

میرانشاه را کعب که ای فرزد کار ما هر روز مشکل تر سب و دحیره ما

هر ساعت کمتر درین چهار ماه که ملک شمس الدین این قلعه را کرد بیخ

کرده است روز بروز مال و مرد و مدد او در زیادت است و ازان ما در تصور

و نقصان می ناید که سخن من بشنوی و بر مقتضای رَحِمَ اللَّهُ أَمْرًا قَدَل

نَصَحَ أَحِبِّهِ الْمُسْلِمِ از صواب دید من تجاوز دهمائی و سر بصلح ملک

شمس الدین گرت در آری و بشوک و قوت خود فریخته و معرور بکردی

ملک میرانشاه در حشم شد و سوگند عظیم بر زبان راند و کعب - * شعر * الله

ندان خدای که اندر سراج قدسش

خیال بی دل و دیده است و عقل بی سرو پا

بخورد کاری مکرر بنقشندگی کن

بجرب دستی انداع و سب احیا

بهت سع و بهت احتر و بهت اقلیم

بهت هیکل و هفت آسمان و هفت اعصا

از رسیدن ملک شمس الدین بمستفک ملک شاهنشاه و بهرامشاه
و میرانشاه با بنج هزار مرد جنگی بناه قلعه خاسک برده بود و این قلعه
بس استوار و منیع بود و درو ذخیرهٔ بیحد و اندازه ملک شمس الدین
چون بمستفک رسید اکابر و اعیان مستفک بیدش آمدند و شرایط خدمت Fol. 70a.
بجای آوردند و بر ملک آفرین خواندند و گفتند ملک جهاندار ملک
بخش قلعه کشای عدو بند فیروز روز کامیاب کامران را تا نفخ صور در غور
و سرور دوام سلطنت و نظام حشمت باد و جهان و جهانیان حامد و مدح
و زمین [و] زمان رهی و رهین - * شعر *

کنجه
خدایت یار باد و بخت راعی * زمانه بنده و ایام داعی
ظفر همزانو و مقصود همدم * سعادت رهبر و اقبال محرم
بعد از ادای ادعیه عرض داشتند که ما بندگان دوستدار و خدمتکار
خداوندیم ملک شمس الدین ایشانرا بفواخت و مستفک را بملک
تاج الدین کرد داد و فرمود که با صد مرد دلاور تا آمدن ما شهر مستفک
را محافظت نمای روز دیگر بطالع سعد همایون رایت میمون از مستفک
بطرف قلعه خاسک برافراخت سه ماه و نیم آن قلعه را محاصره کرد
و هفت نوبت جنگ بیش برد ملک شاهنشاه و بهرامشاه بصلح راضی
گشتند اما میرانشاه بهیچ نوع تن بصلح در نمی داد چون ده روز دیگر
بگذشت کار مردم قلعه خاسک صعب گشت همه بیکبار ملک شاهنشاه را
گفتند که ای ملک مصلحت ما در آنست که بیش ملک شمس الدین
رویم چه او در گرفتن این قلعه و قلع بنیان او بغایت مجتهد است بیش از
آنکه قلعه را فتح کند و ما را بیدریغ بزیر تیغ در آرد طایفه را از علما و عقلا
و مشایخ بیرون می باید فرستاد تا از و امان نامه بستانند بعد از آن بیرون
رویم ملک شاهنشاه گفت که ای قوم من همین می گویم که شما

* شعر *

ش تاکی کشم جعازِ بلاءِ سنهرِ دون * تاکی حوزم عمان جهان بر ار مسون
 مرا در خاطرِ حداسب که بیش ملک شمس الدین کرت که ملک نامدار
 و حاکم زورگار و والی نا احسان و داورِ سخن دان و مریِ کریم دات و مقوی
 عالی صغاتِ روم و نامی ایام حیات را بخدمب او سفری کردام ملازمان
 و مقربان درگاه او که عدد حدادد حاکمب و این اندیشه رحمانی
 در عایب حسن و صواب بعد ازان شنی فرصت نگاه داشت و صد مرد گرد
 گرد را گرد کرد و از اموال و احناس و اسنان راهوار حدانک توانست
 نا خود برد و بخدمب ملک شمس الدین آمد ملک شمس الدین
 او را ناسم عزیر داشت و احترام تلفظ برادرِ حوادد و بر سر جمع کلاه و منا
 و کمر و شمشیر و جفاک و اسب خویشتن ددو بخشند و حکومت لشکر
 فعان را بدو معوض گردانید و حواص و ملازمان او را بتشریفات ملکانه
 بنواخت خون صیب این نوازش و تربیت ملک شمس الدین در ناب
 ملک تاج الدین کرد ناشراف و حماییر افعانستان رسید اکثر بیش ملک
 شمس الدین آمدند و حسام الدین حاول و جمال الدین بهروز کبیرانی
 و زانا گفتند که از حرب رعاء و مشاییر افعانستان بودند هریک نا تبع خود
 نلشکر منصور ملک شمس الدین پیوستند و حمله بتشرف حاص ملکی
 اختصاص تمام یافتند بعد ازان بده روز ملک شمس الدین نا سناه کران
 حون دریای بر موج و کوه سر بر اوج روی مستنک آورد *

ذکر سی و سیم در قتل ملک شاهنشاه

و ملک بهرامشاه کرد

حون شهر سنه اثنی و خمسين و ستمایة در آمد در اوایل محرم
 این سال مذکور ملک شمس الدین شهر مستنک را محاصره کرد و بیش

ذکر سی و یکم در فرستادن ملک شمس جاهورا بافغانستان

چون شهر سنده خمسین و ستمایه در آمد درین سال ملک اسلام
شمس الحق والدین کرت طاب ثراه باتفاق هلقنو نوین جاهو^۱ و جمال
الدین حسن علمدار و سبهدار اسد و جمال الدین حسن فیروز را با
بیست تن از کماة و شجعان غور بافغانستان نامزد کردانید و سواد یرلیغ
بادشاه منکوخان و آلمغلی امیر ارغون آقا بفرستاد و مثال عالی نوشت
بدین نسق که ملوک عظام فخرالدوله والدین ملک شاهنشاه و ملک میرانشاه
و ملک بهرامشاه و ملک تاج الدین هرموز تری و حسام الدین جاول
و بهلوان جلم و سندان و احمد توری و مهتر کیورا و سیورا و رانا کنجر و نواب
و عمال و زعما و متوطنان و اهالی افغانستان بدانند که از ابتداء ظهور سلطنت
Fol. 68a. سلاطین انار الله برهانهم و ثقل بالخیرات میزانهم تا افتحاء دولت ایشان آن
دیار را جدان مرحوم و پدران مغفور ما داشته اند و بحق ارث جند گاه
حکومت آن دیار بما مفوض بود بواسطه مذاذعتی که میان ما و امرا حادث
شد بخدمت بادشاه قآن رفتیم تربیت عظیم یافته و سیور غامیشی
بی حد دیده -

* شعر *

بکام دوستان و رزم بد خواة سعادت رهبر و اقبال همراة .

نظامی

بملکی خطه محروسة هراة کفیت عن العاهات و حدود سند و هند مراجعت
نمودیم بعد از ضبط ولایت هراة و نظم مصالح این بلاد با لشکر بی حد بدین
سرحد آمدیم چون امیر کبیر باسحاق معظم جاهو و نوکران خاص ما چون
عز اجل مقدم الشجعان جمال الدین حسن علمدار و سبهدار محترم

ملک شمس الدین فرستاد و کعب که ملک را نگوئد که حور نسمع .
 من رسید که نسبت ترک ادبی سر مرا ملک اسلام برده اسب
 از اظهار این معنی نعیب حوشدل شدم و قوی حال کشت که از
 جدا کردن و دوستان همین شیوة سرد که همکاران را ناشنایی دلالت کند

Fol 67b و استدعائی نمایند که مبالغ ایشان معوط و مربوط باشد سر من ندده
 و فرزد ملک اسلام اسب اگرش حور رند و یا بقتل رساند حاکم اسب
 حور فرستادگان قفقوز دای دودن بخدیم ملک شمس الدین آمدند و سلام
 و پیام قفقوز دای دودن رساندند ملک شمس الدین ایشان را بدو احب
 و از برای قفقوز دای قفسوقات کرامتیه فرستاد بعد از آن دده روز بدش هلقو
 دودن رشب هلقو دودن در ناف او روز دیگر بر سر جمع در حضور امرا از
 اصطفا و بکرم و الطاف هرچه ممکن بود معدول داشت و جواهر را تشریف
 خاص بوشاید و حوۃ درگاه ملک شمس الدین را بر و اسب و حمامه و برده
 از خوبستن حوشعود و رطب اللسان کرداید به روز متعاقب ملک را طبری
 کرد و هر روز اسبی بدو بخشید و کعب ای ملک ملک فرارید تا آب
 سد ملک تا وسط همد از ملوک و امرا و حکام و رعما هرکه بخدیم تو
 بیاید و حراج گذاری و رعیتی قبول کند بحکم نُبَیْنُ الْمُلْکِ الْمُؤَافَقَةُ من کلام
 بکلیج و مواقب یکدیگر در قلع و احکاف و قتل او تا جان دارم نکوشیم هارون الرشید
 ملک شمس الدین بر هلقو دودن آمیز حوادم و کعب مرا بخدیمت
 امیر کبیر نکوصیر استظهار تمام اسب و بیمن قوت و مکنت او بدین سرحد
 آمده ام هلقو دودن از آن تعقد و آمیز ملک شمس الدین ارجمند و حوشدل
 کشت و بتارکی او را در کنار کرب و کمر مرصع کرامتیه از میان نکشاد
 و بدر داد و مبلغ ناصد حور از غله و ناصد سرکوسعد خبب مطبخ او بر
 و کلاه حور حواله فرمود و هر را از ملازمان او تشریف فاجر و حلمت
 ملکاوه بخشید *

اباجی بترسید و خوف عظیم بروی غالب شد در جواب گفت که من
بسر قنقوردای نوییذم که امیر این سرحد است و مرا اباجی خوانند
اقاواینی^۱ من بشکار بر نشسته‌اند من دو روز شد که ازیشان جدا
مانده‌ام و راه غلط کرده چون این کله‌ها و خیمه‌ها را بدیدم گمان بردم
که لشکر افغانست ملک شمس الدین بفرمود تا اباجی را فریاد کشیدند
و هژده جوب برسم مغول بزدند و هم ازان راه که آمده بود باز گرداند
مالزمان ملک شمس الدین ازان حالت بغایت متبردد و منفعل
گشتند و باهم گفتند -
* شعر *

(ربعی)

ازین کار دیگر شود نام ما * همه رزم باشد سر انجام ما
هرآینه قنقوردای نوییذم ازین معنی برنجد و میان او و ملک اسلام
خلاف و منازعت هرجه تمامتر ظاهر گردد القصه چون اباجی بیش
بدر آمد بهای هلی بگریست و کلاه بر زمین زد و فریاد بر آورد که ای
بدر ملک شمس الدین کورت با من جنین و جنین کرد و مرا در میان
جندین هزار تازی یک برهنه جوب زد و هرچند گفتم که من بسر فلانم
نشنود قنقوردای مردی خردمند و بیش بین بود و درایت و کیاست
تمام داشت گفت فرزند نشوده که گفته‌اند رَبَّ اَلَمْ خَیْرٌ مِنْ نِعَمِ مَلِكِ
اسلام شمس اسلام الدین کورت^۲ ترا براه ادب کرده است و این
تادیب که بجای تو فرمود از غایت شفقت و تربیت است و از
نهایت مرحمت و عنایت روز دیگر ده تن از مقربان درگاه خود را
با یک سر اسب تازی و ده سر کوسفند و چند طلحه قمیر^۳ بیش

من کلام
العرب

1 Mongolian words, meaning 'the elder and the younger brothers' اقاواینی

2 In the MS. کرد.

3 In the MS. و قمیر most probably for 'a certain dish'.

در حشاش و دران دواخی قدقوردای نویس تا سناه خود بشکار بردشته
 بود دسرش اناحی تا ده سوار از لشکر جدا افتاد بدشته برآمد تا نظر
 کند که ددش بر کدام طرف است ناگاه از دور نارگاه انجم سناه ملک
 شمس الدین را تا حدان حیان طلاف درشم دفته و سایه ناهای عالی
 در افراشته دید ملازمین خود را کعب که این نارگاه بدین برزگی و انس
 لشکرگاه بدین دلدی ار آن کیسب و انس طایفه ده کسانند گفتند ای
 حدیوند زاده ما دیر درس تفکر و اندیشه ام اداحی هفور کودک بود
 و از گرم و سرد و حیر و سر جهان بیخبر د حال لارمه^۱ اَلشَّدَابُ شُعْدَةُ قَالَ النَّبِيُّ
 مِنْ اَلْكَذِبِ عدل تمکن از دست تصرفش نبود تا در سوار از دالای
 بسته فرود آمد و بی شیخ رعب و دهشب درمیل حیمها رادد
 و احمدها سواره از مقام توقف و موقوف استحضارت در گذشت و باوار
 بلند نایک بر علم داران و دوندیل ملک رد و کعب ای تازیگان -

* شعر *

نکوبید گل نارگاه بلند ده ددش اندین بسته اسب و سمند رجمی
 از آن کدامین جهان داور سب که لشکر گهش میخوی دگر سب
 سه حد و انس شاه را نام حیسب درس سرور و این نومشال کام حدسب Fol 67a
 حور نظر ملک شمس الدین بر اناحی افتد و ان اندساط و حسارت
 او را بدید از حصار نارگاه حد تی را کعب برود و ان کودک بی ادب
 را دیش من آرید حور اناحی را دیش او حاضر گردانیدند از سر عصب
 نیک بروی رد و کعبت ای سربک تو چه کسی و چه نام داری و تعلق
 نکه داری و کدام دل و رهتو حدین گسناج و بی حجاب بلشکرگاه ما
 در آمدی و از شراط نسو و یساق بادشاه حدکمر حلق علیل مادی

¹ The word is vaguely written as ملکا رمه

تکذاباد رسید ملک تکذاباد و حکام آن بلاد با نعمت بی حد و بیشکش
 بی عد از مراکب کوه‌ری و غلامان. هندی بخدمت او آمدند و ازان Fol. 66b.
 کمال و جلال و برز و یال و تحشم و تجشم ملک متعجب شدند
 و گفتند - * نظم *

صلاح عمید جهان دارا. خدا یار تو بادا * بهر حالی نگهدار تو بادا .
 ضیاء مهر و نور مالا تابان * ز عکس رای و دیدار تو بادا
 دل بر بیم بد خواهان بدو نیم * ز زخم تیغ خون خوار تو بادا
 سحاب و کان و دریا از دل و جان * غلام^۱ دست در یار تو بادا
 ملک اسلام شمس الحق والدین بر نهج ملوک عجم در باب هر یک
 اصطناع و تربیت بی حساب مبدول داشت و همه را بخلعت خاص
 اختصاص فرمود و بمقتناطیس کرم و بذل غریزی قلب اصحاب خرد
 و ارباب علم را جذب کرد *

ذکر سی‌ام در جواب زدن ملک شمس الدین اباجی بن قنقوردای نویسن را

چون شهر سده تسع و اربعین و ستمایه در آمد دیرین سال ملک
 اسلام شمس الحق والدین اباجی^۲ بن قنقوردای نویدین را خوب زد
 و سبب آن بود که چون ملک شمس الدین بیست روز در تکذاباد
 توقف کرد بعد ازان بجانب هلقنو نویسن حرکت فرمود چون فرسنگی
 جزد برفت فرود آمد در مرغزاری که ریاحین و ازهار آن چون نجوم
 فلک تابان بود و چشمه سار او چون انبار جذات و چشمه حیوان

^۱ In the MS. علام .

^۲ In some places اباجی and also اباجی .

نه روز ملک اسلام در فراه همانند^۱ روز دهم متوجه ولایت غور شد چون
 بده فرسنگی قلعه محروسه خیسا رسید متوطنان خیسا بخدمت شتابند
 و بر آن فرخسروانی او آفرین خواندند و گفتند - * شعر *

ظهر

شاهها اساس ملک تو استوار داد
 عمر تو همچو در در ملک بيشمار داد

هر آرزو که در^۲ دل^۳ اندیشه نکرد
 همچون عروس ملک تو در کنار داد

هر کل که راحتی بدل آرد نسیم او
 در چشم دشمن تو ز دگت خو خار داد

دار ترين منازل بخت^۴ تو تخت^۵ شد
 عالی ترین مراتب خصم تو دار داد

بر مرکز مراد تو کان قطب دولتست
 تا حشر دایرات ملک را مدار داد

از دفتر اسامی و القاب معدکاب
 اول رزق سهر و درم روزگار داد

ملک اسلام شمس الحق والدين دو ماه و نیم در قلعه محروسه خیسا مقام
 کرد و چون از جرابلس و اطراف غور مرید سناهی جمع شد بطرف نیکاناد
 حرکت فرمود و رازی جنین گفت که دران وقت بر سر عساکر آن حدود
 هلقنو نویین بود و قفقور دای نویین چون ملک شمس الدین بدفع فرسنگی

۱ In the MS. هماناد .

۲ In the original بر .

۳ In the original زانده .

۴ In the MS. قدر .

۵ In the MS. بخت .

فضل ایزد بیچون همیشه شاه جهان

خجسته طالع و فرخنده رای و اختر باد

بر آستان جلالش باسم درباری

هزار بنده جو محمود و همجو سنجر باد

ز رای روشن و عکس شعاع خنجر او

جمال دین و رخ مملکت منور باد

بسال و ماه و شب و روز و هفته و ساعت

Fol. 66a.

سعادت و ظفرش پیشوا و رهبر باد

ملک شمس الدین هفده روز در اسفرار مقام کرد روز هژدهم امیر محمد عز الدین مقدم را بشهر سجستان فرستاد و مکتوبی نوشت بملک علی مسعود که می باید که چون بر مضمون مکتوب ما وقف یابد با هزار مرد سجزی همه آماده حرب و ضرب با ما بیوند و هیچ توقف و تاخیر را درین معنی جایز نشمرد که مسموع نخواهد افتاد بعد از اسفرار هفتصد مرد سباهی بیرون کرد و بطرف فراه رفت ملک تاج الدین و اعیان و معتبران فراه بنج فرسنگ پیش آمدند و شرایط خدمت و ثناروزی بتقدیم رسانیدند و همه یکدل و یکزبان گفتند -

* شعر *

رشید و طواط آیا من به رکن الفساد مهدم * آیامن به حصن الرشاد ممنع

ای کسی که بدو رکن تباهی خراب شده است

ای کسی که بدو حصار راه راست باز داشته شده است

ت و لا ضیاف فارک مقصد * وعشت و لا شراف دارک مرجع

بمانیا تو و مر مهمان را اثر تو جایگاه مقصود باد

و بزیا تو و مر بزرگانرا سرای تو جای باز کشتن

ملوک نامدار و روحه سناه و مداران جادواز و دلیوران صف شکن برنامی
خواستند و گفتند که ملک دو الحلال و مالک متعال ذات بی همال
ملک فرخنده حال را در سطب و حلال و رعب و کمال^۱ و رواعب
نال و رواعب حال و دوام عمرو نظام امر و ارتفاع قدر و اتساع صدر
بقضای مطالب و مقاصد و قصایع^۲ امانی و مآرب^۳ دین و دینی
برساند و آفات دهر عدار و مخافات عصر مکار را آرآن درگاه رویع و بارگاه
منیع که کعبه امال و قلعه ابدال و مقصد هفتمندان جهان و مصعد
حرممندان رمان و مرتع همه نعمتها و مربع^۴ همه منتها سب دور
دارد -

و هَذَا دُعَاءٌ لَا يُرَدُّ قَدْرُهُ * صَلَاحٌ لِأَصْنَافِ الدَّرَجَةِ شَامِلٌ

و این دعایسب که بار گردانیده نشود بدرستی که او

صلاحیست مر کو بجای افروید کادرا فرا رسیده

ملک سیف عرچستان را حد و عظم آن بیست که ملک اسلام بحاکم
او حرکت فرماید از ما بعدگان هر کدام را که بجهت و قسر او نامرد فرماید
برود و او را گردن بسته به زندکی آرد ملک شمس الدین اختیار الدین
سالار و معارز علی و تاج الدین مسعود آرازی را تا چهار صد مرد از زیاده
و سوار بعرچستان فرستاد ملک سیف الدین خون از رسیدن سناه ملک
شمس الدین اعلام یاس روی بکوب آرد و از عرچستان بهعب روز
بیش ازغون آقا رعب و از ملک اسلام شمش الحق و الدین شکوه
سیار کرد و حکایت عریب خود عرضه داشت و اران جانب اختیار الدین

^۱ In the MS کمال .

^۲ In the MS قصوی .

^۳ In the MS امارب .

^۴ In the MS مربع .

Fol. 64b. و نظام الدین اوبهی را بحسباجابت و رفع کردانیدن رقاع حاجات فرمان داد
و هرکس را از خدمتکاران فراخور حوصله او بکاری نامزد فرمود -

ذکر بیست و هشتم در قتل ملک سیف الدین غرجستان

چون سنه سبع و اربعین و ستمایه در آمد درین سال ملک اسلام شمس
الحق والدین ملک سیف الدین غرجستان را بقتل رساند و راوی چنین تقریر
کرد که سبب آن بود که چون ملک فخر الدین طالقان و ملک شمس
الدین جزروان و ملک عز الدین و حسام الدین تولک و ملک تاج الدین
علی مسعود آزابی و ملک تاج الدین فراه و ملک حسام الدین و شمس الدین
اسفرار و مجدد عرض خوافی و اعیان و رؤس ولایات و توابع بلده محروسه
هراة بخدمت ملک شمس الدین آمدند و از سجستان ملک علی مسعود
مؤمن کرک و نصر الدین نهی را با تحف و غرایب بی قیاس
بیش ملک فرستاد ملک سیف الدین غرجستان از آمدن و سر بر خط
انقیاد نهادن ابا نمود و فرستادگان ملک را گفت که همچنان که ملک
شمس الدین ملکست و احکام حکام دارد من نیز ملک این ولایتم
و یرلیغ بادشاهان جنگیز خانی دارم چون بیغام او را بملک شمس الدین
رساندند عزیمت آن کرد که خود بنفسه - * شعر *

ربعی سبه را ز در سوی صحرا کشد * همی جتر اقبال بالا کشد
جو ناموران و دلیران غور * ببندد دو با سوی دشمن بزور
بدرد دل دشمنانرا به تیغ * ندارد ز بدخواه سختی دریغ
بشمشیر هندی و تیر خدنگ * ز خود روی کیتی کفد لاله رنگ
بدان تاب داده کیانی کمند * سر بد سکالان در آرد به بند

والدین بقلان و قجوز با رعایاء هراة مشارکت نمیکردند و خرلغ^۱ و امیر محمد بهیچ نوع بر ایشان براتی نفوشتندنی چه بیوسته حامی قوی واعی عظیم داشتند چون ملک شمس الدین شرف الدین بینکچی را بکشت و محمد امیر عز الدین مقدم را مصادر کرد از بیش ارغون ایلجیان بزرگ رسیدند ملک شمس الدین گفت که وجه اخراجات این ایلجیان را بر جماعتی حواله کن که درین چندکاه در حمایت بوده اند خرلغ گفت که درین ولایت حایطیان اند که ایشان کسی را کردن نمی دهند امروز بسر یغمش ایلچی بشکنکی ایشان آمده است برین طایفه هیچ نتوان نوشت چه بسر یغمش^۲ بس بزرگ می زید و از معتبران و نزدیکان درگاه بادشاه هلاکو خانست ملک شمس الدین ازان سخن در غضب رفت بخط ید خود مبلغ دو هزار دینار جهت اخراجات ایلجیان بر حایطیان نوشت و بسر یغمش ایلچی را بزد و فرمود که هر چه کاه که بر رعیت حواله کنند نخست بر حایطیان حواله دارند بعد ازان بر رعیت خرلغ را ازان معنی خاطر متردد و منقض شد روز دیگر بر سر جمع ملک شمس الدین را گفت که ای ملک آن روز که بدین شهر آمدم درین ولایت صد نفر مردم بیش نبود تا اکنون کوشش کرده ام و زحمات و مشقت بسیار کشیده تا^۳ این رعیت جمع شده اند تو میخواهی که بکشتن و زدن و مصادره این خلق را متفرق کردانی ملک اسلام شمس الحق والدین بر حسب^۴ رَبِّ قَوْلِ أَشَدُّ صَوْلِ ازان سخن خرلغ برنجید و در مشافه و مواجهه خرلغ را سخنهای سخت گفت و گفت ای خرلغ ترک فضولی کن ما درین ولایت از برای تنقید احکام و امثله و تفکیل حساد

^۱ In the MS. قزلغ .

^۲ In the MS. here یغمش .

^۳ In the MS. با .

^۴ In the original حسد .

شریعت و هر ملک که از مقتضای آفة الملوک ضعف السیاسة بی خبر بود بروی قاعده مملکتش تزلزل ندیدد و اساس معیشتش حلال یابد چه مصلحت ملک و ملت و ریب دس و دولت بتبع و سیاست و محاربات حیانت و صلاحت بدکال و نکبت -
* شعر *

نفع سیاستست که مروی ملک را
در کل حال تازه تر از برگ گل بود
خون حودن اعانگی در طمع نادشاة
تأثیر صد معرج و صد حام مل بود

نمی بینی که حیواناتی که موذیات اند و مصرات کشتنی اند و حار و خاشاکی که در دامن احراز آورند بر کدنبی نس بفرمود تا آن روز شرف الدین بیکمکی را بده کس صد خوف زدند خون شب دیدجور بر روز بر روز مستط شد و جهان روزانی طلعمانی کسب رخنه شرف الدین بیکمکی یاقوت نام طغی بر از در و لعل بخدمت ملک شمس الدین آورد ملک کعب ای عوت از آوردن انس طبع مملو بخواهر رواهر و مشغول بدور عور حاحات و مآرب تو حیست بقوت رمین خدمت ملک ادب بدوسید و کعبت که ملک اعظم عالم عادل عادل کامل دنیا دل رعیت نوار مخالف سور عدد بند قلعه کشای زری رای صافی قریب ملک عقیدت کامیاب کامکر کامرانرا بر سر اعظم ملوک جهان حاودان کام روانی و برمان و مائی ناد و اعدای ملک و ملت مقتول و ^۱ مکدول و اولیاء دس [و] دولت مسرور و منصور - امید من ضعیفه بحدت حدات ملک ملوک اسلام آنست که انس در ولا لی را که در انام و لیالی انا و احداث من جمع کرده اند و باریت من رسیده قبول ورمائی و حال شرف الدین

اخذت و فرج و هائون بان
 کمترین طایفه بان کمترین
 بان مسکون رج مسکون بان
 [بان] همیشه کمترین
 حاصل کمترین تارون بان
 رشک همایون و نیک و جود بان
 قیمت افزای در کمترین بان

[illegible]

[illegible]

• In the original here (الحسن) but later on (الحسن).

² In Rav. (Index, p. 161), *Almaligē* or *Almaligē*.

³ See Nuz., p. 251; Rav. (Index, p. 259).

است این سال مذکور حکایت بقتل و بعد از شرف الدین بپیشانی است
 و این جنگی بود که در روزی که در آنجا جنگی بود و در آنجا
 و این جنگی بود که در آنجا جنگی بود و در آنجا جنگی بود
 و این جنگی بود که در آنجا جنگی بود و در آنجا جنگی بود

* شعر *

و فی الایام آن سال در آن روزی
 و در روزی که در آنجا جنگی بود و در آنجا جنگی بود
 و در روزی که در آنجا جنگی بود و در آنجا جنگی بود
 و در روزی که در آنجا جنگی بود و در آنجا جنگی بود

کلام
 امر
 المومنین
 علی رقی
 الله عده
 Fol. 60a.
 * شعر *

روز و در آنجا جنگی بود و در آنجا جنگی بود
 و در روزی که در آنجا جنگی بود و در آنجا جنگی بود
 و در روزی که در آنجا جنگی بود و در آنجا جنگی بود
 و در روزی که در آنجا جنگی بود و در آنجا جنگی بود

و این جنگی بود که در آنجا جنگی بود و در آنجا جنگی بود
 و این جنگی بود که در آنجا جنگی بود و در آنجا جنگی بود
 و این جنگی بود که در آنجا جنگی بود و در آنجا جنگی بود
 و این جنگی بود که در آنجا جنگی بود و در آنجا جنگی بود
 و این جنگی بود که در آنجا جنگی بود و در آنجا جنگی بود
 و این جنگی بود که در آنجا جنگی بود و در آنجا جنگی بود
 و این جنگی بود که در آنجا جنگی بود و در آنجا جنگی بود
 و این جنگی بود که در آنجا جنگی بود و در آنجا جنگی بود

خطه هراة شد و چون از آب آموده بگذشت بپست روز را بنام غیس در
دریانت و از بان غیس بفرستاد و زیارت رفت و بپست مقام متبرک رباط نبی را دریانت
روز دیگر از رباط نبی بسوی ولایت جام^۱ حرکت فرمود و چون بخام رسید
و از ..... خواجم الاسلام قطب .....
دریانت و در سو تربت معطره و رفقه معذبه سلطان الاولیاء
فی الافرقتی کشف الاسرار المجاهدات کشف الانوار .....
سالک مسالک الطریقه سالک مسالک الحقی و الدینی
شعیر احمد قدس الله روحه العزیز بسوی تربت

نظایحی

چو صبح دوم سر بر افراک زن شقی همیشه بان را خاک زن
بنا راست آن بر که لا جزون سفالی بهمنی را برحقان زن

عنانی عزیمت بطرف لشکره افروزی آقا قاضی در شهر طوس افروزی آقا^۵ را
بدر و دان و بفرمودن از خزینه او مبلغ پنجاه هزار نقد تسلیم نواب
بنواخت و هفت روز او را نگاه داشت روز هشتم خدمت خاص خویش
بدر و دان و بفرمودن از خزینه او مبلغ پنجاه هزار نقد تسلیم نواب
بدر و دان و بفرمودن از خزینه او مبلغ پنجاه هزار نقد تسلیم نواب
بدر و دان و بفرمودن از خزینه او مبلغ پنجاه هزار نقد تسلیم نواب

ذکر نیست و هفتم در حکایت بقیل و سیمین
نیت الملک شرف الدین بیتیخچی

چون ششور سند ست و از بیتی و سیمین و آمد از ترانج

1 In the original .

2 In the original the space between خواجه and ر is left blank.

3 In the original اسرار المجاهدات کشف

4 Space left blank in the original.

5 In the original here آقا افروزی . In R.J. (fol. 170a) 6 In the original here آقا افروزی .

[illegible]

⁴ In the original, before *ḫšy*; seems superfluous.

3 The original vaguely reads *سواء كان فيكم*.

1 In the original *موجودہ*.
2 In the original *موجودہ*.

در جواب گفت که شرحه ملک معظم مصلحت دادند بر آنکس که در روز
 نجات این معنی تمام امر را و رحوه سعاد سالی نویسن تا ملک اسلام
 بد شدند و گفتند که تا این ملک در لشکر حواهد بود ما را از هیچ بلدی
 متوخی و عیتمی نخواهد رسید روز دیگر باغی یکدیگر را دل بر بغا
 بش سالی نویسن آمدند و گفتند که ملک شمس الدین کورت تا بنگل
 این ولایت یکسب و اگر از دار الملک دغلی لشکری بحرف ما حواهد
 آمد ما ما نای حواهد شد و آن لشکر را مددگار حواهد بود و از حکر حل
 و کورت حان مبلغ بکاه هزار دیدار باسم رشوت و خدمتی بدو رسیده است
 اگر امیر حکم دهد او را بقتل رسانیم و تا یک سواره گرداندهش سالی
 نویسن از آن سخن اندیشه مدد شد و گفت حیدرانی صبر کنید تا تعحص
 و تحسین این کار بقدیم رسانم القصه چون این حکایت سمع مبارک
 ملک شمس الدین رسید اندیشه مدد شد و دانست که اگر مقام حواهد کرد
 اعادی و عرص حواهد قاعد حل او حواهد شد رؤس سعاد و اکثر واعدا
 درگاه خود را بیش حواهد و گفت بدانید که طاعنه عداوت من حروح
 کرده اند و میخواستند که بکشتی من رسانند مصلحت در آنست که
 از این ولایت بروم و تا مراجع سالی نویسن بیش طاهر بهادر دشم شما
 برقرار ملازم سالی نویسن^۱ باشید چه ن عیتم من (و شما حر ناطف
 و اعطای حبری دیگر لاحق بشود اکثر سعاد او زمین خدمت بنوسند
 و گفتند که شرحه خداوند بر ما بددال بر آن موجب بخدمت رسانند
 بعد از آن ملک شمس الدین بیست سوار از لشکر بگرفت * شعر *

بدانکه که حورشید کیتی سرور

سوی نا حتر دمت و شب گشت روز

زکریا قدس نفسه را جنکر خان بیش ملک، شمس الدین فرستاد که ملک اسلام نوعی سازد که مالی بدهیم لشکر از در شهر برخیزد شیخ الاسلام بهاء الحق والدین بدروازه آهنگران آمد ملک شمس الدین را طلب داشت ملک اسلام با ده سوار بدروازه آمد و شیخ را بدید روز عید قربان بود شیخ ملک اسلام را در کنار گرفت و گفت: — * شعر *

عید کنون عید شد که روی تو دیدم کار کنون کار شد که در تو رسیدم شاعر
بعد از آن سلام و پیام جنکر خان بسمع مبارک ملک رساند و دران معنی مبالغت هر چه تمامتر بجای آورد ملک اسلام در حال پیش سالی نوین رفت و بصد هزار دینار مقرر گرداند که جنکر خان بفرستد سالی نوین از ملتان بروی روز دیگر شیخ الاسلام بهاء الحق والدین صد هزار دینار نقد از شهر بیرون آورد و تسلیم نواب سالی نوین کرد و جنکر خان بجهت ملک اسلام شمس الدین بدست شیخ اسلام تحفه بادشاهانه فرستاد بعد از دو روز سالی نوین از طرف ملتان بطرف لاهور رفت حاکم لاهور را کورت خان نام بود سیزده روز متعاقب از طرفین حرب کردند و بسیاری مرد سباهی بقتل رسید روز چهاردهم کورت خان^۱ طایفه از ایمه و مشایخ را بیش ملک شمس الدین فرستاد و گفت ملک مسلمانی روا مدار که جنیدین هزار مسلمان در دست کفار اسیر شوند ان قدر مال که ملک اسلام فرماید میدهیم ملک روز دیگر سالی نوین^۲ را گفت که کورت خان مبلغ سی هزار دینار و سی خروار نرمینه و صد نفر برده بجهت امیر میفرستند و خراج گذاری قبول میکند اگر امیر کبیر این شهر را بمن بخشد با سایر الطاف گذشته منضم کرد و بدین تربیت رهین مذمت امیر باشم سالی نوین

Fol. 55a.

^۱ In the original here, and also at some other places, کرتخوان .

^۲ In the original سالی نویان .

دفاع شهری قامت حکم تو
 همیدرون بخوشی حرامیده داد
 نگاه تعاجر حساب درت
 خو کردن کردن نمایدده داد
 نگام و طرف در تو ای شهریار
 جهان ناوی و ملک بایده داد
 کسی کو بد اندیش درگاه تسب
 سرش از بدن حار و انکده داد

و ملک شمس الدین در باب هریک قاطع و مکرم بی اندرزه ورمود و همه
 را از سقاء عربی و کرم حلی خود محظوظ گرداند و ولایات و بقاع
 و قلاع عور و حدودی را که در حکم او بود نامهای گاهی خردمند و رعایا
 بوار حارم ستارش کرد و انوار بر آسمان داری خلاص نکشان و ابطال
 و کفایت سقاء را مال فاجر و نعم بی حد و قیاس داد *

ذکر بیست و بنجم در بند افتادن ملک شمس الدین طاب ثراه و خلاص او

چون شهر سنه اربع و اربعین و ستمائة در آمد د اس سل ملک
 شمس الدین و سالی نویسنده بهمدستان و قند حوس شهر ملکان رسیدند ملکان
 را محاصره کردند و حاکم ملکان علامی بود از ملکان سلطان شمس الدین
 حاکم حان^۲ نام نور چهاردهم شیخ الاسلام قطب الاولیا بهاد الحق والدین

^۱ Here in agreement with R J (fol 167) و سالی نویسنده but later on written
 variously سالی نویسنده - سل نویسنده - سل نویسنده - سل نویسنده - سل نویسنده
 سل نویسنده

^۲ In the original always حلی حلی R J f 1 165 at 1 also
 حلی حلی R J vol II p 1201 n 165 at 1 also

درد و حسرت و خروش و جوش این ابیات را بر زبان جاری داشت :-

* شعر *

سراج قمری

کردیده بودی ماله را بر شاه خون بگریستی
بر تاج و تخت سرنگون جرخ نکون بگریستی
از حسرت نازک تغش و از درد شور و شیونش
گر زنده بودی دشمنش از ما فزون بگریستی
گر آگوستی سعد ازین بخروشدی جون رعد ازین
هر صبح و شامی بعد ازین در خاک و خون بگریستی
بر کوه اگر خواندی صبا این قصه که کشتی فنا
کردون زنگاری قبا شنکرف کون بگریستی
وز بوم و بررا جان بدی بر مرقدش بویان بدی
دیوار و در نالان بدی سقف و ستون بگریستی

طاهر بهادر او را از لباس سوک بدر آورد و خلعت خاص پوشانید و گفت
ای ملک زاده ملک خصال همچنانکه خال بزرگوار مرحوم مغفور مبرور
تو بحکم یرلیغ جهانکشی بادشاه جنکیز خان ملک این ملک و شهریار
این دیار بود تو نیز بر آن موجب حاکم این دیار و والی این بلاد باش
ملک شمش الدین روز دیگر بطالع سعد و ساعت خجسته بجای ملک
مرحوم رکن الدین جلوس مبارک فرمود ملوک و امرا و حکام و زعماء غور
و غزنین بخدمت او آمدند و باسم تهنیت جلوس بر تخت ملکی
گفت :-

* شعر *

معزی

شها تخت شاهیت فرخنده باد
همی اخترت سعد و تابنده باد
ز روی بزرگی و شاهی ترا
فلک جاگر و مهر و مه بنده باد

الْإِعْطَاعِ را در بیش جمال حال خود دار و رنای خود را بر اقوال نیک
 جاری گردان و معشش و ستم و العاط رکیک عادت مده که امیر المؤمنین
 علی کرم الله وجهه در وصایای خود فرموده است که لَسَانُكَ يَقْتَصِيكَ مَا
 دَعَوْتُهُ وَ شَرَفٌ وَ مَغْرِبٌ اَدْمَى رَادٌ نَخْرَدٌ وَ هَدْرٌ دَانِي بِنِ مَالٍ وَ ثَرَوْتٍ -
 * شعر *

شاعر
 نسوی مرد دکه کر کنی بدانش کی
 که بیست در همه عالم نتر داندان کس
 هراس اطلس ابو حهل کر فرو پوشد
 یقین بدان که بیورد بخاک پایی مکس

زمره را که سحبت مدطیق و لس و رنای آور باشند بحطام دنیا بر موجب
 الْإِحْسَانُ يَقْطَعُ اللِّسَانَ در دند کی و وعیت آخر انسب که شب بیدار
 ناشی و در برستیدن صورت دی الحلال در لای حنهد نمائی که در
 اخلاص آمده است که حق تعالی سلیمان بن داوود ع سلام وحی کرد
 که ای سلیمان تو در سب در حدودت درگاه مادر افرای نامرد در مملکت
 و عزت تو در افرای ای فرزند عربتر انس حکم و مواعظ را بحس . بدان
 عمل کی تا بحروردار دس و ددنی و حصرت مولی کردی *

ذکر بیست و چهارم جلوس ملک شمس الدین
 بجای ملک رکن الدین خیسار

حس شهرز سده ثلاث و اربعین و ستمائة در آمد درین سال ملک رکن
 الدین برحمت حق بیوست ملک شمس الدین بعد از آنکه شرایط را
 بنقدیم رسانید و حبل زور^۱ بر لاس ماتم و حاقه عم بس در هر دم از سر

^۱ The word زور is added above the line in a later hand

دل از بهر این خانه خاک خورد
مدار از بی بنیچ روزه بدر
بناج و نکیس و کلاه موی
بشاهی و شاهنشاهی و شاهی
منه دل که این جمله بگذشتنی است
بفرمان این ایستاد رخسار کز نیست

و منزل دل را که محفل انوار معرف حق تعالی است از نزول مستقر -

قال النبی ﷺ حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ نَكَاهُ الدَّارَ اِذَا رَدَّهَا بِاللَّهِ مَعْتَمِدًا
علیه السلام روح ایمان محفوظ شود و سیار نظر را بر آنچه بهر طرف که خواهد رود

رخصت دهد سازج البصر را اعماق و قدوة خود ساز و سخا و عطاء خود را
بر عالم فاس عالم دار و هر چند که کفایت است موجب عذاب و عقاب باشد
مرحمت و مغفرت از و باز مکیب که سید القذات مساوات الله علیه میفرماید -

قال النبی ﷺ مَنْ أَمَّ يَرْحَمِ النَّاسَ عَمَلُهُ اللهُ وَحَمَلُهُ وَبَرَّ مَعَاذِي . مَنْ رَقِيَ فِي دَرَجَاتِ
علیه السلام اَلْهَمَّ مُبَدِّئُ مِنَ الْاُمَمِ بلند همت و عالی نظر باش و بزرگ بخشش که

این صفت اعلی صفات است و این نعت افضل دعوت و اعزاء با دیانت
العرب و زعماء رعیت بر روز را در ولایت بر کار کن چه حیف و تعدی این جماعت

عاید بآمران ایشان باشد و در روز حرب و قتال مال از رجال فرخنده حال
دریغ مدار - * بیت *

سعدی زر بده مرد سباهی را تا سربنهد و کوش زر زندهی سر بنهد
من کلام در عالم - و دایما مرآة إِنَّمَا السُّودَةُ بِكُدَّةِ الْاَتْبَاعِ وَ كُدَّةُ الْاَتْبَاعِ بِكُدَّةِ

کرد و هنگام رحلت نزدیک رسید ملک شمس الدین گرت را بیش
خواند و گفت ای فرزند بدانکه از ایام زندگانی من نفسی بیش
نماده است - * شعر *

شاعر

آدمی جیست یک نفس و آن هم
چون حقیقت نکه کنی هیچ است

اکثون رعیت من آنست که نابدگان خدای عزوجل زندگانی بروجمی
کنی که فردای روز قیامت ترا ازان شرمساری نبود و نفس خود را که
متصرف مملکت بدنست و مدبر مصلحت تن بحلیت مضایل اخلاق
متحلی و مزین دار و از ردایل شیم معراج بزرگان گفته اند: - * شعر *

مطار

اگر باکست نفست باک ناشی
ز رتبت بر تر از افلاک ناشی

و نصیحت یوم لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا نَفَرٌ در کوش دل و جان جکی ده و تَقْوَىٰ قَوْلِ اللَّهِ
و باطن خود را بنور تعفف و صلاح و کم آزاری و بردباری و حق
حَق کداری مقور دار - * شعر *

بهر کار رح سومی دادار دار همی یار و یارو جهاندار دار
ز روز سیفت دارفدیشه ناش بیکمی شناسی حرد بیشه ناش
مشو در بی آرز و آئین بد بکیتی به نیکی بمان نام خود

Fol 57b

همی تا ترا دست هست و توان
مکن ده بجای کهان و مهان
ره راستی جوی و دلدش یاب
مکن خویش را بسته خورد و خواب
حر کاری شود بر تو در و درار
نیستی بدر بر در بی نیاز

ببردی و ملک شمس الدین بواسطه فرزانگی و اظهار خردمندی
و عرفان بیسوی و یساق و رسم و راه مغول پیش طاهر بهادر و قرانویں عزت
Fol. 53a. و وجاهت تمام یافت چنانک همه را دل مایل و خاطر ملتفت او کشت
و در باب او تشریفات و هدایا و عطایا مبدول داشتند و بهرجه که ملک
شمس الدین رجوع بدیشان کردی در اتمام آن چندانک امکان داشت بجان
و دل بکوشیدندی و رعایت جانب و باس خاطر او را از لوازم شمرندندی *

ذکر بیست و سپیم در وصیت کردن ملک

رکن الدین ملک شمس الدین را

راوی چنین گفت که چون عنذلیب روح ملک رکن الدین از تنگنای
نفس خاکی بسوی آشیان عالم روحانی پرواز کرد و طوطی شکر خالی
خوش سرای نفس ناطقه او زبان بدین مقال بکشد که :-

وقتست اگر زمین خاکدان بر عالم بالا شوم
و از بیدش دوزان نزد آن شاهنشهی والا شوم
لشکر کشم بر خیل غم گیرم کم (از) این بیدش و کم
و ز عالم سفلی بدم بر منظر اعلی شوم
جرم فلک برهم درم و ز هفت ایوان بگذرم
چون هست میل کوهرم نزدیک آن دریا شوم
مانند سیمرغ از جهان در قاف جان کردم نهان
و از صحبت این مردمان همچون الف یکتا شوم
در کهنه دیر بر خطر دیگر نمی سازم مقرر
چون هستم از جای دگر بر خیزم و آنجا شوم

حیدری شاه

و چون بحقیقت دانست که اجل دست از دامن املش کوتاه نخواهد

و ستوده اندک و دیگر اندک گفتند که او در مدون مصالح ملکی و تنصیر علوم
 حکمی و رسوم و لایس داری بر امثال و اقربا ممتاز است و کرم خلق
 او با طیب عرق منضم خواستند که آن احلاص و هواداری او بحضرت ما
 بی در براند نهد و آن سعادت حسنه دانی او متضاعف گردد بنا برین
 اندیشه صدمی و نسب ناکبره یرباع چه نکشای فرستادند و ملکی ولایت عر
 را مع مصافحانها بدو معوض گردانید و حل و عقد و قص و سط این شعل
 خطر را برای وروب او حواله کرد تا او از دهر علم و حلم و کمال عقل
 و فکر بنظم و رم کارهای دقیق امارت حد و احتیاج تمام نکشی آورد و در راه
 ران و سایر دانا محامیل و ترمیم و احسان بدل کند ~~و قاعده ملک~~
 دار ~~تا وجود عرق حواظر بر دستا~~ و بدی احوال انشا رود مبدع شود
 . اساس حکم کرامی بی جمعیت رعیت و انوهی خدم و معموری
 را بیت حلال داند و امرا و سفرا و انحصاری که از درگاه معلاء ما آیند و روند
 در دما خوئی و ناس خطرهای انشا سعی بلع نماید و بوقت احتیاج بمرد
 و آلت حرب از مرددان و نصیب گردان ما بکرامان رحل و مل و اسلحه
 طلب دارد تا چون دس اوامر و نواهی بود و امثال آن را از لوازم شمرند
 بمردن نواحت و عاطفت شاهدشاهی ما معوض گردد چون برلوع بدس
 جمعیت نواک رکن الدس رسد حدانرا عرو حل سعادت شکر بعلی آورد که
 دایم در آن اندیشه بود که مدادا لشکری بقصد و قصد ولایت او نامزد گردد و در
 دیگر مومنان ذریع را خوشدل و خوشعود باز گردانند حد سل در آن در
 بحکم پادشاه حکمران حل حکومت راند چون پادشاه حکمران حان بمرد
 و پادشاهی ده آن رسد پادشاه دال ظاهر دهد و مرا دوس را بدار الملک
 برین رسیدند ملک مرحوم کی الدس شکر کرد که بخش انشا رفتی و تا
 معبودت . مدد او لشکر گدندی ملک معمر شمس الدس کرد را تا حد

جبال و صحراوات غور واقف کشت و صعوبت مناهج و ضیق طرف اطراف
و اکناف یمین و یسار و اوج و حضیض قلعه مکروسه خیسه را بدید روی
بامراء سباه و مقربان درگاه کرد و گفت - * نظم *

مثل این جای و این مکان شدید

دقیقی

کس ندید ست و کس نخواهد دید

چون آنچه قواد سباه او از سر اخلاص عقیدت و نقاره طبیعت عرضه داشته
بودند بروی روشن کشت امرا و وزرا را گفت که در این امر صعب تدبیر
جیست امرا و وزرا گفتند که بادشاه جهانگیر از ما بندگان بفر فرست و یمین
خردمندی بیشتر و بیشتر چه عقول و افهام کل لشکر و سباه و اوهام و اذهان
تمامت امیر و شاه از دریای بی بایاب عقل کامل و ذات مکمل خان اعظم
قطره ایست و از آفتاب جهانتاب هوشمندی و خرد و روزی قهرمان عالم
و سرزبان اکرم ذره — * شعر *

ترا ایزد بلطف خود نکا و حکمتی داده

مولف

که از عشر عشیر آن بدید آورد لقمان را

کتاب

هر چه رای انور و ذهن اظهر بادشاه جهانیان اقتضا کند مصلحت و نفع
دران باشد بادشاه جنکیز خان بعد از ساعتی که باخود اندیشه بسیار کرد
بفرمود تا یرلیغی نوشتند برین نسق که ملک معظم رکن الدین بداند
که منہیان و مخبران اطراف بسمع مبارک ما جنین رساندند که بیوسته
بمتابعت ما کمر یگانگی بر میان فیک خدمتی بسته است و زبان بنشر
ستایشی بسده سما سیمای ما کشاده و در وقت ذهاب و ایاب در نواحی
غور و آن حدود حشم و خدمت عساکر ما از خدام و متعلقان او ایمین و سالم
بوده این معنی در حضرت علیا و جناب والای ما که مناص و مآب
سلاطین شرق و غرب است و ملان و ملجاء ملوک بکر و بر بسندیده

شیخ بادشاه و شاهنشاه و شهریاری را بر قلعهٔ محروسه خیسا دست
 اقتدار و حکم تصرف نموده الا ملوک اسلام غور را چه آن قلعه در
 غایت محکمی و بلند است قلل کوههای آهن نمایی جوانب او در بلندی
 تندی ایوان کیوانست و شرف شرف برجهای قصر او در فرق فرقدان و سر
 سرطان و ذخایر او را تا میعادِ یوم التذاد و ظهور نفع صوم امکان سپری
 شدن نیست هوای جانفرای دلربای صفا آسای او از باد شمال عذر نال
 خوشترست و میانه کوثر جاه زمزم نفاذ او از آب روح بخش چشمه حیوان
 بهتر -

يَقُولُونَ اَمْثَالُهَا جَمَّةٌ * وَ هَلْ خَلَقَ اللَّهُ اَمْثَالَهَا
 میگویند که مانندهای او بسیار است
 و شیخ آفریده است حق تعالی مانند او
 لَهَا بَرُوضَةٌ اشْدَهَتْ جَنَّةً * وَ مَاؤُهَا تَشَابَهُ سَلْسَلًا
 صومرا مرغزار است که مانندگی کرد با بهشت
 و آبست که مانند شد با آب خوشکوار حنت

لشکر محاصره آن قلعه فرستادن و ولایت غور را خراب کردن از مصلحت
 بعید می نماید بادشاه حنفیز خان فرمود که نقاشان مانعی دست را که
 آن قلعه را دیده باشند و طول و عرض بلندی و ستی او را مشاهده کرده
 حاضر گردانید تا حیاکل اما کن و صور مواضع غور را با قلعهٔ محروسه خیسا
 بر کاغذی ترکشند چون نقش بغداد مشهور و جبهه کشان حادق بخانه قدرت
 و مرکز حکمت و اقسام دایع و ارقام صنایع و رنگ آمیزی دل انگیز مثل
 قلعه خیسا را بر کاغذی منقش کرده بیش بادشاه آوردند بادشاه چنگیز
 خلج یک زمانی از سوتعجب و تفکر در دبدو سر و بیفش در آن صورت
 دلدبر و نقش می نظیر نظر کرد و بر مداخل و متخارج تقاطع و تضاد

ما شوقار شورى كاريزك خفايت كنيم ما

۱۰۶۲

۱۲۳۴۵۶۷۸۹۱۰۱۱۱۲۱۳۱۴۱۵۱۶۱۷۱۸۱۹۲۰۲۱۲۲۲۳۲۴۲۵۲۶۲۷۲۸۲۹۳۰۳۱۳۲۳۳۳۴۳۵۳۶۳۷۳۸۳۹۴۰۴۱۴۲۴۳۴۴۴۵۴۶۴۷۴۸۴۹۵۰۵۱۵۲۵۳۵۴۵۵۵۶۵۷۵۸۵۹۶۰۶۱۶۲۶۳۶۴۶۵۶۶۶۷۶۸۶۹۷۰۷۱۷۲۷۳۷۴۷۵۷۶۷۷۷۸۷۹۸۰۸۱۸۲۸۳۸۴۸۵۸۶۸۷۸۸۸۹۹۰۹۱۹۲۹۳۹۴۹۵۹۶۹۷۹۸۹۹۱۰۰

امام بنی اربعی کبریٰ را بنی اربعی کبریٰ ما

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

اسماء بنت ابی بکر

အကျဉ်းချုပ် :-

انوار، ان اقباض بدو تراہ طائب الدیوی (کلی) مرحوم مغفور ملک

[illegible][illegible][illegible]

استیلا، غارت و بربادی، ظلمت و تاریکی،

وَأَمَّا الْفُلُ فَأُرْسِلَتْ بِرَحْمَةٍ مِنَّا لِيُبَيِّنَ لَكُمْ آيَاتِنَا فَتَدَارَكُوا أَعْيُنَكُمْ عَمَّا فَكَّرْتُم بَنَاءَ الْبَنَانِ

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

العلى فبى ، والبى ، البوب (مس) بى

* شعر *   اطفال مایل و غیره ، بچہ کشی و کوششیں و نسوی و ازیم و نزم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَكُونَا لَهُ شَاكِرِينَ إِلَّا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ لِهَذَا إِنَّهُ لَكَنُفِرٌ كَذِبٌ، وَبِذَلِكَ يَتْلُوهُ جَانِبُ

چون کشتی در عرض

جویشی و کشش حاتم جویشی و کشش جویشی

* * *

پیشہ و پیشہ ، پیشہ و پیشہ ، پیشہ و پیشہ ، پیشہ و پیشہ ،

1. सिद्धि 2. सिद्धि 3. सिद्धि 4. सिद्धि 5. सिद्धि 6. सिद्धि 7. सिद्धि 8. सिद्धि 9. सिद्धि 10. सिद्धि

[illegible]

၆ နှစ်အတွင်း အသက် ၁၀ နှစ်အောက် ကလေးများ၏ မွေးကင်းစေ့နှုန်းမှာ ၂၀၀၈-၂၀၀၉ ခုနှစ်အတွက် ၃၄.၇ ရာခိုင်နှုန်း၊ ၂၀၀၉-၂၀၁၀ ခုနှစ်အတွက် ၃၅.၁ ရာခိုင်နှုန်း၊ ၂၀၁၀-၂၀၁၁ ခုနှစ်အတွက် ၃၆.၁ ရာခိုင်နှုန်းနှင့် ၂၀၁၁-၂၀၁၂ ခုနှစ်အတွက် ၃၆.၆ ရာခိုင်နှုန်း တို့ဖြစ်သည်။

[illegible][illegible][illegible]

ایام شد مسامع و امین شد غزلی
 در عهد عز الدین عمر آں شاه مریخی
 فرخنده خسروی که کحل سخای او
 دارن همیشه حاجات روشنی
 خورشیدی با ترفع و کورونی با علو
 با جلا او محقر و با قدر او زلی

* شعر *

همچو بخشش کردن باریان مغان کلاه و درخت
 و شایع مرحوم عند الله فامی را که مولف کتاب تاریخ تاراج است در مدح
 از آن نوشته شد -

بخت بخشش کند که در بختی و بستی
 بخشش کند که در بختی و بستی
 بخشش کند که در بختی و بستی
 بخشش کند که در بختی و بستی
 بخشش کند که در بختی و بستی
 بخشش کند که در بختی و بستی

بخت بخشش کند که در بختی و بستی
 بخشش کند که در بختی و بستی
 بخشش کند که در بختی و بستی
 بخشش کند که در بختی و بستی
 بخشش کند که در بختی و بستی
 بخشش کند که در بختی و بستی

بخت بخشش کند که در بختی و بستی
 بخشش کند که در بختی و بستی
 بخشش کند که در بختی و بستی
 بخشش کند که در بختی و بستی
 بخشش کند که در بختی و بستی
 بخشش کند که در بختی و بستی

* شعر *

سال دوازدهم در آستانه استقامت و ازمایشی
چون شورش احمدی و ارتدادی

امیر محمد بی ملک محض با طایفه از نوادان حاج بدر
خویش پیش شاهزاده بخت را بدست دادند

ذکر بنو زید و دم در حکومت ایشان
 و فرستادن ایشان به ملک

در غمت ناله ز دل زار تو از زانو کزدم
همچو مرغ سحری نوحه بشنیدم کزدم
از دل پاک کزدم بر خاک تو نشان
کوهی کز صدف دیده جو تو فزیدم کزدم
تا تو در باغ سخن سر جو نکردم تقصیر
بی تو در رایتی اشک چه تقصیر کزدم
آنچه از هجر تو بر جان من خسته ناست
من کجا شرح دهم پیش که تو بفر کزدم
از روان تو بسا شرم که من خواهم بزم
کر بس از عهد تو روزی نوسه تا خیر کزدم

و نظام * * * : متکففت : ستر بوش ستر نازد و ، غلغله ، ندبه بکوش واک

و سوز سینه گفت: —

بسیار خوردند و بغایت مضطرب شد و همگی کشت و هر یک از درون دل
بقتل رساندن اعیان و اشراف و اکابر و لایست هراّه بر قتل ملک مخد تاسف
1 ریگزی¹ و دل خسته پیش بوزنگول بردند بوزنگول بمردود تا او را بوسه بدهد و دست بسته
تا خندد و او را بعد از آنکه دو مرد نامدار را بقتل رساند بفرستد و دست بسته
در هندوز در راه بود که قریب صد سوار از یمینی و یسار او در
مخد عزالدین مقدم و اعیان هراّه پیش بوزنگول رفتند و ملک مخد و امیر
مکروا مکروا کُبارا غافل شد روز دیگر خراج و ملک مخد و امیر
روزم ملک مخد سخن مزخرف خراج را قبول کرد و از معنی
آقا عرض و چاهتی تمام دارن مصالحت در آنست که پیش او
ملک مخد را گفت که بوزنگول امیر نامدار است و در پیش ازین
خرنج - خراج - خراج خراج برای از برای بوزنگول بدست خاستن
داشت نزد ملک مخد چیزی فرستد روز دیگر بوزنگول بدست خاستن
بعد از آن باز نمود که مصالحت در آنست که امیر باسم تقوی و عزیز

کمی بر سر نهانم

خطاب مستطاب بوسه دادم

نامه که لفظ او مانند مراد است

کتاب لفظی مکتوبی

آمد بمن از شاه ای نارنجی بزرگی

آنانی مکتوبم بخیر

خرنج بعد از ساعتی در جواب مکتوب بوزنگول نوشت که: —

شاعر

چوهری

و آلوده آن گریانی و ناله را تازانه چند برون دست بسته با خود
برون جزو خیر این حالت محکم بعلت رسیدن در چشم شد شمس الدین
نستعلیق خواجه را از مرکب نو کشیدند و بستاری
پروند و اگر چنانکه سوگو و بنم الدین مرغان خواجه را در هم شکسته بودند
ایست ایست ایست ایست و بنم الدین مرغان خواجه را در هم شکسته بودند
ایست ایست ایست ایست و بنم الدین مرغان خواجه را در هم شکسته بودند
ایست ایست ایست ایست و بنم الدین مرغان خواجه را در هم شکسته بودند

* نظم *

نظمی

خو دریا بخوشید بر خورشید
خو دریا بخوشید بر خورشید

روزی با مراد لشکر کرد و گفت بخبردار که تا زنگی با ما چه نوع زندگانی
میتواند در این سفره عرقه داشته خراج و امیر محمد عز الدین
مقدم بازگشت آید و رسانیدند ارتش آقا بی الهی بخرنوبول را بخرنوبول
مقدم بخبردار که تا زنگی با ما چه نوع زندگانی
میتواند در این سفره عرقه داشته خراج و امیر محمد عز الدین
مقدم بازگشت آید و رسانیدند ارتش آقا بی الهی بخرنوبول را بخرنوبول
مقدم بخبردار که تا زنگی با ما چه نوع زندگانی

* شعر *

شعر

بخشیدند سالکان دل در چمن
بخشیدند سالکان دل در چمن
بخشیدند سالکان دل در چمن
بخشیدند سالکان دل در چمن
بخشیدند سالکان دل در چمن
بخشیدند سالکان دل در چمن

۱ In the MS. here. ۲ In the MS. here. ۳ In the MS. here. ۴ In the MS. here. ۵ In the MS. here. ۶ In the MS. here. ۷ In the MS. here. ۸ In the MS. here. ۹ In the MS. here. ۱۰ In the MS. here.

ماتل بانل خسرو آتانی لشکر کشی خراسان و عراق نویان اعظم اعراب
* شعر *

آنکه ز تنف سهوم کینه او خشم

جانی بایب چشمه حسام بر آران

و آنکه پوشش^۱ سخاوتش اینو تریش و

شور و دریای تلخ در بر آران

کز کینه^۲ شب بنور فمشیرش

مر علم^۳ منج را بنام بر آران

عزیمه متداندان بدردگان آنحضرت و منتضیان آن سده و آلا و معارف و مشاهیر

مجنه ملک که آنجمله بر آنوقت ای الله ما ان الله عزه هراة ما ان الله عزه هراة

کافر بنویسی سر از خط انقیاد و طاعت داری شاهزادگان و امراء ملک

آ الله امروا [و] بان شاه برون آشته و از غایت سری و سروری بای از داورا - رحم الله امروا

* شعر * ^۴ و لم یبق طوره - بنور لباه و از جنر -

و شین رتیب رحمت ایرونی بر آنکس بان که عتای در کف جنون نهدن

دور خون را بداند و هر کز قدم از حد خون بیرون نهدن

عادل سازد و انبختان را محبت رنجاند و فواید و زواید و لایست و تصریف

میتواند و خرج و نوز و باز^۵ اینو بنار را بفرکوز محبت فرستد و در هیچ امری

بماند همان که هتج بانگاه را منتقل بکرون اینج صلاح ملک بانگاه و بسان

^۱ In the poet's Divan (O.P.L. No. 58, fol. 254) نیست for نیست .

^۲ Divan 16, کرب, کرب for کرب .

^۳ Divan loc. cit. adds شمع after علم .

^۴ R.A. fol. 298a کور کور بنار را بفرکوز محبت فرستد .

1 After *كَلِمَاتٍ* some words like “كَلِمَاتٍ” are understood.

[illegible]

ملک مستحق و یقیناً در سبب در محرم ذکر
 ۱۸ یاب الله بحسنه و ان شاء الله

[illegible]

رحمت^۱ راه پسریدی و گفت که مرا از آمدن شما چندانی فرح و بهجت
آمده که کوبیا بدایم و برادران کنشده من از آن جهان باز آمده
اند * شعر *

چندی دان باسج که ای نیک نام
بازند اختر و کور و کستریه کم
بختی همه دوست دوست بان
بهر خیزی نیک نامت بان

از معتبران همی که کزبران را بدویند و الطاف و اشفاق در حق
ایشان میند دل دارند می بندد بخدست بخدست بختی بختی
رفته بود پادشاهان جهان مرا بحکومت شهر هراة فرستاد تا خداوندان
میان خلق گفت که امده ام بختی بختی بختی بختی بختی
اورج بدر کور پادشاه چندین خان چندین حکم شاهزاده پادشاه
خان چون فرمان اعلی پادشاه عادل قا آ بر سر ما بندگی بر عالم
معنی * شعر *
بخط خور راه ندهد -

جو خوشبخت بدویند از فراز
هوا با بختی نیز بختی بان را

Pol. 45a.

قربانخشی را بدل خوشی تمام باز گردانیدند بعد از هفت روز ملک
مجدد در پتور شهر در جوار تربت مقدسه و روضه معطره شینج خان
سالک عارف شینج الاسلام^۲ قدس نفسه و نور رسیده عالی بنا افتاد

^۱ In the original (a) رحمت (b) رحمت

^۲ R.J. (fol. 297a) mentions him by name thus: خواجه عبد الله طوسی قدس سره

附錄

(Handwritten signature)

١٢٠

مجلس ۱۱۱

ابن ماجہ، سنن، ۱/۱۰۰

၇၄၆၇

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

የገንዘብ ምንጭ ለገንዘብ ምንጭ ለገንዘብ ምንጭ

گیتو، سبیل و سبیل و سبیل

حسنیہ

1 In the MS. 2 In R. A. J., fol. 291b, 301b.

3 Vaguely written in the MS. as جاء.

1 In the original 152.
2 In the original 153.

[illegible]

[illegible][illegible]

وهمان^۱ خواست که نقش هلال برآورد

^۲ و نعل مرکب مه کوکبش نشان برآورد

و به دست نو آتش کوچه آتش

نموده است که دینی دیوانی داشت

بروز بزم وی از جیب کفن و کلاه کوه

^۳ که برآورد آخر ایوان توان برآورد

همه شعله شعله تیر و زنجیر آورد

هری که جسم وی از شایخ برآورد

و حکم امیر بزرگ بر آنجمله بنفان پیوسته است که چون برونیه از مخزنات

شهر هرات است رعیت آنجا برآورد آید و بکار تجارت و تجارت قمار نمایند

آنچه از آنجا برونیه برونیه برونیه برونیه برونیه برونیه برونیه برونیه برونیه

حکم بامشاه وقت باشد بخاورند برونیه برونیه برونیه برونیه برونیه برونیه

را خدایتی برونیه برونیه برونیه برونیه برونیه برونیه برونیه برونیه برونیه

* شمر *

فهرست کتب

مجموعه

1 O.P.L. Diwan ib. شمر.
2 Diwan ib. The verse is not given in the Diwan ib.
3 In the original برآورد.

چون بر فراخت^۱ زانست خانه خدیو بزرگ
روزی بهشتی جو زلف بستان گشت مشک رنگ
خانی برونیه جمع شدند و باهم گفتند گفتند این کار چیست و منتها
نجات این باب مغایر نیست گشت بهشتی گفتند که ما برونیه برونیه
که برونیه برونیه برونیه برونیه برونیه برونیه برونیه برونیه

ستف
اسفندی

بمروت دولت او زندگانی جهان برونشست

خداوندان ملک قدره ایامه تیغ ظفر

بختی آدم

• نظم •

مست که فرمای پادشاه جهان و خان اعظم و شاهنشاه اکرم قزلباش
و اشراف پرتویه انشاهی را عزیز و محترم داشتند بعد از سه روز قسطنطینی
دیگر قسطنطینی و امیر عز الدین مقدم با کوه کس^۳ پرتویه رفتند اکثر
چشم کردند و آب جوی انجیر را بیک مزرعه رسانید و بعد از چند روز
آوردند و در ماه و نیم قسطنطینی و امیر عز الدین مقدم و تمام مردم هرا^۴
می بنیاد بنیادستان فرستادند تا از انجا دراز دنبال و اوقات دهانست
سراسر بر طریقی بطور مبارک و خوشی کردند و یک را با بشتابان بست
انتفاع کردند و بنیاد بنیادستان بست مروت را و راه را که در سمرقند
را شدید میگردانند و تخم میباشند و بنیاد میباشند و جوی از ارتفاع
در دور^۵ جوی میباشند و دیگرمی میان راست و چپ میباشند و جوی
و در کار عمارت و زراعت مددگار ایشان شد و هنگامی از رفیع و شریف
خداوندان عیالات^۶ و اعیان هرا^۷ بسلام از رفتند قسطنطینی همه را بنیاد
مغولی بیکو دانستند جوی برون آمد امیر عز الدین مقدم و شرف الدین
بشخصی هرا^۸ آمد و این قسطنطینی مروت بخوار و سختی برون و خط

1 There is a lacuna in R. J. (fol. 293b) after this, and one or two folios seem to be missing.
2 In the original the letter ^{بی} is lately added after ^و.
3 In the original ^{۳۳۳}.
4 The Qashghar is quoted in the Divan of Nafiz (O. P. L. MS. No. 34, fol. 133b-133c).
5 Divan is, has ^و and ^۶ Divan is lacuna.
6

بانشاه اکتای آرری نخست بهمنی بندگی بنسوزید و چون نرینگ تخت
* شعر *

هزار سال در ملک زندگانی بان
خدا را بخرامی حرم مستخر حرم

جو اخترانت در ایام کمرانی هست^۱
جو آسمانت بر اجرام کمرانی هست^۱

بانه مشور رای تو توفیق آسمانی آمد
عدل تو توفیق ایزدی آمد

بان بزر نشانی چون مور خرازی
گفت که نور نوازشی ببار احسانست^۲

بان خفیر^۴ عدل تو در دار کارانی
دران مضمونی که نندم کمتری کشان^۳

بان فلک امشب عجز و ناتوانی بان
مخالف تو بجز کار کار رخ و رای

بان همیشه رکنی قیلا امانی بان
چنانکه کعبه شقی شد مقرامی و امان

بان همیشه^۵ عاقبت آخر الزمانی بان
همان را اثر عدل شاهانست باقیست

بان بعد از آن عرض کرد بانشاه اکتای
چون عرض کرد بانشاه اکتای

بان خاتم از تار و پود احسنی و محمود ست
چون خاتم از تار و پود احسنی

بان ندان امیر غزالدین مقدم بار دیگر زمینی خدمت طلب ادب مقبل کردانی
چون ندان امیر غزالدین مقدم بار دیگر زمینی خدمت طلب ادب مقبل کردانی

بان گفت بانشاه چنان و شاهنشاه چنان
چون گفت بانشاه چنان و شاهنشاه چنان

بان * شعر *
بانشاهی سالاری نامتناهی زندگانی و کمرانی بان

بان نداشتن رشاد همجو ضلالت
چون نداشتن رشاد همجو ضلالت

بان عدلیت^۷ را میان ستم زوال
چون عدلیت^۷ را میان ستم زوال

بان تا زمانست بان تا همه سال
چون تا زمانست بان تا همه سال

۱ Hamgar's Diwān (O. P. L. MS. No. 90, fol. 6b) vaguely reads
براحرام

گفتی نیست
۲ Hamgar's Diwān ib. vaguely reads احیانست ببار

۳ Diwān ib. کشد کینه کمال
۴ Diwān ib. صفیر

۵ Diwān ib. عدل قیلا انبارت
۶ Diwān ib. و جو

۷ In the original
عدلت

از عجب اینها ترا کاری فزون از هفتاد و شش
 و هفتاد و هشت خوان خوانند و هر هر هفتاد و هشت
 هفتاد و هشت بر جینال و رای و ترک و بغفور و خان
 روم بر رهنما و قیصر شام بر شاه و امیر
 کر و دراهم شوی! ایشان شوی یک بملوان
 خار کشور روز و زندان شوی بر هشتاد و شش

* مصراع *

۳ [نمونه‌ای از] ۴

من جریب المخریج حاسی به الدیلمه

۱۳۸۷

[illegible]

2 In the original ١٥٧٥.

2 In the original indistinctly written.

3 The original is vague here. Something like *ḡibānī* or *ḡā*; before the proverb, is necessary.

prover, is necessary.

[illegible]

و ملک پادشاه از بدو ده تا آب اندازان و او را بخوبی که خورن از تو برسد
 پیش خوراند و گفت بزرگی برون آن تیرگی تو که در جوش است
 شخصی را دین که بر خنده در آب رفته بود و سرش شست یکی را از روز
 و آنکی با شکر سوار شده بودند خورن بدیدی و شدند پادشاه آنکی
 که امر کسی برخیزد در آب رفته او را بقتل رسانند روزی چندی
 است که پادشاه چنگیز خان در عهد دولت خورن حکم کرده بود
 و خواجه رشید الدوله در تازیانه نام که موسوم است تازیانه ^۲ آورده
 آنکی نیز را بدوران بخشید و این حکایت میان جانی تازیانی شد
 بخشی و از سر خنده او در گذر و قلم عقوبت خورنده خطا او کسی پادشاه
 این نیز را که پادشاه بدو بر یک ماست و ساقها در خدمت او بر سر بود یعنی
 که گفت که خواست کرد و گفت که ^۱ در خواست کرد از بزرگی او چندی
 و بزرگی در روح تیرید شاهزاده چندی از بزرگی او خواست کرد و گفت که
 رسانید تا فتح آورده می شد از بدو و خورن در حضرت سلطنت و ملوک
 پادشاه آنکی حکم کرد که این نیز بر تیریز یعنی عقل خواست را بقتل
 و ماست امراء لشکر و ملوک اقالیم را معلوم گشت که بدو تیریز میگویند
 چندی گفت و از خجالت سر در پیش انداخته پادشاه آنکی و شاهزاده
 می سخن گفتی و چه دانستی که از چه گفت و چه فرمود بدو در جواب
 و تیرگی نه و تو تیرگی میدانی و مغربی نه پس بدنام زبان بدو بزرگ
 و تیرگی نه بعد از آن بدو را گفت که خورن بدو می میگویند میدانست
 پادشاه آنکی از امراء پرسید که بدو بزرگ می زبان مغربی میدانست
 یا تیرگی یا هر دو بدو تیرگی می همان چنان پادشاه ای پادشاه گفت
 پادشاه آنکی روی بخواب بدو آورد و گفت ای تیریز مغربی میدانی
 خورن عالم و خورن چندین هزار آدمی میدانی آه می

توئی که قصه شمشیر و حرب^۱ و مری تو

حدیث رستم و یاسمن و انداختن

حکایت تو چنان شد بگرد هفت اقلیم

که از جوده شده نامه هفت خوان انداخت

در آن مصاف که تیغ تو میزبان کون

سپاه را^۲ بدو نویست و کشته خوان انداخت

در آن مقام که قدر تو صدر شد کون

بصد شفاحت خون را در آستان انداخت

بعده عدل تو مه بر فلک بکوشه چشم

نظار نیارن بر کوشه^۳ آستان انداخت

شد از نزول حوادث جو آستان این

برای دیار که حفظ^۴ تو ساین انداخت

باب جشه^۵ جوان بشت دامن عمر

هر آنک بر تو خاک بر دهان انداخت

بفرموده شاه نامه هفت خوان انداخت
چنان شد بگرد هفت اقلیم
حکایت تو چنان شد بگرد هفت اقلیم
که از جوده شده نامه هفت خوان انداخت
در آن مصاف که تیغ تو میزبان کون
سپاه را^۲ بدو نویست و کشته خوان انداخت
در آن مقام که قدر تو صدر شد کون
بصد شفاحت خون را در آستان انداخت
بعده عدل تو مه بر فلک بکوشه چشم
نظار نیارن بر کوشه^۳ آستان انداخت
شد از نزول حوادث جو آستان این
برای دیار که حفظ^۴ تو ساین انداخت
باب جشه^۵ جوان بشت دامن عمر
هر آنک بر تو خاک بر دهان انداخت

۱ O. P. L. Divân ih. ترجمه مری تو
۲ Divân ih. وشتی
۳ Divân ih. وشتی
۴ Divân ih. وشتی
۵ Divân ih. وشتی

کتابخانه عمومی شهید بهشتی

* * * * *

[illegible]

المستند تاريخ ١٤٧٨ هـ / ١٩٥٨ م ، مستند

اصل و زبني رحمہ شہادت اتي ايل اور ۵۵ مکر

جال جیٹے حلقہ سبک دینے پر یقیناً

سازمان به سزا ! تنهائی به محضه خواب به گمان

قال كثر يوم سماء ابر مشرق سحر

۴۸۸

خالد بن الوليد بن نوفل بن عبد مناف بن قصي بن كلاب بن مرة بن كعب بن لؤي بن غالب بن فهر بن مالك بن النضر بن كنانة بن خزيمة بن مدركة بن إلياس بن مضر بن نضر بن معد بن عدنان

(۱) $\frac{1}{x^2} = x^{-2}$

* شعر *   * گفتگو *
 * گفتگو *   * شعر *

سید احمد علی خان صاحب

و بر دست راست شاهزاده گلی، بزمشانی و خفت ای پادشاه بزرگ بزرگ ما بجه

تاریخ: ۱۳۸۵/۱۰/۱۵

جلالہ آباد سب سے پہلے سب سے پہلے سب سے پہلے

[illegible]

کتاب

* ۛ *

[illegible]

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَكُونَنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ

ایا بزرگ خدای که اسمان سر قدر
بر آستان تو از بزر احتشام آرم
و هدایت عدل تو دور از آسان شدن
که باز خط امالی از بر محرم آرم
بروز مید و وفا سبز خنک کرون را
نقد تو در زین و در لکم آرم
سند رخس وشت و ستر در یکدم
آرم از ایاق زین در آرم
تو شمع شمع بزرز سر بنجم
در شمع و دهان بزمک در آرم
چنان نوک سنان تو بر تن اعدا
هر از چشمه خونین زهر مشام آرم
و بزر اشک منور تو قضا و قدر
و عرش و هفت فلک خرمه و ختام آرم

* * * * *

[illegible]

* H. J. for 2006 omits the word *مَجْرِي* and reads *مَجْرِي* and *مَجْرِي*.

අර්ධ-කාලීන පද්ධති ෨෫ ෪ ෭ ෫

— *See* : J. K. H. pp. 220-221, etc., *Index*. (Index), Kallad.

¹ In the MS here *will*, but later on, in agreement with R. J. fol. 241v.

• ختمیہ میں ۱۱۷۱ھ میں لکھی گئی ہے۔

[illegible]

[illegible]

1 R. J. fol. 264r ختور ختور. In the original here ختور, but later on, in agreement with J. K. ختور. Rav. (Index) Jai Timur (جای تیمور).
2 In the original جلی which, I think, is a mistake for جلی.
3 In the original always (see also fol. 56a), in agreement with R. J. foll. 169a, 264r, etc. جلی. Rav., J. T. and J. K. جلی. 4 In the original جلی

عمل نموده است اما بر موجب
الاحظوا ان بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
در آستین کرم و بدین راه سرخ بتزوی آورده اند و بدین کار
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست

بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست

بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست

بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست

بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست

بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست

بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست

بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست

بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست

بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست
بنی کرم بدین کار شروع کرده اند و بدین دست

$$(\Delta V)$$

pg. 104

51

15

- זר נחל

خبر: ۱۰۰

الكتب والمخطوطات

1000

2

21

21 1114

(6A)

[illegible]

پیش از آنکه در این کتاب

[illegible]

اساتذہ کو رنج و جذبہ و نا اشیائے ہستی

اولیٰ پشیر تیج عکس ؛ جیشیش و زایش در تانیش و ناک

همی جو پیشہ کی خبروں از حلقہٴ تیک تیک براہ بیرون

میرزا محمد تقی خان کمالی

همه چیزها را به دست خود می‌گیرم

کتاب و سر و دست از این کتاب و همه دست و همه دست

استیلاستیم و خون خوراک و قاعده و خون خوراک و قاعده

[illegible]

(۱) در ابتدا، به بررسی کلیات و اهداف پژوهش پرداخته شد.

שבת, חול המועד, יום טוב, יום ראשון

တစ်နေ့မှာ ဂျော့နီက ချစ်သူမိန်းမတစ်ယောက်နဲ့ အတူတူ နေထိုင်နေတာကို တွေ့ရတယ်။

[illegible]

1 In the original لَوْرَ , which, I think, is a mistake for لَوْرَ or لَوْرَ .
 2 In the original لَوْرَ ,
 3 In the original لَوْرَ .

2 In the original 1995.

3 In the original 8/15.

³ So here and in R. J. *ib.* For other readings see J. T. p. 12; J. K. (Index), Rav. (Index), etc.

1000-note $\text{C}_{12}^{\text{H}_{22}\text{O}_4}$; but Kav. (p. 1048), in agreement with Sivasat, p. 26, prefers 'Ibrani [Hebrew].

with variants سڀرو and سڀرو, but Rav. p. 1048, Subzwari.

[illegible]

کریه ، زخم خورده بستانم جزا تو یی و باغی بر سر

שְׁמֵי שָׁמַיָּהּ וְשֵׁם הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל הַקָּדוֹשׁ הַנּוֹרָא הַנִּיבֹרָא הַנִּשְׁתַּבַּח הַנִּשְׁתַּמָּח הַנִּשְׁתַּבַּח הַנִּשְׁתַּמָּח

[illegible]

وكانت هذه هي الحالة التي كانت عليها الأمور في ذلك الوقت.

مجلس شورای عالی قوه قضائیه

بیتاں و سائیں، ملک و ملت، سنہ و تاریخ، اہل و عیال، حاکم و مأمور،

از پستانداریان و پرندگانی که در این منطقه یافت می شود، می توان به موارد زیر اشاره کرد:

[illegible]

✧ ✧ ✧

⁴ In the original ملک instead of بملک.

² In R. J. fol. 2576. کزیر. مردانی.

³ In the original نور.

¹ Here and also in line 7 below in the original نور for نور.

۱. Here and also in line 7 below in the original نور for نور.
 ۲. In R. J. fol. 2576. کزیر. مردانی.
 ۳. In the original نور.
 ۴. In the original ملک instead of بملک.
 در خنده کردن چون خورجین خورجین
 سر زلف سبیل بر از چتر شون
 هوا مشک انشان شون مدهدم
 پر^۱ از راه کردن همه کوه و دشت
 بکتر سحر سحر در نای نای
 چمن پر ز وای مستان شون
 جو بابل بنالند کنک و تندر
 آب جوی ناخوی کردن ز سور
 جوی سحر و ناص بستان شون
 جوی همجو مینو شون نارنای
 ز رخشانگی چتر و زیند طشت
 چنان بار کردن چو باغ ارم
 بهان کل از خنده زین شون
 بر آنم که چرون بشکند کل بیاغ

* شعر *

لحم و عسل و زبد

* نامہ: اخلاص و قیاس کی جستجو، ملاحظہ

روايت هيشتم از بعضى قهرمان نامى دانشمندى را مى‌شناسيد كه مى‌گويد: من در جوانى

سربى تکه از فراز و نشیب
 ز خون گشته بد روی کیتی جولعل
 چه مایه دلبران فروخته زای
 بهر کوشه حد دلبر نازنین
 بهر گام نام آردی بی روان
 ز خون خندق شهر در موج و جوش
 در تاریم سراج مهابج چنین مذکور و مسطور است که بر هر طرف شهر
 ششصد هزار آدمی را بقتل رساندند و قرب مد هزار دختر چهارده ساله
 با سیری گرفت و آن روز تا نماز خفتن کشتن کرد بعد از نماز خفتن
 شاهزاده تولی خان فرمان فرمود که پیش کسی را بقتل نرسانند از خلق
 شرافه هنوز قرب در دست هزار بانیه مازده بودند اما اصح آنست که از
 بیوان شهر شرافه چون مولانا مرحوم شیخ الاسلام خواجه ناصر الدین
 جشتی و ابوبکر کبیر محمود بن خلیل^۱ ابن حسام الدین اب حاجب
 و خواجه ابوبکر خنجه شمرده که ایشان گفتند که ما از بدران خویش
 که در وقت شاهزاده تولی خان در شرافه بوده اند چنین سماع داریم
 که شاهزاده تولی خان در مقابل دروازه فیروز آباد صف کشیده بود بعد
 از هفت روز که از طرفین مرد بی حد بقتل پیوست شاهزاده تولی
 خان با سوار دوپست پیش راند چون بلب خندق رسید بایستاد و خود
 از سر بر گرفت و گفت ای هرویای بدانید که منم در شرف مدف دریاه
 کهر بخشی جنکیز خانی و ثمره دوحه باغ اقبال جهان بانی خاقان عهد
 و افراسیاب زمان شاهزاده بادشاه نژاد تولی خان بن بادشاه جهان بنه
 انجم سباه جنکیز خان -

¹ In the original حلیل.

ملک شمس الدین جوزجانی در آن روز برآفت از غایت سالب * سر * روحی

همی کوشید چون شیر و همی عرید چون تندر

همی جوشید چون نعر و همی کوشید چون گردن

و بهر طرف که حمله می آورد کفار چون رسته از گریک و آهو از شیر از بیش

زخم شمشیر او میکویختند و این معنی را بر زبان جاری داشت * نظم * معصومی

ناخنین کس که تواند که برابر کردد کر همه بیل دمان یا که عضنر کردد

از قضا را زخم گدائی بدر رسید و هم بدان زخم جان نقایض الایواح تسلیم

کرد چون شاه نا جاه سباط سبط شهر هراة از اسب دولت و رعب بیاده

کشت فیلان جنگی چون فرزین رخ نسوی کژ روی آوردند بعضی از

اکابر و حمایر شهر گفتند که نا شاهزاده تولی جان ایل میشریم و قومی

گفتند که حرب می کنیم اختلاف و در گروهی در میان خلق هراة طاهر

و آثار قهر قهار مجید از عالم علیاه اِنَّ نَطَشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ بطور بیوس قال الله

و آندک اقول خطی هراة از روح شریب و کمال مغایره هبوط و پیل تعالی

و درج زوال تکوید کرد و ساکنان عوامع حنوت بداء الشدء من حلسه قول البی

الاینداء فی الکفة نکوش شوش سکن هراة ورو حوادثد الفقه تدعیر حنی صله السلام

که هرگز نمیرد و رده که نیستی تدعیر شاهزاده تولی جان شهر هراة را

از بهر صلح فتح گردانید و هر سود نا تمام خلق را بجهار بخش کردد

و بهر بخش را بدواری بیرون بردند و قتل رساند در هر گامی دیکو نامی

و هر بردند و در هر قدمی رستمی را نکشتند و در هر حوری دلیجوی

را کردد و در هر مانی حشم و جراحی را تدعیر کردد و در شد

هر بدی خاری ملامدای را سوختند و در هر جایی چون صاحب حاشی

نمیختند و بهر صفی سبک و او که گفتند - ش.ع. * م.ا.ع.

در صف زرم او طراز طغر نقش از نازدی علم برداشت
 نُوُ الْهَيْكَلِ فِي الْهَيْكَلِ لَيْتْ هَوُورِ يَهْرَسِ الْأَعْدَاءُ سَيْفُهُ
 هُوُ الْمَلِكُ الَّذِي فِي كُلِّ حَالٍ يَكْرُمُ حَرَّةً وَ يَكْرُمُ صَيْفُهُ
 رشید و طواط

او را ملک شمس الدین محمد حورخانلی گفتند حور حنر وصول شاهزاده
 تولی حال ناسناه بی حد بملک شمس الدین محمد رسید کار حور را
 بساحب و از حوالت رایات اسلام را برافراشت و بر هر دروازه مرد
 نا اوارۀ تعیین کرد و هر کدوی را سرورزی سرد و هر مسکنی را نهمنندی
 داد و در تواریخ حلیس خواندم که در آن وقت در شراۀ صد و بود شرا
 مرد سناشی در فلم آمده بود حور ایلکیل شاهزاده تولی حال بهراه
 درآمدند و سخندل شاهزاده تولی را بملک شمس الدین محمد رسانیدند
 ملک شمس الدین بر فور ایشان را بقتل آورد و کتب هر کس از زور مدد
 که می مستحرو مامور کاه کردم زور دیگر که حنر قتل ایلکیل شاهزاده
 تولی حال رسید در عصب رعب و دهرمان فرمود که لسكر نکس از حوالت
 شهر حمله آورد و هر تازی یک شوی که در دسب ایشان گرفتار کردن نده
 نندارد سناه کینه حواۀ بر کدۀ او حور ابر سیاه از اطراف شهر ن آمدند
 ملک شمس الدین محمد حورخانلی بحکم کلام ربانی که حَرَصَ الْعَوُ
 مِدْمَ عَلَی الْعَقْلِ مَرْدَانِ مَرِدٍ وَ شَحَعَانِ زور بدود را در معرکه نابواج
 طعن و حرب حربی میکردانید و بر قتل و قتل آن حمایت بر عداوت عب
 می افزود و سکن شهر شراۀ از برای دفع هوا و اناه عرص و حفظ^۱ آورد
 . اموال خود از حد حال برور بر حاسنه بدود و نا آن طایفه بد دسب بملک
 می شدند و معلست می گرد و سناه کما ساعت ساعت از بدین

Fol 24b

قل الله
 نه لی

که بواسطه مهمی بحصار توی آمده بودند باقی کل خلق حصار توی^۱ را بکشتند و حصار را فرو گرفتند و راوی جنین گفت که هشت هزار کس را از مردم توی بقتل آوردند و چون از کار حصار توی دل فارغ کرد روز دیگر بوقت طلوع زیر اعظم بنای حصار کوسویه آمدند رعایای کوسویه چون اشراف کوسویه را بدیدند ایل شدند بکوچ اوقی^۲ و تربی از ایشان مال فاخته بستادند و همه را بجانب ماوراء النهر فرستادند و دیوار حصار را با زمین متساوی کردند و بعد از بازده روز با غنیمت بید و اسیران مائة خد سرو قد بیدش شاهزاده توی خان بن جنکیز خان آمدند *

ذکر هشتم در خرابی شهر هراة صانها الله

عن البلیات بار اول

جنین شنودم از راویان ستوده صفات و از بدران شهر معموره هراة صانها الله عن الآفات که چون شاهزاده توی خان با سبای کران بمروزار بشوزان رسیدن ایلجی زنبور نام بهراة فرستاد و گفت ملک و امیر و قاضی و خطیب و معروفان و مشهوران هراة باید که بیدش زیادت شمایین و موبک میدمون ما بیرون آیدن تا از سخط جهان سوز و قبر زهر آسای ما سالم مافدن و دران وقت از حکم سلطان جلال الدین در هراة ملکی بود موصوف بآئین رعیت توانی و رفعت بزرش دن و عدل هنگام رضا چون شایسته شمرده و دانه رسد چون در نای سواج - * شعر *

آذره چون زهر از قدم برداشت چون زهر از قدم برداشت
تیسر از پیش چو در مین آمد از مین صورت ستم برداشت

1 In the MS. here توی.

2 Here توی.

خلق آنجا از جوان و پیر تا طفل در شیر را بکشتند و دیوار ها (ی) حصار را فرو کوفتند و سراها را با زمین متساوی کردند *

ذکر هفتم در خراب کردن لشکر شاهزاده تولی خان حصار توی و کوسویه را

چون شاهزاده تولی خان حصار کو و کورینان را فتح کرد و مردم تبع جانستان و سنان آتش سان ارواح اشباح مردم آنجا را از عالم سفلی دعائم علوی فرستاد از بادغیس تزیمت هراة کرد و بهنگام سوار شدن رسید که از اینجا تا شهر هراة جند فرسنگ^۱ است و در بیش از مزارع و اماکن چه جایهاست گفتند که درین برابر که آیات^۲ همایون پادشاهزاده جهاتیان بر افراخته اند حصار توی^۳ فوشخ است و بعد از وی حصار کوسویه شاهزاده تولی خان دو امیر را که یکی را کوچ اوقی^۴ خواندندی و دیگری را تری توقین^۵ با ده هزار سوار بگرفت آن دو حصار نامزد کرد و فرمود که اگر خلق این حصارها ایل شوند ایشان را کوچ کنند و بطرف ماوراء النهر فرستند و اگر نایلی سر دریاورد بعد از فتح تمامت خلق هر دو حصن را بقتل رسانند کوچ اوقی^۶ و تری توقین روز دیگر برای حصار توی آمدند پنج روز حرب کردند قوت شوار معول نامدار خنجر کدار بقتل رسید و هزار دیگر مجروح گشت در ششم بوقت نیمروز حصار را بگرفتند و غیر امیر فتح الدین و امیر محمود که حصار داران سلطان جلال الدین بودند و در کس دیگر را از اشاف کوسویه

^۱ In the original فرنگ.

^۲ In the original آیات.

^۳ In the MS حصار توی. See Rav. (Trans) p ۶۹1 and ۱۰۱.

^۴ Here کوچ اوقی but later on کوچ اوقس or later کوچ اوقس.

^۵ Here اوقس.

جو البرز کوه و اصول قواعد ممهدهش در تحت ثری و فروع بروج
مشیدش بر هامة ثریا - * شعر *

رَسَا أَصْلُهُ تَحْتَ الثَّرَى وَ سَمَا بِهِ إِلَى النَّجْمِ فَرَعَ لَا يُنَالُ طَوِيلُ
بعد ازان بدو روز بفرمود تا سباه کینه خواه او از جوانب حصار در آمدند
و دران حصار شیخی بود بس زاهد و عابد و جهل سال ریاضت کشیده
و از شریعت قدم در سبیل طریقت نهاده و بواسطه جذبات رحمانی
از محل طریقت بمرتبه حقیقت نقل کرده - * شعر *

در شریعت بایزید و در طریقت بوسعید

لشاه

در حقیقت جون جنید و در کرامت جون حبیب

و او را خواجه کوزینان^۱ گفتندی بذفس خود با کفار حرب در بیوست
و ساکنان حصار را بر محاربت و مقارعت حریص گرداند و آیات حسنات
درجات غزاة را بر ایشان خواند و مقامات مقام دار السلام شهدا را بسمع
هر یک رساند مردم حصار همه یکدل متوجه حرب شدند و بر حسب
لَا يَجْمَعُ الْكَافِرُ قَاتِلَهُ فِي الدَّارِ جان شیرین در می باختند و تیر و سنگ در
روی دشمن می انداختند برین منوال هشت شبانروز از درون و بیرون حرب
و شبیخون بود روز دهم شاهزاده توانی خان با تمامی سباه - * شعر *

قال النبي
عليه السلام

زبیمعی

بگاهی که خورشید سر بر زدی ده فانی شاهی ز خاور زدی

بیش رفت و بفرمود تا اعظم خاص او را در مقابل حصار نصب کردند Fol. 23r.

نشدین چون اقامه و جلالت شاهزاده توانی خان را مشاهده کردند * شعر *

بیکسیر شمشیر از میان کشیدند و مانند شیر زبان

همه از بی زرم کوشان شدند جو میخ بهزی خروشان شدند

در یساعت حصار را بگرفتند و خواجه کوزینان را با تمامیت

نه از وی از حدارودان و محدودان اثر دسی
 نه در وی از عربان و حدودندان دسی
 و در تزییم حواصل حدس آورده است که خلق کسنة بیسبور ا دواودة
 زور شمار کردند هزار هزار و هشتصد چهل و هشت هزار مد^۱ بی عورت
 و اطفال در قلم آمد علیهم اسمعرة و البرصوان *

ذکر ششم در خواب کردن شاهزاده نولی خان حصار کو و کورینان را

از وی حدس نه بر کرد حوس شاهزاده نولی خان سه بیسبور را
 خواب کرد و بکون بعد حار حوس حدس هزار مومن و مومنه را بر یک
 لشکر بطرف هراة کشید و حوس بعدود نادیس رسید بدش او همه
 داشتند که درین دوامی موعیست که آن را کو و کورینان خوانند
 حصای دارد در عیب حصب و استوای و بهایب تعدی و بلندی
 و بی نزدیک سه شرا * بود از بیادگان لشکر حمل الدن شوخه که ا
 لشکر گشای سلطان حلال الدن است دای حصا ساکن شده در و انکه
 مانعاص حصا دای شد بهر انام و که اعوام جمع کرده و حص
 حره و نبط را قبل اوامه نگاه داشته و شب حصر را حوس شکم او ا
 اسلحه و مردان مدعی آگنده حوس شاهزاده نولی خان محبت آن حصا
 اوامش آن دلی بشود تعدی فتح آن د دل او ممکن شد * بی دنگ
 با مدعی لشکر تعالی آن حصر آمد حصای دده به حصص * ایل او
 پس کس برجهای او نادر حصا * ابر و خاک بر ر شوه او مد

مجلس چون شیر خشم آلود و هزبر آشفته با هزار مرد دلور کار دیده
 بر سر^۱ چهار سوی شهر با آن ملاعین حرب میکرد و بهر زخم تیغ بیدینی
 را بدوزخ میفرستاد و دهم از زمین و یسار و کوجه و بازار می تاخت
 و بانگ بر عماران و عهدهران نیشابور می زد و ایشان را بر حرب و ضرب
 حریص میکردانید و نیشابوریان فوج فوج و فرد و زوج با تیغهای مسلول
 و خنجرهای مصقول بر توالی خانهای حمله می آوردند و در هر حمله و هر
 صدمه طایفه را از ایشان بقتل میرساند برین نوع جنگ میکردند تا آخر
 الامر فزع جنگیز خانهای قلمب و جناح نیشابوریان با قلب کردند
 و رعب آن لشکر که نمونه محشر اکبر بود قدرت و قوت خراسانیان را
 بضعف و وهن بدل کرد روز شنبه بهنگام زوال ششزاده توالی خان شهر
 نیشابور را بگرفت و لشکر را فرمان داد تا دست بقتل و تهب بر آوردند
 خاتون تغار جبار با ده هزار سوار در شهر درآمد و هر که را می یافت
 می کشت از روز شنبه تا جاشگاه چهار شنبه کشت کردند و از جمله خلق
 نیشابور غیر چهار کمانگر هیچ آفریده دیگر را زنده نگذاشتند و سکن و کربکان را
 نیز بکشتند و باروی شهر را بکوفتند و طاق و وواق و صروج^۲ و بروج را بست
 کرد و منظر و دیار و قصور و حصار نیشابور را با زمین متساوی کردانید
 و هفت شبانروز آب درو بست و جو مزروع کردانید * شعر *

مرامی^۳

وطن گاهی که از خاکش همه عیش و طرب خیزد
 بیا تا این زمان در وی غمان بی کران بیند
 مقامی را که از نغمات بلبل بر ز غلغل بود
 بیا تا این زمان او را بر از آه و فغان بیند

^۱ In the original جر سر.^۲ In the original صروج.^۳ So in the original. I have not been able to identify him.

شرف الدین امیر مجلس برادر دروازه دارده هزار مرد سواروار تیر اددار
 تعیین کرده بود هشت روز از حادثین لشکرها باهم در مقاتلت و مبارعت
 سر بردند و از هر دو طرف حلقی نامعدود بقنا رسید و حدد امیر نامدار از
 امراد سده شاهزاده تولی حان قتل دیوسب بعد از هشت روز سرف
 الدین امیر مجلس با اتفاق ایمه و حماییر شهر قعی ممالک حواسان
 مولانا دکن الدین علی بن ابراهیم المعینی را بیدش شاهزاده تولی حان
 برستاد و رعیتی و حراج کدازبرا الترام نمود شاهزاده تولی حان آن معنی
 را احاطت نکرد و مولانا دکن الدین معینی را احاطت مراعت بر نمود
 روز دیگر بعد از علوة جمعه بر حوالی شهر نکسب و سده کیده حواله را
 بر حریف حریف کردید و کعب حنان خواهم که نفر دولک روز امروز
 نانشاه حاکمیکر حکمیکر حان امشب این شهر را گرفته نائید و از حوس
 حاکمیکر کرده عساکر بیکبار حمله کردند و محاصیق و حوکها بیدش بردند
 و نشاطان قاروغلی نعط انداحتی گرفتند و از هزار و سیب بعد از دایر و کیر
 و ثعلمه وای و غالی بر حاست و دران شب دیکور مداران باشم در
 مبارات و مدوات آمدند بوقت آن که حورشید درفشده ناح رحشده بر سر
 بهان و شهریار ملک خنجر جهان امروز از پیام ظلام برکشید -

• شعر •

کرد روشن ربع مسکون را سراسر آفتاب
 چون که خنجر برکشید از سوی حاور آفتاب

سده کعبه حندق شهر را انداشته بودند و دیوار بارو را برت خمدان حای
 سوزاج کرده و ده هزار معول نامدار برم حوی حوس حوار بر سرف نادر
 برآمده ایشاوند از برای حخط مورندل و دامندان حوس دسب از حاکم
 نامی داشتند و بنی از مبارعت پس نمکاید نایحون آنکه لشکر موسط
 شهر آمد بحال میکشود و حاه شهادت می پوشد و شرف ادبی امیر

بادشاه جنگیز خان را کشته اند از آن واقعه مهیب خایف شدند و گفتند که من بعد ما را بر عساکر بادشاه جنگیز خان اعتماد نماند و بهیچ حیلست و تدبیر با ایشان سر بصلح در نتوانیم آورد چه اگر بر ما دست یابند یک تن را زنده نگذارند چون حال بزمین نهد خواهد بود باری همه تا جان داریم بکوشیم تا هم از زمره غزاة^۱ باشیم و هم از جمله شهدا و در وقت شاهزاده توای خان چون خبر واقعه مرو بنیشابور رسیده بود شرف الدین امیر مجلس شب و روز در کار ترتیب مصاف با اعیان و اشراف و غدور و بدور نیشابور بسر می برد تا آن روزگار که شاهزاده توای خان با سباهی چون مور و ملخ بی عدد و چون یک بیابان بی پایان و چون ذرات خاک بی حساب -

همه سرور و بر دل و شوشمند همه با کمین و گمان و کمند
 همه شیر زور^۲ و همه فیل تن همه فیروز باز و همه تیغ زن
 بنیشابور رسید و سه هزار جرخ انداز و صد منجنیق و عراده و هزار خوک
 و چهار هزار دربان و هزار^۳ و هفتصد نفط انداز و با وجود آن همه احجار
 جبال نیشابور دو هزار و بانصد خروار سنگ با خود آورده بود روز چهار شنبه
 مقتصد ربیع الآخر سنه مذکور شاهزاده توای خان فرمان فرمود تا از چهار
 طرف شهر نیشابور تمامت سبزه صف برکشیدند -

ز بری لشکر بجنبید دشت رخ روز روشن شب تیور کشت
 خروشید و نالید زیر نه خم برآمد ز دز ناله کدوم
 ز هامون سوی دز بیامد سبزه شد از کرد خورشید تابان سیاه
 سبزه میمنه میسره برکشید جنان شد که کس روی هامون ندید

نظامی

Fol. 22a

دقیقی

^۱ In the MS. غزاة.^۲ In the MS. روز.^۳ In R.J. (fol. 111b), هفتصد نفط انداز.

بر سبیل مقدمه لشکر بطلب سلطان جلال الدین فرستاد چون همه بهادر و سقایی از آب آمیزیه بگذشتند بهر شهری که میرسیدند باسم ماحضی ندعوی طلب میداشتند از هر مکان که طایفه بیش ایشان می آمدند و اندک خدمتی میکرد بداخوشی از آنجا میکشیدند و از هر بلد که حیوری بدیشان نمی رسید و ناستقبال ایشان بیرون نمی آمدند اگر بران بلد و نغمه فوت داشتندی تمامست خلق آنجا را میکشیدند و اگر از فتح آن عاجز و قاصر بودندنی آن موضع را بس نشت کردندنی و گفتندی که بهنگام مراجعت کیفه خود ازین شهر بخواجهیم چون بچند مسکنی شهر نیشابور رسیدند سوارانی چند شهر فرستادند و دران وقت در شهر نیشابور حکم سلطان جلال الدین شرف الدین امیر مجلس حکم بود فرستادگان همه بهادر و سقایی را هیچ نداد و خایب و حایف باز کردند و گفت دعوت نماند که من لشکر کفار را اذیت نمایم و مالی بدیشان دهم و اگر حرب میکشند اینک ناعد شوار مرد مدار: نیشابوری مستعد حروب و غریب کشنامه این نوع سخن چند زهر آلود به همه بهادر و سقایی فرستاد دور دیگر همه بهادر و سقایی خواستند که از نیشابور بگذرد قلع چار که داماد پادشاه حنفیه خان بود گفت بک امروز مقام گفتند تا من شهر نیشابور را کرد بیج کم و مواشی که درین حوالی بود برانم همه بهادر و سقایی گفتند که مصلحت ما در این است که کار بکلی در بیش داریم و این که حریص نعل چار قبول نکند و نماند شوار سوار از حوال طرف شهر درآمد و اکثر مواشی ایشان را بکریب نیشابور بک پیون آوردند و آن دو تا معا: دیگر حرب کردند و از طومین قرب شوار مرد نامدار بقتل دوست بوقت مراجعت فضا را ندیدی به نعل حار آمد و هم دران زخم نمون فرستادگان را بعد از مدتی دور شد که داماد

Fol. 21b

ذکر بنجام در خراب کردن شاهزاده تولی خان شهر نیشابور را و قتل خلق نیشابور

چنین شنودم از راویان فخرده رای و چنین خواندم در تاریخ جهانکشی که چون شاهزاده تولی خان شهر مرو را خراب کرد و کل خلق او را بقتل رساند از غنایم بصدوقها و بکودنها سیم و زرو بخشیدند لطایف بخور و بر و بخوروارها جامهها بزرگوار برکار و بانبارها نعمتهای خوشگوار با جفدین غرائب و بدایع که معادن و ابعاد از آن معتبر شده بودند و نجویه فالک دربار متفکر پیش پادشاه جنگیز خان فرستاد پس روی بشاهزادگان و امراء سباه کرد و گفت حکم یرایغ جهانکشی بدر بزرگوار من آنست که چون خلق شهر نیشابور تغار جارا^۱ را بقتل رسانیده اند و چنین جسارت عظیم و جرات قوی نموده بخون او باید که هیچ آفریده را در شهر نیشابور زنده نگذارند و دیوار بست او را بست کنند بر ما واجب و لازم است که فرمان بزرگ آن پادشاه عالم گیر بجای آوریم شاهزادگان و امراء جیوش و عواحب و مشاهیر سباه بر شاهزاده تولی خان آفرین فراوان خوانند و گفتند که هرچه حکم یرایغ پادشاه زاده جهانگیر باشد بران موجب نطق انقیاد بر میان بندیم و بخون تغار جارا درین دینار گذاریم راوی گفت که سبب قتل تغار جارا آن بود که پیش از آمدن شاهزاده تولی خان بخراسان پادشاه جنگیز خان بجه^۲ بهادر و سنتای^۳ را با سی هزار سوار

Fol. 21a.

^۱ In R. J., fol. 110b, طغار چار. Muj. fol. 178a طغا چار R. S. vol. V, p. 37, J. K., تغار چار; for other readings see Rav.

^۲ Muj., fol. 178a, and J. K. i. p. 112 have بهمه. In J. T. and Rav. جبهه with several variants. Here in the MS. always بهمه.

^۳ J. K. i. p. 112 has سینای و سنتای, with the variants سنیای, but p. 159, سینای with the variant سنیا. J. T. in all places سوبدای. Rav. Swīdāe.

را نامرد کرد تا نار شهر مرو رود و کسی را که نماند بقتل رساند و در ده
شهر آدمی که از حاشیها و سواحلهای درون آمده بودند همه را بکشتند و در
 دریم ثلاثی حلقه آورده است که سوره شادروز کسنان را شعر کردند
 بی مجهول و عیب هزار هزار و سیصد هزار و کسری در فلم آمد^۱ حق تعالی
 ازاج مقدسه انشأ را در فرادیس حلقه ماری دهاد و بکرم معمم و لطیف
 جسم خود رلات و حجاب هر یک را معکو گرداناد نالیدی و آله و اصحابه *

شرح حدیث ذکر نواحی شهر مرو و دشمنان و مواضعی دیگر تا که نواحی
 شهر شراة بسندی ندارد اما بنده مولف این کتاب حدیث کتب در نواحی
 احوال حراسان مطالعه کرد و همه مسطور شد که هر یک از مصدقان
 و مولفان در بار نمودن نواحی شهر خود بطویل تمام و شرح و بسط سظم
 بحالی آورده بودند و نواحی شهر شراة را بمری بسوده کرده بنده
 معیض بخش از قصص شراة حکایات مرو و دشمنان و آله از اصحاب بلاد
 حراسان است در فلم آورد تا ادب حدیث و اصحاب بمری بدانند که بنده
 اصعب را در سخن گذاری و دانف حکایات بحلی بسبب حاشیه که
 مرمو است بدان که حضرت امنا ملک ملوک اسلام شهر آدمی^۲ می
 اتنام ظل الله می الارض اعلم فاعقل و القصص معجز را شد . ح م
 ششده در محرم غایت الحق والدین المختصون بمواضع ف العلمین
 حلد الله ملکه و ساطره و اطهر حکنه و بدهه فرموده اند که چون بنده
 رسی از قصص حراسان حدیثک امکان داد بوجه استی آن قصه انفراد
 . بدست صاحب رب ده *

^۱ In the 11th century the equivalent sentence is

فرار هزار و سیصد هزار . کسی سبی مردم مجهول و عرب در آمد *

In the 11th century the name of the

بیشکش بادشاه و صد هزار دینار از برای ما که امراء سباه و کارگذاران درگاهیم
 بر متمولان و معروفان شهر مرو حواله کن تا از خدمت بادشاه زاده جهان
 تولی خان از برای تو خط امان بستانیم و بر آنچه گفتند بمذهبی خود قسم
 غلیظ بر زبان راند مجیر الملک فی الحال چهار صد خواجه معتبر نامدار را
 نسخه کرد تا آن چهار صد هزار دینار را بدهند مغولان آن نام بردگان را
 از شهر بیرون می آوردند و شکنجاه عظیم میکردند و نقود [و] اموال
 و نفایس می ستاند جندان مال از ایشان بستاندند که گفتی سِر و اَخْرَجَتِ
 الْأَرْضُ أَثْقَالَ^۱ بظهور بیوست بعد از دو روز که قرب ده هزار آدمی را
 بشکنجه هلاک کردند شاهزاده تولی خان مجیر الملک را مثله
 کرد و ملازمان و مصاحبان او را بقتل رسانید و فرمان فرمود که شهر مرو را
 خراب کنند و کل خلق را بکشند سباه کینه خواه بر کنایه او بشهر در آمدند
 و کل خلق را از خاص و عام و کرام و لیام و خواجه و غلام و مبارز و عاجز
 و شریف و فضیح و بخیل و شحیح و عامی و نامی و عاقل و غافل و فاضل^۱
 و باطل و حاجی و ناجی و موافق و منافق و مرشد و مفسد^۲ و عابد
 و عاند بصحرا بیرون آوردند و چهار روز مردان را از زنان جدا کردند و جهل
 تن را از صنایع چون سیاف و حداد و سراج و قواس بجان امان دادند
 و باقی تمامت خلق را بقتل آوردند و در توارینج جنین مذکور و مسطور
 است که هر تن را از لشکریان شاهزاده تولی خان دو بیست و ده نفر
 از مردم مرو رسیده بود که بقتل می بایست آورد بعد از پنج روز که
 تمامت خلق مرو را بکشتند شاهزاده تولی خان از شهر مرو برفت و عنان
 عزیمت بر سمت شهر نیشابور تافت چون دو منزل برفت دو هزار سوار

قال الله
 تعالی

Fol. 20b.

¹ In the original فاضل

مفسد.

² In the original عامی و نامی is repeated after

یکبار بیست هزار مرد نامدار از بیاده و سوار بر سر بیان حمله کردند
 و بسیاری را بقتل آوردند و بیست و دو روز بدین صفت آتش حرب
 و حرب در التهاب بود و اعلام قتل و قتل در اهتزاز^۱ و دل‌های مبارزان در
 اضطراب و راپاه بد دلان در انقلاب و خلقی نامحدود مجروح گشت
 مجید الملک دادسب که هیچند که بخواند کوشید خصم غالب خواهد
 آمد روز بیست و سیم امام جمال الدین را که از کنار ایمن مرو بود
 و بیرون نعم سلطان مرحوم جلال الدین محمد حواریه شاه پیش
 شاهزاده تولی خان فرستاد و زینهار خواست و در التماس عفو و اعراض
 تضرع کرده تعاضد غرض داشت و گفت مبلغ دویست هزار دینار
 و سی هزار خوار غله و صد سر اسب راهوار و صد نفر برده از ترک
 و هندو باشکر بادشاه زاده جهان میدهم ما را بچنان امان دهد و این
 شهر را حراب نکند و سر ما بندگان ملکی و سحیفه نصیب گرداند تا شش
 سال بماند آنچه که بواب بادشاهزاده جهانگیر تعیین موهباید برسایم
 روز دیگر امام جمال الدین نامه تن از آنها و شیوخ شهر را نعمت بی
 اداره پیش شاهزاده تولی خان و صب تولی خان او را بخواه
 و تشریف خاص اختصاص فرمود و صاحبان او را خلعت فرجه پوشانند
 روز دیگر امام جمال الدین شهر در آمد و مجید الملک و اکابر و مشایخ
 و با کثرت که صاحب در ایل شد دست که شاهزاده تولی خان
 را به سر تقیر و عفره دیدم و مامی زلات و حرایم مجید الملک نامه تن
 شهر بدین و صب بدان امید که شاهزاده تولی خان نامه تن او عفو
 و انعام و عطاعت شاهزاده تولی و بدول داری حایر و شاهزاده
 تولی حایر رسید امرا او را باز داشتند و گفتند بهر روز دیگر حایر

سنبله فلک بتوانستی جید و زمزمه ملک بتوانستی شنید و بیرامن آن
خندق بعید قعری کشیده که اگر کلنگی بر قعر او زدندی سر از آن سوی
فردوسی کره زمین بیرون کردی روز هفتم - * نظم *

که خورشید تابان ز جرخ بلند

همی خواست افکند رخشان کند

شاهزاده تولی خان بر هر طرف شهر ده هزار مرد جنگی نصب کردانید
و بفرمود تا ریات جنگیز خانی علامات او را در مقابل دروازه شهرستان
برافراشتند و لشکر چون دایره بیرامن نقطه نقطه آن شهر در آمدند ^۱ و از Fol. 19b.

خاک و خاشاک و تذه اشجاری که در آن حوالی و نواحی بود غور
خندق شهر را بینداشتند جفاک پیاده و سوار اسان برای باره میرفت
مردم سباهی مرو از دروازه بیرون آمدند و آتش حرب را در التباب
آورد و در یک ساعت قرب هزار تن از سباه شاهزاده تولی خان را بقتل
رساند شاهزاده تولی خان چون بسالت و تهور مریبان مشاهده کرد
در غضب رفت و از میان سباه بیرون راند و آهنگ جنگ کرد - * نظم *

یکی بر خورشید چون بیل مست	ربیعی
بر آورد شمشیر تیز از میان	فوشنجی
که هر کس که امروز از زخم تیغ	
کسی را که یابد ببرد سرش	
بسیم و بزر بی نیازش کدم	
بسی هدیه پیش کش سازمش	
بگفت این و آمد جو دریا بجوش	
سب بر سر آورد و بنمود دست	
وزان بس چنین گفت با سوران	
بدر دل دشمنان بیدریغ	
بخاک اندر آرد سر و مغفرش	
بایران زمین سرفرازش کدم	
بدر کوانمایه بذوازش	
ز لشکر برآمد بیک ره خروش	

¹ The construction is not very clear. I think what the author means is this: و لشکر چون دایره بیرامن آن شهر نقطه نقطه در آمدند.

میمود که در حراسان شهرسب که آن را هراة گوید در دواخی او شهر دنگر است که او را فوشخ خوانند در یک موسیقی موسیخ ریاطیست که ابراهیم حلیل و اسمعیل علیهما السلام بدانجا رسیده اند و بران ولایت دعالی حیو و ترکب کرده بر شما باد که حوس بحر اسل روند و بدان موضع که ابراهیم و اسمعیل صلوات الرحمن علیهما رسیده اند کدر کنید و در شهرهآء حراسان اگر ساکن شوید در هراة مقام کنید که بهتر حراسان است *

ذکر سیم در آمدن شاهزاده تولی خان بن جنکیز خان بخرابی خراسان

بعد از سلس بی قیاس مالک الملوک بر حق و ثند بی مقتدا
بآداب مطلق - * شعر *

وردی

چهار ابروی کودکار چهل که حرج او در و رمی و رمل
حس میگوید نداده صدف مولف این درسم نامه که در نواح متدمن
مستط و مدکور دیدم و از بدوان سخندان معروف (و) مشهور شنیدم که از
انداز نانشاه حقیق خان چهار تن بر سرآمده و نامدار بودند اول نوشی دوم
جعانی سیم اوگتلی چهارم تولی و تولی را که از شمه دسل حید بر بود
و بعد از بزرگتر نانشاه حقیق خان از شمه نسوان دوسر و بیشه داشنی
و بعد از او اللهات بشتر کردی و شاهزاده تولی خان بواسطه حودت
و مردانگی و عزیزت و مردانگی نام د نظیر بدر عمر و مکرم تولی
بعد از آنکه نانشاه حقیق خان از اب آموده نداشت و سی و شش
در ماه رب تا خان شهر بله حید کرد و بسیاری از کما نانا نانا
و اطل حل سده او بنانی دوست شهر بله را فتح کرد و کن خان اصغر را
و اولی و بعد از آنکه نومنگی حرحعانی در نامعلی بنان سده و بیشه

المؤمنين على رضي الله عنه که او گفت که رسول صلى الله عليه وسلم فرموده است (¹ لفظ الحديث) إِنَّ لِلَّهِ بِخُرَّاسَانَ مَدِينَةً يُقَالُ لَهَا هَرَاةٌ طَيِّبَةٌ هَوَاءُهَا وَ مُنْرَعَةٌ أَنْهَارُهَا صَلَّى عَلَيْهَا أَخِي ذُو الْقَرْنَيْنِ وَالْيَاسُ وَالْخَضِرُ لَا يَقْدِرُ عَلَيْهَا أَحَدٌ إِلَّا بِالسَّلَامِ أَبَدًا يَنْظُرُ اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهَا كُلَّ يَوْمٍ نَظْرَةً يَغْفِرُ بِهَا مَنْ يَرِيدُ وَيَعْفُو عَنْ مَنْ يَشَاءُ ترجمه مشرف تشریف شریف لولاک مبدجل مسبحان صوامع افلاک بیشوای شه سواران میدان رسالت رهنمای متحیران بیداء ضاللت مشید ارکان دین رسول رب العالمین صلوات الرحمن علیه جنین می فر [مود] که بدرستی که خدای عز و جل را بخراسان شهر نیست که آن را هراة کویند با هوای خوش و جویهای بر آب و بروی درود و تحکیت گفته است [برادرم ²] ذوالقرنین ³ و الیاس و خضر هیچ آفریده برو قادر نشود و هرگز فتح نشود جز باشتی هر روز خدای عز و جل بنظر عنایت بدان شهر نکرد و بیامرزد هر کرا خواهد و عفو کند از هر که خواهد دیگر جنین روایت کرده اند از خالد بن هیاج و او از بدر خود و او از جعفر بن الزبیر و او از ابو امامه که رسول الله صلوات الله علیه و سلامه عایشه را رضي الله عنها گفت که اگر بعد از وفات من سفری کنی بر تو بادا که بخراسان روی و در خراسان شهری مقام کنی که او را هراة کویند که بهتر خراسان هراة است و آب و هوای او خوش و سازوار است و در جوار او شهداء بسیار آسوده اند و هر کس که در وی ساکن باشد از عاهات و آفات رسته باشد و هر آنک قصد خرابی او کند در دنیا ببلاهای کوناگون گرفتار شود و در آخرت مستوجب عذاب و عقاب حق تعالی باشد دیگر روایتست که رسول علیه السلام

¹ The original wrongly has 'ترجمه'

² The word 'برادرم' equivalent to the Arabic 'أخي' is omitted in the ترجمه.

³ In the original ذوالقرنین و الیاس but see the Arabic text.

وَدَّ بَرَكَ عَلَيْهِمَا سَعُونَ نَبِيًّا تَرْجَمَهُ اِفْتَاتِ اسْمُ شَرِيعَ و سُلْطَانِ حَبَلِ
 حَقِيقَتِ دُرْمَلِ دُرْمَلِ اِقَالِيمِ اَنْمَلِ بِيَعْمَرِ اَحَرِ الرُّمَانِ بَرَكْرَدْدُ حَصْرَتِ
 اُمِّ مُحَمَّدِ رَسُولِ اَللهِ عَلٰى اَللهِ عَلِيهِ و عَلٰى آلِهِ و اصْحَابَانِهِ اَحْمَدِيْنَ حَبِيبِ
 مَدْرُمَانْدِ كِهْ بَهْتَرِ حِرَاسَلِ هِرَاقَةِ اسْبِ مِيوَهَا و آبِ و هَوَايِ^۱ او حَوْشِ
 اِسْتِ و نَرُوِي دَعَايِ بَرَكِ كَرْدِه اَنْدِ هَعْنَاكِ بِيَعْمَرِ دَنْكِرِ رَوَانِ كَرْدِه اَنْدِ اَرِ
 اَحْمَدِ بِنِ عَدَدِ اَللهِ اَرِ مُحَمَّدِ بِنِ كَثِيْرِ الْعَرْشِي اَرِ كَلْبِي اَرِ اَبُو صَالِحِ اَرِ عَدَدِ اَللهِ
 بِنِ حِلَاسِ رَضٰى اَللهِ عَنِّهْمَا اَرِ رَسُوْلِ عَلِيْهِ السَّلَامِ كِهْ او دُرْمُودِ لَعَطِ الْحَدِيْثِ^۲
 اَمَّا عَرَجُ^۳ بِي اِلٰى السَّمَاءِ اَرَايِي حَنْرِيْلُ بَقَاعِ الْاَرْضِ شَرْمَا و عَرَبَا
 مَرَانْتُ نَعْمَةً عَمُودُ مِّنْ نُّورٍ نُّعْلُكُ نَا حَنْرِيْلُ مَا هَذِهِ النُّعْمَةُ نَعَالُ هَذَا الْاَلَدُ
 هِرَاقَةُ و الْفُورُ بِي مَوْعِ دُدْمِ بِيْهِ نَعُصُ اَوَّلَدِكَ تَرْجَمَهُ رَسُوْلِ عَرَبِ و عَجَمِ
 مَلْحَبِ يَثْرَبِ و حَرَمِ شَعِيْعِ الْمَدَنِيْينِ سَيِّدِ الْاَنْبِيَا و الْمُرْسَلِيْنَ مُشْكَلِ كَشَايِ
 اَنَا اَنْصَحُ دُرْمَلِ رَوَايِ اَنَا اَمْلِحُ سُلْطَانِ تَحْتَكَاةِ رَسَالَتِ حَمَشِيْدِ بَرَكَاةِ هِدَايَتِ
 حَنَمِ الْاَنْبِيَا مُحَمَّدِ مِصْطَفٰى عَلِيْهِ السَّلَامِ و اَلْاَنْبِيَا حَبِيبِ دُرْمُودِ كِهْ حَرَمِ
 مَرَا بَرِ اسْمَلِ بَرَدَدِ حَنْرِيْلِ صَلَوَاتِ اَللهِ عَلِيْهِ نَعْمَاهُ رَمَضِ دَرِ مَشْرِقِ
 و مَعْرَبِ بِنِ مِيْ عَمُودِ و بَرِ مِ عَرِصَةِ مَدَدِاشَبِ نَعْمَةً دَدْمِ دُرُوِي عَمُودِي
 اَرِ نُوْرِ كَعْتَمِ اِي حَنْرِيْلِ اِي حَهْ نَعْمَةً اِسْتِ كَعْتِ اِي شَهْرِ هِرَاقَةِ اِسْتِ
 و اُنْ نُوْرِ دَرِ مَوْعِي اِسْتِ كِهْ نَعُصِي اَرِ بَرَدَدَانِ تَرَا اَنْجَا دِنِ حَوَاشِدِ
 كَدِ نَعْمِي مَرَارِ مَسْرُقِ^۴ دَنْكِرِ حَبِيبِ رَوَانْتِ كَرْدِه اَنْدِ اَرِ اَبُو عَلِي بِنِ زُرِّي
 اَرِ اَحْمَدِ بِنِ عَدَدِ اَللهِ اَرِ نُوْرِ بِنِ مَحْمُودِ اَرِ مَدْرِكِ بِنِ ..... (۶)^۵ اَرِ اَمِيرِ

Fol 17a

^۱ The original reads است و آبهای او حوش است, but see the Arabic text

^۲ R J fol. 45a, omits the Arabic passage, but gives the translation

^۳ In the original مَوْعِ بِي

^۴ In the original مشرق, but R J fol. 45a has مَشْرِقِ

^۵ In the original the word بِنِ is followed by لَقْدُ لَعْنَتُهُ, i.e. 'steal of the name of Shadrak a father who is wanting

بَيِّدَهُ إِنَّ الصَّلَاةَ فِيهَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سَوَاهَا ترجمه^۱ زبده موجودات
و خلاصه کاینات رسول ثقلین صاحب قاب قوسین سید المرسلین حبیب
رب العالمین صدر صفه صفا محمد مصطفی علیه افضل الصلوة و اکمل
التحیات جنین میفرماید که بدرستی درست و راستی راست که حق تعالی
را شهرت در خراسان که آن را هراة کویند میوهایی آن شهر فراوان باشد
جویهای آن بر آب و بخیر و برکت روان بر هر دری از دره‌ها آن فرشته
ایست تیغ برهنه در دست بلا را از اهل آن شهر باز میدارد تا بروز قیامت
مردان ایشان مومنان اند و عورات ایشان مومذات دعای برکت کرده است
بر آن شهر ابراهیم و اسمعیل [و اسحق^۲] و خضر و الیاس صلوات الله
علیهم اجمعین ذوالقرنین آن را بنا کرده است تا ثغری^۳ باشد اهل او را
هر که از آن شهر در راه خدای عز و جل رحلت کند و یا بنیت
غزو^۴ بیرون رود همچنان باشد که هر روز حجی پذیرفته میکند و شهیدان
آن شهر را روز قیامت بر انگیزانند و مزاحمت^۵ کنند روز قیامت
با شهداء بدر و بحق آنک جان من^۶ بفرمان اوست که یک نماز در
آن شهر بهتر است از هزار نماز که نه در آن شهرست ابو العباس المعمری
روایت میکند از ابو الحسن علی بن سهل بن احمد بن عبد الله
الشیبانی از جد خود و او از جد خود عبد الحمید بن ریاح الخزری
و او از ابو امامة الباهلی و او از حذیفه بن الیمان و او از رسول علیه السلام
که گفت لَفْظُ الْحَدِيثِ^۷ خَيْرُ خَرَّاسَانَ هَرَاةٌ طَيِّبَةٌ ثَمَارُهَا وَ مَاءُهَا وَ هَوَاؤُهَا

Fol. 16b

¹ R.J. fol. 44b, omits the Arabic passage but gives the ترجمه.

² The Arabic text has اسمعیل after اسحق.

³ The original reads ثغری.

⁴ R.J. has غزا.

⁵ In the original مزاحمت.

⁶ R.J. has جان من for تن محمد.

⁷ The Arabic passage is omitted in R.J. but the translation is given.

خراسان حنین یافتیم که شهر هراة را بیغمیری نوحی ساخته است
و حدیثی علیه السلام وضع آن تعلیم داده دیگر روایتست که در قدیم در شهر
هراة هشتصد مسجد بود و شست هزار و چهار صد سرای و سی هزار
حجره و دوکان و صد و بیست و دو حوض و پنجاه و پنج حمام و بود خلی
و در قنبر دو هزار و پانصد سرای بود و پانصد حجره^۱ و دوکان و هشتاد
مسجد و چهل حوض و هشتاد حمام و سی و پنج حای و السلام اس بود
نمای حکایت نعلی هراة •

ذکر دوم در بیان احادیثی که رسول علیه السلام در باب هراة فرموده است

وهاب بن وهب القزحی روایت کند از جعفر بن محمد بن علی
بن الحسن از پدران خود رضي الله عنهم اجمعین که رسول کتبت علیه
السلام لفظ الحديث إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى بِخُرَاسَانَ مَدِينَةً يَقُلُ أَمَّا هَرَاةٌ كَثِيرَةٌ
ثَمَارُهَا غَرِيْبَةٌ أَنْبَارُهَا تَجْرِي الدَّوَكَةُ عَلَى كُلِّ نَابِهَا مَلِكٌ شَاهِرٌ سِعَةُ يَدْعُ
النَّاسَ عَنْ أَهْلِهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ بِحَالِهَا مُؤْمِنُونَ وَبِسَاوِهَا مُؤْمِنَاتٌ قَدْ
بُرِكَ عِلْمُهَا إِبْرَاهِيمُ وَاسْمَعِيلُ وَإِسْحَاقُ وَحِصْرُ وَإِلْيَاسُ نَذَامَا دُرَّاقُش
بَلَاءٌ وَهَامَا الطَّائِسُ عَمَّا مِ سَبِيلَ اللَّهِ وَالتَّوَابِطُ كَاتِبِي بِحَبْرٍ حَقَّةٌ
مَمْرُؤَةٌ وَآلُ شُهَدَاؤُهَا ثَمَنُ يَوْمِ الْإِيمَةِ قُرَاجُهُمْ شُهَدَاؤُ نَذَرٍ وَآلِي تَقِي

^۱ In the original مسجد و دوکان, it is the word مسجد (مسجد) has been
added above مسجد in a later hand.

^۲ In the original نَابِهَا

خوشدل گشت و ابواب خزاین بکشد و مال بی اندازه بذل کرد و عمارت شهر هراة را باتمام رسانید و جزیین روایتست که هم دران روز که نامه مادر اسکندر با اسکندر رسید هزار و هفتصد نفر مردم را باسم سیاست هلاک کرد بعضی را بزخم جوب بگشت و بعضی را در دیوار باره گرفت و چون شهر تمام ساخته شد از تمامت ولایت خراسان و عراق از هر بلدی طائفه را بهراة آورد پنجم آنک روایتست که شهر هراة را در عهد نمرود بن کنعان ساخته اند و هراة نام ملکیتست از ملوک خراسان ششم^۱ روایتست که اسکندر صندوقی یافت که درانجا خطوط بنای هراة بود که حواری عیسی علیه صلوات الرحمن بر کشیده بودند بعد از بنای اول و سبب مشورت کردن آنرا عیسی علیه السلام برهبانان باز نموده چون اصحاب عیسی علیه السلام متفرق شدند چهار تن از ایشان بهراة افتادند چند سال در هراة بودند و بر خلق مستولی شدند و میخواستند که هراة را بحال عمارت باز آورند چه هراة دران وقت خراب بود و اندک خلقي در دی ساکن نمی توانستند شد چون اسکندر بهراة آمد ایشان را بنواخت و آن خطوط را که در صندوق یافته بود بدیشان نمود بعد ازان هراة را آبادان کرد هفتم^۲ روایتست که هراة را آن ذوالقرنین ساخته است که حق تعالی او را در کلام مجید خود یاد فرموده است هشتم روایتست که دیوار باره هراة را سه کس ساخته است سیاوش بن کیکاؤس دیوار اندرون بساخت و اسکندر دیوار بیرون و دارا بن دارا برجها را مدور گردانید و بنده مولف کتاب از مولاناء مرحوم ناصر الدین جشتی جزیین شنوده که ایشان فرمودند که من در تاریخی از تواریخ

Fol. 16a

^۱ R.J. fol. 37a, gives this account under وجه پنجم.

^۲ R.J. treats this account under وجه ششم.

دانتیس که در جوار اوسب بیشتر ایام دران سرزمین ظهور یافته و مرور
 حیوش باشد و سبب حصان شبهره‌آه سگان آن دیار ملکی را کورس
 بنهند طایفه دیگر گفتند که ای ملکه الملکات ربع مسکون هرچه خداوند
 و مخدوم جهان و جهانیان خدیو و شاهنشاه کیهان مطاع اعظم جلال
 عالم کون و فساد دیهیم ستل قهاران فریدون و ش قدک نژاد ابو المظفر
 برمال فرمای خاقین نادرشاه دوالقرنین سار و بردارد از لب خردمندی
 بود و از محض درایت و هوشمندی اگر خداوند دانوی روزگار فرمان
 اعلی فرماید ما بندگان نه نذکی جهان نفاذ اسکندر رویم مادر اسکندر
 گفت که امروز بار کردید • شعر •

خاکایی

بوقتی که خورشید سر برورد دم نای شاهی ر خاور رفت

Fol 15b

بار آید تا آنچه صواب روان مقرر گردانیم چون خلق برفتند مادر اسکندر
 فرمود تا آن خاکها را برفتند و بار در انفل کردند روز دیگر که رعا و رسا
 و اکثر مملکت او حاضر شدند همان سخن را که دی گفته بود بار راند
 حضار و نظار همه بیکدل اتفاق گفتند که اسکندر ستوده کاری بیش گرفته
 است و ما همه بندگان از بیرو جوان در ساختن هرات مددکار اوئیم مادر
 اسکندر روز دیگر مکتوب نوشت ناسکندر که اما بعد بدان ای فرورد که
 از آن خاک که من فرستادی چون عالم تاب بر می روش و بیدار شد که
 مردم آن و طبعت معیبت منقلب رای و بریشان خاطر باشند می دید
 که گفت ایشل کار نکند و از ایشان مدد نطلبند و در ساختن هرات تا ایشل
 مشورت نکند و هیچ تردد و حرس بر خاطر خود نگذارد و معنی و ترجمه
 اَقْبَلْ بَأَعْدِلِ وَالسَّيِّئَةِ رَأْبِيتِ و احب شمرد حوس دامه ناسکندر رسد

1 I have not been able to trace the poet.

2 In the original بطلبند

من نمی گذند و بساختن شهر هراة را می نیستند و من نمی خواهم
 که بزجر و قهر مردم این حدود را کار فرمایم چه این معنی نام نیک
 و سیر ستوده مرا بجور و تعدی مشهور گرداند و بر حسب اَلْبَغْيِ سَاقِ
 اِلَى الشَّيْنِ وَ الْحَيْنِ ایام حیات فانی ما بلیالی ممات جاودانی بدل
 کرد [د] مادر سکندر در جواب نوشت که ای فرزند از هر رهگذر آن شهر
 قدری خاک نزد من فرست تا از رایحه و لون و طعم و وزن او تدبیری
 اندیشم که صلاح و نجات تو دران باشد اسکندر یک انبان خاک بیش
 مادر فرستاد مادر اسکندر خاکی دید بر انواع بعضی درشت و بعضی
 نرم بعضی سفید و بعضی سیاه گفت هرائنه که درین خاک سری
 تعبیه است بفرمود تا آن خاک را در زیر فراش و جامه های کستردنی
 بپراکندند و جماهیر و مشاهیر و اعیان روم را طلب داشت و بران فرش
 نشاند بعد ازان مادر اسکندر روی بسوی ایشان کرد و گفت بدانید که
 اسکندر شهر هراة را بنا میکند مکتوبی نوشته و از شما مدد خواسته چه
 میگوئید که ساختن جنان شهری اسکندر را مصلحت هست یا نی جمله
 بیکبار زبان بنشر ستایش بکشادند و گفت - * نظم *

انوری

آی بکوهر تا بآدم بادشاه	در بنای اعتقادات ملک شاه
ستر میمونت حریم ایزد ست	گذرد جز کبریا را نیست راه
از سیاست آسمان بزدن تنق	کر چه در اندیشه سازی جایگاه
ناوک عصمت بدوزد چشم روز	کر کند در سایه جتوت نکاه
بیش مهرت جاوشان بیرون گذند	آفتاب و ماه را از شاهراه
آسمان سر کشته کی ماندی اگر	با ثبات دولمت کردی بنای

بعد ازان گفتند که ای ملکه روزگار و ای بانوی نامدار بنا کردن آن شهر
 از مصلحت بعید می نماید چه آن ولایت سرحد است و بواسطه

می موک حاة تو ملک بیده تازی^۱
 بی ححت عدل تو ستم بیده^۲ کوئی
 تو سانه بردایی و بی حکم تو کس را
 از سایه حور [شید] نه ریکی و نه بوئی
 حر رحمت و انصاف تو هم حاة^۳ نداشت
 هر صادر [و] وارد که در آید نگوئی

بعد از^۴ سلس و دعا عرصه داشتند که ما ندانم ساحس اس شه
 رامی بیستم و درس عملوت شکوه مند معار^۵ ناکشاه جهانگیر بخوانیم
 بود اسکندر از آن معنی دلفنگ شد و سکوب او دو سال در کشید مادر
 اسکندر ناسکندر مکتوب دوشست و او را طلب داشت حور نام ناسکندر
 رسید دیشل خاطر کش و حدس گویند که در آن ساعت حور شاهی
 و شان و ان ناکشاهی بر دروازه حوش بر انداخته بود حور نام مادر
 بدر رسید متعیر شد و از آنکه مادر در مراجع او مخالفت تمام کرده بود
 ناحوش آمد و آن دروازه را دروازه خشک نام نهاد و آن معنی صحیح
 نیست بحت آنکه ملوک شرکر از برای تعادل و مبارکی حور را بدی
 مرسوم نکرد اندک دیگر آنکه هیچ جانب شهر هرات آن بوخت و معاندان
 که طرف دروازه حوش خلمه که جانب شرقیست و حمله بر رگل د
 کس حور و شعرای ما تقدم در اشعار حورش دروازه حوش گفته اند
 نه دروازه خشک لاصه اسکندر در حور نام مادر بوخت که آمد
 می بعدست از آن در تراخی و توقع اندک که حلی اس ولایت دوشلی

^۱ In the MS. بیده مای The text is from H. L. MS. of Anwar-i Akbari
 No 220 fol. 16^a.

^۲ In 1st MS. بیده

^۳ H. L. MS. 65 بر در خانه نباید مای

^۴ The original has دلی after

بن دارا^۱ که از جمله ملوک طوایف بود و مخصوص بخطه هراة و مخیم او دروازه خوش برجها را که اسکندر ساخته بود ببوشانید و بر روی هر برجی برجی مدور بنا کرد تا آثار بنای سکندر مدروس شد و در باره دیواری درافزود و خندق را ژدف تر کردانید و دروازه را از سمت راست بکردانید سیم روایتست که بعد از طوفان نوح صلوات الله علیه اول بنائی که در خراسان کرده اند حصار شمیرانست و هراة نام دختر ضحاک است شهر هراة را او بنا کرد اول قصبه اوبه را ساخت بعد ازان شهر هراة را و بادغیس را جوغن^۲ بنا کرده و او از فرزندان فرود بن سیاوش بن کیکاؤس بود چهارم جنین روایتست که اسکندر با مادر خود مشورت کرد تا بهراة آید و آنجا شهر بزرگ و حصن حصین بنا کند و غیر شهر قندز دران نواحی آبادانی نبود و دائم ترکان اهل قندز را بزدند [می] و غلمان و مواشی ایشان ببردندی و مردم قندز ازان معنی بغایت در زحمت بودند و دست تعدی ترکان را از سر خود کوتاه نمی توانستند کرد چه ترکان بسیار بودند و تهور و تجلد تمام داشتند اسکندر را مادر اجازت داد بدین شرط که یکسال بیش مقام نکند اسکندر چون بشهر قندز رسید بناء هراة آغاز کرد خلق هراة بیکبار غلو کردند و بیش اسکندر آمدند و زبان ثنا بکشاد و گفت *

Fol. 14b

انوری

ای ملک ترا عرصه عالم سر کوئی
وز ملک تو تا ملک سلیمان سر موئی

¹ In the MS. اشک بن دارا ; but see Tab, I, pp. 700, 704 etc.; R.S. خاتمه, p. 47; Guz. p. 101; see also R.J. fol. 35a.

² In the MS. جوغی; but R.S. loc. cit. and R.J. have جوغن.

در راعهای او رده سنبل دو رویه^۱ صف
 در باغ های او شده بلبل عرل سرای
 چون برجهای جرح^۲ برو طارم و رواق
 چون قصرهای خلد درو حجره و سرای
 شهری که گمترینه سرائی ز منظرش
 آمد بها و قیام مد جیس و مد خطای^۳
 شهری که نیست مثل و شبیهش بمعکمی
 در جمله ممالک مغفور و ملک رای
 شهری که هست باره او پارا ز کوه
 بی هیچ شک و شبهه و بی هیچ طن و رای
 شهری که در نواحی کرداد خندتش
 دارند صد هزار نهنگان مقام و جای
 شهری که رفته میب برزگی و قدر او
 از شرق تا مغرب و از غرب تا خطای
 شهری که هست آب و هوا و معالی او
 نور و سرور سیف هر شاه و هر کدای
 شهری که بیک وهم به بیند بطیر او
 گر کل بحر در آرد شیب بای (Sic)
 شهری که گفت هاتف عیمی که ای طغر
 در وی در آی و تا بقیامت درو بای

^۱ In the original دروه

^۲ In the original حرح

^۳ In the original سرائی خطای or حنای * my suggestion

و فرجه میان هر دو دیوار ده کزو کرد وی خاکریزی ساختند بس عظیم
و خندقی کردند بغایت عمیق چنانک بنده ضعیف مولف کتاب کوید
در صفت شهر هراة صانها الله عن الآفات *

یکی تند دز بود بر روی خاک
بیش اندرون خندقی ژرف ناک،
درو غوک و ماهی به بری ببر
خروشان شب و روز همچو هزبر،
ازین سوی دز تا بدان سوی آب
سه ره جار صد کز بدی کامیاب،
ز دوری تپش همچنان دور بود
که ماهی و کار زمین مینمود،
و چهار^۱ دروازه باز کردند و هریکی را نامی نهادند اول دروازه فیروز باد دوم
دروازه سرا^۲ سیوم دروازه خوش و چهارم دروازه قندز بدین صفت شهری که
از اقصای خاور تا انتهای باختر کسی مثل آن ندید و نشنید راست
کردند -

* شعر *

خاکش ز مشک اذفر و کل از عبیر تر
هرخشت از نمونه جام جهان نمای
آبش جو آب کوثر و بادش نسیم صبح
طیب شمال او جو صبا روح جان فزای
چون آسمان بزرگ و جو فردوس روح بخش
چون دین بلند قدر و جو دنیا است دلربای
هم مامن خلایق و هم مسکن طرب
هم منزل مبارک و هم جای دلکشای
کلزارهای او همه خوب و عبیر بیز
کل زارهای او همه کل بوی و مشک سای

مولف
کتاب

1 R.J. (fol. 34a) omits the account of these four gates.

2 Some words have been effaced after سرا and the word سیوم is added on margin in a later hand.

ملک ارغافوش را ازان معنی خاطر متردد کشت از منجمان رسید که احوال این طالع چون باشد گفتند ای ملک چون خداوند ثور زهره است مردم این شهر همه عشرت دوست باشند و الحان ایشان خوش باشد و چون مریخ ناظر طالع است همه دایر و جنگی بوند و حرب و قتل را دوست دارند و انقاي ایشان از خوردگی بار^۱ نادل و زهره باشند و درین شهر بسیاری از بادشاهان و لسكر كشان را بقتل رسانند و چون بیست المال برج دادیست مال در دست خلق این شهر قرار نگیرد و بیشتر درویش حال باشند و سخاوت و نان دادن را دوست دارند و غربا و اهل حرفه را این شهر سازوار باشد و اولیا و علماء بزرگ و زهاد و عباد نامدار درین شهر مقام سازند و بواسطه اعتدال هوا و عدوت آب او هر کس که بدین شهر درآید بدان نیت که ده روز در وی متوطن باشد ماهها و سالها در وی بماند و هر کس که در خورانی این شهر و تفرق خلق او کوشد نزدی برافتد و دولتش بانجام رسد ملک ارغافوش را ازان حکایت خاطر مجموع کشت و بفرمود تا خلق بکار عمارت قیام نمایند این شایده هزار مرد هشت سال در بنای او کردند تا بالا رسید چهار سال دست او کار نداشتند تا بنا خشک شد و آنچه نشستنی بود بنشست آنکه بکار عمارت بالا قیام نمودند هشت سال دیگر بپایست تا دیوار او تمام کردند شهر را بر هزار کری نهادند و دیوار و باره او را بر دریست و یارده کری و دیواری که محیط است بر قندز و هواة وضع او دوازده هزار صد و هشتاد و سه کری و بالای دیوار باره جبل و بفع کز کردند و بنها صد و ده کرو روی برجهای چهار سو نصب کردند و بر هر برجی صورت ملیبی ساختند جهت آنکه بادشاه وقت ترسا بود و از بیرون و درون دو دیوار برآوردند هر یک در عرض بیست کر

وقت ملک ایشان ارغافوش بود ازو درخواست کردند که از بادشاه وقت
 اجازتی حاصل کن تا شهری بزرگتر از قندز^۱ بسازیم که اماکن و مساکن
 قندز ما را وفا نمیکند ملک ارغافوش از بادشاه وقت اجازت طلبید و در
 بعضی کتب چنین خوانده‌ام که آن بادشاه بهمن بود حکم شد که بیت
 المال عمارت چنین شهری را تحمل نکند اگر چنانکه رعیت از مال خود
 می سازند اجازت است چون حکم بسگان قندز رسید گفتند که ما از مال
 خود می سازیم و بامداد و معاونت بادشاه زمان طمعی نداریم فرمان شد
 که شهری چنانکه دلخواه ایشان باشد بسازند ملک ارغافوش مهندسان
 و مساحان را جمع کرد تا تقدیر گرفتند که هر روز چه مقدار مرد بکار عمارت
 مشغول باشد هر روز را شانزده هزار مرد برآوردند هر طرفی را چهار هزار مرد
 و چهار صد استاد جرب دست سریع العمل رسید چون خواستند که اساس
 شهر بنهند اهل نجوم را که مطلعان اسرار سماوی و مفتتشان آثار علوی
 و دقیقه بینان فلک البروج و منطقه کشایان معدل النهار اند طلب داشتند
 تا دران وقت و ساعت که اسد با زحل در وسط السما باشد چنانکه نیر
 اعظم که خداوند اوست از اتصال و انفصال منکوس و مذموم مجرب بود
 و بنظرات مسعوده قوی و محظوظ^۲ اساس شهر بنهند منجمان سطرلابها
 در دست و تقویمها در نظر مترقب بایستادند و همه خلق خشتها برگرفتند
 و منتظر بایستادند تا چون بگویند که وقت در رسید بیکبار از چهار طرف
 خشت بیندازند درین میان عورتی نان می بخت ناکاه غافل شد کودکی
 نانی جزد از بیش عورت در بر بود عورت از آنجا که ناقص عقلی او بود فریاد
 برآورد که ای کودک نان بینداز رازگان بنداشتند که آن قول منجمان است
 بیکبار شانزده هزار مرد خشتها بینداختند و دران ساعت طلوع ثور بود

Fol. 12b

¹ In the original here قندز, but in many other places قهندز.

² In the MS. محظوظ

قصه‌هایش همه حوس روم^۱ رصواں حرم
 حکرهایش همه حوس حلد نرس آبادان،
 ناد او حوش نرس و روح فرا همکوسا
 اب او عدد و کوارده^۲ حو آب حواں،

آن قوم از حصار شمیران بقدر تحول کردند در عهد نادرشاه بهمی ن
 اسعدنار ن گشتاس و رعایا بواسطه^۳ آنکه سعی او شهر و در معمور
 کشد دعای فراوان و سداس بی قیناس خواندند و ناهم^۴ مدارک ناد
 کنند *

انوری * شعر *

اس همایون مقصد دنیا^۵ و دن معمور ناد
 ساختش حوس بیب معمور از حوادث در ناد
 از سر حاروت وراثت او هر نامداد
 سقف گردون بر عمار بیص^۶ کافور ناد
 حار ازگانش^۷ که از هر حار ازگان بر نرد
 از حمال^۸ حارودان حوس نه ملک معمور^۹ ناد
 حظ مومور اسب الحق اس عمارت را ر حق^{۱۰}
 حظ بر حورداری صاحب ازو مومور ناد
 نر حرم او حواص کعد^{۱۱} هسب از انمی
 در اساس^{۱۲} استوار او اساس^{۱۳} طور ناد

و سالیان بکراں در قندر سر بردند و قندر بر تراشیل تنک آمد و دران

1 In the origin a نام

2 In the MS دنی

3 Variant چار انوایش که آن

4 Variant حمالش

5 Variant پر نر

6 Variant ر حسن

7 Variant در لاس

8 Variant ثبات

و نیم نامه او را جواب آمد متضمن اجابت و اجازت و این حالت در عهد موسی عمران^۱ علیه صلوات الرحمن بود - خرنوش قصد بنای شهر کرد و ابواب خزاین بکشاکش و استادان راز و بآآن ماهر و معماران کانی مهندس را مال بسیار داد تا بر طالع ستوده شهر قنذر^۲ را بنا نهادند و باره عظیم کرد او در کشیدند و بر چهار طرف او چهار کوشک عالی برآوردند و دو در باز کردند یکی از جانب شمال و دیگری بر طرف جنوب و چنان ساختند که حصار شمیران در قنذر درآمد و یک رکن رکن قنذر شد و عرض دیوار سی کز نهادند و بالاش بنجاه کز و بروی برجها نصب کردند و کرد وی خندقی ژرف بکنند و آب در وی جاری گردانید و در وی دو بنیاد کردند یکی از بیرون و دیگری از اندرون و جمله بنیاد و بارو را بر دو بیست و بنجاه کری نهادند و در اندرون قنذر میدانانی ساختند بس بزرگ دوازده سال و نیم در عمارت او روزگار بردند تا تمام شد شهری آمد بغایت حصین و ارکان و ابراج او در غایت بلند و محکمی

Fol. 12a:

• شعر •

ادیب
صابر

رکنهایش همه با راس جبل هم بهلو
برجهایش همه با اوج سما همدستان،
خاک ریزش ز شکوهی و بزرگی جون کوه
خندقش مغرق و بس ژرف جو بحر عمان،
کمترین کنکرة از منظر او بر جوزا^۳
بس ترین باره از باره او بر سرطان،

^۱ In the original عمره.^۲ Also قهندز.^۳ In the original جورا.

بری شکوة مدد کرد از بساحب و دیواری شایگان مقدار سه هرسنگ بنا کرد
و بر هر هرسنگی دربی از آهن بنهاد و از حراس بر هر دربی توانی را بنا ده
مرد نصب فرمود و بعد از چهار سال دیوار و عاملان هیاطله بطلب حراج
آمدند و حوس آن دیوار شایگان و حصار محکم دیدند نار کشند و هیاطله را
از آنکه مساعده کرده بودند اعلام کرد هیاطله دیگر کسی درد ایشان نداشتند
و حراج و ناح بحواس و از جماعت سالها در شمیران ماندند تا عهد
منوچهر و از تراحم و کثرت خلق عدد ایشان بی حساب کش و دران
وقت ملک انشل حروبش بود از مرددان سهم بردمان نزدیک^۱ سهم آمدند
و گفتند که ملک عادل عادل کامل رعیت دیوار عدربند چهل بخش
درس دیوار را در ربع هرچه تمامتر و حشم هرچه با دما تر بندگانی
خاوندانی و نواز بی دما داد -

* شعر * سیف

اسغرازی	مسدد حاه تکیه گاه تو ناد،	شاهد بحسب در و پای تو ناد
	بر ره طاق کدربانی تو ناد،	تکمۀ زر نگار شقۀ زور
	برده دار در سرای تو ناد،	ناسل سرای برده حان
	کار گزویان دعای تو ناد،	از بی دبع حشم رحم رمان
رشمین	با اند رومۀ فتای تو ناد،	منتهای مقاصد امال
و طواط	مِسَّ الْعُلَیَّا اِلٰی اَعْلٰی الْمَرَاتِبِ،	نَقِیَّتْ مُنْعَةً بِالْمَلِكِ یَسْمُو

بعد از آن عرصه داشت که حاجب ما بعد از بحسرت جداورد آنس که
برندک شاهنشاه^۲ مکتوبی نوشت و از وی احارت خواهد تا شهری بنا
کنم که درین مکان تنگ بکل آمده ام حروبش نامۀ دوشست شاهنشاه
و آنکه رعیت در حواس کرده بودند از دیر در حواس کرد بعد از یکماه

^۱ R J fol 32a preferably adds بعضی از انشل before نزدیک

^۲ R J 1b preferably adds شاهنشاه after یعنی منوچهر

خداوند بر ما بندگان چون فرض و قرض لازم و واجب است و بر حسب
 قَالُوا نَحْنُ أَوْلُوا قُوَّةً وَأَوْلُوا بِأَسِ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكَ فَانْظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ،
 ما که ارباب قوت و اصحاب ثروتیم بهرجه فرماید و مصلحت بیند بران اقدام
 نماییم شمیوه از جواب با صواب آن گروه خوشدل شد و گفت ای قوم
 مصلحت آنست که بتدریج و آهستگی درین نواحی حصارى سازیم.
 چنانکه حصانت او ما را مانعی باشد از نزول حوادث و دافعی گردد
 از تورد زحمات و این کار وقتی میسر گردد که چهار ساله خراج و مال قراری
 بدان قوم رسانیم تا چون ایشان درین چهار سال بطلب مال نیایند ما را تمکن
 و مجال آن باشد که عمارتی کنیم چون برین اندیشه متفق شدند و والی
 آن قوم را هیاطله نام بود شمیوه مکتوبی نوشت بدو که هر سال حاریان¹
 و غلامان شما می آیند و در دهاب و ایاب زحمت می یابند و ما نیز
 بواسطه آنکه از فرستادن تحف و غرایب مقصریم و آنچه که لایق و رایق
 آنحضرت باشد درین حدود متعذرست ازان معنی شرمسار می باشیم
 اکنون می خواهیم که چهار ساله مال قراری بخدمت فرستیم تا ما را
 و شما را تشاغل و دل نگرانی کمتر باشد چون مکتوب شمیوه بهیاطله² رسید
 آن معنی را غنیمت بزرگ شمرد و ملک فرحون بن کوفان³ نون³ را که
 از ابغای هوشنگ بود بفرستاد تا خراج چهار ساله از شمیوه بستاند و بخزینة
 هیاطله رساند شمیوه چون بلطائف الحیل دست تعدی و حیف قوم هیاطله
 را از سر خود کوتاه گردانید ببهترین ساعتی از ساعات حصار شمیران را که
 بر شمال هراة است متصل خندق بنا افکند و دیواری بس بلند و خاک

¹ In the original حاریان is senseless. The substitute حاریان is my suggestion.

² In the original ها طله

³ R.J. fol. 81b, in agreement with R.S., omits

کوفان after نون.

و بحلیب رهد و عفت اراسته و نارصاف دیکو نامی و ناکدامنی سبایسته
مدانج و محامد و ناصل حوب و طیب ناک ملکه الملکات اقالیم
ربع مسکون - * شعر *

لَهَا يَتُّ رَمِيعُ السَّمَكِ صَحْمٌ بِهِ تُرْهِي إِذَا انْتَسَبَ أَنَا

نام از شمیروزه بنت حمان^۱ ایرودون از مرددان کیومرث و اس حماعت
فرمان بردار او بودند و او در حق قوم خود بیکی و لطف مددول داشتی
و هرچه از اشعاق و احسان متصور بودی در حق رعیت نکلی آوردی
روزی محمعی صاحب و نا از جمع گفت که تا حدد حواری حراج کداری
کشیم و نفاس کدور و بقود و عرایب اموال بدان قوم دهیم اگر حدانکه شما
از تدبیر و زای می تکاور و عدول بمانید می نازدک زورکاری خود را
و شما را از تیه این مسکند^۲ و پائز دادن بدر آرم آن قوم بیکبار شرائط
خدمتکاری و طاعت فرمان برداری نکلی آوردند و گفتند - * شعر *

حاقانی

ای شاهزاده نادوی ایران به هعب حد
اقلیم حارم از تو خو فردوس هشتم اسب
خود حاتم بزرگ سلیمان بدست تست
کانش کوحکیس تو دریای قلمر اسب
بر آستین حاة تو ای نادوی جهان
هر دم طغریانی و دولت دمدام اسب
در عصمت و حلال و افعال و کام و نام
نادت حیات تا که جهان اسب و مردم اسب

ما همه ندده و معناد ملکه عادلانه ام و امثال و تلقی اوامر و نواشی

^۱ In R J fol 305 شمیره بنت حمان ایرودون

^۲ In the original اس لمسکند از تیه این

ظاهر کشت و هر روز وحشت و دهشت میان ایشان بیشتر می شد تا کار بجائی رسید که باهم بمحاربت و مقاتلت بیرون آمدند و بسیاریرا از یکدیگر بقتل رسانیدند و آخر الامر یک قوم غالب و قادر شدند و قوم دیگر که مغلوب و منهزم گشتند از اوبه بیرون آمدند و بشط وادی بموضعى که آن [را^۱] کواشان علویان خوانند نزل کردند و چند سال آنجا ساکن بودند و آن قوم که بر ایشان دست تحکم و غلبه داشتند هر سال پیامدندى و از حواشی و مواشی ایشان آنچه گزین و بهین و ثمین و سمین بودی بجبر و تعدی باسم خراج بگرفتندى و چون ایشان را بفاه متین و جایگاه حصین نبود بعجز و اضطراب رضا می بایست داد برین گونه که ذکر رفت زندگانی می کردند تا بمروار اعوام و کردار شهسور اولاد و احفاد ایشان بسیار شد و اتباع و اشیاع بی شمار کشت و درمیان این طایفه زنی بود در غایت حسن و جمال و نهایت لطف و دلال نور روی دل آرای روح افزای او جرم مهر روشن جهر را ضیا بخشیدی و نسیم زلف عنبر بار مشک آسای او دماغ باد صبا را معطر و معنبر [ساختی^۲] - * شعر *

Fol. 10b.

انوری

روئی چگونه روئی روئی جو آفتابى
 زلفى چگونه زلفى هر حلقه جو تابى^۳،
 هر برتوى ز رویش در چشم عقل نوری
 هر حلقه ز زلفش در حلق جان طنابى،
 کر عکس عارض او بر صحن عالم افتد
 کرد ز سایه او هر ذره آفتابى،

1 In the original را is added in a later hand.

2 after معنبر is necessary. گردانیدی

3 In the original و تابى هر حلقه.

و مقام اصلی رفاهیت و سلوت را بمسافات بر آفات و مسالک بر مهالک
بدل گردانیدند و هر یک از کثر تحمل خواری جلای وطن اختیار کردند
و گفت -

* شعر *

فکوالدین

رازی

Fol. 10a.

بایم شکسته نیست بجائی روم کزد

هر دم نسیم مشک تقاری بمن رسد،

ساکن جرا شوم بزمینی و خطه

کز بودنش مدلت و خواری بمن رسد،

اکثر حشم و خدم او باطراف و اکناف جهان متفرق شدند و فرو بندجهزار از
محرا نشینان فندهار بحدود کابل رفتند و چند کاه آنجا ساکن بودند
و چون در آن موضع بجای عشرت عسرت یافتند و طباع ایشان با آب
و هوای آن مکان امتزاجی نپذیرفت بولایت غور در آمدند و از غور نیز
سبب بی خصمی نعمت و مضیق اماکن نقل کردند و بموضع آمدند
که آن را اوبه خوانند و مدتی آنجا بودند و عمارتهای دلبذیر و بناهای
بلند شکوه مزد ساختند و ضعیف و شریف را نعمت بی حد حاصل
شد و همه متمول و خداوند مال گشتند بعد ازان میان ایشان مغایرت
و عداوت هرچه تمامتر حادث شد بواسطه دختری که بکارش را در محرا
شخصی از اشراف زایل گردانید و آن دختر از آن شخص حمل گرفت
چون مشایخ و اعیان آن قوم را ازان حالت فزیده و حادثه شنیعه خبر شد
اظهار و اشتغال آن معنی را بغیبت مستکوره و مستقیم شمردند و از برای
صلاح و نجات [و] فلاح جانبین خواستند که آن دختر را بدان شخص
دهند تا آتش فتنه انظفا بپذیرد اقارب و قبایل آن شخص ازان معنی
انا کردند و گفتند که آن دختر اصل و نسب ندارد و ما اعلی و کوهیم
بدین واسطه میان قوم دختر و قوم آن شخص مخاصمت و مجادلت

و شیخ مرحوم مذکور در تاریخ نام^۱ خود بذاء هراة را بهشت نوع آورده است اول آنکه میکويد بذاء شهر هراة در عهد طهمورث بن هوشنگ بن فرست^۱ بن کیومرث بود و چون طهمورث در نعمت و ناز عمر دراز یافت و ایام سلطنت و استیلا و هنگام عظمت و استعلاء او از حد درگذشت و ملوک و لشکر کشان اقالیم سبعة رقم انقیاد و امتثال امر و نهی او بر صحیفه جان کشیدند و اعادی و منازعان مملکت او سر جباری و قهاری بر خط تخشع و تذلیل^۲ نهادند و در آخر عمر ابلیس خسیس او را در دام تبلیس انداخت و بدعوی بار خدائی دعوت کرد و بسوی دبدبه^۳ انا ربکم الاعلی راه نمود طهمورث بوساوس و القاء آن خناس بر سواس بتعدی و ستمکاری رعیت را باسم باج و خراج کران مجحف^۳ و مستاصل گردانید و خداوندان دولت و نعمت ازو مقل الحال و مضطرب شدند - * شعر *

قال الله
تعالی

فردوسی

نکر تا نیاری به بیداد دست   که آباد گردد ز بیداد بست
کسی کو بجوید همی دستگاه   خرد باید و کنج و رای و سباه
هر آنکس که بر تخت شاهی نشست   میان بسته باید کشاده دو دست
اگر بشه از شاه بیند ستم   روانش بدوزخ بماند دژم
اگر شاه بیداد جوید همه   براکنده از کرک گردد رمه
و از اموال انام و حق الایتم خزینها مشکون بدر مکنون چون کفوز قارون
واژون ملعون نکون جمع کرد و بواسطه دور جور بی غور او قطان بلدان
و سگان امصار ازو متذفر شدند و بآن کارهای نابسندیده او انکارها ظاهر کردند

¹ So in the original. R.J., fol. 29^a has فرسب. Guz., p. 85. and other histories have سیامک.

² So in the original; but تذلل seems to be more appropriate.

³ In the original مجحف.

ذکر اول در بیان آنکه شهر هراة را صینت عن الآفات که ساخته است¹

بعد از حمد حضرت ربوبی رب الارباب چنین میگوید دندۀ ضعیف
مؤلف این کتاب که در تاریخ نامۀ هراة صاحبها الله عن العلیات و الآفات که
از مولفات شیخ مرحوم معفور سعید سدید ثقة الدین عدد الرحمن عدد الجبار
نامی اسب آورده اسب که نقل اسب از بیران بی بغاق و رابیان
بی حلاف و شقاق که ایشان کهتند باثفاق که در خراسان اول شهری² که
بنا کرده اند خطۀ هوشک اسب و او را ششک بن امرا سیاب بن عمرو بن
کنعان بنا کنند و بعضی میگویند که بانی او هوشک بوده است - * شعر *
شیدم ر دانش پژوهی برار که بد مود و بخورد و کارسار،
که هوشک هوشک را ساختست خو خرم بهشتش برآر استسب،
شمه باغ و راعش برار بوی و رنگ بنآرایش او را ز فردرس بنک،
بهر گوشه کاخی و کاشانه بهشت برین بیشش اسانه،
در و دشب او سدر و آب روان بهر سوی سرو [و] گل و از عوان،
حب و راستش باغ و بستان و کشت صد بایه بهتر ز خرم بهشت،
بر خاک او مشک را ارز بی نیکتی از خوشتر مرزنی،
اسددر که معروفست بنخب النضر شهر قنذر³ را بنا کرد بیش از شهر هراة
بناصد سأل و شهر هراة را ارد شیر دنگان و بهم اسب اسفندیار بنا کرده اند

(ربعی)

Fol. 9b.

¹ A similar account as given below is found in RS خاتمه, pp 45-49
See also HS حاتمه pp 18-20

² In the original شهری

³ Same as قنذر

ذکر صد و سی و ^۱ هفتم در حکومت ملک زاده شمس الدین
در هراة *

ذکر صد و سی و ^۲ هشتم در لشکر فرستادن ملک شمس الدین
بفراة *

در باز نمودن آنک شهر هراة صانها الله عن الآفات را که ساخت
و احادیثی که در باب هراة از رسول علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات
نقل کرده اند و خرابی بلاد خراسان در عهد بادشاه جنکیز خان و تواریخ
طایفه که بیش از ملوک اسلام غور در هراة حکو [مت کر^۳] ده اند
و این قسم مشتملست [بر بیست و ذکر] •

* 1 In the MS. صد و سی و ششم.

2 In the MS. صد و سی و هفتم.

3 In the original اند حکوده.

4 The MS. is vague here, and the paragraph abruptly ends thus: و این. In the conclusion of the twentieth ذکر the author says thus:—

..... این بود تمامی تواریخ جماعتی که بیش از ملوک غور در هراة حاکم بوده

اند بعد ازین بعون خالق لم یزل ..... در تواریخ احوال ملوک اسلام غور طاب ثراهم
شروع کنم *

ذکر صد و سی^۱ ام در عماراتی^۲ که ملک عیث الدین در شهر
هراة کرد *

ذکر صد و سی و^۳ یکم در فتح حصار ردة بر دسب لشکر ملک
عیث الدین *

ذکر صد و سی و^۴ دوم در فتح حصار بیار آباد بر دسب لشکر
ملک عیث الدین *

ذکر صد و سی و^۵ سوم در حرب ملک عیث الدین با حواحه
محمد خوانی در مایز ناد^۶ *

Fol 6^a ذکر صد و سی و^۷ چهارم در رفتن ملک عیث الدین با لشکر
حراسان بکرب یسور و قتل یسور *

ذکر صد و سی و^۸ بنجم در فتح حصار تولک بر دسب ملک
عیث الدین *

ذکر صد و سی و^۹ ششم در رفتن ملک عیث الدین بفتح *

^۱ صد و بیست و نهم In the MS

^۲ عمارتی In the MS

^۳ صد و سی ام In the MS

^۴ صد و سی و یکم In the MS

^۵ صد و سی و دوم In the MS

^۶ In the MS, here ناد. In other places مایز ناد - مایز ناد - مایز ناد. مایز ناد. See J K, pt. II, pp 134-135 (footnote)

^۷ صد و سی و سوم In the MS

^۸ صد و سی و چهارم In the MS

^۹ صد و سی و پنجم In the MS

ذکر صد و بیست و ^۱ سوم در لشکر فرستادن ملک غیاث الدین
ببادغیس و گرفتاری خیل خانه بوجای *

ذکر صد و بیست و ^۲ چهارم در حرب لشکر ملک غیاث الدین
با مبارک شاه بوجای *

ذکر صد و بیست و ^۳ پنجم در حرب لشکر ملک غیاث الدین
با سلطان [و] بکتوت ^۴ *

ذکر صد و بیست و ^۵ ششم در حرب شاهزاده یسور با ملک
غیاث الدین *

ذکر صد و بیست و ^۶ هفتم در تخلف ملک قطب الدین
اسفرار با ملک غیاث الدین *

ذکر صد و بیست و ^۷ هشتم در حرب ملک غیاث الدین با
ملک بنالتکین ^۸ و گرفتاری فراهیان *

ذکر صد و بیست و ^۹ نهم در فتح ملک غیاث الدین بر
ملک قطب الدین اسفرار و زوال دولت ملک قطب الدین
اسفراری *

^۱ In the MS. صد و بیست و دوم.

^۳ In the MS. صد و بیست و چهار.

^۵ In the MS. صد و بیست و پنجم.

^۷ In the MS. صد و بیست و هفتم.

^۹ In the MS. صد و بیست و هشتم.

^۲ In the MS. صد و بیست و سیوم.

^۴ In the MS. بکتوب.

^۶ In the MS. صد و بیست و ششم.

^۸ In the MS. نیالتکین.

کرصد و ^۱ شانزدهم در رفتن امیر یسارل بیش شاهزاده یسور
و قتل امیر یسارل *

کرصد و ^۲ هفدهم در عهد نامهائی که سلطان ابو سعید ریسور
بیکدیگر فرستادد *

ذکرصد و ^۳ هجدهم در تخلف کردن شاهزاده منقان^۴ و امرا
با نکتوت^۵ *

ذکرصد و ^۶ نوزدهم در رفتن شاهزاده یسور بشهر سجستان
و مراجعت او *

ذکرصد و ^۷ بیستم در نامه که ملک غیاث الدین نامراد خراسان
نوشت *

Fol 8b ذکرصد و ^۸ بیست و یکم در نامه‌ای که شاهزاده یسور و ملک
غیاث الدین بهم نوشتند *

ذکرصد و بیست و ^۹ دوم
و مفت خرابی که لشکر [او] *

^۱ In the MS صد و بیست و نهم

^۲ In t

^۳ In the MS صد و سی ام

^۴ In th

^۵ In the MS. صد و سی و دوم

In the MS. صد و شانزدهم

^۶ In the MS. here خراباناد. In other places ناد
منقان. See J.K. pt. ii, pp 134-135 (footnote) مابرا ناد

^۷ In the MS. صد و سی و سیزم

^۸ In the MS. نکتوت. Guz. p. 601

^۹ In the MS. صد و سی و پنجم

^{۱۰} In the MS. صد و نوزدهم

^{۱۱} In the MS. صد و بیست و نهم

ذکر صد و ^۱ هشتم در حرب لشکر خراسان با لشکر ماوراء النهر
و انهزام لشکر خراسان *

ذکر صد و ^۲ نهم در فرستادن ملک غیاث الدین مولانا صدر الدین
را بقضای هراة *

ذکر صد و ^۳ دهم در نواخت اولجایتو سلطان ملک غیاث الدین را *

ذکر صد و ^۴ یازدهم در آمدن ملک غیاث الدین از عراق
بخطه هراة *

ذکر صد و ^۵ دوازدهم در قتل بوجای بن دانشمند بهادر و انهزام
لشکر خراسان *

ذکر صد و ^۶ سیزدهم در حرب ملک غیاث الدین با آوجی بلا ^۷
و انهزام او *

ذکر صد و ^۸ چهاردهم در حکایت شاهزاده یسور و تخلف او
با بادشاه [زاده] کبک ^۹ *

ذکر صد و ^{۱۰} پانزدهم در صفت جورجی که امیر یسارول ^{۱۱} با خلق
هراة کرد *

¹ In the MS. صد و هفتم.

² In the MS. صد و هشتم.

³ In the MS. صد و نهم.

⁴ In the MS. صد و دهم.

⁵ In the MS. صد و یازدهم.

⁶ In the MS. صد و دوازدهم.

⁷ In the MS. آوجی بلا. In other places آوجی بلا.

⁸ In the MS. صد و سیزدهم.

⁹ Also کبک. See Tab. p. 598.

¹⁰ In the MS. صد و چهاردهم.

¹¹ Guz. p. 601, یساروک.

ذکر نود و ^۱ هشتم در صف حسان و فاضل ملک عیث الدن *

ذکر نود و ^۲ نهم در رتبی ملک عیث الدن بعراق کرت اول *

ذکر صدم ^۳ در حکومت ملک عیث الدن در حطه هراة *

ذکر صد و ^۴ یکم در رتبی ملک عیث الدن بعلع حدسار *

ذکر صد و ^۵ دوم در اسایش و فراع حاطر اهل هراة *

ذکر صد و ^۶ سوم در بد گفتی امرا ^۷ از ملک عیث الدن بیش

از کایتو سلطان *

ذکر صد و ^۸ چهارم در رتبی ملک عیث الدن بعراق کرت دوم *

ذکر صد و ^۹ پنجم در حور و بعدی محمد دولدای و نوحی در

شهر هراة *

ذکر صد و ^{۱۰} ششم در رتبی لشکر حراسان ده تکیندان ^{۱۱} بحرب

شاهزاده داؤد حراچه *

ذکر صد و ^{۱۲} هفتم در وفات ملک علا و الدن *

^۱ In the MS بود و هفتم

^۲ In the MS بود و هشتم

^۳ In the MS بود و نهم

^۴ In the MS صدم

^۵ In the MS صد و یکم

^۶ In the MS صد و دوم

^۷ In the MS امرا از ملک for اقرار ملک

^۸ In the MS صد و سوم

^۹ In the MS صد و چهارم

^{۱۰} In the MS صد و پنجم

^{۱۱} In the MS تکیندان for تکیندان, see Nuz p 143 Details in J K, pt II p 194 (f) Rav TiginAbad

^{۱۲} In the MS صد و ششم

ذکر هشتاد و ^۱ هشتم در حکایت صدر الدین خطیب فوشنج
و یاران او *

ذکر هشتاد و ^۲ نهم در خلعت فرستادن اولجایتو سلطان بملک
فخر الدین *

ذکر نودم ^۳ در آسایش و رفاهیت خلق هراة *

ذکر نود و ^۴ یکم در وفات ملک مرحوم شمس الدین طاب ثراة *

ذکر نود و ^۵ دوم در آمدن دانشمند بهادر به محاصره شهر هراة *

ذکر نود و ^۶ سوم در قتل دانشمند بهادر و حکومت جمال الدین
محمد سام *

ذکر نود و ^۷ چهارم در آمدن بوجای بن دانشمند بهادر به
محاصره هراة *

ذکر نود و ^۸ بنجم در وفات ملک فخر الدین *

Fol. 7b.

ذکر نود و ^۹ ششم در قتل بهلوان یار احمد ^{۱۰} و قتل محمود فهاد *

ذکر نود و ^{۱۱} هفتم در صفت قحط و قتل جمال الدین محمد سام
و خرابی هراة *

1 In the MS. هشتاد و هفتم.

2 In the MS. هشتاد و هشتم.

3 In the MS. هشتاد و نهم.

4 In the MS. نودم.

5 In the MS. نود و یکم.

6 In the MS. نود و دوم.

7 In the MS. نود و سیوم.

8 In the MS. نود و چهارم.

9 In the MS. نود و بنجم.

10 In the MS. یار احمد and some times یار احمد R. J. fol. 272a.

11 In the MS. نود و ششم.

ذکر هشتادم^۱ در حرب نادر شاه [را ده] دوا بن تراق با خلق کوسویه
و فوشنج *

ذکر هشتاد و^۲ یکم در ندد افتادن ملک مغر الدین و خلاص او *

Fol 7a ذکر هشتاد و^۳ دوم در حکایت تغلف امیر دوزور و قتل از
در شهر هراة *

ذکر هشتاد و^۴ سوم در حکومت ملک مغر الدین بعد از قتل
امیر دوزور *

ذکر هشتاد و^۵ چهارم در آمدن اولجایتو سلطان بمحاصره شهر
هراة و مراجع او *

ذکر هشتاد و^۶ پنجم در عماراتی که ملک مغر الدین در شهر
هراة کرد *

ذکر هشتاد و^۷ ششم در امر معروف و نهی منکر که ملک
مغر الدین در شهر هراة فرمود *

ذکر هشتاد و^۸ هفتم در رفتن ملک مغر الدین باسعرار^۹ و حکایت
ابو سعید نهی *

۱ In the MS معناد و نعم

۲ In the MS هشنادم

۳ In the MS هشناد و نکم

۴ The MS has شهر هراة for هراة

۵ In the MS هشناد و دوم

۶ In the MS هشناد و سوم

۷ In the MS هشناد و چهارم

۸ In the MS هشناد و پنجم In the body of the MS (fol 161a) this heading is wrongly substituted by the immediately following one thus making a repetition

۹ In the MS هشناد و ششم

۱۰ A fortress See Ray

ذکر هفتاد و دوم در آمدن ایلاجی نکودری بشهر هراة و غارت

خلق *

ذکر هفتاد و ^۲ سوم در صفت خرابی شهر هراة *

ذکر هفتاد و ^۳ چهارم در آمدن امیر نوروز بجهت عمارت

شهر هراة *

ذکر هفتاد و ^۴ بنجم در نامه نوشتن امیر نوروز به ملک

شمس الدین کهین *

ذکر هفتاد و ^۵ ششم در جواب نامه امیر نوروز از ملک

شمس الدین کهین *

ذکر هفتاد و ^۶ هفتم در آمدن ملک مرحوم فخر الدین از خیصار

بشهر هراة *

ذکر هفتاد و ^۷ هشتم در رفتن ملک مرحوم فخر الدین بخواف

و فراه *

ذکر هفتاد و ^۸ نهم در آمدن شاهزاده دوا بخراسان و گرفتن ملک

فخر الدین برکت را *

^۱ In the MS. هفتاد و یکم.

^۳ In the MS. هفتاد و سیوم.

^۵ In the MS. هفتاد و بنجم.

^۷ In the MS. هفتاد و هفتم.

^۲ In the MS. هفتاد و دوم.

^۴ In the MS. هفتاد و چهارم.

^۶ In the MS. هفتاد و ششم.

^۸ In the MS. هفتاد و هشتم.

ذکر شست و^۱ چهارم در رفتن ملک شمس الدین بمحاوره ملعه
قدهار *

ذکراشست و^۲ بنجم در تربیب و عدل ملک شمس الدین
کبیر در ناب مردم هراة *

ذکر شست و^۳ ششم در حکومت ملک علاءالدین بن ملک
شمس الدین کبیر در هراة *

ذکر شست و^۴ هفتم در آمدن نادر شاه از عین هراة و مراجعت او *

ذکر شست و^۵ هشتم در مخالفت همدو نویں^۶ با امیر آو
نادعیس *

ذکر شست و^۷ نهم در گرفتن ملک شمس الدین کبیر همدو
نویں را *

ذکر هفتم و^۸ در حلقه برداشتن از عین حل بجبه ملک
شمس الدین کبیر *

ذکر هفتم و^۹ یکم در برپایی و حلا مردم هراة *

^۱ In the MS شست و ستم

- In the MS شست و چهارم

^۲ In the MS شست و پنجم

^۴ In the MS شست و ششم

^۳ In the MS شست و هفتم

^۶ In the MS here نویں but later on نویں

^۷ In the MS شست و هشتم

^۸ In the MS شست و نهم

^۹ In the MS هفتم

ذکر بنجاء و ششم در آمدن امراء بشماره^۱ خلق هراة *

ذکر بنجاء و^۲ هفتم در نیکوئی حال خلق هراة *

ذکر بنجاء و هشتم در ایلجی فرستادن ابقا خان نزد ملک
شمس الدین *

ذکر بنجاء و نهم در رفتن ملک شمس الدین بعراق *

ذکر ششم^۳ در وفات ملک شمس الدین *

ذکر شست و^۴ یکم در جلوس ملک شمس الدین کبیر بجای
بدر خود ملک شمس الدین بزرگ *

ذکر شست و^۵ دوم در صفت عدل ملک شمس الدین کبیر
در حق مردم هراة *

ذکر شست و^۶ سوم در رفتن ملک شمس الدین کبیر بقلعه
محروسة خیصار *

¹ In the MS. شماره خلق مراة.

² In the MS. the head-note of this *Dikr* is wrongly given in the next and of the next in this.

³ The heading relating to the death of Malik *Shams-ud-Din* (در وفات ملک) (شمس الدین) is altogether omitted in the list of contents here, but it is found in the body of the work (fol. 123^b), where it is given under ذکر بنجاء و نهم which occurs consecutively thrice in the body of the work thus causing a confusion. I have tried to arrange the headings in agreement with the contents.

⁴ In the body of the MS. it is repeatedly called بنجاء و نهم.

⁵ In the MS. شست و یکم.

⁶ In the MS. شست و دوم.

ذکر جهل و چهارم در رفتن ملک شمس الدین بچنگ نکودر •
 ذکر جهل و بنجم در حکایت ملک مرکئی شحنة هراة و ملک
 تاج الدین خار •

ذکر جهل و ششم در حکایت قتل ملک تاج الدین خار^۱ •
 ذکر جهل و هفتم در آمدن امرا بهراة بجهت کارخانه ساختن •
 ذکر جهل و هشتم در جوب خوردن مرکئی شحنة هراة •
 ذکر جهل و نهم در رفتن ملک شمس الدین بدینند ناکو و معب
 حنک ار •

ذکر بنجاهم در مسخر گردانیدن ملک شمس الدین مردم تیراه را •
 ذکر بنجاه و یکم در آمدن شاهزاده براق از ماوراء النهر بخراسان •
 ذکر بنجاه و دوم در حرب بادشاه انقا با شاهزاده براق و فتح
 بادشاه انقا •

ذکر بنجاه و سوم در حکومت ملک بلان^۲ در هراة •
 ذکر بنجاه و چهارم در حکومت ملک ترک در هراة •
 ذکر بنجاه و بنجم در آمدن ملک بهاء الدین^۳ بشهر هراة بحکومت •

6a

^۱ In the MS حکایت مرکئی در قتل ملک با حال خار

^۲ In the MS here the first and the third letters are not dotted, but on fol. 117a بلان

^۳ In the MS here شهاب الدین but later on الدین

ذکر سی و سوم در قتل ملک شاهنشاه و بهرام شاه کرد *

ذکر سی و چهارم در فتح حصار تیری^۱ *

ذکر سی و پنجم در فتح حصار کهیرا^۲ و بقتل رسیدن شعیب افغان *

ذکر سی و ششم در فتح حصار دوکی و بقتل رسیدن^۳ سندان افغان *

ذکر سی و هفتم در حکایت طایفه دزدان *

ذکر سی و هشتم در فتح حصار ساجی *

ذکر سی و نهم در قتل ملک علی بن مسعود ملک شهر^۴ سجستان *

ذکر چهلم در منع کردن ملک شمس الدین سجستانی را از سلاح بستن *

ذکر چهل و یکم رفتن ملک شمس الدین به محاصره قلعه بکر *

ذکر چهل و دوم در قتل میرانشاه و سالار کرد * Fol. 5b.

ذکر چهل و سوم در کربختن ملک تاج الدین کرد از^۵ بیش ملک شمس الدین *

^۱ In some other places تیری. R. J. fol. 170^۳.

^۲ In the MS. کهیرا but later on کهیرا. R. J. fol. 171^a.

^۳ In the MS. رسیدن for رسندن.

^۴ The MS. vaguely reads here ملک سمیر سجستانی. Later on, fol. 72^a, it correctly reads ملک شهر سجستان.

^۵ In the MS, here it is تاج الدین کرداز for با حال کردار (fol. 93^a).

ذکر بیست و دوم در حکایب ملک رکن الدین حدسار

ذکر بیست و سوم در وصف کردن ملک رکن الدین ملک
شمس الدین را *

ذکر بیست و چهارم جلوس ملک شمس الدین بحای ملک
رکن الدین حیسار *

ذکر بیست و پنجم در دد افتادن ملک شمس الدین
و خلاص او *

ذکر بیست و ششم در رفتن ملک شمس الدین بیش منکو
، قآن و مراجع او *

ذکر بیست و هفتم در حکایب بقتل رسیدن ضآء الملک
شرف الدین بتکجی *

ذکر بیست و هشتم در فتل ملک سدف الدین عرحستانی *

ذکر بیست و نهم در رفتن ملک شمس الدین باوعاستان * l. 5a.

ذکر سی ام در حوب ردن ملک شمس الدین ایاحی^۱ بن وبقردای را *

ذکر سی و یکم در فرستادن ملک شمس الدین جاهر را باوعاستان *

ذکر سی و دوم در آمدن ملک تاح الدین کرد بیش ملک
شمس الدین *

---

¹ Also ایاحی and ایاحی, but foll 131b 132a, like R J fol 179r, ایاحی

ذکر دوازدهم در بیان مشورت پادشاه قالی با امرا جهت رعایت
شهر هرات *

ذکر سیزدهم در حکومت امیر نورالدین در هرات و حکایت
شکایتی نسائی *

ذکر چهاردهم در وفات امیر نورالدین و ملوک پسر او امیر محمد
نارستان *

ذکر پانزدهم در حکومت خواجه و امیر محمد نورالدین در شهر هرات *

ذکر شانزدهم در حکومت ملک شمس الدین کابویانی در هرات * Fol. 46.

ذکر هجدهم در وفات و انبیا ملک مجید الدین کابویانی *

ذکر نوزدهم در وفات و وفات و وفات ملک مجید الدین کابویانی *

ذکر نوزدهم در حکومت شمس الدین محمد بن ملک مجید الدین
کابویانی *

ذکر بیستم در وفات شمس الدین محمد بن ملک مجید الدین
کابویانی *

ذکر بیست و یکم در نسب بزرگوار ملک مغفور شمس الحق
و اندین کوت *

1 Also written as خورق and خورق. See R. J. fol. 291. For other readings and details see Ray.

2 In the MS. عز الدین

فهرست ذکرها

ذکر اول در بیان آنک شهر هراة را که ساخته است *

ذکر دوم در بیان احادیثی که رسول صلی الله علیه و سلم در باب هراة فرموده است *

ذکر سوم در آمدن شاهزاده تولی خان بن جنگیر خان بخاری Fol 4a
خراسان *

ذکر چهارم در خراب کردن شاهزاده تولی خان شهر مرو را و قتل
خلی آن *

ذکر پنجم در خراب کردن تولی خان شهر نیشابور را و قتل خلق
نیشابور *

ذکر ششم در خراب کردن شاهزاده تولی خان حصار کو و کورینان را *

ذکر هفتم در خراب کردن شاهزاده تولی خان حصار توی و کوسویه را *

ذکر هشتم در خرابی شهر هراة بار اول *

ذکر نهم در خرابی شهر هراة بار دوم *

ذکر دهم در حکایت خطیب جغرتان و عیاران هراة *

ذکر یازدهم در حکایت قنقلیان و قتل ایشان در مسجد جامع هراة *

تاجی

شناسان باتمکین که مفتسبان عتبه علیا و ملتزمان سده والی آن جذاب^۱
جذات حیات اند در جنین امر عظیم تقدیم نمایم - * شعر *

کلام من بجه ارز دران جذاب شریف
که دون صف نعال است موقف حسان

منوچهری

اما منوچهری در تمهید عذر این معنی خوش فرموده است - * شعر *

هر که را شاه جهان بردارد و بنوازدش
در سخن کر قطره باشد جو صد دریا شود
آن نه می بینی که در باغ و جمن از خارها
در بهاران زابر نیسانی چه کل پیدا شود

بنابرین ابواب در تالیف این کتاب بر موجب المامور معدور شروع کردم
و بعون فیض فضل ربّانی و به یمن عاطفت ملک ملوک الاسلام خلد الله
ملکه و جلالة و قرن بالجلود قدرة و اقباله تاریخ شهر هراة را از شهر سده ثمان
عشر و ستمایة که خرابی وی و بقتل رسیدن سگانش درین سال بوده است
در عهد بادشاه جنکیز خان تا شهر سده^۲ ..... نوشتم و آنچه
محقق و مصدق بود و از خلاف و زور دور درین کتاب آوردم و چون شانزده
سال شهر هراة خراب بود و ملکی و حاکمی بعمارت و امارت او نیامد از
شهر سده اربع و ثلاثین سال را بر ترتیب نهادم و بیش از ذکرها دو ذکر
ثبت کرد ذکر اول در معنی آنک شهر هراة را که بنا کرد ذکر دوم در باز
نمودن احادیثی که رسول علیه افضل الصلوات در حق هراة فرموده اند
و این تاریخ نامه را بر چهار صد ذکر ختم کردم و الله المعین^۳ علی اتمامه
و الموفق بحسن نظامه *

^۱ In the MS. حباب.

^۲ Space left blank in the original.

^۳ In the original المبين.

شخص^۱ سعادت روا بود که ندارد

پای درگاه او که حصن حصین است

معالم کرم نایم عام او پیدا و روشن گشته و لطایف عواطف و اعداد
الطاف او در باره اهل فصل و هجرار حد تقریر و تحریر در گذشته - * شعر *
مختاری
گرمش خلق را توانگر کرد   لطف او عالمی مستخر کرد
گفتارین بدد^۲ ر درکه او   حلقه در گوش حرج احصر کرد
احرار روزگار طاق طاق بعدیب حجاب و الایش بر میان رواں بسته ادد
و عناد نامدار نامید حریب من عذاب الله و عقاب رنای خان به مدح دعای
او کشاده -

لَا حَرَّ إِلَّا وَ هُوَ عَدَدٌ لِّعَصِيهِ   وَلَا عَدَدٌ إِلَّا وَ هُوَ حَرِيرٌ مِدَّةِ

عدلش رعایتی رسیده که نار بلند بروار تا کمک در یک آشیل هموار گشته
و سبزه شاه ستمکاری نکلی در اقطار و اعداد کینه‌ها مندمر شده - * شعر *
خاقانی
عدل او رهبر ستم شکاف   بدل او سید کرم شکاف
ظلم را حوس هدف حکم بدید   بخل را حوس هدف شکم شکاف
تبعش از بهر قتل بدل عدو   رحم مادر عدم شکاف
آثار مآثر و معاصر او طرار تواریخ ملوک و سلاطین شده و افوار انصاف
و انتصاف او نام نوشروان وصیت اس سنگتکس در طی سیال آورده - * شعر *
ارزقانی

و کوشش و کرم و عدل او مروه شد

روان حاتم طائی و حال رستم زال

نست از بی حکمش میان رمین و رمان

کشاد از بی حلمش رنای سا و رجال

لَا رَأَتْ رَأْيَاتِ دَوْلَتِهِ مَعْصُومَةً ۲ عَلَى قَمَّةِ الْقَنَةِ الْخَصْرَاءِ وَ آيَاتِ عَرْشِهِ مَكْتُومَةً

^۱ This verse is omitted in the Maj loc cit

^۲ In the original مَعْصُومَةً

عرض خود ساخته بر موجب الْعَاقِلُ ابْنِ الْوَقْتِ بهترین وقتی از اوقات
و شریف ترین ساعتی از ساعات متوجه درگاه فلک سالی و بارگاه جهان آسای
خداوند برحق و مخدوم مطلق الملک الاعظم العلم شاهنشاه الاکرم الاحکم
ظل الله فی الخافقین سلطان الحاج و الحکرمین مغیث الامة الزاهرة
نصیر الملة الباهرة مظہر کلمة الله العلیا محرز مناقب الدین و الدنیا
المنصور من السماء المظفر علی الاعداء قانع المعاندين و الطغاة قانع
المتمردين و البغاة معین اهل الرشید و البررة مبین زمرة الفسق و الفجرة
رفیع شام المجد و الغارب اعدل ملوک المغارب و المشارق^۱ صاحب آیات
المجد و الکمالات فاصب رایات العز و السعادات جمشید العبد و الزمان نشانه
اشارت ان الله یأمر بالعدل و الاحسان^۲ المخصوص بغایت عنایت رب العالمین
ملک غازی حاجی عالم زاهد غیاث الحق و الدین شمس الاسلام و المسلمین
ابو الفتح محمد بن محمد بن محمد بن ابی بکر کرت - * شعر *

Fol. 2b.

ظهیر

آنک در اطراف ملکش از ره^۲ طاعت
خسرو انجم کمینده قلعه نشین است
و انک ز بهر نثار موکب قدرش
دامن افلاک پر ز در^۳ ثمیمی است
راتب یکروزه است^۳ بخشش او را
انچه که سرمایة^۴ شهرور [و] سنین است

1 But المشارق والمغارب seems to be a more appropriate construction.

2 Maj. i, p. 331 and the poet's *Dîwân* (O.P.L. Ms. fol. 56a) have طاعت از در.

3 Maj. and the *Dîwân*, *loc. cit.* have نیست است.

4 Maj. and the *Dîwân*, *loc. cit.* have هر چه پس افگندة انچه که سرمایة.

بسم الله الرحمن الرحيم

مد یبحد و سداس بی فیلان مرخص صرف حلال خداوندی را که از
 1 [لطف] و احسان خلعت وجود انسانرا بطرار اعرار و لَقَدْ كَرَّمْنَا
 2 ..... 3 ..... و مدشور کرامت اوزرا بطعراوی و فصلناهم علی
 4 حَلَقًا تَقْصِیلاً تو ..... 5 ..... داشب و دعوس دعس بشرفرا
 6 حمله کائنات و رنده و رمق مکو [ناب 4 اسب] بمدد ماده
 7 و فیص نور عقل متخزن اسرار عالم محسوس و ..... 8 .....
 9 انوار بدایع و عرایب ملک و ملکوت صاحب - * شعر *
 10 حنان نکاش بر الواح نفس [صورت علم]
 که حیره ماند درو دیده اولوالانصار
 ی که نقاش کرم او بشکرت ..... 11 ..... از طرف شرف صد
 بیکر عالی معطر بر صف صفت این سقف میدا [رنگ] بدید
 12 غذه که از ترکیب کاف و نون آید وجود هستی نکاش ..... 13 .....
 14 مع بیچون رایب حدوت بر امراش بصیری که از لوح احداق
 15 اطلاق ..... 16 ..... و حقیات سراپر صمایر بداند یَعْلَمُ حَایِدَةً

1 Torn after عانت

2 Torn after آدم

3 Torn after

4 Torn after مکو

5 Torn after محسوس و

6 Torn after نفس This verse (of Zahir Faryābī) runs thus in the edition of his *Divān* p 64, and the O P Lib MS, fol 20b —

نکاشت بر الواح عقل صورت علم * که حیره گشت درو دیده اولوالانصار

7 Torn after بشکرت

8 Torn after میدا

9 Torn after

10 Torn after اطلاق

(Dhayl)

(۸) ذیل جامع التواریخ حافظ ابرو

(R.J.)

(۹) روضات الجنات زمخجری

(R.S.)

(۱۰) روضة الصفا میر خوند

(H.S.)

(۱۱) حبیب السیر خوند میر

با آنکه برای صحت چاپ کتاب الزمه اهتمام و توجه بعمل آمده ،
 باز با کمال تاسف ملاحظه میشود اغلاط فراوانی در چاپ آن روی داده
 که ممکن نشد در موقع باصلاح آن مبادرت ورزند محض جبران این نقیصه
 یک غلطنامه کامل تهیه و پیوست متن نشر داده شد *

پایان مقدمه که بنحنامه آقای میرزا محسن نمازی از اصل انگلیسی

ترجمه شد *

با یک نقطه آورده گ فارسی را همیشه مازندک ثبت نموده کلمات از بیل ائی و کوئی را اغلب ای و کوی و الفاظ دنیا و فنا را در جاهائی دنیوی و فنی نوشته است *

در موفع چاپ کتاب این نکته را در مدنظر گرفتیم که خصوصیات تحریری نسخه را بدون کمترین تصرف بحال خود وا گذاریم بویژه هر جا کوچکترین تغییری داده شده در حاشیه همان صفحه کلمه متن را ثبت نموده ایم *

البته خوانندگان متوجه هستند که چاپ یک کتاب از روی نسخه منحصر بفرد خالی از اشکال نیست و هرگاه آن نسخه پر از اسامی اشخاص و شهرها و اماکن باشد و نویسنده درست نقطه گذاری نکرده باشد ندبیهی است اشکال و زحمت چاپ کنندگان بمراتب بیشتر خواهد بود ولی بوسیله مراجعه بکتب زیر این اشکال تا اندازه ای رفع گردیده و در حاشیه هر صفحه بنام آن کتاب که مورد استفاده بوده اشاره شده است:—

(۱) طبقات ناصری تألیف منهاج الدین عثمان (Tab. Nasiri)

(۲) ترجمه طبقات ناصری بقلم سرهنک راورنی

(Col. Raverty) با یادداشتها که دربان انگلیسی

(Rav.)

است

(۳) تاریخ جهانکشی عطا ملک جوینی (J.K.)

(۴) جامع التواریخ رشید الدوله فضل الله (J.T.)

(۵) تاریخ کزیده حمد الله مستوفی (Guz.)

(۶) فزّه القلوب حمد الله مستوفی (N.Q.)

(۷) مجمل فصیحی (Muj.)

مدرسه جلالیه بوهار بود خریداری و نگاهداشته شد. مدرسه جلالیه را
منشی صدرالدین در بوهار ناحیه بردوان که در ایالت بنکال است
تاسیس کرده است *

منشی صدرالدین متوفی ۱۲۱۱-۱۷۹۶ در دربار میر جعفر نواب
مرشدآباد میر منشی بوده پس از آن منشی وارن هستنکز انگلیسی شد
این شخص از طرف شاه عالم و نواب ناظم بنکال همچنین کمپانی
شرقی هندوستان ماموریت یافته بتولیت وقف قدیمی موسوم به بانیس
هزاری پاندوا منصوب گردیده واقف معظم این موقوفه پیر مقدس
و بزرگوار جلال الدین تبریزی متوفی ۶۴۲ هـ بوده که پیش از نیمه قرن
هفتم هجری باین صفحات آمده و موقوفه نامبرده را ایجاد کرده است
منشی صدرالدین از پول موقوفه یک باب مدرسه و کتابخانه بناکرده
و آن را بنام واقف مزبور موسوم نمود جانشینان صدرالدین بر توسعه
کتابخانه بسی افزودند ولی این مدرسه با آنکه یک وقتی از مراکز
مهمه دانش آموزی هند بشمار میرفت زمانی آمد که اهمیت و موقع
خود را از کف داده رو بانهدام گذاشت کتابخانه آن هم صورت ویرانی
گرفت لیکن خوشبختانه قسمت بیشتر کتب آن دست نخورده ماند
و تا سال ۱۹۰۴ بنام کتابخانه بوهار باقی بود سپس بکتابخانه شاهنشاهی
کلکته بر گذار شد و مجموعه کتب نفیس آن که این کتاب خطی تاریخ هرات
از آن جمله است محفوظ گردید *

هرچند این کتاب بخط زیبا و خوانا نوشته شده باز نویسندۀ آن دقت
لازمه بعمل نیاروده خیلی جاها نقطه نکذاشته گاهی بعکس نقطه بیجا
می نوشته و بکذاشتن همزه مقید نبوده حروف پ و چ را همه جا

به شصده نوبهار کتابخانه شاعرشاهی همدوستان در کلکته میباشد که ضمن کتب خطی شماره ۵۸ صط و محفوظ است ورق آن قطع بزرگ $۹\frac{1}{4} \times ۱۲\frac{3}{4}$ ؛ اوراق آن ۲۷۵ است هر صفحه ۲۵ سطر و هر سطری در حدود ۱۸ کلمه نوشته شده خط آن نسخ درشت بسیار زیبا عبارین را با خط قزمر بیگونی نوشته اند کاعد آن کلف و حمامه ای رنگ سعید نام شعراء و مصنفین که در متن نقل شده در حاشیه کتاب با جوهر قرمز نگاشته اند تاریخ تحریر نسخه مذکور بیست و یک خط و کاعد و سایر خصوصیات نسخه میتوان گفت در قرن هشتم که هنوز دبیری از زمان تالیف کتاب نگذشته بود استساح شده است کتاب و دربی آسیب دیده و اوائل آن را موربانه خورده اما خوشبختانه هیچ قسمتی از متن کتاب یا صفحات آن از بین نرفته ورق اول این نسخه علامت مدالی داشته که پاک شده مهرها و امضاها و یادداشت‌هایی دستخط بسیاری از اعیان و اشراف درباریان سلاطین معول هند را دارد مدحله دادداشتی بخط عنایب خان معروف که در زمان شاهجهان کتادار سلطنتی بود دیده میشود این عنایب خان پسر طغر خان فرماندار مشهور کابل است که بعد بحکومت کشمیر منصوب گردید طغر خان وقتی متقاعد شد در لاهور سکونت کرد در سال ۱۰۷۳ هجری وفات یافت یاق لیکن پسرش عنایب خان روزهای بقاعد خود را در کشمیر گذرانید و همانجا سال ۱۰۸۱ رحلت نمود یادداشت عنایب خان در پشت کتاب چنین است تاریخ ملکان هرات باب اموال والد مرحوم سلم رمضان المبارک سنه ۱۰۷۴ از لاهور بحشمیر رسید و داخل علوی خانه گردید حرره عنایب خان طغر خان احتمال میبرد طغر خان این نسخه را با خود از کابل بهندوستان آورده پس از آنکه در قرون متمادیه دست بدست اعیان و اشراف گردیده در پایان از طرف کتابخانه حلالیه که ضمیمه

که نامبرده یا بکلی از میان رفته یا آنکه تاکنون نشر نشده است مانند کتاب معروف کرت نامه تالیف ربیعی بوشنجی و سام نامه و سایر آثار منظومه خود سیفی هروی که نشانی از آن بدست نیامده و همین نکته خود ارزش بیشتری بکتاب ما میدهد برخی شعراء که نامبرده از قبیل دقیقی و فردوسی و اسدی و غیرهم مربوط بدوره آغاز تاریخ ادبیات ایرانند بعضی دیگر معاصر مؤلف بوده اند مانند بدیعی ترکوی، سعد الدین غوری، ربیعی بوشنجی و غیرهم بنابراین ممکن است این کتاب برخی از شعراء نامور قرن هشتم را که تا بحال نشانی از آنها نداشته ایم معرفی نموده ستارگان درخشانی را که در زیر ابر کمنا می پوشیده بوده اند در افق ادبیات ایران جلوه گر سازد *

حال چند کلمه راجع به نسخه خطی این کتاب اظهار دارم تا جائیکه مطلع هستم بیش از یک نسخه اصلی ازین کتاب وجود ندارد^(۱) و آن متعلق

---

(۱) آقا خلیل نامی افغانی در کتاب آثار هرات منطبعة کابل مورخه ۱۳۰۹ شمسی ادعا نموده که یک نسخه ازین تاریخ هرات سیفی بدست آورده است آقای پرفسور محمد شفیع لاهوری که ازین ادعا با خبر شد مرا مستحضر نمود پژوهش و رسیدگی زمه بعمل آوردم بعقیده من این ادعاء کاملاً بی اساس است زیرا آن قسمت را که عقیده خودش از تاریخ سیفی هروی لفظ بلفظ نقل نموده (صفحات ۱۰-۲۰ و ۷۱-۷۳) در واقع یک خلاصه دست و پا شکسته ای از کتاب ما است که در صفحات ۲۶-۴۵ و ۶۶-۷۲ همین چاپ مندرج است راجع به آن نسخه خطی موجود در کابل که در پا ورقی اربانا کابل صفحه شانزده شماره ده سال اول اشاره شده هیچ اظهار رأی نمیتوانم نمود مدیر کتابخانه شاهنشاهی کلکته همینکه شنید بیش از یک نسخه کتاب سیفی در کابل یافت میشود بسی سعی و کوشش فراوان نمود که شاید یک نسخه آن را بدست آورد تا با نسخه کتابخانه کلکته مقابله شود چون ازین اقدام نتیجه گرفت در حدود چهار صد صفحه چاپی این کتاب از نمونه های چاپخانه را بکابل فرستاد که با نسخه مفروضه آنجا مقابله نمایند پس از مدتی که بزمخت توانست دوباره اوراق مرسوله را بدست آورد دیده شد که هیچ مقابله و اصلاحی ننموده اند بیک نفر شرق شناس مقیم کابل مراجعه شد او هم هرچه سعی کرد نشان و اثری از نسخه دیگر نیافت مراسلات و نامه های که درین خصوص مبادله شده در کتابخانه شاهنشاهی کلکته موجود بوده صحت اظهارات ما را ثابت و تائید مینماید *

از روی رومه رمچی یا یکی از تالیفات حافظ ابن اوتباس موده ناشد و از نام تاريخ هرات هم که در جلد پنجم رومة الصفا ص ۳۹ در سطور ۱۰-۱۳ مذکور داشته چه سا مقصود از همان رومه رمچی باشد که در حقیقت رمچی هم آن مطالب را از همین تاريخ هرات هروری تلخیص نموده حدود میر مؤلف حبیب السیر شرح دزازی از احوال ربیعی نوشکی نوشته و ماده تاریخ فوت ملک شمس الدین محمد و ملک رکن الدین و بسیاری اتفاقات دیگر را مذکور داشته با آنکه همه اینها را اول بار هروری درین کتاب درج نموده اسب میتوان گفت مأخذ مؤلف حبیب السیر کتاب دیگری بوده که بعد ازین تاریخ هرات تالیف شده ولی مطالب آن کتاب که مدرک حدود میر بوده ازین تاریخ هرات مقتبس بوده است نادر دلیل که میر حدود و حدود میر هیچکدام از احوال مؤلف ما چیزی نگفته اند و حال آنکه بسیاری نویسندگان را که نسب به سیعی چندان مهم نموده اند در کتب خود نام برده اند نصیعی حواری (۷۷۷-۸۴۹) نیز با آنکه کمی پس از فوت مؤلف ما متولد شده املا اسمی از هروری نمیدون که کونا نکلی از وجود چندی شخصی اگاه نموده اسب *

این کتاب تاریخ هرات از نقطه نظر ادبی نیز دارای اهمیت شایانی است زیرا تفصیل حالت توحه و مهم راجع شرح احوال برخی شعراء معاصر مؤلف مانند ربیعی نوشکی نوشته و نقاط محبوه ردگانی بعضی علماء و اولیاء زمان خود را از قیدل وحیه الدن سعی و قطب الدن چشتی روشن ساخته علاوه در هر جا مناسب مقام قطعات منظومه دلکش عربی و فارسی از شعراء ایران و عرب که در آمده مختلفه تا رمل مؤلف نموده اند نقل نموده و چون آثار بسیاری از شعراء

خورشیدوار ظاهر و آشکار می‌سازد نمونه آنچه را که درباره وقایع خراسان و جای دیگر راجع بتفصیل ورود شاهزاده یاسور بخراسان می‌گوید در مقدمه انکلیسی صفحه ۲۰ (XX) می‌بینید *

ممکن است این عبارات و نظائر آن را سمرقندی از ابرو گرفته باشد آقای پرفسور محمد شفیع هم باین عقیده اند که سمرقندی قدم به قدم از سبک حافظ ابرو پیروی می‌نموده است ولی بیشتر احتمال این است که سمرقندی هنگام تالیف مطلع سعدین مطالب را مستقیماً ازین کتاب گرفته باشد زیرا سمرقندی معاصر زمچیی و با او هم‌شهری بوده البته از وجود این کتاب نفیس که زمچیی مکرر از آن یاد نموده با خبر بوده و میدانسته هر کس باندازه لزوم از آن مستفید شده است *

در پایان سده نهم هجری تالیفات حافظ ابرو در تاریخ عمومی و کتاب زمچیی محتوی حوادث تاریخی و تازه‌ترین وقایع هرات معروف و نامور گردید شاید رواج آن سبب شد که این تاریخ هرات ما و مؤلف آن هروی بکلی در زاویه فراموشی افتاد چنانکه می‌بینیم در هیچ یک از کتب تاریخ و تذکره شعراء و مؤلفین که پس ازان تالیف شده نامی از او نبرده اند و از آثار نظمی و نثری او جز همین کتاب چیزی یافت نشده میرخوند متوفی ۹۰۳ ه و نوه اش خوند میر متوفی ۹۴۱ با آنکه بسیاری از مطالب و مواد مندرجه در کتب آنان نخست از طرف هروی مذکور گردیده هیچ جا نامی از او نبرده اند در آخر روضة الصفا طومار درازی راجع به بنیاد هرات نوشته و ماده فوت بسیاری اشخاص را جمع آوری نموده که تمام آنها را ابتداءً هروی نوشته است همچنین جملات کوتاهی ازین کتاب ما در روضة الصفا یافت میشود و چون مطلقاً نامی از هروی در میان نیست بنابر این ممکن است میرخوند همه آن مطالب را

اقتباس ازین کتابست و نیز بخشش بزرگی از حوادث و وقایع هرات پیش از سال ۷۲۱ هـ را از متن کتاب ما خلاصه و نقل نموده است برخی جاها هم عین عبارات کتاب ما را بکار برده ولی مانند حافظ ابرو پربی انصانی، نکرده کاه گاهی نام مأخذ خود را مذکور داشته و اعتراف نموده است که مدیون مؤلف کتاب ما است چند جا هم از کتاب ما نقل کرده و سند خود را بدست نداده است چنانکه در چمن ۱۲ روضه یازدهم که ویرانی هرات را بار دوم بدست مغول شرح میدهد و در روضه ۱۲ راجع به کاشته بوجای عین عبارات او را در مقدمه انگلیسی صفحه ۱۸ (XVIII) مشاهده می‌نمائید *

زمجی این اقتباسات و امثال آن را که گاهی بچندین صفحه میرسد از تأریخ سیفی گرفته و تقریباً در عبارت کتاب نیز تغییری نداده ولی برخی اوقات که منظور او ذکر مطالب باختصار بوده و میخواستند سرنوشت قضایا را بهم آورد ناچار بسیاری از حوادث مهمه و حقایق را حذف می‌نموده است *

یک مورخ دیگر کمال الدین عبد الرزاق سمرقندی مانند حافظ ابرو و زمجی این کتاب را در دست داشته وقتی که بخش اول مجلد نخست کتاب مطلع سعدین را راجع به حوادث سالهای ۷۰۳ تا ۷۲۱ - ۱۳۰۴ تا ۱۳۲۱ تدرین می‌نمود ازین کتاب استفاده شایان نموده پروسور سون با بیان رسانی اهمیت کتاب مطلع سعدین را کوشش ساخته مجلد اول هنوز چاپ نشده لیکن مجلد دوم را فاضل محترم پروسور محمد شفیع مقیم لاهور بطرز جالب توجهی که از محققانی مانند ایشان انتظار می‌رود نچاپ رسانیده *

سمرقندی مانند ابرو هیچ نگفته که از کجا مطالب کتاب خود را گرفته است اما بسیاری از جملات و عبارات مطلع سعدین حقیقت را

در دسترس حافظ ابرو قرار گرفته است این کتاب که حافظ ابرو بوجود آن اشاره میکند جز همین کتاب تاریخ هرات کتاب دیگری نیست زیرا تاریخ کرت فقط در کتاب سیفی و کرت نامه ربیعی مندرج است بخواهی آن قسمت از کتاب که در بالا اشاره نمودیم و چند نمونه از موارد اقتباس را نشان دادیم ثابت و مبرهن است که کتاب مورد استفاده حافظ ابرو همین کتاب تاریخ هرات تألیف سیفی است نه کرت نامه منظوم ربیعی جای شبهه نیست که حافظ ابرو در موقع تدوین سایر کتب جغرافی و تاریخ مانند زبدة التواریخ ازین کتاب تمتع گرفته اما چه اندازه آن را بطور قطع نمیتوان گفت چون کتب نامبرده هنوز نشر نشده و نسخه خطی آن را در کلکته ندیده اند ولی یقین داریم تفصیل راجع به خاندان کرت را که بقول دکتور ریو در کتاب جغرافی حافظ ابرو مندرج است بایستی از همین نسخه ما اقتباس کرده باشد مؤید خیال ما همان خلاصه ایست که آقای دکتور بیانی از مجلد دوم جغرافی ابرو در مقدمه بر ذیل جامع التواریخ مذکور داشته اند که با مضامین متن کتاب ما مشابهت و موافقت کامله دارد دور نیست حافظ ابرو قسمت عمده مجلد سوم زبدة التواریخ را هم از کتاب ما رونویسی کرده باشد زیرا این مورخ و جغرافی دان مشهور زمان تیمور وقتی در تألیف ذیل جامع التواریخ این اندازه از کتاب ما نفع برده باشد البته هنگام تألیف آثار دیگر خود باز ازین کتاب فائده و بهره گرفته است *

چهل سال پس از فوت حافظ ابرو یک مورخ نو ظهور دیگر معین الدین زمچى پا بصحنه نمایش گذارده برای تألیف کتاب روضات الجنات فی اوصاف هرات باین کتاب دست اندازی نمود مثلاً آنچه درباره خاندان کرت نوشته بطوریکه عبدالمقتدر اشاره نموده

حافظ عدد الله ابنو متوفی ۸۳۴هـ-۱۴۳۰م که از مورخین و جغرافی دانان مشهور زمان تیمور است و در نزد اهل علم و فن یکی از نویسندگان مهم زمان خودش میباشد در همه تالیفات خود ازین کتاب اقتباس فراوان نموده است در بخش اول ذیل جامع التواریخ که در سب یک قرن پس ازین تاریخ هرات تدوین شده و اخیراً نسخه آن باهتمام دکتور بیانی در تهران چاپ و نشر شده بخوبی میتوان دید که مورخ مشهور خلاصه مطالب تاریخ هرات و گاهی هم عبارات مفصله آن را بی کم و زیاد نقل میکند و مآخذ و مدبرک خود را هم نشان میدهد این روش حافظ ابنو را سر ولیم اولی در کتاب خودش موسوم به مسافرتها اشاره نموده است برای اثبات مطلب کافی است دو نمونه را که در مقدمه انکیلیسی این کتاب صفحه ۱۴-۱۶ از ذیل جامع التواریخ نقل شده (چاپ تهران صفحات ۲۲ و ۲۳ و ۲۴-۲۶) با عبارات متن (مدرجه در صفحات ۴۶۷-۴۶۹، ۴۶۱-۴۹۷) مقایسه نمائید مواضع دیگر اقتباس حافظ ابنو در حاشیه مقدمه نامبرده یادداشت شده که طالعین رجوع نمایند اس نمونه‌ها که دشل داده شد بخوبی واضح می‌سازد که حافظ ابنو مورخ و جغرافی‌دان بزرگوار مطالب را از روی کتاب ما با عین همان الفاظ تکرار نموده هر وقت میخواستند راجع بحوادث که مؤلف ذکر نموده چیزی بنویسد بیدرنگ تاریخ هرات را در جلو گذارده بخش مطلوب را با حذف پارچه عبارات و اشعار یا بی کم و زیاد بهمان حور که بوده کتبخانی مرموده در کتاب خود می‌گنجانیده است *

یک بخش ذیل جامع التواریخ که هنوز نشر نشده و مربوط بتاریخ سلسله کرب میباشد بگفته خود حافظ ابنو مستند نکتانی بوده است در تاریخ آن سلسله که برای آنها و بنام آنها نوشته شده و بر حسب تصادف

آورده بی آنکه تغییر و تبدیلی مهم در آن داده باشد ولی در یکی از دو مورد اقتباس از جهانکشا (صفحه ۵۸) مضمون جهانکشا را با آنچه را که از منابع دیگر بدست آورده با هم مذکور داشته و خودش هم باین مطلب اذعان دارد راجع به نقل از طبقات ناصری یک جمله که در صفحه ۷۰ سطر ۸-۱۱ آمده در نسخه چاپ انجمن اسیائی بنکال همچنان در ترجمه انگلیسی سرهنگ راورتی دیده نشده ممکن است از نسخه خطی که کتاب را از رویش چاپ نمودند افتاده باشد علاوه بر تواریخ نامبرده در بالا مؤلف بسی قطعات ادبیه در نظم و نثر نقل نموده که وقتی با اصل تطبیق شد اختلافی ملاحظه نکردید مگر برخی کلمات که جور دیگر خوانده شده در پائین همان صفحه یادداشت گردیده *

دربارۀ اهمیت و ارزش ادبی و تاریخی این کتاب هرچه بگوئیم کم است زیرا در آن عصر و دورۀ دهشتناک که مؤلف میزیسته بسیاری از حوادث درهم و پیچیده و جریانات تاریخی شمال خاوری ایران را به چشم خود دیده است این سند گرانمایه یکنه کتابی است که در تاریخ هرات برای ما بجا مانده و احوال ملوک کُرت را بقلم یک نفر معاصر آنان میخوانیم سبک نگارش کتاب بسیار پسندیده و دلچسپ در جاهای مناسب بجمالات زیبای ادبیه و اشعار آبدار و شیرین آرایش یافته برخی شعراء را که نامبرده در هیچ کتاب دیگر نشانی از آنان بدست نیاورده ایم *

مورخین که بعد از مؤلف آمده اند همه باتفاق او را شخص راستگو و کتابش را قابل استفاده و معتبر شناخته اند اشخاص ناموری مانند حافظ ابرو و معین الدین زمیچی و عبد الرزاق سمرقندی در تالیفات خود جا بجا ازین کتاب اقتباس نموده اند گاهی خلاصه مطالب و گاهی عین الفاظ متن را بکار برده اند *

(۲) کتب نامه ربیعی صفحه ۳۹۱ *

(۳) تاریخ سراج منهاج که همان طبقات ناصری میباشد تالیف
منهاج الدین عثمان بن سراج الدین متوفی در ۶۵۸هـ-۱۲۵۹م
(صفحات ۷۰ و ۷۳ رجوع شود) *

(۴) تاریخ جهانکشا تالیف عطا ملک جوینی که تاریخ تالیف
آن ۶۵۸هـ-۱۲۶۰م میباشد از آن در یکجا بنام تاریخ علائی
یاد نموده چون لقب مؤلف آن علاء الدین بوده است
صفحه (۵۷، ۵۸) *

(۵) تاریخ غازانی که همان جلد اول جامع التواریخ رشید الدین
فضل الله است که در سال ۷۱۰هـ-۱۳۱۰م تالیف شده
و سیفی او را رشید الدوله میگوید که با لقب پدرش
عماد الدوله و حدش موفق الدوله بنشتر مناسبت دارد
(صفحات ۱۰۱، ۱۰۴، ۱۰۵) *

(۶) تاریخ خراسان (صفحات ۶۳، ۱۱۰) *

(۷) اخلاق خانی (صفحه ۹۵-۱۰۱) *

در کتاب نخستین را توصیف نموده ایم کتاب سوم را انجمن اسبائی
همایونی نکال بچاپ رسانیده و سرهنگ راورتی آن را دانکلیسی ترجمه
کرده چهارمی و پنجمی را اندر ارد برون در تاریخ ادبیات ایران تعریف
نموده است راجع به شسمی و هفتمی در هیچ جا اثر و نشانی نیافتیم
گرچه شنیده شده اخلاق خانی را در ایران چاپ کرده اند ولی نسخه
آن بدست ما نرسیده هرچه هم کوشش کردیم چگونه معلوم نشد *

مؤلف دانشمند موفع استفاده ازین تواریخ مهم خود را پانند بدقل
عبارات اصل نموده در مورد جامع التواریخ عین مطلب را بعبارت خودش

که بادییات و صنایع مستظرفه و نقاشی داشته اند مذکور میباشد در فصل ۸۸ از صفحه ۴۴۸ تا ۴۵۶ بعضی از عملیات صدر الدین خطیب بوشنجی را که به تخلص ربیعی بیشتر معروفست بتفصیل نوشته درباره ای مواضع راجع بحوادث و اتفاقات زمان خودش که میان امراء مغول و سرداران آنها روی داده و جنگهای شان و دسایس و نیرنگهای درباری اطلاعات نیکو می بخشد نکته دیگر معلوم نیست مؤلف چه اسم و عنوان برای این کتاب خود معین نموده هر جا اشاره بکتاب نموده بطور کلی تاریخ نامه اش گفته مورخین بعد از و مانند معین الدین زمخجی آن را تاریخ ملوک کرت نامیده. حافظ ابرو تاریخ ملوک هراتش گفته چون موضوع آن را گفته اند تاریخ ملوک کرت هرات است عنایت خان ضمن یادداشتهای خودش در صفحه اول نسخه خطی به تاریخ ملوک هرات موسوم داشته این عناوین بملاحظه مندرجات کتاب تا اندازه ای صحیح و بجا است ولی مؤلف مامور بود تاریخ هرات را از آغاز هجوم چنگیز خان تا حکمرانی غیاث الدین بنویسد نه آنکه فقط از ملوک کرت نام برد چنانکه ۱۴۰ صفحه کتاب مربوط بتاریخ هرات پیش از ظهور سلسله کرت میباشد مؤلف در یکجا راجع بهمین کتاب میگوید من تاریخ هرات را نوشتم شاید میخواست. نام کتاب را تاریخ هرات بگذارد نه تاریخ کرت *

نظر بر اینکه عمده و بیشتر مندرجات کتاب راجع بحوادث زمان مؤلف میباشد بدیهی است مأخذ او در نقل قضایاء اطلاعات شخص خودش یا گزارش یک نفر شاهد حال بوده است که در بعضی جاها نام او را میدرد مؤلف درباره وقایع پیش از دوره خودش نام چند کتاب را که مدرک او بوده مذکور داشته است *

(۱) تاریخ هرات تألیف عبد الرحمن بن عبد الجبار الفامی صفحه

سیعی هنگام تألیف کتاب و نقل قصائد از مورخین پیش از خودش
تعلید کور گورانه نموده هر مطلبی را پیش خود رسیدگی و بررسی مینمود
اگر مطلبی میشد که نویسنده راسبکو و درسب کردار بوده از او اقتباس
و روایت مینمود اگر میدید هر یک از مورخین پیش از خودش اشتباه
کرده اند بی ملاحظه تصحیح او مبادرت مینمود و موارد اشتباه او را
روشن می‌ساخت *

طوریکه در بالا اشاره شد سیعی این کتاب تاریخ هرات را بهرمان
ملک عیث الدین کرت تألیف نموده عیث الدین نه فقط موضوع کتاب
بلکه سبک و طرز تدوین آن را زیر معین نموده ناکید کرده بود که در صحت
وقایع بهایب دقت بعمل آید که یک تاریخ بسیار صحیح و از هر جهت
قابل اعتماد تهیه شود هرچا نام یکی از فرمانروایان و امراء و اعدا و افسران
و آندکان و روندگان بوده میشود خصوصیات اخلاقی او مذکور گردد
هر بنان دانستی نامضاء معام با آیات قرآن و احادیث و سخنان اصحاب
نابید گردد و محض ریخت کلام هر اندازه منسّر شود اشعار و امثال
فارسی و عربی نقل گردد تصور می‌رود ملک عیث الدین نه وزراء و پشکاران
خود دستور داده بود کلیه اسناد و مدارک دولتی را ناحقار سیعی
وا گذارد که استعاده لازمه نماید چنانکه ملاحظه میشود برخی حاشا
رو نوشت انلاعیه و قرار داد و پیمان و معاهدات را چنان حرف بحرف
نقل مینماید که اگر اصل اسناد در دسترس او نمی‌بود هرگز نتکمیل اندکار
موفق نمیشد خودش هم اعتراف میکند که اگر وزیر دولت حراحه شهاب
بسر وزیر بزرگ عرب الدین شهاب سق با او هم‌راهی و کمک و یاری نمیکرد
و نسبت ناحقار موضوع اظهار علاقه نمی‌نمود ممکن نبود کتاب را
ناقصات رعایت بخش تهیه کند *

دیگر از مجموعه غیاثی و سام نامه و قصائد و قطعات وی نشانی دیده نشده. این کتاب بخوبی میرساند که مؤلف آن سیف بن محمد از ادبیات عربی و فارسی اطلاعات شایسته داشته دارای طبع روان بوده اشعار را نیکو و پاکیزه می سروده در نوشتن نثر فارسی قلم شیوا و توانائی داشته و شرائط لازمه بجهت یک مورخ را حائز بوده است سیفی در کتاب خود بسیاری از شعراء ایرانی و عرب را نام میبرد و از اشعار آنان شاهد و مثال میآورد همچنین اسم گروهی از نثرنویسان ادوار مختلفه را نوشته آنچه را که از اشعار و قصائد و قطعات خود جا بجا نقل میکند روی هم رفته ثابت می نماید که اشعار او جا لب توجه و خواندنی است *

سبک تاریخ نویسی او قابل تحسین و تمجید میباشد مانند یک مورخ دانا رشته حوادث را بتفصیل سلسله وار نقل میکند وقایع سیاسی را که در ازمنه مختلفه پیش آمد نموده با بیان علل و اسباب آن تا جائیکه در خور گنجایش کتاب بوده توضیح میدهد در ضمن از پایه و مایه علمی و اخلاق و روش فرمانروایان سخن میراند در همه جا مراعات راستی و درستی را داشته از شاهراه صدق و حقیقت کوئی پا بیرون نکذاشته اگر راجع بیک موضوع یا داستانی دو حکایت ناموافق شنیده نقاط اختلاف را بی کم و زیاد با نام گویندگان از روی مدرک و سند همه را نقل کرده پی در پی این نکته را یادآوری و تکرار میکند که مقصود او از نوشتن این کتاب تدوین و ضبط حقایق امور است نه قضایاء موهومی و ساختگی از بس باین مطلب علاقه مند بود همینکه کتاب بپایان رسید نخست آن را بمطالعه علماء و دانشمندان زمان خود رسانید تا اگر ایرادی دارند اظهار کنند وقتی همگی صحت مندرجات آن را تصدیق نمودند آنگاه کتاب را نشر داد *

هیچ اعتناء سیعی نداشت شاید از اینجهت که او را از دسته هواداران برادرش ملک فخرالدین میدانست که همواره با او وفای داشتند یا از آن رو که سیعی را معذور امراء معول می‌شدند باین سبب از توحه نمیکرد *

جمال الدین محمد سام در ۷۰۶-۱۳۰۶م کشته شد از آن تاریخ تا ۷۱۷-۱۳۱۷م که سیعی دوباره دربار راه یافت و مورد عیایب ملک عیاش الدین قرار گرفت معلوم نیست بچه‌کاری وقت میکرداراییه خود مؤلف میگوید کتبی در علم آداب گرد آورده و آن را مجموعه عیاشی نام نهاده سیعی برای جلب رضایت و حصول خوشنودی و اعتماد عیاش الدین این کتاب را تالیف و بنامبرده اهداء نموده بود ملک عیاش الدین کتاب را پسندید و بسبب مؤلف اظهار لطف و محبت شایان نمود و ناو دستور داد تاریخ هرات را از آغاز حکوم چنگیز خان تا درهٔ حکومت ملک عیاش الدین بنویسد برآ هرات یکی از شهرهای مهم خراسان بود و در این مدت پی در پی حوادث بزرگ تاریخی در آن روی داده باوجود آن تاریخی مختص ناس نوشته شده بود و همین بقیصه سبب گشته که مسافران و جهانگردان که بهرات میآمدند از اوصاف آنجا و حقیقت و بایع بیخبر نمادند و راجع ناس شهر تاریخی میان مردم عوام اشاعات و داستانهای بی‌اساس رواج یافته در افکار حکمرانان نس الدهرن و سائر نقاط عالم قصرات علط تولید کرده بود مؤلف با چنین دلائل و بیادات اهمیت کار خود را حلوه‌گر ساخته پس از دو سال و نیم رحمت و رنج از عهدۀ انجام امر برآمده است *

تاریخ وفات مؤلف معلوم نیست و از آثار او فقط همین کتاب تاریخ هرات بجا مانده نسخه آن هم بسیار نادر و شاید منحصر بفرد باشد

را بدست سردار با کفایت و دلیری چون جمال الدین محمد سام سپرد زیرا دانشمند بهادر از طرف الجایتو سلطان شهر هرات را محاصره نموده و کار را بر مردم تنگ کرده بود درین اوقات سیفی بنظم مثنوی سام نامه پرداخت و متجاوز بیست هزار بیت بطرز شاهنامه فردوسی سروده و در آن عملیات برجسته و کارهای نمایان جمال الدین محمد سام را در برابر دانشمند بهادر و پسرش بوجای شرح داده این مثنوی را بخط نیکو نوشته و بتصاویر زیبا آراسته بودند هیچ نمائده بود که سیفی جان خودش را بر سر کار مثنوی از دست دهد زیرا وقتی شهر هرات در ۵۷۰۶-۱۳۰۶م بتصرف بوجای درآمد و جمال الدین سام را اسیر کردند سیفی را نیز با بسیاری دیگر گرفتار نمودند و بتهمت غدر و خیانت نسبت بمغول در حضور بوجای او را خوار و بی مقدار کرده کتک مفصلی زدند برای اثبات کفایت او کتاب سام نامه را آورده بودند سیفی در آن کتاب روش دانشمند بهادر و پسرش بوجای را سخت نکوهش نموده و مقاومت و دفاع دلیرانه جمال الدین محمد را بسی ستوده بود بوجای خودش مقداری از کتاب را خواند خوشش آمد چون در آن قسمت اتفاقاً از بسیاری لشکر و کثرت استعداد و مهمات جنگی سردار مغول سخن رانده بود باوجود این سیفی را تادیب و توبیخ نمود و چون سیفی از غوریان بود حکم بکشتن او داد سیفی بکفایت خود اعتراف کرد طلب بخشایش نمود وعده داد در آینده نسبت بمغول وفادار باشد در انجام بوجای او را عفو نموده و از سر خویش در گذشت سیفی جان در برد اما تا چندی از درگاه امراء کثرت رانده ماند زیرا جمال الدین محمد سام را کشته بودند ملک فخرالدین هم مرده بود و ملک غیاث الدین برادر ملک فخرالدین الطاف و عنایت الجایتو سلطان را بخود معطوف داشته جای برادر بحکومت هرات منصوب گردید و تا یک مدتی

و راغی بود بهر حال کار نظم کتاب پایان رسید و آن را بکرت نامه موسوم نمودند چیزی نگذشت که میان شاعر و پادشاه بهم خورد و شاعر نامبرده ملک را ترک نموده در صدد افتاد بدربار دیگری برود زندگی خود را تأمین نماید ولی پیش رفت حاصل نکرد ازین رو همیشه فخرالدین دربار او را خواست نکرد وی مراجعت نمود پنج ماه پس از ترکستن بدربار یک شب در حال مستی اظهار داشته بود که اگر چند تن یار و یاور دلیر و موافق پیدا کند میتواند سلطنتی تشکیل دهد و البته یاران خود را فراموش نخواهد کرد و بآنها انعام و القاب بزرگ میدهد سوزنی که یکی از شاگردانش بود این خبر را بملک فخرالدین رسانید ملک حکم نمود او را برندان بردند سپس در همان زندان کشته شد *

درباره مؤلف این کتاب ما مورخین و تذکره نویسان چیز قابلی ننوشتند کویا بر نام او یکباره قلم فراموشی کشیده اند لیکن کدازشاهی که سیفی راجع بخودش در ضمن کتاب جسته جسته بیان نموده تا اندازه ای غفلت تذکره نویسان را جبران کرده و اطلاعات زیرین را در دسترس ما نهاده است *

نام او سیف بن محمد بن یعقوب در شهر هرات سال ۱۲۸۲م - ۵۶۸۱ متولد شده علوم و معارف اسلامی را کسب نموده مخصوصاً از ادبیات فارسی و عربی بهره وافعی داشته چنانکه از شواهد و امثله که در متن کتاب آورده این معنی بخوبی آشکار و مبهرن است همیشه بنظم پرداخت استعداد و لیانت ذاتی خود را آشکار نمود مورد توجه ملوک و امراء واقع شد و کمک حکیم سعد الدین منجم غوری که او را استاد خود میخواند بدربار ملک فخرالدین کرت (متوفی ۷۰۶-۱۳۰۷م) راه یافت هشتاد تصیده و غزل و ۱۵۰ قطعه در مدح ملک ابشاد نمود سیفی در هرات ماند تا رتبه فخرالدین بقلعه امان کوه روانه شد و شهر هرات

بدبختانه کُرت نامه هم مانند تواریخ هرات تالیف حداد و فامی
مردوم گردیده و نمیتوان ارزش تاریخی و ادبی آن را با میزان
صحیح سنجید سیفی در حدود ۲۵۰ بیت از مواضع مختلفه آن مثنوی
را در کتاب خود جا بهجا بمناسبت مقام نقل نموده و همین نمونه کوچک
تا اندازه‌ای معرف شاعر بوده دلیل بر نازک خیالی و نکته‌سنجی
و قریحه سرشار اوست بنابراین کُرت نامه نه همین یک سند تاریخی بوده
بلکه گوه‌ر کرافتهای ادبی بشمار میرفته است *

راجع باغاز زندگی ربیعی که نظم کذندۀ کُرت نامه است اطلاعات زیاد
در دست نیست پیست پرفسرر برون هم درباره او مفصل ننوشته ولی سیفی
درین تاربخ هرات بهتر و بیشتر از دیگران شرح حال ربیعی را بیان نموده
و همین اظهارات سیفی مورد استفاده خود میر صاحب کتاب حبیب السیر
بوده است بذابر گفته سیفی نام ربیعی صدرالدین است پسر خطیب ابوشنچ
بوده خود ربیعی میکوید در سال ۶۷۱ هـ - ۱۲۷۲ متولد شده از آغاز زندگی
میل طبیعی و ذوق سرشاری بسرودن اشعار داشت و ربیعی تخلص نمود
با ملک فخرالدین کُرت رابطه پیدا کرد و شاعر درباره او شد فخرالدین
که خودش سخن شناس و سخن سرا بود بزودی قدر مقام عالی ادبی
ربیعی را شناخته او را بنظم کُرت نامه مامور ساخت هر ماهی هزار دینار
برایش وظیفه مقرر نمود و تا شش سال مرتب پرداخت علاوه بر این
کاه و بیکاه بمراحم شاهانه و خلعت و انعامات خسروانه خاطر شاعر را مسرور
مینمود و بیش از پیش بر دل کرمی او می افزود میتوان گفت عطایه
فخرالدین بر ربیعی خیلی بیش از پاداشی است که فردوسی انتظار
حصول آن را از سلطان محمود غزنوی داشت ولی ربیعی خیلی آزمند
و حریص بود هرچه فخرالدین بیشتر او را میداد پرداخت ربیعی کمتر قانع

ازین نعمت بی بهره نذوده بطوریکه حاحی خلیفه می نویسد تاریخ هرات را هفت نفر مورخ در اوزار مختلفه نوشته اند *

(۱) تاریخ هرات تألیف ابو اسحق احمد بن محمد بن یاسین الکدکاد (۳۴۳هـ-۹۵۴م) *

(۲) تاریخ هرات تألیف ابو اسحق احمد بن محمد بن یونس الخراز *

(۳) تاریخ هرات تألیف ابو نصر عدد الرحمن بن عدد الکدکاد الفامی (۵۴۶-۵۷۲هـ = ۱۰۷۹-۱۱۵۱م) *

(۴) تاریخ هرات تألیف ابو نصر عدد الرحمن القیسی *

(۵) تاریخ هرات تألیف ابو روح عیسی (۵۴۴هـ-۱۱۵۹م) *

(۶) روضات الجنات تألیف معین الدین الرمچی الاسفرای * (۵۸۹۷-۱۴۹۱م)

(۷) تاریخ هرات تألیف نور الدین عدد الرحمن حامی * (۵۸۹۸-۱۴۸۳م)

ازین تواریخ نامبرده فقط روضات الجنات معین الدین یاقب می شود نسخه خطی آن در اغلب کتابخانه ها موجود است و برخی کتابخانه ها مانند موزه بریتانی و انجمن اسنائی همایونی تکال بیش از یک نسخه دارد *

این فهرست تواریخ هرات که حاحی خلیفه نامبرده تمام نیست زیرا از کتاب مهم حاضر نامی نبرده و تا تکال غیر از حاحی خلیفه کسی مدعی شده که عدد الرحمن حامی تاریخ هرات نوشته باشد همچنین در بستنی که به ابو روح عیسی یا ابو نصر عدد الرحمن قیسی داده میزد ندارد املا حاحی خلیفه در اظهارات خود دمب و احتیاط لارمه را همیشه مراعات میکنند *

امور آن صفحات بسلسله امراء کورت رسید هرات را پای تخت خود قرار دادند و بسی سعی و کوشش نمودند که بر عمران و آبادی شهر بیفزایند ویرانیهای که در اثر حملات متواتره مغول روی داده بود از سر نو بهتر از پیش ساختند عمارات تازه بنا نمودند همه را بنقش و نگارهای زیبا آراستند و با آنکه برای پیش رفت صنایع و علوم نیز کوشش فراوان مبذول داشته اند این خدمت نمایان آنها بطور شایسته قدردانی نشده . درین کتاب مخصوصا از ملک فخرالدین کورت و ملک غیاث الدین با تمجید و ستایش نام می برد که بی اندازه آبادی دوست و دانش پرور بوده اند مساجد و کاروانسراهای زیاد برای آسایش مردم ساختند ملک فخرالدین چهل شاعر را در دربار خود گرد آورده بود برای صدر الدین ربیعی بوشنجی ماهی یکهزار سکه طاق و وظیفه معین نموده مدت شش سال این وظیفه برقرار و پرداخت میشده علاوه بر آن انعام و اکرام فراوان باو می نمود و تشویقش میکرد که کتابی در مدح خانواده کورت بطرز شاهنامه تنظیم نماید و اعمال برجسته و کارهای نمایان آنها را شرح دهد *

این نکته جالب دقت است که در عصر ترقی اسلام فن تاریخ نویسی بی اندازه رائج و مورد توجه بوده نویسندگان نه همین تاریخ عمومی اسلام و کشور را نوشته اند بلکه کتب بزرگ در شرح احوال رجال علم و صنعت تدوین کرده فرهنگهای بسیار سودمندی بوجود آورده اند گزارشهای متعلق بسلسله امراء و پیش آمدهائی که در نواحی ایالات و اطراف شهرها رخ داده همه را در قلم آوردند در کشور ایران بیش از سایر نقاط باین موضوع اهمیت داده شده هر شهر معتبری تاریخ نویسان زبردست داشته که تاریخ آن شهر را نگاشته اند مانند تاریخ بخارا، سیستان، قم، طبرستان، اصفهان، نیشاپور، مرو، بلخ، کرکان و غیره هرات هم در قسمت خود

نموده اند که شهر نامبرده دارای اهمیت بسزائی بوده و جمعیت آن از تمام شهرهای خراسان بیشتر و زمین آن فوق العاده معمور و حاصل خیز، مرکز تجارت و بازرگانی، محل اجتماع مردمان توفانگر و پر از فضلا و دانشمندان است این رسته میگوید هرات شهر بسیار بزرگی است درو بر آن چهار صد ده بزرگ و کوچک هر دهی دارای چهل و هفت خانه بزرگ و در هر خانه ده بیست نفر سکونت دارند. استخری میگوید: هرات بزرگترین شهر خراسان است در تمام خراسان و ماوراء النهر و مرو، و سجستان و جبال شهری باین بزرگی یافت نمیشود در هیچ مسجدی باندازه مسجد هرات اجتماع نمیشود اخبار امتعه و کالاهای تجارتی ایران بخراسان است. المقدسی می نویسد: هرات بوستان این نقاط است جمعیت انبوه دارد عملیات آن بهم چسبیده و ده های بزرگ دارد مردمش زیرک و شوخ و شنگ دارای ذوق ادبی هستند ازینجا اقسام و انواع شیرینی ها و پارچه های اعلی بکشورهای مختلف فرستاده میشود. یاقوت میگوید: در ۶۰۷ هجری (۱۲۱۰م) که در خراسان بودم هیچ شهری را نیافتم که بزرگی و اهمیت و شرافت و احترام و زیبایی و پرجمعیتی هرات را داشته باشد بوستانهای زیاد و چشمه های طبیعی فراوان دارد مردمش دارای ثروت هنگفت میباشند هرات پر از مردمان فاضل دانشمند و اعیان و متمولین معتبر است بسیاری از علماء بزرگ و اشخاص مهم منسوب بهرات میباشند *

در سال ۹۱۸ (۱۲۲۱م) که هرات مورد حمله مغول واقع گردید موجب اظهار مؤلف همین کتاب ۱۹۰,۰۰۰ مرد جنگی از هرات برای مقابله با مغول آماده نبرد شدند این خود بخوبی نشان میدهد که شهر هرات و اطراف آن تا چه اندازه پرجمعیت بوده است وقتی نویت زمامداری

با پشت کار و سعی و همت خستگی ناپذیر خود توانسته این منظور را عملی نماید امید است در آینده نیز ازین فیوضات و ماندنش ما را بهره‌مند سازند اینک ترجمه مقدمه:—

هرات یکی از شهرهای بسیار قدیم است که در زمان اوستا هم وجود داشته دربارهٔ چگونگی پیدایش آن در همین کتاب نه داستان بیان شده که هرچند باور کردنی نیست اما روی هم‌رفته باستانی بودن شهر هرات را مدلل می‌سازد این نکته جای انکار نیست که شهر هرات بواسطه موقع جغرافیائی که چند کشور مختلف را بیکدیگر مربوط می‌ساخته همچنین بواسطه خوبی آب و هوای آن از آغاز بنیاد مورد اهتمام بوده فریر (Ferrier) میگوید با این وضع دلفریب که هرات دارد بایستی همواره توجه پادشاهان ایران را جلب نموده باشد هیچ شهری در آن حدود باندازهٔ هرات اهمیت نظامی و تجارتی ندارد زمین آن حاصل‌خیز و با برکت می‌باشد (۱) *

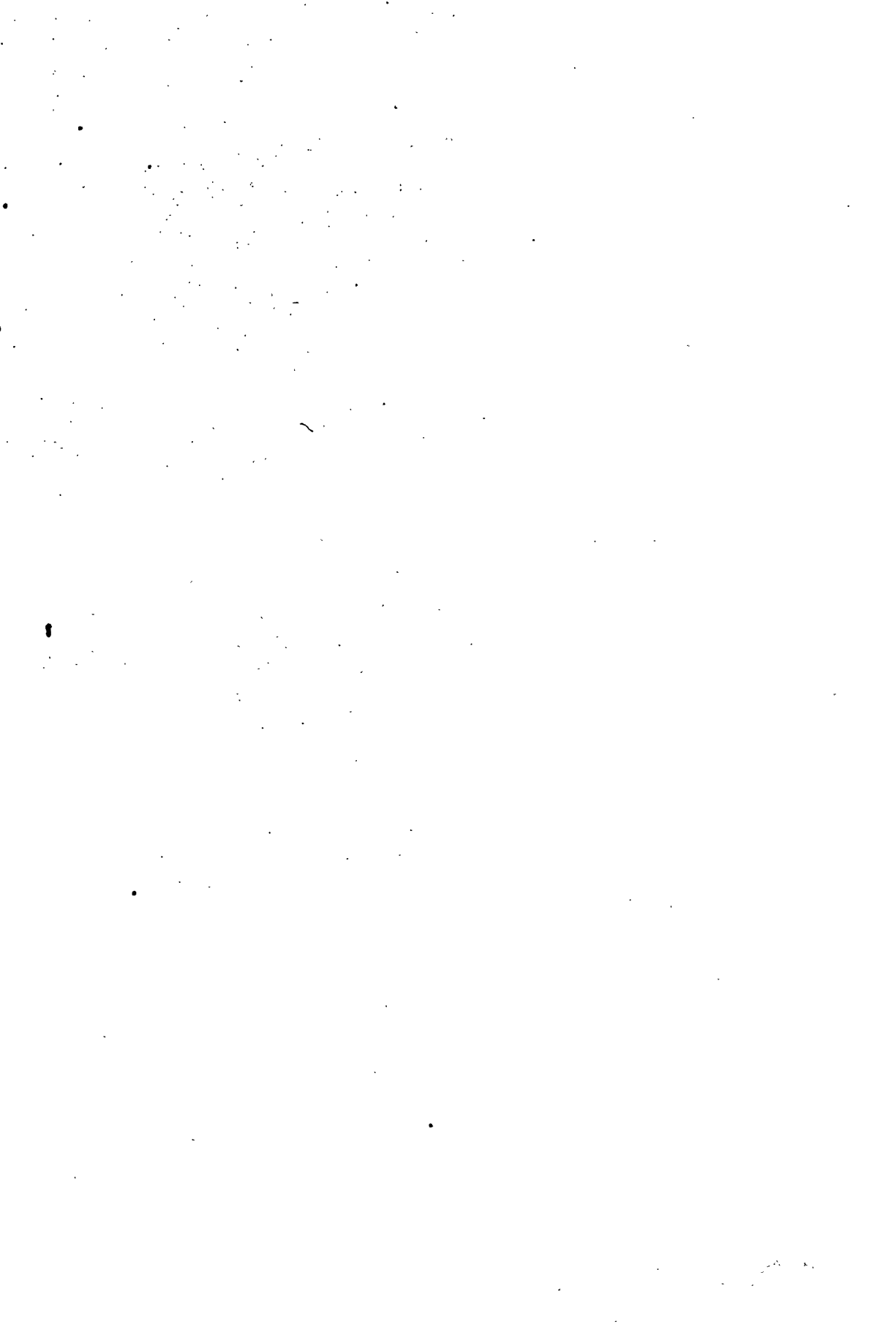
پس از آنکه اعراب هرات را فتح نمودند از اهمیت و مرکزیت آن چیزی کاسته نشد و همینکه شوکت و سطوت خلفاء عباسی رو بضعف گذاشت و در خراسان چندین سلسله ملوک الطوائف نیمه مستقل یا مستقل طلوع نمودند هرات در عالم سیاست و معارف نیز مقام شایانی یافت در تعریف هرات همه مورخین و جغرافی‌نویسان اسلام اتفاق

---

(۱) یکی از بهترین مصدقین این گفتار فریر داستان امیر نصر سامانی است که از پای تخت خود بخارا بخرات آمد میخواست بزودی بر گردد ولی لطافت آب و هوا، وفور میوه‌ها دامنگیر او شد قریب چهار سال اقامت نمود تا آنکه درباریاناش برودگی شاعر متوسل شدند و بنحویکه در تواریح مذکور است شاعر نامور بامدادان بنون شاه آمده، با سرودن اشعار هیجان‌بخش خود که معروف است شاه را وادار بحرکت از هرات نمود (نمازی) *

بسمه تعالی

کتاب تاریخ هرات تالیف سیعی هروری که اکنون از نظر خوانندگان
 میگذرد یکی از آن دحائر گرانمایی است که قدرت طبعی چندین قرن
 از دستبرد حوادث روزگار برای استعداد دانش پژوهان این دوره حفظ نموده
 این کتاب از روی نسخه منحصر بفرد متعلق کتابخانه شاهنشاهی همد
 در کلکته نتشونق خان بهادر خلیفه محمد اسد الله مدیر کتابخانه نامبرده
 و اهتمام و تصحیح آقای دکتر محمد ربیر صدیقی رئیس شعبه فارسی
 و عربی دانشگاه کلکته نابصورت درآمده است. دوست معظم و همکار
 محترم من آقای دکتر ربیر از روی حسن ط و نظر الثقات که نسبت
 بمخلص دارد حواش نمودند مقدمه ای فارسی بر این کتاب نویسم
 مدیم با بصاۃ مرعاة و اعتراف بقصور حواستم در مقام امتثال امر ننسود
 اوراقی مبادرت ورزم ولی پس از ملاحظه مقدمه سودمند ایشان که
 ناکلیسی نوشته اند بهترین خدمت جامعه را همان ترجمه مقدمه ایشان
 دانستم البته خوانندگان محقق پس از مطالعه آن درجمات طاقب فرسائی
 که نویسنده در تهیه این مقدمه متحمل شده پی خواهند بود همواره
 انجام این میل امور محتاج بمطالعه فراوان و صرف وقت و حوصله زیاد
 میباشد چه بسا شخص دانش پژوه برای تهیه چند سطر کوچک ناچار است
 چندین کتاب بزرگ را از اعار تا انجام ربیر و رو نماید گاه میشود که هرچه
 بیشتر میگوید مطلوب خود را کمتر می یابد در واقع استخراج و تنظیم
 و تطبیق حوادث تاریخی از عهد هر کس بر میآید آقای دکتر ربیر

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۷۰۴	۱۴	روینده	روینده
»	۲۰	کوه صحرا	کوه و صحرا
۷۱۴	۱۱	ببهم	ببهم
۷۲۰	۳	باد	[باغ]
۷۲۳	۱۸	در کار او	[درگاه او]
۷۲۷	۴	کور	[کوری]
۷۳۰	۱۲	زروه	ذروه
۷۳۱	۲۱	تفاضل	تفاضل
۷۳۳	۲	کوس میغ	کوش میغ
»	۸	قله چنکی	قله جبلی
۷۳۹	۶	بفرمود	[نفر مرد]
۷۴۲	۱۰	بر حسیب	بر حسب
۷۴۶	۷	عَنِ الْآفَات	عَنِ الْآفَات
»	۲۰	الشمس	الشمس
۷۴۷	۵	دستی	دستی
۷۵۲	۸	او خط	از خط
۷۵۵	۱۸	ملک	بملک
۷۵۷	۲۱	بخش کرد	بخش کرد [یم]
۷۵۸	۱۰	تخرع	[تخرع]
»	۲۰	کشتگان	کشتگانی
۷۶۷	۶	کهه	که
۷۷۰	۴	قلعه جبلی	قله جبلی
۷۷۲	۲	نوش	توش
۷۷۸	۱۷	ثانی	ثانی
۷۸۰	۱۵	و البررة	البررة

صفت	سطر	غلط	صحیح
۴۵۳	۱	وا انتعاش	و انتعاش
۴۵۴	۱۱	کارو	[کارو؟]
،،	۱۲	غرق	[فرق]
۴۵۷	۱۷	و الدین	و الدین ایم
۴۵۹	۱۳	ذلک خیر لکم	ذلک خیر
،،	۱۴	للمتقين	المتقين
۴۶۱	۱۲	سلطنة	سلطنته
۴۶۲	۶	الشیء	الشیء
۴۶۴	۵	کان مسئولا	کان مسئولا
،،	۲۰	و آتینا	و آتینه
۴۶۵	۱۲	توتی	توتی
،،	۱۳	یوتیه	یوتیه
،،	۱۹	ملوک	مسلوک
۴۶۷	۷	نوشته شد	نوشته شد
،،	۲۰	مخالف	مخالفت
۴۷۲	۱۸	کوانمایه	کوانمایه
۴۷۴	۱۶	اوردند	اوردند
۴۷۶	۱۴	نکرداری	نکرداری
۴۹۰	۱۳	داریم	داریم
،،	۱۶	کردانید	کردانید [ی]
۴۹۱	۳	بفرستاد	[بفرستاد]
۴۹۸	۴	بان چهار	با چهار
۷۰۰	۱۰	ارای	آوای
۷۰۲	۴	حانه	جنانک

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۵۹۵	۳	خطابی	خطابی
۵۹۶	۱۱	ممکن	[متمکن]
۵۹۷	۱۵	یساول را که با	و امیر یساول با
۶۰۰	۱۷	عَظَمَتُ	عَظُمَتُ
۶۰۲	۳	نشیب	نشیب
۶۰۳	۹	کسسه	کسته
۶۰۴	۱۷	بہلو	[بہلوی]
۶۰۵	۴	ممبر	منبر
۶۱۱	۱	علم و عقل	علم عقل
۶۱۲	۱۲	شاه راہ	شاه راہ او
۶۱۳	۱۹	امان	آمال
۶۱۶	۱	نماید	نماید
۶۲۰	۲	بخضرت	بحضرت
۶۲۴	۱۹	وجود	وجوہ
۶۲۵	۸	در ہوا	در ہوا می
۶۲۷	۱۷	مسارع	[مسارع]
۶۲۸	۱۸	الناجیۃ	[الفاحیۃ]
۶۳۵	۱۹	درانند	[درایند]
۶۳۶	۲	اورد	اوزد
۶۳۸	۴	کلاہ	کلاہ و
۶۵۰	۱۳	مبفع	منفع
۶۵۱	۶	بیما	بیمان
۶۵۲	۶	فرودہ	فرودہ
۶۵۳	۷	نکینہا	نکینہای
۶۵۴	۱۰	یرلیغ	بایرلیغ

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۵۴۸	۱۵	عین حفا	عین جفا
۵۴۹	۲۰	امثال	امثال
۵۵۰	۹-۱۴	دانشمند	دانشمند
۵۵۴	۴	متبرک	متبرک
۵۵۵	۱۰	غَرَقَ	غَرِقَ
»	۱۷	الدين	و الدين
۵۶۴	۶	خسرو	خسروی
»	۱۹	مراد	مواد
۵۶۵	۱۶	ارتدال	ارتداد
۵۶۸	۱۲	نعمته	نعمته
۵۶۹	۹ ح	اسفرائینی	اسفرنکینی
»	۱۱	مفلسفی رصد	[مفلسفی رسد؟]
۵۷۰	۱۵	بزم	[بذل]
۵۷۶	۱	اغضان	اغضان
۵۷۸	۱۶	اعلی تو	اعالی تو
۵۸۲	۳	بجرب	[بجوب]
۵۸۳	۵	در ایضاح	در اظهار
۵۸۵	۲۱	اصلیت	اصلیست
۵۸۶	۲۰	خسرو	خسروی
۵۸۷	۲	القى	القى
»	۱۰	کدا	کوا
۵۸۸	۱۳	ملکی ملکی	[مَلِک مَلِکی]
۵۸۹	۳	رزق	زرق
۵۹۰	۱۸	رای اعلی و	رای اعلای او
۵۹۴	۶	شور آواز	شور آواز

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۴۹۷	۱۷	مُضْطَرَب	مُضْطَرِب
۵۰۰	۱۲	راست راستست	راست است
۵۰۱	۱	جبال	جبال
»	۲	البیر الا من حفظ	البئر الا من حفر
۵۰۶	۱۴	اولست	[اولی است]
۵۰۷	۳	یُقَاتِلُ	یُقَاتِلُ
»	۴	فَیَقْتُلُ اَوْ یَغْلِبُ	فَیَقْتُلُ اَوْ یَغْلِبُ
۵۰۸	۱	کُشَه	کشته
۵۱۲	۱۹	بربر مفارق	[بر مفارق]
۵۱۶	۲۱	که جو	که جز
۵۱۸	۱۵	فُقُلْنَا	فَقُلْنَا
۵۱۹	۸	گودند	کردند
۵۲۱	۱	فدرتست	[فدرتت]
»	۱۰	دوهر	در هر
۵۲۴	۱	افویده	افریده
»	۶	دشکشته	بشکسته
۵۲۵	۹	سپرزین	سپرزین
۵۳۱	۲۰	شهو	شهر
۵۳۳	۱۶	فرووکسست	فروکسست
۵۳۵	۲۰	کاذدو	کاذدر
۵۴۲	۱۴	شکایت کرد	شکایت [خواهد] کرد
۵۴۵	۲	شکسة	شکسته
۵۴۶	۶	حرد	حرز
۵۴۷	۱۶	اَن اشکر	اَن اشکر
»	۱۸	دفور	و وفور

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۴۷۸	۱	لَاذَّ بِكَذِّهِ أَوْ لِيَاثِنِي	لَاذَّ بِكَذِّهِ أَوْ لِيَاثِنِي
۴۷۹	۸	این	را این
۴۸۰	۱۴	جذین	نه جنین
۴۸۰	۵	اندون	اندرون
۴۸۲	۱۳	از عهد اکر	[از عهدهٔ عهد کر]
۴۸۳	۱۸	سرور	سرور
۴۸۳	۹	حدر	جدار
۴۸۳	۱۳	فخرو الدولة	فخر الدولة
۴۸۵	۱۸	کشه	کشته
۴۸۵	۱	بد کردم	بر کردم
۴۸۷	۵	صلاح دار	سلاح دار
۴۸۷	۲۲	عَنْدَةُ مَفَاتِيحٍ	عَنْدَةُ مَفَاتِيحٍ
۴۸۷	۲۱	داشته	داشته
۴۸۸	۵	روز ماء وز	روز ما روز
۴۸۹	۷	نشسته	نشسته
۴۸۹	۱	تمدد	تمرد
۴۹۱	۳	وَقَعَتْ	وَقَعَتْ
۴۹۳	۱۶	أَنْفٌ	أَنْفٌ
۴۹۵	۱۹	خواتن	خواتین
۴۹۵	۱۳	وقفه	وقفه
۴۹۶	۲۱	مقبض	منقبض
۴۹۶	۴	ابنوهی	اندهوی
۴۹۷	۱۰	ان زبان	ان زمان
۴۹۷	۳	دوازاها	دروازها
۴۹۷	۴	نصیب	نصب

صفحة	سطر	غلط	صحيح
٤٥٨	٨	المسيراً	المسير
،،	٩	خدانده	خواننده
،،	١٥	بدان نعم	بدار نعم
٤٩٠	١٢	المعانى	المعالى
٤٩١	٢٠	عرض	غرض
٤٩٣	٧	جور زنك	[جور رنگ]
،،	١٣	سافردز	[از ساغر]
،،	١٧	يك جاء	يك جره
،،	٢٠	هواة	هراة
،،	٢١	طوطك جلا	طوطك بلا
٤٩٤	١٣	غازان بمك	[غازى بملك]
،،	٢١	بس	بسى
٤٩٥	٥	بعزم	بغرم
،،	١٣	وده	و دره
٤٩٨	٤	کردكان	كرد و كان
٤٩٩	١٤	بدوق	[بصدق]
٤٧٠	١٣٠	رمض	[نص]
٤٧١	١٩	بياييم	بياييم
٤٧٢	١	عو الكلب	عوى الكلب
،،	٣	كوده	كرده
٤٧٣	١٢	كدز	كذر
،،	٢٠	و جهان	جهان
٤٧٤	٧	كوش	كوس
،،	١٧	نذده	بنذد و
٤٧٧	١٢	كثف	كثف

صفحه	سطر	غاط	صحیح
۱۴۳۲	۷	عهد	عهد
۱۱	۱۱	شرست	سرشت
۱۳	۱۳	و قتلوا	و قتلوا
۱۴۳۳	۵۰	کزند	کزند
۴	۴	صلاح	صلاح
۸	۸	بزرگ	بزرگ
۱۰	۱۰	سیات	سیات
۱۴۳۴	۷	بعدد رمال نمال	بعدد رمال و نمال
۱۴۳۵	۹	ندهیه	ندهید
۱۶	۱۶	کوش	کوس
۱۴۳۶	۱۰	امدق	امزق
۱۴۳۷	۱۳	کودند	کردند
۱۶	۱۶	کر امروز زتا	کز امروز تا
۱۴۴۱	۱۰	کشة	کشته
۱۴۴۳	۶	نیکونام	ذکونام
۱۴۴۹	۱۶	روح بروز	روح پرور
۴۵۰	۵	دویست	دویست
۴۵۱	۶	دیکری	بیش دیکری
۴۵۴	۱	ماندام	ماندم
۴۵۴	۴	زیر جای	[زیر پای]
۴۵۵	۳	ذبح	ذبح
۴۵۷	۶	عمر	[علی]
۴۵۸	۵	الرغم	الرغم
		السریرا	السریرا

مفحه	سطر	غلط	صحیح
۳۶۸	۸۰	آفتات	آفتاب
۳۷۲	۵۰	مقاروت	مقاوم
۳۷۶	۱۵	تا تا یتمور	تا یتمور
۳۷۹	۱	هفتاد یکم	هفتاد و یکم
،	۱۹	ررة	ررة
۳۸۲	۱۰	نقضا	نقضا
۳۸۳	۸	بودن	بود
۳۸۴	۱۰	نیاید	[نیاید]
،	۱۴	افرید	افریده
،	۱۶	مرحم	مرهم
۳۸۶	۱۱	مال	آمال
،	۱۳	رعیت	رعیت
۳۹۱	۴	نابین	نا این
۳۹۲	۱۴	و روزگار	روزگار
،	۲۰	شکسته	شکسته
۳۹۴	۲	الَّلهُ	الَّلهُ
۳۹۵	۳	کودانید	کردانید
،	۹	استرادات	استرادات
،	۱۰	دونه	[دویه]
،	،	ندرای	[ندرای]
،	۱۴	امرشادا	ام رشادا
۳۹۶	۳	سید	[بیغد]
،	۱۵	قلعه	قلعه
۳۹۷	۶	داند	دادند
،	۹	نعرایم	نعرایم

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۴۹	۶	متعاطش	متعطش
۳۵۰	۱	فائجه	فائحه
۳۵۲	۱۲	فانه	نافه
۳۵۳	۳	لسل [؟]	[کسل]
۳۵۴	۲	جند کرد	[جند کرت]
۳۵۵	۷	مکایل	مخایل
۳۵۶	۱۷	بلای	بالای
۳۵۷	۱۷	عهدتجم	عهدتجم
۳۵۸	۳	دین	درین
۳۵۹	۷	جانوردان	جانورداران
۳۶۰	۹	ازر	ارز
۳۶۱	۱۰	رضیت	رضیت
۳۶۲	۸	درای	درآئی
۳۶۳	۳	دوات سمین	دوات سیمین
۳۶۴	۱۵	مالی	معالی
۳۶۵	۱۳	شبود	شعبور
۳۶۶	۶	راه عالم ارای	رای عالم ارای
۳۶۷	۵	خو منشی	[خود منشی]
۳۶۸	۲۱	دری تو	در تو
۳۶۹	۸	تعزیر	[تبریز]
۳۷۰	۱۶	رای انوار	رای انور
۳۷۱	۹	هفیا	هفینا
۳۷۲	۲۰	خالیه	خالبة

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۳۱۰	۱۱	نبود	ندرد
۳۱۳	۲۰	شبی	[شب]
۳۱۴	۵	وزرای و ندما	وزراء و ندما
»	۱۸	داشتی	[داشتمی]
»	۱۹	ببردی	[ببردمی]
۳۱۶	۱۹	مانی	[معنی]
۳۲۰	۲۰	نقدۀ کان	بفدکان
»	۲۱	فمایم	فمائیم
۳۲۱	۸	موضعت	[مواضعت]
۳۲۶	۱۰	نار و مار	[نار و مار]
۳۲۶	۱۹	بدیسان	[بدیفسان]
۳۲۷	۸	فروذن	[فروزدن]
۳۳۰	۱۰	غر	غره
۳۳۱	۳	سیار تمام	یسار تمام
۳۳۲	۷	گوفت	گرفت
۳۳۳	۱۲	نیافزیده حبت	نیافزیده جند
۳۳۵	۹	اودند	اوردند
»	۱۸	افغانسان	افغانستان
۳۳۶	۱۴	تا مسموع	تا مسموع
۳۳۷	۱۲	شاة تبسین	شاة زاده تبسین
۳۳۸	۲	سداک و شاد	سداک و رشاک
۳۴۴	۱۱	عرض خواهان	غرض خواهان
»	۱۴	خسرر	خسروی
۳۴۸	۱۴	بالخلود	بالخلود
۳۴۹	۵	خلده ملکه	خلد ملکه

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۹۳	۱۶	ظَلَمَاتُهُ	ظُلُمَاتُهُ
»	»	رائک	رایک
»	۱۰	حرم [؟]	[حزم]
»	۱۲	النَّقْعُ	النَّقْعُ
»	۱۵	عزیزو	غریبو
۲۹۸	۹	می تاخند	می تاخندند
»	۱۰	دست	دشت
»	۱۷	بر حمله	بهر حمله
۲۹۹	۲۱	محاب	[حجاب]
۳۰۰	۸	بیاید	بباید
۳۰۱	۱۶	شخصی	شخص
»	۱۷	تصحیح	تصحیح
۳۰۲	۹	کونید	کوپند
»	۱۲	امد ایم	امده ایم
»	۱۶	زان	ازان
۳۰۳	۲	بایشان حرکت کرد	[با ایشان حارب] کرد
»	۷	شاهیست	شاهست
۳۰۴	۱۶	تویم	تو ایم
۳۰۵	۹	کیمان	کیهان
»	۱۴	بیکمان	بیکمان
۳۰۶	۱۰	یصان	یصان
»	۱۷	امری	اموی
»	۲۱	اقواب	اثواب
۳۰۸	۱۱	دعد	[ندهد]
۳۰۹	۵	آزر	آذر

صفحه	سطر	عاط	صحیح
۲۵۰	۱۷-۱۸	نردوستی	نردوستی
،	۱۹	الدُّوب	[الدُّوب]
۲۵۱	۶	بهتلی	بهتلی
۲۵۲	۵	نُقَمَقَام	نُقَمَقَام
،	،	حَرْبٍ وَ حَرْبِ	حَرْبٍ وَ حَرْبِ
۲۵۳	۶	عَدُو	عَدُو
۲۵۸	۱	سدیستان	سیستان
۲۵۹	۴	میر انسان	مدر (نساء)
،	۵	تا حد	تا حد
،	۱۲	سدیستان	سیستان
۲۶۰	۲۰	عذر	عذر
۲۶۱	۱۴	در [۶] ما	در ما
۲۶۲	۱۵	نامدران	نامداران
۲۶۳	۱	خوردایم	[خوردایم]
۲۶۴	۱۷	ملک	تا ملک
۲۶۹	۱۷	قوب	قوب
،	۱۹	ار حاب	ار هر حاب
۲۷۰	۱۹	نکر در	نکر در
۲۷۱	۷	نَحَف	نَحَف
۲۸۳	۱۳	نادسانی	[پادشاهی]
۲۸۷	۶	نسیین حان	نسیین خان
،	۱۰	عدوسار	[عدوتار]
۲۹۳	۴	رای رزی در رکاب رزی	رای رزی در رکاب رزی
،	۷	ددید باشد	ددیده باشد

صفحه	سطر	غاط	صحیح
۲۲۷	۵	و با غنیمت	با غنیمت
۲۲۸	۱۵	بردار	برادر
۲۳۰	۴	تبکجی	بتکجی
۰۰	۱۸	سَمِعْتَمَا	سَمِعْتَمَا
۰۰	۰۰	مَوَلٰی	مَوَلٰی
۲۳۱	۵	بسجستان	بسجستان
۰۰	۲۲	خطاء تبکجی	خطای بتکجی
۲۳۲	۷	شمس الدین	شمس الدین را
۲۳۳	۸	احول	احوال
۲۳۴	۱۲	بالسکر	بالسکر
۰۰	۱۸	تاج الدین بغی	تاج الدین بغنی
۲۳۵	۱۳	آمد اید	آمده اید
۲۳۶	۱	کودانیم	کردانیم
۰۰	۱۰	زهرا	زهرة
۰۰	۱۷	آیم	آئیم
۲۳۸	۵	نیست	نیست
۲۴۱	۱۵	کداشتی	کداشتی
۲۴۲	۲	الکَتَمَانِ	الکَتَمَانِ
۰۰	۵	غَفْلَةً	غَفْلَةً
۲۴۴	۱۶	فجات	نجات
۲۴۶	۱	شَتَا	[شطرا]
۲۵۰	۷	جهام و یکم	[جهل و یکم]
۰۰	۱۳	يَفْعُلُهُ	يَفْعُلُهُ

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۲۰۹	۱۳	شبہ	سیہ
۲۱۰	۱۵	بی خرمی	بی حرمی
۲۱۲	۷	احکام	حکام
۲۱۳	۱۷	مثنویہ	مثنوۃ
۲۱۳	۷	ولادت	ولایت
۲۱۴	۹	ان	ان را
۲۱۴	۱۹	مہزبر	ہزبر
۲۱۴	۵	دو ہزار	با دو ہزار
۲۱۴	۱۱	عداد	غدار
۲۱۵	۲۳	فرسانیم	فرسانیم
۲۱۵	۱۳	سندان را	سندان
۲۱۶	۱۸	کہ ای	[گفت] کہ ام
۲۱۶	۷	خلق	و خلق
۲۱۶	۱۰	دین قوی	و دین قوی
۲۱۶	۱۳	لیالی	و لیالی
۲۱۹	۱۷-۱۶	افزینہا	افزینہا
۲۱۹	۱	تَقَدَّ	تَقَدَّ
۲۲۰	۷	شکر	لشکر
۲۲۰	۱۳	اوردند	اورند
۲۲۵	۷	مسلمانان	مسلمانان
۲۲۵	۲۱	قضت	قضیت
۲۲۶	۲	لِیَعْبُدُوا	[لِیَعْبُدُوا]
۲۲۶	۲۱	ذی القعد	[ذی القعدۃ]
۲۲۶	۲۲	بمدد	[بمدد]
۲۲۶	۲۲	و حصار	حصار

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۱۸۰	۳-۱۴	شَین	[شَین]
۰۰	۱۱	ان طبق	[با ان طبق]
۱۸۱	۱	ازای	[ایذای]
۰۰	۱۲	تَخْفِیکم	تَخْفِیکم
۰۰	۱۶	مکد	مکمد
۱۸۳	۴	مکمد امیر	امیر مکمد
۰۰	۴	مصادر	[مصادره]
۰۰	۱۴	منقض	منقبض
۱۸۶	۱۹	با موی	با هوی
۰۰	۲۱	خود	خون
۱۸۷	۴	رفاعت	[رفاهت]
۱۸۹	۱۳	فرخنده	فرخنده
۰۰	۱۳	بوره	[بدره]
۱۹۶	۱۵	بادشاه بادشاه	[بادشاه]
۰۰	۲۱	عز	اعز
۱۹۸	۳	بمستک	[بمستک]
۰۰	۱۹	باشد	[نباشد]
۲۰۰	۲۰	نکابت	نکایت
۰۰	۱۲	فغان	افغان
۲۰۲	۱۵	قلعه	قلعه
۲۰۳	۱۳	أمرأ	أمرأ
۲۰۱۴	۶	آهن بوس	[آهن بوش]
۲۰۶	۲	سزد بخش	سررنجش
۲۰۷	۱۱	افزینده	افزینده
۲۰۸	۲۰	غذیمی	غذیمتی

معجمه	سطر	عاط	صحیح
۱۵۸	۱۹	میفرستند	میفرستند
۱۶۱	۱۱۴	مختصر	مختصر
۱۶۲	۸	اشمس الحق	شمس الحق
۱۶۷	۱	نالطعن	نالطعن
،	۸	فعل دمانسب یا	فیل دمانسب و یا
،	۱۰	رور	رود
،	۱۹	یَشَقَّ	رُشُّ یشق
،	۲۱	ناد	یار
۱۶۸	۱۹	مَحْمِیَّة	محمیة
۱۶۹	۳	قول	قول
،	۱۰	الْقَى	الْقَى
،	۱۶	سجستان	سجستان
۱۷۰	۲	دهاد	[دهادم]
،	۷	صعج	صعج
،	۱۴	ناحق	[نا ناحق]
،	۲۱	امر ،	[او امر]
۱۷۳	۱۹	حارث	[حارس]
۱۷۴	۱۲	و حاهث	و حاهث
۱۷۵	۱۳	الناس	الناس
۱۷۷	۱۸	رکب	رکب
۱۷۹	۱۵	عور	عور
۱۸۰	۱	ارتشاد	ارتشاء
،	۳	شیعان	شیئان

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۱۲۳	۱۸	وَالْبِرِّ	وَالْبِرِّ
۱۳۰	۱۰	بنواختی	بنواختی
۱۳۱	۱۳	جنود	جنون
۱۳۲	۱۳	غائل او	غافل از
۱۳۴	۲	فخر المعانی	فخر المعالی
۱۳۶	۲	ولوله	و ولوله
۱۳۹	۱۵	رفتند	رفتند
۱۳۹	۳	یشربون	یشربون
۱۴۰	۱۸	دیار	دیار
۱۴۰	۱۲	مفتربانی	مفترباتی
۱۴۲	۱۳	عبد الله	[عبد الرحمن]
۱۴۴	۱۵	اقلال	[قلال]
۱۴۶	۵	تعلم	[و تعلم]
۱۵۰	۷	چون لقمان	جو لقمان
۱۵۰	۲۱	قوم	قوم
۱۵۰	۱۱	خرد و روزی	خرد و روزی
۱۵۳	۱۶	دار زدیشه	در اندیشه
۱۵۴	۷	معرف	معرفت
۱۵۶	۸	خَطِيئَةٍ	[خَطِيئَةٍ]
۱۵۶	۱۹	سر بنجد	[سر بنجد]
۱۵۶	۲۰	السود	[السود]
۱۵۶	۱۶	شهر	شهر

صفحه	سطر	غاط	صحیح
۷۸	۱۱۰	رخشش	رخشش
۷۹	۹	يَتَوَكَّلُ	يَتَوَكَّلُ
۸۰	۵	نخوت	نخوت
۸۵	۱۹	أُولَئِكَ	أُولَئِكَ
۸۷	۲	أَوْفُوا	أَوْفُوا
۸۸	۱۹	نکینم	نکینم
۹۰	۱	جینن	جینن
۹۹	۱۹	بیزدازد	بیزدازد
۱۰۴	۶	کاربائی	[کاروانی]
۱۰۷	۷	عله	عله
۱۰۸	۲۰	کار زر	کار زر
۱۰۹	۱۱	کم زحمت	کم زحمت
۱۱۰	۷	خُضِرَ وَ اسْتَبْرَقَ	خُضِرَ وَ اسْتَبْرَقَ
۱۱۱	۸	فذلک	فذلک
۱۱۲	۱	العدو	العدو
۱۱۳	۱۳	دانه	دایه
۱۱۴	۱۶۰	منجینقی	منجینقی
۱۱۵	۶	کهربائی	[کهربائی]
۱۱۶	۱۸	خاب	خاک
۱۱۷	۸	برداشت	برداشت
۱۱۸	۳	مرتب	مرتبت
۱۱۹	۳	بهشاهشت	بهشاشت
۱۲۰	۲۰	برنج	برنج
۱۲۱	۱۹	حجر	حجر

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۳۵	۲۰	بہذا	بہذا
۳۷	۱۸	بای (sic)	بای
۳۹	۱۲-۱۴	داراء	دارا
۴۰	۴	ژد ف	ژرف
۴۳	۶	ذوالقرنین	ذوالقرنین
۴۵	۴-۶	خای	[خان]
۴۶	۱۶	الظَّاعِنِ... و المرابط	الظَّاعِنِ... و المرابط
۴۷	۱۷	تَزَاحِمُونَ	تَزَاحِمُونَ
۴۸	۸	عَرَجَ	عَرَجَ
۴۹	۹	بَقْعَةٌ	بَقْعَةٌ [فِيهَا]
۵۱	۱۸	مَسْرُوقٌ	[مَسْرُوقٌ]
۵۲	۳	مَنْعَرَةٌ	مَنْعَرَةٌ
۵۳	۴	يَغْفِرُ	يَغْفِرُ
۵۴	۲۰	بَاكَاهَ	بَارَكَاهَ
۵۵	۱۸	رَسَانِدٌ	[رَسَانِدٌ]
۵۶	۱۲	لِيَامَ	لِيَامَ
۵۷	۱۱	بَسْنَدَةٌ	بَسْنَدٌ
۶۳	۴	لِمَغْفَرَةٍ	لِمَغْفَرَةٍ
۶۴	۳	أَوْرَدَدْنَدَ	أَوْرَدَدْنَدَ
۶۷	۱۳	عَضْبٌ	عَضْبٌ
۷۱	۱۶	حَرَضٌ	حَرَضٌ
۷۲	۱	مَلِكُ الدِّي	الْمَلِكُ الدِّي
۷۳	۱۴	جَوِيكٌ	جَوِيكٌ
۷۵	۳	جَوْنٌ مَكْتُوبِي	جَوْنٌ مَكْتُوبٌ

غلطنامه

متمنی است پیش از مطالعه زحمت کشیده متن و حاشیه کتاب را از روی غلطنامه درست نمایند و این اغلاط را هم که مکرر شده تصحیح فرمایند:

”علاء الدین، علا الدین“ علاء الدین . ”فخو الدین“ فخر الدین
 ”فخر الدین“ فخر الدین . ”خطیات“ خطیئات . ”غز الدین“
 غر الدین . ”عز الدین“ شمس الدین . ”شمس الدین“
 ”نجم“ نجم . ”ارزق“ ارزقی . ”ارزق“ ازرقی . ”بها الحق“
 بهاء الحق . ”بها الدین“ بهاء الدین . ”جمادی الاول“
 جمادی الاولى . ”جمادی الاخر“ جمادی الاخری .

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۸	۱۲	بالجلود	بالخلود
۲۳	۸	مابؤناباد	[مائیژناباد]
۲۴	۵	عبد الرحمن عبد الجبار	[عبد الرحمن بن عبد الجبار]
۲۷	۲	از کثر	از کثرت
۲۹	۸	گذرای	گذاری
۳۰	۲	اَلِیْکَ	اَلِیْکِ
”	۷	تورد	[توارد]
”	۱۰	حاریان	حایان
۳۱	۱۷	یَسْمُو	تَسْمُو
۳۳	۱۵	خط	حظ

